

ଶ୍ରୀରାଧାପ୍ରଭୁଜୀ

(ଶିତୀଜ୍ଞ ଭାଗ)

ଶିତୀଜ୍ଞ

ଆକୌରୋଦିଅମାର ବିଚାବିନୋହ ଏଣୀତ

ଉପରିଲାଖ ଯୁଧୋପାତ୍ୟାର ଏତିଥିବ
ବନ୍ଧୁମତୀ-ସାହିତ୍ୟ-ମନ୍ଦିର ହଇବେ
ଆଶ୍ରମିଶଚଞ୍ଜ ଯୁଧୋପାତ୍ୟାର ଏକାପିତ

ମୁଦ୍ରଣକ୍ଷତ୍ର, ୧୯୭୮ ବନ୍ଦାଳାର ପ୍ଲଟ, “ବନ୍ଧୁମତୀ-ବୈଜ୍ୟାତିକ-ଗୋଟାରୀ-ମେସିନ୍”
ବିଶ୍ୱାସ ଯୁଧୋପାତ୍ୟାର ସୁଧିତ୍ ।

ମୃତ୍ୟୁ ମେଲ୍

ଶ୍ରୀ

୧।	ବ୍ରାହ୍ମିକ	୧
୨।	ଆମିଶର	୨୯
୩।	କୁଳପତ୍ର	୧୧୭
୪।	ଶ୍ରେଷ୍ଠାଳି	୧୭୩
୫।	ଲୋଲତେ ଛମିଳା	୨୦୧
୬।	କୁମାରୀ	୨୭୯
୭।	ଆମଶୀର	୩୦୯

ଅଧ୍ୟାତ୍ମ

20

ପ୍ରଥମ ଦୃଷ୍ଟି

काकोपूर—वाराणसी
द्वारा उत्तम !

ରାଧାକୃତ ! ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେ—ପୂର୍ଣ୍ଣ ଏହି—
 ପୂର୍ଣ୍ଣ ହ'ତେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଉଦୟ !
 ତଥାପି—ତଥାପି ପୂର୍ଣ୍ଣ !
 ମହାପୂର୍ଣ୍ଣ ପୂର୍ଣ୍ଣର ବାହିରେ ।
 ଏ ଅନୁଷ୍ଠାନ ବିଶ୍ଵ ତାର
 ଅନୁଷ୍ଠାନ ବାହୁଦୂଷ ଦୂଷ କରେ
 ଚଢେ ଆହେ ତାର ସୁଧାପାନେ
 ଅନ୍ତାରି ଅନୁଷ୍ଠାନ କାଳ ହ'ତେ
 ମେହି କ୍ରମ—ବିଜ୍ଞାନୀୟ ବିଜ୍ଞିତି
 କୌବ ନିଜ୍ୟ ପ୍ରକଳିତ ତାହାର ।

বিদ্যু ববে সিন্ধুতে বিশার
বিদ্যু আৱ চিনিতে মা পাৰে য
পৱনাৰূপকপে শিহৱে।
কিন্তু শিল্প ক সৰিবা জানে
অক্ষয়দো কোৰা তাৰ আছে।
তবে কেন দাঙ্গি মানব
“আহং ক্রান্তি” বলি,
আপনারে বিক্ষারিত কৰ আগৱে।
তেম অপগমে ববে আচাৰ্য কৰ
নিকাজিতকৰেছিলা ধান
পূর্ণ পাৰে ভাজপৰ্ণ কৰেছে

ଆପନାରେ ଅଂଶ ଦୁରେ ହାଇଲା ହିର
ଦୁରେହିଲା ପିଲାରୁହି ତରମାନି
ତରମାନ ମିଳୁ କରୁ ନାହିଁ
ବେଗଥେ— ରାମାଧୁର ସମେଷାହ ?
ରାମାଧୁର । କ୍ରମାଂଶ ଆଜି ବେଳେ,
ଅର୍ଥେ ଯତନ ନିଜେଲିବ କେବଳେ !
ହେ ଆଚାର୍ଯ୍ୟ ଯାଦବକୋଣ !
ହରେହି ହତାଶ—
ମିଳା ଭବ ନାହିଁ ଯମେ ।

मर गए तूह हँस अम-अधिकी।
 ताहि दोह दुखिल वक्षण—
 घनेर पक्काते थेते
 धाराधार निवेद कविग बोरे।
 कथा नाहि उने ये तल शतेहि आदि
 नमन्त्र आहे खवि विहित तोमार।
 विलिन इव हे विहार !
 औंगे नामांग

ଅଗ୍ରତେ ଆଚାର୍ଯ୍ୟକଣେ
 ପାଇଁଏଇ ଅଛିବେ ଆମାର ।
 ଆକର୍ଷଣେ ବିକର୍ଷଣେ—ଶୀଳାର ପୋଥିଲେ
 ବାହୀର ସାହୀର ଦେଖା ହବେ ଅହେଜିଲ
 ଜାରୀଓ ଦାଇବେ ତାର ଜାରେ ।
 ନେହରାଙ୍ଗ ମାନ୍ୟମୂଳୀ ଦାଇବେ ଶାକତି,
 ଉଦ୍‌ଦିଲା ଦାଇବେ ଶାଖେ ଶାତୀ—
 ଚୌଦର୍ବାଦୀ ଦାର ଆରତି ଶାଧନ
 ହେବେଛିଲ ବନଦାନେ ସାହୀର କୌଦନ ।
 ଇତ୍ୱଜିତ ହଇଲ ନିଃତ ସାର କଲେ ।
 ଶତୀର ଆରତିଶୁଦ୍ଧ-ବଳେ
 କାହିଁ ମୋର କୌଦନକଟେ ପାଇଁ ଜାପ ।
 ଶୁଦ୍ଧୀର କୌଦନ କ୍ଷେ
 ବନଶୀତେ ଶୁଦ୍ଧ-ପ୍ରାତି ରତ୍ନେ ରତ ।
 ଅଛିବେ ଶୁଦ୍ଧୋଗ୍ର ଲିଙ୍କ ଦିତେ
 କୋଯାରେଇ ନିମ ଅଟିଲେ ବେଳେ ହବେ କବି
 । ପିତୋଧାରୀ ଆଜ୍ଞା ନାହାଇଲ ।
 । ଡେଇ ତାତ, ଡେଇ କିମ୍ବକନ୍ଦ୍ର ।

মহার্থা আবেদন—

ଉତ୍ସୁରୀ ଦୀକ୍ଷାରେ ଦେବଗନ୍ଧ ।
ବାନବେଳେ କଣ୍ଠାୟ-ମାୟବେ—
ବିଶାକ୍ଷେଷ—ଅଭିଭାବ ହତ ସର୍ବଜିତେ ।

(ମେଲାଦ୍ୱୀପଶ୍ରେଣ୍ଟ ଶ୍ରୀକୁ)

ଚନ୍ଦ୍ର-କିରଣପତ୍ର-ମେଲା ।
ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଅଗମିତ-
ପଥ-ପଥ-କୁଳା

काहि ! निको देखते हुए कहते आवाज़ की।
उन्हें तो याकौर बाहार की चाह थी। उन्हें वर्षा की
प्रसिद्ध बाहु भृत्य की चाह थी।
बाहा ! या ! आवाज़ आह आठार्हीर काह
देखे हुए नहीं।

काहि ! दे कि ?

बाहा ! आठार्हीर निको आवाज़ देखते
हुए नहीं।

काहि ! हृष हृष ! बाहिर ताँर निको हाँचिये
हुए, अनुकूल पारे।

बाहा ! आवि त आवाज़ अनोडार गोपन
परव ना। आवि निको आठार्हीर के एই कथा
वरम नहीं करते हि।

काहि ! हृष कर आवोध बालक ! दे कि !
आकिधाटो अविडोर शिखि बाहवर्काश—ताँर
निको तो यार अनोडार हुए नहीं। ए कथा सोके
अन्में तो याके बे पाखल बलावे, हरे आव
करवे। ए कथा आव बलन मुखे बलो ना।
मुखे यार आवाज़ तिन यास काकीपूरे एसे यास
करते हि। एक उपनी हाँडा अवाने आव काहउ
मुखे आवाज़ेर ताँलो येखानिल इव दि।
आमोके या बलाले, सावान, अनुकूल कथा देन
आव काहउ काहउ बाल ना। बलाले कथा देके
यास छुटाते हुए।

बाहा ! ता हैले कोवि अडावत आकाश
करव ना ! याथा ! अनोडार ना हैले अनु बोवार
मत तम याव ?

काहि ! बोवार मत तम यावे। हृष
बालक, तो यार मत कि ? आठार्हीर के देखते
लोक चित्तो बहुआठार्हीर बले याह करवे। एह
बाहा ताँर आवेश आवाज़ करते याह करवे
ना। ताँर काहे तो यार नके युगा कि ?
(बोपद्धे—कि गो, ता हैले याव ?) नीठिरे निछि—
पाठिरे निछि ! याओ, आठार्हीर कि बाह काहहेन
तम याव ?

बाहा ! यहि ना, ताँर उपदेश आवाज़ वर्ष
करते निराकारी हो ?

काहि ! हृष कि आवाके युक्तवासे अनु
लोके पाखल करते ताँओ ?

बाहा ! आव, तो यार आवेश आवि अव
करते हि। आवि नीवदेहे ताँर याथा उबालो।
निक्क या; आवाज़ अविवतके कथा निके यहि तिमि
एके बलन यहि बरवेम, ता हैले आवि निकोरे

बहु-दार बलन याहावे ना। देखे वर्ष
निक्क, ताँक आवि निक्कवासे अनु लाल य
हो। एक अवर या, अवाके युक्तवासे
या। आवि आवाके युक्तवासे या।

[बोवार अह]

काहि ! गोमलाली कर्ह ना—सर्वापि
ना। ताहि त, देखे हेते ताँलीपूर यार कर
एसे निराट बलहु ना कि ? आठार्हीर के
अकाश—आव त ए देखे नीपिचित युव याला

(नीपिचित के अदेश)

बीषि ! ही निकि ! बाहाज़ह कि आठार्ही
हुहे गहते गेहे ? ए कि, तो याके निको
बलन देखहि केन निकि ?

काहि ! ले देखे चाहिल ना—आवि ताँ
तो याके कर्हे गाठिहे निक्कुम !

बीषि ! ता हैले ले तो याके आठार्ही
कथा देखेहे ना कि ?

काहि ! बलहु !
बीषि ! केवन कर्हे बलहु—ले त आवि
ना ! ताँर अवराले ए कथा हरवहे—गोविन
जेने अदेहे ! ले अवहि याये ले कथा देह
कर्हे बालने ?

काहि ! कि कथा नीपिचिती ?

बीषि ! तो याके ले कि कथा बकहे ?

काहि ! बलन, आठार्हीर निकि ताँर बलन—
बकहे हुक्के ना !

बीषि ! ले कि कथा ! ले कथा त गोविन
बलने ना ! ले बलने बाहाज़हेर युक्तिए आठार्हीर
एत युव हरवहेन ले, एवहि याये ताँके नीपि
निक्कवासे अवाके कर्हे निक्कहेन। आव ताँर अव
निया बाहाज़हेर युवहे युपि युक्ते ताँर युव याह—
याथा यावे ! यवत नियावेर आठार्हीर एहि
आवेश करवहेन। काहवाठार्हीर हाँव—ताँर
ए आव 'कर्ह' गोकी याव नह ! ताँवेर याये
अदेहे हेति ! आव तकलीहे बाहाज़हेर यावे
याये याव ! ताँर उक्त एहि आवाज़ आवेश
एहि तकलीहे निराकारी हरवहेहे !

काहि ! ता हैले त नियावेर कथा !

बीषि ! नियावेर कथा यहि कि ! गोविन
एहि आवाके बलने, "हुमि अपनि निया—

আজ গোলে ঘেটে নিয়েও ক'রে এসো। গুণের
বলে শিশোৱা দানাকে বিপদে ফেলতে পাবে।"

কাহিৰি : তা হ'লে কি ক'জুন বীৰি ! মে
ঠেমে আৰু মেতে ডাকিল মা। আমি হে কোৱ
ক'জুন তাকে পাইছে দিনুৰ !

(গোবিলের প্রদেশ)

গোবিল : দান ক'লে গেছে ?

মৌখি : চলে গেছে !

কাহিৰি : কি হ'বে গোবিল ?

গোবিল : কি আৰুত হ'বে ! গোছে ধ'কে।
আজ স'ব ভানেৱা কোথাকো ক'জুন ক'জুন তোলে
ছেচে চ'লে গেছে। আজ অৱৰ তাকে গ'ফতে
হ'বে মা।

মৌখি : আৰু মা দ'ব চ'ল না ! এই প'র ?
গোবিল : আচৰ্যা দানাকে একবাৰ দেখি
ক'জেম, ক'লা পৰাদে।

মৌখি : তোৱ দানাকে এই প'র বে তাৰা
বিপদে ফেলে৬ে, তাৰ কি ?

গোবিল : এ ! আমি দৈড়ে থাকতে !
মৌখি : মেধিম !

গোবিল : খ'ব দেখেতি !

কাহিৰি : না গোবিল, উম'ব দেখানামে কাজ
নেই। তুমি কোম্বু দানাকে ছিৰিয়ে নিয়ে এস।

মৌখি : না গোবিল, তাকে দিবিয়ে নিয়ে
আহা।

(মাশৰখিৰ প্রদেশ)

মাশ : বা—মাহা—বা ! কোয়াৰ ক শ্ৰ
মুছি ! ব'ক মামা একা চ'লে দেল, আৰু তুমি এবাবে
মাহিবে আহ ?

(গোবিলের প্রাণ)

মাশি : বিপদেৰ আশকা ক'ছিল মা কি
বালেৱা ?

মাশ : আশকা বালছ কি দিবিম্বা !—নিশ্চৰ
বিপদ ! আমি ভাৱোঁ। আমিটি ব'ক মামাৰ কাছে
প'জতে অৱা বোধ ক'বছি ! তাৰেৰ ভিতৰে এক
এক দেন দিখ'থৈ প'জিত আছে। শুৰু দানবাচাৰী
ছালা আৰু ক'ৰেখ কাছে তাৰা মাথা হ'ইত ক'ৰে
মা। তাৰা ওই বানকেৰ কাছে মাথা হ'ইত ক'ৰে
ক'ৰাবে ?

কাহিৰি : ভাই ! তোমাৰ মাৰাকে তাৰ
ব'কা ক'ৰে।

মাশ : আমি কি ক'ৰে ব'কা ক'ৰে ব'ক'ভিনি
আমি আচৰ্যাকে বলেছিলুন। আচৰ্যা আ
কথা তুলেন না। ব্যাং ব'লতে আমাকে তিৰয়
ক'জুন টৈলেন। শিশোৱেৰ জেব দেখে তীৰও চ
হ'বেছে। তিলি ব'ক-মামাকে দিয়ে একবাৰ তাৰ
পঞ্চাবেমই প'ড়াবেন। ইকা ক'জুন পাবে ?
মামা : মামা একটি বৃক্ষ-পুষ্প ব'লে তাৰ
স'কলে একটু ভুল ক'ৰে।

মৌখি : তীৰ নিয়োৱাৰ এখন কোথায় আমি
বালি। তাৰা স'কলে এক জনেৰ বাঢ়ীতে ব
হ'বেছে। অচ হ'বে কি পৰাৰ্থ ক'ৰছিল। আ
উপৰিক হ'তেই তাৰা স'ব চূল ক'ৰলো। বুশু
তাৰেৰ মতলৰ ক'ল নৰ। এক ব'ল আমাকে স্পৰ
য'বলে—“বাশ'ৰি ! তোমাৰ ব'ক-মামাকে তে
মাড়া চুলে যথাৰ পেৰেম-বেছৰে ক'ৰে বে
ব'ল !”

মৌখি : তীৰ ব'ক-মামার স'বে তোৱ
পথে দেখা হ'বেছিল ?

মাশ : হ'বেছিল।

মৌখি : তাকে নিয়েৰ কৰলি মি কেন ?

মাশ : মামা নিয়েৰ ক'নলৈন না। ব'লে
“তোমাৰ কথা তুমৰ, না মাহিৰে কথা তুমৰ ?” এ
ব'লে মামা চ'লে দেলেন।

মৌখি : তা হ'লে তুমিও আৰু মাহিয়ো !
তুমিও মেৰামে চ'লে দাই !

(মাশৰখিৰ প্রাণ)

কাহিৰি : তাই ত, কি ক'বলুম ভগিনি ?

মৌখি : খেছে, বাক !

কাহিৰি : বাক কি ?

মৌখি : আচৰ্যোৰ আদেশ। ব'ব পঞ্চা
চা, পঞ্চাক। কাঙীপুৰে এক অপূৰ্ব টোকে
বিস্তাৰ হ'ক।

কাহিৰি : তাৰ পৰ ?

মৌখি : তাৰ পৰ আবাবে কি ! তুমি ভূ
খে দিদি, বৃক্ষ-ব'বদে কেহন ক'জুন তোমাৰ। এ
পুৰকে পেছেছ' তোমাৰ পাৰ্থ-সাৰিৰ কাম
য'কেৰে ক'না হ'বল ক'ৰ। আৰু প'ৱল ক'ৰ মে
ধ'প। ত'গব'ন নিয়ে কোহাকে বেখা বিয়ে ব'লে
ছিলেন—“মা ! আমি তোমাৰ গতে আশৰ নিয়ে
এলেছি !” তোমাৰে পুনৰাব ক'লে আমি

ଯୁଦ୍ଧରେ ସମ୍ବନ୍ଧ ଲାଭ କରେଛି । ଉତ୍ତରରେ ଏହି ମହାର ଜାଗା । ଦୀର୍ଘ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ—ଉତ୍ତରର କୋଡ଼ି-
ବିଚାର କ'ରେ ଏକ ଜଗକେ ମଞ୍ଚ ଆର ଏକ ଜଗକେ
ଶକ୍ତି ନାହିଁ ଦିବେହେନ । ନିର୍ଜିବ ବ'ଳେ—ହେଲେ ସଂ-
କ୍ଷମ ନା ହେବେ—ଏଥ, ଆମରା ଭଗବାନ ପାର୍ବତୀରେଇ
ନାହିଁ କରି ।

ବିଭିନ୍ନ ଦୃଶ୍ୟ

ତତ୍ତ୍ଵବିଦ୍ୟା ।

ସାମବତ୍ରକାଶ ଓ ତିକ୍ତବଳ ।

(ତିକ୍ତବଳ ତୈଜ୍ସ-ମର୍ଦ୍ଦନେ ନିଜ୍ଞା)

ଯାଦବ । ବେଟାରେ ଏକ ବିକ ଥେବେ ଘରପେଟା
କରବ । ମୂର କ'ରେ ଦେବ । ଆମି ଯାଦବପ୍ରକାଶ—ଯଥଃ
ଚେଲିହାଜ ଆମାର ଆଦେଶ ଅମ୍ବାତ କରନ୍ତେ ମାହସ
କରେ ନା—ଶିଖ ହେଲେ ବେଟାରା କି ନା ତାଇ କରନେ ।

ତିକ । ଆପଣି ମେ ଅଜ୍ଞାଯ ତାଙ୍କ କରନେଛ ।

ଯାଦବ । ଶିଖ ଆମାର ଆଦେଶ ପାଇଁ କରନେ
ନା—ଆମି ଅଜ୍ଞାଯ ତାଙ୍କ କରଛି ।

ତିକ । ଆମି ଆପଣାର ଶିଖକେ ଶିଖ,
ପ୍ରତାକେ ଢତା । ଆମାକେ ଯା ଆଦେଶ କରନେ,
ଆମି ତମି ତା କରନ୍ତେ ଶ୍ରୀତ ଆହି । କାହା ମର
ଉକ୍ତ-ମର୍ଦ୍ଦନ ଯୁଦ୍ଧ । ଆପଣି ଛାତା ତାଙ୍କ ଏ
ଶ୍ରୀଦ୍ୱିତୀ ଆର କୋଇ ଅଜ୍ଞାଯେର କାହିଁ ମାର୍ବା
ହିଟି କରେ ନା । ତାଙ୍କ ଓି ଆପୋଗୁଣ ସାମକେର
କାହେ ପୁରି ସୂଳ ଗଢନ୍ତେ ଥିବେ । ଏ ବିଦୃଶ
ଆଦେଶର କଥା ମେ କ୍ଷମବେ, ହେଇ ଆପଣି ପାଗଳ
ହରେ ଗେହେନ ମନେ କରବେ ବେ ।

ଯାଦବ । ଆହେ ସ୍ଵର୍ଗ, କୋନଙ୍କ ଏକଟା ଉଦ୍ଦେଶ
ମା ସାକ୍ଷେତ କି ଆମି ଏହନ ଆଦେଶ କରି ।

ତିକ । ତା ଉଦ୍ଦେଶ୍ଟ କି, ତାମେର ବୁନ ନା
କେମ ? ତା କନେତ ତାଙ୍କ ହବି ଆପଣର ଆଦେଶ
ଅବାକ କରେ, ତୁଥି ନା ହର ତାମେର ଉତ୍ତର କୋଷ-
ପ୍ରକାଶ କରିବେ ।

ଯାଦବ । ଉଦ୍ଦେଶ ବଳବ କି । ଆମି ଓକ, ତାଙ୍କ
ଶିଖ । ଆମାର ଆଦେଶ, ତାମେର ପାଇଳ । ମାକ-
ଖାନେ କୋକ । ଆମି ଆଦେଶ କରବ, ତାଙ୍କ ପାଇଳ
କରବେ । କେମ, କି ଅଟ ତାଙ୍କ ଜିଜ୍ଞାସ କରିବେ
ନା । ତଥେ ନା ତାଙ୍କ ଶିଖ ।

ତିକ । ଶେଷ, ଆମାକେଇ ସମ୍ମନ । ଆମି ତ

ଏକଟା ବିରେଟ ସ୍ଵର୍ଗ, ଅମୃତକାଳ ଧ'ରେ ଆପଣାର
ଚେଲାପିଲି କରଛି । ମର କାରେଇ ଆମି ଅଭିରତ,
ଆର ଏଟାକେ ନୟ । ତାମେର ଉତ୍ତର ରାଗ କରେହେନ
କି ! ତାର ଭାବେ ସାମରଥ୍ୟ—ଶେଇ ଚେତାନ୍ତର
ମାର୍ବାର ହୁହୁଥେ ପୁରି ସୂଳତେ ହୃଦିତ ହଜେ ।

ଯାଦବ । ସାମକକେ ତୁମି କି ମନେ କର ।

ତିକ । ଏକ ବିନେର ଭିତରେ ତାର ବିଜ୍ଞାର
ପରିଚାଳନ କିମ୍ବୁ ପାଇ ନି । ଏକ ବିନେର ଅଟ ତାକେ
ଏକଟା କଥା କହିତେଣ ତ କଲି ନି । ହବେ ତାକେ
ଦେଖିଲେ ସେବାରୀ ବ'ଳେ ମନେ ହର ।

ଯାଦବ । ମନେ ହର ? ତିଜମଳ । ଆମି ଏ ସହ
ପରୀକ୍ଷା ଏହନ ସେବାରୀ ବାଲକ ଦେଖି ନି ।

ତିକ । ବଲେନ କି ।

ଯାଦବ । ଶକ୍ତରାତ୍ରୀର ଦେଖାର କଥା କମେହି ।
ଆର ଏହି ସେବା ତମେ ଦେବିଛ ।

ତିକ । ବଲେନ କି । ଆପଣି ଅଭ୍ୟାସେ
ବଲେହେନ, ନା ସାମକେର ହେଲା ପରୀକ୍ଷା କରେହେନ ?

ଯାଦବ । ଏହି ବର୍ଷେ ସାମକ ସର୍ବଜ୍ଞ ଆହସ
କରେହେ । ସେମନ କେମନ ଶାଶ୍ଵତ ମର—ଶର୍ମରମି ।

ତିକ । ଶର୍ମରମ ଆସିବ କରେହେ ।

ଯାଦବ । କାର, ମଧ୍ୟା, ପାତଙ୍ଗ, କରାକ, ପୂର୍ବ-
ଶୀର୍ଷାମ୍ବା—ଏହି ପାତାର ବିଷୟ ତ ରେଖେହି । କାନତେ
ବାକୀ ଦେବାନ୍ତ ।

ତିକ । ଶର୍ମରମ ହାର ଅଭିନ, ମେ ତବେ
ଆପଣାର କାହେ କି ପଢନ୍ତେ ଆମେ ?

ଯାଦବ । ତା ବୁଝନ୍ତେ ପାରିଛି ନା । ଶର୍ମରମ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ
ତାର ବିଜ୍ଞାର ପରିଚାଳନ ଶେଯ ଆମି ତିଜିତ ହରେହି ।
ଏହି ବେଳେ ମହିନେ କାନତେ ହୁଲେ ଆଗେ ତାର
ମନୋଭିତ ଆମା ପରୋଜନ ।

ତିକ । ମାମୋତାର ଜାମା ପ୍ରଯୋଜନ !

ଯାଦବ । ସାମକ ଶ୍ଵେତାର ନୟ—ଅତି ଶିଖ ।
ଆମି ଶିଖଦେର ଦେବାର ପଢାଇ, ମେ ଏକାକୀ ଥିଲେ
ନୟରେ ଶେଯେ । ଆମାର ସାମାଜିକ ତାର ମନୋହତ
ହି ନା, ବୁଝନ୍ତେ ପାରି ନା ।

ତିକ । ଆପଣାର ବାଧ୍ୟା ତାର ମନୋହତ
ହରେ ନା ।

ଯାଦବ । ସବ ହସ, ତା ହୁଲେ ଆମି ଶକ୍ତରମନ
ଶୈବିକପାଦେର କୁଳା ଭାଗାବାନ୍ । ସବ ନା ହସ—

ତିକ । ଆମେ କୋକଟେ ଏତପ ଆଜ୍ଞାର ମନୋହ
କରେହେନ କେନ ପରଦେବ ।

ଯାଦବ । ଏଥନ୍ତ କରିବାର କାରିଗ ହି ନି । ତାର
ପାଠମାର ସମ୍ବନ୍ଧ ମାତେ ମାତେ ତାର ବିକେ ଚେଲେ
ଦେଖେହି । ସମୟେ ସମୟେ ତାର ହୁଥ ଦେଖେଅମାର ହଲେ

হচ্ছে, আমার বাধার ডাক মনোমুক্ত হচ্ছে না। আমার বাধার প্রতিদিন কর্তৃপক্ষ কর পাব অথবা সমস্তে সমস্তে প্রতিক করাব চাই। করে: যদ্যে প্রতি জীবার অভিট দেশ দালক প্রতিদিনের বিশুদ্ধ করে। বিশেষত যে বিন আমি দেশের কাছে “সদা” আমার দেশ হচ্ছে মহাবাকোর বাধা। কর্তৃপক্ষ, যে বিন তার দ্বৰে ডাক দেবে আমি প্রস্তুত হচ্ছে ছিলুম।

তিক। তা একবার মনীয় দাসকে বললে কি হোৰ চাই?

যাত্রী। মৈই কল ইছা পঁচিলু, তই কৃষ্ণাগ্নামুকে দেবাক প্রাণীয় হচ্ছে বালকের দেশৰ মুগ্ধক মনীয় কোন দেখ।

তিক। (পদমোহন করিতে করিতে) হঁ! এখন হেলেনাপুষ্টি করে। আমাকে একবাৰ বললে, আমি তুম কৌশলে তাবেৰ দুঃখিবে বলতুম বৈ, তাৰা দুঃখৰ কাহে পূৰ্ব পুৰে চোড়াতাৰ কাহে পচাকে বসতো।

যাত্রী। এই ত পুনৰ্বুল, এইবাৰ হত্তজ্জগাহেৰ দুঃখিবে বৈ।

তিক। এখনি তামৰে কান ধ'লে টৈনে আনুক্ত ছন্দুম। কাঁও বাধাৰণি কি ছ? (যখন এৰ পদমোহন।)

যাত্রী। একটু আৰে—একটু আৰে।

তিক। আপনাৰ বাধার দুৰি দে না গুৰু কৰে।

যাত্রী। তা হ'লে এট কাকীপুৰে তার তুলা শুন আমিৰ আৰ নেই।

তিক। হঁ! শুন—কাকীপুৰে আপনাৰ—আৰ নেই—হঁ—

যাত্রী। আৰে, আৰে আৰে—কৰিলু কি—আৰে।

তিক। (পল ছাড়িয়া পুঁজিমোহন) আপনাৰ মনেৰ অকাঙ্ক নথ কো?

যাত্রী। অকারণ মনেহ আমি কি তখন কৰি বে যুক্ত! ওৱ বাপ পেয়েমেন্তেৰে কেশেচার্চিং এক অন গৱেষণ পত্ৰিক ছিল। তৎ আমাৰ ভৱে সমাজে দে নিষে হত প্ৰকাশ কৰুকে পৰুকো না। ওৱ যামা প্ৰশেলপূৰ্ণ একটা খোঁড়া দৈক্ষণ্য। আমাৰ তাৰে কাকীপুৰ ছেচে দে প্ৰিশেল পত্ৰিকে পালিবে আছে। সোকে বলে বৈবান। কিন্তু তা মাঝ তিক, দে বেল আমাৰ ভৱ। এখানে ধৰ্মকে বিচায়ে তিক আমি তাৰে বৈয়ৰণ্য আৰু হচ্ছে না।

কৰাতুম। দীমাড়ুক এই উভয় দাপ হ'তে কৰাগৰ্হণ কৰেছে—শুনুক?

তিক। টিক—টিক—টিক, তা হ'লে আপনি থা মন্ত্ৰেহ কৰেছেন, তা টিক!

যাত্রী। হী হী—আৰে আৰে।

তিক। আৰ আৰে—এই আমাৰ মেহা বন পন চৰুকে লাগ্ৰু। আমি এখনি যাইছি!

যাত্রী। কৰিব কি—আৰে!

তিক। আপনি নিশ্চিন্ত হ'ন। (পূৰ্ণ পুষ্টিপূৰ্ণ।)

যাত্রী। মেহেই যহি দেললি ত নিশ্চিন্ত হৰ কথনু।

(মেডেলাইনেৰ প্ৰৱেশ)

কি পৰত নেমুনু।

মেডেল। আসছে। পথে সেই বাবাজী বেটা কাকীপুৰে সদে দেখা গৱেছে। তাৰ সদে কি কথা কইতে একবাৰ দাঁড়িয়েছে।

যাত্রী। আৰ আৰে মি কেৱ, বিজামা কৰেছিলি কু।

মেডেল। বিজামা কৰি দিব—তাৰে আনন্দে পোৰেছি।

যাত্রী। কি দেবেছিলু।

তিক। আপে মৰ, মুৰ ছুঁচ ক'রে হাতিয়ে বাইলি কেৱুন কু। কি দেবে অলি, বল না।

মেডেল। তাৰ আস্মাৰ ইছা ছিল না।

তিক। হঁ।

যাত্রী। ইছা ছিল না?

মেডেল। না।

যাত্রী। তাৰে যে অলো?

মেডেল। তাৰ মায়েৰ ইছাৰ আস্মেছে।

যাত্রী। আমাৰ অকিপ্পাৰ মে কি আনন্দে পোৰেছে?

মেডেল। আজো, তা মে কথনু, কেৱল ক'রে আনুনু।

যাত্রী। তাৰে?

তিক। আমাৰ হত্তজ্জগামী মুৰ ছুঁচ ক'রে বাইলি।

মেডেল। বাজীৰ ভিতৰে মায়েপোৰে কথা কহিল। আমি বাইলি দেকে শুনেছি।

যাত্রী। কি কৰেছিলু?

মেডেল। আপনাৰ শিকা তাৰ শমোৰক হচ্ছে না।

ସାହୁ । ହଁ !

ତିକ । ହଁ ! ଉତ୍ତରେ ! ଆମନାର ପିଟି ବଇଲ । ହାତ ପାଥାଗେ ଆମାର ସରଶରୀର କେଣେ ଉଠିଲ । ହାତ ପାଥ ଆମନା ଆପନି ଝୁଟୁଛେ ଲାଗିଲେ । ଏ ଅବହାଇ ଆମନାର ପିଟର ସମୀଳନ ଥାବେ ନା ! ଆମି ଚଲିଲୁ ।

(ତିକମନ୍ଦିର ପ୍ରଥମ ।)

ସାହୁ । ଏହି ଘର ମଦେ ହା । ଗଥେ ରାମାନୁଜଙ୍କ ମେଥେ ଯାଏର ସାଧାର ଦେଇ କୋଣର ଅନ୍ୟଥିକ କଥା ନା କ'ରେ ବେଳେ । ବୁଲୁ ଖେ ଥା, ଆମାର ନିବେଳେ । ଦୁଇ ଟିକ ଅନେଇଲି ?

ନେବେ । ପକଳ କାହେ କି ଆମ ଯିବେ କହିଛି ?
ସାହୁ । ଆଜା, ଯା । ଦେବିସ, ପଥେ ଦେଇ କେଉଁ ତୋରା ତାକେ କିନ୍ତୁ ବଲିଲି ନି । ତାହିଁ ତ, ଏ ବାଲକ ସେ ଏଥିର ଆମୀର ବିଷୟ ମରକାର ବିଷୟ ହେଁ ଦୀର୍ଘଲୋ ।

(ସାହୁର ମାତ୍ରାର ପ୍ରବେଶ ।)

ସାହୁ । ହା ଯାହା । ଏହି ଯେ ଏକଟି ବାଲକ ଏକ ମାତ୍ର ଥିଲେ ତୋରାକ କାହେ ପଢ଼ିଲେ ଆମରେ,
ପଢ଼ି କେ ?

ସାହୁ । କେବଳ—ଏଟିର କଥା ଏକ ଦିନ ସ୍ଵାକ୍ଷର
ଆଜି ଜିଜାନୀ କରିଲେ ଏମେ କେବଳ ?

ସାହୁ । ଉଠିଲେ ମେଥେ ଆମି ଯୁକ୍ତ ହେବିଛି ।

ସାହୁ । ଏଟି ଆମାର ସବୁ ।

ସାହୁ । ଏ ବାଲକ ସବୁ ତୋରା କବ ହୁଏ, ତା
କିମ୍ବଳ ତ କମ୍ପରାକାଳେ ଆମି ପେଟେ ଥରେଛି ଦେଖି ।

ସାହୁ । ଏଥିର ଯାଏ, ତାମ ଆହାରର ଶବ୍ଦ ହିଲେ
ଏମୋ । ଆମାର ସାଧାର ତିକ ଲେଇ ।

ସାହୁ । କହି ଛେଲେ—ତୋରା କାହେ କି
ପଢ଼ିଲେ ଆମୁଛୁ, ଆନ୍ତରେ ଆମାର କୌତୁଳ ହଲ ।
ତାର କି ଏହି ଟିକର ?

ସାହୁ । ସେ ଶାହେର କିମ୍ବଳେ ଆମାର ଦରଶେର
ମୂରେର ଚାରି ଆହେ, ଓ ମେହି ସାରି ପଢ଼ିଲେ ଏମେହେ—
କଥା ଦୂରିଲେ ?

ସାହୁ । ଯୁକ୍ତେଇ । ତୋରା ଯା ଆୟି, ଆମି
ଆର ଏହି ହୃଦୟ ଇହାଲି କଥାଟା ଦୂରିଲେ ପାରିବ ନା !
ତାବେ ଏହା ବୁଝିଲେ ପାରାଇ ନା, ଏହି ଗୋପନୀୟଙ୍କୁ
ବାଲକ ସବି ତୋରାର ସବ ହୁଏ, ତା ଏକ ଦିନ ଆମାର
ପୂର୍ବଶୋକ ହୁ ନି କେମ ?

(ସାହୁ ମାତ୍ରାର ପ୍ରହାନ ।)

ବାହୁଦିବ । ତାଲେ ଆଶର ! ଏହି ବିଷୟ ମରକାର
ଚିରାତେଇ କି ମା ସବ ସାଧା ଏମେ ମୋଟେ ।

(ରାମାନୁଜଙ୍କ ପ୍ରବେଶ ।)

ଏମ ସାଧା, ଏହ । କିନ୍ତୁ ଦେଖିଲେ ତିକ ସାକ୍ଷି ହୁଏଇ
ଜାରିଲେ ପାରିବେଛିଲୁ ।

ସାହୁ । ମନ୍ଦିରକେ ଆବେଶ କରିବାର ବିକୁ ଆହେ ?

ନମଦିବ । ବାଲ୍—ତୁମି ହାମ ? ମା ରାମାନୁଜ,
ଏହି ବାନେଇ ପରମ ବିଜ ତୁମି । ତୁମି ଆମାର ଶିରାର
ଶର୍ଷ କାହେ ଆମାକେ ସମ୍ପ କରେଇ ।

ସାହୁ । ଶୁଣ ବିଜ ହୁଁ, ତା ହାଲେ କି ମେ
ପିଟାର ଦେବାର ଅଧିକାର ସେବକ ସବୁ ବିଜ ହେଁ
ଆମାକେ ବିଜ ବିଲେ ଆମାର ମେହାକର୍ମ
ଥେବେ ବିକିତ କରିବେ ନା ।

ସାହୁ । ହା ହା—ତା ବଲାଇ ପାର । ତା
ହାଲେ ଯେ କାଥୀର କର ତୋରାକେ ଡାକିଯିଛିଲୁ,
ଆଜି ଆର ବଳା ହୁଲ ନା; କାହିଁ ବଳି । ଆଜି
ଆମାନୁଜଙ୍କର ମନ୍ଦିର ହେବେ ପଦେହେ । ତଥାରୁରୁରୁ
କୁମି ଏକ କାଳ କର । ତିକମଳ ଆମାର ଅଭସଦୀ
କବୁଳେ କବୁଳେ ଆମାରି ଏକଟି ପରାମର୍ଶିକାରେ
କାହାର ପରାମର୍ଶିକାର ନାହିଁ । (ରାମାନୁଜ
ମୁଦ୍ରର ଅଭସଦୀ) ଯାଃ ଯାଃ ! କି ମିଟ ହାତ ! ତାହିଁ
ତ ଭାବି, ଉତ୍ତରେ ତାଲଙ୍ଗ ଆମାର ନା ବାକଲେ କି
ଏହି ସବୁରେ ଏତ ଜାମାନାତ ହୁ । ଅଭି—ଅଭି—
ଅଭି ଅଭିଜାନ—କିମ୍ବଳ ନ ପହିତ ।

(ପୁରୁଷ ହେବେ ଭାବେକ ଶିଖେର ପ୍ରବେଶ ।)

କି ହେ, ଆମାର ପୁରୁଷ ହାତେ କିମ୍ବଳ ଯେ ?

ଶିଖ । ପୁରୁଷ ! ମେହି ହାନଟା ଆମାର ବୋଲି
ଥାଲ ହେବେ ଗେହେ ।

ସାହୁ । ଆହୁ ! ତୋରା ମତ ଦୂଟୀ ବ୍ରଜିମାନ
ଶିଖ ଥାକୁଲେଇ ଯେ ଆମାର ଆଚାରୀଲୀଳା ଥାଏ ।
ଏହାଟା ଶାରୀର ରୋକାର୍ଥ ଦୂରିଲେ ବିଜ ତୋରାର ତିନ
ଦିନ ସବି କଥାଟା ହେବେ କଥାଟା ହେବେ କଥାଟା
ପୁରୁଷାକାରେମହିଳୀ । କଥାଟା ହେବେ ପାରାଇ ।
କଥାଟା ମତ ସବଳ, ଏତେ ବୋକପାର କି ଆହେ ? ତଥା
ବଥା କି ନା କଥା ଥାଏ—ତଥାରେ ଥିଲି ଏକଟନେ
ହେବେ ଭାବ । ମେହି ତଥର ଉପର ଏକଟି ସଥା ।

ও তত্ত্ব যথা, কৃতে আনেক কথা। এখন সে সব সুস্থিত পারবে না। তবে কল্পনা এটা সুস্থিত হবে। ভাইটোই হচ্ছে গোকের বধের আশঙ্কা পর। কলি ছিল আসং—কলাসং। কলি বানে ছ'ল বানৰ। আবৰ আসং মানে হ'ল গুচ্ছভাগ। খেটি সর্বজনীন জাল টুকুটুক কর'চ'—চ'চ' ? পুরুষের কি না পরা। পুরুষ তা হ'লে কি রুক্ম হ'ল ? বানৰের মেটি উপাসনের মত লালবর্ণ। অলিপি মানে পুটি চুক্ষ। তা হ'লে সমস্ত গোকুটোর মানে হ'ল—মেটি মহাপুরুষের পুটি চুক্ষ বানৰের পিছনাটোল মত লালবর্ণ। উঁ ! এ কি ! পিচ্ছে আগুন কেবলে কে রে ? এ কি ! তুমি ? বানৰছু ? তোমার কেকের পুরুষিলু ? এত উৎকৃষ্ট এত তোমার সর্বজনীন যে, তাৰ কৰ তোমার অশুণিলু, অশিক্ষিলিঙ্গের মত আমাৰ পুরুষ প্রতিষ্ঠ হ'ল ? বল নথে, বল ? তোমার অহৰে এত কি দুঃখ, বল !

বামা। শব্দেব ! আপনাৰ বাঁধা। কৈনে আমাৰ সহিতে হয় বাছে,

বামা। আমাৰ বাঁধা কৈনে ? তাই এত অশুণিলু ?

বামা। যতিদিনক'বিগত মহামৌলের পুরুষ সহে বানৰের পুরুষ পুচ্ছভূতাখের কুনুম ! এ যে কি বিস্মৃশ !

বামা। বিস্মৃশ !

বামা। আবৰ পাগজনক, তা আৰ আপনাকে কি বলব !

বামা। এটো এত কেবল আবৰি পাগজনক হ'লে বোধ হবেছে। বানৰছু ! তোমার পুটোটকে আজ আমি বড়ই শুন কুনুম। ভাল, এত দেৱে তুমি কি উৎকৃষ্ট অৰ্থ কৰতে পাৰ ?

বামা। আপনাগ আলীকালে সবই চ'কে পাৰে !

(তিক্ষণ গৃহ্ণি শিখাবলো প্ৰদেশ)

বামা। ওহে ! যে অজ তোমাদেৱ জাকিহে-ছিলুম, তাৰ আৰ প্ৰাণৰ মুল না। তোমাদেৱ আৰ বানাহুতেৱ জাহুহ কৰতে হ'ল না। এবন তোমাদেৱ পুকুই বানাহুতাহ'তোৱ ছাতি।

বামা। জোখ কৰবেন না গুৰু, আমাৰ কথাৰ অৰ্থ প্ৰণিধান কুনুম।

বামা। আবৰি পুল হ'লে বহুজ কেন বাঁধা-ছুব ? শিখ বল—শিখ বল।

বিল। কি হৰেছে পুকুদেৱ ?
বামা। আমাৰ বাঁধাৰ উপ বিস্মৃশ আপগজনক ব'লে বোধ হৰেছে।

তিক্ষ। বলেৱ কি ! হতভাগাৰ এত বড় পুটী
বানৰ। খাক খাক—খাক—জোখ ক
না। নাও বাঁধাহুত, তুমি গোকেৱ কি ?
কৰতে চাও, বল !

বামা। 'ক' মানে জল, 'পি' মানে পান ক
'কলি' বিনি অপনিৰ কৰেন, অৰ্থ হৰ্দা। 'অ'
মানে বিকশ। তা হ'লে কল্পনা মানে ই
হৃদাবিকশিত। বুদ্ধেৰদেহেই পুল অস্ফুটিত।
তা হ'লে গোকেৱ অৰ্থ হ'ল—মেই সবিক্ষম
মহাবৰ্ণী মহাপুরুষেৰ চাহ হৃদাবিকশিত পছৰে চ
শোকাশগ্রামি !

বামা। (বগত) তাই ত ! এবন অ
বাঁধামৌলোশ ত ক'ল পুনি !

বচ। ওহে ! তোমি কি বলে রে !

বেছে। চুণ কুণ—চুণ কুণ। উহুৰ
বেছতে বেছতে কল্পনা হৰে গৈল, দেৱ
পাঞ্জিম না ?

বামাৰ। তোৱে পুরুষেনো খোল্লা—তো
বাঁধাৰ কুনুম আমি দৃষ্টি হস্তু ! তুমি সামি মা
কত বাঁধাৰ কৰতে না পাৰতে, তা হ'লে এই স
শিখদেৱ কাছে তোমাকে আজি বড়ই লা
চ কৰে চ'ক্ত। আৰে হতভাগা, এবনত হী ব
বাঁধে আছিস কেন, পুৰি দেৱলি !

বামা। আৰ পুৰি পুৰুষ হৰে না।

বামা। তুমি তা হ'লে শক্তৰেৱ বা
বেছেছ ?

বামা। দেখেছি। তিনিই কল্পনা শ
গৈকল বাঁধাৰ কৰেছেন। আপনি মৃতন
বলেন নি।

বামা। ত ! তা হ'লে তুমি শক্তৰেৱ বা
উঠ'চে চাও ?

বামা। আপনাৰ আলীকালে সকলি ব
হ'চে পাৰে, উহুদেৱ !

বামা। আবৰি উহুদেৱ কেন, শিখ
শিখ বল বাঁধাহুত !

বামা। কেৱল কৰবেন না। আমাৰ ক
অৰ্থ প্ৰণিধান কুনুম।

বামা। বৰুন তুমি শক্তৰেৱ বাঁধা
অঞ্চল ক'বে তাৰও উপৰ উঠ'চে চাও, তুমিই আমাৰ পুক্ষ !

ବାଖା ! କେବ ଆଚାରୀ, ଆପନିଓ ତ ଶକରେର
ବାଧ୍ୟା ଅପ୍ରାହ୍ୟ କରେଛେ ।

ବଡ଼ ! ଆରେ ଦ'ଲ, ଏ ଛୋଡ଼ା ବଲେ କି !

ବେଳେ ! ଚଣ୍ଠ, ଚଣ୍ଠ ! ଶକର ମୂର ଏଥାରେ
ଶୁଣ୍ଟୀକ ହରେଛେ—ପାଇଁ ହାତି ଦୂରେ ନା ।

ବାଧ୍ୟ ! ତୁମି ତା ହ'ଲେ ଆମାର କୃତ ସିଦ୍ଧାତ୍ତ
ଶେଷେ ?

ବାମା ! ଗଢେଛି । ଶକର ଅଞ୍ଚଟାକେ ଯିବ୍ୟା
ବଲେଛେନ । ବଲେଛେନ, ଓଟା କିଛୁଇ ନାହିଁ, ସେମନ
ବୁଝୁଣେ ମର୍ମତମ । ଆପନି ତା ବଲେନ ନି । ଆପନି
ବଲେଛେନ, ଜଗଟା ଯିବ୍ୟା ନାହିଁ । ତବେ ଅନିତା
ବ'ଲେ ହେ, ଆର ତୁ ବିଜ୍ଞ ବ'ଲେ ଉପାଦେହ ।

ବାଧ୍ୟ ! ହା ! ହା ! ହା ! ତୋହାର ବାଲକ ବ'ଲେ
ବୁଝୁଣ ବଢ଼ି, ତବେ ଶକର ମନେ ଶକରେର ବାଧ୍ୟା
ମନୋମତ ହରେ ନା । ତା ହ'ଲେ ଆମାର କୃତ ସିଦ୍ଧାତ୍
ତୋହାର ଭାଲ ମେଗେହେ ?

ବାମା ! ଆଚାରୀ ! ଆଦି-ଅଗ୍ରବାନେର ବାସ ।
ଶୁଣ୍ଟରାଙ୍ଗ ତୀର ମଥରେ ଦାଙ୍ଗ ସିଦ୍ଧାତ୍ ଆମାର କେମନ
କ'ରେ ଭାଲ ଲାଗେବେ ?

ମେଚେ ! ଶକର ମୂର ଆଧାର କପ୍ପାଦମ ।

ତିକ ! ତାଇ ତ ରେ ! ଗୋଲାଳ ଦେ ହରେ
ବାପୁକେ ଲାଖି ଦେଖେଛି ।

ବଡ଼ ! ବାଡ଼ିରେ ନା ! ତୋହାର ଆମାର କୃତ ଅଜା-
ବୁଦ୍ଧ ନାହିଁ । ଏ ବାଡ଼ି ବାଡ଼ି ଲାଗାଇ ।

ବାଧ୍ୟ ! ହଁ ! ତା ହ'ଲେ “ଶର୍ମି ଖଲୁ ଇହି ଦ୍ଵା”
ଏଇ ଅର୍ଥ ବ୍ୟକ୍ତିର ଶର୍ପଳ, ବଲେନ ଚାନ୍ଦ ନା ।

ବାମା ! ଶକର ବଲେ ତୀକେ ଛେଟି କରା ହୁଏ ।
ଏ ମହନ୍ତ ତୀର ଘର,—ତିନି ନମ । ସେମନ ମେହ
ଆମାର—ଆସି ଦେଖ ନାହିଁ ।

ବାଧ୍ୟ ! ଓରେ ବୁଟ ପାଖତ ! ତୁହି ଦୁଇଭିନ୍ନି
ଦ୍ୱାରେ ପୁରେ ଆମାର ଶିକ୍ଷାର କରନ୍ତେ ଏମେହିସ !
ଆମାର ବ୍ୟାଖ୍ୟା ସଥି ତୋର ବନୋମତ ନାହିଁ, ତଥନ
ତୁହି କି କରୁଣ୍ଟ ଏଥାରେ ଏମେହିସ ? ତାଲେ ବା—
ଏଥିନି ତାଲେ ବା ।

ମକଳେ ! ଚାଲେ ବା—(ଇତୋବି ଶବ୍ଦ)

ବାଧ୍ୟ ! ଦେଖ ବାମାନ୍ତକ ! ତୋହାର ବାଧ୍ୟା
ଶକର ଅଧିକ ଅପର କୋଣ ପୂର୍ଣ୍ଣଚାରୀର ହତାତ୍ତ୍ଵାତ୍ମି
ନାହିଁ । ଶୁଣ୍ଟରାଙ୍ଗ ତୁମି ଏଥାରେ ଆର ଏଥ ନା ।

ବାମା ! ଅକାର୍ଯ୍ୟ କୋବ କେବ ଦ୍ଵିଜ !

କରୁ ତୁମି ନାହ ମତିବାନ, ଶକର ମନ୍ଦାନ ।

ଶକର ଆଧାର ହୋଇ,

ଆଜିମ୍ବ ଶାନ୍ତାତ୍ୟାନୀ କବି ।

ଚନ୍ଦନ-ବିଠାର ତୀର ହିଲ ମହାନା ।

ଶର୍କର ମେଖିଲ ତଥବାନ,
ଦେଖେନ ଶର୍କରପ ତଥବାନେ ହିକ ।

ଏ ହେନ ଶକର ବୋରିବର
କରେନ ବାନରପୁଣୀର ଶମେ
କରେନ ମେ ଶୁଣ୍ଟୀକ ଆସିବ ତୁଳନ ।
ହେ କାମ-କାଳମ-ଦେବୀ,
ଅବିକ୍ଷାକବମଗତ ପୁଣୀ ! ପୁର୍ବିଗତ

ବିଜ୍ଞ ଦୟରେ

ଏ ହୈନ ତୁଳନା କରୁ ଶାହେ କି ତୋହାରେ ।
ପ୍ରାରମ୍ଭିତ କରିବ ବିଦାନ ।

ଆର ହ'ତେ ବାସ ବ'ଲେ ଆପନାରେ
ନାରାଜନ-ପଦେ କର ଆଜି-ମରଣ ।

[ପ୍ରଥାନ ।

ଯାଧ୍ୟ ! କି ହେ, ତୋହାର ମର କରିଲେ ?

ତିକ ! ଆମାର ତ କରିଲୁ, ଆପନି ?

ବାଧ୍ୟ ! ଆଦିଶ କରିଲୁ ।

ତିକ ! ଶୁଣ୍ଟଲେନ ? ଏହି ଅଗ୍ରବାନଟା ନିଜେର
କର ଆମାରେ ମୁହଁଥେ ବ'ଲେ ହଜଦ କରିଲେ ।

ବାଧ୍ୟ ! କି କରିବ ?

ବଡ଼ ! ଆପନାକେ କିଛୁ କରୁଣ୍ଟ ହବେ କେବ ?
ଆପନି ଆମାଦେହ ଆଦେଶ କରନ । ଆମାର
ହୋକ୍ତାକେ ଥିଲେ ଏଣେ ତାର ଦୀତ କଟା ଭେଟେ ହିଲି ।

ତିକ ! ଏତେ ଆମାଦେହ ହାତ୍ବା କଟା ଗେଲ,
ତା କାନ୍ଦିଲ ?

ବାଧ୍ୟ ! ତା ଆନି ! କି ବୁଲେ ବୁଲିଲେ ?

ତିକ ! ଦେ ଆପନି ବୁଲିଲ । ହୋକ୍ତାକେ ମୁହଁତା
ଦେଖେ ଆମାର ମର କୋଣେ ଜାନିଲୁ ହେ ଦେଖି ।

ବାଧ୍ୟ ! ଆନଶୁତ ହ'ଲେ ହବେ ନା । ଏଇ ଏକଟା
ଅଣ୍ଟିକାର ହେ ଲୈସ ପାରିବା ହାତ୍, କରନ୍ତେ ହବେ । ଓ କି
ବଳେ, ବୁଲିଲେ ନା ? ବଳେ, ଆଦି ନାରାଯଣର ଦାମ ।

ଆମାର ତାମାକେର ତାଇ ହ'ତେ ଉପଦେଶ ଦିଲେ
ଦେଖ । ବାଲକ, ଶିଖ ବୁଦ୍ଧିନାନ୍ ହ'ଲେ କି ହେ, ଓର
ମର ଦୈତ୍ୟବକ୍ର ପାରିବୁତାର ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ । ମନାତମ
ଅନ୍ତିମତକେ ରହି କରନ୍ତେ ହ'ଲେ ଏକ ପୂର୍ବିଦୀ
ଥେକେ ମରିଯାଇ ଗିଲେ ହବେ । ଫୁଲ ପାଖିତ ହେ
ନା । ଛେଟେ ଲିଲେଓ ଚଲାବେ ନା । ଛାଡିଲେଇ ଓ
ନିଜେର ଘରେ ଚୌଜ ବୁଲିବେ । ତଥମ ବାହୁଦେବ
ମହୋ ଓ ନିଜେର ପାରଣ-ମତ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିବେ ।

ମେଚେ ! ଆଦି ଲୋକଗରମ୍ପରାର କରିଲୁ,
ଏଇଇ କଥେ ବାମାନ୍ତକ “ମହା ଆନିମନ୍ତର”—ଏହି
ମହାବାକ୍ୟେର କର୍ମକର୍ଷବାନ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କ'ରେ ଆପନାର
ମତ ଥରନ କରେଛେ । ବଲେଛେ, ଅଛ ମତକର୍ମ,

କାନ୍ତପଥ, ଅନ୍ତପଥ ମର । କୋଣ ଏହି ସବୁ
କୁଣ୍ଡଲିପି ।

ବୀରଦ ! ଏହି ଶୋଇ । ତା ହିଁଲେ ଏକମ ଶକଳେ
ଥିଲେ ସାରି । ଶକାଳ ଏଥାମେ ଆବାର ଥିଲେବେଳେ ହିଁଲୁ ।
ଶେଇ ଥିଲେ ସାରି ଶୀରେ ଶୁଣିବେ ଶକଳେ ଏକମିଳେ ହିଁଲେ, ଏ
ପରିଚାରର ବନ୍ଧୁମାତ୍ର କିଛି କମ୍ବୁ ।

ବୋଲିଟ ଓ ଡିକ୍ରିପ୍ଶନ ଦାକୀରୁ ଅକାଜତ ଫେରିଲା ।

ତିଥି : ଏଥି କରୁଣାକଳେ ହବେ ?

ଶାବ୍ଦ । ସବ କରନ୍ତେଟ ହେ । ସୁର୍ଯ୍ୟ କୁଣ୍ଡଳ
କୁଣ୍ଡଳ କି । ଆମି ଛାଡ଼ା ଏ ଧାରିଦ୍ରାତ୍ୟେ ଏହମ ଆରା
କେଟ ମେଇ ଯେ, କୁଟ ବାଲକଙ୍କ ବିଜାରେ ପରାମର୍ଶ କରନ୍ତେ
ପାରେ । ସେ ଶୈଶବନ୍ଦ ଆମାର କାହିଁ ବିଚାରେ ପରାମର୍ଶ
ଦୂରାର ଭବେ ପାଇଥାରେ ପାଇଥାରେ, ଓ ତାଙ୍କ କାହିଁ
ହେବେ ଆମାର ଧରେ ଦୀର୍ଘରେ ଆମାର ସବେ ପ୍ରତି-
ବ୍ୟକ୍ତିକୁ କରିବେ ଗେ । ସବ ଦୂରାର ପାଇ - ବୈକୁଣ୍ଠ
ଦେଖାର ପାଇ ବିଶେଷ ଅଭିଭାବ ବୁଲେ ଥାକେ,
— ଆମାକେ ଉତ୍ସବ ପାଇଁରେ ଦ୍ୱାରିଦ୍ରାତ୍ୟେ ପ୍ରଧାନ
ଶୀକାର କରନ୍ତେ । ଆମିରିଛ ଦିନ ଆଛି, ତାନ ଦିନ
ପରାମର୍ଶ ଭବ କାହିଁକିଟ ପାରେ । କିନ୍ତୁ ଆମି ଆରା
କରିବି । ଆମି ହୁଲେ, ଓ ହୋଇ କି ଏ ଦ୍ୱାରିଦ୍ରାତ୍ୟେ
ମନ୍ଦାନିନ ଅନ୍ତରେ ମନ୍ତ ପାଖରେ ମନ୍ତ କରେନ୍ତୁ ।

କିମ୍ବା କାହିଁ କଥା କାହିଁ କିମ୍ବା କଥା କାହିଁ

বামৰ : বিনাশ—বিনাশ : আমি দেখে
থাকিতে থাকতে একে কোন উপায়ে শেব ক'রে
ত'লে থাহ।

(ପରିକ୍ଷେପ, ସମ୍ବନ୍ଧିତ ବିଷୟରେ ଏହାକିମ୍ବାନ୍ଦିରୁଥିଲା)

କିମ୍ବା କି କ'ଣ ପରାମର୍ଶ ?

ବୀରମ : ଏମେହେ ଏମେହେ—ହିଲ, ନାଥାୟ ଉପଗ୍ରହ
ଏମେହେ—ଏବଳ କାଟିକେ ଦେଲ ନା । ତାଙ୍କ ଆମ୍ବା
ଏକ ଆର ମନୁଷ ଶିଖ ଏକତ୍ର ହିଲେ କାରୀବାଜୀ
କରି । ତୋଯଙ୍କ କୌଶଳେ ଭୁଲିଯେ ଦେଇକେନ୍ତି
ଆମ୍ବାଦେଇ ମନେ ନାହିଁ । ପଥେର ମାଝେ ସେବାରେ
ଅଧିକ ବୋଲ କରି ବାରି, ମେଲିଥାନେଇ ତାଙ୍କେ ଶେବ
କରି, ତାଙ୍କ ପର କାଣିବେଳେ ଶିଖି କୁରୁମାନିମ୍ବୀ
ଗାନ୍ଧି ଫାନି । ବର୍ଷାଭାବ ପାଞ୍ଚକ ବାନେଇ ମନେ
ନାହିଁ ଦୌକ କରି ଥାଏ ।

किंवा अंति भवति ।

ବାହ୍ୟ । କେବଳ ? ଏହିବାରେ କମଣ୍ଡୁ, ଗୀଜାହା,
ହୃଦ, ବନ୍ଧ ସବ୍ ନିତେ ଏମ । ଶ୍ରୀଚନ୍ଦ୍ର ପାତ୍ର ପାତ୍ର
ଚିତ୍ତ—ଆଜି ପାଇଁ ନା କରିଲେ ମାତ୍ର ଯିବି କାହାରେ

ପାରିବନ୍ତା । ଏହିଙ୍କିମାନେ କରିବ । ତାତେ ପାପ କି । ହର—କିମ୍ବା ଗମେ । ମେ ପାପ ଦୂରେ ଦେବାର ତାର ଦେଖିଲୁ କରିବେ ।—ଶାନ୍ତି ।

ભગ્વતીસુ દુષ્પ

अन्तिम भाग ।

बाबूलालदीय व काँडिपुर्ण ।

କାହିଁ । ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଆପଣଙ୍କ ଦର୍ଶନ ଏବଂ ମାନ୍ୟର ଭାଗୋ ଯିଲେଛେ, ତା ହ'ିବାର ଜର ବାକ୍ ହଜେନ କେମି ପ୍ରତ୍ୟ ? f
ଆମର କିଶୋରେ କାନ୍ତିର୍ଯ୍ୟ-ଶ୍ରୀ କରନ ।

যাবুন। বহু কাল পরে তোমার প্রিয় করেছি। এ আকাশজ্বর বশ উপভোগে নিমজ্জন করতে হচ্ছে। কিন্তু কি করব ব আমার ধীকৰণ উপর নেই। সকলকে ক'রে গভীর লিঙ্গিষ্ঠে আমি শ্রীরম তাঁর আমার গরুণ-স্থান আর কাঞ্চিকেও ব'লে অ তাও খুঁজতে খুঁজতে গিয়ে এখানে এখে তা হ'লে এ কাঞ্চিপুর অনর্থক একটা কেৱল সৃষ্টি হবে। আমার এখানে আশুপকালে নেই। এখন কি জৰু তোমার কাছে শোন। শ্রীরমনাথের একটি দেবকের প্রচেষ্ট।

କାହିଁ । ପ୍ରତ୍ୟେ କି ଆବଶ୍ୟକ ବେଳେ ରାଗ୍ଯୁ

ଯାହୁା । ଟଙ୍କା କରନେଇ ଏ ଝୌର୍ ପିତ୍ର
କଳ କାଳ ଧୀରନ ଥିଲେ ରାଖିବେ ପାରନ । ଅ
ମୃତ୍ୟୁ ଏବେ ଏ ଶିଦ୍ଧି-ଘରେ କରାଯାଇ କାହିଁ
ଗେଛେ । ଶିରରେ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଚେଷେ, ଆହି ତାକେ
ପ୍ରବେଶ କରନ୍ତେ ଦିଇ ନି । କିନ୍ତୁ କଳ କାଳ
ନିବେଶ କରେ ହାତର ! ମାନ୍ଦିତିର ଅବତାର
ଯଜମାନେର ମୁଦ୍ରି ଭୂମି । ତୋମାର କାହାର
ଶୈଶବର ବସନ୍ତ ଆମର ଉତ୍ୱିର୍ଣ୍ଣ ହେଲେ ଗେଛେ
ତୋମାର ବସନ୍ତରେର କାହାର ଆହି ତୋର ଶ୍ରୀ
ଅଜ୍ଞାନ ଏକଟି ମେସକ ଭିନ୍ନ କରନ୍ତେ ଏବେଳି ।

କାହିଁ । ଶ୍ରୀରଜନାଥେର ସଥଳ ମେଦବ
ହେଲା ହେଲା, ତଥବ ମେ ତ ଆପଣାର
ହେଲେ ଏକାବୁଦ୍ଧି ।

ଯାମୁନା । ତା ହ'ଲେ ମେରକ ପେଟେଛି ।

କାଳି ! ହାମକେ ଏ ପ୍ରକାର କରଛେ କେନ୍ତି ? ନିଜେକେଇ ଏ କଥା ଜିଜାଗୀ କ'ରେ ଦେଖୁଣ୍ଟ ।

ଶ୍ଵରୁନୀ । ଗଲେ ଆଶ୍ରମର ଆସନ୍ତେ ମେଷକୁ, ଅଗମ୍ୟ ଶିତ-ପରିବୃତ୍ତ ହାତପାତାରେ ଏକ ଅପୂର୍ବ ମୁଦ୍ରା ଘୂର୍ବକେ ଝାଇଁ ଭର ଦିଲେ ପଥ ଚଲାଇଁ । ତାକେ ବେଳାହାତ ଆସି ମୁଁ ହରେଛି । ବାଲକେ ଅବତାରେର ମୂରତ ଅକ୍ଷୟ ଦିଇଯାଇନାମ ।

କାଳି । ତେ ଆର କି ପ୍ରକାର, ମେଷକ ତେବେହେନ୍—

ଶ୍ଵରୁନୀ । ଆର ଗୋଟିଏ ?

କାଳି । ମେ ଆପଣି ଜାନେନ ଆର ବରଦାରଙ୍କ ଜାନେନ ।

ଶ୍ଵରୁନୀ । ଗୋଟିଏ କି ବାହି କଠିନ ?

କାଳି । ତାହିଁ ବୋଲ ତ ହସ ।

ଶ୍ଵରୁନୀ । ବାଲକର ପରିଚାର କି ?

କାଳି । ପେରେମଦେହରେ କେଶବାଚାରୀର ପୁଣ୍ଡ । ମହାପ୍ରାଣ ଶ୍ରୀଶ୍ରୀପୂର୍ଣ୍ଣର ଭାଗିନୀର ।

ଶ୍ଵରୁନୀ । ପରିଚୟେ ତୁମି ମେ ଆମାକେ ବାକ୍ତୁ କ'ରେ ଦିଲେ କାଳିପୂର୍ଣ୍ଣ । ବାଲକ ଯେ ଆମଦେହରେ ଥିଲା । ତା ହିଲେ ମେ ବାହବାଚାରୀର ଆଯନେ କେହନ କ'ରେ ପଢ଼ିଲା ?

କାଳି । ଆପଣି ତାର ପ୍ରତି ଏକ କାଳ ରହା-ମୂର୍ତ୍ତି କରେନ ନି ବ'ଳେ ।

ଶ୍ଵରୁନୀ । ଗୋଟିଏର ନାମ ?

କାଳି । ଶୈଲପୂର୍ଣ୍ଣ ତୀର ମାମ ଦିଲେହେନ ୫୦୦ ।

ଶ୍ଵରୁନୀ । ଗୋଟିଏ ବାଧା କି ? ବାହବାଚାରାହି ବାଧା ନା କି ?

କାଳି । ମେ ବାଧା କେତେ ଖେଳେ । ବାମାନନ୍ଦ ଏକ ଭକ୍ତିପାତ୍ରଙ୍କ ଶ୍ରୀ ରତ୍ନା କ'ରେ ବାହବାଚାରୀର ମନ୍ଦିରର ମନ୍ଦିର କରାଇଲେ । ମୁଁ ମୁହଁ ମୁହଁ କରାଇଲେ ।

ଶ୍ଵରୁନୀ । ତେ ମେ ଆଚାରୀର କାହିଁ ଉଲ୍ଲଙ୍ଘନ କେନ୍ତି ?

କାଳି । ନିଜେର ଏକାକି ଅନିଜ୍ଞାନ । ଶୁଣୁ ଆଚାରୀର ଆଗରେ ।

ଶ୍ଵରୁନୀ । ତାର ପ୍ରତି ଆଚାରୀର କୋରଙ୍କ ଚାରିଭାବର ଆଶ୍ରମ ଆହେ ବୋଲ ହସ ।

କାଳି । ଅନ୍ତର ନାହିଁ ।

ଶ୍ଵରୁନୀ । ସେ, ମେ ଏକିମଣି ଆସି ଦୂରେ ଦୂରେ ଆଗରେ । ଆର କେବଳ ବାଧା ?

କାଳି । ବାଲକେର ମୁକ୍ତ ବା ଆହେନ ।

ଶ୍ଵରୁନୀ । ଭାଲ, ତୀର ଦେଖିଯାଗକାମ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆସି ଅପେକ୍ଷା କରାଇ ପାଇବ । ଏହି ବାହାଇ କି

ଶେ ? ବିଷକ୍ତ କେବ କାଳିପୂର୍ଣ୍ଣ ? ବାଲକ ବିଦିତ ନା କି ?

କାଳି । ବିଦିତ ।

ଶ୍ଵରୁନୀ । ହଁ ! ଉତ୍ତିଲା ବେଳେ ମହେ ମହେ ଏମେହେ ।

କାଳି । ଶୁ ଆମେନ ନି—ବା ଆମାର ଏବାର ପତିବିରଙ୍ଗଭାବ ମହେ ମହେ ଏମେହେ । ଏବାରେ ଆମୁଖ-ପ୍ରେସ୍ ତିନି ଥାମୀକେ ଭାବିବେ ଆହେନ ।

ଶ୍ଵରୁନୀ । ମେ ବକ୍ତନ ଥେବେ ବାଲକେ ମୁଁ କରାଇ ପାରିବେ ନା କାଳିପୂର୍ଣ୍ଣ ?

କାଳି । ଆସି ? ଆସି ବୁନ୍ଦୁଗ ଧିରେ ଓହି ପରିବାରେର ଦାନ । ଆମାକେ ଏ ବିଷ ଆମେଶ କେନ କରାଇନ ଏହି ?

ଶ୍ଵରୁନୀ । ଅର୍ଥରେ ତାକେ ମୁଁ କରାଇ ହେ । ମା ଡରିଲି ! ବାବିଲ କର୍ତ୍ତକ ଅପହତ ମୌକାର ଉତ୍ସାହର ଅର୍ଥ ଏକବାର ତୁମି ଦାରୀକେ ଜାଇଟିଲେ ମିଜର ବକ୍ତନ ଥେବେ ମୁଁ କରାଇଲେ । ଏବାରଙ୍କ ବାନ୍ଦପରିଷ୍କାର ଯାନର ବୋଲିର ଆମଦିନ ପ'ରେ, ଔବେର ହରର ଥେବେ ଭକ୍ତିପରିପାଦ ଶୀତାର ଅପହରଣ କରାଇଛି । ଏବାରେ ତୋମାକେ ଥାମୀ ପରିଭାଗ କରାଇଲେ ହେ । କୋଟି କୋଟି ଔବେର କଳ୍ପା - ତୁମି ଥାର୍ମପରାର ହତ ନିଜେର ଥିଲେ ତାକେ ଦୀର୍ଘ ବାହି ପାରୁବେ ନା । ଏହାରେ ତୋମାର ବିଶେଷକେ ଏକବାର ଦେଖିବା ମଧ୍ୟ ।

କାଳି । ବରଦାରାଭକ୍ତି ଆମି ।

[ଶ୍ଵରୁନୀଚାରୀର ପ୍ରଥାନ ।

ନେମରୋ । କି ବାହାଇ ଆହ ?

କାଳି । ଏ କି ! ବାହବିପାତାଳ ଏଥାନେ ଆମାହେ । ତାହିଁ ତ ! କି ଆଭିନନ୍ଦିତେ ଏଥାନେ ଆମାହେ, ମୁକ୍ତକେ ତ ପାରୁଛି ନା । ଦେଇ ତ ବିଶମେର କଥା ହ'ଲ । କୁଳଦେଵ ଆଜି ଏଥାନେ । ଓ ମାତ୍ରିକ ଆଜିମ ତୀକେ ଦେଖେ କଥି ଅମ୍ବାନେର କଥା କୁମ ? କୁଳର ଆଜି ଚାପ କ'ରେ ଥାକୁଣ୍ଡ ପାରୁବ ନା । ମହା ବବି ଆମାର ଦେଇ ବାହରେ ଭୋକ ପ୍ରଜାଗତ ହରେ ଉଠିଲେ । ତା ହିଲେ ତ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ଵିତ୍ତ ପାତାପାତ ଜାନ ଥାକୁଣ୍ଡ ପାରୁବ ନା । ବାହି, କି ଉଦ୍‌ଦେଶେ ଆମ୍ବା ଆମାହେ, ମେଟି ଏକାଏ ଅନ୍ତରାଳେ ଥେବେ ମୁକ୍ତକେ ହଜେ ।

[ଅନ୍ତର ।

কেশ কৌলের কাঁচ দিবে চ'লে যাব। তা ভাষ্ট মেটো হৃদয় ধার, উভয়ের বাস্তুতেই শাশ্বত কী হলে ত আর বাজে না ! কি করি, চোখ কোম হৃদে একটা সহজ ক'রে বসেছি।

কাহি ! তা করেছেন—চাইছে করেছেন।

বাবু ! শোন, হোয়ার শোন ! কেখালোকের হৃদয়ের কথা শোন, হোকাদের কাঁচে এই আবার করতেই কোরা নব পা পা ক'রে উঠলে ; বাবের কাঁচে বলতেই, মাঁও তথ্য—পা পা পা ক'রে উঠলেন ! হী ত কুন্তে মা কুন্তেই পশাক বৰীগুণে বাতেন কল্পী হথা ; শেষে হী পা পা একজ দিলে একটা বিশ্ব গুরুগোল হয়ে উঠলো ! আমাৰও উদ্ধৰণে সহজ চূঁচু'ৰ হৃদ হয়ে দেল। আমি একেবারে দিনদিন ক'রে কেলুৰুৰু।

কাহি ! তা করেছেন, ভালই করেছেন।

বাবু ! ভাল করি মি বাহাহুল্যের মা !
কি আছোতি ! বিশ্বানাথ দৰ্শনের কুলা সৎ কার আৰ
হাব ! ?

মুৰ হোকেন মা, এই—কিছ মা এবং হী এতো এ
জুড়া, আৰ মী হ'ল ! —তনেই মা হলেন পুঁচেৰেক !
কুকু হয়ে দেল দোন পতিবিবোৰিবিবোৰু। আমা-
ক'রে সহজ সমস্ত হৈ পুৰুষ ধৰাৰ। একেবারে কোঁস
কাহি ! তা পুঁচে কেলে ফেলেনে !

বেল ! তা চ'লে আৰ সদে দিবে গেলেন মা
পাহাড়ুম। আৰও আপনার সদে বেলে

বাবু ! তা হ'ব

কিছ বিশ্বাসের ঈক্ষণ একধাৰ মনে কৰেছিলুন !
কি কান আমাদে ? তা কোৱ হ'ল না। কথাটা
শৰ্পা যাবি, বিশ্বাস মা, আমি বাবদপ্রকাৰ
কে শোকটা উঠে আবেৰ সদে পাতিৰ কৰতে।
ধৰ আনন্দে পুৰুষে এসো, তা বিশ্বাস এক-
তিক্তে মুল না ? অপৰিচিতের মত ধাৰ, অপকি-
কাহেৰ ত চ'লে আৰব, কালীবাণী মুকে না দে,
কুকু সদে দিলো শকাচার্য এসেছে ?—
গোৱ মৰ্ম হুৰেছ !

কাহি ! দেখানে দিবে শাহিদিও কৰবেন ?
বাবু ! তু বিহু ! কিাৰে কালীদেৱে
পতিতকুলের বধে আমাৰ দিকাবেৰ পতিঁ
ক'রে কৰে আমাৰ বাকিস্থান্তে কিয়ে আসে ?
বিহু তা কৰতে গোলে, মা ও হী ইত্যাবি খুষ্ট
দিবে ঘেলে ত আৰ উলে না ! তাই মনে কৰে-

আমি একা ধাৰ। কিছ হেলেকোলো সদ

আমাৰ সতে বাবাৰ কষ্ট হৈব বৰেৱে। তোমাৰ
পুত্ৰও তাৰেৰ সুখে দোগ দিয়েছে। কিছ আমি
আমি, মে তোমাৰ সবেৰে মীলৰাপি, এই কষ্ট তাৰ
প্ৰকাবে আমি প্ৰথম সহজ হৈবি মি ! তাৰ ভাৰ
আমাৰ সতে বাজাৰ প্ৰাণীৰ নথ, এ কথা কৃতে
পাৰি না। কেশব-গুহিবি, হৃদি রহপতি।
দেখানে পতিতবেৰ সতে দিচাৰেৰ সুব তোমাৰ
পুত্ৰ আমাৰ কাঁচে থাকিলে আমাৰ আমেকটা হৃ-
কুকু হ'চে পাৰে। কিছ তথাপি বাহাহুল্যেৰ মা,
তোমাকে পথে ক'রে আমি তাৰ অভিনাৰ পুৰ-
কৃতে প্ৰথমে ইতত্ত্ব কৰেছি।

কাহি ! তা আমি পুত্ৰেৰ হৃথে কৈয়েছি !

বাবু ! এ কথা কৈবে ? ভাবনুম, তৌৰিয়াজাৰ
কথা কৈবেই হৃদি কিছু কাতৰ হৈবে পড়েৰে।

কাহি ! তু আমি নই ঠৰুৰু। আমাৰ
ছেলেৰ তৌৰে মারাৰ কথা তনে আমাৰ পুত্ৰকৃত
কচই কাতৰ হৈবে পড়েছে।

বাবু ! ওই ! ওই সহজ বিভীষিকাই ধৰ
পথেৰ কটক। এই সকল ছাইদেৱে শী সকল
কিছ মোহিঙ্গা হ'লে নিজ নিজ স্বামীকে বিদাই
দিয়েছেন।

তিহু ! আমাৰ শী ত আমাৰকে বলেছেন—
“হৈব কাহি খেকে তোমাকে আৰ তিবুতে ম
হু ! ”

বেলে ! আমাৰও কতকটা ওই রুকু,
তবে তিবি বন্ধুৰি সহচ অভূকী ক'ষ্টা একধাৰ
সদে বক ক'রে দিয়েছিলেন।

বক ! আমাৰ বেলাক আৰও কিছু বিশ্বে
তিনি আমাৰ কাপড়েৰ পুটুলিৰ এক কোণে আট-
কচি কচি হৈবে দিয়েছেন। বীণতে বীণতে
বলেছেন—“বৰ্ণিকৰিব চিতাবোহকার্যে এই
কচিকচিতে সমূহ উপকাৰ দেখবে ! ”

বাবু ! দুৰ্বলে পাতছ বাহাহুল্যেৰ মা, তাৰা
কিছুল পতিগৱাহুণ ! তোৱা জানেন দে, কৰিতে
দেহতাৰে কৰবেই যোকি ! আমীৰ বৌককামানীৰ
তোৱা নিজ বৈষ্ণবকেও তুঙ্গজ্ঞান কৰেছেন।

কাহি ! মে বিশ্বে আপনি চিকা কৰবেন
না। আপনার সদে বেলে বধন তাৰ আগ্ৰহ
হৈবেছ, উধন এ বিশ্বাস আহি বাধা দেব না।
দেলে, বাহাহুক হ'চে বামীৰ দিগোকৰ-কিছাটা
ত নিশ্চাৰ হৈবে ?

বাবু ! তাকে আৰ সদেহ আছে ! তু
তোমাৰ আমীৰ ? শিক্ষণকে তিনি পুৰুষ বাতশাপু

ତମ ପୁରୁଷ ! ତୋମାର ଆଶେକାହିଁ ପରିଚୟ, ଯୁଦ୍ଧ ? ଆର ମେ କାହିଁ ଆଖିଇ କ'ରେ ଦେବ ।

କାହିଁ । ଆମୀ ପାରେମ ନି । ତମେହି, ଆମାର ପଞ୍ଚରେ ପାରେନ ନି—ରାଜ୍ଞୀ ହ'ତେ ସବି ମେହି କାହିଁ ହୁ, ତା ହ'ଲେ ତା'ର ଦେବ ଯୁଦ୍ଧରେ କଥା ଆର କି ଆହେ ? ବିଶେଷ ଯୁଦ୍ଧରେ ଅଛ ପିତୃପୁରୁଷର ଗିର୍ଜେ-ମନେ ବାଧାତ ଦେବ ।

ବାବା । ମାନ୍ଦୀର ଉତ୍ତର କଥାଇ ଏହି । ଆର ପୁରୁଷକାହାନା କିମେର ଅଛ ରାମାହୁତେର ମା ? ପିତୃ-ପୁରୁଷ ପିତ୍ତ ପାରେ, ଏହି କହ ନା ? ହେଲେ ଲକ୍ଷ୍ମୀଟାଙ୍କ ଉପାର୍ଜନ କରିଲେ ଅଥବା ପରାପରିତୀଳାକ କରିଲେଇ ମେ ପୁରୁଷଦାତା ହୁ ନା । ସେ ପୁରୁଷ ପିତୃପୁରୁଷର ଉଦ୍‌ଦେଶେ ଭକ୍ତିହକ୍କରେ ଗତ୍ସନାକିଙ୍ଗ କଳ ବାନ କରେ, ମେ ଅତି ହରିତ ହ'ଲେ ଓ ପୁରୁଷ —

ତିକ । ଅବଶିଷ୍ଟ ମେ ବେତୋରା ଯୁଦ୍ଧ ।

ବଡ । ଏକପ ବହୁମୂଳ—ବହୁମୂଳ ।

ବାବା । ବନ—ତା ହ'ଲେ ବୁଦ୍ଧ ବାକେ ଆର ମହା ମହି କରିବ ନା । ଆଖି ଚଳନ୍ତୁ । ମହାମେ ଉତ୍ତର ରାଜୀର କରିବ ହିତ କରେଛି—ତୁମି ଇତିମହେ ପୁରୁଷର ରାଜୀର ଆମୋଦନ ମହି ବା ବା କରୁଥାର କ'ରେ ଦେବେ । କେବ ନା, ଆମୀରେ ମହାମେହି ଇତିମଧ୍ୟ ଅଭିଭବ ଆମୋଦନ କରୁଣ୍ଟ ହେବ ତ । ଆମୀରେ କେତେ ଆର ବୋବ ହୁ ଆସୁଣ୍ଟ ପାରୁବେ ନା ।

କାହିଁ । ଆମେନାରେ ଆମାର ଆର ପ୍ରହୋଦନ ମେଇ । ଆଖିଇ ତାକେ ପ୍ରସତ କ'ରେ ଆମାର କାହେ ପାଠିଲେ ଦେବ ।

ବାବା । ବନ—ଚ'ଲେ ଏମ ହେ ତୋମରା । ରାମାହୁତ ।

(ରାମାହୁତେର ପ୍ରବେଶ)

ଆର କି, ତୁମି ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ହୁ । ତୋମାର ଅନନ୍ତ ମର୍ମାନ୍ତକରଣେ ତୋମାର ତୌର୍ଯ୍ୟନେ ଅହୁତି କରେଛେ । ଆମରା ଏକମେ ଚଳନ୍ତୁ । ପ୍ରହୋଦନ ବୋବ କର, ଆମି ଏବେର ମଧ୍ୟ ଏକ ଅନକେ ପାଠିବେ ଦେବ । ନା କର, ସେ ମଧ୍ୟ ନିର୍ବିଶ କ'ରେ ହିରେଛି, ମେଇ ମଧ୍ୟରେ ତୁମି ଆମାର ଯୁଦ୍ଧ ଉତ୍ସହିତ ହୋଇ ।

ରାଜ୍ଞୀ । କି ନା, ଆଧେନ ?

କାହିଁ । ଗୁରୁ ସଖନ ନିଜେ ତୋମାକେ ସ୍ଵ କ'ରେ ମନେ ନିଜେ ଦେବେ ତାଜେନ, ତଥନ ତୋମାକେ ହେତେ ନିଜେ ଆମାର ଆପନି ନେଇ ।

(ଶୈଖିନୀର ପ୍ରବେଶ)

ଶୈଖି । ତୋମାର ନା ଧୀକତେ ପାରେ ମିନି, ଏହ ଆମାର ଆହେ । ହି ରାଜ୍ଞୀ, ସେ ଦେଖନେ

ଟୁକ୍ଟିଟାକି ହାତ ଆହେ, ମକଳକେ ମନେ ନିଜେ ହାତେର, ତବେ ଗୋବିନ୍ଦକେ ଫେଲେ ମେହେ ହାତେର ଫେଲ ।

ଯାବ । ତୋମାର ପୁରୁଷ ରେ ରାମାହୁତେ ହେତେ ଅବେଳ । ରାମାହୁତ ପାଇଁ, ତୋମାର ପୁରୁଷ କଳ । ରାମାହୁତ ବୁଦ୍ଧିମାନ, ଆର ମେ କଳକଟା ବୁଦ୍ଧିମାନ ।

ଶୈଖି । ଆପମାର ମେ ନିବୋରାଇ କି ମାତ୍ର ଏ ବୁଦ୍ଧିମାନ ।

ବାବା । ତା ନା ହ'ଲେବ କାହା ଆମାର ବ୍ୟା—ଆର ତୋମାର ପୁରୁଷ ।

ବକଳ । ଅ-ବକଳ ।

ବାବା । ଏକେ ଦେବେ ହେ ଏହ ଯୁଦ୍ଧ, ତାର ଉପରେ ମଧ୍ୟ ମର୍ମାନ୍ତାନେ ଯୁଗମ ନଥ । ବିଶେବତ ପଥେର ମାତ୍ର ହିକ୍କାଚଳପଦିଗୁଲ ଗୋତ୍ରାବୀ ବ'ଲେ ଦେ ହାନ ଆହେ, ମେ ହାନ ଅତି ଧୂର୍ମ । ସବି ତୋମାର ପୁରୁଷ ଚକଳବାନ୍ଦବନ୍ଧତ ଏକଟ୍ ଏ ବିକ ଓ ବିକ ନିଜେ ପଢଇ, ତା ହ'ଲେ ଆର ତାକେ ଆମରା ପୁରୁଷ ପାରି ନା ।

ତିକ । ମେ ତ ମଧ୍ୟ ହାମାଲେ ପୁରୁଷଗୀର ମା, ଆର ବାଜି-ବର୍କୁକେ ନଥ ମଧ୍ୟ ହ'ଲେ ।

ବଡ । ମଧ୍ୟ ହ'ଲେ । ମେ ତ ହବେଇ । ଗୋବିନ୍ଦ ବାଜେର ଉଦ୍‌ଦେଶେ ଅବିନାନ ନା କ'ରେ କଥମିଇ ହାବିବେ ନା ।

ବାବା । ରାମାହୁତକେଇ ଆଖି ଅତି ମହାତ୍ମାର ଶହିତ ନିଜେ ବାହି । ତବେ ଓର ନା କି ବାବାର ଏକାକ୍ଷ ଇନ୍ଦ୍ର ହେବେ—ଆର ବାଲକ ନାକି ଅତି ଶିଖି—ତାହି ଭକେ ମନେ ନିଜେ ବାହି ।

ଶୈଖି । ଆଚାର୍ଯ୍ୟ ! ଆପନି ଆମାର ପୁରୁଷକେ ନିଜେ ବାନ । ଚକଳକାର ଅଛ ମେ ସବି ଆଶ ରାଜ୍ଞୀ, ତା ହ'ଲେ ଆଖି ବୁଦ୍ଧ, ମେ ନିଜ ଦୋଷେର ଶାନ୍ତି ଶେରେଇ । ଆପନି ଜ୍ଞାନପ, ଆଖି ଆପନାର ଯୁଦ୍ଘ ପ୍ରକଳ୍ପିତା କ'ରେ ବସିଛି ଦେ, ମେ କହ ଆଖି ଆପନାର କାହାକେ ଦୋଷି କରୁ ନା ।

ତିକ । ଉତ୍ସବ ! ଗାନ୍ଧୋଲ ।

ବଡ । ଆଖି ତଥନଇ ବଲେଇ, ରାମାହୁତକେ ଆପନି ମନେ ନେବାର ଅଭିଲାଶ କରିବେନ ନା । କିନ୍ତୁ ଆପନି ବେ ରାମାହୁତ ରାମାହୁତ କ'ରେ ପାଗଳ ।

ନେତେ । ଗାନ୍ଧୋଲ ବ'ଲେ ପାଗଳ—ନିଜେର ହେତେର ଅନ୍ତର ଓ ତଥନ କଥନ ଓଜନ ବାକୁଲ ହେବି ଦି ।

ବାବା । ମେଥିତେ ବାଜୁଲ ବ'ଲେ କି, ନିଜେ ବାବାର ଅନ୍ତର ଓ ଆଖି ବାଜୁଲ ହୋଇଛୁ । ଏ ବିଶେ ତ ତୋରାଇ ଘଟାଲି ।

ଶୈଖି । ମୋହି ତ କରିବେ ନା, ପୁରୁଷ ସବି ଯର, ଆର ଅନ୍ତ ଏକ ତୋରା ଚୋଥେର ଜଳନ କେଲେ ନା ।

ବଡ । ତୁମି ତ କେଲେ ନା, କିନ୍ତୁ ଆମାରେ ବେ

କାର କଣ ନାହିଁର କାଳେ ଶୋଧେର କାଳେ ନାକାରି-
ତୋରାନି ଥିଲେ ହୁବେ ।

ଶାବ୍ଦ । ଅଥେ ଶୋର ପୋବିଲେର ମା । ତମଙ୍ଗେ
କାଳେ କାହିଁ ହୁବେ, ତୁ ବଣି । ଶୋମାର ପୂର୍ବି ତୁ
ଜୀବି ହୁଲେ କାହିଁ ହୁବେ । ପୂର୍ବି ତୋରାର ତାହ
ଉପର ଅଛି ଅପିଟ । ସେ ଦିନ ତାମାଚରେ ଓ
ଆମାଟାଟେ ଶାର୍ଵାର୍ତ୍ତ ନିମେ ଏକ ଦିନ ଏକଟ୍ ପାଶ୍ଚିତତ୍ତ୍ଵ
ହେଲିଲ । କେବଳ ହେ ରାମାଯନ ? ସେଇ ଦେ ଦିନ ।
ପୂର୍ବିମନ୍ଦୀରପଶେ ତୋରାର ଶୂର୍ବାର୍ତ୍ତ ଆମି ବସନ୍ତମ
କହନେ ପାରି ନି । ତାହିତେ ତୋରାକେ ଏକଟ୍
କଟ୍ଟିକ କରେଇଲୁହ । ତୁମି ଦେ ଦିନ ମନ୍ଦିରକୁଠେ
ବୋଥ ହୁଏ ପଥ ଚଲିଲେ । ପୋବିଲ୍ ତୋରାର ଦେ
ଅବହୁ ମେରେଇଲ । ତୋରାକେ ଡେବେଇଲ, ତୁମି
ଉପର ଦେଖ ନି । ତାହିତେ ତୋରାର ତାହି ଆମାର
କାହେ ହୁଟେ ଏମେ କ୍ଷେତ୍ରେ ଆହାର ନାହିଁ କ'ରେ
ଆମାକେ ବିଜାପୁ କରେଇଲ—ହା ଏହି ! ଆମାର
ଶାବ୍ଦାକେ କେହି କି କିନ୍ତୁ ଅପନାନ କରେଛେ ? ତାହାର
ମଧ୍ୟ କାହିଁ କାହିଁ କାହିଁ କାହିଁ କାହିଁ କାହିଁ କାହିଁ
କାହିଁ, ତା ହୁଲେ ତୋରାର ତାହିରେ ହାତେ ଆମାର
ଶାକମାର ଶେଷ ଧାରିବେ ନା । ତଥେ ଆମାକେ ଦିଦ୍ୟା
କରିଲେ ହୁଲ ।

ଶାବ୍ଦ । ଏ ଦିନ ଦେ କ'ରେ ଥାକେ, ତା ହୁଲେ ଦେ
ବରାହ ପିତିତ କାହିଁ କରେଛେ ଏହି ।

ଶାବ୍ଦ । ପଥେ ସେତେ ସେତେ କୋମ ଦିନ
ତୋରାର ମଧ୍ୟ ଆମାର ଅଭାବ ଶିରରେ ଏକଟ୍ ଆହୁ
ମେ ବାଶ୍ଚିତତ୍ତ୍ଵ ନା ହାତେ ପାରେ, ଏବନ କଥା ଲୁହିଲେ
ପାରି ନା । ଅବଶ୍ଯ ମନ୍ଦିରକେ ତୋରାକେ ଶ୍ରାଦ୍ଧାଳେ
ଭାବାଦେ, ତୁ—ତୁ—କି ଆମ ରାମାଯନ !

ଶାବ୍ଦ । ଏ ଇକମ ବିତତା କି ପିତା-ଶୂରର
ଭିତରେ ହେ ଥାକେ—ଶାର୍ଵାର୍ତ୍ତିତ, ମହୋଦରେ
ମହୋଦରେ—

ଶାବ୍ଦ । ଶାର୍ମୀ-ନାରୀରଙ୍ଗେ ଭିତରେ ହେ
ଥାକେ—

ଶିତ । ସେଥାନେ ଶାବ୍ଦର ମନର କହେଇ, ଦେ
ଜୀବନଟା କି କ'ରେ ହୁଲ । ହରଗୋବିର କୋଦିଲେଇ ତ
ପାରିବ ବାଶ୍ଚିତତ୍ତ୍ଵ ପାତିରେ ହେ ଗେଲ ।

ଶାବ୍ଦ । ତୋରାର ଦେ ହୁଟ ତାହି ମଧ୍ୟ ଥାବଲେ,
ନିଷ୍ଠା ଘରକୁ ଦିନରୁଲା ଉପହିତ ହୁବେ ।

ଶିତ । ଆମି ତ ଏବନି ଚଲୁଥି ।

ଶାବ୍ଦ । ଆମି ଏହି ତୋର ହୃଦ-କର୍ମ ଅବଶ୍ୟ
ଚଲୁଥି—(କାହା ବାହା)

ଶିତ । ଆମି ତୋରେ କହନେଥେ ତାଏବାନ
କମେଇ ।

ଶାବ୍ଦ । ଶିକ୍ଷା—ବାହୁନ ହୁବେ ନା । ତାହି
ବଣି ରାମାଯନ, ତୁମି ଆମାଦେର କାହେ ବାରାତ ମନ୍ଦିର
କାହିଁ କର ।

ଶାବ୍ଦ । ନ କର, ତାମ କରବ ନା । ଆମି
ଆମାନାଟ ମଧ୍ୟ ଥାବ ।

ଶିତ । ଆମିରି ତା ପାରେନ ନୀ ଆଚାରୀ !
ଆମି ପୋବିଲ୍କେ ତୁମିରେ ଥରେ ରାଖୁଥିବ ।

[ଶୈଖିମତୀ ବାଜୀତ ମନ୍ଦିରର ପ୍ରାଣ ।

(ପୋବିଲ୍କେ ଅବେଳି)

ଶୋବିଲ୍ । କି ହ'ଲ ନା ? ଉତ୍ତମ କରୁଣେ ନା ?

ଶିତ । ହା ରେ ହତତାଗା, ଉତ୍ତମ ମଧ୍ୟ କି
ବାବାର କରେଇଲ ।

ଶୋବିଲ୍ । ତାଇ, କବେ, କି ବାବାର କରେଇ ?

ଶିତ । ହି ହି ! ଏହନ କୁକୁମେ ତୋକେ ଗାତ୍ର
ଧରେଇଲୁମ ହେ, ଆମ ଆମାକେ ତୋର ଅର ଏକପର
ଲୋକେର କାହେ ମଧ୍ୟ ହେଟ କରନେ ହିଲ । ବଳେ
ଏମେ ଆମି ମୂର ଶେଷୁଥିଲା ! ମନ୍ଦିର ପାଞ୍ଚେ ହି ହି
କରନେ ଲାଗିଲ ।

ଶୋବିଲ୍ । କହି, କବେ କି ବରେଇ, ଆମାର
ତ କିନ୍ତୁ ମନେ ନେଇ ।

ଶିତ । ମନେ ନେଇ, ମନେ କାରେ ଦେବ । ଉତ୍ତ
କି ଦିଦ୍ୟା କଥା ବଲେଇ ? ହି ହି ହି ହି ! କି
ଦେବ ! କୋରାର ବଢ ମୁହ କ'ରେ ଆଚାରୀର କାହେ
ଏଲୁହ, ମନେ କରିଲୁହ, ବାଜକ ଥିଲେ ବୁଝି କରନ୍ତାର
ତୋକେ ତିନି ମଧ୍ୟ ନିମେ ବେତେ ଚାହେନ ନା । ଓ ନା,
ତା ନା, ଉଲୁଟା ହାଲ ।

ଶୋବିଲ୍ । ତା ହୁଲେ ଆମାର ଏକର ମଧ୍ୟ
ବାଜା ହାଲ ନା ?

ଶିତ । ମଧ୍ୟ ବାଜାର ନାହେଇ ତୀର ତୀରଧାରା
ବହ ବାହର ଯୋଗାତ୍ତ ହେଲିଲ ।

ଶୋବିଲ୍ । ଓ ! ମନେ ପକ୍ଷେହେ, ମନେ ପକ୍ଷେହେ ।
କହି ନା, ଆମି ତ ଉତ୍ତକେ କିନ୍ତୁ ବଣି ନି । ବାଦାକେ
ଅପନାନ କରେଛେ ମନେ କ'ରେ ଆମି ତାର ତୋରେର
ବାନ୍ଧାନେ ପାତିବ ବେହିଲୁହ ।

ଶିତ । ତୋରାର ମୁଖ ମେଥେ କରେ ତିନି ମିଦ୍ୟା
କଥା କରେଇଲେନ ।

ଶୋବିଲ୍ । ହ' ! ତା ହୁଲେ ବାଜାର ମଧ୍ୟ
ଆମାର କାଣି ବାଜାର ହ'ଲ ନା ?

ଶିତ । ତୁମି ଗେଲେ ଆଚାରୀର ଏକ କନ୍ତୁ
ଛାତ୍ର ତାର ମଧ୍ୟ ଥାବେ ନା । ତାର ତୋରାର ନାମ
କମେଇ ନାକାନେ ବାଗଲେ ।

ଗୋବିନ୍ଦ । ହଁ ସୁନ୍ଦରି ! କିନ୍ତୁ ମା ! ଆଜାରୀ
ହାଦି ଆମାକେ ତୋରେ ନିରେ ନା ଥାବ, ଆମି ନିରେ ତ
ଦେଲେ ପାରି ।

ଶୀଘ୍ର । କୋଣାର ?

ଗୋବିନ୍ଦ । କେଳ, ତୋରେ ।

ଶୀଘ୍ର । ପାଗଳ ! ନେ, ବରେ ଚଳ । ନା ଯାଏଇବା
ହଲ, ତାଟେଇ ବା କି, ତୁହି ଏଥାନେ ସେବେ ବିହିର
ଦେବା କବୁ । ତା ହଲେଇ ତୋର ତୋରେ ଯାଏଇବା
କଲ ହବେ ।

ଗୋବିନ୍ଦ । ମେ କଳ ତୋର କର ତୁମି । ମା,
ଆମାକେ ଅଛୁମତି କର ।

ଶୀଘ୍ର । କିମେର ଅଛୁମତି ? ମେ ପାଗଳ, ବରେ
ଆହା ।

ଗୋବିନ୍ଦ । ମା, ମା ! ଆବେଶ କର, ଆମି ତୋରେ
ଥାଇ ।

ଶୀଘ୍ର । କାର ମନେ ଯାବି ?

ଗୋବିନ୍ଦ । (ବେଳେ ହସି ଦିଲା) ଏହି ଏବ ମନେ ।
ମା, ଆମି ଅଲିଟୀ, ମୃତୀ, କିମ ବଲିଷ୍ଠ । ଯୁକ୍ତରାଜୀ ଏକା
ତୀରେ ଯାଏଇ ଆମାର ମନେ ମସତ । ସବନ ବାବ
ମନ୍ଦର କରେଛ, ତଥବ ଥାଇ । ତବେ ତୋମାର
ଅଛୁମତି ପେଲେ ତୀରେ ପୌଛିଲେ ପାରିବ, ପେଲେ
ପଥେର ମାଝେ ପୋତାଙ୍ଗୋ—ଯାଦେର ହୀରେ ଭିତର—
ସୁନ୍ଦର ? ବିଶବ୍ରାତା ଆବ ଦେବା ହେବ ନା ।

ଶୀଘ୍ର । ଦେଲେଇ ହବେ ?

ଗୋବିନ୍ଦ । ଏହି ବେ ବଲନ୍ତ ମା ! ବେ ଯୁକ୍ତ
ଶିଥାକେ ତହ କ'ରେ ଯିଥାଯ ଦଳ, ଆଜ ବେ ମେ ମନ୍ତା
କଟିଲେ, ତାଟେଇ ବା ବିରାସ କି ମା ! ଆମାର
ଆମଳ ଯକ ଓହ ଯିଥାଦାମୀ ନକଳ ପ୍ରକର ମନେ
ଥାଇ ।

ଶୀଘ୍ର । ତା ହଲେ ଆବ ଗୋଲ କରିଲୁ ନି, କେଉ
ମା ଆମନ୍ତେ ଆମନ୍ତେ ଆମାର ମନେ ବାଢ଼ି ଡଳେ ଆବ ।

—————

ତୃତୀୟ ମୃତ୍ୟୁ

ଶୋଭାରଥୀ ।

(ଯାତ୍ରା-ବାଗକ-ବ୍ୟାକ-ବାଲିକାବେଶେ ନାରାଯଣ
ଓ ମନ୍ତ୍ରୀର ଶିତ)

(କରେ) ଆମା କି ତୋର ତାବୀ ।

ଶେଷ ମା ତୋର ହେ ପାରିବ, ଚାହିଁଲେ ମା ତୁହି ପାରି ।

(ତୋର) ଟୋଟେର କଥା ଧାରତେ ଟୋଟେ,
କଥାର କଥା ଦେବୋ ବୁଟେ,
ଅମନି କାହେ ବାବୋ ବୁଟେ ପୂରିଯେ ଦେବୋ ମାବୀ ।
ନିଜେର ସରେ ହାଟେ ବନ୍ଦାବି ହାଟେ କେଳ ବାଦି

(ଗୋବିନ୍ଦର ଅବେଶ)

ଗୋବିନ୍ଦ । ତାଇ ତ ! କି ହର୍ମି ପଥ ! ଉତ୍ତର
ପାରେର ଦମ ବନ ଦେବ କଣ କୋଣ ଚଢ଼ିଲ । ଏକ ଏକଟୀ
ଶୀତିଲେର ମନ ଦାକିଲେ ଆହେ । ଏକା ଏକା ଏହି
ଦୂରମ ପଥ ତେବ କରତେ ହବେ । ନାରାଯଣ ! କି
ତୋମାକେ ବଲବ, ବୁଝିଲେ ପାରିଛି ନା । ଆମାର
କୋମଳପ୍ରକଳ୍ପିତ ମାଧ୍ୟାକେ ଯଥନ ଏହି ପଥ ଅବଲମ୍ବନ
କ'ରେ ଚଲାଇ ହବେ, ତଥବ ତୋମାର ଆମାଶୟକୀୟ
ଦେବିରେ ଏ ମାଧ୍ୟକେ ମାହନ ମାଧ୍ୟ । କେ ଦେବ ଆମାହେ
ନା ? ଆବେ ମେଳ, ଏକଟୀ ଛୋଡ଼ି ଯାଏ ଆବ ଏକ
ଛୁଟୀ ଦେବେଲା । ତାଇ ତ ! ଛୋଟୀ ଶୁଣ ଆମାହେ
ନା । ଶୁଟୋତେ ବେଶ ଶୂନ୍ତି କରତେ କରତେ ଆମାହେ;
ଦେଟୋବେଲୀରେ ଏବନ କରଲାକେ ଦେବ ସରବାହୀର ମନ୍ତମ
କ'ରେ ଦେଲେହେ । ଏକଟୁ ମାର ମକୋଚ, ବିନ୍ଦୁମାତ୍ର
କିମ ନାହିଁ ।

ଗୋବିନ୍ଦ । ଗରେ ଏ ବେଶେ ହୋଇଲା ! ଶାନ ରେଖେ
ଏକଟୀ କଥା ଶୋଣ ଦେବି ।

ନାରାଯଣ । ତୁହି କେ ବଟିଲ ?

ଗୋବିନ୍ଦ । ଏଥିର ଥେବେ କାହେ ଆବ, ଥିଲ । ଆବେ ବୋକ,
ଓଟୋକେ ତହ ନିଯି ଆବ । ଏଥିର ବନେର ତେବର
ଥେବେ ବେରିବେ ତୋର କ'ରେ ଓଟୋକେ ମନି କ'ରେ
ଦେଲେ ।

ନାରା । ତୁହି କେ ବଟିଲ ?

ଗୋବିନ୍ଦ । ଥୀତ କର ଦେବି ।

ନାରା । ଦେଖ ହୋଇଲା ! ତୋର ଚେରେ ତୋର
ମନେ ଓହ କୁଟୀର ବୁଝି ଆହେ ।

ଗୋବିନ୍ଦ । ତୁହି ତିକ ସୁନ୍ଦରି । ଆମାର ବଳ-ବୁଝି
କରିଲା ମନେ ଓହ ରେ—ନର ଓହ ।

ଗୋବିନ୍ଦ । ଓ ଆମାର ହେତେ ଧାରତେ ତୋର,
ତୋର କଥା ଧାରିଲା ।

ନାରା । ଓ ଆମାର ହେତେ ଧାରତେ ତୋର,
ତୋର କଥା ଧାରିଲା ।

ଗୋବିନ୍ଦ । ଓ ଦୋହରେ କଥା ତୋର ଥେବା ।
ଏବନ ଆମାକେ ବର ଦେବି, ଏ କୋଣାର ଆମି
ଏମେହି ।

মাৰা। তৃষ্ণী কোৱাৰি মাৰি ?

গোবিন্দ। বাৰ আমেক দৃঢ়।

মাৰা। কোৱা বেকে আসছিল ?

গোবিন্দ। সেও আমেক দুৰ !

মাৰা। তৃষ্ণী বহুল আহাৰকে ধীটি কৰা কইতে
জাহ কৰছিল, তখন এ বনে কেমৰ ক'রে পদ
চলিব ? এ বনে যে অনেক বাহ ভাঙ্গু আছে।

গোবিন্দ। বাহ-ভাঙ্গুও বেৰু আছে,
কোৱাৰি ত তেৱেনি আছিল ?

মাৰা। এ একাই আছেৰে !

গোবিন্দ। আৰ তৃষ্ণী ?

মাৰা। আৰি একা ধীটকে গালি না ব'লে ওহ
নথে আছি। কোৱাৰি আছিল, একে ঠিক ক'রে দূল
কা ব'লে এ বনে কোৱা আৰ কৰ ধীকৰে না।

গোবিন্দ। তাই ত, এ ছাঁটী বলে কি ? যাই
ইক, কোৱা বেদে—অমতা। ওহা কোৱাৰি বাব-
পাইত গালে না। আৰ কাটিকে বলতে বাবল
চ'লে পৰেৰ বলি। বাবল কলে ওহা আঢ়াৰ্যাকে
শ'লে না। আঢ়াৰ্যার বলও এখনে আমে
বালে হয়েছে।

মাৰা। কেমন হে, ঠিক বলেছিল ! বলতে
আৰ কৰ হচ্ছে।

গোবিন্দ। কাউকে বলতি বি ?

মাৰা। তৃষ্ণী কাউকী আছিল, না ?

গোবিন্দ। কেমন ক'রে আনলি ?

মাৰা। তৃষ্ণী আছিল কি না, বল না ?

গোবিন্দ। কেমন ক'রে বলব ? কাবি কি
বাব বাজা বৈবে ?

মাৰা। বন মুখ এক কৰন্দেই হৈবে। এই
১ কাউকী বাজ্জে।

গোবিন্দ। কাবা ?

মাৰা। ওই যে ওৱা—বনেৰ বাবে আস
আজ্জী বেড়েছে।

মাৰা। আদেৱ কেজৰে একটা ছেলে আছে,
জাকে বেলেৰে বড় আলাদাৰ হৈবে।

গোবিন্দ। তাই ত ! এসে পৱেছে ?—বনেৰ
বনবি নি তাই ?

মাৰা। কেন, বনেৰ কি তোৱ কৰ হৈ ?

গোবিন্দ। ওহা আহাৰকে সকে মোৰে না
ব'লে আৰি একা এসেছি।

মাৰা। বেশ কৰেছিল বেশ কৰেছিল—
আৰাই কাল রে একাই কাল। বিষমাৰ একাকে
ক কালবালে রে !

গোবিন্দ। তাই ত ! কে এৱা ! এই বোৰ-
বৰ্গে এমন আজ্জীবনে পুতুলেৰ মতৰ মেচেখেলে
বেঢ়াজ্জে—তি অনুভ এৱা !

মেগধো। শিৰ শিৰ শঙ্খে !

মাৰা। এই ওহা আসছে বে—
গোবিন্দ। তাই ত ! ওহা আসছেই ত বাটে !
এই বিকেই এসে পড়ু বৈ !

মাৰা। তৃষ্ণী কি বৰেৰ দেৱা বিবি নি ?

গোবিন্দ। না ভাই, সামান্য দেৱা না !

মাৰা। তা হ'লে এইখানেই সুকিয়ে থাক—
আৰ কোথাও থাক নি। এ গোতুনা—এখাৰ
গুছ বক বন আছে বে—এখানে নুকুলে ওবেৰ
কেউ তোকে দেখতে পাৰে না।

গোবিন্দ। বেশ, এইখানেই সুকৰো !

মাৰা। কিষ তৃষ্ণী একা কি ক'রে থাকবি ?
এ বনে বক বে ভৱ আছে বে !

গোবিন্দ। আৱে বেগী, কোৱাই যে আমাৰ
সুকল কৰ ঘূঁটিয়ে বিলি। ঘূঁটিয়ে বিলি, “আৱে
কুক রাখে কে, রাখে কুক মাৰে কে ?”

মাৰা। তৃষ্ণী ঠিক বলেছিল বে ঠিক বলেছিল !

গোবিন্দ। দেখিল ভাই, বাজি, নি—দেখিল

ভাই !

মাৰা। দেখু ভাই, দেখু ভাই !

[উকৰেৱ শ্ৰহান]

গোবিন্দ। একি, কথা শেৱ কৰুণ্টে না কৰ-
তেই ৫'লে গোলি—৫'লে গোলি, না মিলিয়ে গোলি !
মিলিয়ে গোলি, না হুগিয়ে গোলি !

(মেগধো)। হেৰো হে, কেউ দেন হাত
ছাড়াহাচ্ছি ক'ব না—কেউ দেন আ পাশ ও আ পাশ
হেৰো না। এও পৰেই মাচ অক্কাকাৰ !

গোবিন্দ। আৰ দীড়ানো হ'ল না—তবে
ওহা কি বলাবলি কৰে, উন্দতে হৈবে। তা হ'লে
এই একটা কি বাবকি পাই হৈবেহে—এইটোৱ ওপৰ
উঠি !

[অহান]

(কিমুল, বচকুন ও মেডেলাইএৰ প্ৰহেল)

ঠিক ! বচু ! বচু কি ! এই উপমুক্ত আহান !

বচ ! ঠিক বলোছ মাৰা, এই উপমুক্ত আহান !

মেডেল ! তা হ'লে এইখানেই শেৱ কৰবাৰ

বাবজাৰ কৰ !

ତିକ । ତା ଆମାର ବକଳେ । ଏଥାବେ କାହିଁ
ଜାନିଲ ହୁଲ କ'ଣ, ମହିଳେ ଆମ କୋମଳ ହାଲେ
ହସାର ଶୁଦ୍ଧିତା ନେଇ ।

ବଚ । ଏକବାର କେବଳ ପ୍ରକଟେର ଅନୁମତି ।

(ସାମବପକାଶ ଓ ଅଞ୍ଚଳ ଶିଥାପନେର ପ୍ରବେଶ)

ଶାବଦ । ତିଜବଳ ।

ତିକ । ଏହି ସେ ଶୁଭ ।

ଶାବଦ । ଏହି ଗୋପାଳଙ୍କ । ଏର ପୌରାଣିକ
ମାଯ ମନ୍ଦିରଙ୍ଗ । ଏଇଥାନେଇ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଶୀତା ଓ
ଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କେ ନିରେ ଆଶ୍ରମକାରୀ ଦୈତ୍ୟ ଅବସ୍ଥାର କରେ
ଛିଲେମ । ଏଇଥାନେଇ ରାମା-ମୃଗରଙ୍ଗେ ଶାରୀର ରାମକେ
ଚାଲିପାରିଛିମ । ମେ କାର୍ଯ୍ୟ ଦିବି କରାଗଲେ ହସ,
ଏହନ ଶୁଦ୍ଧିତାର ହାନ ଆମ ପାଇଁ ନା ।

ବଚ । ସମି କି ଉଦ୍‌ଦେଶ, ଆମୀରୀର କରନ,
ଏଇଥାନେଇ ତାକେ ଶେଖ କ'ରେ ରେଖେ ଥାବ ।

ଶାବଦ । ନିକଟପାଇ ହୁଏ, ନିକଟପାଇ । ନିକଟପାଇ
ଆମାରେ ଏହି କାଳ କରୁଣେ ହୁଅ । ଅବହତା—
କିନ୍ତୁ କି କରଦ, ନରାଧିବ ଅବୈକଳରେ ବିରୋଧୀ—
ତାର ହତ୍ୟାର ପାପ ନେଇ । ସମି ଏକୁ ଆଶ୍ରୂ ହସ,
କରୁଣାଶିନୀ ପାଇଁ ଏକବାର ଅବସାନ କରାଲେଇ
ମୁଖ ଘୋଷିତ ହବେ ଶାବେ ।

ତିକ । ମେ ପୁଣି ସେ ବେଶରେ ପାଇଛି ନା ।

ଶାବଦ । ଆସଟେ ଆସଟେ ପଥ ଥେବେ କିନ୍ତୁ
ହେବେ ଗଣ୍ଡିର ଦନ୍ତେ ତିରିରେ ଏକଟୀ କରଣ ବେଶରେ
ଲେବୁମ । ଅପରି ଲିପିପାଇର ହୁଲ କ'ରେ ତାକେ
ଦେଇଥାବେ ଅଳ ଆମାରେ ପାଇଛିଛି । ତୁକେଟ—
ହୁଅଛେ । ସମି ଦେଇଥାନେ ହିତ କର ରାମାଇ ଆମାରେ
ଦେବ କାର୍ଯ୍ୟ ମିଶ୍ର ହସ । ତୋମର ଥାକଳେ ତାକେ
ପାଠାଇଲେ ପାହେ ତାର ହବେ ଶୁଦ୍ଧିତା ହସ, ଏହି ଜାତ
ଅକଳୀ ମଧ୍ୟାହରେ ହୁଲ କ'ରେ ତୋମାରେ ହାତେ
ମୁଖ ଦିଯେ ଆଶେଇ ପାଇଛିଛି ।

ତିକ । ତା ହୁଲ ଆପନି ଆମ ଏ ହତ୍ୟାରେ
ଶାକହେନ ନା । ଆପନି ଏହେବ ମକଳକେ ନିହେ
ଅଗ୍ରମ ହୁଏ । ଦେଖାବେ ବିଜ୍ଞାନେ ଦେଖାବେ ହାନ
ପାଇବେ, ଦେଇଥାବେ ଆମାରେ ଅର ଅଗ୍ରମ କରନ ।

ବଚ । ଆମରା ମୀରାଇ ଆପନାବେର ମଧେ ହୋଗ
ଦିଲି ।

ଶାବଦ । ବୀଚାନ ବାବା ବନ୍ଦକୁଳ, ଆମାକେ
ଥିଲାଗି ।

ତିକ । ଆପନି ବେଶରେ ତବେ ଆମ
ବନ୍ଦମ କେବ—ମିଶିଛ ହୁନ ।

[ତିଜବଳ ଓ ବନ୍ଦକୁଳ ରାଜୀତ ମକଳେର ପ୍ରହାନ ।

ତିକ । ଆମ କେବ ବନ୍ଦ, କୋରିବ ବୀର । କୁଳ
ବନ୍ଦ ବିଦାନ ବିଯୋହ, ତଥା ଆମ ଭାବନା କି ?
କାଳ ଶେଖ କ'ରେ ଗର୍ବମାନ—ବନ୍ଦ, ସହତ ଗୋପମାନ
ବିଟେ ହାବେ । ଏହି ସେ ବୈଧାନେକ ମୂରେ ତଥାମାନ—
—ଏହାନେଇ କାଳ ଶେଖ ।

[ଉତ୍ତରର ପ୍ରହାନ ।

(ଗୋବିନ୍ଦର ପ୍ରବେଶ)

ଗୋବିନ୍ଦ । ସା ପାଥରେବ ! ଯତ ବେଳେ ପେଲି ।
ତେ ! ଏତ ବକ୍ତ୍ଵ ବନ୍ଦବନ୍ଦ ।

(କଲୀ ଲହିର ରାମାହନେର ପ୍ରବେଶ)

ରାମ ! କି ବିଜିତ !

ଏ ଅରମ୍ଭ-ପ୍ରବେଶର ମନେ
ଏ କି ତାବ ଅକଳ୍ପା ଜାପିଲ ଅଭାବେ ।

ମନ କଣ ପରିଚିତ ଏ କାନନ ।
କଣ ହୃଦୟର ମନୋବାଦୀ ମନେ
ନିରାପିତୀ ନିତେ ଅଳୋ ମୋରେ

କରଇ କାନନେ
ଅବିଭାବ ଧାରାଜାପେ

ବିଷତ ମୋହାଗରାଣି ତାର ।

ଅତି କୁଳେ କେବେ ଖଟେ
କି ଏକ ମରମାଦୀ ପାର ।

ମଜା ଦେନ କାଳେ ଅଭିନନ୍ଦ
ଶୈଳ ମଧ୍ୟ କଟିଲ ବିଶାଳ ଶୂନ୍ୟ ।

ଗଣ୍ଡିର ଦେଶେ ଏହି ବିଶାଳ ଅଟିବୀ—
ରହେ ରହେ, ଶୁକାହେହେ

ଦେନ କଣ ମାନ୍ୟାଦୀ ହବି ।

ବିଷତ ଉତ୍ତର ଆମିନ ରିତେ ଏବେ
କି ବୁଝେ ତାକିଲ ମୁଖ ତକଳାହାବେ ।

ମଧେ ମଧେ ଶୁକାଇଲ ହଜିବାବେ ତାର
କି ଏକ ପାରାଗଜେବୀ ବିଦାନ-କାହିନୀ ।

ଦୂରେ ଦେନ କାଗେ କୁଳପତ,
ମୁଖୀବଳ ହୃଦୟର ପ୍ରାପନେ ତାହାର

ମୂର୍ଖିଲକାନ୍ଦିନୀ କଲେବର—କେ ଓ ବନ୍ଦର
ତାହାର ପକ୍ଷାତେ—ଓ କି ! ଓ କି !

କି ଅଶ୍ରୁ ରାତ୍ରି ଚରଣ ।

ଅମନୀ ତଥା ଯୁଗେ ଯୁଗେ
ଜୀବି ହେ ଆହିର କରେ ଚରଣ-କରମଣେ !
କୋରା ଧର, କୋରା ତୋହ ଧର ।
ମ'ରେ ହା ମ'ରେ ହା ସ୍ମୃତି !—ନହେ-
କେ ଓ ?

ଶୋବିଲି । ଧାରା !

ରାଜା । କେ ଓ—ଗୋଦିଲ ? ଫୂଦି—ଫୂଦି !

ଶୋବିଲି । ଧାରା, ଏ ଧାରକେ ହବି ଏତୁକୁଣ୍ଡ
ବିରାମ କରିବେ, କା ହୁଲେ ଏବନି ଏ ହାନ ତାମା
କରନେ । ହାରାଜ୍ଞ ନରାଜନକରେ ମସେ ଏମେହେନ ।

ତାମା ଆପନାକେ ହାରାଜ୍ଞ ନରମେ ମସେ ଏମେହେ ।

ରାଜା । ବଳ କି !

ଶୋବିଲି । ହାରାଜ୍ଞ ହାରାଜ୍ଞାଗ । ଏହି ବନେର
କିମ୍ବର ଠାଳେ ହାନ । ଦେଖେ ଦିଲେ ଧାନ ।

ରାଜା । ଏହି ଜଳପୂର୍ଣ୍ଣ କରନ୍ତ ।

ଶୋବିଲି । ମୂର କିମ୍ବର ବନେର କିମ୍ବର ଫେଲେ
ଦିଲେ ଧାନ ।

ରାଜା । ନା ଶୋବିଲ, ନା । ଦେବାର ପ୍ରକଟି-
କରିବେ ଏବେହି । ଶୋବିଲ ! ଆଚାର୍ଯ୍ୟ ଶିଳାସାର୍ତ୍ତ
ହେବେ ଜଳ ଆମାତେ ଆମାକେ ଆମେଲ କରିଛେନ ।

ଶୋବିଲି । ବେବେ ହାନ—ବେବେ ହାନ—ବେବେ
ହାନ । ଏହି ମୁଖ—ଏହି ମୁଖ—ଏହି ମୁଖ ।

ରାଜା । କା କି, ନାରାଜ୍ଞ ଆହେନ ।

(ଦେଶଧୋ । କୋଳାହଳ ।)

[ରାଜାରାଜ୍ଞର ପ୍ରସାଦ ।]

ଶୋବିଲି । ଜଳ ଆମାତେ ଆମେଲ କରିଛେ—
ଶିଳାସାର୍ତ୍ତ ! ବନେର ବଜନ ତୋର ଆମ ଶିଳାସା
ମିଟିରେ ବିଷ୍ଟ । ଆଚାର୍ଯ୍ୟ ? ନା ତାମା ? ଧାର,
ଧାର ! ଫୂଦି ସଥି ବେଳେ ଗେଲେ, ତଥନ ତୀରିଥାଇର
ମସେ ଚତୋଳ-କରେ ଆମ ହତ କରିବିତ କରିବ ନା ।
କରନୀଟେ, ଇଚ୍ଛା କରିଛେ, ଏକ ମାରିତେ ଦେଖେ ଦି ।
ନା, ପାଦ, ଧାରା ଆମେଲ । ଧାର ଧାର, ଧାର—ଧାରେ
କୁକ ହାଥେ କେ ? ଧାଥେ କୁକ ହାଥେ କେ ?

ଚତୁର୍ବୀ ମୃଦ୍ଗ

ଧାର ଅପରାଧ ।

ବାଦବିଶ୍ଵାରୀ, ତିରହଳ ଓ ଶିତଗ୍ରହ ।

ତିକ । କରିଲେନ କି ଝାହର, ଏକଟା ହଳେ
କାମକେ ଦୀର୍ଘ ହବେ କିମ୍ବର ନର ଧାର କରେ
କେଲେନ ।

ଧାରବ । ଆମେ ମୁଁ, ନାମି ହବେ ନା—ହାଜା ହବେ
ନା । ହବ ନାମି ନହ । ନାମି ବାହେ ଆମ ମହାତ ଅର୍ଥ ।
ଏହି ନାମିଟି କେବଳ ବାହ । ଉତ୍ତଳା ହରୋ ନା, ଉତ୍ତଳା
ହରୋ ନା—କାର୍ଯ୍ୟ ତୋହାମେର ମିଳିଯି ବିଳ ହବେ ।

ତିକ । ଆମ ସିଫ ହବେ । ଅହମ ଶୁଦ୍ଧିଧାର
ଆମାହାଇ ସଥନ କମ୍ବେ ଗେଲ, ତଥନ ମେ କାଜ କି
ଆମ ଲିଙ୍ଗ ହବେ ।

ଧାରବ । ନିଶ୍ଚବ । ଉତ୍ତଳା ହରୋ ନା, ଉତ୍ତଳା
ହରୋ ନା : ନିଶ୍ଚବ ଏଥମା ହନ୍ତର ମୁଦ୍ରିକାର ତିକରେ
ବିରାଜ କରିଛେ ।

ତିକ । ହାର ହୁଏ ହାର ! ଅହନ ପ୍ରାଣୋପ ପେହେତୁ
ବାରକେ ପାହୁନ୍ତି ନା !

ଧାରବ । ଉତ୍ତଳା ହରୋ ନା—ଉତ୍ତଳା ହରୋ ନା ।
ଏ ନର ଅବୈତତକରେ ଶୀଳାଧେଲା । ତାତେ ବୈତ
ପାହନ ଖାଲିପ୍ରାଣ ହବେଇ ହବେ । ତରେ କିମ୍ବିନ
ମସହ-ମୁଣ୍ଡିପକ ।

ତିକ । ଆମମି ଏହି ମକଳ କଥା ହଲୁଛେ,
ଆମ ଆପନାରି ଉପର ଆମାର ରାଗ ହଛେ ।

ଧାରବ । କୋଥ ମାହୁଦେବ ବିଷମ ଶକ ।
କଜୋହି ହାର, ପ୍ରମାନାତନ ଅବୈତ ଏତୁକେ ବକ୍ତା
କରନ୍ତେ ମେହେ ପାହକେ ହତ୍ତା କର ।

ତିକ । ଏଥି, ଆମାମେର ହରଭିନିକି କୋନଙ୍କ
ଅକାରେ ବୁକେ ହବି ମେ ହରାଜ୍ଞ । ଏହି ବନପଥ ଥିରେ
କୋଥାଓ ପାଲିଯେ ଧାର ।

ଧାରବ । ଯୋ କି ! ଏ କି ହେ ମେ କାନନ । ଏ
ଦୁରକ—ଦୁରକ—ତିକ ! ଏ ଦୁରକକାନନ ! ମାହୁଦେବ
ମାହୀଚ ଏଥମା ଏଥାମେ ଶୋଭୁ—ଶ୍ରୀବିଷ୍ଣୁ—ହରିଦ-
କୃତ ହେ କୁଟୋହଳି କରିଛେ, ମୁଖେ ମେ ଧାର ଅତି-
କ୍ରମ କରେ ହତଭାଗେର ପାଲିଯେ ଧାରାର ଯୋ କି !

ତିକ । ଆଜାନ ଉତ୍ତଳା, ଏ ଲିଙ୍ଗର ତ ଅର ଆମ
ବେଦାତ୍ମ କରେ କରେ କରେ କରେ କରେ କରେ କରେ କରେ କରେ ।
ବସୁଟୋ କି, ମଧ୍ୟ ପରୀକ୍ଷା ନା କରେଇ ଏକେବାରେ
ତହେ ଅଜାନ ହେ ପେଳେନ ।

ଧାରବ । ଆମେ ମୁଁ, ଅଜାନ ହବେଛିଲୁ, ଏ
କଥା କୋକେ କେ ବସୁଲେ ? ଅଜାନ ଧାର ଜାତ
ହେବେ, ମେ କି କଥନ ବ୍ୟେକ ଅଜାନ ହବ ।

ତିକ । କେନ, ଓହ ତ ନର ହେବାରୀ ବଲାହେ ।
ବେଦନ ପଥେ ଧାରେ ହଲୁଦେଶାମା କି ଦେଖା, ଅମନି
'ଧାର' ବଲେଇ ମୁହଁ । କି ବେ ହୋଇଯା, ଚାପ କ'ରେ
ରହିଲି କେନ, ବୁନ ନା ।

ଧାରବ । ଏକେବାରେ—ମୁହୁର୍ତ୍ତ—ଆକଟି ! ବେଦନ
ଦେଖେ ହଲୁଦେଶାମା—ଅମନି ଓ ହେ ଧାର ବେ ଧାର ।—
ଅମନି ପଞ୍ଚମ ଏବଂ ଆକଟି ।

ତିକ । ଆମାର ଅବହା ଦେଖେଇ କି ହୋଣାର
ପର ହେ ତୈ କ'ରେ ଉଠେଛେ ।

ଶ୍ରୀମତୀ । ହାହ ! ହାହ ! ସାହା ମାରା ! ତିକ ।
ଜୀବାରା କେଟେ ଆମାର ଅବହା ବୁଝିଲେ ପାରେ ନି ।
ମାର ସମ୍ବାଦିକ କବେ ସକ୍ଷଟୀର ସରଗ ଲିଖିବ କର-
ନ୍ତୁ । ଶକରାଚାରୀ କମ୍ପେଟିକେ ମାରା ବଲେହେନ ।
ମାରି ବଲେଛି—ନା । ତାହିଁ ଦେଖିଛି, ବ୍ୟକ୍ତି
ସର୍ବଦିନ, ନା ପ୍ରକଳ୍ପିତ ନାହିଁ । ହରିଜ୍ଞାର୍ଥ ଦୈରିକ ବ୍ୟା-
କ୍ଷାତିକ ଲିଖାଯଥ, ଲିଖାଯଥ ନା ପ୍ରକଳ୍ପିତ ବାବ୍ରା ।
ବସନ ଦୂରତ୍ଵ ବେ, ଓଡ଼ିଆ ସାମାଜିକ ବାବ୍ରା ନାମ, କୋମ
ଅକ୍ଷାତ ମାଜାପୋର ଭୁଲେ ପରିକଳ୍ପ ଗେହରା କାପ୍ରି-
ଚାକା ପାରିବ, ତଥାମି ଆମାର ମମାପି ତଥ ହଲ ।

ତିକ । ମହୁବୀ ।

ଶ୍ରୀମତୀ । ଇହକେ ଆର ଆମାର ମମାପିତିଥ
ହ'ତ ନା ।

ଶ୍ରୀମତୀ । ଅନେକ କଟି କାନ୍ଦେଇ କାହେ ତୌକାର
କରାନ୍ତେ କହିବ ମୁହଁ କେଲେହେ ।

ଶ୍ରୀମତୀ । ମେ କି ବେଳେ ମମାପି । ସାକେ ଶାତ୍ରେ
କଲ ମହିମାଦି, ଏ ପାଇ କହନ । ଆର ଏକ ଅମ୍ଭୁଲି
ଟୁପରେ ଉଠିଲେଇ ସମାଜରେ ନାହେ ଆମାର କୋମାତୁଳି
ହ'ତ । ମେହି ଟେକ ମମାପିତ ବ'ରେ ଦେଖିଲୁ, ଆଚାରୀ
ଶବଦ ସା ବଲେହେନ, ତାହିଁ ତିକ । ଏ କମ୍ପେଟିପକ
ମାରା । ବ୍ୟକ୍ତି ସର୍ବଦିନ । ମେହିଥାଲେ ବ'ରେ ଦୂରାୟା
ବାବ୍ରାର ଦିକେ ଏକବାର ମଜ୍ଜାଧୁର୍ମ ନିକଳେ କରନ୍ତୁ ।
ଦେଖିଲେ ମେହିତ ମେହି ବାବ୍ରା ଏକବାର କରୁ କରୁ କଣ୍ଠିତ
ଦେଖିଲା କାପକ ତରେ ଦେଲ । ନାହେ ମୁହଁ କୋଥ-
ନିର୍ମାଣ । ଆର ଅମନି ଆମାର ଆଗତ କୃଷିତ
ଅବଳମ୍ବନ ।

ତିକ । ତାର ପର ଏବନ ?

ଶ୍ରୀମତୀ । ଏବନ ଆମାର ପୂର୍ବିତାବ । ମେହି
ପାଇସକ ମହାର କରାନ୍ତେଇ ହବେ ।

ବଢ଼ । କହ, ଅନେକକଣ ବ'ରେ ଦୀକ୍ଷିତେ ରହିଲୁ
—ହୋଣା ତ ଏଲୋ ନା ।

ତିକ । ଏଲୋ ନା ! ତବେ କି ଆନ୍ତେ ପାରଲେ
ନା କି ?

ଶ୍ରୀମତୀ । ନା ନା, ଏତଙ୍କ ହ'ତେଇ ପାରେ ନା ।
ଶାନି ତାକେ ବାବ୍ରାର ସେଇପ ମେହ ଦେଖିଲେ ଆମାହି,
ତାକେ ତାର ମନେ କୋନାହ କରେ ମୁହଁରେହେର ଲେଖ
କାହିଁକିତ ପାରେ ନା । ମେ କେବ ଏଲୋ ନା, ଏକବାର
ତାରା ଶକଳେ ହିଲୁ ନେହାନ କର । କେବ ନା, ତାର
ପାଇଁ ଆମାର ଚର୍ଚିତ ପୁରୁଷର ସମ୍ବନ୍ଧରେକିନ୍ତ
ମାନୀ ଆହେ । ହୁବେହିସ୍—ମାହ୍ନୀ ଥେକେ ମେହି
ମାନୀକେ କଣ ନିର୍ବାଦେ ସଥନ ଆମାର ଚାଲିବୋ, ତଥନ

ଆମାର ନାହେ ମୁହଁ କୋଷପୁରରେ ଥାନ ହବେ
ମାରେ ।

(କମଳୀ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ମେହେଲାଇଦେର ପ୍ରବେଶ)

ତିକ । ଏ କି, ଏ କି ମେହେଲାଇ—କମଳୀ ?
କୋଥାର ପେଣି ?

ମେହେ । ଆମେ ସବ, ତାର ପର ବଲାଇ । ଏହା
ଏବନେ ଦେଖିଲୁ ସବ ଏହ କ'ରେ କିମନ୍ତେ, ତାକେ ଏ
ମନେ ପାଇଁ ହବେହେ । ତୁ ତହର ମାନୀରୀ ବ'ରେ ଏକିକେ
ଥାକିଲେ ଏହେ ଆହି । (ବଡ଼କୁଳ ବର୍ତ୍ତିକ କଲମଧୀରମ୍)

ଶ୍ରୀମତୀ । ଏହ—ଏହ—କମଳୀ ଏଲେହେ । ଏତେ ଆର
ମାରା ଏହେ—ଏହ—ଏହ । ତାର ପର ? ରାମାହଜ ?

ମେହେ । ତାକେ ଦେଖିଲେ ପାଇଁ ମି—ତାର ଏବଲେ
ଏହି କମଳୀ ପେରେହେ । ଦେଖାଇସ ବାହିମନୀରମା
ତିରୀ ହବେ ଦୀକ୍ଷିତେ ହିଲ, ତାରଇ ପ୍ରିୟାନ୍ଦେକ ଦୂରେ
ଏକ ପାଇଛି ତଳାର ।

ଶ୍ରୀମତୀ । ତିକ—ତିକ—ଉଦେଶ ଲିଙ୍କ ହବେହେ,
କମଳୀ ଏଲେହେ, ବିକି ପାଇଁ ବ୍ୟାପରେ କବଲେ
ପଢ଼େହେ ।

ମୁକଳେ । ଅଲମ ଗେହେ ।

ଶ୍ରୀମତୀ । ଆମ ଅମନି ଅମନିଇ ଗେହେ—ଆର
କୋମାନେର ଅଭ୍ୟାସ ହ'ତେ ହ'ଲ ନା ।

ବଢ଼ । କିମି ପର, ସାମେଇ ସବି ତାକେ ନିର୍ମେ
ଧାକେ, ତା ହ'ଲେ କମଳୀ-ପୂର୍ବ ଅଳ ବାଇଲ କେମନ
କ'ରେ ? ବାବ ବେଟୀ କି ଆମେ କମଲୀଟେ ତାର ସାକ
ଦେକେ ନାହିଁ ଦୀକ୍ଷିତ ରେବେ, ତାର ପର ହୋଣାର
ପାଇଁ ହବେହେ ?

ତିକ । ଆବେ ଦୂର୍ବଲ କୁଳି କି । କୁଳଦେବେର
ଚୋଦ୍ୟକୁ ଓହି କମଲୀକେ ରଖା କରାନ୍ତେ । ସଥନ
କମଲୀଟେ ହୋଣାଟୀର ପାଇଁ ଥେକେ ମନେ ପାଇଁ, ତଥମ
ତାରା ମୁକଳେ ଥାକୁକେ ଏହେ କମଲୀର ଅଳ କମଲୀଟେ
ରଖା କରାନ୍ତେହେ ।

ଶ୍ରୀମତୀ । ଏହି, ତିକମନ ଟିକ ଅଭ୍ୟାସ କରାନ୍ତେ ।

ତିକ । କଲେବ କି ତଳ, ସାମୋ ସଥନ ଟିକନ୍
ହେତେ ଆମାର ଥାକୁ ଭୁଲମ୍, ତାକେତେ ଆମାର
ଅଭ୍ୟାସ ଟିକ ହବେ ନା ।

ବଢ଼ । ତା ହ'ଲେ ହୋଣା ମରାହେ—ମାହ୍ନୀ ।

ମୁକଳେ । ମାହ୍ନୀ ।

ବଢ଼ । ଉଥେ ଆର କି, ମୁକଳେ ମିଳେ ଏକିୟ
ଭୋଲା କରା ସାକ୍ ।

(ଗୋବିଲେର ପ୍ରବେଶ)

ତିକ । ଓ କି—ଓ କେ, ଆବେ ଦୂର୍ବଲ ଗୋବିଲ ।
ଓ ହୋଣା ଆମାରେ କଥ ନିର୍ବାଦେ ନା କି ?

शाब्द। शब्दगम। शब्दले शब्दर्थ हो।
गोविल। के तोहारा ? ताई त—तुक—
तुकदेव !—आ, एकत्रे वाच्याम ! शब्ददेव !
शब्दहस्त, आहे एकटे ह'ले आवाके वाहे
देवेहिन ! आपलांवार आपलेश असाव कराव फल
अथवा वाले लिहाव।

तिक। कि—कि—वाप—वाप !
गोविल। प्रकाश—गड देवेहि गाछ उट्टे-

हस्त ! वैले—वाप—कि प्रकाश—गिहसूळ !

शाब्द। शेव वड—शेव—

गोविल। शेवठी घेने करवेहस्त—वाहस्त !
ताई शर—गड—
शब्दले। गड ?

शाब्द। गड ? तूमि विज नासिकाव आजाव
कराव ? त्रिक गड ?

गोविल। पूर्णिमा ! वाखेव गडेह चेहेह
वाखिव—तुक्ति—गडके गड !

शाब्द। शर—तुके आव वालेहही नेही !
मेवेह ! तुकदेव ! ता ह'ले ए बल कि

कृष्ण ?

तिक। वाप ! ओ अल वाखते आहेह ! वाखे
हुले आतिरो दा ! ओ अल आपलावही शरीवे
या चूटे उट्टेव ! ता ह'ले वक्ते नितिक ?

शब्दले। नितिक !

शाब्द। गोविल ! तोहाके एकटे असिर
वर्धा शेवावी !

गोविल। आपलावह शब्दले वेदेहि,
किंव आवाह वापा कही ?

शाब्द। वही वही—एक असिर कधा ! मेहे
हुक्ते वाप कोवार वाहाके—

गोविल। आवाह वाहाके—कि ?

तिक। (गोविलवे शब्ददेव शरिह) गोविल
हा ! शुद्ध कधा आवाह ना !

शब्दले। (गोविलके वेदिवा शेव
अकाश !)

गोविल। वाप ! आवाह गोनाव वाहाके
वापे निवे गेवे !

तिक। उक्ते वह—उक्ते वह—उक्ते
हुक्तिकारा !

शब्दले। वह, वह !

शाब्द। वाप—गोविल ! वह ! केटे
कारो नव !

गोविल। वाप—वह ! केटे कारो नव !

वह ! आवे आव केन ताई नव, तव ! केते
कारो नव ! गोविल वहि शक्तिवाके दैर्घ्य धरते
पावे, ता ह'ले आवाह केन गाव ना ? केटे
कारो नव !

शब्दले। दैर्घ्य—दैर्घ्य !

प्रकाश दृश्य

वाखाव !

तुक्तुलपाली वानीहस्त !

(नारायण ओ वाहाव वावेह !)

(त्रित)

वैले आहि चेवे पवेवे पाने !
तवू कि तशिवे वाहावनि, आव ओ त्वं अतिवाने !
एव तिवे एव तिवे—
चूवाहिल ववि लैपिल छवि अज्ञन अनिनीवे !
आवावे आवाव करिवे इव,
पद वावावावेह पवेवे सव,
विवर विवाव दन अन्तव ववन् कि घटे के आवे !
तिवे एव, तिवे एव वाह,
वहू कौदे ववि आविने !

वापा ! कि वक्तव्यी ह'ल ! के वेव डाकले
ना ? या कि आवाके डाकलेन ! ना, ना ! ए कि
उक्त वहू, ए त आवाव वव नव ! ववने गडेहेह !
गोविल—गोविल ! कि चूल ! अथावे गोविलही
वापीवापी ! गोविलके वेवे आवि वेव ववने
ववे अलेक वहू चूटे असेहि ! आप विवे
पालिवे असेहि ! अतेष्ठ वहू वृद्धिवेहि !
मक्का ह'ले वहू वेवी विवाव नाही ! गाव वक्त
वापा नेवेह ववन्तवाते घेव अद्भवाव तेवे
मिहे ! एवनि वेव आवाके ए वाव घेवे उट्टेहे
हवे ! ता कि, नारायण आहेह !

वापा ! आवे हुक्ती, पा डालिवे चैले
आवा ! वेवेहिसू कि वे ! तोहाके डाक विवेक
वहू वावाव चूटेहुटे क'वे चूटे असूहे !

वापा ! आवाह—मोके डाकवेक हे—
मुही क तोव वहू ववद नही—मुही कि चूटेहे पावि !
वापा ! वा ! नारायण वृद्ध ववत्तेही वहू—
पवेवे वहू चूटे वेवे वेवेहि वे ! ए त वेवे
किशोर वाविवाप्ति !

মারা। এ কিমে ত শুব চলে আছিস
—এক মত এক জায়গার কৃপ ক'রে বসিয়ে থাকতে
গারিস। আর পথ চলতেই তুই খোটি করবি!
স আর, হাত ধূ।

মারা। কে ভাই তোরা?

মারা। আরে, তুই কে বে?

লক্ষী। তাই ত বে—তুই কি বাছা, পথ
হারিয়ে বসিয়ে আছিস?

মারা। হা যা! আমি অনুষ্ঠানে এই পথ-
বিকলে এসে পড়েছি।

মারা। কি সর্বনাম! এ বে বাদের বাসা বে!

লক্ষী। আরে বাছা, উঠিয়ে আর!

মারা। তোমরা কে ভাই—তোমরা এখানে
কেমন ক'রে এলো?

লক্ষী। দেখছিস, ও বুনো আছে—ওকে
আসার কথা কি আর পুঁজতে আছে রে!—লে,
আমি দেহন এক হাত ধরিবেতি, তুই তেমন এর—
মোসরা হাত ধূ। সামনে বড় ঘোরার আসছে রে
বড় ঘোরার আসছে।

মারা। বে ভাই, যা বলেছে—হাত দে।
আমি এখন থেকেই পথ বেথতে পাইছি না।

মারা। তোর দুর কোথা আছে রে ভাই?

মারা। অনেক দূর, ভাই, অনেক দূর।
এখান থেকে এক বাসের পথ। দক্ষিণ দেশে
কাফৌপুরের নাম পড়েছিস?

লক্ষী। ও রে! দোয়া যে সেইখানেই
যাব বে!

মারা। বটে! তা হ'লে ত বড়ই বিচ্ছিন্ন
ক্ষণি! বর ভাই বর! তোর পার্শ্বে আমার
সর্বশরীর শিউরে উঠলো। তক্ষে জল এলো—
বেথতে পাইছি না। ব'রে নিয়ে চল ভাই!

ষষ্ঠ দৃশ্য

পাঞ্জ-কৃপ পথ।

(নাগরিকাগাথের ঝুঁত)

আধভাসা শুম-বোরে দীপুরী-ভাব।

ভাব দুর্দি বাব কিরে, নিশি অবদান।

না হ'লে শিকার রস-অল,

চুটে চু ছুটে চু, গাঁথুরী ত'রে লে জল,
এখনো বহুনা বহে বিলাস-করে;

আবেদে জলে ভাবা,

ইয়ুবান বিলাস-চূর্ণ বিশাল।

[উভাবে গ্রহণ।]

(বামাহুক ও লক্ষী-নাড়াগাথের প্রবেশ)

লক্ষী। বড়া পিলাস—বড়া পিলাস।

মারা। বড়া পিলাস—বড়া পিলাস।

মারা। আর তর কি ভাই, এই বে পিলাস—
শারিয়ে উপোর হয়েছে। এই বে সন্ধুরে শি খাবের
নিকটে অশূর কৃপ—দেখতে পেয়েছি—দেখতে
পেয়েছি।

মারা। কি করিয়ে জল আনবি ভাই?

মারা। ভাই ত! সবে ত অলগাজ নেই!—
হে নারাম! হে নারাম! এ কি করলে! সন্ধুরে
অশূর কৃপ থাকতে শু পাহাড়ে হচ্ছে পিলাসাৰ্থ
বালক-বালিকা জল না খেবে বারা বাবে!

মারা। বড়া পিলাস—

লক্ষী। বড়া পিলাস রে—বড়া পিলাস।

মারা। হয়েছে—হয়েছে ভাই—কে এক জল
অল-শূর পার নিয়ে কৃশের শিক থেকে আসছে।

(সাম্রাজ্যির প্রবেশ)

মাশ।

নারামগুরা বেবা! নারামগুরাক্ষৰা:

নারামগুরা দুক্ষিন! নারামগুরা পতিঃ:

ভাই ত! আর কি হাত টাক্কৰ করতে পারিয়ি।
খেনও হে অক্ষকাৰ! বাকু, আকু অচূলেই
নারামগুরে দেবা বিতে ইঞ্জা হয়েছে বেথতি।—
ওখানে দীভুরে কে ও?

মাশ। বহাতোঁগ! কুলণ ক'রে ছাইট দীর্ঘ
কৃকার্ত বালক-বালিকাৰ কীৰন হক্কা কুলণ।

মাশ। তোমরা কে কু

মারা। আগে জীৱন বড়া ক'রে পরিচয়
ওহণ কুলণ।

মাশ। তা নার—তোমরা কি?

মারা। এ পাখ কুলণ গ্রহণেন?

মাশ। আমি নারাম-নেবার কুল এ জল
নিয়ে পাইছি। আৰু হ'লে বিতে পারি। কেন
না, নারাম ও আশে জলে নাই। শুয়ু হ'লে
বিতে পারি না।

मारा। क वाहू आहे—मोरा वेदिवा रे
वेदिवा—

हात। येदै! ह्य त्यु—हृषि केलवि—मारे
तो योगो—म'रे या।

मारा। यडा पिंडास लेविवेहे रे—तो
पिंडास लेविवेहे।

लक्ष्मी। इति काट याईहे रे—हृषि काट
याईहे।

हात। म'रे या येती, म'रे या। नहीले
असावी इट घेवे याचा काटिवे रेवे।

मारा। ओरे, उलिये आव। एके इति
काटिवे, आवाच याचा काटिवेह केवे रे—
उलिये आव—मरिये आव।

हात। अल विले मा आवल! कौदे अल
शक्कते हृष्टो वाळक वालिका पिंडास य'रे
यावे?

हात। य'रे याहत कि कवद? नारायणेर
नार क'रे नारायण-सेवार कव एই अल झुळेहि।
ए अल आविली यूनके विते पारि मा।

मारा। पार मा!

हात। किंचित्तेहि पारि मा।

मारा। एই कि नारायण-पूजार वर्ष?

हात। वर्ष आवाके तोमाके शेखाते
हवे या। तुवि कि इवद आवल? तोमार तिचू
काऊआव वेई? नारायणके निवेदार्थ साहस्रीह
अशक्कार जूनि चतालके विते अस्त्रोव कव?

मारा। मा आवल, आविल चताल। आवि
तोमार संबे अशक्क तक्क कवहि। आविल चताल।

हात। निचह। मा हलेत अहत कृष्ण-
आवायील कर्पिताल। है! समव यात्र उले
घेवे—केलवू, आवाके नारायण-पूजार वर्ष
आवातेव असेहे।

(अहान)

मारा। ताहि क ताहि—तुवा आवाके एधाने
देवे विते एलि! मा—मा—आगे खाक्कतेह
पिंडास हजार कर्वया नव। दीडा ताहि, एकू
शीडा। आवि एकवार तुप परीका कवि!
तोमारे यत आवायण पिंडास। तोमादेव
पिंडास विते गेले।

मारा। तवे वेद रे ताहि—इति वेद—
वडा पिंडास—

लक्ष्मी। वडा पिंडास। [नारायणके अहान।

मारा। देवह कि लालि, गृदिवी आव
पिंडासार्थ। आवल आव योहायूळ। दे आव—
यह आवलेर पदतित आवि योहायूळ। यास्त्रेर
स्वार्थ विद्युत हरे, त्यु वाक्यार्थ गहन क'रे आव—
नारायण आवायण? आवि योहायूळ आवि लालि;
अनाथ, वोकी, कृष्णपिंडासाहूरेर यूतिके आवि
दे निता लोकातेर यावे यावे शुभाप्राप्ती हवे
वेचोहि। आव्वेदे यवि ता ना वेदते गेले,
एके ता केसन क'रे देवदेवे!

लक्ष्मी। ताते कि हवेहे? तोमाके
सूले याऊहाइ मे औवेरे श्रुति। तुमि निजे
मे नम मूर क'रे दात। याहायूळ तोमार अह
अशलि यूरे अल आवाहे। देहि अल पाल कव।
तोमार तुपित नहे नवे अग्नि परितप हवे।
डाग्यावटी द्योपीवीर याली घेवे एकत लाक्केर
कलार तुपितात क'रे एक दिन संविधा छर्जासार
यूथ निवारण कवेहिले; तक्कत अलकण। एहण
क'रे अग्नतेव तुला निवारण कव।

(अशपिंसूर्य अल नहीला नारायणके अवेश)

मारा। ने ताहि रे—एक कौटी याटिते
पकडे विते विते। तुका निवारण कू—तुका
निवारिल कू।

मारा। केसन कविरे पाहिले रे ताहि?

लक्ष्मी। तुका तो वडा गहवा आहे रे—हा
रे, तुहि केसन कविरे पाहिले?

मारा। आगे या, ताव पर वणहि—

मारा। आ! तलिला ठाठा हैल रे।

नव पिंडास विते गेले।

लक्ष्मी। यव पिंडास विते गेले।

मारा। एहि एक अशलि अलेहि तोमारे
पिंडास विते गेले।

मारा। गेल, ता कि कवद—योर कविरे
पिंडास विते यावद?

लक्ष्मी। ग्रेवसे आवलि—पिंडास कि आव

वहिते यावे रे।

ଶାରୀ । ନା—ନା ସେଟେବି—ଆମି ଆମାର
ଆମି ।

ଆମା । ଆମ କେବ ହିଛେ ଆମ୍ବି ?
ଆମା । ତୋରା କି ଯଦେ କରିଛି, ଆମି କହି
କରେ ଏମେହି ? କିନ୍ତୁ ନା । ଲିଖେ ଦେଖି, ଉପର
ଦେଖେ ହିଁକି ଏକବାରେ ଅଜ ଶ୍ରୀମଦ୍ କରସେହେ । ମିଥି
—ଆମାର ଆମି ।

[ଅହାନ ।]

ନାମା । ଆମ କେବ କହିଲେ, ବିହାର ଶ୍ରୀମଦ୍ଭଗବତ
ଏହି କୃତ ଅଧିକାର ।

(କାଳିପୂର୍ଣ୍ଣର ଶ୍ରୀମଦ୍ ଓ ନାମାମଦ କର୍ତ୍ତ୍ତକ)

ତାହାର ହତ୍ୟ ପାରିଥିଲା ।

କାଳି । ଆମେ କୁଠେ ନାହିଁ ! ଅଜ ଟାନ ଦିଲ୍ ନି
କାହିଁ ! ପାତେ ବାବ—ପାତେ ବାବ ।

ନାମା । ନାମା ! ଏମନ ହିଟି ଅଜ—ଏକ ଦିନ
ଦେଖେ ଯେ ନାଥ ମିଟିଲ ନା ।

ମଧ୍ୟ । ଆମାର କାଳ କେବଳ କ'ରେ ଜଳ ଥାଏ,
ବ'ଳେ ଥାଏ ।

କାଳି । ତୋମାରେ ବଧନ ଇଚ୍ଛା ହସେହେ,
ତଥବ ଅଜ ପେତେ ଆମ ତାହାର କି ? ଆମି ଏକ-
ବାର ବାମାହୁରେର ସବେ ମାନ୍ୟ କରି ।

[ଅହାନ ।]

(ନାମାମଦ ଓ ମଧ୍ୟର ଶୀତି)

ଏବାରେ ଯୁଗୀ ଓ ବ୍ୟାଧେର ବେଶ,
ଚାଲିଲା ଚଲିଲ ନୃତ୍ୟ ଦେଶ,
ରଚିତ ଟାଇର ଚିତ୍ର କେଶ,
ଦୁଲତ କୁଳମାଲିନୀ ।

ମତତ ଦେଖାନେ ଧୀର ଦୟୀର,
ଉଜ୍ଜ୍ଵଳ ସହିତ ତଟିନୀର,
ବରରେ ଆକୁଳ ମୃଦୁଲିନୀ,
ଉଜ୍ଜ୍ଵଳ ଶାରମ ଧୀରିନୀ ।

ମନ୍ଦରାଜର ବିଜୀରୀ ମନ୍ଦ,
ମୃଦୁଲ ମିଲାନେ ଏକଇ ଅନ୍ଧ,
ମହିନୀ ସତ ବିବୋଲ ରତ,
ଶୀଳାତତତଶାଙ୍କିନୀ ।

ଜ୍ଞାନାଦିମୀ ଧରତ ତାର,
କୁଠେ କୁଠେ କୋକିଳ ପାନ,
ଆବେଳେ ବିକୋଳି ଦଳକିଶୋରୀ
ମାନିନୀ କୁଳକାନିନୀ ।

—————

ଶ୍ରୀମଦ୍ଭଗବତ

ଶାଲ-କୁଳ ।

ବାମାହୁର ।

ବାମା । ଏହି ତ ପାତାଲେ ଅଜ ଦେଖା ଥାଏ, ଏହି
ଅଜ ଆମି ଅଜଲି କ'ରେ କୁଲେହି ! ଶାତ ! ଆମାକେ
କୁଲିଲେ ଚାଲେ ଗେଲେ ! ବନେର ତିତରେ ବିଶବେ ପ'କେ
କାତର ହେ ତୋମାରେ ଭେବିଲୁମ, ବରମାପତି
ତାଇ ବାହୁମତିର ମୃତ ଥିଲେ ଆମାକେ ହୁଲେ
କୁଲିଲେ ଚାଲେ ଗେଲେ ! ନାମାମଦ ! ଏ ବିଲାକ୍ଷିତେ
ଆମାର ପ୍ରାହୋଳନ ନାହିଁ ।

ବିଗନ୍ଧ ଶକ୍ତ ନା ଶକ୍ତ ତତ୍ତ କଗନ୍ଧାରୀ ।

ତୁମ୍ଭୋ ଦର୍ଶନ ବେ ଶାତ ଅନୁଭବରମନମ୍ ।

ହେ ଅଗ୍ରଧ୍ୟେ ! ତୋମାର ପ୍ରାଦାନେ ଆମାରେ
ମର୍ମିଲାଇ ବିଲବ ହୋଇ । କେବ ନା, ବିଶବେର ମରହେଇ
ଆମାର ତୋମାକେ ଦେଖିଲେ ପାଇ । ତୋମାର ମର୍ମି
କ'ରିଲେ ଆଜ ମୂରର୍ବ ହେ ନା । ଐର୍ବାଯ ଚାହିଁ ନା ।
ରଗ, ପାତ୍ରିତା, ବଳ-ମର୍ମି ଏ ଦଳ କିନ୍ତୁ ଚାହିଁ ନା ।
ଐର୍ବାୟ-ପୋରେ ତୋମାର ନାମ ପ୍ରାହେର ଅଭିକାର
ଥାକେ ନା । ତୁମି ତୀର ଅନ୍ତର ପ୍ରାହେର ମୂରିତେ
ଆମାକେ ତା ଆଜ ଦୁଖିରେ ଲିହେହେ ! ହା ନାମାମଦ, କି
କରୁମ୍ । ମରତ ବନ୍ଦୁବିତେ ତୋମାର ବୃଗୁନ-କିଶୋର
ଆମାର ମରେ ମରେ ରହିଲେ—ଆମଗହେର ଅଭିହାନେ
ଆମି ତୋମାରେ ଶୀର୍ଷର ଶ୍ରୀମଦ୍ ପରମାତ୍ମା
ହିଁ ଆମାର ପାତ୍ରିତାଭିହାନ—ବିକ ଆମାର ଜାତା-
ଭିହାନ । ଦୀନ କର ନାଥ, ଆଜ ଥେକେ ଆମାକେ
ନୀନ କର । ଯେବ ତୋମାର ଶୈଳାମରଙ୍ଗ-ମେଦାର
ଅଭିକାର ପାଇ ।

କୁମାର ବୀଘ୍ନଦେଵାର ଦେବକୀମନନ୍ଦାର ଚ ।

ନମଶ୍ରୋପକୁମାରାର ଶୋବିକାର ନମେ ନମ ।

ନମ୍ ପକ୍ଷଜନାତ୍ମାର ନମ୍ ପକ୍ଷଜମାଲିନୀ ।

ନମ୍ ପକ୍ଷଜନେତ୍ରାର ନମମେ ପରମାତ୍ମାର ।

(ବିଶବେର ଶ୍ରୀମଦ୍)

ଶାତ । ଏହି ଦେ—ଏହି ଦେ ମହାତାଗ ! ଦେ
ମୁଦ୍ରାମୂର୍ତ୍ତି କୋଥାର ?

ଶାତ । କି ଦିଶ, ଏତକଥ ପରେ ଅଭିନନ୍ଦ ହେବ
ତାହାର ପିପାସା-ଶାନ୍ତି କୁଠେ ଏମେହେ ।

ଶାତ । ଦିଶ । ନରାମ ହୀନ ଚାଲାନ ଆମି ।
ଆମି କି ଆମି ତାହାର ଅଳପାନ କହାକେ ପାର ?

କାହି । (ରାମଜୁହେର ହଞ୍ଚାରମ ଓ ପ୍ରସାଦକରଣ)

ହିହି ! ଓ କି କଥା ଏହୁ ।

ବିଜୋତ ବିଜୋତ କୃମି ସତ୍ୟାନ ।

ଆବି ଶ୍ରୀ—

ନିତ୍ୟ ଆବି ଦୀନ ହେ ତୋହାର ।

ଶାନ୍ତିଶିକ୍ଷାରତ ହିଲେ ଆତାରୀ-ସରୀଶେ,

ଏ ମୂର୍ଖେର ଆଗହନେ

ପାହେ ତବ ପାଠେ ବିଶ୍ୱ ତର,

ମେଇ ହେତୁ ପଣି ନାହିଁ

ତବ ଶୃହେ ଚର୍ଯ୍ୟ-ବର୍ଣ୍ଣନେ ।

ରାମ । ରାମଜୀର ବାକୋର କୌଣସି

ତରମ ଶରମ ହ'ତେ

ବରିକିତ ସର୍ପଳ ମୂଳ କରିବେ ଆହୀର,

ବୁଦ୍ଧିର ତଥନ, ବିଧା ଶାନ୍ତିଜୀବନ ଦୋହିର ।

ଶୃହିର ତଥନ,

ତ୍ୱବନେର କାରବାହିର ପର୍ବିତେର ମତ

ଆମାର ଏ ଅସାର ଜୀବନ

ବିଦିବାର କିମ୍ଭୁମାତ୍ର ନାହିଁ ପ୍ରହୋଦନ ।

କାହି । ଏହି ଆମୀ ନହ କୃମି ରାମାତ୍ମଜ ।

ଆଜ ତବ ଭକ୍ତି ହେବି

କୃତାର୍ଥ ହିତୁ ଆଦି ।

ତଥେ, ଏମ ବ୍ୟକ୍ତମ ଉତ୍ତର ମିଳିଯାଇବା

ପରମପାଦର ପ୍ରାଣ ମିଳାଇବା ।

ବରମରାଜେର କରି ଦେବା ।

ଆଜ ହ'ତେ ତର ମାତ୍ର ଏ ବୃଦ୍ଧର ମଦେ ।

ପ୍ରାତିହାର ଶାଳ-କୂଳ ହ'ତେ

ଲହିରା କଳମୀପୂର୍ବ କଳ

ପାନୀର୍ଥ ସରବରାଜେ ରାତ୍ର ଉତ୍ସହାର ।

ରାମ । ଶିରୋଧାର୍ଯ୍ୟ ଆଜ୍ଞା ତବ ମୂଳି ।

ତୃତୀୟ ଅଙ୍କ

—*—

ଅର୍ଥମ ମୃଦ୍ଗୁ

ଶାଳ-କୂଳମିହିତ ବନାଶ ।

ରାମଦଶପ୍ରକାଶ, ତିରମଳ, ବଡ଼କୁଳ ଓ ଶିତଗମ ।

ଶିତଗମ । ଯହ ବିଶିଳାଧିକୀ କି ଅହ, ଅହ କାହିଁ

କି କି ଅହ । ଯହ ଗୁରୁତ୍ୱ ମହାରାଜ କି ଅହ ।

ତିର । ଗୁରୁତ୍ୱ ! ଏ ରାଜଧାନୀ ଚାକେ

ଦେଖି ଥାଏ ।

ବଢ । ତେଣୁ ଆଶମାର ବାଦାମେର ମାରକେଳ ପାତା ଦେବ ମୂର୍ଖ ମିଳି କରଛେ ।

ବାଦବ । ଯହ ଅହ—ଅହ—ନାହ—ଶେଷହାରେ ମତ ଏକବାର ମଧେ ବିଜ୍ଞାବ ଶାହ୍ୟ କର ।

ବଢଳେ । ବଳେ—ଏକବାର ମକଳେ ବିଲେ ଶାହ୍ ।

ବାଦବ । ମନ୍ଦ୍ୟାର ପୂର୍ବେ ପାଇଁ ଆବେଳ କରା ଆମି ହେବା କରାଇ ନା ।—କେନ ଜାନ ?

ତିର । ଏବେ ଚାକେଲେଇ ଆଶମାର ଆଗମ ବାର୍ତ୍ତା ମୁହୂର୍ତ୍ତର ମଧ୍ୟେ ପାଇଁ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହେବାର ପକ୍ଷରେ ।

ବାଦବ । ହୀ—ମୁହୂର୍ତ୍ତ କି ! ଆମେର ମୌରୀ ଦେହମ ପାତି ବେ—

ବଢ । ଅହନି ମାହାଟୀ ପ୍ରାଥ ଏକବାରେ ଚିତ୍ତ ହେବେ ଯାବେ ।

ବାଦବ । ହୀ—ଏହି ଟିକ ବୁଦେହ । ଏକବାରେ ଚିତ୍ତ ହେବେ ବାବେ । ମେ କଥା ତଥାମି ରାମଜୁହେର ଅଭାଗିନୀ ଅମନୀର କର୍ମପୋତର ହେବେ । ବାଢ଼ାଟେ ଆହାକେ ଶେଷେ ଆମାର ମା, ପାତୀ, ପରିବାରରୀ ଏକଟା ଆନନ୍ଦ-କୋଳାହଳ କରାବେଇ । ଏବେ ମଧ୍ୟ ଅଭାଗିନୀ ସବି ରାମଜୁହେର ସଂବାଦ ମିଳିବେ ଯୁକ୍ତ ଆମେ, ତା ହ'ଲେ ମଧ୍ୟ ଆନନ୍ଦ କରାକଲ ଏକବାରେ ଗଭୀର ଦିବୀମାଗରେ ଯୁବେ ଯାବେ ।

ବଢ । ନା—ନା ।—ତା ହ'ଲେ ଏଥି ପାଇଁ ପରିବେ କରା ହାତେହ ପାଇଁ ନା !

ବାଦବ । କିମୁହୂର୍ତ୍ତ ହ'ତେ ପାରେ ନା । ହିଛେ କଥାର ସମି ତାକେ କୋଳାତେ ପାଗମୁଁ, ତା ହ'ଲେବ ନା ହୁ ବାନ୍ଧା ଦେତ । କୋମଳମ ତୋକବାକେ ରାମଜୁହେର ମାତ୍ର ବିଧାସ କରାବେ ନା । ଶୁଭରାତ୍ର କଠୋର ମତାଟୀ କହିତେହ ହେବେ । ଆର କଥା ଦେହମ କର୍ମା, ଅହନି ଅଭାଗିନୀ ବୁଦ୍ଧା ଏକବାରେ ଚାକୁତିତା—ଏବ ଧୂଲ୍ୟବନ୍ଦୁତିତା । ମଧ୍ୟ ମଧ୍ୟ କହନ୍ତିର ଭିତରେ ବୁଦ୍ଧି ମଧ୍ୟମକ । ଶୁଭରାତ୍ର ମଧ୍ୟ ଆମାର ମା ଓ ଶ୍ଵର ମେହି କହନ୍ତି କହନ୍ତିର ଭିତରେ ଯୋଗ ଦାନ—ଅହନି ଅଭିଧାନିନୀ ପ୍ରହୋଦମଧ୍ୟେ ଉଚ୍ଛିଷ୍ଟାନେ ମଧ୍ୟରେ ଆଗମନ । ତାକେ ବାଢ଼ାର ଅବହାଟୀ କି ହେବେ, ଯୁକ୍ତ ଗେରେହ ।

ତିର । ଏକବାରେ ଆକାଶ-କେବୀ ଏକ ବିରାଟି ଶିଥକାରେ ଆଶମାର ବାଢ଼ାର ହାତ ବିଦୀରଣ ।

ବାଦବ । ମେଟା ଆଜି ଆଜି ନର । କାଲ ଶାଳ-କଳେ ମା ହାରାବ, ତାହି ହବେ । ଆଜି ଆହ ଶୃହେ ଆନନ୍ଦବେଳାଜ୍ଞାନେ ବାଧା ଦେବ ନା । ଯୁକ୍ତ ଶାଳ-କୂଳ, ମେହାମେ ବିଜ୍ଞାବ ମିଳେ ଗେରେହ ନା । ଲେଜେଲାଇକେ ଅଭି ଗୋପନେ କଳ ଆନନ୍ଦରେ

পাইয়েছি। বলে হিমেছি, শোক থাকলে দেখ
সে মৃত থেকে অস না দেব। মেঠেলাই দুরি
কীক পাছে না।

তিক। কাহাক এক, হোড়াটা কি আশৰ্য
হ'ল।

বড়। সববে না! বিবোধী কে? যদি
শুভত:

শাব্দ। হাঃ হাঃ হাঃ! শিবোহং—শিবো-
হং।—ওক শুভ।

বড়। কালীর সব বড় বড় পতিত—মহা মহা
মাতৃ—বিবাটি বিবাটি তপস্যী—

শাব্দ। হাঃ হাঃ হাঃ! শিবোহং—ওক—
শুভ, বড় শুভ।

তিক। আর কহ—এ কি শোগন থাকতে
পারে কুরবে?

বড়। কালী সব সর্বসমকে আপনার গলায়
আমলায় দিয়েছে।

শাব্দ। কি শুবেহং? কালী কি সব সাহুব?

বড়। কালীও যদি শাহুব হন, কিন্তু বিনি
শুভেরি শহের আপন—তিনি তো আর শাহুব
ন'ন।

শাব্দ। আরে বাপ যে ধাপ—শক্রাচার্যের
অঠাসুনি—শক্রের প্রতিমি—তিনি প্রহা শিব।

বড়। তিনিই আপনাকে বলেছেন—আপনি
হিতীয় শক্র।

তিক। এ কথা তো সবারে শৌচিতে না
শৌচিতে একেবারে ঢাক দেবে যাবে।

শাব্দ। তিনি হিতীয়—আমি কালীতে
বাছি, এ তিনি আগেই আনতে পেরেছিমেন।

বড়। হেবে আপনার অভ্যর্থনার জন্য আগে
থাকতেই কালীতে উপস্থিত হবেছেন।

তিক। এ ত ঢাক দেবে উঠলো।

শকলে। এখন থেকেই বাবে।

শাব্দ। অহিব হোব না—অহিব হোব না।
জামাজু যে বাবের কবলে যাবে, এ কি আমি
আমসুন না! আমি কি সত্তা সহাই তোমারে
অব্যাকী হ'তে হিতুস। তু পঞ্জী। আমি
তোমারে ভঙ্গ-পৰীক্ষা করছিসু। দেখছিসু,
আমার আবেশে তোমার অসহিতা! করতে অগ্রসু
হ'ও কি না। বখন হ'লে—তখন বৃক্ষু—কি
বাব, তখন বৃক্ষু—

বড়। আমরা সব এক এক অন অনী হুবী:

তিক। এ ত ঢাক দেবে উঠলো।

শকলে। এখন থেকেই বাবে।

শাব্দ। অপেক্ষা কর—অপেক্ষা কর। এখন
না। কালীবিজয়ের বিবর্ণিত আগে যাবা
সুধাকুঠকে আর রাজপুত কুমিকুঠকে দেখাই।

(মেঠেলাইর প্রবেশ)

মেঠে। ওকবেব। ওকবেব। বড় শুভ শব্দেব।
শাব্দ। কি সংবাদ বৎস মেঠেলাই?

মেঠে। রাজকুমারীকে কৃতে পেরেছে।

শাব্দ। আরে দৃশ্যীধি, এ শুভ সংবাদ কেমন
ক'রে হ'ল। রাজাৰ সকে সাক্ষাৎ ক'রে তাকে
আমার কালী বিজয়কথা শোনালৈ কিছু প্রাণিৰ
শঙ্খাবলা ছিল। রাজকুমারীৰ অস্ত্রখে সে আশা
কেবাবে নিশ্চল হৱে গো।

মেঠে। না প্রকৃ, না—বড় শুভ: নামা দেশ
থেকে বোকা এসে চক্রবৃদ্ধি চিকিৎসা করেছে।
কেউ সে শুভ তাঁচাতে পাবে নি। রাজা প্রিয়-
কন্যার বোগ-বৃক্ষিৰ অস লক মুদ। ঘোষণা কৰে-
ছেন। এখন শুভ বলেছে বে, সে আপনার
চৰকৰ্মনি না ক'বে যাবে না।

শাব্দ। প্রিয় নেতৃ, এ কথা তোমাকে কে
বললৈ?

মেঠে। কুণ্ড কুণ্ড আনতে এ কথা পেলেছি।
আপনার অভিবেশিমৌতে জল বিতে এসে বাবাবলি
কৰছিল। রাজ-অহুচ আপনার বাড়ীতে এসে-
ছিল। ক'লি গ্রাহ্যতাৰে আপনার অস্তসকালে
হাজৰাটী হেকে শোক বেহৰে।

শাব্দ। আমার চৰকৰ্মনি?

* মেঠে। শুভ সশিষ্ঠ আপনাকে দেখতে চাই।

শাব্দ। বছু বছু! আর কেন—তঙ্গু
গুড়াও—শিবোহং—শিবোহং।—ও কে আসেছে
বেগ ত হে!—কে ও—মাশৰধি?

(মাশৰধিৰ প্রবেশ)

শাখ। তাই ত—আচারী! এই আসেছেন?

শাব্দ। এইচারী—এসে দিশাবের অস একটু
বয়েছি।

শাখ। মূৰ এসে পক্ষেছেন। রাজা আপনাকে
বেখবার অস যাবুল হবেছেন।

শাব্দ। একেবারে যাবুল?

শাখ। বাববার আৰু আপনার গৃহে শোক
পাটিবেছেন। আৰু আপনি না এলে, ক'লি
বাববাটী থেকে শোক আপনাকে আনতে কালী
পৰ্যন্ত ছুটতো।

ଶାବ୍ଦ । କେନ ହେ—କବିତା ଆମ କି ?

ମାତ୍ର । ଅନୁମ, ରାମାନୁଜାରୀ ନା କି କୃତତା
ହେବେନ । କୃତ ଆପନାକେ ନା ଦେଖେ କିଛିତେଇ
ତାକେ ହାତକେ ଚାହ ନା ।

ଶାବ୍ଦ । ସମ୍ମ—ସମ୍ମ—ଆର କେନ—ତଳ୍ପୀ ତୋଳ ।

ତିଥି । କେବଳ ଉତ୍ସବ, ବେଳେହି ନା ଢାକ
ବାଜାଣେ ।

ଶକ୍ଲେ । ଏହିବାର ଥେବେଇ ବାଜେ ।

ମାତ୍ର । ଯାକ, ଆପନି ଯେ ମୁହଁରେହେ ଦିବେ
ଏମେହେ, ଏହି ଆମାଦେର ପରମ ଭାଗ୍ୟ ।

ଶାବ୍ଦ । ସହ-ବେହେ—ସହ-ବେହେ—ଦାଶରଥି ।

(କଳନେର ଶ୍ଵର) ବକେ ମାତ୍ରମ ବେହାନୀ—(ଶକ୍ଲେର
କଳନେର ଶ୍ଵର)

ମାତ୍ର । କି ହେବେ—କି ହେବେ ଏହୁ ।

ଶାବ୍ଦ । ବଳକେ—ବଳକେ—ବୁକ କେଟେ ଥାହେ ।
ବୁକ—ବୁକ—ବୁକ ଗେହେ ଆମେହି ।

ଶକ୍ଲେ । ବୁକ—ବୁକ—ବୋର୍କଭ୍ୟାପି—କୁକେର
ବକେର ଧନ—କୁକେର କାହେ କିରେ ଥେବେ ।

ମାତ୍ର । ଶପି କ'ରେ ବୁଲ ଆଚାରୀ, ଆପନାର
କଥା ଆମି ବୁଝିବେ ପାରାଇ ନା ।

ଶାବ୍ଦ । ତବେ କି ନା—କେଟେ କାରୋ ନା ।

ଶକ୍ଲେ । କେଟେ କାରୋ ନା ।

ଶାବ୍ଦ । ରାମାନୁଜ—ରାମାନୁଜ—

ମାତ୍ର । ମାଯା ? ତାର କି ହେବେ ?

ଶାବ୍ଦ । ଗେହେ—ଗୋତ୍ରମୋ—ବ୍ୟାପ୍ରେ—ବୁକ
କରେଛିଲୁ—ଦାଶରଥି ! ଭକ୍ଷଣ କରେବେ ।

ମାତ୍ର । (ହାସ୍ୟ) ମାଯା ସେ ଅନେକ କାଳ ଚାଲେ
ଏମେହେନ ।

ଶାବ୍ଦ । ଅୟା,—ଏମେହେ ? ବୈଚେ ?

ଶକ୍ଲେ । (ପରମ୍ପରେର ଶୁଦ୍ଧ ନିରୀଳମ) ବୈଚେ ?

ମାତ୍ର । ଅନେକ ଦିନ—ସେ ଆଜ କି ? ତବେ
ହେବେ କଥା ଆଚାରୀ, ରାତ୍ରିଲେ ମାତ୍ରାବିହୋଗ
ହେବେ । ନାରୀମତୀକେ ମଧ୍ୟ ଥେବେ ଦା
ଶାବ୍ଦି, ଶାବ୍ଦର ମଧ୍ୟ ଆର ତୀର ଦେବା ହ'ନ୍ତ ନା ।

ଶାବ୍ଦ । ଏହି ଯବେ ଚୌଲ କ'ରେ ଛାତ୍ର ପଢାଇଛେ ।

ଶାବ୍ଦ । ହଁ ! ସମ୍ମ, ତଳ୍ପୀ ଉଠାଓ ।

ମାତ୍ର । ଆପନାରା ଅଗ୍ରମ ହନ । ଆମି କୁଣ
ଥକେ ଜଳ ମିହେ ଆପନାଦେର ଅଭୂତମ କରାଇ ।

[ଅହାନ]

ତିଥି । ଉତ୍ସବ ! ଢାକ ଯେ ଦେବତାରେ ଦେବ
ମଧ୍ୟ !

ଶକ୍ଲେ । ଯାହାକେ ବା—ଦେବତାରେ ଦେବ
ମଧ୍ୟ ।

ଶାବ୍ଦ । ଦେବତାରେ ଦେବାବେ କି ହେ ଶୁଦ୍ଧ । ତୈବନ
ଆମାବେ ଦେବାବେ । ଶିବୋହିନୀ । ହରାଙ୍ଗ ବାଜ
ଆମାର ମଧ୍ୟ ଆତାଶା କରେବେ । ପରତାମା
ଦେବନ ପୃଥିବୀକେ କିମିକିରିବା କରେବିଲେ, ଆଧିକ
ତେବେନ ତାକେ ମିର୍ଯ୍ୟାଜା କରବ । ତବେ ଆମାର
ମାମ ଦୀର୍ଘବର୍ଷକାଳ ଶର୍ଷା । ତଳ୍ପୀ ଉଠାଓ ।

ବିତ୍ତୀର ମୃଦୁ

ରାମାନୁଜର ମୃଦୁ-ଆମାଦି ।

ଶାବ୍ଦିମତୀ ଓ ଅମାର ।

ଅମାର । କି ବେ କରବ, କିଛିବେ ଯେ ପାରାଇ
ନା ମାନୀମା ।

ଶିଥି । ଦୋଷା ମେଯେ, ଆମୁଖ ଦିବେ ଧାର୍ତ୍ତଳେ
ତ ଚଳାବେ ନା । ସଥି ଶାକ୍ତୀ ଛିଲ, ତଥି ତୋହାର
ଚୁଗ କ'ରେ ଥାକି ଚାଲ୍ତୋ । ଏଥିଲ ଦୂଷି ମିମେ
ଗିଲୀ । ମଧ୍ୟାହର ମଧ୍ୟ ତ ହ'ବନ—ଶାବ୍ଦ ଆର
ଥି । ଚୁଗ ଥେବୋ ନା ନା, ଚୁଗ ଥେବୋ ନା । ଏକଟୁ
କଢ଼ି ହେ । ଏଥିଲ ରାମାନୁଜର ଉପର ନର
ତୋହାକେଇ ବାହିତେ ହେବେ ।

ଅମାର । କଢ଼ି ଆର କି କ'ରେ ହେ ମାନୀମା ।
ଆଜକାଳ ଦେବାହି, ତୁର ମେହାକ ଟିକ ଦେଇ । କେବଳ
ଏକ ବକ୍ଷ ହେବେ ଗେହେମ । ଟୋଲ ଏକ ବକ୍ଷ କୁଳେଇ
ହିମେହେନ । କେବଳ ଯୁରେ ବେକୋହେନ ହେବେତେ
ପାଇ । ଏହି ମେ ବିନ ଆଦି ବ'ଳେ ବାକୀ ଥେବେ
ବେକୋହେନ, ଏକଥାରେ ମଧ୍ୟ ଦିଲ ନିରଦେଶ । ତଳ୍ପୀ,
ବ୍ୟାମାଚାରୀର ନିକଟ ଥିଲା ଏହି କରତେ ଶ୍ରୀରଥେ
ଗେହେନ । ସବେ କାଳ ରାତ୍ରେ କିମେ ଏମେହେନ ।
ଆଜ ମକାଳେ ଆମାର ମେହି ଆଦି ବ'ଳେ
ବେହେନେହେନ, ଏଥିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତୀର ଦେଖା ନେଇ ।

ଶିଥି । ଦୋଷା ଏହି କି କରା ହେବେ ?

ଅମାର । ଅନୁମ, ତିନି ଶ୍ରୀରଥମେ ଶ୍ରୀହିରାବ
ଏକଟୁ ପୂରେଇ ଶାନ୍ତନୁଚାରୀ ମେହ ତୋଗ କରେନ ।
ଆର ତିନି ତୋହାର ମେହର ମୟୁରେ ଦୀକ୍ଷିରେ ତିନଟି
ବିରମ ଲମ କ'ରେ ଏମେହେନ ।

ଶିଥି । କି ପଥ କରେବେ ?

ଅମାର । ଏହିର ପଥ, ଚିରଦିନ ଦୈକ୍ଷମତେ
ଥେବେ ଏତ ଆଜାନୀ ମୋକକେ ନାମାରାଧେର ଶର୍ପାପର
କ'ରେ ରହା କରଦେ । ବିତ୍ତୀର ପଥ, ଲୋକେର

ମନେର ଜଣ ଅବହୁଦେଇ ଝିତାର ଲିଖିବେଳ । କୃତୀର
ଶର୍ମ, ବେଳରୀର ଶୁଣିର ବୈକର୍ଣ୍ଣୁଳୀର ଉଚନାର ବନ୍ଦୋବେର ଜଣ ଏକଟି ଦୈତ୍ୟ ବାଗକେତ ଶୁଣିର ମାତ୍ରେ
ବୀଷକବଳ କରିବେଳ । ଆମନ୍ତର, ଏହି କଥା କବନେ
ଶୁଣୁଣାରୀର କେହିତାପାଇଁ ମନ ଡାଇ ବେ ତିନଟା
ଆମୁଳ ହେବେ ପିହେଛିଲ, ମେ ତିନଟା ଆମର ମୋଜା
ହେବେ ଥେବେ ।

ଶୀତି । କାହିଁ ତ ଦୈତ୍ୟ, ତା କ'ଲେ ଆମାଙ୍କାରେ
ଯରେ ଧରେ ବାବା ଶକ ହେବେ ଟାଟାନ୍ ।

ମେଗପାଇଁ ମାରା । କା, ଯରେ ଆହଁ ।

ଅଧିକା । ଆହିବାରା ।

ଶୀତି । ଓ ଆମର କେ ?

ଅଧିକା । ଓ ଏକ ଗରନାର ହେବେ, ଏ ମର ବିନ
କାହିଁ ତ ଆମାକେ ଆଗମେ ଆହଁ ।

ଶୀତି । କଥେ ପେଣେ କୋଥା ?

ଅଧିକା । ବେ ବିନ ତିବି ଚ'ଲେ ଥାମ, ମେ ଦିନ
ବାବେ କାହାନକ ହୁର୍ମୋଗ । ଆମି ଏକଳା ଥରେ
ଦେବେଇ ଅଧିକ । ଏହାର ମନ ବେମ ଅବହା, ତାକେ
କିନ୍ତୁ ତିବାକେ ଓ ଏହେ ଉପରିତ । ବୁଲୁମ,
“ଆମାର ସର ପୂର୍ବାବେଳାର, ବେଳାମେ କାହିଁମୁଖ୍ୟ ବାବା-
ଶୀର କାହାନ !” ଆମାର କଥନ ବେମ ଅବହା, ତାକେ
ଆମାର ବୋଲ ହୁହେଛି, ବେଳ ସର ନାହାରିଲ
ହୋଲାବେଳେ ଆମାକେ ବରା କଥକେ ଏମେହେଲ ।
ବେଳେ ଆମ କି ବନ୍ଦ ମାସୀମା, ଓ ଯଦି ମାତ୍ର ପାଇଁ
ଆମାର କଥାର ଏ ମର ବିନ ଆମାକେ ତୁଳିବେ ନା
ହାଥକ, ତା ହ'ଲେ ଆମି ଦ'ରେ ଯେତୁମ ।

(ନାରୀହାରେ ପ୍ରାଣେ)

(ଶିତ)

ଶ୍ରେଷ୍ଠର ଭିଦ୍ଧାରୀ ଆମି କିରି ମଗରେ ।

ଦେ ଆମାରେ କାହାନାମେ ଭାଲ ପେ ସେ ବାଜେ ତାରେ ॥

ଶ୍ରେଷ୍ଠରେ ଅଥବା ଦେଇ ଆମି କିରି ଶ୍ରେ ଶ୍ରେ ।

ଦେ ଆମାର ତରେ ବେଢାର କେବେ

ଆମି କେବେ ବେଢାଇ ତାର ତରେ ।

ଅଧିକା । ଆଜ ଆମାକେ ନା କ'ଲେ ଚ'ଲେ ଶେଜି
କେମ ବନ୍ଦ ।

ମାରା । ତୁମି କି ଆମାର ଧାର୍ତ୍ତେ ବଲେଛିଲେ ?
ମେ ଦିନ ହାତିରେ ହର୍ମୋଗ ବେବେ ଏଲୁମ । ବାଢ଼ୀକେ
ଆମିର ମିଳେ, ରଇଲୁମ । କା'ଳ ହାଜେ ବାବାଠାରୁଙ୍ଗ
ଏଲୋ, ତୁମିର କୁଳେ ଘେଲେ । ଆମିର ଶୁହୋଗ
ଦେଖିଲୁମ, ଚ'ଲେ ଘେଲୁମ । ଧାର୍ତ୍ତେ ବଲୁଟେ, ତା ହ'ଲେ
ନା ହର ଧାର୍ତ୍ତା ହେତୋ ।

ଅଧିକା । ତୁହି ତୁମିର ମେଦେ ଉଠେ ଗେଲୁମ,
କେବର କ'ରେ ତୋକେ ବଲୁମ ?

ମାରା । କାହା ! କା ଯେ ବେଳ ତାମାଗା କରିଲେ
ବାମେ ଥୋ ! ମାରାମାତ୍ରି କେମେ ରଇଲୁମ, କଥନ
ବଲାମର ମନ ହ'ଲ ନା । ଆର ହେଇ ଏକଟୁ ସକାଳ-
ଦେଲାମ ପୁରିବେଛି, ଅମିନ ତୋମାର ବଲାମର ମନର
ହ'ଲ !

ଅଧିକା । ବେଳ ତ ଧାର୍ତ୍ତ, ଆଜକେ ଧାର୍ତ୍ତ ।

ମାରା । ଆଜ । ଓ ବାବା !

ଶୀତି । ଓ ବାବା କେମ—ଧେବେ ବା ।

ନାରା । ଆଜ କେହନ କ'ରେ ଧାର୍ତ୍ତର ?

ଶୀତି । କେମ, ଧାର୍ତ୍ତ ବାବା କି ?

ମାରା । କିନ୍ତୁ ବନ୍ଦ ଥାବ ନା, ତଥନ ଥେବେ କି
କଥର ?

ଶୀତି । ବାବିନି କେମ ?

ନାରା । ସକାଳେ ଏକଟେଟ ଧାର୍ତ୍ତା ହେବେ
ଶେବେ । ଶୀତାମିଲର ମନ ଧେବେଛି—ପେଟ ଇଲେଟାମ
କରଇଛେ ।

ଶୀତି । ଏତ ସକାଳେ ତୋକେ ଥେବେ ଦିନେ
କେ ?

ମାରା । ତୁମି ବୁଝବେ ନା । ଯା ! ତୋମାର
ବାଢ଼ୀ ଥେବେ ବେଳତେ ମା ଧେବେଇ ତୁମୋ କାହିଁ-
ପୂର୍ବେ ମନେ ଥେବେ ।

ଅଧିକା । ଓ, ବୁଝିଲେ ପେହେଛି, ବୁଝୋ ତୋମାକେ
ଧାର୍ତ୍ତ ହିଲେ ।

ନାରା । ଧାର୍ତ୍ତ ବାଜେ ଧାର୍ତ୍ତ—କେବଳ ବଳେ ଚୋର ।

ଯା ମା, ଏତ ଦିନ ତୋମାର ଯରେ ରଇଲୁମ, ତୋମାର କି
ହୁଏ କ'ରେ ନିବେ ଦେହି ?

ଶୀତି । କିନ୍ତୁ ତ ନାଓ ନି ଧାର୍ତ୍ତ, ତୁମି ଧାର୍ତ୍ତ ।

ମାରା । ଉହଁ ! ଆଜ ତ ଧାର୍ତ୍ତକେ ପାରଇଲେ ନା ।
ଦେଇ ବୁଝୋ ସେ ଏବେଳେ ଆମୁଳ ! ବାବାଠାରୁଙ୍ଗ
ତାକେ ନିବର୍ତ୍ତନ କରେଲେ । ମେଇ ଅରହି ତ ଏତ
ତରିତକାରି ଆମାର ଧାର୍ତ୍ତ ଚାଲିବେ ପାରିଲେବେ ।

ଶୀତି । ତୋର ବାବାଠାରୁଙ୍ଗ ପେଶ କୋଥାର ?

ମାରା । ବାବାର ବାଢ଼ୀକେ ତାକେ ଧରେ ନିବେ
ଶେବେ ।

ଅଧିକା । ଓ ଯା, ମେ କି ! ଧରେ ନିବେ
ଶେଲ କି ?

ମାରା । ଶୁୟ ଶୁୟ ! ପେହାଦ ନିବେ ।

ଅଧିକା । ଓ ମାସୀମା ! କି ହବେ ?

ଶୀତି । କି କହ ଧରେ ନିବେ ଶେ ?

ମାରା । ମେରେ କେମାର ମୁକ୍ତ—ଆମାର କିମେର
କୁତ୍ର ।

कृषि। बहु वारा ! आवाह आवाहे ! एই एक उल्लासेह बाजीते केटे टॉक्ते पायाहे मी—आवाह आवाहे !

शब्द। आवाहे ना ? आवि दिवाचारी, शब्द विद्यारथ आवाहे समय विद्यारथेहै : धर्म-विद्यारथ असाहि लिख नम्हे उल्लेखै। सेहै आवाहे के अपनामा लिपाव बाजोऽ बैकव बेटोरा ताजीला बाबे !

कृषि। एक बार थेके बेटोरेर काटिते हुक कर्वे देव। एकदा रिहासने बगडे प्लेम रहे।

शब्द। ले बेटा तूक ता विलक्षण आने। ताइ आपनार उपर तार वर्षीयिक राग।

कृषि। डॉडाँ—आडाँ, डाढाँ। देशेर समय रोजा हार देले गेहै। सकलेह बले, “अ अवधारन। एके ताडानो आवाहेहे कमजोर नह।”

शब्द। अवधारन ताडानो कि ये से रोजारन काब। ले काक शर्वेन एक तुकदेव।

कृषि। डाढाँ आडाँ। बेटोर ब्रह्माक्षमेते करे आक एक रास आवाह गेटे अवधार नेहै। विवि आवाह रहइ ठाठा देवे हिल—आर आवाहेक एक तालवासतो। ले डिटकिलिहि करोहै देव क'रे देवन आवि ताके शाश्वते गेहै, आवि दे आनाला थेके गट क'रे एकटा लोहार नामे थेके केल्ले। एतद्वानि दोटा—पूर्णा पालोरामे ताक्ते पारे ना। केटेहै आवाहे कल्प क'रे दिले हुडे। नामले सेहै लिनेहै तवलीला शाल हवे लिल।

शब्द। लिल तर नेहै वाज्जुहार ! पाहाड़ उल्लाटे देले गिते पारे, एमन अनेक अच-हालके आवि एक झुक्कारे ताडिवे लिवेहि। आपनि केल एकटा गतिजा करुलेहै आवि लिचिह है। अर्ज डाइ ना दूरवार ! अदैतवारी शाल आवि। आवि धर्मेर रका ताइ। बैठ-दारी पाहालदेव आवि चोलवारा थेके नम्हे उल्लेख ताइ।

कृषि। उल्लेख करुवो—करुवो—करुवो। वहु बेटोरेर एकदारे देशहारा क'रे देव। शब्द। आवाह एकटा हाजोर यादा बेटोरा एवं धर्माल क'रे दिवहै ये, ले एथे शावीर नेहाजेहै अविवाह कर्त्तुते आने।

कृषि। ताके बे शास्ति गिते देव, ताइ दि।

शब्द। ता ह'ले आर देवि केम—आण-वाह विनिके आनावार राज्याक करम।

कृषि। एहिमानेहै आनावो ?

शब्द। एहि वापामेहै देवन ताके तृक्तात्तर करोहै, तथन एहिमानेहै तार चिकिदा कर्त्तवा। आवाह देव धोथ हक्के, असराक्कल वापामेहै अवधारने आवाह करेहिल।

कृषि। शालार अवधारन काटिवे देव ना कि ?

शब्द। अथव ? आगे तृक्तके गाहे ओटाइ, तार पर। एहम काटिले आपनार भविनीर धाड हेहेदे लेटा उल्लेख कोर्धाह ?

कृषि। ता बटै, ता बटै ! आवि अक्तो दृक्ते पारिनि। ता ह'ले ताके आनाते तज-सूर। किंतु देव आडाँरी, आवि धाकव ना।

शब्द। तर कि ? आवि देवन धाकव, तथन किसेव तर ?

कृषि। ना वारा, आवाह उपर तार ये राख, हेहेदे रावार देवर अवधारनेर तालटा जेहेदे लेटा आवाह रावार देले लिहे वाबे। आवि आडाँ थेके देवर।

शब्द। देव, ताइ !

[इनिकर्त्तेर शहान]

शब्द। ए वारा ! ह'ले आवामेहै गोवावारो।

शब्द। ताते आर तरा आहे ? किं बुलो राजा बेटा बे वार्तिवेयेर परमामू निहे असेहै—किंतुहै दृक्ते चार ना !

नेपाथो। शब्द असेहिम ? तोकेहै आवि तू अहिलू।

शब्द। ओ धर्मादेव ! ए दे आपनाके थोरे !

शब्द। तूहू ना। तूहै हत्तडागा बोस्।

(तूहिते देवागात)

(राजपूरोहित, याई, पारिवृत् व शहारी-बेटिता राज्यावारीर अदेव)

शब्द। कि ह'ल वारा-ताकूर ! आवामेहै शोलार राजक्षार ए कि ह'ल वारा-ताकूर ?

शब्द। तोरा नव तके हेहेदे दिहे श'हे हाजा।

शब्द। बीचाँ वारा-ताकूर—बीचाँ। (राज्यावारीर नवक शक्तिमारि वरकार काव अदेव) एहि देख वारा, लिलिवाई कि कराहे !

शब्द। देखेहि—देखेहि !

ରାଜପୁରୋ ! ଆମେ ସବ, ତୋରା ମର ମ'ରେ
ଦୀନା ନା—ତୁମି ମର ଦେଖିଲେ ପାଞ୍ଚବିନ୍ଦୁ ।

ଶାବଦ । ନେ, ଶୈଥାନେ ବନ୍ଦ ।

ରାଜକୁମାରୀ । କୋରୀର ।

ଶାବଦ । ଓହି ମେ ବେଳେ ଯର—ଦେଖିଲେ
ପାଞ୍ଚବିନ୍ଦୁ ? (ମନେ ମନେ ମଧ୍ୟକାଳେ) ।

ରାଜକୁମାରୀ । ଏହି ଗଣୀର ଭିତର ? ଗଣୀ : ଗଣୀ
ବନ୍ଦ । (ଉପଦେଶମ) ।

ରାଜପୁରୋ । ବେଳେମେ ଯର, ଆମର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ
କେତେ ଓକେ ବସାନ୍ତେ ପାରେ ଲି ।

ଯରୀ । ଲେ ତ ଆମିଓ ଦେଖିଛି । ଆମିନିଷ
ଇଶ କରନ ।

ଶାବଦ । କେ ତୁହି ?

ରାଜକୁମାରୀ । ଚିମେ ନାହିଁ ।

ଶାବଦ । କୁମିଳି ?

ରାଜପୁରୋ । ଆମାକେ ବଲେଛିଲ, ଅସରୀକଣ !

ଶାବଦ । ଆମି ଏକଟେ ଚଂପ କରନ—ବସିବିନି ?

ରାଜକୁମାରୀ । ତାରା-ନା-ନା— ହିମତାହେବେ
ନାହେବେ ନା ।

ଶାବଦ । ବଟେ ! (ମର୍ଯ୍ୟାମ ମରଗୁଡ଼ କରିଯା
ରାଜକୁମାରୀର ଅମେ ନିକ୍ଷେପ) ।

ରାଜକୁମାରୀ । ଡି ! ଗେଛି, ଗେଛି,
ଗେଛି ।

ଶାବଦ । ବ୍ୟ କେ ?

ରାଜକୁମାରୀ । ବନ୍ଦି—ବନ୍ଦି—ଛାଡ଼େ—
ଛାଡ଼େ ।

ଶାବଦ । ବ୍ୟ, ନାହିଁଲେ ପାଞ୍ଚିର ହେବେ କି ?

ରାଜକୁମାରୀ । ତୋରାର ବାବା ।

ରାଜପୁରୋ । ଏଥାରେ ପରିଚିତ ବନ୍ଦଲେହେ ।

ବଢି । ଆ ! ଚଂପ କର ନା ତାଙ୍କର ! ତୁମି କି
କରଛେନ, ମେଥ ନା ।

ଶାବଦ । ଆମାର ବାବା ? (ମଧ୍ୟକାଳେ କରିଯା
ମର୍ଯ୍ୟାମ ନିକ୍ଷେପ) ।

ରାଜକୁମାରୀ । ସାହି—ସାହି—ସାହି—

ଶାବଦ । ଅମି ଅମି ଯାବି କି—ପରିଚୟ
ଦିଲେ ବା । ବ୍ୟ, ତୁହି କେ ?

ରାଜକୁମାରୀ । ଏହି ବେ ବ୍ୟମ୍ଭ । ତୁମି
ଶିବୋହେ, ଆମ ଆମି ତୋରାର ବାବା ‘ମୋହର’ ।

ଶାବଦ । ବୁଝିଲେ ରାଜପୁରୋହିତ । ବୁଝିଲେ,
ଆମି ହଲେନ ଶିଖ, ଆମ ଓ ହଲ କର ।

ରାଜକୁମାରୀ । ଅହ ବ୍ୟାଧି—ତବେ ତାକେ
ବନ୍ଦି ରାଜେମେ ବୋଲ ଆହେ । ଅର୍ଥି କର
କିମ । ବାବା କୋମ କାକରେର ଲୋକ ମର୍ଯ୍ୟାମ

କୁତୁହଳ ପାରେନି, ଡିରୀ-ବେଳେ ତାମ କୁତୁହଳ ପାରେନି,
ଅଥବା ତୁ ଶାର ପିଲେ ପାରେ କୁତୁହଳ, ଏମି
ସାଧନାବିହୀନ ଲୋକ ମ'ଲେ ଯା ହେ, ଆମି ତାହି ।
ତୁମିଓ ବ'ଲେ ଯା ହେ, ଆମିଓ ତାହି । ଆମି
ଆମେ କୁତୁହଳ ହେବି—କାହେଇ ତୋରାର ବାବା ।

ଶାବଦ । କେବଳ ତୁହି ଏକ ଆମର କରେଛିଲ ।

ରାଜକୁମାରୀ । ଲେ ଅନେକ କଥା । ତାବେ
ତୋରାର ବାବେ ରାଜକୁମାରୀକେ ତୁହି ନହେ
ଛାଇବି ନି ।

ରାଜକୁମାରୀ । ତେବେ ନାରେ—ତେବେ ନାରେ ।

ଶାବଦ । ତୁ ତେବେ ନାରେ ! ତୁହି କଟ ବଢ଼
ବସରାକ୍ଷମ, ଏକବାର ବେଶେ ନିଜିଛି । ଲେ ତ ତିକ
ଅକ୍ଷୟ । (ପାଞ୍ଚ ଲେଇଯା ରାଜକୁମାରୀର ନାକେର
କାହେ ଦେଖିଯା) ହିଲି ହିଲିଲୁ କୌଣସି ଶାବଦ ଶାବଦ
କିମର କିମର—

ରାଜକୁମାରୀ । କଟ—

ଶାବଦ । (ସମ୍ମାନ) ତବେଇ ତ ସର୍ବଦାଶ ।
ଆମାର ଦିକେ ବୁଦ୍ଧି ଯା ହିଲ, ମର ତ ହୁକଲୋ ।

ରାଜକୁମାରୀ । କି ହେ ଶାବଦ, ମାମ ହେଲି କୁତୁହଳେ
ବେ ! ବୁତେ ପାରନ, ତୋରାର ମର ଏଥାମେ କୋମର
କଳ ପ୍ରସବ କରିବେ ନା । (ଅନ୍ତରାମେ ତୁମିକଟିରେ
ଅବସାନ) କି ହେ ତୁମିକଟି ! ପିଛନ ସେଇ ତୁହିକି
ମାରିଛି ! ବନ୍ଦେ କରେଛି, ଆମାର ଲିହାନେ ତୋରେ
ନେଇ ! ଖେୟୁ—ଖେୟୁ— କରନ୍ତିରେ ତୋରେ ନେଇ ! କଟ କଟ କଟ କଟ—
କାହିଁ ନାହିଁ ନାହିଁ—

କାହିଁ । ବ୍ୟ—ଦେଲେ—ଦେଲେ । (ପାଞ୍ଚବିନ୍ଦୁ)

ରାଜକୁମାରୀ । କେବଳ ହିଲେ କଟ କରନ, ତୁମି
ଆମାର ଅପେକ୍ଷା ହୀନବଳ । ଆମାର ହାନ୍ତୁତ କହା
ତୋରାର ମାଧ୍ୟ ନାହିଁ । କଟ ! କାହିଁ ସେଇ ନିର-
ଶର୍ମ-ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏନ୍ତେ ବୁଲେ ବାଜା ତୋରାକେ ଶକ୍ତ କରନ୍ତେ
ପାରେ । ଏହି ମର ଅଜ ରାଜପୁରୋର ତୋରାକେ
ଏକଟା ବିରାଟ ମର ମନେ କରନ୍ତେ ପାରେ । କିମି ସେ
ତୋରାର ଅଭିର ବେଶେ କିମି ? ସମ୍ମିକ୍ଷା ଶାବଦ ! ଗୋଟା
ହଶ୍ୟେର ବିରାଟା କି ସର୍ବଦହେତେ ଶକ୍ତି-କରବ ? କି
ତିକ, ବ୍ୟ, ନେହୁ—ଦେଇ ଶାହତନାର କଥାଟା ବନ୍ଦି—

ଶାବଦ । ଆୟା—ଆୟା—

ରାଜକୁମାରୀ । ବ'ନ—ବ'ନ—ଟୁଟୁଟୁ କେବଳ
ଶାବଦ ? ଏଥାମ ବୁକଟେ ପାରନ, ଆମି କେ ? ଆମି
କି ତୋରାର କିମି ? ଏହି ବ୍ୟମ୍ଭାନୀ ବୋଲିମାରୀ ରାଜ-
କୁମାରୀର ମେହ ହେବେ ତୁଲେ ବାବା ।

वास्तु ! आपनि के यहां पूछते ?

बाजकृष्णार्दी। यहां पूछते ये, से कि म'रे ज्ञानात्मकस हय ? आपि हिलम एक नवायम। तोमारे मठ आपि सर्वशास्त्रे दुष्प्रियत छियम। शुभ ताहे नव—आपार अनेक रुपम शुकाहे छिल। हिल ये, तार आवाप बोध हय पाहे ? विष से सर खेके ह'ल कि ! एই तोमारहे मठ शास्त्रेर वहर क'रे रहरेर उपर अताचार करत्यम। कथाटा बुद्धते गोरेह यादव ? तुम्हि ये अस्त क्षमनालिमी गत्यार यान करते व द्वितीय-द्वितीय ? हाटोरे याते हाड़ि भाऊव ?

वास्तु ! बोहाहे श्रह ! ए अवसरके रक्षा करन !

बाजकृष्णार्दी। तार फल ह'ल कि वास्तव— समस्त पात्र आहत क'रे मिशाहे लाभ करतेर ह'ल कि वास्तव ? धर्मेर मने ओकारिगार कले म'रे अहे अस्तवाक्षस हवेहि ! शिवोहहाहे हउ, आपि प्रतिक्षेवे निर्वर्णने विचोर शब्दरहे हउ—म'ले हय क्षमित्यात, मा हय आपार मठ अस्तवाक्षस !

वास्तु ! आपि आपनार शरणाप्रह—आपारके रक्षा करन !

(श्वाकृष्ण प्रवेश)

हथा ! कि ह'ल आचार्य ? छाड़ाते पार-
लेन ना ?

बाज-पूर्वो। चुप करन महाराज ! बापार
कठिन ! आचार्य याथा हेठे करेहे !

बाजकृष्णार्दी। हाः हाः—आपि इफा करव ! आपारकेरि के रक्षा करवे ? आहे आहे—
अकागा वास्तव ! चिनाते पारनि, ओह ओह—रक्षा-
कर्ता कौदाराह,

(बायाहजेह प्रवेश)

आपारह—ओह ! विष्ट लगाट, आहत उक्त, प्रतिक्षा-
केवीर आवासलूमि, अ—हृ—हृ—वाह, घोवनो-
नामवर शर्कोर्युक्त शुद्ध वहन, माधुर्योर निर्वह—
हिवेहे, एस एस ईत्यगानेव न—प्रत्येह—उग—
उग—क्षमते है अथव प्रेतके मृत कर !

॥ १ ॥ ये शा ? ए कि याहाराज ! विना अपराधे एहे
प्रेतके वसी करते आदेश विवेहेन

बायाही ! एहे आपार उक्त—आपार उक्त !

एहे हत्यागोर उक्त मारावत्यके आज वसी है
हवेहे !

बायाही ! के आपनि देवि ?

बाजकृष्णार्दी। देवी नहै श्रू, श्रृङ्। आपनार पदधुलि पावार उक्त एहे बाजकृष्णार्दी
आश्रम क'रे आहि !

बायाही ! से कि, श्रृङ्तवोनि ? एथनि ! नीके परिकाळे करन !

बाजकृष्णार्दी। माथार पदधुलि दिन ! नहै
आपि त्याग क्षम्ब ना ! अद्यनेव अकिलाय
करन !

बायाही ! उक्त ! आदेश करन तद दाले !

तद आदीर्दीर शिरे धरि
वद्यापि जननीसमा बाजकृष्ण शिरे
पादम्पर्श करि आयि,
पापाश्रम करिवे ना बोरे !

वास्तव ! सुस्तवने विलास सम्राति प्रियतम,
उक्त कर बाजकृष्णवारे !

बायाही ! याओ श्रेष्ठ ! श्रुत्येव चरण शरिया
ए पवित्र नारीदेह कर परिकाळे !
त्यागसने श्रेतदेव हुक्त योचन !
कृष्णाय मिजकर्त याओ आज्ञासन,
बैकृति सञ्चाग ह'क्त श्रुत्येव तोमारे !

बाजकृष्णार्दी ! उक्तदेव ! अगतिर गति !

श्रुपदपञ्जज-दाले
श्रृङ्तकृष्ण करिले ए वाले !

विद्यार—विद्यार—
अपराध या करेहि तोमारेव पार
वजिन, नजन, मत्ताजन,
आपार उक्त कर अंग आचार्य-प्रधान !

तिळ्य शाग कमा कर योरे !

बायाही ! अद्यनेव काले, वेदाओ शकले

ए देहत्यागेव निर्वर्णन !

बाजकृष्णार्दी ! कि देवाव, कर आज्ञा श्रह !

बायाही ! उक्त कर अवदेव—शाखा श्रुत्यिशाल !

बाजकृष्णार्दी ! ए कि, ए कोदार आपि ?

हथा ! एव मा, आपार याथे एस !

स्वरूप आकृष्ण मारावत्य—

तक्षितरे ए सवारे करह श्राप्य !

विजवर ! चिरकृदी करिले आपारे� !

बायाही ! उक्त-आदीर्दीर—मारावत्य !

वसी श्रृङ्मि उक्त काहे याहास्तु !

हथा ! श्रुत्येव ना पारि केवा श्रृङ्मि

ଦେବ, ତୋର ସମେ ନାହାଏଥି, ଅଛ ଏ ନହିଁ
ମେଖିତେ ଆମି ନା ଦହାନାର ।
ନହ ଏହି ଉପାଯମ ନହିଁ—
ଏ ସକଳେ ତଥ ଅଧିକାର ।
ଏ ମହାତ୍ମ ନହ କୁଳେ ଲକ୍ଷ ମୂର୍ତ୍ତି—ଦେବ ।
ନାହା । ଅର୍ପଣ କରନ ଦର୍ଶ ପଦରେ ।

ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶ

ବରହାଜେବ ଗର୍ଭ-ବିଦିର ।

କାକିଶୂନ୍ୟ ଓ ନାହାନାମ ।

କାକି । ହା ରେ ହୁଏ, ତୋର ଦ୍ୟାପାଟୀ କି ବଳ
ଦେବ ! ଆମାର କାହେ ଥାର ନା ଦେବ ହୁଏ ହୁଏ
ଛାଡ଼ିବି ନି ?

ନାହା । କି କରେଛି ନାହା ?

କାକି । କି କରେଛ ? କଗଟ ? ତୁମି ତା ହାଲେ
କିଛୁ ଥାନ ନା ? ଆମାକେ ବିନ ଦିନ କ'ରେ ତୁମଲି
କି ବଳ ଦେବ ! ତୋର ଏ କି ତୁରନ ବାହାର ?
ଆମି କୋଥାର ତୋର ଆର ତୋର ଭକ୍ତିର ମାତ୍ର
କ'ରେ ଜୀବନ ଅଭିଵାହିତ କର, ତା ନା କ'ରେ
ଆମାକେ ଏକଟା ମହାପୁରୁଷ କ'ରେ ତୁମି । ନାହାନ୍
ରାମାହୁଜେବ ଅଭିତାର ପ୍ରୀମାନ୍ ରାମାହୁଜ ଆମାକେ କି
ନା ମାଟିକେ ପ୍ରଥାର କର ।

ନାହା । ମେ କି ଅଭାର କରେଛ ? ନାହା !
ତୋମାର ସମ କି ବୟୁତ୍ତେର କେତେ କଥନ ପଥତେ
ପାରବୋ ?

କାକି । ଓ ! ବୁଝିତେ ପେରେଛ, ନିଜେର ହଟ-
ବୁଝିତେ ତାକେ ପରିପକ କରେଛ ?

ନାହା । ଆମିର ବୁଝିତେ ପାରିଛି, ମେ ତୋମାକେ
ଦୂରରେ ଭକ୍ତିର ମହିମ କରକେ ଏମେହିଲ,
ତୁମି ତାକେ ବାଧ ଦିବେଛୁ । ନାହା ! ରାମାହୁଜ
ତୋମାର ପଦେ ପ୍ରଗମେର ବେ କ'ଟା ବାକି ଯେବେଛୁ,
ଏହି ଆମି ବୁଝେ ଆମଲେ ତାର ମହା ପ୍ରତିଶୋଧ
କରି । (ବାରବାର ଆଗାମ)

କାକି । ଦେଖ ହୋଇ, ଏ ବୁଝ ବାଢ଼ାବାଚି
କରିଲେ ଆମି ଯୁ ଥାନ ହେବେ ହାଲେ ଥାବ ।

ନାହା । ବାଓ ନା—ତୁମି ଗେଲେ କି ଆମାର
ଦେବ କରିବାର ଲୋକ ହୁଏବେ ନା ?

କାକି । ତାହିଁ ଯୁଦ୍ଧରେ ମେ ତାଇ ! ଏକଟା
ଆବଶ-ନାନାକେ ଦେବକ କର । ଆମି ତୋର ଦେବାକେ
କୋଟି କୋଟି ପ୍ରଥାମ କର । ତୋର ଦେବାକେ ଏହି

ଦେବାକୀ ହାଲ ଯେ, ଆମି ଅଧି ଶୂନ୍ୟ—ଆମାକେ ଶର୍ମ
କରିଲେ ଯେ ତୋମାକେ ଆର କରକେ ହେ—ତେହିଁ
ଆମାକେ ଆମାକେ ପ୍ରଥାମ କରିଲେ ଏମ । ତୁ କି
କାହିଁ ! ଆମାର ଉତ୍ତିଷ୍ଠିତ ତୋମରେ କରି ରାମାହୁଜି
ହେ ଆମାକେ ନିରାମ କରିଲୁଛି ।

ନାହା । ତାର ପର ?

କାକି । ତାର ପର ଆମାର କି ! ଆମି କି
ତାକେ ଉତ୍ତିଷ୍ଠିତେ ଦେବ ? ଆମି କି ଏହି ହୀମ
ହରେହି । ତୋର କମ୍ପାର ତାର ଯମୋଗତ ଭାବ ଆମି
ଆମେହି ବୁଝିଲେ ପେହେଲିଲୁମ । ରାମାହୁଜ ବେଳି ରାଜ-
ବାଜୀକେ ଚାଲେ ଗେଲ, ଅମନି ତାର ବାଜୀକେ ଉପର୍ଯ୍ୟତ
ହେ ମାତ୍ର ବଳନ୍ତ, “ଥା ! ଯା ରେଖେ, ପରାନାକେ
ନୁଗପିର ଦିଲେ ଥାଓ । ଆମି ଏକ ମୁହଁର୍ତ୍ତ ଓ ଅଶେଷ
କରିଲେ ପାଇସ ନା । ମେତ୍ର ଲୀତ ଆମାକେ ଜୀବିତେ
ଦେବେ ହେବ । ଆମି ନିଜେର ଉତ୍ତର-କରିଦେର ଅତ
ପ୍ରତିର ଦେବାର ଅବହେଲା କରିଲେ ପାରବୋ ନା ।”
ପାଇଁ ଅଭ୍ୟାଗତ ବିମୁଦ ହେ ଚାଲେ ଥାଏ, ଏହି ଭବେ ନା
ଆମାକେ ପାତା ପେତେ ଦେବେ ବ୍ୟାଲେନ । ଦେଖ,
ଦେବା ପ୍ରଥମ ପ୍ରହରେ ଭିତରେଇ ଯା ଗକାଶ ବକ୍ଷେର
ଦ୍ୟାଗାନି ପ୍ରାତି କରିଦେଲେ । ମେହି ମୁହଁର୍ତ୍ତ-କୁଳ୍ୟ ଆମ-
ନାନେ ଉତ୍ତର ପୂର୍ବ କ'ରେ ଉତ୍ତିଷ୍ଠିତ ପାତା ଦୂରେ ଦେଲେ
ଦେବାର ଆମାର ଦେବ କ'ରେ ଦୋରର ଦିଲୁମ, ତାର ପର
ଦେବାର କାହେ ମୁହଁ-ତୁଳି ଦିଲୁମ, ତାକେ ମାଟିଲେ
ଅଶୀ କରନ୍ତୁ, ଆର ପାଇଁ ରାମାହୁଜେର ମଧେ ଗଥେ
ଦେଖୋ ହୁ, ମେହି ଭବେ ଧିକ୍କିର ଦେବ ଦିଲେ ପାଲିଯେ
ଏଥି ।

ନାହା । ଆର ଆମିଓ ଅମନି ମହା ମୋର ଦିଲେ
ହକନ୍ତୁ ।

କାକି । ମେ କି !

ନାହା । ତୁମକେ ବଳନ୍ତ, “ଥା ! ତୋମାର କଥା
ଟେଲେତେ ପାରନ୍ତ ନା—ଶେଦାହ ପେତେ କିମ୍ବେ ଏମୁହଁ ?”
ନା ବଳଲେ—“ତା ହାଲେ ବୋଲ । ଏକ ଜନ ସଥି ଦେବେ
ଦେବେ—ତଥମ ତୁଇଏ ଦେବେ ନେ ।” ଆମି ବଳନ୍ତ—
“ଏହି ମଧେ ଆମାର କେ ଏମେ ଦେବେ ଗେଲ ଗୋ ?”
ନା ବଳଲେ—“କେବଳ, ତୋମେର ମେହି ମୁହଁ ବାବାଜୀ ।”
ଆମି ବଳନ୍ତ—“ହାଗୋ ! ଆମାର ଧାର୍ଯ୍ୟା ହାଲ ନା ।”
—“କେବ ରେ ?”—“ମେ ବାବାଜୀ ବେ ଅଧି ଶୂନ୍ୟ—
ଚାଲା । ଆମି ଶହାର ହେଲେ ହେ ତାର ଧାର୍ଯ୍ୟାର
ଦେବ ଧାର୍ଯ୍ୟ ?” ନା ବଳଲେ—“ବଳିଦ କି ?” ଆମି
ବଳନ୍ତ—“ଆମି ତ ଧାର୍ଯ୍ୟ ନା । ତୁମି କି ତୋମାର
ଧାର୍ଯ୍ୟାକେ ଚାଲାରେ ଉତ୍ତିଷ୍ଠିତ ଧାର୍ଯ୍ୟାବେ ?” ନାହାର
ଦୂର ମାନ ହେ ଗେଲ । ବଳଲେ—“ତାହିଁ ତ ଧାର୍ଯ୍ୟ,
ତା ହାଲେ କି ବଳନ୍ତ ? କି ମର୍ମନାଶ କରନ୍ତୁ । ଏହି

ଶୀରୋହ-ଆମ୍ବାଦୀ

ଏହି ଦୀର୍ଘ !” ଆମିର ଅମି ବଲଦୂର—“ତୋମାର
ଧୀରୀ ନାହାଇଲ । ଖୁବାରଟେ ତାର କୁଣ୍ଡ ମେହି । ଏକ
ବର ବାଜା ତୋମାର ସବ ହ'ଳ, ନା ତୋମାର ନାହାଇ-
ଆମୀର ସବ ହଳ ହ'ଳ ।” ବଲଦୀରା, ଥାଣ, ଉଥିର
ଆମୀର ମେହି ସବ ଅଛ-ବାଜନ ଏକଟେ ଦୂଚୀକେ ଡେକେ
ଦିଲେ । ହିମେ, ସବ ମୂର୍ଖ, ହାତି ଦେଲେ, ଆମାର
ପାଇଁ କ'ରେ ବର୍ଷାବତ ବିଶେ ଦେଲେ । ଆମିର ଅମି
ତୋମାରୀ ଯତନ ଦିକଳିକି ଦେଇ ଦିଲେ ବେ ଚଞ୍ଚଟ ।

କାହିଁ । ତା ହ'ଳେ ଗୋଲ ବାଧିରେ ଏମେହିଁ ।

ନାହା । ମିଶର—ତାକେ ଆମ ସମ୍ମେହ ଆହେ ।
ଏତକମ ଆମ୍ବାଦୀଟେ ସବକା ବେଶେ ଦେଲେ ।

କାହିଁ । ତା ହ'ଳେ କାହିଁ, ଆମ୍ବାଦୀକେ ଆର
ହବେ ପାଇକିଲେ ବିଶିଷ୍ଟ ନା ।

ନାହା । କେବଳ କ'ରେ ମେହେ ମାନ୍ଦା ! ମହନ
ଶୁଣିବି ବେ ହା କ'ରେ ତାର ମୂର୍ଖ ପାଇଁ ଦେରେ
ଆହେ ।

କାହିଁ । ଶକ୍ତିର ଚୋଥ ଥେକେ ଆବିହାନ ଜଳ
କେମନ୍ତ ଏ ନାହା : କହଲି । ଆହ ତାହିଁ କହଲି କି ନା
ଆମାରକେ ଉପରକ କ'ରେ । ତୋର ବେ ଏକ ବିନ ହ'ଳେ
ମାନ୍ଦିବ କରନ୍ତୁ, ଏହି ବୁଝି ତାର ମନ ଶେଦ୍ରୁ । ଆମି
ଶୁଣ, ଆମା ହ'ଳେ ଆମ୍ବାଦୀର ମନୋଦ୍ୟା ଉପର
ହବେ ।

ନାହା । କି କରବ ଦୀର୍ଘ, ତୋମାର ଅନ୍ତିମ
ଆମ ପୁରିଷାହତ ଲୋକ ଶେଦ୍ରୁ ନା ।

କାହିଁ । ଏହି ରେ ହୁଣି କହେ ଶୋନ, ତୋର
ଦେବାତେ ଏହି ନାହାରାହାର ଅଧିକାର ଆମାରେ
ଦିଲେ ଧାରିଲି, ତା ହ'ଳେ ସମ ତୋକେ, ମିଳେ କହାଇ
ମନ୍ତ୍ରାର ମନ୍ତ୍ର-ବ୍ୟାପିର କଣ ଶୋଧ ଦିଲେ ହବେ ।

(ନାହାରଥେର ଶୀତ)

କହେର ବଳେ ଦୀର୍ଘ ବେଶେ ତିକଣ ଯାପି ଦରେ ଦରେ ।

ତୁ ତ ଶୁଣ ନା ଅଥ ମେ ଶ୍ରଦ୍ଧିଦିନ

ବର ଦେ ବେତେ କାହେ କାହେ ।

କହେର କହେଇ ସାହାର ଆମା,

କହ ଦିନରେ ଆମାରାସା,

କହେର ହାହେ ସବ ଆମି ତୋର ପୋରାର କାରାଗାରେ ।

କହେର ଟାନେ ବାଧାଲ ହଈ,

କହେର ଦେଖା ଯାହାର ହୈ,

କହେର କରେ ପାଞ୍ଚାଲପୁର ଦୀର୍ଘ ବଶିର ନାଚ-ଦୂରାରେ ।

କାହିଁ । ଇଛାମା । ତୋମାର ଇଛା କେ ହୋଇ
କହାଇ ପାଇଁ ।

—

ପକ୍ଷର ମୃଶ୍ୟ

ରହନଶୀଳ ।

ରାମାହୁର ଓ ମହାରୀ ।

ଦୀର୍ଘ । ଏତ ବେଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମେ ବୁଝି ଜମାଥା ?

ଅମାରୀ । କି କରି, ବା ବୁଝିବୁକ, ସବ ନଈ ହେଁ
ଦେଲେ ।

ଦୀର୍ଘ । ନଈ ହେଁ ଦେଲେ ?

ଅମାରୀ । ଗେଲ ଏହି କି । ନୌତ ଶୁଣେ କହେଇ
ଅଗ୍ରାତାଗ ଶହମ କହେଇ, ମେ ଆହ କି ତୋମାକେ
ଦିଲେ ପାରି, ବା ଆମିହି ଥେତେ ପାରି । ଏକବର
ରାମା କେଲେ ହିଲେ ହ'ଳ ।

ଦୀର୍ଘ । ଯାମଥାନ ଥେକେ ଶୂନ କୋଥା ଥେକେ ଏମେ
ହୁଣିଲ ।

ଅମାରୀ । ହୁଣିଲ ହୁଣିଯେହ—ଆମାର କୋଥା
ଥେକେ ହୁଣିବେ ?

ଦୀର୍ଘ । ଆମି ହୁଣିଯେହି ?

ଅମାରୀ । ଆମାର ବେମନ ପୋଡ଼ି ଅହୁଠି ! ଏ
ଅହୁଠି ଆରଙ୍ଗ କଣ ହୁବେ ଆହେ, ତା ବଲତେ
ପାରିଛି ନା ।

ଦୀର୍ଘ । ତୋମାର ଆକେପେର ଅର୍ଥ ଆମି ହୁକେ
ପାରିଛି ନା । ଓ ! ହୁକେଇ ! ମେହି ଗରାଲ ହୌକା
ଥେବେ ଗେହେ ବୁଝି ?

ଅମାରୀ । ମେ କି ଆମାର ଦାଶେର ଠାକୁର ।
ଚାଲ—ପେରିବା—ଦୀର୍ଘ ହାତୋର ଯାଢାଲେ ନାହିଁତେ
ହବେ ।

ଦୀର୍ଘ । ପାଖଲେର ସତ ଏ ସବ କି ବଲଛ
ଅମାରୀ ! ଚାଲ ଆମାର କାକେ ଥେତେ ବଲେଇ ।
କେ, ତାହିଁ ବରି ଆନଳେ କାକେ ଆହେଇ ଅଗ୍ରାତାଗ
ଦିଲେ ଗେଲେ କେନ ? ଆମ, ଆମି ଆଜ ଆମାର
ପୁରୁଦେବକେ ମିହରନ କ'ରେ ଏମେହି ।

ଅମାରୀ । ଓ ମା, କି ଦେରା ! କେ ଉକବେ ?

ଦୀର୍ଘ । କେ, ଉକବେବ କି ! ମହାକା କାଳିପୁର
ଏମେହିଲେନ ନା କି ?

ଅମାରୀ । ମହାକାଇ ଏମେହିଲେନ ।

ଦୀର୍ଘ । ଅର୍ଯ୍ୟ ! ତାକେ ଅଗ୍ରାନ କରେଇ ନା କି
ଅମାରୀ ।

ଅମାରୀ । ଅଗ୍ରାନ କରେ କେନ ? ତବେ ତୁ
ଅଗ୍ରାନେର କାହିଁ କରେଇ ।

ଦୀର୍ଘ । ହିଁ ମୁହଁ ! ତୋମାର କୋନଙ୍କ
କାହିଁକାମାରିବିଲାର ନେଇ !

ଅମାରୀ । କେବଳ କ'ରେ ବୁଝଲେ ବିଚାର ନେଇ ?

ଶୁଭେର ଆହାରେ ପର ଅନ୍ଧବାଜନ ତୋରାକେ ଥେତେ ବୈରାଟି ହ'ଲେ କି ହରେ, ନୌଚାଳେର ସଂକାଳ ଥାବେ କୋଷାର !

ରାମ । ତୁମি କାହିନ୍ତିରେର ହାର ବହାରୀର ଏତି ଶୁଭେର ଜ୍ଞାନ ବାବହାର କ'ରେ ଅତି ଶ୍ରୀଚିତ୍ତେର କର୍ମ କରିଛେ । ଯିନି ବସନ୍ତରତ୍ନା, ତୀକେ ତୁମି ଶୁଭ ବ'ଲେ ଅଶ୍ରୁ କରଲେ ।

ରାମା । କଣ କି ! ତୋରାର କଥାର ମେ ରକମ ତାର, ତାକେ ବୋଲି ହଜ୍ଜ, ତୁମି ଉପର୍ତ୍ତ ଥାକଲେ, ମେହି ମହାଶ୍ୱର ଏବାଦ ଥେବେ ଆପନାକେ କୃତାର୍ଥ ମନେ କରିଲେ ।

ରାମ । ତାଇ ତ କରନ୍ତୁ ଅମାର୍ଥ । ତୋରାର ଶୁଭିର ମୋହେଇ ଆମାର ଅନୁଷ୍ଠାନେ ବହାରୀର ଏବାଦ ଘଟିଲେ ନା ।

ଅମାର୍ଥ । ତା ହ'ଲେ ମୁଁ ଆମି ନେଇ—ମୁଁ ତୁମି । କାର୍ଯ୍ୟାକାର୍ଯ୍ୟର ବିଭାବ ଆମାର ମେହି ନେଇ—ତୋରାର ନେଇ । ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବାପଶକ୍ତାନ ହେବେ ତୋରାର ମୁଁ ବିରେ ଏହି କଥା ବେଳେଲେ ।

ରାମ । ହାର ! ଆମି ନିତାନ୍ତରେ ଭାଗ୍ୟହୀନ ।

ଅମାର୍ଥ । କେନ—ମନେ ଆକଷେପ ଥାକେ କେନ ? ବହାରୁକ୍ତେକେ ଆବାର ନିମ୍ନଲିଖନ କ'ରେ ଆମାଙ୍କ । ଏମେ ତାର ଏବାର ପାଞ୍ଚ । ତୋରାର ବିଭାବକେ ଧିକ, ତୋରାର ବ୍ୟକ୍ତିକେ ଧିକ । ଏକଟା ମରାର ହେଲେକେ ଥେତେ ଅଭିରୋଧ କରେଛିଲୁ । ପେରିଆ ଆମେ ଥେବେହେ ବ'ଲେ, କୃତାର କାତର ହେବେ ମେ ଆମାଦେର ମରାର୍ଥ କରଲେ ନା । ଏକଟା ମରାର ହେଲେର ବା ଦୂର ଆହେ, ତାଓ ତୋରାର ନେଇ । ବୁଝ ବାବାକୀ ଏହି ତୋରାର ମତ ନିର୍ମିଳେ ହ'ତ, ତା ହ'ଲେ ଆଜି ମାମାର କି ମରାନ୍ତରେ ନା ହ'ତ ! ଅଭିଵିନୀରୀ ଉଲ୍ଲେ ଏକଥରେ କରିଲ, ମାସୀମା ହାତେର ଅଳ ଝୁର୍ତ୍ତେ ନା, ବାବା ନା ଆବା ଆମାକେ ମରେ ଚକ୍ରକେ ହିତ ନା । ଯାମୀ ହ'ତ, ଏ କଥା ବଲାକେ ପାରିଲେ । ଶୁଭର ତୁମି, କୋନ୍ତାହିଁ ଏକଟା କଥା ମୁଁ ଆମ ।

ରାମ । ତାଇ ହର ବରମାର୍—ମାସୀମା ହବ ।

ଅମାର୍ଥ । ମେ ତୋରାର ଇଜା ।

ରାମ । ବେଳ, ଏଥିବି ତୁମି ଆମାକେ ବିଦୀର କି ।

ଅମାର୍ଥ । ବାଜାହି, ଆମି ତୋରାକେ ବିଦୀର କେ ବାବ କେନ ? ବାଜାହି ଶ୍ରୀଲୋକେର ଏକହାଜିଲି । ଏହି କଥନ, କି ବାବାକୀକେ ତାଗ କରିଲେ ବେଳ । ଆମାର ଅଗରାଧ ଦେଖେ ଆମାକେ ବିଜାଗ କ'ରେ ବାନ୍—ମେ ବନ୍ତର ବଢା । ତୋରାର ବାବାକୀକେହି ଯିଜାମା କ'ରେ ଦେଖ, ଆମାର ବିଜ ଦେବେହେ କି ନା । ବାବାକୀ ? ନା ବନ୍ଦମନ୍ ।

ବୈରାଟି ହ'ଲେ କି ହରେ, ନୌଚାଳେର ସଂକାଳ ଥାବେ

କୋଷାର !

ରାମ । ଆର ଆମାର ମୁଁଥେ ମହାଶ୍ୱରେ ନିଜା କରେ ନା ଜମାଦା । (ଗଥନୋଡ଼ୋଗ)

ଅମାର୍ଥ । ଚାଲେ ଥାଇ ଦେ । ଥାବେ ନା ?

ରାମ । ଏଥିନ ତ ନାହିଁ । ଏହି ପରେ ଥାଇ କି ନା ଥାଇ, ବିଚେତା । ବେଥାନେ ଶାଶ୍ରତ ନିଜା ହର, ମେଥାନେ ଜଳଗାହ କରିଲେ ନେଇ ।

[ଅହାନ ।

ଅମାର୍ଥ । ଯୁଧେ ପାରାହି, ତୋରାର ରାଖିଲେ ପାରିବ ନା । କିନ୍ତୁ ଆମିତ ଶାତର ଅନ୍ଧିଦେର କଟା । ନୌରୀକେ ଶୁଭର୍ତ୍ତ୍ଵରୀ କେମନ କ'ରେ ପାଲନ କରିଲେ ହେ, ପିଙ୍କା ଆମାକେ ସମ୍ଭାବି ପିଲିହେ ଦିଲେହେବ । ଆମି ଏହି ଧର୍ମେ ଗତିତ ହଇ, କରେଇ ନା ତୁମି ଆମାକେ ତାଗ କରିଲେ ପାର । ବେଥି, ତୁମି କି ଅଛିମାର୍ ଆମାକେ ତାଗ କର । ଆର କୋନ୍ତ ମହାଶ୍ୱରାହି ବା ତୋରାକେ ତାଗେର ବିଧାନ ଦେଇ ।

(ବାଶରଥିର ପ୍ରବେଶ ।

ବେଳ । ମାସୀମା ! ମାସୀମା ! ତୋରାର ଥରେ ଅର ଆହେ ?

ଅମାର୍ଥ । ଆହେ—କେନ ବଳ ଦେଖି ?

ବେଳ । ଏକଟି ମଜାଲିନୀ ଆମାହାରେ ମୁତ୍ତାରୀ ହେ ଏକଟି ବୁଝମୁଁ ପାତ୍ର ଆହେନ ।

ଅମାର୍ଥ । ଏଥିନ ତାକେ ନିଯେ ଏହ । ତାକେ ବ'ଳ, କୃତାକାଶେ ନାହ, ଆମରା ଆମିଜୀତେ ଏଥିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆହାର କରିବି । ମତ ପ୍ରକାଶ ଆହ ।

ବେଳ । ବେଳ ହତୀର ପ୍ରହର ଉତ୍ସାର ହ—ଏଥିନ ତୋରାଦେର ଦୀର୍ଘା ହଇନି ?

ଅମାର୍ଥ । ମେ କଥା ଗରେ ବଳର, ତୁମି ଆମେ ତାକେ ନିଯେ ଏହ ।

[ବାଶରଥିର ଅହାନ ।

ଏହି ଯାମୀନୀ ! ଆମାର ଆଜ ତୋରାର ଯତ ଅହା । କବେ ତୁମି ପଥେ ବେରିଯେଇ, ଆମି ଏଥିନ ଥରେ ଆହି । ନା ନା—କହେ ଏହ ? ବେ ଅତାମିନୀ ପତିତ ହେ ଥେକେ ପତିତ ହର, ଏ ପୁରୀନୀତ ତାର ଆଶ୍ରମ ବୋଧାର । ଅର୍ଜୀର ମାଧ୍ୟାର ଉପରେର ଏହି ଆଜ୍ଞାନାନତଳେ ବିରାଟ ଅକ୍ଷାତେର ବାହ୍ୟ ଆମି ଦେଇ ଆଶ୍ରମହୀନାର ଯତ ବ'ଲେ ଆହି । ଏହି ଯାମୀନୀ, ଏହି—ଏକଟି ନନ୍ଦବେଳନାର ମାନ୍ଦିନୀର ମୁଁ ଦେଖିବାର ଜ୍ଞାନ ଆମି ଯାହାଲ ହେଇଛି । ଆମି

তোমাকে আবার হেবার অভিযান রাখিবি—
আবাকে আবার মেবে তুমি।

(অভিযানকে সঙ্গে লাইয়া বাপুর ধূম: অবেদ)

বাপ ! আসুন যা ! আপে কৌনসুকা কৃত্য !
ইহ ইহে, হেবামে আপনার মানস, বাবেন !

আবার ! এস যা—এস ! স্বামীসী ব'লে—
হিলে মে বাপুরণি ! এ বে দেখছি কার কাগজ—
লাঈ ! তাই ত যা ! এবেও যে তোমার মুখে
শোকাশ দৃষ্টিমান হয়ে থেল : কৃত্যে : তা হলো
ও বৈশিকবেদে তি লীলা কৃতে পথে বেরিবেছ
মা সুরি ! এস যা—এস !

বাপ ! মারে দ্বায়ী মাকে বসে পরিকাশ
ক'রে চ'লে গেছেন !

আবার ! বেশ, বেশ—এস সংবেদনার মুখী,
ক'রে এস !

আবার ! যা ! আবার বে বলবার চেৱ
ক'রা আছে !

আবার ! এর পরে ব'ল যা ! কোমাকে
বথে বেগি হচ্ছে, হাতিন দিন তোমার পেটে অঙ্গ—
ল পড়েবি ! আপে কৌনসুকা কর, তাৰ পৰ যা
মার ব'ল যা ! আবিষ নিষিদ্ধ হয়ে গুৰোৱা :

ষষ্ঠি মৃগ্নি

ম'রিবের বহিঃপ্রাণী।

কাকিপূর্ণ ও কুরেশ :

কি ! বাজ বিশ ! পতিত্রাতা পাহীরে ত্যক্তিয়া
ত্বমোসুর বনপথে দস্তাৰ মন্ত্রে,

বারীহত্যা তুলা পানী পালে আজি তুমি।

বাঞ্ছ, আপে তীব্র কৃত মুক্তি !

ম'কামে দস্তালি পাঞ্চ

মাথে লুৰে এস তীব্রে !

ক'লি না পাঞ্চ

কুপপথে কৃতিহো প্রোগ্রাম !

ম'লিহাত্ত সতীৰ কৃতিহো অপহাম !

মে ম'লিহাত্ত অভিযান, আসিবাহু

ম'লাকাত্তো তুমি কৃতিতে বৰ্ণন ?

ম'লিহাত্ত

ম'লে ক'রে তোমে, পাহীয়াকী বেবা !

তুমিহাত্ত মুনিবৰ !

ম'পৰ কৰ্মের মোবে

হারাইল কুমার শ্রীগুণগত্তু !

কৃত্য, হৰ্ষনা, মুক্তী, পাপিষ্ঠ, বক্তৃ

কোথা আধি ? আৰ কোথা ইত্তাৰিবিদি ?

হাতুন ! বল মোৰে কুমাৰ কৃতিহো

ও কীবে পাহীব কি লোৱাৰ মৰ্মন ?

কাকি ! আনী তুমি ! পুনিয়াছি,

বহ শাস্তে পৰম পতিত তুমি !

আমীৰন দামে, মুৰাবতপথে

কলিযুগে বাতাকৰ্ম তথ অভিযান !

কাগজান !

তাই না পেৰেছ তুমি লোৱাৰ আহ্মান !

তবে হতাপ কি হেছু হও বিব ?

হুৰেশ ! দাও পুনৰুণি !

তব আশৰ্মাদ শিৱে ধৰি,

ক'রি আধি প্ৰায়মণি পৰাৰ মুক্তিৰ !

কাকি ! ক'র কি ক'র ক'র প্ৰাহু !

আধি নীচ শুন্দ অবয় চ'তাল !

কোমাদেৱ পদবৰং ধৰিয়া দাকে

মুক্তুৰে ব'ধনা ক'ৰি ক'জাতোহি ক'ল !

আন বুক্তি যা কিছু হেবাই

স'বত্তই আ'ধ্যেৰ চ'লে কুলার !

শ'বদনাশ ক'র না আবার ম'হীজন !

আলীজামে ন'হি আধি অভিকাৰী !

হুৰেশ ! হান ব'লে ক'ৰ প্ৰত্যাখ্যান !

নিষ্ঠুৰ বুকিয়া মোৰে

পৰ'বৰ্জনালে কুপ হ'লে প্ৰাহু !

আশৰ্ম ম'ল্যব—য'বি না হ'ল আমাৰ

অশুলুৰ্ম এ অক্ষ ল'হন

কেমনে পাঞ্চে প্ৰাহু ম'তীৰ মৰ্মন ?

কাকি ! আক্ষেণ ক'বি না ভাগ্যানু !

চেয়েছে কুমাৰ তোমা কুপার ন'হনে !

ক'বি হ'ল কুপ ধৰি ক'ৰে আ'ধ্যম !

ক'বি তুৰে হেব, ন'হ'বৰ !

আ'তিঃ মুখ্যসু শীঘ্ৰ চাকুকলুৰ,

ম'ত ম'তকেৰ পতি ল'হে

উলিতে উলিতে আপে পথে !

ন'হ'বক'পে দেৰ ন'হ'বায় !

আলীজাম ক'বহ প্ৰাহু !

আৰ ভাগ্যানু ন'হি র'বে,

ম'নিক্ত ফিৰিহা প'বে ম'তীৰে ঝাঙ্গু !

(ହାତକୁଳର ପ୍ରବେଶ)

ହାତା ! ଆପନି ସମିଲେ ବାଟି ହସନାର ମୂଳେ ।
ତିଳୋକେ ତବର ତୁଳେ
ମୁଁ ହାତେ ବାହିର କରିଲେ, ତିନ ମଧ୍ୟ ।
କାହାର ପୂର୍ବ
ଅଷ୍ଟାଶହ ଜୀବେ କହୁ ନା ମହାବେ ।
ଏଥାନ ମେରି ସେଇ ସମ୍ବନ୍ଧେ ଆଶୀର୍ବାଦ
ଅଛୋବେବେର ମେହେ ପରିଜ ଆଶୀର୍ବାଦ ।
ତି-ଅଶ୍ଲି ଦୃଷ୍ଟିବନ୍ଦ,—
ଦେଇ ଲୌପ୍ରିଯା ହେବ ନାହାନ୍ତି
ମହାମାତ୍ରର ମେହେ ଆଶୀର୍ବାଦ—
ଅଭିର୍ଭାବ ପୁରିଯା ନରମେ,
ଅଭାବର ହାତେ ମୋରେ କରିଲା ଈତିତ—
“ବାପମା ଲାଇବୁ ଦୁଃଖ ମରି ।
ମର ସମ୍ବ କୁତ୍ତାଗଲି ଭାବି”
ଅପୂର୍ବ ବାହନାରାତି । ତିଳୋକେ ଯାହେ
ଏ ତାର ବାହିତ କମ ଏକମାତା ତୁମି !”
ଆଶ୍ଲେଷ କରେ ପେହୁ ଈତେର ମାହେଣେ ।
ଅବକାଶେ ଏ କଷି ଆଶୀର୍ବାଦ,
ଏକ ଏକ ଦେହମୂର୍ତ୍ତି କରେ ସମ୍ବନ୍ଧେ
ମେ ପ୍ରତିଜ୍ଞା କରାଲେ ବାହିର ।
ହେ ମାନି । ପ୍ରତିତେ ବିଜର କଲେବର
ହୃଦୟ ଉଚ୍ଛ୍ଵାସ ଆବଶ୍ୟକ ନହନ—
ବହାରିଛି ମୁଁ ଆମି ମାରାଯାଇ ।
ଆମା ହାତେ ହିତେ କି ଅଚଳ ନାହନ ?

(କୁରେଶର ପ୍ରାଣମ)

ଏ କି, ଏ କି—କେ ଆପନି—ଦେଖି ଯେ ଜୀବନ !
କି ବିଗମ—କିନ୍ତୁ ନା କି ହିମ ?
କୁରେଶ ! ନାହାନ ! ଅଭିର୍ଭାବ ମାନେ ପାର ।
ହାତା ! ଝାକ୍ଷ ! ତୁମି ମତ୍ତା ମତ୍ତାଇ ପାଗଲ
ହାତ—ନାହାନ୍ତ ବଲାହ କାହେ ।
କୁରେଶ ! ଆପନାକେ ।

ହାତା ! ନାହାନ୍ତ ମରିଛନ୍ତାହାନ୍ତା । ତା ହିଲେ
ପଲିଓ ତ ନାହାନ୍ତ । ଆଶିଓ ଆପନାକେ—
କୁରେଶ ! (ପଦ ଧରିଯା) ତା କହୁତେ ମେବ ନା
ହି—ଆଶି ହାତ । ନାହାନ୍ତ ମରିଛନ୍ତାହାନ୍ତା ।
ତବେ ବାଜେ ଯେହି ପ୍ରକାଶ । ଆପନାକେ
ପ୍ରକାଶ । ଏଇ ପୂର୍ବ ଦୀକେ ଆମି ନାହାନ୍ତାହାନ୍ତାନେ
ଏ କହୁତେ ଗିରିବିଜୁଁ, ମେହେ ସହାପୁର୍ବ କାହିଁ
ଆପନାକେ ହେବିବେ ହିତେ ଆମାକେ ଆପନାର
ଏଇ ମେବାର ଆହେ ପିରୋହନ ।

ହାତା ! ତିନି ଲୋଧାର ।

କୁରେଶ ! ଆପନାକେ ହେବେଇ ତୁ ଥେବେ ତକି
କରେ ପ୍ରଶାସ କ'ରେ ତିନି ଚଲେ ଗେହେନ ।ହାତା ! (ସଂଗତ) ଦୂରମୁଁ, କବି ଆମାକେ ଯା
ଦିଲେ ନା ।—ତାର ପର ଆପନାର କି ଆଶୀର୍ବାଦ ?କୁରେଶ ! ପରୋକ୍ତମ ଆତ କିମ୍ବ ମର—ତିଳାମେ
ଆଶୀର୍ବାଦ ।ହାତା ! ଆମି ମିଳେ ମିରାଶ୍ରମ । ଆମି
ତୋଯାକେ କି ଆଶୀର୍ବାଦ ମେବ କାହିଁ ?କୁରେଶ ! ଆପନି ମରିଶାର—ଆପନାର ଆଶୀର୍ବାଦ
ମେହେ କର ଆପନି ।

ହାତା ! କେ ଆପନି ?

କୁରେଶ ! ଆମାର ଇତିହାସ ତଥାନ । ଆମାର
ନିରାଶ କୁରାଶ ।ହାତା ! କୋମ କୁରାଶ ! ଯେ ହାନେର କୁରାଶି
କାରୀ ଦାତାକର୍ମ କଲେ ବେଶମଧ୍ୟ ବିଦ୍ୟାତ ।

କୁରେଶ ! ଆମିହି ମେହେ ହତକୋଶ ।

ହାତା ! ଆପନିହି ମେହେ କୁରେଶ ! ଆପନାକେ
କର୍ମ କ'ରେ ଆମି ଆଜ ଡାଗାନ୍ତମୁଁ ଆପନି
ହତକୋଶ ।କୁରେଶ ! ସବନ ଆମାର ପରିଚର ଜୋନେହେନ,
ତୁ ଆମାର ଭାଗୀଦୀନତାର କଥାଟୀଙ୍କ ଉତ୍ସନ୍ନ ।
ଅଭିଧି ଅଭାଗତେ ମେବାର ଅଭିଧିର ହାତି
ବିପରୀତ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆମାର ମୃଦୁ କୌଳାହଳ ଉତ୍ତାତେ ।
ବିପରୀତେ ପର—ସଥନ କୋମ ଅଭିଧି ଅଭ୍ୟନ୍ତ
ଥାକତୋ ନା ।—ଏହି ମାନୀ କବାଟ କହ ହାତ । ଲୋହ
ନିର୍ବିତ ଅଭି ଉଠ କବାଟ ବକ୍ତର ମହନ ଏକଟା ଚୀମ
ଶବ ହାତ । ମହା ଏକ ଦିନ ଏକ ଶୁନ୍ଦୀ ଆମାର
ଶୁନ୍ଦାରେ ଉପରିଷିତ ହେବେ ଆମାକେ କଲନେନ,—
“କୁରେଶ ! ପ୍ରତିନି ତୋଯାର କବାଟ ବୋଧେର ଶବେ
ଅଭ୍ୟନ୍ତ ଲାକ୍ଷୀର ନିଜାତିର ହର । ତାହି ଯା ତୋଯାର
ଶବେ ମେବା କୁହୁତେ ଦେଇବେନ ।”

ହାତା ! ହସ କୁରପତି, ତୁମି ଥର । ଅଭ୍ୟନ୍ତ
ଥାକେ ନିଜେ ନିଯମ୍ସ କରେ ପାଠାନ୍ତାନ୍ତା ତୁଳ୍ଯ
ବାନ୍ଦ ଭାଗତେ ଆତ କେ ଆହେ, ଆମି ଆମି ନା ।

କୁରେଶ ! ତାର ପର ତଥନ । ଯା ଲାକ୍ଷୀ ତୀର
ଶ୍ରୀପାତ୍ର ବର୍ମନ କବାଟେ ପାଠାକେ ନିଯମ୍ସ କରେ
ହେନ ତଥେ, ଆଜାନେ ଉତ୍ସନ୍ନ ହେବେ ତଥମି ଅବେର
ମୁହଁ ଅବକାର ଶୁଣେ ଫେଲନ୍ତମୁଁ । ପଢିବନ୍ତ ପରିଯାତ
କ'ରେ ତୀରକଷ୍ଟ ପରିଧାନ କରନ୍ତମୁଁ । ତାର ପର ଅଭ୍ୟନ୍ତା
ଥାକେ ଉଦେଶେ ପରାମ କରେ, ଶୁନ୍ଦରିକାଳ
କରନ୍ତମୁଁ । ଆମାର ଯୀ କୋମ ଗତିକେ ଆମାର
ଅଭିନ୍ଦାର ଅବଗତ ହେ, ଆମାର ଅହଗାବିନୀ ହ'ନ୍ ।

ଶ୍ରୀମତୀ ଏକ ସମଗ୍ର ଆଶ୍ରମ କରନ୍ତୁ : ଯବେ ପ୍ରସ୍ତୁତ
କ'ରେଇ ଆହାର ପାଇଁ ଆମଙ୍କେ ବିଜ୍ଞାନ କରଲେ—
“ଆମେ ତ କୋବିତ କର ଦେଇଁ” ଆଖି ଉତ୍ତର
କରନ୍ତୁ—“ଧରନାନ୍ତରରି ତାର ରତ୍ନ ଆହାରର କାହେ
ସଥି ତିଳୁଟି ଦେଇଁ, ତଥାର ତା କି ?” ଯୀ ବଳନେତା
—“ଆହାର ଆହେ ଏକଟି ସରଣୀତ ଆହେ : ପରେ
ଆମରି ଲିପାମାର୍ତ୍ତ ବଳେ ଡାଟ ଲିପେ ଆମରାଙ୍କେ
ଅଲପାନ କାହାର ବଳେ ଏବେହି !” ଆଖି କୋକେ
ଦେଇଁ କ୍ଷାମ କରିବ ଆଧେଶ କରନ୍ତୁ : ଯୀ ବଳନେ
“ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଦେଇଁ ମା ହଳେ, ଆଖି ଏକ ତାଳ କରବନ୍ତା !” ଏବନ ମହି ସନହରେ ଦ୍ୱାରା ଉପାହିତ ଅଛି
ଯାଇ ହଳେ : ମେହି ଅଜ ତାଳକେ ପୂରାରୀ ଦେଇଁ କ୍ଷାମ
କରିବ ଆଧେଶ କରନ୍ତୁ : ଯୀ ମେହାରକ ଆହାର
ଆଧେଶ ଅବଳ କରଲେ : ପ୍ରକାର ଜ୍ଞାନେ ବନ୍ଦ
ମହେ ତାଳକେ ପରିଚାଳ କ'ରେ ଆଖି ଚଳେ ଲିପେ
ଦିଲନ୍ :

ବାହୀନା ପରିମାଣ

କୁରେଣ । ତାର ପାଇଁ ଏଥାନେ ଆଶକ୍ତେ ହେଇ
ମାଧ୍ୟମ କାହିଁ ଆମାର ପୂର୍ବକିରଣ ହୁଲ । ତିନି ହାତ୍ସା
କାହିଁଶୁଣ । ତୋର ମଧ୍ୟେ ମାଧ୍ୟମ ଯାଏ ତିନି
ଆମାରକେ ବଲେନେ, ବା କୀର୍ତ୍ତିକେ ବଲେଛେନେ, — “ଆମି
ମହି—ମହି—କିମ୍ବାବ ବେଶ କେନ କେ ଆମାରକେ
ଦେଖିବେ ଏମେହୁ ? ଆମିରାବ ମହି ମାହାରପରେ
ପାମାର୍ଥ ଅଳକଃ କାର ଏକଟା ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଆମା
କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ତିଲ । ତା ସଥି ଆମେରି, ତଥିନ ଆମାର
ମଧ୍ୟେ ତାର ମାଧ୍ୟମ ହବେ ନା ? ” ଫଳେ, ମିଳିର ମୁହଁତା
ମୁହଁ, ବ୍ରିଜିଲିନେର ଦ୍ୱାରାବିଶେ କପାଳେ କାହାଥାଟ କିମ୍ବେ
ଆମି ବଲେ ପଢ଼ିଲୁ ; ଏବଂ ମଦ୍ରାସ ଉତ୍ତିହାସ ମହାତ୍ମା
କାହିଁଶୁଣିକେ ଶୋଭାଲୁହ । ତିନି ଆମନାରକେ
ଦେଖିବେ ହିଲେନ । ବଲେନେ— “ଆମନାର ପ୍ରିଯରପରେ
କୃପା ପାଲେଇ ଆମି ଆମାର ପାତ୍ରୀଙ୍କ ଫିରିବେ
ପାର ।”

কাশা । মহাকুশা কাকিনূর্ব এই কথা বললেন ।
কুসুম । হী আচ !

ଦୀର୍ଘ କାହାରେ ?

संस्कृत विद्यालय

अहम् लक्षणं करते हैं लोके तो शाके आमार गृह
देवियों देवों। गृह गृहिणी आहें। नवः प्रस्तुत
शब्दः। वसानसूचना शब्द असि तो आमार नवे संक्षिप्त
करति।

କୁରୋପ୍ତ ଅହାନ ।

ତାଇ ତ ! ଓଜନେ କି ଆମାକେ ରହିଲୁ କୁଣ୍ଡେନ ?
ଆ, ଆମାର ଦେଖିଲି-ଦସପେର ମହତ୍ତର ପାଠିଥେ
ଲିଖେନ ?

(କାଳିଭାର୍ତ୍ତର ପାଇଁ)

काहि । दावदावोते आपनाके ना कि दखी
क'रे निरे लिखेति लड़ ॥

ଶ୍ରୀ । ବାଜାରର ଆମାକେ ଅତୁ ସମେ ଆମାର
ହୃଦୟରେମା କେନ ଉପିଲାବନ କରୁଛେ ? ଆମ ଆମ-
ମାର ଶିଖ । ଶାପନି ଆମାର ପ୍ରତି ।

କାହିଁ । ଏ କଥା ମୁଣ୍ଡେ ଆନନ୍ଦେ ଥିଲା ।

ଶ୍ରୀମା : କାହିଁଲେ ଆପଣି ଆମାଙ୍କେ କଥା
କହୁବେଳନ ମା ?

କାହିଁ । ସରବରାକ ତୋମାକେ ଝଣ୍ଟା କରେଛୁ
—କୃଦେବ । ଆମି ମୁଁ, ତୁମି ଆଶ୍ରମ । ତୋମାକେ
ଯଥାନେ ଆମାର ଅଧିକାର ନେଇ । ଆମି ତୋମାର
ମନ୍ଦରେ ସରବରାକିକେ ବିଜ୍ଞାପନ କରେଛୁ । ତିବି ଥା
ଉଡ଼ିବ ବିଲେହେନ—ତୋମାକେ ବଳାଇ । କିନ୍ତୁ ତୁ-
ପର୍ମିଆମାକେ ବଳ ଦେଖି, ତୋମାକେ ଆମ ଏକ
ଅକ୍ଷ ଦେଖି କେନ୍ତି ରାକଥାନୀତେ କି ମାରାମିନ
ଆଏଇ ଛିଲେ ।

ବୀଜୀ । ଅପରାଧ କଥାର ବରିଦାଙ୍ଗୀ ଥେବେ
ମନ୍ଦହାଲେ ହିତେ ଏବେହି । ବାଟୀକେ ଶ୍ରୀ ଆଚାର୍ଯ୍ୟେ
ପ୍ରସିଦ୍ଧ ହାତେ ଶୁଣ ତ୍ୟାଗ କ'ରେ ଚ'ଲେ ଏବେହି ।
ଶାପନି ଅପରାଧ ଏକ ମହାବିଷ୍ଣୁ ଆମାକେ ଝୁଟିଲେ
ନା ଲିଲେ, ଇହା କହେଛିନ୍ମୁ ଆମ କିମ୍ବର ନା ।

କାହିଁ । ମାତ୍ରମେ ଏବନ କି ଅଜ୍ଞାତ ଆଚ୍ୟମ
କାରାହୁଳ ରାଶାକୁଣ୍ଡ ?

ବୀରା ! ବଲକେ ହରବ ଦିଲ୍ଲିର୍ ହବେ ଥାଇଁ ।
ଅଧିକ ଆପନାର ଆଜି ଅପନାର ତାମାର ।

କାହିଁ ଆମାର ! କଥନ ? ଆମି ତ ଆଜି
ଦିନର କାହିଁ ହେ ଆମର ପେଣେଛି, ଆମାର ପଞ୍ଚଧାରି-
ର ସୁତ୍ରର ପର ଏଣ୍ଟିଗ ଆମର ଆର କଥନ କାରଣ
କାହିଁ ପାଇଁ ଦି ।

বাস্তা। আপনাকে শৃঙ্খলান ক'রে ডসমুকুল
বহার দেখিবেন।

काकि। आमि शुद्धहै क। निषेद्र अवश्य।

ବୁଦ୍ଧ ଆସି ମିଛେଇ ଶକୋଚର ଶହିତ ମାରେ
ଶ୍ରୀକିରଣ ପାଦାର ପେରେ ଏମେହି,—ତାର ଜନ୍ମି କି
ତୁମି ଶୃଙ୍ଖଳାଗେର ଅଭିଭାବେ ଅନାହାବେ ତ'ଲେ ଏମେହି ।
ଶାବଧାନ ରାମାହୁର, ବିନାପରାଧେ ତୁମି ସତୀକେ ପରି-
ତ୍ୟାଗ କ'ରେ ତ'ଲେ ଏମେ ତୁମି କଣ୍ଠରେ କୋମନ୍ ପଞ୍ଚ-
କାଳ କରୁଥେ ପାରବେ ନା । ତିମଟି ଅଭିଭାବ
ଏକଟିଏ ପୂର୍ବ କରୁଥେ ପାରବେ ନା ।

ରାଧା । ମେ ଆପନାକେ ତୌର ପାଲି ଦିଯେଛେ ।

କାହି । ଆମାକେ । ନା—ନା—ନା । ମେ
ମୁଁ ମୁଁ ଥେବେ ଗାନ୍ଧି ତ ବେଳତେ ପାରେ ନା । ନା—
ନା—ନା ।

ରାଧା । ନା କି, ଆପନାକେ ହମ୍ମାନ ବଲେଛେ ।
କାହି । ଏହି କଥା ଆ ବଲେଛେ, ବଲେଛେ ।
ରାଧା । ତୁ ବଲେଛେ—ଆମାର ଏ କଥା
ଆପନାକେ ଶୈରାତେ ବଲେଛେ ।

କାହି । (ହାତ) ଶାବଧାନ ରାମାହୁର । ଆମାର
ପିଲ, ବିନାପରାଧେ ତୌକେ ବେଳ କୋମନ୍ ହତେ ପରି-
ଗାନ୍ କ'ର ନା ।

ରାଧା । ତା ହ'ଲେ ଆମାର ଶୃଙ୍ଖଳାଗ ହବେ
ନା ?

କାହି । ଏ ଅବହାର କିଛୁତେ ହବେ ନା । ତଥେ
ଶାନ—ଯାକେ ନା ବ'ଲେ, ତୌକେ ଚିକାର କେବେ, ତୁମି
ବରକରେ ପିରେଛିଲେ । ମେଲକ୍ଷ ମହାପୁରେର ମଳେ
ତାମାର ଶାକାଂ ହର ନି । ଏହି ଏକ ହତତାଗ୍ରୟ
ଆପନାଥେ ତାତୀ ଝୀକେ ବନେ ନିକଟେ କରେ ଅଗମା-
ର କାହେ ଲାହିତ ହରେଛେ । ତୁମି ସବି ତାଇ କର,
ତାମାର ଡାଗେ ତାଇ ଆହେ ।

ରାଧା । ଆମିଓ ତାକେ ତ୍ୟାଗ କରକେ ପାରନ
—ମେଓ ଆମାକେ ତ୍ୟାଗ କରବେ ନା—ତା ହ'ଲେ ।

କାହି । ତାତୀ କି କଥନ ପତିଭାଗେର କଥା
ମନୀତେ ଆମାତେ ପାରେ ।

ରାଧା । ତା ହ'ଲେ ଅଭିଜ୍ଞାନ କ'ରେ ପାଲନ
ନା ?

କାହି । ବରମାରେର ଶର୍ମ ପେରେହ, ଚିକା
! । ବରମାର୍କ ତୋହାକେ କି ବଲାତେ ଆମାର ପ୍ରକି
ରିଧେ କରେଛେ, ଶୋମ । ତିମି ବଲେଛେ—
ମାତେର କାରଣ ଯେ ପ୍ରକତି, ଆସି ତାମ କାରଣ—
ଏହି । ଔର ଏଇଥିରେ ତେବେ କଷତିମିଳ । ତଥ-
ନେର ପାଇପରେ ଆସନ୍ଦର୍ଭରେଇ ଔରେ ମୁକ୍ତି ।
ମାତ୍ର ଯାର ଭାବ, ତାର ଅଭିନମରେ ହି ଆମାର
ମ ନାହିଁ କରକେ ପାରେ, ତଥାପି ତାମେ ମୁକ୍ତି
ଚିତ । ବେଳଭାଗ ହ'ଲେଇ ଆମାର ଭକ୍ତେରା
ମନ୍ଦର ପ୍ରାପ୍ତ ହୁଏ ।” ଏହି କ'ଟି କଥା ବଲେଇ ଟାହୁର

ତୋହାକେ ମହାତ୍ମା ମହାପୁରେର କାହେ ଲୀକା ଏଥେ
କରନ୍ତ ଆବେଳ ଦିଯେଛେ ।

ଶଶ । ଶକୁନେବ ।

ବିଷୟ ମାନ୍ଦର ଜେହେଛିଲ ମନେ ।

ତ ବାକ୍ୟ କବି

ବିର୍ଦ୍ଧ କି ମାନ୍ଦର, ତୁଚେ ପେଲ ତର

ମେଥା ପାବ ହାବେ, ଧରିବା ତାହାରେ

ନିଃଶେ ଅଭିରାତୀ କରାବ ଅବସ ।

ନାମପାଲେ ବେତା ଅବ, ଶିରେ ତୁଳକଣ୍ଠ,

ତୁ ତୀବ ଛାଢ଼ିବ ତାବନା ।

ପର ଅକାରୀର ମାତ୍ରେ ଦିଲାତେ ବୀରୁଳ—
ଏକାର ଲାଗ କର କୁକପରେ ଘାଟି ।

ପୁଚ୍ଛରେ ହର୍ବାତି—ଚୁଟିରେ ଲୋକିଯ କର
କେଲ ହ'ତେ କାଳମୁଠ କରିବେ ମୋଚନ ।

କାହି । ଏହ ହ'ଲୁ, କରେ ନାରାଯାନ !

ଶର୍ଵାତ୍ମେ ମାନେବ କର ପ୍ରାଣ ଏଥେ ।

ପାଲପଦ ଦରନୀର

ବିଶାଳ ପ୍ରଚାର ଭୁବିଳି

ପ୍ରଥମ ଉଠିଲ ଏହି ଆମାନେବ ଗାନ ।

ଆମି ତାଗାନାନ, ପ୍ରଥମ ପନିଛ ତାହା ।

ଆମାର ପ୍ରାଣ କରି ଶ୍ରୀରାମକଲେ ।

ଶାକତିର ବଲେ, ସେ ଉଦେଶେ ହରେଛିଲ

ଦରଦେର ଅଭ୍ୟାସରଳ,

ମେ ଉଦେଶ୍ୟ ନିଷ ମୋର ।

ହେ ବରବ ! ସମିଳ ବକନ ତବ ।

ତୁମି ଆର ତବ ଦିଷ ରାମାହୁର ହାବେ

ଆର କେଳ ମଧ୍ୟରେର ହିତ ବିଜନା ?

ମୁକ୍ତ କର ଜାଳ, ମୁକ୍ତ ଜାଳାଳ ।

ବିରାହେ ବିରାହେ ହୁ ମୁଁ ଆମାପନ ।

(ଶୂନ୍ତ ବରଦର୍ଶି ଶ୍ରୀରାମର ଆବିର୍ତ୍ତାବ)

କହ । ରାଧାହୁର !

ରାଧା । ମୁଁର ମୁଁର ଅନ୍ତ ବପୁଁ

ମୁଁର ପିତରକହିବହେ ।

ମୁଁର ମୁଁର ମୁଁର ମୁଁର ।

ହକାଳ ଲାବନାମୁର ମୁଁ ହ'ତେ ମୁହୂର,

ହସରେ ଦବିତେ ବୀରଗାନ୍

ପ୍ରାଣିରା ଏହି ଚଲ, ଏହ ଏହ ବନାଲି,

ପରଲେ କରିବା ବିକାଶ ।

କାହି । ଯାଏ ପ୍ରତି ଗୁହେ ଯାଏ କିମେ ।

ଅପେକ୍ଷାର ମତୀ ବ'ଲେ ଆହେ ଅନାହାରେ ।

ଅଭିଧିରେ ଆଶର କରେଛ ଅନୀକାର—

ଶୁଦ୍ଧର୍ମ କରିବା ପାଇବ
ଏହି କିମ୍ବା । ଶ୍ରୀବି ଦେଖାଇ ଭାବ
ତୋଷାରେ କରିବ ଆମି ମାନ ।

(ଉଚ୍ଚଦେଶ ପ୍ରଥାନ ।)

(ଦେଖ-ଦ୍ୟାମୀଖଣେ ଶୀତ ।)

ଶୁଦ୍ଧର୍ମ ଶୁଦ୍ଧର୍ମ ଶୁଦ୍ଧର୍ମ ଶୁଦ୍ଧର୍ମ ।

ଶୁଦ୍ଧର୍ମ ବନନ୍ଦ ଶୁଦ୍ଧର୍ମ ବନନ୍ଦ

ଶୁଦ୍ଧର୍ମ ଶୁଦ୍ଧର୍ମ କଲେବରା ।

ଶୁଦ୍ଧର୍ମଶ୍ରୀର୍ମ ବିକିତ ଶୁଦ୍ଧର୍ମ

ଶୁଦ୍ଧର୍ମଶ୍ରୀର୍ମ ଶୁଦ୍ଧର୍ମ ଶ୍ରୀତାରା ।

ଶୁଦ୍ଧର୍ମ ଚରଣ ଶୁଦ୍ଧର୍ମ ଚରଣ

ଶୁଦ୍ଧର୍ମଶ୍ରୀର୍ମ ଶୁଦ୍ଧର୍ମ ।

ଶୁଦ୍ଧର୍ମ ପରମେତବେହୀ

ପ୍ରକଳ୍ପତତ୍ତ୍ଵମୋହିତ ।

— — —

ଚତୁର୍ଥ ଅଙ୍କ

— — —

ଅଧିକ ଦୃଶ୍ୟ

ବାହୀନ୍ଦେଶ୍ଵର ଶୁଦ୍ଧ-ପ୍ରାଚ୍ଯ ।

ଅମାର ଓ ଅନ୍ତାମ ।

ଅମାର । ଅମ ମାନ, ନିର୍ମିତ ସଂଗି ତଥ ପତି,
ମେଇ ହେତୁ ତ ଏ ପ୍ରାଚ

ତୁବିତ କି ନିର୍ମିତ ହିତେ ତାହିଁ ମତୀ ।

ଅନ୍ତାମ । ନିର୍ମିତ । ନିର୍ମିତ ଆୟି ।

ଏ ହେ ମା ବିଚିତ କଥ ତାମାଲେ ଆମାରେ ।

ଅମାର । ନିର୍ମିତ— ନିର୍ମିତ । ମୋର ଜାମେ

ଆୟି ହିତେ ଅଧିକ ନିର୍ମିତ ତୁମ୍ୟ ।

ଅନ୍ତିମ ଦେହୀର ଆମାର,

ବାହୀନ-ଶୁଦ୍ଧ ଆୟି

ଚଲେଛିଲ କମଳାର୍ମିନେ ।

ଶୁଦ୍ଧ ଭାବ ପଞ୍ଚାତ ମରଦେ

ଅଧିକ କରେଇ ନିର୍ମିତତା ।

ତାର ପତ, କି ବୁଝେ ତୋଷାର ଆୟି

ମନେ ମନେ ପାରି ନାହାଯାଏ,

ଶୁଦ୍ଧିର୍ମ ଶ୍ରୀପବ-ପଢ଼କ-ଶୁଦ୍ଧ ତୀର,

ତୋଷାରେ ହୃଦୟର ମେହେ ମନେ ।

ଶୁଦ୍ଧ ନାହିଁ ଆମି, ଶୁଦ୍ଧିର୍ମ ତୀରାମି

ମେ କୀମ୍ବ ବନଦାରେ

ଶୁଦ୍ଧ-ଶ୍ରୀନୀତି ହିତେ ରକ୍ଷା କରେଇ ତୋଷାରେ ।

ଚାକ ପର୍ମପାତ୍ର ହାତେ ଏକଳେ ଅବଳୀ—

ଦେଖେ ଦୟା ଏଲେ ତୁଟେ କରି ରୁଦ୍ଧିନ ।

କାହେ ଏଲେ ମାତ୍ରଜ୍ଞାନେ ଚରଣେ ନରିଲ,

ମାନସତ ସଜେ ମଜେ ଆମିଲ ମରନେ,

ବନ ହିତେ କରିଲ ଉଦ୍‌ଧାର ।

ଦେଖ ବିଚିତ୍ର ଆମିଲ ଦୀର୍ଘ,

ତୁମି କି ମା ମେ ଦେଖତା ପତିର ଉପରେ

ଅଭିଶୋଧ କରିଲେ ଏକଷଣ

ଦେହତାପେ କରେଇ ମନନ,

ଧରେଇ ଶୁଦ୍ଧିତ ଅନଶନ ।

ଏ ହିତେ ନିର୍ମିତ କାର୍ଯ୍ୟ କୋରା ମାନମରି ।

ଅଗଳ । ଆମାର ମରଗମନେ

ଶୁଦ୍ଧିପଥେ ଆୟିର କଟକ ବରି ବାର,

କେବଳ ବା ମରିଲେ ତୁମି ଦିବେ ନା ଆମାରେ ।

ଅହାମ । କେ ବଳେ କଟକ ଦାବେ ?

ବରମାର ହତୋପାଳ, ଧର୍ମପଥେ ତୀର

ବିଶ୍ୱ କଟକଲକାତାପେ

ପ୍ରତିପାଦେ ପାଇଁ ଅଭାଇବେ ।

ଅଗଳ । ଏ କି କଥା କମାଇ କମାରି ।

ଅଗଳମାତ୍ର ପତିର ମେବନ

ହୀନ ଆକିଫନ ।

ଶୁଦ୍ଧ ହର୍ମ ପ'ଚେ ଆହେ ପତିର ଚରଣେ ।

ଆୟତା । ଶୁଦ୍ଧିତ ଯରନ୍ଦ୍ର

ନିର୍ମିତ ପତିତ ହୀନ ଅଭିମାନେ

ବରମାର ଶୈଳେ

ନିକାମ ମେ ଭାଲାଦୀନ କ'ର ନା କୁଟିଲ ।

ଉଠେ ଦେବ, ତାର ଅଭିମାନ,

ଅଙ୍କ-ଜଳେ ମହାତମେ ରକ୍ଷା କର ପାଇ ।

ଏକ ଦିକେ ଟାମେ ନାରାହମ,

ଅଙ୍କ ଦିକେ ତୋଷାର ମନନ ।

ଏକମାତ୍ର ମତୀରେ ବଳେ

ଫିରାଓ ଫିରାଓ ତଥ ପତି—

ନାରାହମ-ଶୁଦ୍ଧିକୁ କର ଭାଗୀରଥି ।

ଅଗଳ । ଏକାନ୍ତରେ ଜୀବିନୀନ ଆମି ।

ଜୀବିନୀନ ଶଳାକାର

ଆଜି ତୁମି ଉତ୍ସାହିତ କରିଲେ ନନ୍ଦ ।

ବଳେ ମାତ୍ର ଜୀବିନୀନ,

କି ଦଶିର ତୋଷାରେ କରିଯ ମନୋଧନ ।

(ବୁଝେଶେର ପବେଶ)

କୁହେଳ । ମାତା, ପତ୍ନୀ, ମୋହନୀ, କହଲା,
ମାଟୀରେ ଜଗନ୍ନାଥୀ ।
ମାଟୀରେ ମାଟୀରେ ଗଡ଼—ଚଗରହୀ ବ'ଳେ,
ଅଗ୍ରାଳ ! ମାଟୀରେ ପଢ଼ ମାଟୀରେ ଚରମେ ।
ପେହିଛି—ମଳା ଲକ୍ଷ୍ମୀ, ତୋରାର ରଖନ ।
ଆଜ ତୁମି, ଏମ—ଏମ, ଏମ ନାହାଇଲ ।
ମେହି ଉଠି ପ୍ରିଯତମେ,

(ବାହୀନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ପବେଶ)

ଶ୍ରୀଗ୍ରାମ କର ଦାନ ଶ୍ରୀକୃତରଣେ ।
ରାମା । ଅମାର କିରିହା ଏହୁ ଆମି ।
ଅମାର । (ପଦଧାରୀଙ୍କ) ଏମ ଶୁଣେ କିମେ ଶୁଣାଇଁ ।
ବଳ—ବଳ—ଦିନ ଅପରାଧେ ତୁମି
ଛାତିବେ ନା ହୋଇର ।
ରାମ । ଅନୁଷ୍ଠାନିକ
ନିର୍ମିତ ମୂର୍ଖ ନାହାଇଲ ।
ତୋରାର ଶ୍ରୀଗ୍ରାମସେବା
କରନ୍ତାର ଦିନ ବିମର୍ଜନ ।
ଅଶ୍ରୁ ଅଶ୍ରୁ ଆମି,
ଅଛ ବୋର ଦୀର୍ଘ ଅଞ୍ଚଳୀରେ—
ଅଗରାଈ ଧରେଛେ ଆମାରେ ।
ଅମାର । (ସ୍ଵଗତ) ଏ କି ଏ କି ।
ପ୍ରେସର ପତିର ପରିଶେ
ମହଲା ଅଲିଲ ଏ କି ପୁଣି ?
ମୁଖେ ଭାଶିଲ—କାର ମୁନ୍ଦର ମୁହଁତି ?
ପିତାର ଘରର ଧରେ ଉଠି ଚଲେ ବନେ
ନୟମୂର୍ତ୍ତିମନଙ୍କାର ପୁକୁରୁଷଧାନ,
ପଞ୍ଚାତେ ଜନମ ଶାଶନତା—
ନାରୀଶିରୋମ୍ବି ସଂତୋଷକ ତୁମି ।
ଆମି, ଏହିତ ଭାଗି ଅଶ୍ରୁରେ,
ମେ ଦୋହାର ମାଥେ ଯେତେ ମେଥକେର ଅତେ ।
ବିଦୀର ନିତେଛି କାରେ ?
ହେ ପ୍ରାଣେ ! ତୋରାର—ତୋରାର ।
(ପ୍ରକାଶେ) ତାହି କେମ ?
ଅଶ୍ରୁ କି ହେତୁ ହେ ତୁମି ?
ଏକ ନିକେ ଦିର୍ଘ କଲାପ,
ଅଛ ନିକେ କୁହ ନାହିଁ—ଧାର୍ଥ-ଅଭିନାନ—
ବଲି ଆଉ ହିନ୍ଦ ତାରେ ବିର୍ଦ୍ଦୋ ହୁଅରେ ।
ଏମ ହେ, ମୁକ୍ତ ଆମି ତୁମି ।

(ବିଜୀର ମୁହଁ

ବାହୀନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ମୁହଁ-ନୟନ୍ତର ପଥ ।

ଡିକ୍ଷବଳ ଓ ବର୍ତ୍ତନ ।

ତିକ । ଆମ ମେଥକ କି ବାଲୁ ପରାର ଗେଲ ।
ଏହି ବେଳା ମାନେ ମାନେ ପଥ ହେବି ତଳ ।

ବଢ଼ । ବଢ଼ି ମେନ୍ଦ୍ରାବ କଥା କ'ଲ ହାହା ! ବୈକବ
ବେଟାରେ ପ୍ରାଣକ ମହ କରେ କାହିଁପୂରେ କି ଆମରା
ହାତ କରକେ ପାରିବ ।

ତିକ । କିମୁହେଇ ନା । ଏକ ଦିନ ବେ ବୈକବ
ଏକ କଥି ପଥ ସେବେ ଆମାଦେର ଦେଖିଲେ ମେଇବାନ
ହେବେଇ ତରେ ଅଭିନନ୍ଦ ହେବେ ତୁମିଟ ହେବେ ଶ୍ରଦ୍ଧା
କରକେ, ଆମ ମେହି ଶୀଳ ଦେଖାରେ କାହିଁ ଦିଲେ
'ବାହୀନ୍ଦ୍ର' ବ'ଳେ ତୋରାହୋପ କରକେ ହେବେ ।

ବଢ଼ । ତାର ତେବେ ଯହଳ ତାଳ ।

ତିକ । ଦେ ଅବହୁ ଆମାର ଆଶେ, ଏମ,
ଏମ ଚୋଲାଙ୍ଗ ପରିଭାଗ କରି ।

ବଢ଼ । ତା, ଆଚାରୀଙ୍କେ ଏ କଥାଟି ଏକବାର
ବଳ ନା କେନ ?

ତିକ । ବଲି ନି ? ବିକ୍ଷ ଶୋନେ କେ ? ବେଳେ
ବାହୀନ୍ଦ୍ରାର ଏକ ଭାକାତେ ବୁଢ଼ୀର ମାଥା ଖାରାପ ହେବେ
ଗେହେ । ମେ ଲିବୋହହ୍ ' 'ଲୋହହ୍' ' 'ତୁର୍ବଦି' '—
ମହ ପେଟେର ଭିତର ଭୁଲେ ଗେହେ । ବୁଢ଼ୀ ଆମାଦାର
ମନେ ବିଭ ବିଭ କ'ରେ ଦିଲାରାଜ କି ବକଛେ । ବାହୀନ୍ଦ୍ର
କଲେବିଲେ ବୈକବ ମହ ଗର୍ବ କରେଛେ । ମୁହଁରାଙ୍କ ଏହି
ମହ ଦେଖାଇଗ ନା କହଲେ ଭାଗ୍ୟ ହାତହାତ ହେବେ ହାବେ ।

ବଢ଼ । କିହେ ଆଚାରୀ ଆମାହମ । ଆମି ଏକ-
ବାର ତୁ ମନେ କଥା କରେ ମହ କଥାର ଯୌବାନୀ
କ'ରେ ନି ।

(ବାହୀନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ପବେଶ)

ବାହୀନ୍ଦ୍ର । କରେତ ନା ହୈତ ? 'ଲୋହହ୍' ନା
'ଲାମୋହହ୍' ? ତାର ଆମି, ନା ମାନ ଆମି ? ତାର
ଆମି—ତାର ଆମି—୫୬—ଓହେ ଉଡ଼େ ଗେଲ ।

ବଢ଼ । ଗୁରୁଦେବ ।

ବାହୀନ୍ଦ୍ର । କେ କେ—ବଢ଼ ? ବଢ଼ ବଢ଼ । ବାହୀନ୍ଦ୍ରଙ୍କର
ଉପାର୍କ କି ହେବେ ।

ବାହୀନ୍ଦ୍ର । କେ କେ—ତିକ ? ତୁହିଏ ଆହିଲ ?
ଦେଖ, ଦେଖ, ଦେଖ । ତୁହି ଅମେକ ଦିଲ ଧରେ ଆମାର

ପ୍ରିୟୋକ-ବ୍ୟାହାରୀ

ମୁଁ କରେଛି—ଅବେଳା ଶାଶ୍ଵତ୍ୟାଧୀ ଉନ୍ନେହି—
କି ସ୍ଵର୍ଗ ଦୀପ, ଆଖି କେ ?

ତିକ ! ଆପଣି ଅଦ୍ୟତ ତାବୁ—ଦୂର ଦୂର !

ଶାଶ୍ଵତ : ତିକ—ତିକ ! ଆଖିଦେଇ ନାହିଁ, ଯର
—ଦୂର ଦୂର ! ଏତକାଳ ଦ'ରେ ବିଚାରେ ଏହି
ପାତିଆର ପାତିଆ କ୍ଷେତ୍ର, ମେହି ଆଖିଟି ଉଠେ
ଦେ ?

ତିକ ! କେମି ଥାବେ ? ଆପଣି ହନ ହିର କରନ,
ହୁଲେଇ ଦେଖିବେ ପାଦମେ, ଆପଣାର କିଛି ଥାବେ ?

ତିକ ! ଆପଣି ବେ ମହାନ୍, ମେ ମହାନ୍—କାହାତେ
ଦିଲୀର ଯାଦବପ୍ରକାଶ !

କଥା ! କାହିଁର ଜ୍ଞେତ ଆଜାରୀ ଆପଣାକେ
ନିମିଶିବେ ?

ଶାଶ୍ଵତ : ତିକ—ତିକ—ତିକ—ନିରମିନ ନିରମିନ !
କହେବ ଅଭିରୀ ଯାଦବପ୍ରକାଶ ! କିନ୍ତୁ—କ୍ଷେତ୍ର
ପାତିଆର କୁଟ୍କାରେ ମେହି ଯାଦବପ୍ରକାଶ
ଥାବେ !

ତିକ ! ଉଠେ ଥାବେ କି ? ଆପଣି ହିର ହରେ
'ଦେଖୁ, ଯାଦବପ୍ରକାଶ ପର୍ବତର ଭାବ ବିଦେ
ମହାରୀ ଥିଲେ ଆହେନ !

କଥା ! ଆପଣି କି ଯବେ କରେହୁନ, ମେ କୃତ
ଦୂର କାହିଁବେହୁନ ?

ଶାଶ୍ଵତ : କାହିଁକେ ତାଜାଲେ ବଢ଼ ?

କଥା ! କାହିଁବେହୁନ ଆପଣାର ପରମତି !

ଶାଶ୍ଵତ : ତିକ ?

କଥା ! ତାତେ ଆର ମନେହ ଆହେ ! କାକୀ-
ଶୀ ନକଲେଇ କେନେହେ, ରାମାହୁ ଆପଣାର
ଲିଙ୍ଗ କୋବେ କୃତ କାହିଁବେହୁନ ! ଆପଣି
ଇହା କ'ରେ ପିଲେର ପୌରିର କୃତି କରେହୁନ !

କଥା ! ବଢ଼ ବଢ଼ ?

କଥା ! ତା ସବି ନା ହ'ନ୍ତ, ତା ହ'ଲେ କି ରାମାହୁ
କୁଟ୍କାର ଲୋକ ମନେନ କ'ରେ ତାଲେ ଆସୁଣେ !

କଥା ! ସ୍ଵ—ସ୍ଵ—ବୀପ—ଆର ଏକବାର ସ୍ଵ—
—ପାତିଆ ! ତିକ ! ଯବ ଦୂରି ! ଯବ ଯବ
ଦୂର ଆମିତା କି, ଯେବ ବେଶୋତ କି—ସବ
କିନ୍ତୁ ରାମାହୁ କେମନ କ'ରେ କାକନ ହେତେ
ପାଇଟେ କେବଳ ଦୂରତେ ପାଇନ୍ଦିନ ନା : ଯେ
ଯେ ଆମି କର୍ମ ମେ ବିଲେ, ଅର୍ଥେ ଯତ ତାର
ର ବୀମାସୀ ହରେ ମେତୋ, ମେହି ଟାକା ମେ
ଆକେ ନାମ କ'ରେ ତାଲେ ମେଲ ! ପିଲମ
ଯାଇ ବିଦେଶ ତାହିଁଲେ ନା !

କଥା ! କାକନ ମେ ହେକେହେ, ଏ କଥା ଆପ
ନାକେ କେ ବଲ୍ଲେ ?

ଶାଶ୍ଵତ : ସ୍ଵ—ସ୍ଵ—ହାତେ ନି : ତା ହ'ଲେ
ଏହି ହାତର ଆମି ଆର ଏକବାର ବାଣ, “ଅହ
ବାହିମି !”

(ମେମେର କୌରମ-କୋମାଳ)

ଶାଶ୍ଵତ : କି ହ'ଲ—କି ହ'ଲ—କି ହ'ଲ !

ତିକ ! ତାହିଁ କି ସ୍ଵ—ଦୈକର ବେଠୋର ହଠାତେ ଏହି
ଉଜ୍ଜାଲ କ'ରେ ଉଠେ କେବ ? କି ଧରି—ନେତ୍ରାଲୋହି,
କି ଧରି ?

(କେନେଲାହିବେର ପ୍ରବେଶ)

ନେତ୍ରେ ! ଏହି ଯେ ତୋରା ଏଥାଲେ ଆହ ?
ଏହି ଯେ ଆଚାରୀ—ଆପବିଷ ଆହେନ !—ଆଚରୀ
ଆଚରୀ ! ଆଚରୀ ! ଆଚରୀ ଯାପାର ଦେଖେ
ଏହୁମ ! ରାମାହୁ ରାମାଲ ପ୍ରହଳ କରେହେ !

ତିକ ! କବେ ? କବନ ? କେମନ କ'ରେ ?

ଶାଶ୍ଵତ : ଓହେ କୁଟ୍କାର ସବ ତକବିତାର,
ପାତିଆରେ ଆହକାର ଏକଟେ କୁଟ୍କାରେ ଭତ ଲୈଇତେ
ପାରଲେ ନା ! ଉଠେ ମେଲ—ଉଠେ ଗେଲ—ନାହେ ନାହେ
ଆମାର କି କିଛି ହିମ, ରିଜା-ରିଜି ଅହର ସବ—
ସବ ଓହେ ଧାର—ଧାର, ସବରାଜାରୀ ଉଠେ ଥାର, ତାର
ଶିକ୍ଷାର ଉଠେ ଥାର—ଧାର—ଧାର !

କଥା ! ମୋହାଇ ପର, ଯାତ ହବେନ ନା !—କଥାଟି
ଆମେ ଯୁକ୍ତେ ବିନ ! ତୁହି ମୁଖେର ମତନ କି ବଲ୍ଲେହି ?
କାହିଁ ଦେଖିବେ କାହିଁ ମେଥେହିଲୁ !

ନେତ୍ରେ ! ନା, ନା—ଟିକ ଦେଖେଛି ! ବ୍ୟୋଭି
ଶ୍ଵର ଦ୍ୱାରା-ଦ୍ୱାରା ସବରାଜିର ମନ୍ଦିରମତେ ଦେଖେ
ଆହେ ! ଦେଖିବେ ଚାହ, ଯେ ଅବହାର ଆହ, ମେହି
ଅବହାର ତାଲେ ଏହି !

ଶାଶ୍ଵତ : ମେଲୁ ! ଏକଟେ କଥା ବ'ଲେ ନା ! ତାର
ମେହି ଲୋକ ତାର କଳପତୀ ଉଥିବାରୀ ?

ନେତ୍ରେ ! ତିନି ପିତାମହେ ତାଲେ ଗେହେନ !

(ମେନେଲାହିବେର ଅଶାନ)

(ଶାଶ୍ଵତ-ମାତ୍ରାର ପ୍ରବେଶ)

ଶାଶ୍ଵତ-ମାତ୍ରା ! ହତତାଗ୍ରୀ ପୁର ! ଏଥମା ମାତ୍ରିରେ
ଆହ ? ମନ୍ଦିର ଶ୍ରୀବିଶ୍ୱାର ସବରାଜିର ମନ୍ଦିର ଆଲୋଚେ
କ'ରେ ଧାରେ ଆହେ ! ଆମି ତାର ପର ପରି କ'ରେ
ହୁକ ହେ ଏମେହି ! ସେ ଯହାପାପ କରେଛ, ତା ଦେବେ
ଯାଇ ମୁକ୍ତ ହେତେ ଚାହ, ଏଥିର ମହାପୁରରେ ନରମ ଲଭ !

(କାଳିଶୂର ପ୍ରସେଦ)

କାଳି । ଏହି ମେ ଆଶାରୀ, ଆଗରାକେ ଖୁବ୍
ଛିଲୁବ । ଆଗରାର ଇତ୍ତାମତ ଆଉ ବରଦାରଙ୍କ
ଆଗରାର କଥା ଜିଜ୍ଞାସା କରେଛିଲୁବ । ତିବି
ବଲେହେଲ—“କେବେ, ଆରି ତ ଆଗେଇ କଥେ ତାକେ
ଦେଖା ମିରେ ବାନୀହଳର ଆଶର ଶାଶ କରନ୍ତେ
ବୁଝେଇ ।”

ଶାଶ । ଯାା ! ଆଶର ଥଣ୍ଡ—ତୁମି ବେବେହେ ?
ତା ହ'ଲେ ତ ଆର ଦାଖିର କରିବାର କିଛୁ ବେଇ ।

ଶାଶ-ମା । ଅବକାର ମାଟିର ମୂଳୋର ମେ ଯିବିଧି,
ମା ମୂର୍ଖ ମୂର୍ଖ—ଏଥିମି ବା—ମହାପୂର୍ବର ପରମ ମେ ।

ଶାଶ । ନିରେ ଚଳ—କବି, ନିରେ ଚଳ । ଆଶର
ଥଣ୍ଡ ତୁମି ଆନଳେ—ନିରେ ଚଳ କବି, ନିରେ ଚଳ ।

ଶାଶ-ମା । ଆଶର ବାଓ ହୁଣି—ପୂର୍ବକେ ଆଶର
ଥଣ୍ଡ ।

[ଶାଶ-ମାଟା, ଶାଶ ଓ କାଳିଶୂର ପ୍ରଥାନ ।

ତିକ । କି କରବେ ?

ବଢ । ତୁମି କି କରବେ ?

ତିକ । ଏ ଚାରେ ଦେଖେଇ ବିଦୀସ କରନ୍ତେ
ପାରିବ ନା, ତାହି ତମେ ବିଦୀସ କରବ ?

ବଢ । (ହାତ ଦରିଯା) ବଳ ଭାଇ, ବଳ—ତମେ
ଏକଟୁ ଆଶାସ ପାଇ । କାହିବୀକାଳିନ ତାଗ !
ଓ କି ମାହୁଦେ ପାରେ ?

ତିକ । ମେ ପାରେ, ମେ ଭଗବାନ୍ ।

ବଢ । ତା ହ'ଲେ କି ଓହି ରେବୋ ହୋଇବେ
ଭଗବାନ୍ ବଳନ୍ ହବେ ? ଆଶାଦେର ମତ ଥାର, ଆଶା-
ଦେର ମତ ହୁଟି ପାରେ ଖୁବି ଖୁଟି ଥାର । କଥନ ହାଲେ,
କଥନ କିବେ ! ତାର କାହେ ଦୀଭିରେ କରିବୋତେ
ବଳର “ପ୍ରଭୁ, ତୁମି ଭଗବାନ୍” ।

ତିକ । କିଷୁଟେଇ ବଳନ୍ ପାରିବ ନା ।

ବଢ । ତା ହ'ଲେ ଚଳ, ଏହିଖାନ ଥେବେଇ କାହିଁକେ
ଅଶାର ।

ତିକ । ଅଶାର କାଳି, ଅଶାର ।

[ଉତ୍ତରର ପ୍ରଥାନ ।

ତୁଟୀର ଦୃଶ୍ୟ

ବାନୀହଳର ସନ୍ଧିକ-ପ୍ରାଚ୍ୟ ।

ବେଳ-ବାନୀଗମ ।

(ଶିତ)

କାହୁ-ମୁକ୍ତ-କୁଟ-ରହ-ବହାନ୍ତ

ମୁମ୍ଭର ମଳକୁମାର ।

ଶର୍ମକୁଳ ମିରାବନ୍ଦୁତ୍

ହତୁ-ରାଜ-ବିହାର ।

ପୋଲୀ ହୃଦିଷ ରାଗ-କରାରିଷ

ଲୋତୁ-ଲୋକନ-ନୀନ ।

ଡେବର୍ଣ୍ଣାର୍ଣ୍ଣାତ ରାଧା-ମନ୍ଦିତ

ମୌଳକ-ମଳମହୀନ ।

ଅକନାହୁତ-ପାନ-ପଦୀହୁତ

ବଲହୀତୁତପରିବାର ।

ପୁର-ତକ୍ତିର୍ଥ-ରତ୍ନ-ବିକୋତ୍ତ

ଦେଖନ ବହିତ ହାତ ।

[ମକଲେର ପ୍ରଥାନ ।

(ଦାଶରଥ, ବାନୀହଳ ଓ କାଳିଶୂର ପ୍ରସେଦ)

ଶାଶ । ଶାଶଦେବ ! ତ କି ପୁଣ୍ୟମୀ ବରନାଶୀ,

ଶ୍ରୀଚରଣ-ରଜେର ତିଥାରୀ,

ମଳେ ମଳେ ଶ୍ରୀମନ୍ଦିରେ କବେ ଆଶୀର୍ବାଦ ।

କବ ଆଜ୍ଞା ଦୀନମାତ୍ର ।—

ଅବିର୍ଯ୍ୟ ତାରା ପ୍ରଥା—ରେ—

କି ଉତ୍ତର ଦିବ ମେ ପାରେ ?

କାଳି । ଏଥିର ତିଥାରୀ ତୁମି,

ହିତୀର ତିଥାରୀ ତୁରପଣି ।

ଉତ୍ତରେ ତୋଷର ପୂର୍ବକାମ ।

ତୋଷର ମେ ଶୁଦ୍ଧ ଶୁଣି ତୋଷେ,

କାଳିଶୂର ଅଦିଵାସୀ କୋନ୍ତ ଅନନ୍ତରେ

ମେ ସର୍ବଦୁରଳାତେ ହଈବେ ସକିନ୍ତ ।

ଶାଶ । ଏହାରେ ଚଲିବ ଭକ କବ ଆଶୁରି ।

କାଳି । ବାନ୍ ବିତିରାଜ ।

ପଟ୍ଟଶୂରାର୍ଥ-ଭଲେ

ମୈଲିଷ-ମଳମ ରାଜ

କରନ୍ଦାର ବିଲୁକପେ ପଲିଯା ପଲିଯା,

ଶାନ୍ତିର ନାଦୀର ବଧ ।

ପିପାନ୍ତ ଧର୍ମ-ପୁଣ୍ୟ କବେ ଆନନ୍ଦ,

ଶେଇମତ, ବାନ୍ ବିତିରାଜ—

ଅଧର-ଟେଜାଗ ହ'ଲେ ରାବିତେ ନାମାରେ,

କୋରିଲ କାଳିଶୂର ତାର-ତଳ ପାର ।

বাসবের তিগাকালে করে বিহার ।
হৃষে হৃষে তব দাঙে আবি জাহানান् ।
সে দাঙের অহঙ্কারে
অঙ্গিষ্ঠ উপরা আবি বিজ তোকারে ।
প্রবিশাক পথে, দের সম্পরে বিপদে
ও গুহে সমুদ্র যতি থাকে জাহান ।

[প্রথান]

বাৰি । অচূক্ত পৃষ্ঠি মোৰ প্ৰাণ !
বহু বাটি অহঙ্কারে অকারে,
তিম প্ৰাণে সন্ধৰণা কাৰে
হৃষ বাল ইতিল বাগিছী, বৌগাপাতি !
আবি জাহান,
চাক সব তুলিবা স্পন্দন
অকি বোঝাকেৰ মুখে
অল্পিষ্ঠন কলিলা আহারে ।
আবক্ষ হৰ কে জোগল ।
এ পুনৰ বিলাইব দৰে দৰে ।

(কুরশের প্ৰবেশ)

হৃষ । কুকা কুক সাহান !
চুম্বিক অকারী কুরি,
উপৰ রহেচ তিল সাধন-পুকাশ ।
গোজাইশে আপোৱা প্ৰাণ বিশারে
কহেছিল কলাচাৰা যেই আহোমেন —
বিহি নিষ্কল - ভোগী অমল সহ
বিশ তাৰ কুড়িতেকে অকৰ সহিন ।
পাহুচান কুকুৰ বিহারে
নে আলা মাখিতে নাহি পাৰে ।
জামুক পথে পথে কিৰে ।
ইন্দো কুহার কুচা সাহান সাহান
হাহেশ দিহাই তাৰে
জাহান-জানে পচিতে তোকার পাৰ ।
। এ কি কুকা কুক কুৰশতি !
কুবি হে আৰামী দৰ —

(বাসবের প্ৰবেশ)

হৃষা কুক, হে সায়া-মাহুৰ সাহান !
গন্তু গৌলাহলে,
কুকলে এ কাম বিহলে
হি আবি, জানিতে মা চাই ।
কুক কুক কুৰেশ দহানু ।
জু-জুনি দীৰ
মুয বিশাল আকাশ ।

আবি লে পিছুৰ তীৰে
আজিও উপলব্ধ কৰি আহোন ।
সুজীতুম বিৰসন
এ তব বহিমাহিত শিতেৰ কুপার ।
হে লৰ্ম্ম-অবতাৰ ! হান দাচি পাৰ ।
কৰ দৰা, ক'ৰ না নিহান ।
শৈক্ষণ আপুৰ, কীৰনেৰ শেৰ কলে
অছুতালে বৰি আভি বিৰি,
কলক অৰ্পিবে তব কুৰেশ নাৰে ।

বামা । লহ শোৰ পালিবন ।
সনে সনে শৈপতিই লচ হে লহ ।
হাসডলে আবি হ'চে কলন কৰহ তীৰ ।
এত দিন বৈকুণ্ঠ-মিহান
হৃথি দে কৰেছ কালকাৰ—তীৰে পুৰিলে
হে কুক বৈকুণ্ঠ কৰহ কলন ।
লহ সে তাৰেক দৰ —
মুচ নাম বাদৰ প্ৰকাশ,
আবি হে 'গোবিলদান' অভিধান কৰ ।

বামা । কুক কুক, কুক আবি কীৱনে এ হামে ।

অভিধান-পৰ্মসনে
বিশেষে মুছিলা দেল চিতেৰ বিকাৰ ।
প্রবিশাক বাৰ বাৰ,
প্রবিশাক কুৰু আৰীৰ ।

[প্রথান]

বামা । প্রবিশাক কৰি জাহানে
চল বৎস শৈবকয়ে ।
শৈবেন বৃত্তান্ত কহলাপতিৰ
এ কাকী চৰ গোক ।
আবি তাহা পুকুৰ কুপার
আমাকে হইল সুত্তিমান ।

হৃষেশ । কুক-আনোকীৰ পৰি শিতে
শৰে চল হে সনে শৈবেন নগৰে ।
কাবেৰীৰ পুৰাতীতে কীৰ্তন কীৰ্তিৰে
তুক-প্ৰজ্ঞ কৰি আৰাম— এন — এন
এ কুক সাবোৰ বিহে কুহাত ঘোষণ ।

বামা । ধোকাতে হে হোকানে এহ দৃঢ়বতাৰ
সকলে আৰামওধু কৰ হে আমাৰ ।
একমাত্ৰ বিহু আৰাম
জু-জুন-কুৰু-কুৰু পুকুতি কীৰ্তন
হৃষ-অপুনে দোৱ চিৰ- পথিকালে
সুবারে কহেন আৰাম ।
সুৰিধৰ পুৰিয়াগে
হে আৰাম লাইছে পৰশ,

ନରପାତ୍ର ହ'ଟେ ତାରେ ହୃଦି ଦିଲ ଆଦି ।
ତାର ଶୋଇ, ଭାଲିଆଇ ଦୂରରେ ଆଲୋକ—
ଦେଲ ଆଦି, ହ'ଟ ମୁଣ୍ଡ ଏହିର ନବାର ।

ଚତୁର୍ଥ ମୃଦ୍ଦୁ

ପର ।

(୧୫ ନର ଓ ୧୫ ନାରୀର ପ୍ରବେଶ)

୧୫ ନାରୀ । ଆଶ୍ରମୀ—ଆଶ୍ରମୀ ! ବେଳ ସାମୁଦ୍ରାନ୍ତର ନରର ଦିଲେ ଅନେହେବ ।

୧୫ ନର । କେବଳ ? ଆଶ୍ରମୀ ନର ?

୧୫ ନାରୀ । ଆଶ୍ରମୀ ନର ! ବେଳ ଯାର ନାମାହୟ । ଶ୍ରୀରାମାଖ ବେଳ ହାତ ବାଜିରେ ମୟାଜୀକେ ଆଲିଛନ କରିଲେବ । ଏବନ ଆଶ୍ରମୀ ବ୍ୟାପାର କେତେ କଥନ କିମେହେ ।

(୨୨ ନରର ପ୍ରବେଶ)

୨୨ ନର । କି ଆଶ୍ରମୀ ଗୋ ? କି ଆଶ୍ରମୀ ?

୧୫ ନାରୀ । ଏହି କାବେରୀଭୌରେ ଯେ ଦେଖେ
ଦେଖୁ । ସହାଗୁହରେ ସମ୍ଭାଇ ଆଶ୍ରମୀ !

୨୨ ନର । କୁଠ ଦେଇ ଆଶ୍ରମୀଇ ଦେଖେ ଏଲେ ।
ଆର ଏକ ଆଶ୍ରମୀ ଦେଖିଲେ ନା ?

ଉତ୍ତର । ଆବା କି ଆଶ୍ରମୀ ?

୨୨ ନର । ଓହ ଦେଖ—ଆଦି ସବ ଆଶ୍ରମୀ ଦେଖ-
ମୁଁ, କିନ୍ତୁ ଆଜକରେ ଏ ଆଶ୍ରମୀର କିମ୍ବା ଆର
ଦେଖିଲି । ଓହ ଦେଖ ଆଶ୍ରମୀ ।

୧୫ ନାରୀ । ଓ ମା, ତାଇ ତ ଗୋ ! ଏ କି
ଦେହାରୀ ।

୧୫ ନର । ତାଇ ତ ହେ, ଏ କି ! ଏବନ ପଞ୍ଚ ତ
କଥନ ଦେଖିଲି ।

୨୨ ନର । କୁବି କି—କେତେ କଥନ ଦେଖିଲି !
ଏଥିଲି ଦେଖିଲେ କି ! ଆଗେ କାହିଁ ଆହୁକ,
କା ହ'ଲେଇ ତାର ହକ୍କ ଦେଖିଲେ ପାରେ ।

(ଦେହାରୀ ଓ ଧର୍ମକୀୟର ପ୍ରବେଶ)

(ଏକ ହତ ଦିଲା ଧର୍ମକୀୟର ଦେହାରୀର ମହାରେ ହତ-
ଧାରଣ, ଅପର ହତେ ପାଥା ନାହିଁ ଦେହାରୀକେ ବାଜନ
ଓ ଏକବୃତ୍ତେ ମୁଁ ନିରୀଳିଷ୍ଟ)

ଦେହାରୀ । ହି ହି ! କି କରିଲ ? ଓହ ହତ-
ଧାରଣ ! ମ'ରେ ବା । ପୃଥିଵୀର ଲୋକ ଦେଖିଲେ । ଦେଖେ
ଦେହାରୀ କରାଇ, ଆର ହାତରେ ।

୨୨—୧

ମୁଁ । ଆହା ! ତୋର ମୁଁ ଯେ କିମ୍ବା ଦେଲ ଦେହାରୀ ।

ଦେହାରୀ । ଆରେ ହୁ—ଶ'ରେ ବା, ଶ'ରେ ବା ।
ଆମାର କିମ୍ବା ହୁ ନି, ଶ'ରେ ବା ।

ମୁଁ । ଆହା, ତୋର ଚୋଥ ହୃଦି ହୁ ହୁ
କରାଇ । ନାକେର ଉପର ବିନ୍ଦୁ ବିନ୍ଦୁ ଦାର ହୁଏହେ ।
ଆହା ! ପଥ ଜାମ ତୋର କୋନ କାମେ ଆଜ୍ୟାନ
ଦେଇ । ତୁହି କେବଳ ଏହିର ଚିଲେ ଏଲି ଦେହାରୀ ।

(ଅର୍କକ, ବର୍କକୁଳ ଓ ଡିଫରଲେର ପ୍ରାଦେଶ)

ମୁଁ । କି ବାବା ! ବା ବାଲେହିଲ୍ୟ, ବିଲୋତୀ ତ ।

ତିକ । ତାଇ ତ ରେ ବାବୁ, ହୃକୌଟେ ପଥତା ଦେଲ
ଆମୋ କରାଇ କରାଇ ବାବେ ।

୧୫ ନର । ବା ! ବା ! ବା ପ୍ରେରିକ ବା !

୧୫ ନାରୀ । ଓ ମା, କି ଖୋଜ—କି ଖୋଜ ? ମୁଁ
ନିଧିଯେ ହୁ !—ଆରେ ତୋକେଣ ଖୋଜ କାଲାହୁରୀ ।
ବୋଜା ହୁଏହିସ ବ'ଳେ କି ଲଜ୍ଜା-ନୟର କିମ୍ବା
ବାଦିନ ନି । ଶ୍ରୀରାମାତେ ନାହିଁ ଯେ ଏକଟା ନୟର
ମାଧ୍ୟମେ ଆହୁ ରେ କାଲାହୁରୀ ।

ଦେହାରୀ । ଓରେ କାଲାହୁରୀ, ତମହିଲ୍ ।
ଆମାକେ କୁଠ ଗାଲ ହିଲେ ।

ମୁଁ । ଆବାର ତୋର ହୌଟେର ଉପରେ ଯେ ଦେଖ
ହେବେହେ ଦେହାରୀ !

ଦେହାରୀ । ତୋର ମୁଁ ହେବେହେ । ହାର ହାର,
ଏବନ ପାଶକେ ମୁଁ ନିହେ ଟାହୁର ଦେଖିଲେ ନା !—
ନେ ସୁରପୋତା, ଟାହୁର କିମ୍ବା ଆଶ୍ରମୀ । ଦେଖିଲି
ତ ଆମାର ପିଛନ ପିଛନ ଆର । ନିଲେ ଏହିଦେଶ
ପାତେ ବ'ରେ ଥାବ । ତୋର ବୌତା ଆର କୋନ
ପ୍ରେରିବାନ ଦେଇ । ଆଦି ବୋଜା, ଆମାର ଲଜ୍ଜା
ମରାଇ ହେବା ହେବ, ଆର ସୁରପୋତା, ତୋର ମଜା
ହୁଲ ନା ?

[ଅହାନ ।

ମୁଁ । ଆହେ ତାଙ୍କ ଦେହାରୀ ! ତୋର କୋନି
ଜାମେ ଯେ ଯାଥା ଯାଗେ ଦେହାରୀ । ମିଳା ଦେହାରୀ,
ମିଳା, ତୋର ଚୋଥ ହୃଦି ନା ଦେଖେ ଆଦି ଯେ ଏକ-
କାମ ଦେଖିଲି ଦେହାରୀ ।

ମୁଁ । ତୋଟିକେ ଗାଲ ଲିଲେ କି ହେ । କିମ୍ବା
କୋନ ମୋର ନେଇ । ଓ ଉତ୍ସବ ଦେଖିଲେ ବାହୁଦି ।
ମୁଁ ଏହି ହୌକାର କିମ୍ବା ପାରାଇ ଏ ପଥ ଜାମ,
ନା ପାରାଇ ଓ ଟାହୁର ଦେଖିଲେ । କିମ୍ବା କୋନ
ଦେଖିଲି ଦେହାରୀ । କିମ୍ବା କୋନ କିମ୍ବା
ଦେହାରୀ କରାଇ ଦେଇ ।

বললে, কিন্তু কিন্তু বিকার দিলে, ও কারও কানো কানে কোলে নি। এই একজাবে প্রশংসনীয় শব্দ কেবল সে পর চলছে। পাছে তার মৃদে অক্ষয়ত ইহুর কানে ব'লে সহজ পথ ওই ইহুর কান মৃদে কিংবা হাতি বরে, তাকে বাক্তাগ করতে প্রস্তুত আছেন।

এই মাঝী। কালাহুণীও বশমুম, বেহারীও মেখমু—কিন্তু কথা কথি কইতে হব, কাহলে বলি, ভালবাসা বটে।

(মাধৱধির গ্রন্থে)

দাশ। টিক বলেছ মা, ভালবাসা বটে।

এই নব। কুহির দেখেছ হাতুর ?

দাশ। কু মেখমু, মুকের কপোরুরঙা পরীকা করমুম। এই চেটোর তার করুকো লাঙকে পাইলুম না, তাকে একটা কথা করুকো পাইলুম না। কোর ক'রে শৰমুম। সৰুহীর বলে সে অবিকে দালিকে ফেলে দিবে চ'লে দেল। তাই মা, আহিও তোমার সনে বলি, ভালবাসা বটে। এখন তাহাছি, ওই ভালবাসা বলি কগবাসের হিকে একবার হেবে, তা হলে সে করুকো না আমি কি জপানোরই পরিয়াল করে।

এই নব। ওই পত্র মন কগবাসের হিকে কিবে ?

দাশ। লৈকফের ইচ্ছা কি না হয় তাই।

এই নব। তাই কি কেরাতে বাঞ্ছ না কি ধারাবী ?

দাশ। একবার পরীকা করতে ইচ্ছ হচ্ছে।

[গ্রহণ]

তিক। মুখেছ কাহা, মুখেছ ?

এই নব। সে কথা আর বিজেশ করতে হব—বাবালীকেও টেলেছে।

বড়। হা—ইউভীর কথে বাবালীও তাও উখলে উঠেছে।

এই মাঝী। তা আর আশৰ্দা কি ! তা যা হ'ল, বকল গে, কিন্তু হোকাটীর ভালবাসা বটে। কালাহুণীর বয়াত কাল।

[নব-মাঝীগৰের গ্রহণ]

(অর্টিকের গ্রন্থে)

বড়। কুহি আবোল করছ কেন ?

অর্টিক। আবোল করবো না ? যা:

ব্রিদ্বনাথ নহযুক্তি থারেছেন। দেশের আবাল-বনিকা-কু দেখে আবুল করছে, আবু আবি শ্রীব-নাথের প্রাণীর পাও !—আবি আবুল করব না ? আবুকে নবাবদ হনে করেছ না কি ?

তিক। আবু ! বুর্দ আবু ! শ্রীবনাথ কোমারই শুণগাত করতে এলেছেন।

অর্টিক। আবু !

বড়। আবু কি ? কুহি খেলে। ও এখানে হুমিল জেলে বসতে পারলোই তোমার সব পদার নষ্ট হবে যাবে। আবু কেউ তোমাকে পাও ব'লে পুরুবে না।

অর্টিক। বল কি !

তিক। সর্ববেশে লোক—বেখছ কি ! তেলকী আবে—বাববাচার্দাকেও মোকটা দাহ করেছিল। আমোর বাইল করেছিলুম, শোনে নি। এখন এতু 'শ্রীবনাথের' তেলার 'আচার্দা' পাখল হবে পথে পথে মুখে। দেশের মধ্যে তো অত বড় পদার হেঁচাটী নষ্ট ক'রে দিয়েছে।

অর্টিক। বল কি ! কিন্তু দেখে তা বোধ হ'ল না !

তিক। তবে দেখ—চু দাবা, যাই চু।

অর্টিক। দীক্ষাত তাই, দীক্ষাত। পদার যাবে ?

বড়। যাবে কি, আহই তোমার গোনেরো আনা পদার গেছে। অনুচ্ছ না, চুক্তিবিটুঁ-প্ৰে—কি ব'লে গান ধোরেছে। বুলছে 'তজ বতিরাজঃ'।

(মেঝে—এই মুক্তিবাজি ভজ বতিরাজঃ
ভজ বতিরাজঃ মুচমাতে !)

অর্টিক। তা কো অনুচ্ছ ! কই বালুমনির বেলাই ত কজেরা এ রকম গান গাইত না !

বড়। এইবাবে বুকতে পারছ ? মাধ্যার আমাবের কথা খোলা চুক্তে ?

তিক। বালু সুনি কে, আবু ও হোকা কে ? সে ছিল একটা দেশের রাজা। তার সহায় কীটি সহায়। সে কি আবু তোমার দু'পাঁচখানা বালুকাবের লোক করতো ? এ হোকা তিকিয়ী বালুবের ছেলে—পরম্পরে সেবা চালিবার কুকুই ওই তেক নেওয়া।

অর্টিক। কথাটা মাধ্যার জাগেছে।

বড়। তৌর্দাজীয়া ইচ্ছুরের বানত ক'রে বা আনবে—ঠোকা-কচি, বালুকাব—সব ওই কচ কগবী লুটে নেবে।

অর্টিক। টিক বলেছ—ব'লে বচই উপকাৰ

କରିଲେ ତାହିଁ । ଟିକ ବଣେହ—ଟିକ ବଣେହ—ଟିକ ବଣେହ—ଏ ଶୋଭଟା ଶ୍ରୀରାମର ଦୂରିନ ଧାରିଲେଇ ଆମାର ସର୍ବନାଥ କରିବେ ।

ଟିକ ! ଏକେବାରେ—

ବଢ଼ ! ଡୋହାକେ ବୃଦ୍ଧିଲାଙ୍କ କ'ରେ ଦେଖେ ।

ଅର୍ଚକ ! ବ'ଳେ ବଡ଼ ଉପକାର କରିଲେ—ତାହିଁ, ତୋଯାରେ ନ ନନ୍ଦାର । ତା ହଲେ ଏମ ଭାଇ, ଏମ—ମଧେ ଆମାର ବାନ୍ଧୀତେ ଏମ—ପରାହର୍ଷ—ପରାହର୍ଷ ।

ଉତ୍ତର ! ଆର କେବ—ଆର କେବ—

ଅର୍ଚକ ! ନା—ନା, ଘେଟେଇ ହବେ—ଘେଟେଇ ହବେ । ପରାହର୍ଷ—ପରାହର୍ଷ ।

ପକ୍ଷମ ମୃଦ୍ଗ୍ନା ।

ଗ୍ରହ (ଅଗରାଂଶ)

ଭକ୍ତମଣ ।

(ମୀତ)

ତଥ ସତିରାଜ ! ତଥ ସତିରାଜ !

ତଥ ସତିରାଜ ! ମୁହଁମାତେ ।

ପ୍ରାଣେ ଶୁଭିହିତେ ମଧେ

ନହିଁ ନହିଁ ମୁକ୍ତି ମୁହଁମାତେ ।

(କୋରାସ)

ମିନ୍ଦରପି ବଜନୀ ମାତ୍ର ପ୍ରାଣି

ଶିଶୁରକ୍ଷଣକୌ ପୁନରାବାସି ।

କାଳି କୌକ୍ଷତି ପଞ୍ଚତି ଆୟୁଃ

ତଥାପି ନ ମୁକ୍ତି ଆଶାଦାର ॥

ଅକ୍ଷୁଣ୍ଣ ସମିତି ପଲିତି ମୁଦ୍ରା

ମଧ୍ୟର-ବିହିନୀ ଆଶା ତୁମ୍ଭ ।

ବୁଦ୍ଧୋ ବାନ୍ଧି ଶୁଭୀବା ମୁହଁ

ତଥାପି ନ ମୁକ୍ତି ଆଶାଦିତି ॥

ପୁନରାପି ଜନନୀ ପୁନରାପି ଦରଃ

ପୁନରାପି ଜନନୀ-କଠରେ ଶରମ ।

ଇହ ମନୋରେ ବୁଦ୍ଧାରେ

ତୁମରାପାରେ ପାହି ମୁହଁରେ ।

[ଭକ୍ତଗାନେର ପ୍ରାଣ ।

(ହେମ୍ବୁଜା ଓ ଧର୍ମଦୀନେର ପ୍ରାଣ ।

ହେମ୍ବୁଜା । ହି ହି ହି ! ଶାତ ଶୋଶ ପଥ
ଛୁଟେ ଏକୁମ ଟାହୁର ଦେଖିଲେ, କେବଳ ପରିବର୍ତ୍ତନେଇ ଆମାର
ନାହିଁ ହଲ ! ହତତାଗୀ ନିର୍ବେଳ ଦେଖିଲି ନା, ଆମା-
କେବେ ଦେଖିଲି ନା !

ଧର୍ମ ! କେବ, ତୁହି ଟାହୁର ଦେଖ ନା ହେବାରୀ ।
ହେବାରୀ ! ଆର କେବନ କ'ରେ ଦେଖିବ ରେ ହଜ
ତାଗୀ ! ଟାହୁର ଏଲୋ, ଟାଲେ ଖେଳ । ଆମାର କି
ଆମାର କହ ଟାହୁର ନିର୍ବେ ତାର କିରେ ଆମାରେ ।

ଧର୍ମ ! ଟାହୁର ଏଲୋ ଆର ଟାଲେ ଖେଳ ?

ହେବାରୀ ! ଆ ଆମାର ଶୋଭା କପାଳ ! ତାର
ଶୁଭ ତୋରାର ଏହମଙ୍ଗ ମାଧ୍ୟାର ଚୋକେ ନି ?

ଧର୍ମ ! ତବେ ବେ କି ଟାହୁର ? ତୁହି ଏକଟା ପଥ
କଟ କ'ରେ ତାକେ ଦେଖିଲେ ଏଲି, ବେ ତୋର କହ
ଏକଟି ଅପେକ୍ଷା କରିଲେ ପାରିଲେ ନା ?

ହେବାରୀ ! ତୋର କି ବୃଦ୍ଧ-କ୍ଷତି ଏକେବାରେ
ଲୋପ ଦେଖେ ଗେହେ ?

ଧର୍ମ ! କେବ, ବୃଦ୍ଧ କିମେର କହ ଲୋପ ପାବେ ?
ଏକଟା ପଥ କେବନ ବୃଦ୍ଧ କ'ରେ ତୋକେ ନିର୍ବେ ଏହୁର
ବୁଦ୍ଧ ମେଧି ! ଯେଟାର ରହ ରକେ ଏକବାରର ତୋର
ମୁଦେର ଉପର ପଢ଼ିଲେ ମିହି ନି । ଆର ବାକାଳ
ବୈଟାକେ ପାଦୀର ଲାଜୁକେ ବୈଶେ ଅନେହି ।

ହେବାରୀ ! ଟାହୁର ଆମାର କହ ଅପେକ୍ଷା କରିବେ
କି ?

ଧର୍ମ ! କେବ, ଟାହୁର କି ବାହୁଦ ନାହ ?

ହେବାରୀ ! ହରହେ ହରହେ—ଶୁଭେ—ବୋଦ୍ ।

ଧର୍ମ ! ତାର କି ଚୋଦେ ଚାହଡା ନେଇ । ତୁହି
ଏକଟା ପଥ ହେଟେ ଏଲି—ଆର ଲେ ବନ୍ଧିର ସେକେ
ବୈରିର ଦୁରାର ପା କେବଳ ପାରଚାରୀ କରିବେ—କେ
ଲେ ଏହି ଟାହୁର, ତୋର କହ ଏକଟି ଅପେକ୍ଷା କରିଲେ
ପାରେ ନା ?

ହେବାରୀ ! ଆରେ ମହୁ, ବୋଦ୍ । ଏଥାନେ ବୁଦ୍ଧ ମେହି ।
ପାଦୀ ରାଖ, ଛାତା ରାଖ, ରୋଧେ ଏକଟ ବିଶ୍ଵାସ କହ ! ବାକାଳ କ'ରେ କ'ରେ ହଲି ବେ !
ଆମାର ମାଧ୍ୟା ଥା, ଏକଟ ବୋଦ୍ । ଲୋକଜଳ ସବ
ଚାଲେ ଗେହେ, ଟିକିବିର ମାର ଏଫିରେହି । (ଧର୍ମଦୀନକେ
ଧର୍ମିଆ ଉପବେଶିତକରଣ)

(ଗୋବିନ୍ଦ ଓ ରାମାନୁଜର ପ୍ରବେଶ)

ରାମା ! ଗୋବିନ୍ଦ ! ମଧ୍ୟାଳ ଏହଶେର ପୂର୍ବିକ୍ଷେ
ଏକଥାର ତୋରାର କହା ଆମାର ମନେ ଜେହେ ଉଠେ-
ଛିଲ । ସେଇ ତୋରାକେ ଶ୍ରୀରାମନାଥର ଅଞ୍ଚଳେ
ଦେଖିଲେ ପେଲୁମ । ଅମ୍ବପୂର୍ଣ୍ଣ ବାନ୍ଧା ଆଜ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହଲ ।

ଗୋବିନ୍ଦ ! ତବେ ଆର ବିଶ୍ୱ କରିଛୁନ କେବ
ମାହ, ବାମକେ ଶ୍ରୀରାମରେ ହାଲ ହିଲ ।

ରାମା ! ଶ୍ରୀରାମରେ ହାଲ କି ତାହିଁ, ତୋରାକେ
ବଜେ ଧାରଣ କରିବାର କହ ଆମି ବାହୁଦ । କିନ୍ତୁ
କେବନ କ'ରେ ଧରିବେ, ବୁଦ୍ଧକେ ପାରାଇଛି ନା ହେ ତାହିଁ ।

গোবিন্দ (ধৰ্ম) জাই ত, এ কথাৰ অৰ
সামাজিক সুবেতে পাৰিছি না। এক লোক আমাৰ
চীনো-পাহাড়ী আৰাব পেলে। ক'বে আমাকে আৰাব
ব'লিবে দাবা চুৰ্ণীযোৱা কৰছেন কেন ? (একটো)
জাইবি ! অসম কি কোৱা অপৰাধে অপৰাধী আৰি,
আ আৰাব আশৰাবৰ আৰাবহণেৰ অভয়াৰ ?
জাইবি ! গোবিন্দ, গোবিন্দ ! পৰম আৰুৰী ফুৰি !
লোকোৱাবাৰে ফুৰি রেখেছিলে গোপ !
জোৰাবি কৃপার বলে
পাহাড়ীযোৱে পৈচামে থাব !
দৰ্শন এ চিঙা আপে বলে,
নারায়ণ-অভয়-চৰণে
বজ্জল আহি হ'ব পৰম কোৱাৰ
কোৱাৰ হ'বে না আৰাব কিভ কাই—
গোবিন্দ ! কেন আৰ্দা বলিতে হ'চিত ? দাব আমি
বজ্জল বা উনিৰ
চীনুৰে অভয় দাবি—
হাতিবি না—হাতিবি না আঞ্জলি !
হামা ! কিষ্ট কাই, বজ্জল ব'বে তক ব'ব,
মাথা মাই লে অকৰ চৰণ ম'ন্দিৰে !
হে আৰুৰি ! চীনুৰে কোৱাপানে চাই—
ম'ন্দিৰ স'ব কুলে দাই—
হামা আৰাবলে হ'ব পৌৰি চুৰ্ণীযোৱা
পোৰ কি বলিতে ঘোৰে,
হ'লোৱে ব'লুবহৰে, অতি স'বোগনে
কোৱাৰ কি মূৰুৰিয়া আহে বলিনতা ?
ক'ৰো প্রতি উৰীয়া, বেৰ, কুমু বিমুক্তাৰ ?
ক'ৰো প্রতি অকৰণা, কিংবা অসংহোৰ ?
আৰে কি বলকা ক'ৰো প্রতি ?
গোবিন্দ ! অসু যিৰি ধাকে পাবনাকো হাম ?
হামা ! কুল না পাহাইয়ে প্ৰিয়তহ !
ধাই ধাকে কৰ পৰিহাৰ,
আলিমন রাখিবি আসাৰ—
কোৱাকে বীৰিয়া বকে হ'ত হ'ব আৰি !
চলিতে চলিতে প্ৰিয়তহ,
অ'পূৰ্ব বহস-ক'ৰা কৰহ অ'পৰ !
লোকোৱণে নারায়ণ এক চুৰি ধ'লে
আৰাবকে হেৰাস চুছাউতি,
অত মুক্তি কৰিলেন ইকাই দিলান !
আই গৱ—অ'পূৰ্ব বিদ্যা-চুৰ্ণিবৰ,
ল'ক্ষণৰে ব'ল-চৰণ—
উকাই কৰিলা ঘোৱে অৱন্যানী হ'তে !
অবশ্যেৰে নারায়ণ দ'লে নারায়ণ,

গোবিন্দ হ'তে সুতৰণ কৌণ পৌৰ—
নারায়ণ-ক'ৰাব হ'তে কৰিলা উকাই !
নারায়ণ-চৰণ কৃপাৰ
আৰি আমি চিহ্নত আসোকেৰ মেশে !
তুম কাত, অৱৰেৰ শেবৰাহি—
পৰমজলে, কীৰজলে
কীতি ও আৰামসৰলে একমাৰ তিবি !
মুক্তিকাৰী কীবেৰ উকাইে ব'ক অবীকাৰে,
সৰ্বস্মৰ্মতি অবহিত ক'কেৰ মেৰাব
নামজলে অভয়াৰী আমি !
এই দুৰ্ব কৰহ পৰাপ,
প্ৰিয়বনাৰ তব কৰন কল্পাপ !

[গোবিন্দেৰ অধ্যায় ও প্ৰাণীন]
(ধৰ্মবিবিৰ প্ৰবেশ)

হাম ! ওই—ওই—ওকদেৰ ! বেখতে পেৰেছি !
হামা ! আৰ বেখতে হ'বে না। নামানী আমাৰ
—আমাৰেৰ পত্ৰুতি লোকেৰ স'ব কৰতে দেই !
হাম ! সে উপদেশ আমাৰেৰ পক্ষে ! নামা-
হ'লোৱে পক্ষে নহ ! নারায়ণেৰ চকে আৰাব আৰুৰ
পত কি ? হোৱাই প্ৰতি, লোকটাৰ অধৰা দেখে
আমি চোৰেৰ অস রাখতে পাৰি নি। নারায়ণ
হ'ল কৃপা না কৰেন, তা হ'লে পত্ৰ উকাই কেমন
ক'রে হ'বে !

হামা ! ধৰ্মবিবি ! তোমাৰ কঙ্গা যখন হস্ত-
কাণ্ডোৱে উপৰ পড়েছে, তখন আৰ লে পত হয়ে
থাকতে পাৰিবে না !

হাম ! পাৰিবে না নহ ; আৰহই আমাৰকে
পত উকাই কৰতে হ'বে। নামা চৰিয়েৰ অসংখ্য
লোক আৰ ওই অভয় চৰাবে আৰাব পেলে—এ
পৰিৱ দিলে আগনীৰ পাদনৰীপে এসে ওই হস্ত-
কাণ্ডই কি অসুক থাকবে ?

হামা ! হাম, ওকে মিহে এস !

(এক পাৰ্শ্বে ধৰ্মীয়স ও হেৰাবাৰ প্ৰবেশ)

ধৰ ! ক্যা—তাই ত ! তোৱ নাকেৰ ভৰ-
মিতে এখনও ধাম লেগে বয়েছে ! (ব্যক্তি)
হেৰাবাৰ ! হাত হাত—আৰাব ক'ৰা আসুছে !
ধৰ ! তোৱ মুখ্যালি অকিৰে মিহেছে—
তোৱ হাতি এখনও ছলছল কৰছে !

হেৰাবাৰ ! তোৱ মুত কৰছে। হাত পাৰা
হতকাৰা, এক সাতু আমাৰে লিকে আসুছে !
ধৰ ! ওহে তাই সাতু ! ও সাতু—সাতু !
(হেৰাবাৰ অধ্যায়) ওহে তাই, উকৰ হাত না !

ଥା ! ଆମ—ଦେ—କେ ? କାହେ, କାହେ ?
ନୀତୁ ସମ୍ମ କାହେ ?

ଥାଏ ! ତୋହାକେ ନୀତୁ, ତୋହାକେ ! ପଦିରାଖ
ତୋହାକେ ଏକବାର ଡାକଛେ ।

ଥଥ ! ଆମାକେ ଡାକଛେ ।

ଥାଏ ! ହା—ତାଗାଧାନୁ, ତିନି ତୋହାକେଇ ଡାକ
ଛେ ।

ହେଲାଏ ! ହା—ହା ଶ୍ରୀମିର ହା—ଠାହୁର କି
ବଳେନ, ତମେ ଆମ ! ତମ ମେଧ ଦୀଜିଲେ ରଇଲ ।

ଥଥ ! ଠାହୁର ଡାକଛେ ! ଆମି ତାଗାଧାନୁ !

ହେଲାଏ ! ହା—ହା—ଶ୍ରୀମିର ହା । ବେଳେ
ଦେଲେ ଆମାର ଆମାରେ କିମ୍ବକେ ହେବ । ତା ବୁଝେ
ଦିଲ ?

ଥଥ ! ଅବେ ବୋଲ୍ ହେଲାଏ—ଏକଟୁ ବୋଲ୍ । ଠାହୁର
କି କଷ ଡାକଛେ, ତମେଇ ଆମି କିମ୍ବେ ଆମାହି ।

(ହାଶରଥି ଓ ସହିଦୀଙ୍କେ ହାମାହାରମହାପେ ଗରମ)

ହେଲାଏ ! ଆମ ! ଏକଟୁ ହାତ ହେତେ ଦୀଚି ।
ହକକାନୀର ତାଲାହାନୀ କି ନର, କିନ୍ତୁ ତେବେ ପେଣା ।

ହୋମା ! ଓହ ମୂର୍ଖାନ୍ତିତ ଏମନ ହୃଦୟ କି
ଆହେ ତାହି ଦେ, କାବ୍ୟକ୍ରମ ଯତ ଅବିରାମ ଓହ ମୂର୍ଖ-
ତିର ପାମେ ଦେବ ଆମ ? ବଳ—ନିମ୍ନକୋତେ ବଳ ।
ଆମାକେ ଆମୀର ହେବେ ବଳ ।

ଥଥ ! ଆମ ! ଓହ ଶ୍ରୀଲୋକଟିର ଚୋଥ ହୃଦି
ପରମ ହୁଲାର । ଯେ ବିନ ଧେକେ ଓହ ଚୋଥ ଦେଖେଛି,
ଦେଇ ବିନ ଧେବେଇ ଏକମତେ କଷ ଓହ ଚୋଥ ହୃଦି
ନା ଦେଖେ ଆମି ଥାକତେ ପାରି ନା ।

ହୋମା ! ତା ତୋ ବେଦାଇ । ତାର କଷ ତୁମି
ନାହା, ମହୋତ, ତର ବିସର୍ଜନ ହିବେଇ । ଓହ
ମୌଳରେ ତୁମି ଏତ ତଥା ଦେ, ଗୋକୁର କିନ୍ତୁ
ତିରକାର କାନେତ ତୋଳ ନା ।

ଥଥ ! କନତେ ପାଇ ନା ଠାହୁର, ଆମି କାହାର
କଥା କନତେ ପାଇ ନା । ଓହ ଚୋଥେ ଦିକେ ସଥନ
ଦେବ ଥାକି, ତଥନ ପୁରୀରୀ ଆମ କୋମତ ମାଦାରୀ
ଆମି ବେଦାଇ ପାଇ ନା ।

ହୋମା ! ତୋହାର ନାମ କି ?

ଥଥ ! ସହିଦୀନ ।

ହୋମା ! ଆମି ?

ଥଥ ! ସମ-ନୀଯମାନୀ ଆମି ।

ହୋମା ! ଓହି କି ତୋହାର ହୀ ?

ଥଥ ! ନା ଠାହୁର ! ଅବେ ଆମି ଏତିକା
କରେଇ, ଓ ହାତା ଆମ କୋବତ ଶ୍ରୀଲୋକକେ ଆମି
ତାଗାଧାନ୍କେ ନା ।

ହୋମା ! ଆମାର ! ହୈ—ରାତର ଚତୁର ମେରେ
ଆହାତ ହୁଲର ଦୀର୍ଘ ଚତୁର ଆମି ତୋହାକେ
ଦେଖାଇ ?

ଥଥ ! ହୋ—ହୋ—କି ବଳହେତ ଠାହୁର !

ହୋମା ! ବଳ—ତା ହେବେ ତୁମି ଏହି ହୃଦିର ପଦ-
ବନ୍ ବାହାର ପରିକାର କରେ ।

ଥଥ ! ଓ ଜହର ଦେବେ ତୁମର ଚତୁର କି ଆମ
ଆହେ ?

ହୋମା ! ଏହି ଥାକେ—ଏହି ଓ ହେତେ ଅବିରାମିତେ
ହୁଲର ଚତୁର ଆମି ତୋହାକେ ଦେଖାଇ ପାରି ?

ହେଲାଏ ! ଅବେକଥିମ ହେବେ ଦେଲେ ! ଏକକଷ ତ
ଓ କୋନାଟି ଦିଲ ଆମାକେ ହେତେ ଥାକତେ ପାରେ
ନା ! ତାହି ତ ! ଏ ଠାହୁର ତ ମହମ ଠାହୁର ନା !—ନା—
ନା ! ଓହ ଚଲୁଲ କରାଇ ! ଓହ ହିତେ ଏଲୋ—
ଏଲୋ !

ହୋମା ! ବଳ ତାଗାଧାନ୍, ବଳ ! କଥା କବେ
ଚକଳ ହୋଇ ନା । ଏହି ଶେବ କଥା । ଆମ ତୋହାକେ
ବିଜାପୁ କରବ ନା ।

ଥଥ ! ଅନତ ଭୁବେ ତୁମର ?

ହୋମା ! ଏହି ଦେଖେ ତୋହାର ବୋର ନା ହୁବ,
ଦେଇ ମୁହୂର୍ତ୍ତେଇ ଚଲେ ଏହେ ତୋହାର ପ୍ରଶିଳିନୀର ମେରେ
ଶିଳିତ ହେବେ ।

ଥଥ ! ତା ଏହି ହୁବ ଠାହୁର, ତା ହେଲେ ଏହି
ଚୋଥେ ପାନେ ନା ଚରେ ଆମି ଦେଇ ଚୋଥେ
ପାନେଇ ଚରେ ଥାକବ ।

ହୋମା ! ଏହ ତାଗାଧାନ୍, ଆମାର ମହେ ଏହ ।

[ଅହାନ]

ହେଲାଏ ! ଆମ ! ଏ କି ! ଚଲେ ଥାକେ ବେ ।
ତାହି ତ—ଏ କି ରକମ ହେଲ ! ତଥମ କଥା କହିଲ
ଆମ ଏକ ଏକବାର ଆମାର ମୁଖେ ପାନେ ଚାହିଁ ।
ଓହି କିମ୍ବଳେ । ନା—ନା—କହି କିମ୍ବଳେ ! ଥାକେ—
ଆମ ମାଯାମୀଠାହୁରର ମୁଖେ ପାନେ ଚାହିଁ । ଅବେ
କି ଏ ସ୍ଥ—ଏ ଚୋଥ ଦେଖାଇ ଲୋଭ—ଓହ ମୁଚେ
ଦେଲ ! ଚଲେ ଦେଲ ବେ—ଦେଲ ବେ ! ଘୋଲ—ଘୋଲ—
କହି କଥା ଓ ତୋ କନତେ ପେଲେ ନା ! ଘୋଲ—ଘୋଲ—
—କନତେ ପେଲେ ନା, ନା କନତେ କନଲେ ନା ? ଏ କି
ରକମ—ଏ କି ରକମ !

[ଅହାନ]

(ତିରମଳ, ବଢ଼ାନ ଓ ଆର୍ଦ୍ଦକେର କାହେବ)

ତିର ! କି ଆମ ! ହା ବଲେହିଲୁମ, ଆ
ଲିଲାନ୍ଦେ ତ ?

ଅର୍ଥକ । ଆର କେନ ବହୁ, ତୋରା ଆହାକେ ଦୀର୍ଘିତ ଦିଲେ । ତୋରାରେ କଣ ଆଦି ଏ କରେ କରନ୍ତେ ପାରନ୍ତିନା ।

ବନ୍ଦ ! ଏ ତ ଶ୍ରୀମଦ୍ବେଦର ଶେଷକା ନର—ଏ ସେହି-
ଶେଷ କାହା ।

ଅର୍ଥକ । ମିଳିବ ହୁଅଛାଇ, ଦେଖଇ ଆଦି କର ଅଧିକାରୀଙ୍କ ନାମ କରାଇ । ଆଦି ଅଧିକ ଅର୍ଥକ । ଶ୍ରୀମଦ୍ବେଦର ତିତରେ ଏହି କେଟେ ଦେଇ, ବେ ଆହାର ବିକଳେ କଥା କର । ତୁ ଓକେ କେନ, ସାହୁଚାର୍ଯ୍ୟର ଦଳକେ ବଳ ଶ୍ରୀମଦ୍ବେଦର ଥେବେ ଦରି ନା ଦୂର କରନ୍ତେ ପାରି, ତା ହାଲେ ଆଦି 'ଅଧିକ ପାତା' ନାମ ଥେବେ ପାରିବ । ଏହି ତାହି, ତାଙ୍କେ ଏହି ।

ବନ୍ଦ ! ମେଧଳେ ଧାରା, ହୋତାର କାହିନୀ-କାକନ-
କାହିନୀ କେବଳ ଏକବର ଦେଖିଲେ ।

ତିକ । ସୁଜୋ ଆଶାରୀ ଥେଣ ଗେହେ—ସେ
ବିରାମ ରହେଇ । ଆଦି ତ ଆର କେଲି ବି ।

[ଅଧିକ]

(ଶ୍ରୀମଦ୍ବେଦର ଅବେଳା)

ଗୋହିକ । ମେହି ହୁଟୋଇ କ ବଟେ । ତିକ
ଦୀର୍ଘ ପାହ ନିରେଇ । ମନ୍ତ୍ରବ କାଳ ହାଲେ ଅଧିନ
ରେ ଶୁକିହେ ଶୁକିହେ ପଥ ଉପରେ କେନ । ଏହି ନାରା-
ଣ୍ୟ ଆର ଏହି ନାରାବଳକେ ଆହାର ତାଲବାଲକେ
ବେ ? ତବେହି ଆହାର ନାରାର ତରଗାହ ଲାଭା
ରହେ । ନାହିଁ ବା ଶେଷ, ତାତେ କି । ବୈହୁ ଦେବ-
ର ହୋତାହୁ ନୈବିଜି । ସେହନ ନାରାବଳ, ତାର
ମନି ଶୁକୋର ବାଦହାଇ କରିବା । ମେଦେ ନାକି
ନ ବେଳେକେ ଜଟି ତିବେଳେ ତତ୍ତ୍ଵର ନୈବିଜି ? ନା,
ହୁ । ଆଥେ କି କରେ ନା କରେ ଦେବି ।

[ଅଧିକ]

ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ମୃଦ୍ଘା

ଶ୍ରୀମଦ୍ବେଦର ଶବ୍ଦବିରେ ମାଳାନି ।

ରାମାଜୁମ ଓ ସହଦ୍ଵାନ ।

ଶହ । ଏକଟେ ଏକଟେ କ'ରେ ଏ ଆହାକେ କୋଥାର
ଏ ଅଳେ ଠାହର ।

ଶାରୀ । କୋଥାର ନିରେ ଏକୁହ ଦୁରତେ ପାରନ୍ତ ନା ?

ଶହ । ଏ ରକର ଆହାର ଆଦି ମରେ କରନ
ନି, ତା କେବଳ କ'ରେ ଦୁରନ ? ଠାହର ! କାହା
ଆହାକେ ଛହିବ ନାହିଁ ।

ଶାରୀ । କେନ ସହଦ୍ଵାନ, ତୁ ମି ବେ କରନ୍ତେ ନର୍-
ଶେଷ ତହୁ ଦେଖନ୍ତେ ଏବେହ ।

ଶହ । ଏକବାର ବ'ଳେ କେଲେହି, କବା ଦିଲେହି,
ତାହି ଏବେହ । କିମ ଠାହର, ତୁ ମି ଥିଲେ ଏବେହ
ବ'ଳେ ତାହି ଆଦି ଆଶତେ ଶେରେହି । ଆଦି ଶନ-
ଶାଟ କିହୁହି ଦେଖନ୍ତେ ପାଇନି । ଅକ—ଅକ—ଠାହର,
ଆଦି ଅକ । ଆଦି ହେବାହାକେ ପଥର ଧାରେ
ଏକଳା କେଲେ ରେବେ ଏବେହି । ଠାହର ! ଆହାର
କିଲିରେ ଥାକ ।

ଶାରୀ । କିମିରେ ଦେବ ବଲେହି କ ଏମେହି ।
ତୁଳା ହରା ନା ଡାଇ । ତୁମିଓ ଦେବନ ତୋରାର
କଥା ଦେଖେହ—ଆହାର ଏକ କଥାର ପ୍ରଥିତିବୌକେ
ପରିକାଳି କ'ରେ ଆହାର ସବେ ଏବେହ, ଆହାକେ ତେବେଳି
ଆହାର କଥା ରାଖନ୍ତ ନାହିଁ । ଯ ଦେଖାବ
ବ'ଳେ ମରେ ଏମେହି, ପରମାଣୁଶଲୋକନେର ମେହି ତହୁ
ତୋରାକେ ନା ଦେଖିବେ ବିଦାହ ଦିଲେ ଆଦି ବେ ସନ୍ତା-
ନ୍ତ ହି ହ ।

ଶହ । କି ବଲିଲେ ଠାହର—ପରମାଣୁଶଲୋକିନ ?

ଶାରୀ । ପରମାଣୁଶଲୋକିନ । ମେହି ନଯନେର
ଏକଟେ ଇହିତ ପାରାର ଲକ୍ଷ କର ବୋଲିନ୍ଦୁ ନୀଳ ମୁଖ
ମୁଖ ବ'ଳେ ତପଞ୍ଚ କରଇନ । ମେହି ତଙ୍କୁମୁକ୍ତିରେ
କମାହାତେ ପ୍ରତିକିଳିତ ହରେ କୋଥାର ହେବାହାର
ଚକ୍ରକେ ଏତ ମୁମ୍ବର କରିଛେ ।

ଶହ । ମେହି ଆଦି ଦେଖନ୍ତେ ପାର ?

ଶାରୀ । ମେହି ବିଦାହେହି କ ତୋରାକେ ମରେ
ଏମେହି ।

ଶହ । ମୋଟିନ୍ଦୁ ମୁଖୀୟ ମୁଖ ତପଞ୍ଚ କରିବା
ହେ ମନ ଦେଖନ୍ତେ ପାର—

ଶାରୀ । ପାରି କେ ବଲି ? ପାରିବେ କରି ତଙ୍ଗଙ୍କ
କରେ । ତପଞ୍ଚ କରନ୍ତେ କରନ୍ତେ ମନି ତୀର କପା ହର,
ତବେ ଦେଖନ୍ତେ ପାର । ପକଦିବରୀର କରକେ ଓ ପର-
ପରମାଣୁଶଲୋକକେ ଦେଖନ୍ତିର ଲକ୍ଷ ବନେ ମିବେ ବାହୁଳ
ହେ ଚାହୁଁଚାହି କରନ୍ତେ ହରେଛି ।

ଶହ । ବଟେ ! ଆର ମେହି ତହୁ ତୁ ମି ଆହାକେ
ଦେଖିବେ ?

ଶାରୀ । ଆଦି ତୋରାର ହରେ ପରମାଣୁଶଲୋକ-
ନେକ ଭାକରେ । ଦେଖି ଦେଖିଆ ତୀର ହପା । ଓ କି !
ମାର୍ଦା ରେଟ କ'ରେ ବସିଲେ ଦେ ?

ଶହ । ମ'ରେ ଶାତ—ମ'ରେ ଶାତ—ଆହାର ଆର
ମେ ତହୁ ଦେଖନ୍ତେ ହବେ ନା । ମ'ରେ ଶାତ ।

ଶାରୀ । କେନ ହେ ତାହି, ହଟାଏ କୋଥ ହ'ଲ
କେନ ? ଆହାର କଥାର ବିଦାହ ହ'ଲ ନା ?

ଶହ । ବିଦାହ—ବିଦାହ ଆହାର କି ! ସେ ଏତ

ବଢ଼ି କଥା କର, ଦେଇ ତ ନାହାଏଣ । ଯାଇ, ଆମି
ତୋମାର ମୁଖ ଦେଖିବୋ ନା । ତୁମି କ୍ଷାପା-ନାହାଏଣ ।

ବାବା ! କେବଳ କ'ରେ କିମ୍ବା ହୁଅ, ବଲ ।

ଧର । କ୍ଷାପା ନାହିଁ । ବୋରୀଙ୍ଗ ମୂଳୀଙ୍ଗ ମୁଖ
କଟଗ୍ରାମ କ'ରେଇ ମାକେ ଦେଖିତ ପାଇ ନା । ଏକଟା
ନାରୀଙ୍କୀ ବସନ୍ତାର ମାହାତ୍ମ୍ୟ କରିବେ ଏବେ ଦେଇ ପରମାଣୁ-
ଶୋଭନକେ ଦେଖିବେ ?

ବାବା ! ଅଛୁଟକ କ୍ଷାପାନିବି ଯହିଏ ଦେଖା ଦେଇ,
ତାତେ ତୋମାର କି ?

ଧର । ତାହାଲେ ବେ ତଗଜ୍ଞାର ମାହାତ୍ମ୍ୟ ନଟ ହବେ
ନାହାଏଣ ।

ବାବା ! ଧର୍ମକୀୟ ! ଶୋଭ କର ମୁଖ ।
ଆୟୁର୍ଵେଦନେ ତୁମି ମୋରା ଆଧିକାରୀ ।

କମ୍ବ କମ୍ବ ମୁକଟୀର ତଗଜ୍ଞାର କଲେ

ଅପୂର୍ବ ବିଶ୍ୱାସ ତୁମି କରିବୁ ଅର୍ଜନ ।

ଏ ଅମ୍ବା ବର୍ଷପୂର୍ଣ୍ଣ ମାହାର ତୋକାର,

କିମ୍ବା ତାର ପ୍ରାଚୀକରିତ ତଗଜ୍ଞାର ?

ଉଦୟମୁଖେ ଆହୁତ ଆବରିଜନ,

ନାରୀଯାମ କରନ୍ତୁ କରନ୍ତୁ—

ମୁକ୍ତ ହୁଏ ମୁଖ ତାର,

ପ୍ରବାହ ଛୁଟକ ଶତବରେ ।

ଶାରୀକାର ତୁଳଗ-ଶରନ

ହେ ମୋରୀର ମାନୁଗମା

ଦେହର୍ଵର୍ତ୍ତ କତାକ-ମାର୍ବାନ ।

ଏକବାର ଦେଇ ଛାଟି ଆୟ୍ବି ।

ଏକବାର ନରନେ ନରନେ ସନ୍ଦିଲନେ

କଟାକେ ଅନୁକଥାରା କଗା ବିଭବରେ

କରନେବ ବର୍ମନ-ତୃତୀୟ କର ନିରାବନ !

(ପଟ୍ଟ-ପରିବର୍ତ୍ତନ)

[ଅନୁଷ୍ଠାନିକ ଲକ୍ଷ୍ମୀ-ମେଲିତ ନାହାଏଣ]

ଆୟ୍ବିଯୁଦେ ଅନୁରାଗ ଅର୍ଜନ ଆଧିଦ୍ୱାରା

ତେବେ ଦେଖ ଧର୍ମକୀୟ ।

କି ଅପୂର୍ବ ପରମାଣୁ ଆୟ୍ବିର ବିକାଶ ।

ମରେଇ ଅନୁଷ୍ଠାନ-କଗା ତେବେ ଆକାର,

ଛୁଟିଛେ ଅନୁଷ୍ଠାନ ଦ୍ୱାରେ

ମୁଖୀୟ ଆୟ୍ବି-ମୌତି-ମାର୍ବାନ କରନ୍ତୀର ।

ଉଠି ହେ ସେଇ ହେ ତାଗାବାନ୍ ।

ଉଦୟଲେ ଆମ୍ବା-ମିଳୁ

ମୁଖର ପୁରୀଙ୍ଗ କର ପାଇ ।

ଧର । ମୁଖ ଗେଲ ଆୟ୍ବି, ହାତ, ମୁଦେ ଗେଲ ଆୟ୍ବି ।

କରନେ ପରମାଣୁରେ ପରକ ତୁମିତେ ନାହିଁ ପାରି ।

ମିଳାମୋ ନା ମିଳାମୋ ନା—ଆମିତେ ଆମିତେ
ପଥ ହୁଏ ଦେଇ ନା ହେ କିମ୍ବା ।

ବାକ୍ କେବେ ରେବପୂର୍ଣ୍ଣ କାରା,

କଥାପି ମୋରିବ ଆମି—

ବାହାର ମିଳାମୋ—ଦେଇ ନା ଦେଇ ନା

ଅଛ କ'ରେ ।

ଦେଇ ନା ଦେଇ ନା ପରମାଣୁ-ଶାଳିନ !

(ପର୍ମିନ୍ଦ୍ରିତ)

ବାବା ! ଉଠି ଧର୍ମକୀୟ, ତୁମୁକ୍ତିଶିଳିତ କର ।

ଧର । ଏହି ବେ—ଏହି ବେ ! ଧରାନାହିଁ । ପରମ
କ୍ଷମାର୍ଥେ ଏହି କାମ-ପରାବନ୍ଦ ପଞ୍ଚକେ ଆପନି ବେ
ଦେବହୃତ ଆନନ୍ଦରେ ଭାବୀ କରିଲେ, ତାର କର-
ଅନ୍ତରେ ମାନୁଷେଣ ଆପନାର ଏ ସହ କାର୍ଯ୍ୟର ଏତି-
ଶୋଧ ହବ ନା । ଏହୁ ! ଏ ଅଭିକେ ଚିରବାସ ବ'ଳେ
ଏହି କରନ ।

ବାବା ! ମାତ୍ର କେବଳ ଧର୍ମକୀୟ, ଆମ ଥେବେ ତୁମି
ଆମାର ଲଥା । ଏହି ଭାବି, ଉତ୍ତରେ ମିଳେ ଆମ
ଥେବେ ଶର୍ମିଭାଙ୍ଗୀ ନାରୀରଖେର ମାନୁଷ ଏହି କରି ।

ଧର । ଓ ସବ ବଡ଼ ବଡ଼ କଥା ଆମି ବୁଝିବ ପାରି
ନା । ମୁନ୍ଦ—“ଆଜି ଥେବେ ତୋମାକେ ଧାର ହେଲେ
ପାଇବ କରନ୍ତୁ ।” ନା ବଲଲେ, ଆମି ପାଛାଭାବେ ନା ।

ବାବା ! ତାଙ୍କ, ତାହି ହଲେ ମଦି ତୋମାର ତୁମି
ଏହି କରନ୍ତୁ । ତାହି ହଲେ ଉଠି ଧର୍ମକୀୟ, ଆମାର ନାହାଏଣ ତୁମି
ଏହି କର ।

ଧର । ଏ କି ଅନୁଷ୍ଠାନ କଥା ବେଳା ଧର୍ମକୀୟ ?

ଧର । ପରିତିଲାଭନ ! ଅନୁଷ୍ଠାନକେ ବେ ମନ୍ତ୍ରକ
କରିବ, ତାହି ବଲାହି, ମୁଣ୍ଡର ଶ୍ରଦ୍ଧାଲେ ହେବାର ବେ
ଆମାକେ ପଞ୍ଚ ମତ ଦେଇ ନା ବାବତୋ, ତାହାଲେ
କର୍ମାମରେ ମୁଣ୍ଡି ତ ଆମାର ଉତ୍ସବ ପଢିତୋ ନା ।

ଆମାର ଏହି ଅତୁଳ ମୌତାଗ୍ୟ ନାହିଁ ହ'ତ ନା !

ବାବା ! ଏହିଏ ମୋହ ଧର୍ମକୀୟ ?

ଧର । ତାଙ୍କ କ'ରେ ଦେଖ ନାହାଏଣ । ମୋହ
ଆମାର ଆମ କିମ୍ବା ନେଇ । ମୋହ ଥାକୁଲେ ଶ୍ରୀଗୁର
ଚରଣେ ମାହାତ୍ମ୍ୟ ନଟ ହବ । ଅହୁଭି କର, ତାହେଣ
ଏହି ଅଭି ପଞ୍ଚାମାତ୍ର ନିଯେ ଆମି ।

ବାବା ! ମୁଖୁ ! ଲେ କି ଆମ ତୋମାର ଅଶ୍ରୁ-
କାର ବ'ଳେ ଆହେ ସେ, ତାକେ ନିଯେ ଆମିବେ ? ଲେ

বৈশিষ্ট্য—কৌমুদি কর হচ্ছে কিন্তু কোনো ক'রে কার বিজয়ানে আহাম করছে।

বহু। দুরি সে বাকে ?

বাবা। ধাকে, বিহু এস। তাইও মুক্তি
কর আবি একাধাৰ শৈশবদারে কৃপা কিমা
কৰব।

(হেৱার গবেশ)

হেৱার। আৰ দুৰি সে বৈশিষ্ট্য কুতে কুতে
এইখানেই এসে বাকে দাবাব ?

বহু। কৰ কৰ—কৰ কৰ। চ'লে আৰ কেলী,
চ'লে আৰ।

বাবা। কাহি ত, আৰ এ কি অহেকুক কৃপা
বিভূতিৰ লীলা হেৱাঙ নাহাই ! ইতুত
ক'র না না—এস, বিৰোচন দিকটো এস। থৰ্মুদস !
কৌমুদি অশৰিনীও ভাগ্যবতী !

বহু। আৰ আৰাব অশৰিনী বলছ কেন
মুক্তি, এখন খেকে ও তোমারই অশৰিনী ! সে,
চৰে শক কেলী, চৰে শক !

হেৱার। পঞ্চতপাই ! গৰম্পৰে বজনে
বজনে কুটি পাতকী এক হাবে হিলু। আৰ
একটি হিলিৰে আনলে, আৰ একটি দেৱায় দাব।
খেটিকে এসেছ, কৌৰ বল আছে। খেটিকে কেলে
বেথে এসেছ, সেটি অৰলা !

বাবা। বাক, কৰ কাজোখান ! কাবি হীন ধান
লহ সাম, আজ শখে কৰহ আহাম !

অষ্টোপ দিদুম্বৰ্বৰ্তনে,
অতি সাধা-সাধানাৰ, কু-গুৰে
নৰহত বেই কৰ পাইৱাহি আবি,
সনোৱ-বাবিৰ সেই পৰম পৰম
হে দশতি, সাধানে কৰহ এহণ !
কুচ ধাক কৌৰাবেৰ সকল বৰণ !
কুচ ধাক, কুচ ধাক কৰ !
এ কৌৰাব নৰালোকে হ'ক আলোকিত !

(বজনান)

হে দশতি ! এ নব জীবনে জাগৰণ—
বৰ কৰে পৰম্পৰে
সকলোৰে মুক্তিকষ্টে বল নাহাই !

উত্তোল : নাহাই—নাহাই—নাহাই !

হেৱার। হাঙুৰ বসন্তেৰ অভক্তাতা
হ বীণ অসনো। পাপ এ দেহ-সন্ধিৰ হেকে

হাঙুৰ কৰতে কৰতে শুতে বিলালো, কুকুলা—
পৰে সৌহৃতে কিলোক ক'রে গেছ !

বাবা। নবীন জীবনে, নবীন সাধনগৰে গতি
হে দশতি, সূত্ৰ এ বিবাহ-বহুন

এত দিন আৰোহিন-সুখ-নাহা গবে
বিলোহিলে হাঁজামে ;

আৰ হ'তে কুকুলি-সুখ-নাহা গবে
গৰম্পৰে কৰিবা নিৰ্ভৰ
সাৰ্থক কৰহ দৌহে দানব-জীবন !

সপ্তম দৃশ্য

মন্ত্ৰিবেৰ মধ্যামে !

অৰ্টক ও অৰ্টক-গৱী !

অৰ্টক ! পাহবি না !

অৰ্টক-গৱী ! আবি ওই সোনাৰ বৰণ মহা
পুত্ৰকে হতা কৰহ ! বজানেৰ বা হয়ে তাৰ
হৃথে বিব কুলে দেব !

অৰ্টক ! তবে বা, স'বে বা—গোল কৰিস বি !

অৰ্টক-গৱী ! ওগো, এখন হানবেৰ কাৰ
ক'ৰ না !

অৰ্টক ! চোপ !

অৰ্টক-গৱী ! ক'ৰ না, ক'ৰ না—

অৰ্টক ! তা হ'লে আপে তোকে দেবে
কেবলো !

অৰ্টক-গৱী ! তাই কেজ—আগে আৰাকে
দেবে কেল। ওগো, তোমাৰ পাহে পঢ়ি, শ্রীম-
নাথেৰ সন্মুখে অৰহতা ক'ৰ না !

অৰ্টক ! তবে দে লক্ষ্মী-ছাপী ! ও বিচে
খাকলে, পথে পথে তোকে কিমা ক'রে বৰতে
হবে, কুতে পারহিস না !

অৰ্টক-গৱী ! তাৰ তাৰ—ততু বৰহতা
ক'ৰ না, ক'ৰ না, ক'ৰ না !

অৰ্টক ! দেহহিস কি সৰ্বনালি—মৰ্দ বাব !
বেধানে চেলা-শোনা না হ'লে আবি বাহুকে
পৰ্যাপ্ত কুতকে বিহি না, সেই শ্রীমতিৰে ওই কঙ-
কঙাৰ পুজকে কৰেশ কৰিবোছে। তু শু ? সহে
বেকা ! নিচুল নথনেৰ দাঙাতে বেকা ! বে, নিবে
ধৰি না পাৰিল, মুকিৰে হবিবেৰ কোমে ব'সে
ধাক গে বা ! খৰবলার, যদি মুখাকৰে দে আনকে
পারে, তা হ'লে এই বিব কোৰ গালে জেলে দেব !

ଅର୍ଟକ-ପଣ୍ଡିତ । (ସଂଗତ) ହେ ଶ୍ରୀରାମାଧ !
ଶାଶୁକେ ରଙ୍ଗ କର—ଶାଶୁକେ ରଙ୍ଗ କର ।

ଅର୍ଟକ । କେବଳ—ଏହି ବାଟି ତ ?

ଅର୍ଟକ-ପଣ୍ଡିତ । ଦେଖ ପୋଡ଼ିରମୁଖେ ଘର୍ମେ,
ଦେଖେ ଦେଖ ।

[ପ୍ରଥାନ ।

ଅର୍ଟକ । ଏହି ବଟେ—ଏହି ବଟେ ! ଆମି ନିଜ
ହାତେ ଚରଣାଶ୍ରମର ସଙ୍ଗେ ଯିବିଲେହି । ଏହି ବଟେ !
ତୁ—ତୁ—ମନେହିଟା ମିଟିବେ ନି । ଓହି ଏକଟା
ହୃଦୟ କୁରେ ରହେଛେ । ଏକଟା ମନେଶେର ସାଥେ ଏହି
ଏକଟା ମିଷିବେ ଖଟାକେ ବାହିରେ ଦେଖି । ଏଥିନି ଏହି
କୁଣ୍ଡ ବୋକା କାବେ ।

[ପ୍ରଥାନ ।

(ଦୋଷରଧିତ ହସ୍ତ ଧରିଯା ରାମାଚନ୍ଦ୍ରର ପ୍ରବେଶ)

ରାମା । ଦୋଷରଧି ! ମନେ ଦେନ କୋଣ କ'ର
ନା । ଏହି ଗର୍ଭରେ ତାର ତୋମାର ନିକଟ ଥେବେ
ନିଯି ଆସି ମୁହଁର୍ଦ୍ଦିଶକେ ଆଗାନ କରିଲୁ ।

ବାପ । କୋଣ ? ଏ ଯେ ପରମାନନ୍ଦ ! ମୁହଁର୍ଦ୍ଦିଶକେ
ଦେଖିଲା ଦେଖିରେହେନ, ଦେ ତ ଏ ମାସକେଇ ଦେଖିରେ-
ହେନ କରଦେ ।

ରାମା । ଅଧିକ୍ଷତ ଶକ୍ତି ଶ୍ରୀରାମାଧରେ ଆଶ୍ରମ
ହୃଦୟ କରଦେ । ମେ ମକଳେର କାର ତୋମାର ନିତି
ହେ । ମେହି କହ ଆମି ତୋମାକେ ତାହା-ଶୁଭ
କରାଇ । ଶ୍ରୀରାମାୟତ ଶାଶ୍ଵତ କ'ରେ, କୁରେଶକେ ମହେ
ଦିବେ ଆଜାଇ ଆମାକେ କାଶୀରବାଜା କରାନ୍ତେ ହେ ।
ଶ୍ରୀରାମା ରଚନା କରାନ୍ତେ ହ'ଲେ, ବୈଦ୍ୟାନ-ଶୂନ୍ୟ ଦେଖ-
ଦାର ପ୍ରାଣୋଦନ । କାଶୀରେର ଶାଶ୍ୱତାମଟେ ମେହି
ଶୁଭକ ଆହେ । ପୁରୁଷୀର ଅକ୍ଷ କୋଥାଓ ନାହିଁ ।
ମେହି ପୂର୍ଣ୍ଣକରାନ୍ତେ ଶ୍ରୀରାମର ନିଯି ଆସିବ । ବତ ଦିନ
ମା କିମ୍ବା, ତତ ଦିନ କଞ୍ଜଗମେର ପାଇସ-କାହିଁ
ନିଯକ ଥାକ ।

ବାପ । ସଧା ଆଜା ।

ରାମା । କହି ଅର୍ଟକ ଏହୁ, କୋଥାର ଆପନି ?
(ଅର୍ଟକ-ପଣ୍ଡିତ ପ୍ରବେଶ ଓ ରାମାଚନ୍ଦ୍ରର ପଦ-ଧାରନ)
ଏ କି ମା, ମନ୍ତ୍ରାନ ଆସି—ମନ୍ତ୍ରାନ ଆସି । ଓଠ—ଓଠ
—ଏ କି ମଧ୍ୟନିଧନ କରଇ କେନ—ଆସି ଯେ ଇଦିତ
ଦ୍ରତେ ପାରାଇ ନା । ତୋମାର ପାରୀକେ ଦେଖାନ୍ତେ
ପାରି ନା କେନ ?

ଅର୍ଟକ । (ଦେଖିଲେ) ଧାର୍ତ୍ତି, ଧିତିରାଜ, ଧାର୍ତ୍ତି ।
ଶ୍ରୀରାମାୟତ ନିଯି ଧାର୍ତ୍ତି ।

[ଅର୍ଟକ-ପଣ୍ଡିତ ଧରିତଭାବେ ପ୍ରହାନ ।

୨୩—୮

ବାପ । ଏହୁ ! କି ତଥବ ମନେହ ଯବେ
କାହାହେ ବେ ।

ରାମା । ହି ବାଶରଧି, ଶେଷଶାରୀ ତଗଦାମେର
ଆଶ୍ରମ ଦିନିବେ ମନେହାଜା ହତ କେନ ?

(ଅର୍ଟକର ପ୍ରବେଶ)

ଅର୍ଟକ ।—(ସଂଗତ) ଟିକ—ଟିକ ହେବେ ।
ମିଳେ ଟେକାତେ ନା ଟେକାତେ କୁହରାଟା ବ'ରେ ଦେଲେ ।
ଆମ ଏହି ମହାନ୍ତା ପେଟେ ଚୁକଳେ ଓ ଦେଖେ ନା !
ଆମାର ଏକଟା ମନେହ ବେ ! ଆଶ୍ରମ ଆଶ୍ରମ ।
ଛାହେଟାକେଇ ଶେ କରି । (ପାକାତେ) ଏହି ମେ
ଏହୁ ! ପାହୁରେ କାବେଶୀ-ମାନ ଦେବେ, ଆଗମାକେ
ଠୀକୁରେ ଚରଣାୟତ ମାନେର କଷ ପ୍ରାପ୍ତ ହରେ ଆହି ।

ରାମା । ଆଗମାର ପରମକୁଣ୍ଡ ଏହୁ ।

ଅର୍ଟକ । ଏକବାରେ ଶ୍ରୀରାମାଧରେ ଚରଣାୟତ
ଶୂର୍ପ କରିବେ ନିଯି ଏହୁ । ଏକଟ ପାଶେ ଇ କାର
କାକେ ଆପନି ପରମାତ୍ମାର ନିଯି ଦିଶିଲେ । ଲେ
ହଟି କେ ଏହୁ ?

ରାମା । କାହା ଛାଟ ଶ୍ରୀରାମାଧରେ ପରମଭକ୍ତ ।

ଅର୍ଟକ । ବଟ ବଟ ; କାହି ତା ହଲେ
ପତିତପାଦିନ ! ଆଚାଳ କ'କେ ଉକାର କରାନ୍ତେ
ନରହେ ଅଧ୍ୟାତ୍ମ ହରେହେନ । ଆସି ମୁଖ୍ୟ ଆଶ୍ରମ ।
ଆପନାକେ ଶ୍ରୀରାମାୟତ ହିତେ ଆମାର ମହାତ୍ମ
ହାନ କରନ ।

ରାମା । ମେ କି ଠୀକୁ, ଆହାହକେ ଦେଖରାଜାମେ
ଅପାରାଧ କରେନ କେନ ? ଆସି ଶ୍ରୀରାମର ମାନ୍ତ୍ରା-
ମାନ୍ତ୍ରାନ । ନେଇ ଆମାକେ ନାମାଧିନେର ଚରଣାୟତ
ହାନ କରନ ।

ଅର୍ଟକ । ତବେ ନିଯ । ଦେଖିବେ, ଆମାର
ଅପାରାଧ ପାହିବେ ନା । (ରାମାଚନ୍ଦ୍ରର ଚରଣାୟତ
ପାନ) ଏହୁ ! ଧରେହ ଧରେହ । ମାତ୍ର
ଭୂଷିତ ପାନ କର ।

ରାମା । ଏ ଅପର୍ମ କୁଣ୍ଡାମାନେ

ଏବନଙ୍କ ବୋନ୍ ତୁମି ନହ ଦୋଷରଧି !

(ରାଶରଧିର ହସ୍ତ ହିତେ ପାର ନିକେପ)

ଅର୍ଟକ । ଧରେହ ଧରେହ ଧରେହ ।

(ଅର୍ଟକର ପାଇରାନ)

ବାପ । କି ହଲ କି ହଲ ଏହୁ ?

ଅକାଳାଧ କମ୍ପାରିତ କେନ କଲେବର ?

राम। उत्तम कहन दले प्राणारे अस्थाये
अस्थिति कठिने आमारे,
चूपनेर चारि धार बढ़ते,
सुखार वरप आने हूँते।
हिर हक दम्भवे !
यहां पूँजी चूपाना दृष्ट दम्भव !
हिर हक—चाक्षोर ए नह समव !
अस्थिर कारी होह—
एक्षरो अपूर्व आने हूँत काहने !
धार मुहा, तूर हैके दूर-दूरावरे !
हरि एम, आलिखन कर आपनारे !

राम। किस दे दुष्किरे नारि दह !
राम। कि आरु गुरिके प्रियवद !
तौड़—अटि तौर लाहल
श्रिचलामुदेश रिक्षामे
ए उत्तरे लग्जेरे आरुव :
मूरुंडे धर्मी-परे कठिवा ग्रामार
आकृत करेहे अविकार।
आने मुहा धासिते आमारे
मधे लहे निक दले बजा-कोणीहले !

राम। ए कि रसनारु हूँ डक !
राम। क्य कि भर कि दाशरथि !
हूँ छ एस दोरे,
नीज हूँते हापे दे नमरे !
मरीकरके कर आपाहन,
तोलो हे धमन-तेही नाम-गहीरन !
अमुते धरणे कोलाहली
नाम-शक्ति निश्चिपे आरि रुदूदी
चक्ष दरवेहे दम्भवा !
ताहि दोर धर महे हिर !
नीज धाप, नीज धाप—हां ना अरीत
मुक्तीन-रोल तोलो नीजनगरे !

[दाशरथिर अथान]

नीज हिति लह—पक्षिरह
महव करि एकाहारे !

हृष्ण-आगारे
एस, एस—एस अनार्द्ध !
पाति—पाति—पातिपूर्व हट्टे दूबन !

[उत्तिके उलिते अथान]

(अक्षिके पूर्व अवेश)

अक्षक। (चाहिके चाहिया) कहे ! कि

हूँ !—तूले निके गेल !—ना ! ओ—ओ—
उलाते उलाते—ओते याहे ना ! ओ हृष्ण—ही
सावे कि ! यहे दरोह—दावे कि ! ना ! ओ
उत्तम हे ! ओ ये चाहिके खेते भक्त देहोर
शिकालो ! ताहि त ! यह ना ! यिव कै
ना कि ? ना—ना—तूर हूँते ना हूँते आमा
चोरेवे उत्तर दूरे हे गेल ! मैह यिव दह
करले !

(वच्छुदेर अवेश)

बड़। धिक् बायून, तोके रिक ! आमारे
बेदल दृष्टवेर काहे अप्रस्तुत बरलि ! यहि बारे
राते साहस नेहै त निलि केन ?

अक्षक। ठिक बाईयेहि !

बड़। ठिक धाईयेहि ! आमि गाड़ोइ ! यत्तो
बड़ तोहाके दिलेहि, तार दिकि अखेते अमन
सप्त हृष्टो लोकेत मुक्ता हय ! तनि—विवे
ठेकाते ना ठेकाते मुक्ता हय !

अक्षक। तार मह धाईयेहि !

बड़। यिथा कथा !

अक्षक। एहि मेथ—दाउर यमनु जय निश्चय
करेहे !

बड़। एते विदेर तिह त किलूहि देखेते
पाहै ना !

अक्षक। तूर हूँते ना हूँते मरेहे !

बड़। तोहार दूत करेहे ! (दृष्टेर अप्त-
कांग दिया तिकिद जल तुलिया तमार अहान)
तोहार—तोहार ! एहि तोहार दियह ! एहि
तोहार—तोहार—(या—या—क्ष—क्ष—इत्तावि
यरे तुरिते गतन ! नेपथो—कीधुलभनि !)

अक्षक। ए कि ! याह एक विद्यु इमनार
ठेकाले लोके अजान हह, मैह यिव यमनु
उत्तम ब'रे बेदे गेल ? तुम्हि कि याहुव ?

(अक्षक-पत्तोर अवेश)

अक्षक-पत्तोर। ठिक हयेहे—ठिक हयेहे !
पालिर ठिक शाति हयेहे, तोहार हुक्का उत्तिक
हिल ! च'ले आर हत्ताप्पा, च'ले आर ! अहेतुक
तुपालिदि—पाते हयेहि, क्षमा गेयेहि ! यिव
महापाप देके उद्धार शेते चास, च'ले आर—
च'ले आर !

[अक्षिके नईया अक्षक-पत्तोर अथान]

ରାମଚନ୍ଦ୍ର

(ଶୋବିନ୍ଦେର ପ୍ରବେଶ)

ଶୋବିନ୍ଦ ! ଉଠି ଡାଇ ! ଆମି ଅପରାହ୍ନି ।
ଅକର ଏତ୍ତା-ଶତକାନ୍ତେ
ଧେବ-ବଳେ ଯୁଦ୍ଧ କରେଛି କାମନା ।
ତାହି କର ଏ କୌଣସାତନା ।
ଯୁଦ୍ଧ ନାହିଁ ଆଗେ,
ବିକରଣେ ଲୌଳାର ପୋଷଣେ
ଶତକାପେ ତୁମି ଜାଗାଇଲୁ ।
କମା କର ମୋରେ ।
ତଥ ଯୁଦ୍ଧା ଆମାରେ କରଇ ଦାନ ।

(ତିରମଳେର ପ୍ରବେଶ)

ତିର ! ଆସ ବଡ଼କୂଳ—ଆଁ । ଓରେ, ଅହେତୁକ-
କୃପାନିଦି—ଆମାକେ କରିପା କ'ରେ ଚରଣେ ଫାନ
ଦିବେଛେନ । ତୁହିଓ ଆଁ—ତୋକେତ ତିରି ଚରଣେ
ଛାନ ଦେବେନ । ଏ କି, ଏ କି ?—ବିଷ ? ଖେତିଛିସ ?
କର କି ! ଆଗେ ଘନେ ଘନେ ସତିରାଜକେ ସବଳ
କର । ସେମନି କଥା ଫୁଟିବେ, ଅହନି ଉଚ୍ଚ-କର୍ତ୍ତା
ସତିରାଜେର ନାମ କର । ବିଷ ଅମୃତେ ପରିଣତ ହରେ
ଥାବେ ।

ବଡ ! ଜାଗ ସତିରାଜ ।

ଶୋବିନ୍ଦ ! ଆହ ସତିରାଜ !

ତିର ! (ଶୋବିନ୍ଦର ପର ଧରିଯା) ଗୁର—ଗୁର—
ତୁମି ଏ ଅଧିକ ହ'ଟୋକେ କର ।

ଶୋବିନ୍ଦ ! ହି ହି—କର କି—କର କି !
ତୋମର ଆଦାର ପ୍ରକ । ଆମାର ଅକୁଣ୍ଠିକେ
ଫୁଟିଯଇ—।—ଏସ ଏସ—ଆମର ତିର ଜାନେ ଏକମଞ୍ଜେ
ଆମାଦେର ପ୍ରକଞ୍ଚିତ ମହାକାଳେ ଶ୍ରୀଚରଣେ ଆଶ୍ରମ ଗ୍ରହଣ
କରି ।

—

ଅଟେଯ ଦୃଷ୍ଟି

ଶ୍ରୀରାମ—ମାଟ୍ଟେ-ବନ୍ଦିରପ୍ରାକଷ ।

କୁରେଶ ।

କୁରେଶ ! ଏସ—ଏସ—କେ କାହ୍ୟରୀନ୍ କୋଥା
ଆହ, ଏସ । ମତି ଶ୍ରୀରାମର୍ଭି କରେନ ସବି ଅତି-
ଲାବ ଧାକେ—ଦୁରୁଷ ବିଲଥ ନା କ'ରେ ଯେ, ଯେ
ଅଦ୍ଵାର ଧାକୋ, ଚିଲେ ଏସ ।

(ରାମାଚନ୍ଦ୍ରକେ ବୈଟିନ କରିବା ଉତ୍ସବରେ ଆ

(ଶୀଘ୍ର)

ଶୋବିନ୍ଦାଙ୍କେ ଗହନାଦିବାରେ
ବିରକ୍ତିରୀତି ସୁଧରାଜିବାରେ ।
ବୈଲୋକାରୀ-ଜ୍ଞାନିଲୋକରାରେ
ଶ୍ରୀରାମରେ ରମତାଙ୍ଗ ମନୋ ଯେ ॥
ଶ୍ରୀନିବାସେ ଜଗତାଙ୍ଗ ନିବାସେ
ଉତ୍ପତ୍ତାବାସେ ରବି ବିଶ୍ଵାସେ ।
ଶ୍ରୀରାମିକାମେ ଫଣିତୋଗବାସେ
ଶ୍ରୀରାମାମେ ରମତାଙ୍ଗ ମନୋ ଯେ ॥
ଅଶ୍ରୁଦିବନୋ ଜଗଦେକବନ୍ଦୋ
ଦେବେ ମୁକୁଳେ ଚରଣାରବିନ୍ଦେ ।
ଶୋବିନ୍ଦମେଦେହଧିଲୋକଦେବେ
ଶ୍ରୀରାମମେଦେବ ରମତାଙ୍ଗ ମନୋ ଯେ ।
କାବେତୀ-ତୀରେ କମଳ-କଳାରେ
ମନୀରମାଳେ କୃତଚକ୍ରମାଳେ ।
ଦୈତ୍ୟରକାଳେ-ଧିଲୋକପାଳେ
ଶ୍ରୀରାମପାଳେ ରମତାଙ୍ଗ ମନୋ ଯେ ॥

(ଶୋବିନ୍ଦ, ଅର୍ଚିକପୁରୀ, ବଡ଼କୂଳ ଓ ତିରମଳେ
ପ୍ରବେଶ)

(ଶ୍ରୀରାମର ରାମାଚନ୍ଦ୍ରକେ ପାଦମୂଳେ ପଞ୍ଚ)

ଅର୍ଚକ ! ହାମାର ! ହୀନ ପଣ ଆଦି—

—ଉଦ୍‌ବ୍ରାତ କର—ଉଦ୍‌ବ୍ରାତ କର ।

ଅର୍ଚକ-ପଞ୍ଚ ! ଏକଦାର ଧରେଇଛି ଅଭିନ ଚରଣ,
ଆର ଦେବ ନାହିଁ ପାଇ ଭର,
ଆମୀର ସବଳ ଯାହା କର ଦୟାମୟ ।

ତିର ! ହେ ନାରୀମୟ ! ଆମାଦେର ଛାନେର
କଇଥାର କିଛ ନେଇ ।

ଶୋବିନ୍ଦ ! କେହ କୋନ କ'ର ନା ଆକ୍ଷେପ ।
ତୋମାଦେର ହ'ତେ,

ଶ୍ରୀରାମ ମାହାତ୍ୟ ଆଜି ହେଲ ପଢାର ।

ହେବ ଭୁଇ ଦ୍ଵାର ଆମାର ।

ପ୍ରେମଚକେ ସବାରେ କରେନ ନିରୀଳମ ।

ରାମ ! ହେ ଶୋବିନ୍ଦ ! ଶତରେ କରିଲେ ଶ୍ରୀରାମ
ଆଜି ହ'ତେ ତୁମି ସମ କୌଣସ ସମାନ ।

ଶୀଘ୍ର ମଧ୍ୟ, ନବ ମଧ୍ୟ ହିନ୍ଦୀ ମୀଳିତ,
ଶାର କପି କୌଣସ-ମେଦା-ଅତ,

ଶଂକାର ସୁଦୟ ପଥେ କରଇ ପାଇଁ ।

ଓ ଦିକେ ଜଳପିଣ୍ଡ, ଏ ବିକେ ଅତଳ—

ଯଥେ ତୁ ତୋଳେ ମଧ୍ୟ ନାମ-କୋଳାହଳ,

ଆମଙ୍କ ପ୍ରାଚିକ ହେଲେ ଯାଏ,
ଶତବୀ ତାତ୍ତ୍ଵକ ଘୋଷିବାରେ,
ଶୀଘ୍ରକୁ ହାତର କରନ
ଆମେ ଆମେ ବିନିମୟରେ
ହୋଲି ରଖେ ଉଠିବ ମାରିବା।

ପଥର ଅଳ୍ପ

ଅର୍ଥମ ଦୃଶ୍ୟ

ଶ୍ରୀରାମର ଉପକଟ୍ଟି।

କୁରେଶ ଓ ଅର୍ଜାକ ଶିଳଗଣ।

୧୫ ପିତା । କୋରୋଧ—କୋରୋଧ ବିଦ୍ୱିବିଜ୍ଞାନ
କରନ୍ତେ ଥିଲେଛିଲେ ବଳ ।

କୁରେଶ । ଉତ୍ତରବେ ହିମାଳୟ, ବଜିଲେ କୁର୍ବାଦିକା,
ଶୂର୍ଜ ଚନ୍ଦ୍ରମାର୍ଗ, ପଞ୍ଚମେ ସାରକା । ତାହା କିନ୍ତୁରେ
କଟ ହାତା, କଟ ନାଗ, କଟ କିର ତିର ସଞ୍ଚାରରେ
ନାହିଁ । ତିର ତିର ଧର୍ମବଳରୀ ଅନ୍ଧାର୍ୟ ଯାକି ଆଜ
ଶୈଳପାରାବେ ପକାକାଳରେ ଆଶ୍ରମ ଧରି କରେଛେ ।
ଏହା ସହି ମହାଶୀଲୀ ଉତ୍ସବରେ ତାକୁ ଦୀର୍ଘ କରେଛେ ।
ଯେହାଙ୍କ ପୀଠକେ ଅଭିଭାବକାଳରେ ଶୂର୍ଜ କରେଛେ ।
ପୀଠକେ ଶିଖ-ଶାହୁରୀ ମୁହଁ ହେଲେ ଏହା ନରପତି ତୋର
ପରମତମ ହୁଅଟ ରଙ୍ଗ କରେଛେ । ଅଧିକ ଆହ କି
କରନ୍ତୁ, କାହିଁରେ ଦାର୍ଢାମାଟରେ ଅନିଷ୍ଟାବୀ ମେହି ଶୂର୍ଜ
ଧରିଥ କ'ରେ ପରମୀ ମହାରାଜକେ ଅକାରନ୍ତମ
କରେଛେ ।

ଶକଳେ । ବଳ କି !

କୁରେଶ । ତୁ କି ତାଇ ! ଉତ୍ସବରେ ଶୈଳପାରାବେ
ବଳରେ ବଳ ଆମିତେ ଶାରବାରଟେ ଥିଲେଛିଲେନ ।
ବାଟେର ମହାଶୀଲୀ ତୋକେ ବୌଦ୍ଧବଳ ଶୂର୍ଜ ଲିଲେ ନା ।
ଶୂର୍ଜ କୌଟେ ନାହିଁ କରେଛେ, ଏହି କଥା ବ'ଳେ ଶୂର୍ଜକୁ
ମହାରାଜକେ ହତ୍ଯାକ କ'ରେ ଥିଲେଛିଲ । ସ୍ଵର୍ଗ ଶାରବାରାବେ
ମେହି ଶାତ୍ରିକାଳେ ଶୂର୍ଜକର ଭାଗୀର ଥେବେ ମେହି
ଶୂର୍ଜ ଏହା କ'ରେ ଉତ୍ସବରେ ଥାନ କରେଛିଲେନ ।

ଶକଳେ । ବିଚିତ୍ର—ବିଚିତ୍ର !

୧୬ ପିତା । କାର ଗର ?

କୁରେଶ । ତାରଙ୍ଗ ଆହାର କି ? ମେହି ଅଶ୍ରୁ

କାହିଁ କଥନୀ ହ'ବେ ଗେଛେ । ଶାରବାରେବେ
ମେହି ତାକ କରେଛେନ । ତାରେ ହାତିର କି ଏକଟ
ଉପାଧି ବାନ କରେଛେନ । ମହୁରେର କି ଏକଟ
ଲାଭ ହବ ତାଇ ? ଉକ୍ତ ଆମାରେ ଅ
ଆମାର ସକଳରେ ଥିଲ, ମେହି ବହାନ୍ତରେ
ଗେରେଛି ।

(ଶାଶ୍ଵତଧିତ ପ୍ରବେଶ)

ମାଶ । ଏହି ହେ—ଏହି ହେ ! କୁରେଶ !
ବିଚିତ୍ର କଥା କରନ୍ତୁ !

କୁରେଶ । କି ଅମ୍ବେ ତାଇ ?

ମାଶ । ଆମେର ମୂଳେ କୁମ୍ବଲେ ଏକ କଥା
କରାନ୍ତେ ପାର୍ଦ୍ଦୂମ ନା । ସ୍ଵର୍ଗ ଉତ୍ସବରେ ବନେଛେନ
କୁରେଶ । କି କରେଛ ?

ମାଶ । ତୁମି ନା କି ଏକଟିବାର ବାର
ବୁଲିଯାଇ ବୋଧାନ ହୁଅର ଏକ ଲକ୍ଷ ମୋକାଇ
କ'ରେ ଫେଲେଛ ?

କୁରେଶ । ଉତ୍ସବର ଗଲାମେ ?

ମାଶ । ତୁ ବଲୁନେନ ! ତୋମାର ଅଭ୍ୟ ଶ୍ରୀ
କୁମ୍ବଲେନ । ବଲୁନେ—“କୁରେଶ ନା ଧାକଳେ ଅ
ଛିତୋର ଶ୍ରୀତା ପୂର୍ଣ୍ଣ ହ'ତ ନା । ଶ୍ରୀତା ଡଜା
ନା ।” ଶାରବାରଟେର ମହାଶୀଲେନ ନା କି ଉତ୍ସବ
ବୋଧାନ-କୁରେଶ ପୁର୍ବ ମେବାର ମନ୍ତ୍ର ଛିଲ ।
ମହାଶୀଲୀ କୁମ୍ବରେ ମେହି ଶୂର୍ଜକ ଉତ୍ସବରେର ହାତେ
ବିଶେ ବଲୁନେ—“ହାତ ହାତ ପାର, ସରେଶ ପ୍ରାଣ :
ମଟେର ଲୋକ ବିଶ ଜୀବିତ ପାରେ, ଶୂର୍ଜ ତୁମି ଗିଲେ
ତା ହାତେ ବେନ କ'ରେ ପାରେ ମେହି ଶୂର୍ଜ ତେ
ହାତ ଥେବେ କେବେ ନେବେ !” ତୋମାର ମେହି
ମିଥେ ପାଲିବେ ଆମାର ପାରେ ତାର ବିଶ ଜୀବି
ପାରେ, ଶୂର୍ଜ ତୁମି ଗିଲେ, ଅନ୍ତିମ ମଧ୍ୟ :
ତାରା ତୋମାରେ ଧରୁତେ ଅନ୍ଧାରୀ ଏ
ପାଠୀର । ତାରା ଏକ ମାସ ପାରେ ବିଭାବାନୀର ତେ
ତୋମାରେର ଧରେ କେଲେ । ଧରେଇ କୁରେଶ ହାତ ଥେ
ଶୂର୍ଜ କେବେ ଲିଲେ ଚାଲେ ଥାର । ହାତାଳ ହରେ
ଆହାର ହାତ ଥିଲେ ବ'ଳେ ପଚନେ । ତୁମି ମେହି
ତୋକେ ଆହାର ନାହ ବେ, ବୌଦ୍ଧବଳ-କୁରେଶ ତୁମି କ
କ'ରେ ଫେଲେଛ । କି କ'ରେ ଏହି ଅନୁତ୍ତ କାଣ୍ଡ କର
କୁରେଶ ?

କୁରେଶ । ଉତ୍ସବର ପଥେ ଆମ୍ବିତେ ଆମ୍ବିତେ
ଶମରେ ଜାତ ହବେ ଦୁରିଯେ ପଢ଼ିଲେ, ମେହି ଶମରେ
କୌତୁଳେର ବ୍ୟବରୀ ହବେ ଅଜାତଶାରେ ଆମି ଶୂ
ର୍ଜା ପାଠି କରନ୍ତୁ । ଅନ୍ତର ଇଚ୍ଛାତେଇ ଶୂର୍ଜ ପଚ
ଛିଲୁ, ନଈଲେ କାହିଁର ଦାର୍ଢା ଆମାରେ ବରା କା

ରୀଯାନ୍ତୁଳ

—ବୌଦ୍ଧମ-ଶୂତ ଆର ପାଞ୍ଚା ଦେଖୋ ନା । କେନ ନା, କୋଣିବେର ସାବଦାମଠ ଛାଡ଼ା । ତାରଟେର ଆର କୃତ୍ତାପି ଲେ ପୁତ୍ରକ ନେଇ ।

୧ୟ ଶିଥା । ଏକବାର ପ'ଢ଼େଇ ତୁମି ବୌଦ୍ଧମ-
ଶୂତ କର୍ତ୍ତତ କରେ କେମେ ।

କୁରେଶ । କୁଲେ ଲକ୍ଷ ଗୋକ—ଯାତ୍ର ସହ
ପେରେଛିଲୁମ୍ ଏକ ମାସ । ତା ଆବାର ମର ମର ପଡ଼ିଲେ
ଶେଷର ନା । ଏକବାର ମେ ପ'ଢ଼େ କେମତେ ଶେଷେ,
ଏହି ହେବେ । ଭାବର ଆଶୀର୍ବାଦ ନା ଥାକଲେ ବୋଧ
ହାର ମେ କରୁଣେ ପାରୁଣ୍ୟ ନା ।

ଶାଖ । ଶୋଇ କୁରେଶ, ଆମାର ବିଜେର ଶୁଭି-
ଶକ୍ତିର ଏକଟା ଗ୍ରାମ ଛିଲ । ଅନେକ ଶାସ୍ତ୍ର ପଡ଼େଇ ।
ଆର ମେ ସମ୍ଭାବି ଆଶି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆମାର କର୍ତ୍ତତ
ଆହେ । କିନ୍ତୁ ତୋମାର ଏ ଅପୂର୍ବ ଶକ୍ତିର କଥା
କୁମେ ଆମି ଶୁଣିଲ ହେଁ ଗେଛି । ତୁମି ମେ ମେହାରୀ,
ତା ହୀନ୍ଦାଳୀର ପରାଭିବେ ଆମି କେନେଛିଲୁମ୍ ।
କିନ୍ତୁ ଶୁଭିତ ବେ ତୋମାର ଏମନ ଅଭ୍ୟନ୍ତ, ତା ଆମି
ଆନନ୍ଦମ୍ ନା ।

କୁରେଶ । ଆମିଇ କି ଆନନ୍ଦମ ମାଧ୍ୟରଥି !
ଶାବାଚାରୀର ପହାତ ଦୌକାରେ ବୁଲୁମ୍, ଓକ ମେହା-
କୁମେ ଆମାର କିତରେ ପ୍ରବେଶ କରେଛେ । ଏକବାରୁ
ଯାତ୍ର ଚୋକ ଦିଲେ ବୌଦ୍ଧମ-ଶୂତରେ ଏକ ଲକ୍ଷ ଗୋକ
କର୍ତ୍ତତ ହେବାଟେ ଆନନ୍ଦମ, ଓହ ଶୁଭିତଗେଣ ଆମାର
କିତରେ ପ୍ରବେଶ କରେଛେ ।

ଶାଖ । ମେ ତୁମି ବିନି ମେହାତେ ବାଇ ବଳ,
ତୁମି ହୁ ।

ଶକଳେ । ତୁମି ହୁ ।

କୁରେଶ । ଓକରୀ ବ'ଳ ନା ବାଶରଥି । ବଳ୍ଲେ
କରେବେର ଅମ୍ବାନ କରା ହର । ଓ କଥା ଶୋନାତେଓ
ପ୍ରତ୍ୟବୀର ଆହେ ।

[କୁରେଶର ପ୍ରଥାନ ।]

ଶାଖ । ଆମିଓ ଅନେକ ଶାସ୍ତ୍ର ପଡ଼େଇ କୁବ-
ପତି ! ଶିଥେର କଥେର ପ୍ରଥମ । କରୁଣ । ଭାବର
ଅମ୍ବାନ ହର, ତୋହାର କାହେ ଏହି ପ୍ରଥମ ତନ୍ମୂଳ ।

୧ୟ ଶିଥା । ଓର କଥା ଧରି କେନ ତାଇ !
କୁରେଶ ହଜେ ଉଦ୍‌ଦେବେର ମହାତ୍ମାରେ ଶିଥା । କିନ୍ତୁ
ଆସିଲା ଆମି, ତୁମିଇ ପ୍ରଥମ, ଆର ତୁମିଇ ପ୍ରଥାନ ।
କିନ୍ତୁ ଆର ଏକଟା ବ୍ୟାପାର କି ମେ ଦେବମୂଳ, ମେତା
ମେ ଦେବେର ବିଦ୍ୟାର କରୁଣ ପାରୁଣ୍ୟ ନା ।

ଶାଖ । କି ମେଥେହ ?

୧ୟ ଶିଥା । କାବେରୀ-ପାନକାଳେ ତୁମି ତିର

ମିଥେ ବାଯ କହନ୍ତୁ । ଆହକେ ଲେ ବିରମେ
କର ହଲ କେନ ?

ଶାଖ । ଶହୁର୍ଦ୍ଧାମେର କଥା ବଳୁଣେ ଚାଙ୍ଗ ।

୧ୟ ଶିଥା । ଏକ ତୁରି ପରମ ପତି
ଆସନ୍ତ । ତୋହାକେ ପରିକାପ କ'ରେ ।
ଦୀନକେ ଓହ ହତ୍ତ-ବହନେର ଡାର ଦିଲେନ ।

ଶକଳେ । ଏଠା କି ବକର ହଲ !

ଶାଖ । ଶହୁର୍ଦ୍ଧାମେର ଆମିହି ତ ଓହର
ଏମେ ଦିବେହି । ଆମାର ଇଚ୍ଛାମାରେଇ ଓହ
ଏହି ତାର ଦିବେହେନ ।

ଶକଳେ । ଆର କହନ୍ତୁ ?

୧ୟ ଶିଥା । ହେବାହ କି କହନ୍ତୁ-ବହନ୍ତେ
ଶେଷେହ ?

ଶାଖ । ତା ଆମି ବାଲି ନା । ଆମ
ପରି କରା ତୋମାର ଉଚିତ ନର ।

[୫]

୧ୟ ଶିଥା । କଥାଟିର ମର୍ମ ଦୂରେ ? ଆ
ଉଚିତ ନର । ଅର୍ଥାତ୍ କି ନା—ଆମରା କି
ଶିଥା । ଆହ ହେବାହ—

ଶକଳେ । ଶିଥା ।

୧ୟ ଶିଥା । ରହିଲେ ପ୍ରଥ କରାର କୋମର
ହ'ତ ନା—ବ୍ୟେହ ?

ଶକଳେ । ଶ୍ରୀ ବ୍ୟେହ—ଶର୍ମେ—ଶର୍ମୀ ।

୧ୟ ଶିଥା । ତା ହଲେ ଜଳ ନା, ଏକବାର
କରେର ବିବାହ ହିଟିରେ ଆମି ।

[ଶକଳେ ପରିଷ୍ଠାନ ।]

(ଅନ୍ତଳ ଓ ପାରାଶରେର ପ୍ରବେଶ)

ପାରା । କହି ନା, ଆମାର ବାଧା କହି ?

ଅନ୍ତଳ । ଆଃ ! ବକୁ ବ୍ୟାପ କ'ରେ ତୁମି
ବାଲି । ଦୀକ୍ଷା ନା, ଏମେ ପଡ଼େଇ ।

ପାରା । ଏମେ ପଡ଼େଇ, ଏମେ ପଡ଼େଇ—ଏ
ତୋ କାଳ ଧେବେଇ ବ୍ୟାହିଲି !

ଅନ୍ତଳ । ଆର ତୋକେ ଦେଖିଲେ ପାରି ।

ପାରା । ହେଲେବା ମୋକ ଆମାକେ ବାଧାର
ତୁମେ ତାମାଦା କରେ । ଆମାର ବାଧାର ନାମ ଜିଜ
କରେ । ଆମି କିନ୍ତୁ ବାଲି ନା ବ'ଳେ ବଳୁଣେ ପରି ।

ଅନ୍ତଳ । ଏହିବାରେ ବଳ୍ବି—ଗର୍ଭେର ବ
ଳ୍ବି । ତୋର ଲିଙ୍ଗର ତୁମନା ଜିଜବାରେ ମେଟେ ।

অঙ্গাল। (অগত) কাই ত ! মনের আবেগে
— কি বলে ফেলুন ? ভজনের অসমান
কর্তৃত ? সা—সা—অসমান কেন—ঠিক যথেছি।
শ্রীহরের প্রসাদ-ভক্তে পূর্ণ হয়েছে। পূর্ণ ত এ
পূর্জের পর্যবেক্ষণ। ঠিক কথাই আমার শুধ শিরে
দেওয়েছে!

পারা। কি বললি মা—হিন্দুনে নেই ?

অঙ্গাল। হিন্দুনে নেই। তোর পিতা
শুধ আবারও !

পারা। কখনু তোকে দেখেন না ?

অঙ্গাল। বেশ, এই পথ-পার্শ্বে তুই একটু
বেস। আমি একটু এগিবে দেখে আসি।
বেবিল, বেন আমিনা আসা পর্যাপ্ত কোথাও
নাম নি।

পারা। বসি যাই ?

অঙ্গাল। তা হ'লে তিনি তোকে দেখা
দেবেন না !

পারা। মা মা, আমি কোথাও যাব না।

[অঙ্গালের প্রস্থান।

(অপর দিক দিয়া সর্বজেনের প্রবেশ)

সর্বজ। এইবার তোমাকে দেখু, তুমি
কেমন বিচরণ ? ভাসতে ছাটাকে প্রতিক-
প্রশ়িলেকে ছারিয়ে তুমি নিরাকার বিগবিজয়ী হনে
ক'রে খন্মে স্ফোট হয়ে প্রিপ্রয়ে কিবে এসেছ ?
আমার বন্ধু বজ্যান্তির কাছে বিচারে পরাক্রত হয়ে,
শেষে কুকুরি দেখিবে তাকে বল করেছ ?
আমার মান সর্বজ শৰ্পা—তোমার বৃক্ষকিণি
আমার বিলক্ষণ জানা আছে। সে উপরক
কেন্দ্রিকমে কেলে, ইচ্ছের মাঝ দেখিবে, তাকে
প্রত্যারিত করেছে। আমার বেলার আম মেটি
হচ্ছে মা। তুম ইন্দ্র হও ত আমি উপেক্ষ কর।
তুমি অষ্ট হও ত আমি বক্ষ হয়ে তোমাকে
মিথিয়ে দেব। তুমি বক্ষ হও ত বায়ু হয়ে
উড়িয়ে দেব।

(পুরুষ শক্ত লাইয়া বাহকজ্ঞার প্রবেশ)

মা—এখিয়ে নিহে মা—মিয়ে মোশুবের শুভ্রে
শক্ত রক্ত করু। আমি একটু পরে যাচ্ছি। আমের
শ্রীহরেরামী সর্বজ শৰ্পার বিষের কান্দাগাটা দেখে
কাঙ্কে উঠুক। তার পর তারা সর্বজ শৰ্পাকে
দেখবে।

[শক্ত লাইয়া বাহকজ্ঞার প্রস্থান।

পারা। ও মাঝীতে ও সব কি গী ?

সর্বজ। মা ! মা ! এ ত বিবাহটি বাব
এ কি বৎস, পথের বাবে এই প্রস্থারে একা
এমন ক'রে ব'লে কেন ?

পারা। আমার মা আমাকে এইবাবে চ
গেছেন।

সর্বজ। এমন অবস্থার তোমার কেলে চ
বাব, সে কি করছে মা ?

পারা। তিনি বাবাকে চুক্তে গেছেন।

সর্বজ। তোমাক বাবা কোথার গেছেন ?

পারা। তিনি দিগ্বিজয়ে গিয়েছিলেন।

সর্বজ। দিগ্বিজয়ে গিয়েছিলেন !—তো
পিতা কি রাজা ?

পারা। মা বলেন, তিনি জানীর বাব
হিন্দুনে তাঁর সহকর কেউ নেই।—মা বাব
তিনি নাবাব !

সর্বজ। (অগত) এ বালক বিচিরাটে
আশঙ্ক মা কি !—তোমার পিতার নাম কি ?

পারা। জানি না। আমি যে দিন ভূমিক হ
মেই দিনেই বাবা দিগ্বিজয়ে চ'লে গেলেন।

সর্বজ। তা হ'লে এ বালক যে বিচিরাটে
পুরু, তাতে আর সবেচ্ছ নেই। পুরুষের দে
শিক্ষণ শেষ হয়েছে কেনে মিশিয় হবে যি
নো শৰ্পাস গৃহণ করেছিলেন।—তোমার নাম—

পারা। এখনও আমার নামকরণ হব নি
পিতা কিন্তে এলে হবে।

সর্বজ। তোমার পিতা ত কিরে এসেছেন

পারা। আপনি বেথেছেন ?

সর্বজ। মা বালক, আমিও তাঁর সবে বে
করাত্ম যাচ্ছি।

পারা। কি জরু যাচ্ছেন ?

সর্বজ। তোমাকে যিছে কথা কইব কে
বালক, আমি তোমার পিতার সবে কর্তৃত্ব করু
যাচ্ছি। আমি হতক্ষণ অবেদ ধাক্কে, তত্ত্ব
তীর দিগ্বিজয়া নাম সার্থক হবে না। আ
আমি যদি তাঁকে বিচারে পুরাত করি—মেইটে
কেনে সন্ধৰ—তা হ'লে আমিই দিগ্বিজয়া না
এখ করব !

পারা। আপনি কি আমার পিতার না
আনেন ?

সর্বজ। জানি। তোমার পিতার না
শ্রীহরেরামচার্য !

পারা। আপনার বিশাম আছে, আপনি

ରାଧାକୃତ୍

ଆମାର ପିତାଙ୍କ ବିଚାରେ ପରାହତ କହନେ
ପାରିବେଳ ?

ଶର୍ମିଜୀ । ବିଦ୍ୟାଲ କି—ଯବେ କୋଣ କ'ର ନା
ବାଲକ ନିଶ୍ଚର ପରାହତ କରବ । ଓହ ଶକ୍ତିର ଉପର
ଏ ପାକାରେ କି ହିଲ ଦେଖେ ?

ପାରା । ଓ କି ସବ ଶୀଘ୍ର-ଗ୍ରହ ?

ଶର୍ମିଜୀ । ହଁ । ଆମି ଓହ ପରିତ୍ରାପିତାମ ଶାନ୍ତି-
ଏହ ପାଠ କରେଛି । ଭାବରେ ଯେ ଦେଖାଲେ ବଡ଼ ବଢ଼
ପଞ୍ଜିତ ଡିଲ, ମକଳେଇ ଆମାର କାହିଁ ବିଚାରେ ହାର
ଦେଲେଛେ । ଆମାର ଜୀବତ ଆର କିଛି ନେହି ବ'ଳେ,
କାହିଁର ସମ୍ମ ପଞ୍ଜିତର ସତ କ'ରେ ଆମାକେ ଶର୍ମିଜୀ
ଉପାୟ ଦାନ କରେଛେ । ବାଲକ ତୁମି—ବୁଝେ
ବୁଝାବେ ନା, ଏହା ଉପାୟ ଏକ ଈଥର ତିର ଯାହୁବେ
କେଉ କଥନ ପାର ନି ।

ପାରା । ତା ହିଲେ ଆପନି ତ ଈଥରତୂଳା ।
ଈଥର ଶର୍ମିଜୀ—ଆପନିଓ ଶର୍ମିଜୀ ।

ଶର୍ମିଜୀ । ବାଲକ ! ତୋମର ବୁଦ୍ଧିର ପ୍ରକାଶନୀ
କରି । ଶର୍ମିଜୀ ଉପାୟ ସଥି ନିରେଛି, ତଥି ମେ
କବା ଆମାକେ ବଳରେ ହେବ କି । ଲୋକେ
ଆମାକେ ଈଥରତୂଳା ମନେ କ'ରିବି ଭାବି କରେ । ହାର
ଅପଞ୍ଜାନାତି ହେବେ, ତାର ଆର କିଛି ଅଜ୍ଞାନ
ନେହି ।

ପାରା । ଅପଞ୍ଜାନ କି ଥା ?

ଶର୍ମିଜୀ । ଓ ତୁମେ ଦେଖି, ତୁମି ଯେ ବାଲକ ।
ଅପଞ୍ଜାନ ଯେ କି, ମେ କାଉକେ ବେଶିବାର ମୋ
ନେହି ।

ପାରା । (ପଥ ହିନ୍ତେ ଅଭିନିଷ୍ଠ ବାଲକ
ଲିଇଥା) ହଁ ଶର୍ମିଜୀ ଠାକୁର, ଆମାର ହାତେ କି ବଳରେ
ପାର ?

ଶର୍ମିଜୀ । (ଚମକିତଭାବେ) କେନ ବାଲକ, ଏ
ବସ୍ତ କି ତୁମି ଜାନ ନା ? ତୁମି ତ ବେଶ ବୁଦ୍ଧିମାନେର
ମହ କଥା କହିଛୁଲେ ।

ପାରା । ତୁମି ବଳ ନା ।

ଶର୍ମିଜୀ । ଏବ ନାମ ବାଲୁକ ।

ପାରା । ଏବ ନାମ ଦାନେ କି ? ଏବ କୋନ୍ତିର
ନାମ ବାଲୁକ ?

ଶର୍ମିଜୀ । ଓ । ତୋମାର କଥା ବୁଝନେ
ଦେବେଛି । ତୋମାର ହାତେ ବାଲୁକ କଥାର ମୟତି ।

* ପାରା । ଏତେ କଣ କଣ ଆହେ ?

ଶର୍ମିଜୀ । ଥ୍ଯା—ଥ୍ଯା, ଏ କି ବଳା ?

ପାରା । ବଳ—ବଳ ।

ଶର୍ମିଜୀ । ଏ କି କେଉ କଥନ ବଳରେ ପାରେ ?

ପାରା । ମେ କି ଠାକୁର, ଶର୍ମିଜୀ ନାହିଁ ନିରେତ ।

ଈଥରର ତୁମ୍ବ ହେବେ—ଆର ଆମାର ଏ
ଅଭିନିଷ୍ଠ କଣ ବାଲୁକାର କଣ । ଆଜେ, ଏହ
ନା ? କିମ୍ବ ଈଥର ବଳରେ ପାରେ, ମାଗର
ବାଲୁକାର କଣ । ଆହେ—ମରଣ ପୁର୍ବିଦୀର
କଣ ବାଲୁକାର କଣ । ଆହେ ।

ଶର୍ମିଜୀ । ଈଥର ବଳରେ ପାରେଲ ବ'ଳେ ।
ପାରେ ?

ପାରା । ଆମି ବଳାଇ, ନର କୋଟି ବି
ଲକ ନିରେମରିଇ ହାଜାର ମଧ୍ୟ ନିରେମରିଇ

ଶର୍ମିଜୀ । କେମନ କ'ରେ ବୁଝ, ତୋ
ଟିକ କି ନା ?

ପାରା । ଏହ ଯେ ତୁମି ବଳିଲେ, ଅର୍ଥାତ୍ ।
କେ ଓ ବୋଲାନେ ଦାବ ନା । ଆମିହି ବା କେ
ବୋଲାବୋ । ବିଦ୍ୟାଲ ନା ହୁଏ, ଉଥେ ଦେଖ ।

ଶର୍ମିଜୀ । ହେବେହେ ହେବେହେ । ଆମି ନ
—ହୀନ ଅଜ । ହେ ବାଲକମେଲୀ ମହାପୁରୁଷ ।
ପ୍ରଗମ ଏହି କର । ଆମି ଏହ ବଳେ ତୁ
ତୋମାର ପିତାର ପଦପ୍ରାପ୍ତ ହାଥୀ ରାଖନେ
ଗରେ । ଶକ୍ତ କେବା—ଓ ମରଣ ପୁର୍ବିକେ ଏ
ବଳେ ବିଶର୍ଜନ ଦିଲେ ହବେ ।

(ଅଭିନେତର ପ୍ରବେଶ)

ଅଭିନେତା । ଆର ବାଲକ, ଲୀଲ ଚ'ଲେ ଆମି ।
ପାରା । ବାବାକେ ଦେଖନେ ଶେରେଛେ ମା
ଅଭିନେତା । ଶେରେଛି—ଶେରେଛି । ଆଜ
ବାମ, ତୋମର ମରଦିନ ପିତାକେ ଜୀବନେ
ଦେଖିବି । ବିଲକ୍ଷ କରିନ୍ତିମ୍ବ, ଚ'ଲେ ଆମି ।

ପାରା । ଚମ ମା, ଚମ—ବାବାକେ ଦେଖନେ
ଆମାର ପ୍ରାପ ବଡ଼ ବାଲୁକ ହେବେ । ହଁ ମା ।
ବାବାର ନାମ କି ଶ୍ରୀରାମାହୁତ ?

ଅଭିନେତା । (ଚମକିତଭାବେ) କି ବଳିଲେ ?

ପାରା । ଶ୍ରୀରାମାହୁତ ।

ଅଭିନେତା । କେ ତୋକେ ଏ ଅଭୂତ କଥା ବ
ପାରା । କୋଥା ଥେକେ ଏକ ମହାମୀ
ଆମାକେ ଏହି କଥା ବ'ଳେ ଗେଲ । ତାର ନାମ ବଳ
ଶର୍ମିଜୀ ଠାକୁର । ଆମାକେ ବାବାର ନାମ ବ'ଳେ
ପାରେ ହାଥୀ ରାଖନେ ମେ ହୁଟେ ଗେଲ ।

ଅଭିନେତା । ତବେ ନାହିଁ ।

ପାରା । ଦୀନାବ କେନ ମା ? ବାବାକେ ତେ
କୁଣ୍ଡ ଥେ ପ୍ରାପ ବଡ଼ ବାଲୁକ ହେବେ—ମା ଯେ
ଦାକନେ ମା ।

শুধু। এই পথে এক জন আসছে—মে হেসেবা দ্বাৰা। সে তোকে দেখতে পেলোই মিথোৱ হেলে র'লে কোলে হৃলে মিহে বাবে।

গোবি। ও বা, তবে আমাকে কুকিবে রাখো—কুকিবে রাখো।

বিড়ীয় দৃশ্য

কানন-পূর্ণ পথ।

(গোবিন্দ ও কুরোনের প্রবেশ)

গোবিন্দ। এ বে আচর্ষণ কথা শোনালৈ কুরোনেশ।

কুরোনেশ। মে অভিত দিবসের কথা আমাৰ হলে গুড়েছে, আৰু সৰীৰ পুলকে পূৰ্ণ হৈ উঠেছে। তিনি দিব, তিনি চাত অবিশ্রান্ত ধৰাৰ্থৰ্ম। আমি কোপেৰ সালা হাতে সুজীৱে ব'লে আছি। সীৱ কোপেৰ সালা হাতে আমাৰ পাৰ্শ্বে বাবে আছে। উভয়েই তিনি দিব উপৰাগী। মেকপ হৰ্যোগে পুহুৰেৰ হাবে কিছিৰ কৰ্ম উপস্থিত কৰিবা তাৰ প্ৰতি অক্ষা-চাত হয় ব'লে আমি সুজীৱেৰ হাতীৰে পা মিলি নি। কুষ্টীয় হিনেৰ সভাকালক বধন উত্তীৰ্ণ হৈব দেখে, অৰ্পণ দাখাইত কুল-কণাক আমাৰ দুখে পচল না, কৰন শীঁ আমাকে জীৱনবাদেৰ কাহি কিকি। গ্ৰহণে আহুৰোৎ কৰলে: আমি তাৰ অহুৰোৎ বকা কৰ-দূন না। আমাৰ মনে হ'ল, দেন আমাৰ বন্দ বহু অৰ্পণ আৰু দীৰ্ঘনাৰ্থেৰ মিলিব হাবে অতিথি। কাৰেৰ কোগাদিকাৰে হস্তকেশ কৰতে আমাৰ অৱতি হ'ল না। রাজিৰ প্ৰথম প্ৰহৃত উত্তীৰ্ণ হৈব দেখে। সুমুৰ্দ্ধ: প্ৰচণ্ড পৰ্যন্তে অনন্ত আকাৰ-তাৰারেৰ পাঁচোৱ তিৰে, পথ ক'ৰে, এক একটা অৰ্পণালৈ হৈব পৰ্যাপ্তগ্ৰাম অক্ষকাৰেৰ পৰ পুৰ্বি-বীজে কেৱে পঞ্চাত লাগ্লো। তখন আমাৰ অবহৃ দেখে বাবী আৰু দিব ধাক্কে পাহুলে না—বাহুল হয়ে কুনাম উকাইৰ কৰতে কৰতে কৈদে কেলো। আৰু বেদন তাৰ চুৰি দেকে এক দিনু অল কুমিলত পতিত হ'ল, অমনি দেবি, অটক কৰি আমোৱে প্ৰিয়বাদেৰ প্ৰসাদ লিয়ে মেই দিব হৰ্যোগে সুজীৱৰাবে উপস্থিত। হেহেৰ বহুতা হৰ হল ব'লে আমি শীকে বৎপৰোনাপি তিক্ষাৰ কৰলুম এবং আমাৰ একবাৰহাৰ মনকে ধৰণ ক'ৰে হৌকেই তা খেতে আমোশ কৰলুম।—

শীঁ আমাৰ আমোশ কৰতে সাহস কৰলৈ না। সে মেই শীঁসামাৰ বেকে এক কপি কুল নিয়ে দূৰে লিলে। মেওৰা বাব—কি বলৰ প্ৰতি, তাৰ দৃশ্যী এক অপূৰ্ব তাৰ ধাৰণ কৰলৈ। সেৱে সেৱে অৰ, বেৰ, পুনৰুক্তি—অজনেৰ কুণ্ঠ-বোাতিতে বৰটা আলোকমত হৈব উঠেলো। আৰু কল পৰেই অবসৰ দেকে অপূৰ্ব আমাৰ পৰশীলনৈ হীৱা বেথে দুৰিতে গড়ল। আবিষ কি঳কলৰ পৰে পুনৰুক্তি। মেই রাত্রিতেই পপ দেখলুম— শ্ৰীকৃষ্ণৰ আমাৰ মাধাৰ শিৱৰে ব'সে বলছেন— “কৃপণি। ভক্ত আমাৰ প্ৰসাদে কি঳ক বৰশীলনৈ কৰে, অনিবার কৰু তোমাৰ শীৱ দুখেৰ মধ্যে আমেশ কৰেছিলুম। আৰু বেকেতে পারলুম না। যা আমাকে ইঠেছিলো আৰু কৰেছিলুম।”

গোবিন্দ। তাৰ পথ ?

কুরোনেশ। তাৰ পথ, এই বল বৎসৰ সৃতিকা পুহে বালাকোপেৰ সুাব জো। তিনিৰ এক বনজাত বিকলে উত্তিৰ ক'লতে দেখে আমি ধূক্ষাম কৰে-কৰিলুম। এই শুধুৰীকাল পূৰ্ব অধৰা শীৱ আৰু কোনও সামাৰ বাবিনি। এই কৰ বৎসৰ উক্ষণবেৰে সকে সাকে তাৰতেৰ তীৰ্থে তীৰ্থে দুৰণ কৰছি।

গোবিন্দ। এখন একবাৰ দেখা কৰ মা কেন? তোমাৰ হী তো এই নথৰোপকৰণই আছেন।

কুরোনেশ। পুনৰ আমোশ পাই নি, কেহন ক'লতে দেখৰ নি।

গোবিন্দ। দেশ, আমি দেখতে হাই?

কুরোনেশ। মে আপনাৰ ছাই। আপি পুকুৰ ভাই—পুকুৰ আমি দাস। আমি আপনাকে কি বলবৰ?

গোবিন্দ। হহাহা কুৰোনেশ! তোমাৰ মেই অপূৰ্ব ভজিষয়ী সামী হৌকে দেৰার লোক আহি তাৰ কৰতে পারলুম না।

[গোবিন্দেৰ অহীন।]

কুৰোনেশ। এ কি নামাহল, তোমাৰ পূৰ্ণ কল্পালাভ ক'ৰেও আমি আজিৰ পৰ্যন্ত দাহামুক হ'লে পারলুম না। পুনৰুক্তি দেখবাৰ কৰু আমাৰ প্রাণ একল বিচলিত হৈব উঠেলো কেন? আবি বে কিছুতেই দিব ধাক্কে পাইছি না। মৰ বৎসৰ কৰুণু বহন কৰলুম। তবু তাৰ বলে আমাৰ বোহ-শলিনতা, বৌক হ'ল না! বুকা কৰ অৰু, এ বিব সহস্তাৰ আকৰ্ষণ থেকে আমাকে উছাৰ কৰু।

(ଅନ୍ତରେର ପ୍ରବେଶ)

ଏ କି ହେଉ, କହି ଏକ ଆସନ୍ତ ! ଆମାର ପୂର୍ବକେ ମଧ୍ୟ କ'ରେ ଆନ୍ଦୋଳ ନା ?

ଅନ୍ତାଙ୍କ ! (ଅନ୍ତରେର ପ୍ରବେଶ) ଆମାରକେ ଦେଖିବାର ଜଣ ପୂର୍ବକେ ମଧ୍ୟ କ'ରେ ଆନ୍ଦୋଳିଲୁମ ।

କୁରେଶ । ତାର ପର—ବଳ—ବିଳବ କ'ରନା । ବାଲକକେ କୋଥାର ରେଖେ ଏବେ, ବଳ—ବିଳବ କ'ରନା ।

ଅନ୍ତାଙ୍କ । ଡକ୍ଟର ଡାକ୍ତର ନା ପର୍ବତ ।

କୁରେଶ । ଆମାରକେ ଉପଗରେ ଦିଲେ ହବେ ନା ଅନ୍ତାଙ୍କ ! ପୂର୍ବକେ କୋଥାର ରେଖେ ଏବେ, ବଳ ।

ଅନ୍ତାଙ୍କ । ତାକେ ଉତ୍ସଦେବେ ଆଶ୍ରମେ ରେଖେ ଏଦେହି ।

କୁରେଶ । ଆମାରକେ ଏଥିର ଦେଖାନେ ବିଲେ ତାଙ୍କ ଅନ୍ତାଙ୍କ ।

ଅନ୍ତାଙ୍କ । ଡକ୍ଟର ହେବେ ନା ସମ୍ମାନି ! ବଳ ବହୁମର ସମ୍ବନ୍ଧ-ମଧ୍ୟରେ ଦୟି ଏହି କଣ ହୁଏ, ତା ହିଲେ ଉତ୍ସଦେବ ମାହିମ୍ୟରେ ଲୋକେ ମନ୍ଦେହ କରିବେ ।

କୁରେଶ । ତୋରାର ଏ କଥା ବନ୍ଦାର ଉତ୍ସଦେବ କି ?

ଅନ୍ତାଙ୍କ । କୁରୁ—ଆମନାର ଆମଗହିତିର ପର ଥେକେ ଏହି ଏକ ଯୁଗ ଆଦି ପୂର୍ବକେ ଲୋକ ଅନ୍ତରେ ପାଇନ କରେଛି । ବିଜେ ନିର୍ଭଟେ ତାକେ ଲିଖି ଦିଲେଛି । ଏହି ଅନ୍ତରେରେ ବନ୍ଦାର-ବିଶ୍ଵାରମ ପୂର୍ବ ଆମ ଆମାର ମଧ୍ୟ ଆମାରରେ ଜଣ ପିଲାକେ ଦେଖିବାର ଜଣ ଛୁଟେ ଆସିଲା । ଏଥାନେ ଏବେ, ପଥର ଏକ ନିର୍ଭଟ ପାରେ ତାକେ ବଦିଲେ ଆଦି ଆମନାର ମନ୍ଦାନ କରିଛି ।

କୁରେଶ । ତାର ପର—ବଳ—ଆମାର ନୀରବ ହ'ଲେ କେନ ଅନ୍ତାଙ୍କ !

ଅନ୍ତାଙ୍କ । ଏମନ ମଧ୍ୟ କେ ଏକ ନରଜ ଉପାଧି ଧୀରୀ ମାୟା ମଧ୍ୟ ବାଲକରେ ମାକାନ ହେବେ । ତିମି ତାର ଏକ ବ୍ୟକ୍ତ ଶିଳ୍ପରିଚ୍ୟ ଦିଲେହେଁ ।

କୁରେଶ । କି ହୁବୁ—କି ହୁବୁ ?

ଅନ୍ତାଙ୍କ । ଦେଇ ପରିଚି ଗେବେ ବାଲକ ଏହି ଉତ୍ସଦେବ ହେବେହେ ଯେ, ଆମନାର ଆମ୍ବତି ବିନା ତାକେ ଆମ ଆମନାର କାହେ ଆନ୍ଦୋଳ ନାହିଁ କରିଛି । ତାକେ ଏହି ଶୋବିଦେବ ଆଶ୍ରମେ ରେଖେ ଆମନାର କାହେ ଏଦେହି ।

କୁରେଶ । ନରଜ ଠାର କି ଆମାର ଉତ୍ସ ନାହିଁ କରିଛେ ?

ଅନ୍ତାଙ୍କ । ତାହି କରିଛେ । ବାଲକରେ ଆମାରମଧ୍ୟ

ଦୀପତି ମେଥେ, ହଟାଇ ତାର ମଧ୍ୟ ଥେକେ କଥା ବେଳିବେହେ ବେ, ସହାରା ରାମାହାରାରୀ ତାର ପିତା ।

କୁରେଶ । କାଗାରାତି ! ଏ ହିତେ କଥ ମଧ୍ୟ ଆମାକେ ଶୋନାବାର ତୋରାର ଆମ ହିଲୁ ନା । ଯମତା-ଯୁକ୍ତ ହବେ ଆଦିଓ ବାକୁଳ ହବେ ପୂର୍ବପରିବର୍ତ୍ତନର ଜଣ ଛୁଟେ ଆସିଲୁମ । ପକ୍ଷ-ପକ୍ଷର ସମ୍ବନ୍ଧ-ମଧ୍ୟରେ କାହିଁ କାହିଁ ହୋଇ ନାହିଁ । ଆମାର ପୂର୍ବକେ କଥ ଆମାର ବାହ୍ୟପାଦେ ଆମନାର ବଳ ଆସନ୍ତ କରକ । ସାଂଗ ଦେବି ! ପୂର୍ବକେ ଏଥିର ଉତ୍ସଦେବରରେ ପୂର୍ବାତ୍ମିଲିର ବସନ୍ତ ଅର୍ପଣ କର । ଉତ୍ସଦେବ ତୃତୀୟ ପ୍ରତିଜ୍ଞା ଅପର୍ମ । ଏକଟି ଦୈତ୍ୟ ଶିତକେ ପୂର୍ବ ବଳେ ବଳେ ହାନି ଦିଲେ ପାରିଲିଲ ନା ବଳେ ବର୍ଷାରୀ ସମ୍ମନ ମୁଦିର ହତୀର ବାନନା ପୂର୍ବ ହେବେ । ସାଂଗ ତୋରାତି, ଉତ୍ସଦେବ ତୃତୀୟ ପ୍ରତିଜ୍ଞା-ପୂର୍ବରେ ମାହାତ୍ମ୍ୟ କ'ରେ ତାକେ ନିର୍ଭଟ କର ।

ତୃତୀୟ ଦୃଷ୍ଟି

କାବେହି ତୋରେ ତୀରମୌ ।
ଧୂର୍ବାଲେର ହତ ଧରିଯା ରାମାହାର ।
କେଶରାଶି ଦିଯା ହେବାର-କର୍ତ୍ତକ ରାମାହାରେ
ଚରଣ-ବାରିନା ।

(ଅନ୍ତରୀଳେ ଶିଳ୍ପରେର ପ୍ରବେଶ)

୧୨ ଶିରା । କି ଦେବହ ?

୧୩ ଶିରା । ତ'ଳେ ଏମ, ଉତ୍ସ ଏ ଅନ୍ତରେତମ ଚୋଥେ ଦେଖି ବାବ ନା ।

୧୪ ଶିରା । ଧୂର୍ବାଲେର ହାତ ଧରାର କର୍ତ୍ତ ଏତେ ବୁକ୍ତ ପାରିଲେ ?

ରାମ । ଆହା ! କି କୋବି ହତ ତୋରାର ! ପରିବର୍ତ୍ତନେ ପାଇରେ ବ୍ୟାଧ ତୋରାର କରେଲ ଶର୍ପିତାର ମୂର ହେବେ ଗେ । ବାବ ଧୂର୍ବାଲ—ତୁମି ହୁବେଶକେ ଡେକେ ଦିଲେ ଏମ ।

୧୫ ଶିରା । ଧୂନାହ !

୧୬ ଶିରା । ଆ ! ତୁମି ମେ କେବେ ଦେଖି ହେ !

ରାମ । ଏହି ଶୁଭିଳ କେଶରାଶି ଆମ କେବେ

ଶ୍ରୀମଦ୍-ବ୍ରାହ୍ମଣୀ

୫୫
କରିବାକୁ କରି ଦେଇବା ! କରି ଦେଇବା !
—ଏହି ! (ଦେଇବାର ଉପରାନ)

ସହ ଶିଖ ! ଆହଁ !

ସହ ଶିଖ ! ଆହଁ—ଏ କଥାର ତିତରେ କଠ
କଠିର ଅର୍ଥ ଆହଁ—ତା କେ କହିଲେ ପାଇଁ ?

ବାବା ! ତୋହାର କୁଟୀ ସଧନ ପ୍ରିୟ ବୈଷ୍ଣବ,
କଥନ କୋରାର ଏତ ଶୈଳିକାର ପ୍ରହୋଦନ କି—ଯାଇ
—ନିଜରେ ଯର ଶିଖ ନିର୍ଜିନେ ଯରେ ବୟାକରାର
କୁରିବା ହରେ ଏହି କଥ ଶୈଳିକରେ ନିର୍ବିନ୍ଦ କର ।

ସହ ଶିଖ ! କି—ଗାତ୍ରର ଅର୍ଥ, ପୂର୍ବ ?

ବାବା ! କଥାରଙ୍କୁ କିନ୍ତୁ ଚିନ୍ତା କରିବ ?

ବାବା ! କଥାର ମନେ କରନ୍ତେ—ଅଶ୍ଵରୀ—କିମ୍ବା
ତିମି କୁରିବେ, ଆହଁ କରନ୍ତେ ତିମି ବାହିରେ ଆହିଛେ ।
କାହାକେ ତାବେଳେ ତୀର କଥାର ସଧନ ତିତର-ନାମ ଏକ
ହରେ ବାରେ, କଥନ ମର୍ମିକୁଠେ ନାରାହି ଦେଇଲେ ପାଇଁ ।

[ଦେଇବାର ଶ୍ରଦ୍ଧାନ]

ସହ ଶିଖ ! ଓ ବାବା ! ଏତ ଗାତ୍ରର ଅର୍ଥ !

ସହ ଶିଖ ! କେବଳ ଅର୍ଥ ଏଥର ମର୍ମି ଲାଗିଛେ ?

ସହ ଶିଖ ! ବାବା—ତାମେ ଏହି ! ଆହଁ ରାମ
—ଆହଁ ରାମ !

[ଶିଖରେର ଶ୍ରଦ୍ଧାନ]

(କୁରିବେର ପାଦେଶ)

କୁରିବେ ! କରେ ଆହାର ବଢ଼ ଏକଟା
କୋତ ଉପହିତ ହାହେ ।

ବାବା ! କେବଳ ସତ ?

କୁରିବେ ! ଆପନାର ଶିଦ୍ଧାନଗରେ ମଧ୍ୟ ଆବେଳେ—
ବାବା ! କିନ୍ତୁ ମୋହାର୍କ ହାହେ ।

କୁରିବେ ! କିନ୍ତୁ ମନ ପ୍ରତ୍ୱ—ବିଲକ୍ଷ ! ତାର
ଆପନାର କିଣ୍ଣା-କଳାପେର ଅମ୍ବର୍ତ୍ତ କରିଛେ ।

ବାବା ! ପୁରୁତ୍ତ ପେବେଇ ! ତା ଥବି କରେ,
କାହାକେ କୋତ କ'ଣେ କଲ କି ? ମାର୍ଗ-ମୁଦ୍ର ହାହାଇ
ବୀବେର ପ୍ରକଳି ।

କୁରିବେ ! ମେ ଅର ବୀବେର ପଙ୍କ ! ମେ ଜୀବ
ଆପନାର ଅଭିନାଶ ପେବେହେ, ତାର ବେଳୋତ କି ଏହି
କଥା ଥାଏ ? ତା ହାଲେ ମେ ଆପନାର କଥାମର ନାମେ
କଲାକ ହବେ ।

ବାବା ! ବେଶ, ତୋହାର କୁଳ ହାହେ ସଥର,
କଥନ ତାହେର ମୋହ ପୂର୍ବ ବାହେ । ତାର ପର ?

କୁରିବେ ! ତାର ପର କି ଅଛି ?

ବାବା ! ଏ ବେଶ ତ ଚିତ୍କାଳ ଥିଲବେ ନା ।
ମସନ୍ଦେ ମୋକେ ବିଜୁମ୍ବତ ଏହି କରିଛେ । ଏହି ପର

ତାହେର ଆହାର ମେବେ କେ ? ସହ ଆହାର ନା ପାଇଁ
କାହାର ମେ କାଲେ ମୋହର ହାର ନାହିଁ ହବେ ।

କୁରିବେ ! ଆପନି ମା କାନେମ ନା, ତା ଆବି
ବାରିବ ?

ବାବା ! ଏହା ଏକ କଥ ବୈଷ୍ଣବ ସହାୟକରେର
ପ୍ରକାଶକ, ଯିମି ଦେଖୁନ୍ତିଥିଲି ଏହି କଥଳ କରିବେର
ପାଇଁ କହାନେ କରିଲେ ପାରିବେନ । ତାହିଁ ତ କୁରିବେ, ତୋହାର
କଥାଟା ତାର ଆହାର ହେ ସାମନ କହିବାନ୍ତିକୁଥେ ପ୍ରତି-
କାର କଥାଟା ମନେ ପାଇଁ ଗେଲ । ଏଥର ପ୍ରତିକାର
ପାଇଁ କରିବାର କମାନ୍ଦେ ହିତୀର ପ୍ରତି-
କାର ମୂର୍ଖ ହାହେ । କୁରି ଆପନାର ସ୍ତୁତିଶକ୍ତି-
ମଞ୍ଚ ନା ହାଲେ ତୋହାର କଥାର ହାତ ନା । କୁରିବେ,
ତାହେର-ଅତିକାର-ପୂର୍ବେ : କି ହବେ ?

କୁରିବେ ! କେବଳ କାର, ବୈକରେର ମେ ବିଜୀ-
ବିଜା ଆପନି ତ ମୂର୍ଖ କ'ଣେ ଲିରିଛେନ ।

ବାବା ! କି ଉତ୍ସ କ'ଣେ ମୂର୍ଖ କୁରିବେ ?

କୁରିବେ ! କେବଳ ଆପନାର ତ ମୂର୍ଖ ଆହେ ।

ବାବା ! ଆହାର ପୂର୍ବ ! ହକତାଗ୍ରା ! ଏଥର
ଦେଖିବି—ମୋହ ତୋହାକେବେ ଆହାର କରିଲେ
ଛାହେ ନି ।

(କରିବେର ପାଦେଶ)

ମର୍ମିଜ ! କହି ସତିରାତ, କୋରାର ଆପନି ?

ବାବା ! କେବଳ ତୁରିଛେନ ଏହୁ ?

ମର୍ମିଜ ! ପ୍ରତ୍ୱ ନେଇ—ବ୍ୟାସ ଆବି । ତାହିଁ କେବଳ
ମାନ୍ଦୁରାମ ! ଏ ଅଥବାକେ ବାସିବେ ଅବୀକାର କରି—
ନାହିଁ ତାର ମହାପାଦ ଦୂର ହବେ ନା ।

ବାବା ! କେ ଆପନି ?

ମର୍ମିଜ ! ପ୍ରତ୍ୱ ସଥନ ରିଜାପା କରିଛେ, ତଥର
ବଳରେ ପାଇଁ କାହାର କାହାର କରିଛିଲୁମ୍ ।

ତାରରେର ପ୍ରବାନ୍ଦ ପ୍ରବାନ୍ଦ ଶାକୁତ ପ୍ରତିତ ମକଳକେ
ତିରରେ ପାଇଁ କାହାର କାହାର ଉଦ୍‌ଦିନ ଲାଭ କରେ—
ଛିଲୁମ୍ । ଆପନିର ଦିନିମର କ'ଣେ ଶ୍ରୀରଥରେ କିମ୍ବେ
ଏମେହେଲ ଘରେ, ଆପନାକେବେ ବିଚାରେ ପରାମର୍ଶ
କରିଲେ ଆଲାହିଲୁମ୍ । ମଧ୍ୟ ଶକ୍ତିଶୂନ୍ୟ ଆହାର ଡିର-
ବୀବେର ଅବାହନର ରାଶି ଆଶି ଏହି । ଏଥାମେ
ଉପହିତ ହାତେ ନା ହାତେ ପଥେର ମାତ୍ରେ ଆପନାର
ପୁନ୍ରେର କାହିଁ ପରାମର୍ଶ ହରେ ଗେଲୁମ୍ ।

ବାବା ! ଆହାର ପୂର୍ବ !

ମର୍ମିଜ ! ଅମୂର୍ଖ ପୂର୍ବ—ଅମୂର୍ଖ ପୂର୍ବ—ତାର
ଏ କଥାକେତେ ଆହାର ବିଦ୍ୟାର ଅବହାର ହୁଏ ଗେଲେ ।

ଆବି ମଧ୍ୟ ଏହ କାବେରୀ-ମଧ୍ୟ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କରେଛି ।
ଆପନାର ପୂର୍ବ ଭାବାନ୍ । ମେ ମହାମେ ପିତା ଆପନି ।

ଆପନି 'ହଜାର ମହିମାନ'। ଏଇବାରେ ଆଶାକେ
ଶ୍ରୀଚରଣ ଦ୍ୱାରା ଦିନ ।

ରାମ ! ପୁଣ୍ୟ ସମ୍ବନ୍ଧ କି କୁଳ ? ଏ ମୋହ
ମନ୍ତ୍ରକାରୀ ହ'ଲ ନା କି ?

(ଗୋପିନେତର ପ୍ରବେଶ)

ଶୋଭିତ ! ଶ୍ରୀଚରଣ ! ମୋହିପଥରେ ଆପନାର
ପୁଣ୍ୟକେ ହିଂକଣ୍ଗ-ସରଗ ଆପନାରେ ପଦଶାନ୍ତରେ ଉପରିଷିତ
କରି । ଏହି କାରେ ହାତରେ ଚରିତାର୍ଥ କରନ୍ତି

(ଅଞ୍ଚଳ ଓ ପାରାପଥରେ ପ୍ରବେଶ)

ରାମ ! ଏହି ବେ । ବୁଝେଛି । ଏହି କା । ପୁଣ୍ୟ-
ମନ୍ତ୍ରକେ ତିଥାରୀ ଆମି । ନିଯେ ଏହି—ନିଯେ ଏହି ।

ଅଞ୍ଚଳ । ଆପନାର ଆଶୀର୍ବାଦେ ଶ୍ରୀଚରଣାଖେର
ପଦଶାନ୍ତରେ ଏହି ପୁଣ୍ୟକୁ ସାଙ୍ଗ କରିଛି ।

ରାମ ! ନିଯେ ଏହି—କାହେ ନିଯେ ଏହି ।

ତାବରହ କି ଅପୂର୍ବ ତତ୍ତ୍ଵ !

ବାନ୍ଧୁମୂଳ୍ଯ ଦେଖି ମାରାପଥ ।

ଦୈକନ-ଜୀବନ ।

ଏଥେ ଏଥେ ଶୀଘ୍ର ଏଥେ କାହେ ।

ପାରା ! ପିତା ! ପିତା ! ପ୍ରମତ୍ତି ଚରଣ ।

ରାମ ! ଏହି ବୃଦ୍ଧି । ବହୁ-ଆଶିନ-ମାତ୍ରେ—

ଉତ୍ସୁକ-ହରହରାରେ

ପିତା ତୋରେ ପଶିକେ କରିଛେ ଆବାହି :

ଅଭ୍ୟକ୍ତରେ ମରିତ ଆମ,

ପୁଣ୍ୟ ବୁଦ୍ଧି ଦେଖି ତୋର କରିଛ ଶାହେ ।

ନାଥ ତୋର ବିଜୁ ପାରାପଥ ।

ଚୁହିରା ଅଧି, ଏହି ଶୁଦ୍ଧିବିଜୁ ନାମ

ଅଭ୍ୟକ୍ତରେ ମୁକ୍ତି ଆମି କରିଛ ତୋରାର ।

ଜୀବ ହେ ଧାନ୍ତକ-ବହି—

ନାମାଦୃତପାନେ ଆଶାର ପ୍ରତ୍ୟୁଷ ହେ ।

ମାତ୍ର ! ଆଶାର ପ୍ରତ୍ୟୁଷ ଆମି—

ହେ ପିତା, ହେ ପିତାବହ, ହେ ମାତା, ହେ ଧାତା, ହେ

ହେ ଗତି, ହେ ଶ୍ରୀ, ମାତ୍ରି, ମିଦ୍ଯାମ, ଶର୍ମ !

ଧରିଲାମ ଅଭ୍ୟକ୍ତର ଚରଣ—

ପୁଣ୍ୟ, ପିତା, ମାମକାଳେ

କରଇ ଆଶାରେ ଅବୀକାର ।

ରାମ ! କରିଲାମ ଅବୀକାର । ପୁଣ୍ୟ—ପୁଣ୍ୟ ତୁମି ।

ଆଶୁରି କେଶବାଚାରୀ ତବ ପିତାବହ ।

ହେ ଶୋଭିତ ! ହେ ଶ୍ରୀଚରଣ ରିହାଇ ଆଶାରେ,

ଜିଲୋକେ ତୁମନ୍ତା ନାହି ତାବ ।

ତମ ତାଙ୍କ, ଆମି ହ'ତେ ଅଭ୍ୟକ୍ତର ତୁମି ।

ଆଶିର୍ବାଦେ ଶ୍ରୀଚରଣ ଲାଜ ଶିଖିନ୍ତାର

ଶର୍ମି କରଇ ହେ ଦୈକନ-ମାତ୍ରାର ।

ହେ ବନ୍ଦି ! ଏହି ମୋହ ବର୍ଣ୍ଣରେ ।

ମହା-ଶାଶ୍ଵତେ ସମ୍ମ ବନ୍ଦି ଇହିହ

କର୍ମବାନ୍ଧ କରିଛେ ମୋହିନୀ—

ଶୋଭିତରେ ଦ୍ୱାରା

ପାରିବାପେ ଦେଖି ଦୀର୍ଘ ମା ମନ୍ଦରେ ।

ଚତୁର୍ଥ ପୃଷ୍ଠା

ଆଶମ-ଶ୍ରେଷ୍ଠ ମହାବିଷ୍ଣୁ

ପିତାମହ ।

୧୨ ଶିତ । କେମନ—ଚତୁର୍ଥ-କରେ ବିଷ୍ଣୁ-ଭଜନ
ହ'ଲ ?

୧୩ ଶିତ । ତାହି ତ ତାବିଜିନ୍ମ, ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀଚରଣେ
ପାତାଖମନେ ମନ୍ତ୍ରକୁ ପୂର୍ଣ୍ଣ କ'ରେ ଦେବୋଛେ, କିନ୍ତୁ
ବାନ୍ଧବରିର ଦୂର୍ତ୍ତି ମେଇ କେବ ।

୧୪ ଶିତ । ଆମାଦେଇ ବା ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିବାର କି
ଆହେ ? ଆମାର ବୀମନେ ହେଲେ ହେଁ ସବ ପୌଟି
ଦେବ, ବାମ ମାଜବୋ, ଡାକ୍ରରେ ପରିବାକ ବହିର୍ଭାବ
ହେତେ ହାତବ—ହତ ସବ ଶୁଭେ କାହି ଆମାଦେଇ
ଦ୍ୱାରେ ।

୧୫ ଶିତ । ତା ତୋରେ ବେ ଅଭ୍ୟାସ । ସବର
ଶକ୍ତି କାହେ ମରାମ ନିତେ ଏମେହିଲି, ତଥାମ ମହେ
ମହେ ଏକଟି କ'ରେ ହେମାଥା ଆନନ୍ଦେ ହେ ।

୧୬ ଶିତ । ତିକ ବେଳେହିଲି, ତିକ ବେଳେହିଲି ତାହି,
ନିତେ ଥାକ । ଥାର ହେମାଥା ନେଇ, ତାର ମହାମନ୍ତର
ନେଇ, ମୃଦୁମନ୍ତର ନେଇ ।

(ଲେଖଣେ ମରୀତ)

୧୭ ଶିତ । କି—କି—କି ମହାମୀ ! କରନ୍ତ ।

୧୮ ଶିତ । ମେ ତାହି—ଓ ନିତେ ଆମାଦେଇ ଲକ୍ଷ
କରିବାର ପରୋକ୍ତନ ନେଇ । ସବେର ମହେ ଅବେଶ
କର । ଏହାମ ମହ ଦୈତ୍ୟ ନିତିରେ ଧାକନେ ମୃଦୁ ହେବ ।

[ଲକ୍ଷମେ ଅହାମ]

(ହେମାଥାର ପ୍ରବେଶ)

(ଶିତ)

କି ବୋହିଲୀ ଜାନ ବୀତ୍, କି ମୋହିନୀ ଜାନ ।

ଅଭ୍ୟକ୍ତର ଲାଜ ନିତେ ନାହି ତୋର ହେ ।

ରାତି କୈକୁ ଦିନଲ, ଦିନଲ କୈକୁ ରାତି ।

ଶୁଭିତେ ନାରିହ ବୀତ୍, ତୋରାଟ ଶିଖେଲି ।

বৃক্ষ কৈছ বাহির, বাহির কৈছ দুর।
পূর্ব কৈছ আশন আশন কৈছ পূর।
বৃক্ষ কৈছ দুরি যোরে বিহুরণ হও।
শহিদ কোথার আশে দীক্ষাইয়া রও।

(ধৰ্মীয়ের প্রবেশ)

বৃক্ষ। এখনও দুরহিস কেন হেমাতা, ঘোষ দা।
হেমাতা। দুরিশ এস না কেন? ঠাকুর ক
বিজ্ঞাপ করছেন।

বৃক্ষ। আমাৰ তিনি যেতে আহোম কৰেন
নি। বোধ হয়, আমাৰ কিছিতে বাজি হৈব। যদি
বাজি হাজি হয়, তা হ'লে কৃষি মুলা গুলি যেতে
মেন পূৰ্ণ। মেবিস বেন আমাৰক কোকাড়াকি
কৰতে না হৈ।

হেমাতা। বিজ্ঞ বেন বেহি ক'ৰ না। আম
বাজি বক অচকাই।

বৃক্ষ। কিছু কথ নেই হেমাতা! এ নামাবণ-
কেড়। এখনে কেট তোৱ মায়েৰ আবজ্ঞা-
গুলোৱ উপৰ গোত কৰবে না। যদি কৰে,
তা হ'লে মেঠা তোৱ পদম গৌতীগা ব'লেই
আৰুণি।

[উভয়ের প্রশ্নান]

— — —

পঞ্চম দৃশ্য

অৰ্থনৈতিক।

জনকবৰ্ধাৰ্থ পৰিবিহী বিষ্ণুত গৈৱিক বৃক্ষ।

(বাহুচুলের প্রবেশ)

(বাহুচুলের কৰ্তৃকী দীৱা বন্ধ-কৰ্তৃক)

হীমা। অহকাৰ ছিত্ৰমূৰ্তি নিব।
তোৱা শৰীৰ যে মোহ কৰেছে আৰুণ,
এই কৰিলাম ছিছ তীৰ ব্যৱসনে।

মৃক ইও হে মুকান!
হও পুৰু আনালোকে প্ৰদৰ সকলে।

[হিমত-সংগ্ৰহ ও প্ৰশ্নান]

(অপৰ দিক দিবা শিতলবৰের প্রবেশ)

১২ শিত। কি মোহিনী আম বৃক্ষ—কি
মোহিনী আম। কুলে তারা, বৃক্ষ।

১৩ শিত। আৰ তনে, বৃক্ষ কাৰ নেই।
আৰ কিছু হ'ক না হ'ক, পৰ্যাপ্ত আহুবিলী ত
গোপি হচ্ছে। নে, ও সব সাধা যেতে কুলে হিয়ে
একটু বিশ্রাম গ্ৰহণ কৰি আৰ। তাই ত, এ কাৰ
কে কৰলৈ?

১৪ শিত। কি কৰেছে?

১৫ শিত। এই দেৱ না—আমাৰ বহিৰ্ভূমেৰ
অৰ্দেক কে কেটে নিয়েছে। কোন পেৰিয়া
কৃষ্ণৰ এ কাৰ কৰলৈ?

১৬ শিত। তাই ত, এ বে পৰাবাৰ উপৰ
হাতে নি। এ বৰকম ক'বৰ কেটে নেৱাৰ মানে কি?

১৭ শিত। মানে আমাৰ কি, বহিৰ্ভূম কেটে
কামালা হচ্ছে। এ কি বৰকম ছোঁটোকেৰে হত
কামালা! আনকে পাৱলে এখনি তাৰ মুণ্ডোক
ক'বৰ কেলি।

১৮ শিত। আৰে, সংক্ষেপ মাঝুৰেৰ কি অত
ক্ষেত্ৰ কৰতে আছে। তৃষ্ণ বহিৰ্ভূম।

১৯ শিত। তা হ'লে এ তোৱাই কৰ্তৃ।

২০ শিত। কেৱ বলুল এক কিলো তোৱ
কৰ্তৃ কঢ়ি কেটে বেৰ।

২১ শিত। তবে বে। ভজিয়িটেল চোৰ।

২২ শিত। ছোঁটোক নছাব।

(তৃষ্ণ ও চৰ্তুৰ প্রবেশ)

২৩ শিত। কি হৰেছে—কি হচ্ছে—আৰে
মহ, তোৱা এ কি কৰছিস?

২৪ শিত। ছাড়ো—ছাড়ো—আমাৰ বহি-
ৰ্ভূম কেটে নিয়েছে পাৰী। আৰি ওকে পিছিবে
হৈব।

২৫ শিত। ছাড়ো, আমি সাধা মেৰে ওৱ দীক
কঢ়া কেটে বেৰ।

২৬ শিত। কই দেখি—কৰে আমাৰও
যে কেটে নিয়েছে! আৰে মহ, এ যে সুবাৰৈ
কেটে নিয়েছে!

২৭ শিত। বটে—বটে! তা তো দেখি নি।
(অনাস্তিকে) ইন! তোকে গোল দিলুম, কিন্তু
তোৱ দেখছি একেৰাবে কিছু রাখে নি। তা হ'লে
এ কোন শালিব কাৰি?

২৮ শিত। তা হ'লে দাব কাপড় আৰু আছে,
এ তাৰই কাৰি।

২৯ শিত। মিক হৰেছে—তা হ'লে এ মেৰিকা-
নেৰ কাৰি। তাৰই কাপড় আৰু আছে। আৰ
মেই সব শ্ৰেণৰ দৰ থেকে দেয়িয়েছিল।

୧୫ ଶିଖ । ତା ହିଁମେ ଯାର ଶାଶ୍ଵତ ମେହି
ଆମକେ ।
(କୋଣାହଳ)

(ପରମ ଶିଷ୍ଟର ପ୍ରବେଶ)

୧୬ ଶିଖ । କି ହରେହ ରେ—ପେଟ ଠେଲେ ହାତା-
ଜାହାନୀ ଥେବେ ଗୋଲାବଳ କରିଛି । କେବେ ? ତିନିକେ-
ଛିସ ହୁଏ ?

ସକଳେ । ଯାର ଶାଶ୍ଵତ ଚୋକେ ।

୧୭ ଶିଖ । ଯାହୁ କି—ଯାହୁ କି—କେ ଚୋର ?
ଆମେ ଯାହୁ—କି କରେଛି ବେ, ସକଳେ ପ'କେ ଆମାକେ
ମାରାତେ ଏବେହିଲୁ । ଶୁଣ, ସଙ୍ଗ କରନ୍—ଶୁଣ, ରକ୍ତ
କରନ୍ ।

(ସକଳେର ମସ୍ତକ ଅବସ୍ଥିତି)

(ବ୍ରାହ୍ମଚରୀର ପ୍ରବେଶ)

ରାମା । କି ହରେହ ସଂସକ୍ଷମ ! ତୋମର ଶଶ୍ଵତୀ
ହେବେ ଓ ଏହି ପରମାନନ୍ଦ କରନ୍ କରନ୍ ।

୧୮ ଶିଖ । ଶ୍ରୀ—ଶ୍ରୀ ! ଆମାରେ କୃପାତ୍ମି-
ତିତେ କେ ହୃଦୟ ଆମାରେର ଦରେ ଚାହେ ଆମାର ଦେବ
ବହିର୍ଲାଙ୍ଗ କେଟେ ଦିଲେହେ ।

ରାମା । ବେଳ, ତାଇ ସିଂହ ହୁ, ଆମି ପଞ୍ଚୋକ-
କେଇ ଏକ ଏକଥାନୀ ନୃତ୍ୟ ବହିର୍ଲାଙ୍ଗ ଦେଖାଯାଏବା
ବ୍ୟବସ୍ଥ କରବ । ଏଥିନ ତୋମର ସକଳେ ଆମାର ଏକଟି
କାଳ କର ଦେବି । ଆମ ରାତ୍ରିତେ ଧୂର୍ବିଦୀର ହୁଟୀରେ
ପ୍ରବେଶ କ'ରେ ତାର ପାତ୍ରର ଗାତ୍ରରେ ଅଳ୍ପକାରିତାରେ ଚୂରି
କ'ରେ ଆମ ଦେବି । ଆମି ଧୂର୍ବିଦୀରେ ଅନେକ
ରାତ୍ରି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ନିକଟେ ବେଦେ ଦେବ । ତୋମାର କୃତ-
କାର୍ଯ୍ୟ ହେବ କିମେ ଏଲେ ତାର ପର ତାକେ ବିଦୀର
ଦେବ ।

ସକଳେ । ଆମର ଟିକ ବାବ—ଟିକ ଚୂରି କ'ରେ
ଆମନ୍ ।

[ଶିଷ୍ଟମନେର ଅହାନ]

(ବୁଦ୍ଧମନେର ପ୍ରବେଶ)

ରାମା । ଏହି ନାଓ ବୁଦ୍ଧେ, (ଉତ୍ତରାମାତ୍ରରାଜ
ହିତେ ଛିନ୍ନବସ୍ତୁ ବହିର୍ଲାଙ୍ଗ) ହତକାଗ୍ରମେର ମୋହ ଏହି
ସକଳ ଚୀତ-ବସ୍ତ୍ରାଳ୍ପଳେ ଆବଶ୍ୟକ ଛି । ତାମେର ଅନୁ-
ପରିଚିତିତେ ଶୁଣେ ଏବେଶ କ'ରେ ଆମି ଏଥିଲୋକେ
କେଟେ ଦିଲେହେ । ତୁମି ନାଓ । ନିରେ, ଏହି ବସ୍ତ୍ରାଳ୍ପଳ
ମେହିର ସବେ ତାମେର ମୋହବେଶକେ ଭସ୍ତୁଭୁତ
କର ।

ବୁଦ୍ଧେ । ତାଇ ତ ଶ୍ରୀ, କୃତର ଏତ କରନ୍ ।

ଶିଷ୍ଟକେ ମୁହଁ ଥେବେ ରମ୍ଭ କରାତେ ତିବି ତୋର୍ଯ୍ୟାତି
ଅବଳମ୍ବନ କରାତେ କୃତିତ ହନ ନା ।

ରାମା । କେବେ ସଂସ, ତୁମି ତ କାନ—“କରବେ
ବରଃ ମସି ପିତ୍ତବିଦ୍ଵାପହାରକଃ” । ଶିଷ୍ଟର ବିଷ
ଚୂରି କରାତେ ଅମ୍ବଦ୍ୟ ପର ଆହେନ । ଆମି ତୀରେ
ମୟେ ଏକ ଅମ ।

ବୁଦ୍ଧେ । ଆମି ଯୁଦ୍ଧ—ଆମି ଯୁଦ୍ଧ । ଆମନାର
କଥାର ଅର୍ଥ କରାଯାଇ କରାଯାଇ ପରି ଆମାର ମେହି ।
ଆମାର ଶାହୁଜାନେର ଅହାନର ମୂଳେ ହୁଏ ହୁଏ ।

[ବୁଦ୍ଧମନେର ଅହାନ]

(ମାଧ୍ୟମଦିଵିର ପ୍ରବେଶ)

ରାମା । ଏ କି ସଂସ, ତୋମାକେ ଏଥି ବିଶିଷ୍ଟ
ଦେଖିବ କେବେ ।

ଦାଶ । ତୀତାର ତରମ ମୋକେର ଅର୍ଥ ଆମନାର
ଅର୍ଥ ଆମାର ଆପନାର ଶଶ୍ଵତାପର ହରେହିଲୁ । ତୋମାକେ
ମେହି କାହିଁ ମୁହଁ ଅର୍ଥ ।

ରାମା । ଏ ଆମି ଏକାକ୍ରମ କିମ୍ବା ଅର୍ଥ ଆମାର
ଅର୍ଥ ଆମାର ଅର୍ଥ । ଶ୍ରୀକରଣାନ୍ ଅର୍ଜୁନମେ ବଲେହେ,
—“ମରମ ଧର୍ମ ପରିତ୍ରାଗ କ'ରେ ଆମାର ଶଶ୍ଵତାପର
ହେ । ଆମି ତୋମାକେ ମରମ ପାପ ହେବେ କରି
କରି । ହେ ଅର୍ଜୁନ, ତୁମି ଶୋକ କ'ର ନା ।”

ଦାଶ । ଆମେ ନା ଶ୍ରୀ, ଅର୍ଥ ଆପନାର ପକ୍ଷେ
ମହି ହେତେ ପାରେ । ବିଷ ଆମନାର ଏ ଯୁଦ୍ଧ ଶିଷ୍ଟର
ପକ୍ଷେ ନା ।

ରାମା । ତୁମେ ଅଶେଷଶାରତ—ସୁଧ ବ'ଳେ
ଆମକେ କ'ର ନା ।

ଦାଶ । ବୁଦ୍ଧେ ଶ୍ରୀ, ବୁଦ୍ଧେ । ବୁଦ୍ଧ ଆମନାରେ
ମୂଳେ ନିଜକେ ଶତ ଧିକାର ଦିନ୍ତି । ବୁଦ୍ଧମ ଆପ-
ନାର କାହେ ତରମ ମୋକାର୍ଥ ଦିନିତ ହରେହିଲ ବଲେ
ଆମିର ତାଇ ଆମେ ଆମନାର ଶଶ୍ଵତାପର ହେ-
ହିଲୁ ।

ରାମା । ଆମି ତୋମାକେ କି ଉତ୍ତର ଦିଲେହିଲୁ ?

ଦାଶ । ଆପଣି ବଲେହିଲେ—“ତୁମି ଆମାର
ଅକର କାହେ ଅର୍ଥ ଦିନିତ ହେ । କେବେ ନା, ତୁମି
ଆମାର ଆପଣାର । ତୋମାର ଭିତରେ କି ମୋହକ୍ଷମ
ଆହେ, ସମାଧିମେ ତା ଦେଖିବେ ପାପ ନା ।” ଆପ-
ନାର ଆହେଶେ ଆମି ମେହି ବହାଗ୍ରାର କାହେ ଶିଳ୍ପମ୍ ।

କଥା କ'ରେ ତିନି ଆସାକେ ମେଳା କହନ୍ତେ ଅନୁଭବ ହିଲେଛିଲେନ । ଏହା ଯାଦ ଆସାର ମେଳା କୁରେଶର ପୂର୍ବ ତିନି ଆସାକେ ଆଗାମ ଆପନାର କାହେଇ ପାଇଁରେ ହିଲେଛେ ।

ବାମା । ତାହିଁ ତ । ଅର୍ଥାତ୍ ମହାତ୍ମା ତୋମାର ମେଲା ଦୋଷଗୁଡ଼ ଖେଳେ ତୋମାକେ ଆମାର ଆମାରି କାହେ ପାଇଁରେ ହିଲେନ । କିନ୍ତୁ ତୁ ଦେ ଏଥିର ଆମାରର ବେଳେ ଆଜୀବ, ମେଇ ଆଜୀବ ମଧ୍ୟରେ । ତୋମାର ପୋକାର୍ଥ କୁରେଶର ଅର୍ଥାତ୍ ଆମି ଦେ ଦୁଃଖ ପାରଛି ନା ! ଥାରୁ, ଦୁଃଖ ନା ପାରି, ତାତେ ଅଛି ନେଇ । ତୁ ମୁହିଁ ସଥଳ ହରାବାସ ଧରେ ମେଇ ମହାପୁରୀର ସେବା କରେନ୍ତି, ତଥାନ ତୁ ମୁହିଁ ଚରମ ଗୋକାର୍ଥ ପ୍ରହରେ ଉପର୍ଯ୍ୟ । କାହିଁ, କୁରେଶକେ ଅର୍ଥାତ୍ ମୁହିଁ କି ତତ୍ତ୍ଵରେ କହନ୍ତେ ଆମେଶ କରେଇଲୁମ୍, ତୋମାର ଜୀବ ଆହେ ?

ବାମା । ଆମି ଜାନି, ତୁହାଙ୍କି ଏକବାବ ଅନୁଭବ କରି ଗଲି କରେଇଲି ।

ବାମା । ଅନୁଭବରୁ କି, ଆମାରୁ ?

ବାମା । ଏକ ହଜାର ଅର୍ଥର କାହାର ଏହା ନା କରା । ଆମ ହଜାର, କୌଣସିରାଜପାଇଦା ମୁହିଁ-ତିକାର କୌଣସି କରା । କେବ ନା, ଶାକେ ବେଳେ, ତିକାରକୌଣସି ଅନୁଭବରେ ମଧ୍ୟ ଗଲା ନା ।

ବାମା । ତୁ ମୁହିଁ ଜାନ, କିମ୍ବା ତୁହାଙ୍କି କାହିଁ ମାନ୍ଦିରି । ମେ ଚରମ ପୋକାର୍ଥ ଆମାର କରି ଦେ ତିନି ଆସାର ନିକଟେ ଉପରିତ ହୁ, ମେ ଦିନ ଆସାର ମଧ୍ୟ ଆହେ । ଆମି ତୁରକ କାହେ ପୋକାର୍ଥ ଆମାରର କାହାର ଆହେ ଏକ ବନ୍ଦର ପ୍ରତିରୋଧୀ ଅବସଥ କରେଇଲୁମ୍ । ତୁରେଶକେ ଓ ତାହିଁ କରନ୍ତେ ବଲେଇଲୁମ୍, କୁରେଶ କୁରେ ଆସାକେ ବଲେଇଲି, “ଆହୁ ! କୌଣସି ଅନୁଭବରେ ।” ଏହି ଏକ ବନ୍ଦର ଆମି କୌଣସି ନା ଥାକି । ଅନୁଭବରେ ମଧ୍ୟ ମଞ୍ଚ କରନ୍ତେ ପାରି, ଏହି କୋନିଏ ବନ୍ଦରର ଅନୁଭବରେ ଆସାକେ ଆମେଶ କରନ୍ତି, ଆମି ତଥିର ତାର କାହେ ଏହି ଅତେର କଥା ଉପାଦନ କରନ୍ତି । ଏହି ତାର କୌଣସିର ମଧ୍ୟ ମଧ୍ୟ ଦେଖିବାର ବେଳେ, ଏ, ଅତେର କଥା ଶୋଭାକ ଦେ ଆସାଇ ମୁହଁରେ ତା ଏହି ହିନ୍ଦେର ମେଇ ଐଶ୍ଵର୍ଯ୍ୟ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଦେଇ ଥାକୁଥି କି ନା, ମେ ଏକବାର ଦେଇଏତ ଦେଖିଲେ ନା । ତଥାନ ଆମି ତିଥି-ତିଥି ହରେ ପକ୍ଷୀୟ । ତାର କୌଣସିର କରି ବୋଲିଲୁ ହରେ ଆମି ତଥିବାକୁ ହରା କରନ୍ତି । ଆମି ତିକାର ମେଲେ ପାହାରିବାକୁ ଆମାର ଅନୁଭବ ?

ବାମା । ଥାରୁ ! ଏହି ବୁଝେଇ, ତୁରେଶି ଦେ

ବହୁବଳେର ଅର୍ଥ-ପରିମାର୍ଜନ ହୋଇ ଦିଲା । ଆମି ନାହିଁ । ତିକାରରେ କୌଣସିର ମୁହଁରାର ମାଇ ହେବେ ଆମି ଅନୁଭବର ଅନୁଭବ ମାହ କରେଇଲୁ । ଆମି ଆତ୍ମପ୍ରତିବନ୍ଦି । ତୁ ତାହିଁ ନଟ, ଆମି କୁରେଶର ଉପର ଉଠିବା କବେଇ । ଆମି ବ୍ୟାପାର ପାଶୀ—ଆସାକେ ବୁଝି କରନ୍ତି ।

ବାମା । ଆସାନି କରି ନା ବନ୍ଦରି । ଚରମ କୋକାର୍ଥ ଗର୍ବରେ ତୋମାର ମୋଗାନ୍ତ ଏମେହେ । ତୁ ମୁହିଁ ଆବଶ୍ୟକ । କେ ଏହି ପ୍ରାଣୋକ ଏହି ବିକେ ଆମାରେ, ବେଳେ କ ।

ବାମା । ଆପନାର ଉତ୍ତରେ ବିବହାପୂର୍ବର କର୍ତ୍ତା ଦେବୀ ଆବୁଲା !

ବାମା । ତା ହାଲେ ଅମେକ ଅମେକ କର । କୁରେଶକୁ କି ଜର ଆମାରେ, ଆମେ ହେବେ, ପରେ ତୋମାର କାହେ ମୁନରାହ କରି କବି ।

(ଅବୁଲାର ପ୍ରତ୍ୟେତ୍ରେ)

ଅବୁଲା । ଦାତି ! ପିତା ଆସାକେ ଆଗନାର କାହେ ପାଇଁରେହେନ ।

ବାମା । କି ପ୍ରାଣିନ, ବଳ ତଥିନି !

ଅବୁଲା । ଆମିର ଧନ୍ୟବାଦୀର ନିକଟେ କୋନ କଳାପର ନେଇ । ଆସାକେ ଅଭିନିବ ଏକ ପୋରା ପଥ କୁରେ ଏକ ପାହାଦେର ତଳାର ଏକ ମିହି ବେଳେ ଅଳ ଆନନ୍ଦ ହାତ । ତୁ ତା ଆମାକେ ହାଲେ କୋନ ଅପାରି ହିଲନ ନା । ସାମାରେ କୋନ କାହା ଶାକ୍ତି ଦେବେନ ନା । ବିଦୀବିଦୀ ଅଗ ତୋଳା, ବାମନମାଙ୍ଗା—ଏକବକ ସମ୍ବନ୍ଧ କାହିଁ ଆସାକେ କରନ୍ତେ ହାତ । “ବାତୀର କାହା ମେରେ ଜଳ ଆମାକେ ବୋଲଇ ଆହି ବେଳେ ଥାବ । ସନ୍ଦେଖ୍ୟେତେ ମେଇ ପାହାଦେର ତଳାର ଶାତାରାତ କରନ୍ତେ ଆସାର ବନ୍ଦ ଭର କରେ । ଆମି ମେଇ କଥା ଏହି ଦିନ ଶାକ୍ତିକେ ବଲେଇଲୁ । (ତୋରେ ଅବୁଲା ମାନିଲା)

ବାମା । ଶାକ୍ତି ମେଇ ଜଳ ତୋମାକେ ତିରକାର କରେହେନ । ଆମି ବୁଝାନ୍ତେ ପେହେଇ ଭଗିନି, ତାର ପର କି ବଳ ।

ଅବୁଲା । ଆସାର ତିନି ସଂଗରୋହାନ୍ତି ତିରକାର କ'ରେ ଶେଷେ ବଶେନ—“ବରଲୋକେର, ବେଟୀ ! ଆସାର ସମ୍ବନ୍ଧ ଏକ ଜଳ ବିଶ୍ଵାସ ଆନନ୍ଦ ପାରିମୁଣି । ମାନକାଢା କ'ରେ କେ ତୋର ଜଳ କୁଳନ୍ତେ ଥାବେ ।”

ବାମା । ତାର ପର ?

ଅବୁଲା । ଆମି ଏଥାରେ ଏବେ ବାମାକେ ଏହି କଥା ବଲେଇଲୁ ।

ବାମା । ତିନି କୁନେ କି ବଶେନ ? ହୋଇଲା

କେନ ଭବିନି ! ଆମି ତୋହାରେ ଦାଶ । ଆମାର
କାହେ ବଲାତେ ମହୋତ କେନ ?

ଅନ୍ତରୀ । ତିବି ସମ୍ବେଦ—“ଓ ମୟ କଥା
ଆମାର କାହେ ବନା ବୁଦ୍ଧି । ସମ୍ବେଦ କିନ୍ତୁ ଥାକେ,
ତୋହାର ଭାଙ୍ଗ ରାଧାଶୁକ୍ଳକେ ଗିରେ ବଳ ।”

ରାଧା । ବେଳେ ଖଣ୍ଡବାଜୀ ତୋହାକେ ଘେତେ ହବେ ।
ଅନ୍ତରୀ । ଆଜିଇ ।

ରାଧା । ଆଜିଇ ?

ଅନ୍ତରୀ । ଆଜିକେନ—ଏଥନେଇ । ବାପେର ବାଜୀ
ଆମାରର ମଧ୍ୟେ ମନେଇ ନିବେ ଯାଦାର ଜଗ ଶାକ୍ତୀ
ଲୋକ ପାଠିଥିଲେନ ।

ରାଧା । ତହେଇ ତ ବିଶ୍ଵେ କେଳିଲେ ଭବିନି ।
ଏକ କମ ମୁଦ୍ରାକ ତ ଦେବେ ଦିଲେ ହବେ । ନାହିଁଲେ
ଆମାର ତୃଦି ଶାକ୍ତୀର ତିରତାର ଥାବେ । ତାହିଁ ତ
ବାଶରଥି, କାକେ ପାଠାଇ ।

ଦାଶ । କେନ ଶାକ୍, ଆମନି ତ ଆମାର ଉଦ୍‌ଦେଶ
ପ୍ରଶାସନ କରେନ ।

ରାଧା । ତୃଦି ଯାବେ ମାନ୍ଦରଥି ।

ଦାଶ । ଆମନି ଅନ୍ତରୀତି କରିଲେଇ ଯାଇ ।

ଅନ୍ତରୀ । ସେ କି, ତେଣି ଯାବେନ କି ! ପିତାର
କାହେ ଚନ୍ଦ୍ରି, ତେଣି ଗର୍ବ ପଢିତ । ଆମାର ପିତାରି
ଉକେ ଶବ୍ଦ କରେନ । ତେଣି ହୀନ ପାଞ୍ଚକେର କାର୍ଯ୍ୟ
କରବେନ କି ?

ରାଧା । ଆମି ଏ କାକ କରୁଣେ ପାହୁଳେ ଭାଙ୍ଗ
ହେଲେ କରନ୍ତୁ । ଏ ବେ ଆମାର ଭାଗିନୀରେ ।

ଅନ୍ତରୀ । ହା ଆମାର ତୃଦିଗ୍ମା ।

ରାଧା । ସାଂ ମାନ୍ଦରଥି, ଭଗିନୀର ମଧ୍ୟେ ଦାଶ ।

ଦାଶ । ତା ଶା !

ରାଧା । କାହେ ତ କିନ୍ତୁ ହୀମ ଆହ ବଚ ନେଇ ।
କିନ୍ତୁ ବେ ଉଦ୍‌ଦେଶେ କାଜଟା କରା ଥାବେ, ତାତେଇ
କାର୍ଯ୍ୟର ପରିବ ଆମ ହୀନର ମୁଣ୍ଡ ହେ । ସାଂ ମାନ୍ଦରଥି,
ଅତିମାନ-ଶୂନ୍ୟ ହୋଇ-କମ ମୁହଁହଁ ଉଦ୍‌ଦେଶେ ନିର୍ମି,
ତୃଦି ଯେ ମୋକେର ଚକ୍ର ଏହି ହୀନକାର କରୁଣେ ଚଳେଛ,
ତାତେଇ ତୃଦି ପୂର୍ବକାମ ହେ—ତୁମ ମୋକେର ଅର୍ଥ
ଲାଭ କର ।

ଷଷ୍ଠ ଦୃଶ୍ୟ

କୁଟୀରାଜ୍ୟକର ।

ହେରାଦା ।

ହେରାଦା । ବୁଝୁଣେ ତ ପାରନ୍ତୁ ନା—ବୁଝୁଣେ ତ
ପାରନ୍ତୁ ନା ! ଟାରୁଇ ଆମାକେ ବର୍ଣ୍ଣନକାରେ ମାଜକେ

ବଲଦେଶ—ଆମି କିମ୍ବା କଥାର ଅର୍ଥ ବୁଝୁଣେ ନା ! ନା ବୁଝେ, ଏହି ଛାଇ-କ୍ଷେତ୍ରରେ ଗାବେ ପରମ୍ପରା ।

ତୀର ପରିବର୍ତ୍ତ ମର୍ମାକେ ହାତମେହ ବେ ଆମାର ମୋତେ
ଅନ୍ତରୀର ହତ ! ଏଥନ ଏଥିଲୋକେ ଥାବେ ଦେ ବିଦେଶ
ଜାଳା ଥିବେ ଗେଣ ! ହେ ଓଡ଼, ହୈମତି ହେବି
ଆମି ନୌଚକୁ ପରିଭାଗ କରିଲେ ପାରି ନି ବୁଲେ
ତୋହାର ବାକୀର ଏହି କର୍ମ କରେଛି । ନା କ'ରେ
ଆମାକେ ଏ ଆମର୍ଜ୍ୟର ତାତ୍ତ୍ଵ ଘେକେ ବୁଝ କର ।

ଆମାର ବୁଝିଛୁ ! ତୁମିହିଁ କି ଆମାକେ ବୁଝ
କରିଲେ ଆମାର ବୁଝୁଣେ ପାରନ୍ତୁ ନା । ଆମାର
ବରେଇ ଦେଲେ ଆମାରିମ । (ପରବ ଓ ବିଭିନ୍ନରେ
ଅବହିତି) କାହ ଉଦ୍—କାହ ଉଦ୍—କାହ ଉଦ୍ ।

(ଶିଶୁଦେଶର ପ୍ରବେଶ, ହେରାଦାର
ନିଜା-ପରୀକ୍ଷା ଓ ଅର୍କାଦେଶ ଅନ୍ତରୀର ପାଶରେ)

(ହେରାଦାର ପାର୍ଶ୍ଵପରିବର୍ତ୍ତନ ଓ ଶିଶୁଦେଶର ପାଶରେ)

ଏ କି ରକମ ହାଲ ! କି ଅଗମାଧ କରନ୍ତୁ—କି
ଅଗମାଧ କରନ୍ତୁ ! ସମାବସ ! ମୁକ୍ତ କରିଲେ କରିଲେ
ଅମୃତ ଦେବେ ମେଣ !

(ହେରାଦାର ପ୍ରବେଶ)

ହା ! ଏମନଙ୍କ ଜେଣେ ଆହିଁ ହେରାଦା ! ଏ କି !
ତୋହାର ତିରକାରେର ପର ଆମାର
ମଧ୍ୟ ବୁଝି ନିର୍ଭେଦ ଉପର୍ଥିତ ହରେଛି । ତୃଦି ଆମ
ନା, ଆଜ ଏହି ଆମାକେ ବର୍ଣ୍ଣନକାରେ ମାଜକେ
ଆମାର କରିଲେ । ଆମି ଯତିନୀମ, ତୀର
କଥାର ଅର୍ଥ ବୁଝୁଣେ ନା ପେରେ, ଦେଖାନେ ନା ଅନ୍ତରୀର
ଛିଲ, ମର ବିଯେ ଆଜ ଗା ମାଜିଲେହିଲୁମ ।

ହା ! ତାର ପର ?

ହେରାଦା । ତାର ପର ଆମା ! ଏହିଲେ ଦେଲେ
କାଟେବେ ମତନ ଆମାର ଥାବେ ବିଶେଷ ଲାଗିଲ । ତଥିଲ
କି କରି, ମୁକ୍ତ ହେବ ଅର୍ଥ ବିମେ ଟାକୁରେ କାହେ
ପାର୍ଥିନା ! କରୁଣେ କରୁଣେ ହେବି, ନାହାନ୍ତ ଆମାକେ
ମୁକ୍ତ କରିଲେ ଏକେବାରେ ତୋହାର ବେଶ ଥିଲେ ତୋହାର
ମଧ୍ୟ ଉପର୍ଥିତ ।

ହା ! ତାର ପର—ତାର ପର ?

বেশো ! আবি চূর্ণ ক'রে জোখ হ'ব ন'কে ইয়ে যতের আবাকে তামের মোহের স্বত্ব হ'ল
অসমিয়া ক'রতে দামুদুম ! টৌরুর এক অবের
সব অসমার স্বল্প মিলেৰ। এক পৰি চেপে
পথেছিলুম। মেট কৰ অচ ক'রে অসমার গো
ভোকে দেৱার অক হেমন আবি শাখ কিবেছি,
আবি টৌরু বেখতে বেখতে উগাও !

বছ ! আ হতভাঙি, দৃঢ় হ'বার এমন হ'বোগ
পেছেও হাতালি ! কৌমুদী নৌচুকি আজও খেল
মা ! বাবুর অপোর কৌমুদী তোমাকে দৃঢ়
ক'রতে এলেৰ, দুবি টৌকে অচ'ভাবে নদা দেখাতে
দেলে। কৌমুদী হ'বে তিবি কৌমুদী এই
আবেক্ষণ্যেৰে মিলে এসেছেন মনে ক'রেছিলো !

বেশো ! এখন কি হ'বে ?

বছ ! কি আবাব হ'বে ? নিজেৰ দৃছিৰ হোৰে
আবেক্ষণ্য হ'বে ব'মে ব'কু !

(শিশুক-সহ বামাহুন্দীৰ প্রবেশ)

বাবা ! কি হ'ব সাহুৰ বল, কুলে ?

বছ ! এ কি—এ কি—হোখ—কি বেগছিল ?

হোখা ! এ কি কুলে টৌকু—নৌচ গুদিকাৰ
হুইলৈ—এ দে ব'কই আবাব নদা টৌকু ?

বাবা ! কুলে ? শামাছ চোৰ-বেগৰেৰ মহানো
কৌমুদীৰে আচৰণ, আৰ বহুলা বহুলকাৰেৰ
উপৰ চুলাৰ এসেৰ আচৰণ ! এই চুলৈ আচৰণৰেৰ
চুলনা কৰ ! চুলনা কৰ ! চুলনা ক'রে বল,
আচৰণ কৌমুদী—ন এৰা ?

এই শিশু ! চুগাল—চুগাল—আবাব ! চুলনাৰ
চুলন ! এৰা হিকেজৈ !

কুলে ! অচুতাপ—অচুতাপ !

এই শিশু ! কুল কুল কুল, মহাপালীদেৱ
হৃষি কুলন !

বাবা ! হ'ল মা, অবশিষ্ট অলকাৰ আবাবকে
তিকা দাঁও ! অলকাৰ কৌমুদীৰ বলেৰ ব'য়ীৰ
কোতি বহুলানে আচুত ক'রে দেগোছে ! এ
হশস্যাগোৱা কৌমুদীৰ বিবাহতল অক-কোৰ্পোৰ্টি দেখে
অক হোক ! মা ! আৰতেৰ সৰ্বজীৰ্ণ পৰ্যাটন
ক'রেও আবাব আকাঙ্ক্ষা পূৰ্ণ হ'ব নি ! তাই
আৰ সশিয়া, ভক্তেৰ সাধ্য ম'ন ক'রে পূৰ্ণতপ
মাত্ৰ ক'রতে এসেছিলুম। পূৰ্ণতপ মাত্ৰ ক'রতুৰ
অপত্তেৰ কল্পানাৰ্থ এক দিন হে আচৰণ দেবতাকে
বলেৰ পৰে হান ক'রেছিল, আৰ তৌৰই বলেৰ
দেৱ কল্পালে কৌমুদীৰ স্বত্ব অলকাৰ দেহবিহৃত

(ধূর্বদ-কঙ্কন বেমানীৰ অলহাৰ উয়োচন ও
বাহুন্দীকে প্রোন)

মন্ত্র দৃশ্য

গৃহ-প্রাপ্তি

অতুলা ও কলস-ক'রকে দামুদুরি।

অতুলা ! অভিজ্ঞানেৰ বশে এ আবি কি
কুলুন সাধু ? কৌমুদী দুল পৰহ আনী মহা-
পুনৰকে আবি হীন পাইকেৰ কাকে নিযুক্ত
কুলুম !

দাখ ! আকেণ ক'ব না মা ! তুমি আবাবকে
পৰম প্ৰেৰ হান ক'রেছো ! আবি তোমাকে বহুজ
কৰি নি ! তোমার মেৰা-গুহাবেৰ আবি যা পূৰ্বৰাৰ
পেছেছিলি—অধিক আৰ কি বলব—তোমার মহানো
শিশুই মেৰাটেও তা মাত্ৰ কৰি নি ! ওফ কুলণ
ক'বে তাগো কৌমুদীৰ মেৰাব আবাবকে অমুস্তি
ক'রেছিলেন, তাই দে অবুলা রক্ত আবাব আৰ
হ'য়েছে ! তোমার কুলণ আবি আবি পোশ্যকু !
আবাব সময় সংশ্লিষ্ট হিয় হ'বে গোছে !

অতুলা ! কি কুলণাত হ'বেছে ? আবাব
ব'ক্তু শান্তভূতিৰ বাকাবালি ? নিজা কৰ্জিবিত হ'চ্ছ
—দেখছি ! চুক্ত ঘলে ত'বে বাছে—কিন্তু পল-
কেৰ কিতবেই তাকে কুলণে ফেলছি—ব'হিৰে
এক বিস্মৃ কেলতে পাৰি না !

দাখ ! তোমা আবাব প্ৰতি সন্দৰ ব'চহাৰ
ক'রেছেন। আবি ব'ক কাল বীচৰে, তত কাল
তোমেৰ কাছে কুলণ পৰ্যাকৰণ ! তোমেৰ কুলণ চৰহ
গোৰূৰ্ধ্ব আবাব বিহিত হ'য়েছে !

অতুলা ! হাঁও, কলসী আবাবকে দাঁও !
কৌমুদী সমৰ্পণ বৰ্ণালি ! দে পৰিশ্ৰব কি, আবি
আবি ! অবহ হ'য়েছিল ব'লে আবি আবাবকে
বলেছিলুম ! হাঁও, কলসী আবাবকে বিবে একটু
বিশ্বাস কৰ !

দাখ ! এ পৰিশ্ৰবটা আৰ আবাবই হোৰে
হ'য়েছে ! আবি পথে এক হাবে বিলম্ব ক'রে
কেলেছি ! তাই হাবে কৌমুদীৰ শান্তভূত বিবৰিতিৰ

କାରଣ ହିଁ, ମେହି ଏକଟୁ ପୁଟୋହଟି କ'ରେ ଆମାକେ
କମ ଆମାକେ ହସେହେ ! ଯା ! ତୋମାର ମନେ
ଦେଖି ଆମାର ଦୂଷିତ କାମନା ହେଲେ ଉଠେହେ !

ଅଭ୍ୟାସ ! ସହାୟନ୍ ! ଆର ଯେ ତୋମାର କି
ଆମି ମେଥେ ପାରୁଛି ନା ।

ମାତ୍ର ! ତା ସ୍ଵରେ ପେହେହେ ! ଆମାର ଦୂଷି
ଥାବେ ଆର ଥାକା ହିଁ ନା ।

ଅଭ୍ୟାସ ! କେନ—କେନ ! ତୋମାକେ କି
ବ୍ୟକ୍ତଶାନ୍ତିର ଆମି କୋମ ବୁଝୁବେହେ ?

ମାତ୍ର ! ମେ ବିକ ହିଁ ଆମାକେ ଦେଖଇ କେନ
ନା ? ତୋମାର ବ୍ୟକ୍ତଶାନ୍ତିର ଥାକା ଏକ ନିମିତ
ଆମାର କାନେ ପଡ଼ିଲା ନି । ଆର ଆମାର ଆଜୁଗୋପନ
ଦୂଷି ରିଟେ ନା । ଆମେର ବେବ-ବିବିର-ପ୍ରାପନେ ଏକ
କମ ଦ୍ୱୀପ ପ୍ରାଚ୍ୟାଧା କରିଛିଲେ । ସହଲୋକ
ତୀକେ ହେଠିଲ କ'ରେ ତୀର ବୀରାମା ପଢ଼ିଲା । ବ୍ରତା-
କ୍ରମ ଆମି ମେଥାବେ ଉପହିତ ହିଁ । ମେଥି, ତିମି
ପାଶେର ତୁଳ ଦାଖ୍ୟ କରିଛନ । ମେ ଦାଖା କମେ
ପୋତାଦେର ଅନିଷ୍ଟ ହେ ବୁଝେ, ବୀରା ହେ ଆମାକେ
ତୀରେ ବୀରାମା ତୁମ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିଲେ ହିଁ ।

ଅଭ୍ୟାସ ! ତାର ପର ?
ମାତ୍ର ! ପ୍ରଥମେ ତ ମକଳେଇ ଆମାକେ ତୀର
ତିରକାର କ'ରେ ଉଠିଲେ । ହୀନ ପାକେ ଜାମେ
ଆମାକେ ନାନାକଙ୍ଗ ରହୁଥ କରଲେ । କିନ୍ତୁ ଆମି
ନିଯୁତ ହୁଏ ନା । ଆମି ତାମେର ସର୍ବର ଦାଖା
ପନିରେ ବିଶୁଦ୍ଧ । ପନିରେ ଆର ତାମେର ମହାମତ
ଶୋଭାର ଅଶେଳା ନା କ'ରେ ମେ ଥାନ ଥେବେ କୁନ୍ତ
ଟିଲେ ଏମେହି, (ମେଥିରେ କୋଳାହଳ) ଓଁ ବୁଝି
ତାରା ଏ ଦିକେ ଆମାରେ ।

ଅଭ୍ୟାସ ! ଆମେନାଥ କି ଏମ କହୁବେନ ।
ଆମି ଏମ ଶତବାର ମେ ମିଥୀ ଥେବେ କମ ଆମାକେ
ଅନ୍ତ ଆହି । ତୀରୁ ତୋମାକେ ମୁକ୍ତ କରନ ।

(ଅଭ୍ୟାସ ବ୍ୟକ୍ତି, ବାତଳୀ, ବାବୀ, ବୁଝ ଆଶ୍ରମ
ଓ ଅମଗନ୍)

ଶାନ୍ତି ! ଏମନ କାହାର କରେ ମା ! ତିରକାର
କରେଇଲୁମ ବ'ଲେ ତାର ଏମନ ଶୋଧ ନିରେହ । ଆମା-
ଦେର ମକଳକେ ନନ୍ଦକେ ପାତାମାର ବୀରାମ କରେହ ।

ଶର୍ତ୍ତ ! ବାବୀ ! ଇକା କର । କନ କି ବଲେହି
—କମା କର ।

ଶାନ୍ତି ! ବାବୀ ! ଏହି ଏକହାଜି ବନ୍ଦଶର—
ଦେବତା ବୁଝ ବେବେ ଏମେଇଲୁମ, ତା ଆମି ନା । କମା
କମ ବାବା, କମା କର ।

ଶର୍ତ୍ତ ! ମୋତାଳ ହେବେ ମେହେ ହାତ—
ବାହୁମନ ହେବେ ବୁଝୁମ ।

ବୁଝ ଆଶ୍ରମ ! ଆମି ଆମାର ବିରୋଧ—କିମେ
ପରମା ଧାର୍ମିକୁମ । ରକେ କର ବାବା ! ମେ ମାତ୍ରେ
ହର୍ଷ କିହୁଇ ଆମି ନା, ମେହି ପାହକେଇ ଉପାର୍ଜନେର
ଉପାର କରେଇଲୁମ । (ପ୍ରଥମକରମ)

ମାତ୍ର ! କରେମ କି—କରେମ କି—ବୁଝ ଆଶ୍ରମ !
କରେମ କି !

ବୁଝ ଆଶ୍ରମ ! ବଲେତେ ବୁଝ ନର ବାବା—ବୁଝ ହୁ
ଆମେ । ତୁମି ଆତି ବୁଝ—ବୁଝ—ମାରୀରଥ ।

ଶାନ୍ତି ! ବଟେଇ ! ପ୍ରଥମ କର—ପ୍ରଥମ
କର !—(ଅଭ୍ୟାସ ଆମାର)

ମାତ୍ର ! ହି ହି—ପରମ ପରମତା—ପରମ ପର
କରନ । (ପ୍ରତିପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ)

ମକଳେ ! ଧରା ପଢ଼େହେ—ଧରା ପଢ଼େହେ !
ଧରା, ଆଜାରୀ ମହାରାଜକ ଜର ।

ମାତ୍ର ! ଏ ମନ କଥା ଆମମାଦେର କେ ବଳେ ?—
ଏ କି ! ମେହାର ମୁନି—ଆମନି !

(ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ପ୍ରବେଶ)

ଶର୍ତ୍ତ ! ଆହିଇ ବଲେହି ଜାତ—ଦାଖ ହେବେ
ବଲେହି । କ୍ଷର ଅନ୍ତର୍ମି ପେରେବେବୁରେ ବୈକବ-
ବିବିର ପ୍ରତିଷ୍ଠା ହେବେ । ମେଥାବେ କ୍ଷକ୍ଷମପରେ ଏକାହି
ଇହାର ପ୍ରତିର ମୈୟି ହାପିଲ ହେବେ । ଆମନି
ଆଜାରୀର ଶିଥାଗରେ ପ୍ରଥାନ । ତାହିଁ ତାର ସମ୍ମ
କାତ୍ତ ଆମମାକେ ପରମ କରେହେନ ।

ମାତ୍ର ! ଶକ୍ତ ଆମେଶ ?

ଶର୍ତ୍ତ ! ଶକ୍ତ ବଲେହେନ, ବାଶରାଧିର ଚରମପ୍ରାକାର
ଲାଭ ହେବେହେ । ମେ ଆଜ ହିମସଂଶେ । ମେଥେ ଏମୋ,
ଦିପର ଲୀର ଆଜ ତାର ଶର୍ମପ୍ରାର୍ଥୀ । ପ୍ରତିଷ୍ଠା
ମୁଣ୍ଡିଲାର ତାହାରେ ପ୍ରେସ ଅଧିକାର ।

ଶର୍ତ୍ତ ! କେନ, କୁରେଣ ?

ଶର୍ତ୍ତ ! ରାଜା ରାମିକଠ ତାକେ, ବନୀ କରିଯେ
ମିଥେ ଗେହେନ ।

ଶର୍ତ୍ତ ! ଏ କି କଥା ବଲେହେନ ମହାରମ ?

ଶର୍ତ୍ତ ! ମେ ମହାରୁକର ଅତ ହୁଏ କରେନ ନା ।
ପରମ ଶିଥାଦେର ମଧ୍ୟ ତୀର ତୁଳ ଭାଗୀରାତ୍ନ ଆର
କେଟେ ନେଇ । ରାଜା ଆମାଦେର ଶକ୍ତିର ମହାରାଜକେ
ବନୀ କରିଲେ ଶୋକ ପାଠିଲେହିଲ । କୁରେଣ ବିବେକ
ଶକ୍ତ ବ'ଲେ ପରିଚିତ ମିଥେ, ବେଜାର ବନୀ ହେ ଶକ୍ତିର
ମହାରାଜକେ ବନୀ କରେହେନ ।

ଶର୍ତ୍ତ ! ମହାରାଜ ! ଆଜ ମଜମ ପତିଲୀ ମଜମ

ପରିଷିକ କରିବେ। ମା ! ତା ହଲେ ଆଶାକେ
ବିଦ୍ୟା ଦାତେ ।

ଶକଳେ : ମେହି—ବିଦ୍ୟା କି ? ତା ହଲେ
ଆଶାରେ ଉପାସ ?

ଶର୍ମି : ତୋହାର କି ଚାହେ ?

ଶକଳେ : ଆଶା ଦାତ ଏହି !

ଶୁଣ ଜ୍ଞାନ ! ଆଶା ମନ୍ଦିରର ପ୍ରତିବିବିଧ
ଭାବରେ ହେଉ ଆଶାର କାହେ ଆଶା ପାରିବା
କାହାରେ ଅନେହି !

ଶର୍ମି : ତା ହଲେ ଶକଳ ଆଶାର ଅଭିଗମ
କର । ତୋହାରେ କ୍ଷେତ୍ରକ ଆଶା ଦାନ କରି ।

ଅଞ୍ଚେ ମୃଦ୍ଗ

ଆଶାବ-ଆଶମ ।

କୁଦିକି, ରାଜପୂରୋହିତ ଓ ପାରିଷଦବଳୀ ।

କୁଦି : ତୁ ଦୀର୍ଘ ଆଶାକେ ବୋକାଟେ ହେବେ ନା ।

୧୨ ପାରି : ତୋହାର ଯେତେ ଠାକୁର, ମହାରାଜାର
ଅନେକ ବୃଦ୍ଧି ଦେଇ ।

ରାଜପୂରୋ : ଲୋକେ ବନେଛେ, ଯାକେ ଥିଲେ ଆଜା
ହନେଛେ, ତିନି ରାଜାହୁଙ୍ମ ନ'ନ ।

କୁଦି : ବୃଦ୍ଧ—ଆଶି ଶୋକର କଥାତେହି କି
କୁଳେ ଯାଏ ? ଆଶି ଦେଇ ବୃଦ୍ଧ ଗାଜା ନାହିଁ ।

ରାଜପୂରୋ : କେଟେ କେଟେ ତମେହେ ଯେ, ତୀର
ଏକ ଶିଖ ନିଜେକେ ରାଜାହୁଙ୍ମ ଥିଲେ ପରିଚିତ ନିଜେ
ଦୂର ନିରେହେ ।

କୁଦି : ହେ—ହେ—ହେ—ଏ ବୃଦ୍ଧ ଠାକୁର
ଆକେବାରେ ପାଶ ହେ ଦେଇ ।

(ପାରିଷଦବଳୀର ହାତ)

୧୩ ପାରି : ଓ ତୁ ପୁରୁଷ ଠାକୁର ନାଁ, କର୍ଣ୍ଣ-
ବାଜାର ଥିଲେ ହୁଲ ।

କୁଦି : ଏ କି ଆଶାର ବାଜୀ ନନୀ, ମଧ୍ୟ ଥେବେ
ଆଶାହେ ହେ, ଏକ ଅନେକ ନାମ ନିଯରେ ଆଶ ଏକ ଜନ
ଅନ୍ତରେ ! ଏଥାନେ ଏଥେ ଆଶାର ଆଦେଶ କୁନ୍ତତେ
ଏହି ଅତ୍ଯେହ ଦେଖି କରେ, ତା ହଲେ ହୁ ଶୁ—ନାହିଁ—ନେ
ଶୁରୋମେ କରିବାର ବୃଦ୍ଧ ଏବାନେ ଚଲିବେ ନା ।

(କୁଦିକି ଓ ପାରିଷଦବଳୀର ହାତ)

(ଶୁଣେକେ ଲାଇଏ ପାରିଷଦବଳୀର ପ୍ରଦେଶ)

ରାଜପୂରୋ ! ମହାରାଜ ! ଦେଖେ ଆଶାର ଯଥେ

କବି : ଜୋପ—କି ରେ, କେବେ ଏମେହିଲି ?

୧୪ ପାରି : ବୁଝ କଟେ ବେବେ ଏମେହି ମହାରାଜ !

ଶୁଣେକେ ମହାରାଜ ମହାରାଜ ହୁକ ।

କୁଦି : ହେ ହେ ହେ—ମାଈରାବ ହେ—

(ଶକଳେର ହାତ)

ଶୁଣେକେ : ଆଶୀର୍ବାଦ ନାହ ମହାରାଜ, ନାରାଯଣର
କାହେ ପାରିବା ।

କୁଦି : ତୋର ନାମ କି ?

ଶୁଣେକେ : ମହାଶୀ ଆଶି—ନାମ ଏହ ନିମ
ନାରାଯଣ ଅନ୍ତରେ ଅନ୍ତରେ କହେଛି ।

କୁଦି : ଓ ତୁ ହୀନା କଥା ଛାଡ଼ି । ବୁଝ, ତୁ ହୀନା
ଦୀର୍ଘବ୍ୟାପ କି ନା ?

ଶୁଣେକେ : ଆଶାର ନାମ ଦୈକରନାମ ।

କୁଦି : କି ବଳି ! ଏମନି ବିଶ କେଟେ
କେତେବେ । ନଈଲେ ଏବରଷ ବୁଝ, ତୁ ହୀନା ଦୀର୍ଘ
କି ନା ?

ଶୁଣେକେ : ମେହି ଆଶି, ଆଶିହି ମେହି ।

କୁଦି : ହେ ହେ ହେ—ତମକେ ମତ ଥିଲେ
କେମେହେ ।

୧୫ ପାରି : କି ଠାକୁର—କି ଠାକୁର ?

(ଶକଳେର ଅଭିଗମ ଓ ହାତ)

ରାଜପୂରୋ : ନତା ନତାଇ ଆଶନି ରାଜାହୁଙ୍ମାଚାରୀ ।

କୁଦି : ହେ ହେ ହେ—କୀମରତି—ବିଦ୍ୟା—
ବିଦ୍ୟା ।

ଶକଳେ : ବିଦ୍ୟା—ବିଦ୍ୟା—

[ରାଜପୂରୋହିତକେ ଲାଇଏ ୧୫ ପାରିଷଦବଳୀର ପ୍ରସ୍ଥାନ]

କୁଦି : ଏମନ ବୁଝ, ନିଯେର ପର ଆଶ ଦେଇ ।
ଏକ କଥା ବଳେ, ଦୈକରନାମ ଜାଗ କ'ରେ ଶୈବନାର୍ଥ
ଅନ୍ତରେ ।

ଶୁଣେକେ : ଶୀର୍ଣ୍ଣିର୍ଦ୍ଦିଶ କେବଳ କରେ କରେ
ମହାରାଜ ! ଆଶାର ଉତ୍ସନ୍ମାନର ଅନ୍ତ ନେଇ । ତୀର
ପରେ ଆଶାର ତିନି ।

କୁଦି : ତବେ ରେ ପାରି ! ଦୈକରନାମ ଆଶ
କରିବି ନି ?

ଶୁଣେକେ : ଜାନଗିଲୁ ପର ଦୈକରନାମଦି ।
ଆଶି ବୈଷଣି ନେଇ, ଏକଥା ବଳେ ସେ ତୀରିଲେ ଆଶିର
ଅନ୍ତରେ କରିଲେ ହୁ ।

କୁଦି : ତବେ ରେ ହର୍ଷତି,—ଶୁଣେ ଦୀର୍ଘ—ଶୁଣେ

(ଏକ ଦିନକେ ଜାଗାର, ଅପର ଦିନକେ
ବାଜକୁମାରୀର ପ୍ରବେଶ)

ବାଜକୁମାରୀ ! ବଜା କର ବାଜା, ବଜା କର ।
ଏକ ଦିନ ଦିନ ତୋମାର ଭଖିନୀକେ ବଜା କରେଛେ,
ତୋମାର ସଂଖେର ସାଥ ବଜା କରେଛେ, ତୋକେ
ନିର୍ବିଭବେ ହଜାର ଆବେଶ ଦିଲ ନା ।

କୁମି । କେ ତୋମାକେ ଧୋଇନେ ଆସିଲେ ବଳେ ?

ବାଜକୁମାରୀ ! ତୋମାର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଆଚରଣ ! ମାଧ୍ୟମନ
ବାଜା, ଧୀରକ୍ଷେତ୍ର ପରାମର୍ଶ ମହାପ୍ରକରେ ଉପର
ଆଜାଚାର କ'ର ନା ।

କୁମି । ଏକେ ଧରେ ନିଯେ ଯାଉ, ଧରେ ନିଯେ
ଯାଉ । ମହେ କେ ଏସେହିସ—ନିଯେ ସା— ନିଯେ ନା ।

ବାଜକୁମାରୀ ! ତା ହଲେ ତୁମି ତ ଧାକବେଇ
ନା । ଏ ମାଧ୍ୟମନ ଧାକବେ ନା, ବେଳ ଧାକବେ ନା ।

[ବାଜକୁମାରୀର ଅର୍ଥାନ୍ତ ।

କୁମି । ଆଃ ! କି ଆପର !

ସମ୍ମାନ ! ଉତ୍ତରରେ କଣ ବାଜା !

କୁମି । ଆଜା ବାକ, ବିଦିକେ ସଧନ ଆହୋଗ୍ୟ
କରେଛେ, ତଥାନ ଆର ମେବେ ହେଲେ କାହିଁ ନେଇ ।
ଛାଇଦାର ଚୋଥ ତୁଲେ ନେ । ତାତେ ହେବେ କେଳାର
ଚେବେ ଦେଖି ମଜା ହେ ।

ମକଳେ । ଟିକ—ଟିକ ମହାରାଜ ! ତାତେ ବୈଣି
ମଜା ହେ ।

କୁମି । ବୁଝ ହବାର ମୁଖ ହାତେ ହାତେ ବୁଝବେ ।
ନେ, ବୈଟୀର ଚୋଥ ତୁଲେ ନେ ।

ମକଳେ । ଚୋଥ ତୁଲେ ନେ ।

(ଅଭାବ କରୁଥୁବେର ଚନ୍ଦ୍ରକଟିନ୍)

ତୁରେଶ । ଦେହ ! ସବ-ପ୍ରାପ ତୁଇ ଓଜ-ଚରଣେ
ନିବେଳନ କରେଛିସ । ଏ ଦେହ ହବି ଜାଲାର କାତର
ହସ, ତା ହଲେ ବୁଝି ବିଦ୍ୟାରୀଦୀ । ଟିକ ଧାକ, ଭାଇ,
ଟିକ ଧାକ । ଆହ ! ଚର୍ମଚର୍ମ ବିନିମହେ ଏ କି
ଅପ୍ରମ୍ପ ତୁ ଏ ମେହକେ ଧାନ କରଲେ ପ୍ରକ୍ରି ! ଏହି ଦେ
ଶୋଭାରୀରେ ଶୈରବନାର ଆମାକେ ଆଲିଙ୍ଗନ କରଦାର
ଅକ୍ଷ ବାହ ପ୍ରାଣିତ କରେଛେ ।

କୁମି । ମାଟି ହାତଚାହେ—ମାଟି ହାତଚାହେ !

ମକଳେ । କି ମଜା—କି ମଜା !

ତୁରେଶ । ଯାହି ଯାହି—ପ୍ରାଣିତ ଆଲିଙ୍ଗନ—
ଶୋଭ ମଧ୍ୟରେ କରାନ୍ତେ ପାରାହି ନା—ଯାହି ଯାହି !

(ପୂନଃ ପୂନଃ ଉତ୍ତରିତ ଓ ପରିତିତ)

କୁମି । ହୋ—ହୋ—ହୋ—କି ଆଚାରୀ,
ଶୈରବନେ ହାଙ୍ଗ ନା କି ।

ମକଳେ । ହୋ ହୋ—ମୋର ପଥ ।

(ବାଜପୁରୋହିତର ପ୍ରବେଶ)

ବାଜପୁରୋ । ପାଲା ଓ ମହାରାଜ, ପାଲା !

କୁମି । କି—କି—

(ମେଗଥୋ କୋଳାଳ—ମକଳେର ଭୌତି-ପ୍ରାର୍ଥନ)

ବାଜପୁରୋ । ନା, ନା—ଆର ତୋଥାର ପାଲାବେ ?
ତୋମାଦେର ପାଲପେ ତରା ପୂର୍ବ ହରେଛେ । ଓ ଏ ମକଳ
ଅଛିଲେ ତୋମାରେ ମକଳକେ କରାନ୍ତି କରାନ୍ତି ହୁଏ
ଛି ଆଗରେ । ମହାପ୍ରକରେ କୋପାନଳେ ତୋଳ-
ବାଜା ଏଇବାରେ କାର ହଲ ।

କୁମି । କହ—କହ ? ତାହି ତ ହେ—ଓ କି ରେ !

୧୨, ପାରି । ଆ ଓରାଇ ତ ବଢ଼େ ମହାରାଜ !

ମକଳେ । ପାଲା—ପାଲା ।

(ମକଳେର ପଲାଜନେର ଚେଠା)

(ବାଜମୁଦ୍ରିକର ପ୍ରବେଶ)

ହାମା । ନୟଲିଶାତ ! ପକ୍ଷୀଧାତରରେ ହତ
ଲିଶନ ହ ।

(ବାଜପୁରୋହିତ ଭାତୀତ ମକଳେର ପଞ୍ଚମ)

ତୁରେଶ—ଶ୍ରୀରତ୍ନ ତୁରେଶ ! ଶ୍ରୀରବନମୀପେ ଶ୍ରୀ
ବର ପ୍ରାର୍ଥନା କର ।

ତୁରେଶ । ଚର୍ମଚର୍ମ ବିନିମହେ ଦିବ୍ୟଚକ୍ଷୁ ଲିରେ—
ଆରା କି ବର ନେବେ ମାରାଯଣ !

ହାମା । ଶ୍ରୀରତ୍ନ ! କୁମି ଅକ୍ଷ ଧାକଟେ ଅଜ-
ଭାବାକ୍ଷର୍ତ୍ତର ଚକ୍ର ଆବି କିଛି ହେବେ ଶାହିନ କାହିଁ
ନେଇ ବର ପ୍ରାର୍ଥନା କର ।

ତୁରେଶ । ଦେହ, ତା ହଲେ ଧାରେ କରଣୀ
ଆୟ ଓଜ-ମହିମା ଭୂରବନ କରାନ୍ତେ ପେରେଛି, ତାବେର
ଅତିଶୀଳ ଧେକେ ମୁକ୍ତ କରନ ।

ହାମା । ଓଡ଼ି, ହତକାଗୋରୋ—ମାତ୍ର ଅହେତୁକୀ
କହଣ—ମୁକ୍ତ ହ ।

କୁମି । ତାହି ତ, ଏ କି ରକମ ହଲ ! ଏକ
ଅନେକ ବର ଆର ଏକ ଅନ ପ୍ରାପ ଦିଲେ ଏବେ ! ଆମି
ଯାକେ ସଜ୍ଜା ଦିଲେ ଆମୋହ କରାନ୍ତେ ଶେଲୁମ, ଦେଇ—
ଦେଇ ଆମାର କଲ୍ୟାଣ କାହିଁ କରଲେ ! ଏହି ବୈକଳ
—ଏହି ବୈକଳ ।

ହାମା । ଏ ଦେହ ଆହି ତୁଟେ ହଲୁ ନା ତୁରେଶ !
ତୋମାର ଦେହ ଲେ ଆମୀରାଇ ଦେହ । ଶ୍ରୀରବନେର କାହିଁ
ଆହାର ବର ଚାଓ । ଆମାର ଇଛା, ତୁମି ତୁ ପୂନଃ

আপ হও ! (কুহনের উপান) মাঝ যাও, আমি
যাচ্ছুৱ। আমাকে পাখি প্ৰদান কৰ।

কুমি ! পাখি দেব—পাখি দেব—আৰি মূৰ,
নিমৃত, মৰাধৰ, প্ৰেত—(প্ৰথমাবণ) শৰষ চোল-
কাজোৱ সনে এই পাখকে তোমাৰ পাছে অভিবে
হিলু। আমাকে মাৰতে হৈ যাবো, বাৰতে
হৈ যাবো। তোমাৰ যা ইচ্ছা, তাই কৰ ইচ্ছামুৰ !

যাও ! যাহাৰুকেৰে আপো পোৱেছ কৰবো,

নিৰ্ভী প্ৰসাৰে আৰি কুমি।

উঠ হে বাবু,
বৈকবে নাৰিতে আপে
কৰেছ যে আহ টোলন,
মেই অৰূপামী—চিৰ আগত প্ৰহৰী
ভৱ যাও! আজি হচে যাহাৰাৰ সনে।

[প্ৰহৰী]

কুমি ! (কুহনেৰ পৰ পৰিষা)

যাহাদেৰ !

অৰূপ-কাৰণ !

নিজ আপে অঙ্গীকাৰ কৰিছা যাতো,
এইচে যুগে যুগে কৰিতেছ
যোহাজেৰ বিভীণ বিনাপ।
অৰূপ কথা কি কহিব আৰ—
চৰশেৰ বেগুনে হতকাজো কৰ অঙ্গীকাৰ।
হুৰেৰ ! এল যাবো, নৰ উপননম
পৰম্পৰে মিলিব পশিবো,
য়াহামিলু-কোলে নথ লই যে আৰব।

নথম দৃষ্টি

অৰূপ !

প্ৰেমবেদুৰ :

অৰূপ যুনৈ-লংগু আৰু কৰিব।

আৰূপ ! শক্তিশাল কৰাবৰ-পূৰ্ণি,
তৎক ত পুটিল না হীন আৰাব !
মৰযু মলিল গিলু ধীৰ-মৰাবণ
ত্ৰেতা হ'তে বিহীন বহিব
অৰূপ সন্ধৰ্পণে চালিছে প্ৰবেশ
পৰিয়তকু সতীৰ লে কৰণ কৰুন।

পশিবা হচে মোৰ, শত শিখিবে

জাগীৰ প্ৰাৰ্থে জাগী।

বলে, “তন খে ভদিনী,

হিমোক-পূজিত গতি যাব

সৰিশেষ দৰ্শাব—

জাগী তাৰ হিমা অগৰাধী

হুব যবি বিৰ্মানিতা বলে,

কি উলাস জাগে তাৰ প্ৰাপে

নিজ অবহীন সনে বিলাপে বিলাপে

স্পৰ্মে স্পৰ্মে হৈবে লও।

এক কৃষ্ণ আৰুক অপিবা

বাহুল কৰিয়া দুটি হৃদাবেৰ কূল

তৃষ্ণি অধিমৌল পৃষ্ঠি জাগাবী হুল !”

কৌবুলি ! হী আমী

কাঙীপুৰীৰ দৰেৰ ছয়াবে,

আমি যাহাদেৰ পুৰিয়া আকৰ্ষণ

চুৰুষ চেষ্টাৰ বেষ্টিনে

আবক রাজেছি নিজ আশ্রম-কাননে।

চান-চানে পৰি নাই—

পতি-পথ পৰিশিতে নাহি অধিকাৰ।

হে দেবী আনকী,

তোমা হ'তে জাগাইনা আমি।

বানৌকিৰ তাপোবনে

মূলিবল-শাহজ গ মৰ্মন অভাৱে

থে সহচৰ বানুকৰ অৰিত নৰন,

অপতুল প্ৰতিদিঘ তাৰ

উকুজলে দিক হ'ত শ্ৰীহৰে তোমাৰ।

জৰ-জৰু-কোমলতে পাছে বিশে জাগী।

অহনি সহৃদা, দেৱী, পৰাতে ছ'খীৰি।

কিছি আহি—কিছি আহি—

কি বলিব সতী !—

(পারাপৰেৰ প্ৰবেশ)

পারা ! (পচাঁ হইতে অৰূপকে জড়াইয়া)

যা ! যা ! আমাকে মাৰতে আসছে। আমাকে
মাৰতে আসছে।

অৰূপ ! এ কি !—কে বাপ,—কে বাপৰন
কোমাকে মাৰতে আসছে ? হা বৰদৰাজ ! এখনও
ৱহঞ্চ ! এ অপতুল শিষ্ঠ কাকে হা ব'লে জড়িবে
ধৰলে ?

পারা ! ওই—ওই—ওই আসছে। ওই দু-
মানেৰ মত হীত বাৰ ক'ৰে একটা তাঙ্গা লাগী
মিলে—আমাকে মাৰতে আসছে।

(କାଳିଶୂରେର ପ୍ରବେଶ)

କାଳି ! ସା ତୋତା, ବହୁ ବେଳେ ଥେଲି । ଆମି ପେରିଥା—ଚନ୍ଦ୍ର । ମାତେ ହୁଅଟେ ପାରନ୍ତି ନା । ମନ୍ତରେ ଏହି ତାଙ୍କ ଲାଗିଥେ ତୋର ପିଟ କେବେ ଛିନ୍ତନ । ଯା ! ତୋରାର ଏହି ପୁରୁଷ ବକ୍ତ୍ଵ ଦୂରତଃ । ଆମାର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଶ୍ରୀରାମାହୁତ ଏହି ପେରେମଦେହରେ ତୀର ଅନୁକରି ମରିବ କରନ୍ତେ ଏମେହୁମ ଉଠେ ତୀର ସ୍ଥାନେ ଆମି ତୋର ଶ୍ରୀରାମ ମରିବ କରନ୍ତେ ଚଲେଛି । ଆମିଛି ପୁରୁଷେଲି ଥେବେ । ଏକ ବୁଢ଼ି ତାର ତୋରେ ତାଙ୍କ ବେଳେତେ ପାଇଁ ନା । ଅତି କଟି ମନେ ଭର ଦିଲେ ଏହି ପଥ ଚାଲିଛି । ତୋରାର ହେଲେ ପଦେର ମାତ୍ରେ ଜୁଟ ହାତ ଥେବେ ଆମାର ହୁଏ କେବେ ନିର୍ମାଣ କରିବେ ଦିଲେଛେ ।

ଜମାଥା ! ଯହାରୁ କାଳିଶୂର ?

କାଳି ! ଏହି ! ମତା ମତାଇ ଆମାର ଯା । ଏ କି ଯା, ତୋରାର ସରେ ଆମ ପୂର୍ବିନ୍ଦେର ଅଧିକାର । ଶତ ଶତ ଅନୁକାରତାକୁ ଜୀବ ତୋରାର ଶୃଙ୍ଖ-ପ୍ରାଣେ ଆଶ୍ରମ ଏହି କରନ୍ତେ ଆମଦେହ, କାହିଁ ତୁମି ଏହି ବେଳେ ସରେ ଅନୁକାରେ କାଶାଲିନୀଟିର ମହ ଦୀନିରେ ଆହ ।

ଜମାଥା ! ହେ ଶୁଣ, ହେ ରାଜତିର ଅଭିନାଶ । ଆର କେବେ ଆମାକେ ବାକ୍ୟ-କୁଳୋ ନାହିଁ ? ତୋରାରଇ ଇନ୍ଦ୍ରାର ଏକଦିନ ତୋରାର ଅମରିଦୀଶ କରେଛି । ଆମି ନିଜେର ଇନ୍ଦ୍ରାର ତାର ପ୍ରାଇନ୍ଟିଚ କରେଛି । (ପ୍ରାଇନ୍ଟିଚ)

କାଳି ! ଓ ସରିବାଳ୍ପ, କି କରନ୍ତେ—କି କରନ୍ତେ ! ସାଙ୍କ—କରେଛ, ବେଳେ କରେଛ । ତୋରାର ହେଲେ ଆମାର ଜୀବନେର ଅବଲବନ୍ଦନ କେବେ ହିଲେ । ତୁମି ଯା ହେଲେ ମନ୍ତରକୁ ଗ୍ରହି କରନ୍ତେ । ଆମାର ମୀଳା ଏବାରକାର ମହ ନାହିଁ ହୁଏ ।

ଜମାଥା ! ଆମାର ହେଲେ—ଆମାର ହେଲେ ? ଶୁଣ ! ଓ ତାଙ୍କ ନାହିଁ ଆମାର ବାଧାର ଯାଇ । ଏ ବୁଦ୍ଧ ତୀତ ରହନ୍ତ କର ନା ।

କାଳି ! ତୋରାର ହେଲେ ନର ! ତବ କେ ଏ ବାନ୍ଧକ ? ତୁରବରସେ ରେବରକାର ପୂର୍ବଦିଵସେ ଆମାର ମୁଖ ଥେବେ ମିଥ୍ୟା ଦେଖିଲେ ।

(ଅନ୍ତରେର ପ୍ରବେଶ)

ଅନ୍ତରେ ! ପଞ୍ଜିଜତେ ! ଏକ ବିଲ କହାକେ ପାତି-ରାତାଧର୍ମ ଶିଳ୍ପ ଦିଲେଛିଲେ । ତାର ଦକ୍ଷିଣ ଗ୍ରହ କର । ତୁମ ଏ ବାଲକକେ ପୁରୁ ବ'ଲେ ଗ୍ରହ କରେ-ଛେ । ତୋରାକେ ଦିଲେ ଦିଲେଛନ । ଆମି ବାଜୀ-ରଳେ ଏକ ବେଳ ସର୍ବ ପାଲନ କ'ରେ ଆମାରି । ପୁରୁକେ କୋଳେ ତୁଲେ ନାହିଁ ଯା, ଆମି ଦେଖେ ମହ ହିଁ ।

ଜମାଥା ! ଏହି ତୁମିଲାମ କୋଳେ

ଆହେ କହ କୁଟୀରେ ଯାଇ—ତିତରେ ତାହାର
ବାରୋ ବ୍ୟାପରେ କହ ଶକ ହାହାକାର ।

ଶିଶୁ ସାଂ ଯା ଆମାର, ମୁକ୍ତ କର ତାରେ ।

ପଞ୍ଜକ ପରମାନନ୍ଦ—ତୁଟୀରେ ପ୍ରତିହାନ

ଆମେ ହୁଏ ଯାକ ଭିତରେ ହୁମେର ଡୋରାମେ,

ତବେ ଆମି ଲାହେ ଯାଏ ନଳନେ ଦେଖାଇ ।

[ଅନ୍ତରେର ପ୍ରହାନ୍ତ]

ଏ କି ତାଙ୍କ ଦିଲେ ହୋଇ ବୁଝି ।

କାଳି ! ତିରକାଗାବତୀ ତୁମି ଯାତ ।

ଏକବାର ତାହିଁ ନିର ପାଲେ, ତଥାର ଦେଖିଲେ ପାଦେ
ବୀବନେର କୋଳ ହାଲେ

ନାଗୋପନେ କି ଆହେ କୋର୍ଦ୍ଧାର ।

ତଥାର ଦେଖିବେ, ଧର୍ମ ତବ ପାତ ।

ତୁମି ତାର ଧର୍ମପାତ୍ର, ଆମିତି ଧରିଯା

କୌଣ୍ଡ, ଶ୍ରୀ, ବାକ୍ୟ, ମୁତି

ଏକଧାରେ କ୍ଷମା, ଦେଖା, ଶୁଣି ।

ଆର ଆମି ଯୁଗେ ଯୁଗେ ମାତ୍ରେ ମିଜ୍ଞାନାମ,
ଦେଖିଲେ ଦୁଗ୍ଲକଳେ ବିମଳ ବିକାଶ ।

ଶୀଳ ଦୋର ଅବଶ୍ୟାନ ।

ବିରାମ ଲାଇସ ପାର,
ନିରାହେଶ କରିବ ଶ୍ରୀମାନ ।

[କାଳିଶୂରେ ପ୍ରହାନ୍ତ]

ପାରା ! ଯା ! ଆମାକେ ତିନ୍ତେ ପାର ।

ଜମାଥା ! (ସତକିତେ) କି ବଳା ବାପ୍ !

ପାରା ! ଦେଖନ କୋଳେ ଉଠେଛି ।

ଜମାଥା ! ତୁମି କି ବଳା, ଆମି ବେ ମୁହେ
ପାରେଛି ନା ବାବୁ ।

ପାରା ! ଆମାର ତିନତେ ପାରନ ନା ଯା ? ମେହି

ବେ ଆମାକେ ଚୋର ବ'ଲେ ମୋ ।—ତୋରାର ମାନୀ
ଆର ଦେବର—ତାତୀରେ ଦିଲେ—ମେହି ନେଇ ?

କାଳି ! ଏଁଶ, ଏଁଶ-ଗୋପାଳ—ଏତ କରଣ୍ଟ !

ପାରା ! ଦେବାର ଉଠାନ ଥେବେ ତାକାଳେ, ଏବାରେ
ତ ମା ବ'ଲେ କୋଳେ ଉଠେଛି—କହି, କେ ତାକାଳେ,
ତାକାଳ ନା ।

ଜମାଥା ! ଗୋପାଳ—ଗୋପାଳ—ଗୋପାଳ

ଆମାର ଦେ ଆମ ଯାଇ—ଆମାର ଦେ ବାକ୍ୟ ଯାଇ ।

(ବାମାହିନେର ପ୍ରବେଶ)

ଏ କି ଏ କି ଗୁରୁ ଗୁରୁ—

ହେଲ କି ତାଙ୍କ ପୂର୍ଣ୍ଣ ମୋର ।

ମତ୍ୟ କି ଅପନ, କହ ନାରାତ୍ମ ।

ଆମା । ଶତ ଦେବି ।
ତଥ ଏହି ପରିଶୋଧ ଅସଂଖ୍ୟ ବୁଦ୍ଧିଆ
ଲାଗେଛିଛି ଶ୍ରୀରାଜ ଶର୍ମ ।
କାରୋଟ ରହନ୍ତିରେ
ଶୁଣୁଥାପେ ତଥ ଅକ୍ଷେ ଶାଇଲା ଆଶ୍ରମ ।
ଶୁଣୁଥାପ କମ କମ କମ—
ଅକ୍ଷୁମ ସମ୍ପଦ ବିବେ ଲାଭ ତଥ ଆଜି ।
ଅକ୍ଷୁମ ସମ୍ପଦ ।
ବିହାଟି ବ୍ରାହ୍ମକ କୃତ କୋରାର ।
ଅଗଣିତ ବୈକଳ ସକଳି
ଆଶ୍ରମ ଲାଗେଛେ ତାର ତଳେ ।
ଦୀର୍ଘ ଦେବି, କୌଠିତେ ମେ ଶକଳେର ଭାବ
ଶାହଥାମେ ଏହି ପୂର୍ବ କରଇ ପାଲନ ।
ବୁଦ୍ଧିମତ୍ତ କରିଯା ଏହି
ବକିଳି କରେଛି ମୋରେ ଶ୍ରୀରାଜ-ଶର୍ମଶେ ।
ତାଇ ଆମି ଶୁଣିଯାଏ କରି ଅବିଠାନ
ଏଥେବେ ଶ୍ରୀଗମେ ତଥ ଶାଇତେ ଆଶ୍ରମ ।
ଶୁଣେ ଶୁଣେ ଶାହିଲା—ଅଛେଷ ବନନ ।
ଶୁଣିରେ ଶକଳ କରେ ତାନ
ପାରେ ଦିନ ଶାନ ।
ଯାନ ସବେ ହେବିବେ ତାହାରେ
ବୁଦ୍ଧିରେ କାର୍ଯ୍ୟର ଅବସାନ ।
ମେଇ ହତେ ଶୁଣିଯାଏ ଆଜି ମିଥେଶୀଯା
ଶୁଣି-ଶୁଣେ ଉଚ୍ଛଳନ ଦଶିଆ
ଦୟାକୋ କରିବ ଆଶ୍ରମ ।
ବିହାର—ବିହାର—ଅଶ୍ଵରୀ ପ୍ରତି ବାଣ-ପାର ।
ରେଖେଛିଲେ, ଯାଥିଦେଇ, ବାଣିତ ଆଶ୍ରମ ।
(ମେଥେ କୌଠିନ-କୋଳାଳ)

ଆକୁଳ ଅଶ୍ଵର ତକ୍ତ ତ ଶୁଣିବାରେ ।
ପରବର୍ତ୍ତନୋକେ ତାର ପରମାନେ ଚାର ।
ଶତକିର କରିଯା ଯାହାର
ଦୀର୍ଘ ଦେବି ମେ ସବାରେ ଶ୍ରୀରାଜ ଅନନ୍ତ ।

[ଅଶ୍ରମ]

(ଶୋବିଲ ଓ ଅଶ୍ରମର ପ୍ରବେଶ)

ଶୋବିଲ । ଏହି ଦେ ଯା, ତୁମ ଏଥାନେ । ଶୀଘ୍ର
ଏବେ ଥରେ ଯା । ଏହି ଏକଟି ଶୁଭକେ କୋଳେ ନିଯେ
ଶିତିକିର ହରେ ଦୀକଳେ ଚାଲେ ନା । ତୋହାର ଅଶ୍ଵରୀ
ଶକଳ ତୋହାର ଚଳାଶୀର ନିକେ ତୋହାର ଫୈଟିରି-
ଶ୍ରୀ କୃତୀ-ବାରେ ସମେତ ହରେଛେ ।

ଅଶ୍ରମ । ଏମେ ଥେବ ଯା, ତଥ ହାହାକାର

ଅଶ୍ରମରେ ପରିଷିତ ହରେଛେ । ପରମାନନ୍ଦରେ କୃତ କୃତିରେ
ଶୁଣାନ ହରେ ନା । ଏକଟି ଶୁଧି ବିଶେଷ ଭାବେ
ଗେଲ ।

ଅଶ୍ରମ । ହେ ବଦ୍ର ! ଦେବାର ପଥ
ହେ ଶୁଣିଲେ କରେ ଦୂରେ ଶବ୍ଦ ମୋରେ ।

ମଶମ ଶୁଣ୍ଟି

ଆଶ୍ରମ-ଶୁଣ୍ଟି

ରାମାହୁଣ୍ଡ ।

ରାମ । ଶୌଭାଗ୍ୟ ! ମର୍ତ୍ତ୍ଵ ଆଶ୍ରମ ।

ଆଜି କେଳ, ହୁଣ୍ଟ କର ଦାର ।

ଦିନ-ରକ୍ଷେ କାର୍ଯ୍ୟ ଅବସାନ ।

ହୁଟେହେ ଶୋଭିକ-ପରେ ।

ଆଶ୍ରମ ବୈକୁଞ୍ଚ-ଶୁଣ୍ଟି ପ୍ରକଟିତ ଶାନ ।

କମିତେ କମିତେ ନାଥ ।

ତଳି ଆମି ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ-ତରକ-ଆଶ୍ରମେ ।

ବିଷବ ଦଶାବ୍ୟାବି ।

ମୁହଁର୍ମହ ତାଡମେ ତାହାର ଆଶ୍ରମାରୀ—

ହେଉଛାଇ କିନ ଅପହାରେ ଅପରାଧୀ ।

ନାଥ ମାତ୍ର କରିଯା ଆଶ୍ରମ

ଅବଶିଷ୍ଟ ଜୀବନ-ନିର୍ବାପ

ତୋହାର ମେ ଅଗଣିତ ଭକ୍ତର କାବଣ

ଶୁଣିଲେ କରିଛ ଅଶ୍ରମ । କାର୍ଯ୍ୟଶେଷେ—

କମ କମର ତୁଳେ ମାନେ ଶହ ନାରାଯଣ ।

[ଅଶ୍ରମ]

(ପଞ୍ଚ-ପରିବର୍ତ୍ତନ)

ଶୁଷ-କୃତି ରାମାହୁଣ୍ଡମୁଣ୍ଡ ।

ବାମେ ପରାପରକୋଡ଼େ ଅଶ୍ରମ ।

ପାଦମୂଳେ ଅଶ୍ରମ ।

(ଭକ୍ତଗମେ ଶୁଣେ)

ଗୋବିଲ ଗୋବିଲ ଯର ଯର ଗୋବିଲ ହରେ ।

ଏମେହେ ମେ ସହାର ନାଥର ଶରମ ଯାରେ ଭର କରେ ।

ତୋର ଭବେର ଭର ଆଜି ଦୂଚେ ଫେଲ,

ଶରମ ପାଲାଲୋ ଓହି ପାଲାଲୋ—

ଓହ ମାନ୍ଦିଲେ ଆଛେନ ସହ-କାନାଛେ

ଦୋର ଦୂଲେ ମେ ଦୋର କ'ରେ

ଏହି ଅକ୍ଷମ ଶହ ବିନ୍ଦୁରେ ରେ ତୋର କପରେ ଦସ୍ତ

ଆଲୋ କ'ରେ ।

ଫୁଲ-ଶୟା

(ବିଜ୍ଞାଗାନ୍ତ ଦୃଷ୍ଟି କାବ୍ୟ)

ଆକ୍ରମିତାଦର୍ଥମାଦ ବିଜ୍ଞାବିନୋଦ ଏମ, ଏ, ଅଣୀତ

উপহার

এই পূর্ণ গবার মনীরার ঐক রায় বিলিবিহারী বিশেষ কর্তব্যে সাহারে অর্পিত হইল।

মহান্দু !

সময় বহিয়া দাও,	শুভ তব করণ্যার,
সহ পড়িয়াছিল দ্বা :	
চুবিতে আতল বলে	শুভ তব কৃপাদলে,
আবার দেখিয়াছিল দ্বা ।	
বাসিতে পাইলে গোক ক'রে করে কাশ,	
করণা-চিগারী শেষে চার তাজবাদা ।	

ঝুকাই ।

নাট্যাল্লিখিত ব্যক্তিগণ

পুরুষ

শুভকানসিংহ	নির্ভাসিত পুরুষগতি ।
করবের	শুভতানের উক ।
শুভীরাজ	চিত্তোরের কোট রাজকুমার ।
শুভবাল (রাণী সহ)	চিত্তোরের মধ্যম রাজকুমার ।
শুভ্যামল	চিত্তোরের পিতৃবাপুজ্ঞ ।
অবহাসিংহ	শুভতানের আস্থী ।
সাহেশ	শুভীরাজের অঙ্গুর ।

দৈত্যগণ ।

স্ত্রী

লক্ষ্মীদেবী	শুভতানের স্ত্রী ।
কারা	ঐ কর্তার ।
বীরা	}	...	
করণা		...	অববের স্ত্রী ।
সিদ্ধা	বোগিনী (গরে হর্যাবলের স্ত্রী)

କୁଳ-ଶ୍ରୀ

ପ୍ରଥମ ଅଙ୍କ

—*—

ପ୍ରଥମ ଦୃଷ୍ଟି

ଶିରମନି-ପ୍ରାଚ୍ୟ !

ଶିରମା !

ଶିରମା ! ଯୁଦ୍ଧାବ ଯୁଦ୍ଧାଲ, ଭୟହାତି
ନା ହାତିବ ଆର ; କାଳେ ବିନ ହାଜାନନ୍ଦେ
ହବ ହାଜାନୀ ! ସାବ ପ୍ରେରଣପାଦାର
ମର୍ମଜାଗେ ହରେହି ଯୋଦିନୀ, ମୃହତାଗେ
ବନବିଜାହିନୀ, ମେଇ ଉତ୍ସବ ଦେବେ
ଆପ ଦିଯେଛେ ଆମାର ! ମୋହନ-ଭୋବାରେ
ଦେବେ ଗେନ—ଦେବେ ଗେନ ହିତାହିତ-ଆମ !
ତୋଳାନୀଥ ! କୁଳେ ଯାଉ ହୋରେ ; କୁଳ ନାହିଁ,
କୋଥାର କି ବହି,—କୋଣ କୁଳେ ତାରେ ବର,
ଦେଖ' ନା ଦେଖ' ନା ଆର ! ନହାଲୋକେ ହେବେ
ଆଜ ଚଳି—ମହାଲୋକେ ଦ୍ୱର୍ବର୍କରେ ଦିବ
ଜଳାଇଲି । ଏତ ଆମ ହାଜିଲେ କି ପାରି ?
ଏତ ନରୀନ ସବ୍ଦେ, ଘୋଖିଲୀର ଦେଖେ,
କୁଳ କୁଳେ କୁଳ କେଶେ, ହବ ଚିହକାଳ !
ଏଥ ଏଥ ଶୂର୍ଯ୍ୟମଳ ! ତୋରାର ମୋହନ
ରଙ୍ଗ ଆଜ ଶିରମା ସକଳ ଦିବେ ଡାଳି ।
ଆଶା ମୋରେ ଚାରି ଧାରେ, ବିରେ ଚାରିଲିକେ
ଦେବ ଧାରୀ—ଦେଖିଲେ ମେ ଦେବ ନା'କ ଫିରେ ।
ଯା ବଳାବେ ବରିବ ତବନି, ଯା କୁଳାବେ
କରିବ ତବନି—ଏହି ହବ ପ୍ରୋକ୍ତନ,
ତୋରାରେ ବସାତେ ଏହି ମୁଦିଲିହାନନ୍ଦେ
ଶୋଗିଲେ କରିବ ତାର ଭିତ୍ତି ସମ୍ମାଗନ ।

(ଶୂର୍ଯ୍ୟମଳେର ଅବେଶ)

ଏଥିଲି କି ହେବେହେ ମରନ ?
ଶୂର୍ଯ୍ୟ ! ଏ କି ପିଲେ !
ଏ ପିଲେ—କାହେ ଆହ ? ଯାହ—ଯାହ କାହା ,

ଯର ଧର ଚାରୀର ଦେଖ ; ବିହାଇର
ହାଥ ବାହାଲ ; ଯାଥ କର ଗାର ! ଯିବେ !
ଅହେ କରିଲେ ହବେ ତିତୋରେର ଦେଖ ;
ଅହେ କୁଳାତେ ହବେ ଆମାର ଅଜାଳ !
ଶିରମା ! ମାମୀ ବାଜେ ରାଖିଲେ ତ ହବେ ?

ଦେଖ' ଯାଥ !
ତୋରାରି କାହାରେ ଆଜ ହାତିଥ ଆହାତ
ହିବ ତିତୋରେ ପାଥେ ; ଦେଖ', ଦେଖ' ଦେବ
ମେ ଆମାର ନାହିଁ ପଢ଼େ ହାହିଁ ।

ଶୂର୍ଯ୍ୟ ! ଅବିଧାନ ?

ଏଥନ ଅବିଧାନ ? ଶିବେର ମୁହଁ
କରି ପଥ, କରିଯାହି ଓ କର ଗାହ ;
ମାତ୍ରମ ବିବାହେ ତୁମି ଅନ୍ତିତେବୀ ।
ଏଥନ ମୁହଁରେ ତୋରାର ? ତର ନାହିଁ,
ପିଲାତନେ ! ତର ନାହିଁ ! ଯାଇ ରାଜ୍ୟ ପାଇ,
ତୋରାର କି ଦେଲେ ଧାର ଆମ ? ହିବ ବେଳେ,
ତୁମି ମେ ଆମନେ ପାବେ ହାନ ! ଧାର ଯାଉ,
ଦ୍ୱା ପର ମାର ।

[ଶିରମାର ଅହାନ]

କି ଆମକ ଆମ ! ଆମି
ଏକ ବାପେ ଦୃଢ଼ ପାଦୀ କରିବ ମଧ୍ୟାର !

(ଅନେକ ଶୈନିକେର ଶ୍ରେଷ୍ଠ)

ଶୈନିକ ! ଏହି କି ମେ ମହେଶର ହାନ ? ହେ ବାହନ !
ହେଥାର କି ଯାବେ ହାତି କୁଳାରେର ଶ୍ରୀ ?
ଶୂର୍ଯ୍ୟ ! ଏହି ମେ ହବିଯ ମନାନ ! ବଳ ବେଦି,
ଏଥନ କତ କୁଳେ କୁଳାର ହରନ ?

କାରା ମୁହଁ ଫିରିଲେ ମୋହାର ?

ଶୈନିକ ! ବାଜୀ' ପରେ
ମତ ମନେ ମୁହଁ ମୋହେ ଫିରିଲେ ରାଜନ !
ମନେ ମୁହଁ ଆହେ ଚାରି ଶୀର ; ନିଯତିର
ମତ ତାରା ପାଛ ପାଛ ବିରେ ଦେବ ! ଯବି
ଆଜା ପାଇ, କୁଟେ ବାହି ; ତୁଳାଇଲେ ଆମି
ହରମାର, କରା କ'ରେ ଆପନ ପିଟାଇ ।

ଶ୍ରୀ । ଆଜି ଆମ—ବିଜେ କି କାହିଁ ?

[ଅଧ୍ୟାବ ।

ଶୈନିକ ।

ବିଜେର !

ଚିତ୍ତକାଳ ସମ୍ଭାବ ଥାଏ, ଏକ ଦିନ
ଉପର ପୋଲିତି ଦେବ । ଉପର ପୃଷ୍ଠାଓ ।
ଦେଇ ହ'ଙ୍କ ଥାବେ ଏକ ଜନ । ଯରଣେ
ବାହୀର ଗତି, ମୋର ଦେବ ମେ ବାହୀର
ଜନ ; ବାଜାଇଛି ଦେବ ସବ ମୁଣ୍ଡେ, ଆମ
ମନେ ମିଳି ବିଜେର ପ୍ରାଣ ଶବ୍ଦ ମୁଣ୍ଡେ ।

[ଅଧ୍ୟାବ ।

(ଶିଖରାର ଶୂନ୍ୟ ପ୍ରବେଶ)

ଶିଖରା । ଆଜି ଚାରିର କବର, ଚିତ୍ତକାରେ ଦୁଟି
ଭାଗୀ ପାଇଁ ପଢ଼େ ଥାବେ କୁରିତିଲେ । ଆଜି
ହେଠିଲୀର ର୍ଥେ, ଯଥେ ଦୁଟି ବାହୀର
ଶୈନିକ-ମନେ । ବାଲେ ରବ ବୋଗାଗବେ,
ନା ସବିଲ, ନା ହୁଇବ ବାପ ; କାଳେହାତେ
ଆଜି ଦୁଟି ଭେବେ ଥାବେ ପ୍ରାଣ ।

(ପୃଷ୍ଠାରୀଙ୍କ ଓ ମନ୍ଦରାଜେର ପ୍ରବେଶ)

ଶବ୍ଦ । ଡାଇ ! ଆମେ
ବଲୋଇ ତୋଯିବ, ଆଜି ଯାଇ ନା ଯାବ ନା
ମୁଗ୍ଧରାତି ; ନାହିଁ ମୁଁ ପେଣିବ ନା ପ୍ରାଣ ।

ଶ୍ରୀ । ରାଜାଦେଶର ତୁମ୍ହି—ଛି ଛି ! ପାଖ କରେ
ଏହି କାତର ।

ଶବ୍ଦ । ଆଶିହାଇ ପୁଣ୍ୟଭାତ୍ତ-
ମନେ, ହେବୀ ଅନ୍ତ୍ର-ଶୁଣନା ତରେ—ତାର
ଏମେହେ ମନ୍ଦର, ମେ କାରମେ ନାହିଁ ଯାଏ
ମୁଗ୍ଧରାତି ; ପ୍ରାଣ ତରେ କାତରକା ନନ୍ଦ
ପୃଷ୍ଠାରୀଙ୍କ !

ଶ୍ରୀ । କି ପରୀକ୍ଷା ? ପାବେ କୋନ୍‌କମ
ଚିତ୍ତକାରେ ମିହାନନ୍ଦ ? କପାଳ ଶବିତେ
ଆମି ଜାନି । ତୋମାର ଏ ଅଶ୍ଵ ଲଗାଟେ
ଆହେ ଲେଖ ରାଜହାର ଜୁବି ; ହାଶି ଏଣେ—
ଦୀର ତୁମ୍ହି, ତୁ ମୁଁ ଏହି କଥା ପାବେ
ହାଶି ଏଣେ । ବାଜାରାଓରେଶର—ଯଦି
ଅନ୍ତ୍ର-ପରୀକ୍ଷା ତାର ହବ ପ୍ରୋତ୍ସମ,
ମିହାନନ୍ଦ କରେ ମନ୍ଦର—ଝାପ ମେହେ
ମନ୍ଦର-ଶାଖରେ । ସବି ବିଜେ—ଯଦି ତୁମ୍ହେ
ଦେବେ—ତୁମେ ଅନ୍ତ୍ରପରୀକ୍ଷା ହୁ ତାର ।
ଏ କି ଡାଇ ! ଏ କୋରାହ ଏହୁ ପଥରରେ
ଏଲେହ କୋରାହ ।

ଶବ୍ଦ । ଦେବ, ଦେବ ପୃଷ୍ଠାରୀଙ୍କ ।

ଶ୍ରୀ । ଏ କି ମନ୍ଦରାତି ! ଯର ଯୋଗିନୀର ଶାଶ୍ଵତ,
କୋନ୍‌କମେ ଏ କୋନ୍‌କମ୍ପି ?

ଶବ୍ଦ । ଆହା !
କି ତୁମାଙ୍କୀ ଶର୍ମ-ଅନ୍ଦେ ଛାଇ, କିନ୍ତୁ
କି ତାଇ ! ଏ କମ୍ପେ ତୁଳନା ତ ନାହିଁ !
ଶ୍ରୀ । କେ ତୁମ ଗୋ ନାରୀଲିବୋମନି ?
କେ ତୁମ ଗୋ ନାରୀଲିବୋମନି ?

ଶବ୍ଦ । କେ ତୁମ ଗୋ ହାତିରା ସଂଦାର, ଏ ବରମେ
ଏ କଟାର ଶୈଦଙ୍କରେ ହାହର ଦୀକିତ ?
କୋନ୍‌କମେ ବିଜନେ ଆମାର ?

ଶିଖରା । ଏକି ହାଜି ?
ଧ୍ୟାନ କେ ଭାବିଲ ? ଏତ ହଳରେ ବଳ
କେ ଧରେ—କେ ଧରେ ଧରିଲେ । ଏ କି ! ଏ କି !
କୋଥା ହାତେ ଏହି ଏହି ପାପ ? ଅଲେ ଗେଲ—
ଚନ୍ଦ୍ର ଅଲେ ଗେଲ । ପାପ ହେଲେ ଆଜି ଶବ୍ଦ ଶବ୍ଦ ।

ଶବ୍ଦ । ଦେବି ! କେ ପାପି ? କେ ପାପି ?
ଶ୍ରୀ । କେ ପାପି ? ଦେବି ! ଦେବି !

ଶିଖରା । କେ କମଟା ? ଦ୍ୱାକ୍ତବାତୀ !
‘ନରକ ଓ ଦେବେ ନା ଯେ ରେ ଛାନ !

ଶବ୍ଦ । କାରେ ବଳ ?
କେ ଧରିବ ମୋଦରେ ଶ୍ରୀମଦ୍ ? ପୃଷ୍ଠାରୀଙ୍କ ?

ଶିଖରା । ଯାଏ—ଥାଏ ତୁରାଶର ! ଏଥିରେ ଯାଏ—
ଏ ଏକ ଜଳ । ମହେ ଆହେ ଅନ୍ତରିକ୍ଷ,
ପାପ ଲାଗେ ଗଲାଗ ତୁମାର ! —ଦୂର ଧେଳ—
ନରହତୀ ଚାଲ ଆଜି ଶିଖର ମରିବେ ।
ପାଲାଇ—ପାଲାଇ । କ୍ଷୟା କର ଦୟାମରି !
ଆମାଦିକା ଜୁକୋହଳା ନାରୀ—କୋନହତେ
ପାରିବ ନା ଦେଖିତେ ମେ ଦୃଢ଼ ତାତକର ।

[ଅଧ୍ୟାବ ।

ଶବ୍ଦ । ବାଲେ ଥାଏ, କେ ? କେ ? ଦେବି ! କେ
ପାପି ? କେ ପାପି ?

(ଅନ୍ତରିକ୍ଷ ଓ ମନ୍ଦରାଜେର ପଥର)

(ଶୈନିକ ଚତୁର୍ବେଶ ପ୍ରବେଶ ଓ ପୃଷ୍ଠାରୀଙ୍କ ତ ମୁହଁ)
[ମନ୍ଦରାଜ ଧାତୀତ ମନ୍ଦରାଜ]

[ମନ୍ଦରାଜ ଧାତୀତ ମନ୍ଦରାଜ]

ମୁଖ । (ଚିତୋର)

ପାଦକ ! କେବେହେ ହିର, ଭାଙ୍ଗିଲିମାନଳେ
ଆହାତି ଗଲୁଛେ ଏହି ପ୍ରାଣ । ନିଜା ସାଓ ;—
ମୁହଁରାଜ ହତ ତେବେ ଥିଲେ ନିଜା ଯାଏ ।
ଆଜିକିମେ ମେବନ କ'ରେ ବିଷାଳେର ଡୋର
ଆକରଣ କରିଲେ ଦୂରାୟା ମହୋର ।
ମହିଳାର ଅନ୍ଧାର, ବାତି ଥିଲି,
ପ୍ରତିଶୋଧ ନଥ—ଇହି ସହି, ଏହିମତ
ତୋରାର ନିରିଜ-ବକେ ବିଶିଷ୍ଟ କୁଣ୍ଡ
ବିଷାଳାଭକ-ପ୍ରାଣ ନଥ ଉପାତ୍ତିର ।

କୌଣ୍ଡ ! ତୋର ହତେ ହଥେ କି ମାଧ୍ୟମ
କାହା ତାର ?—ଚିତୋର କିମିରା ଯାଏ—ଆହି
ଚଲିଲାମ ମୁହଁରାଜ ।

[ଅହାମ]

ମୁଖ ।

ଶୀଘ୍ର ପ୍ରଧୀରାଜ !

ହୁବି ଆମେ ତୁମ ତୁମେ ବୁଝାବ ତୋରାକ
ମୁହଁରାଜ ପ୍ରଧୀରାହି ନଥ । ମିଳାଇଲ
ଅପରାଳେ କୋନ୍ ମୁହଁ ବିଶିଷ୍ଟ ଚିତୋରେ ।
ଚଲିଲାମ ହେବା ଆଧି ଚଲେ ।

[ଅହାମ]

(ପ୍ରଧୀରାଜେର ପ୍ରମାଣବେଶ)

ଆଧାର ଏବେହ କିମେ ? ଏଥନେ ଆହେ
କିଛି ଦାକୀ—ଯାଓ ପ୍ରଧୀରାଜ ।

ପ୍ରଧୀ । ଶେବ ହିଲ
ଉଚିତ ଆମାର । ଭାଙ୍ଗିଲା ! ପ୍ରଧୀରାଜେ
ଯାଦେର ମହାରେ ତୁମି ହୁବେ ବଳାନ୍
ଭାଙ୍ଗାନାଶେ ହିଲେ ଉଚିତ, କୋଣ୍ ତାରା ?
ନରକର କୌଣ୍, ତାରା ପିରାହେ ନରକେ ।

ମୁଖ । ଏ କି ? ଏ କି ? ପ୍ରଧୀରାଜ ମାହାତ୍ମୀ ନଥ ?
ନଥ ଏବା ତୋରାର ମହାର ?

ପ୍ରଧୀ । ହତଭାଗୀ !
‘ଅଗମେ’ ଛଲନା !—ଯାଓ, ବାଜା ହୁଏ, ତାର
ତରେ ଏ ହତାର କେନ ଆଯୋଜନ ? କିନ୍ତୁ
‘ଆଗେ’ ପିଲା, ଏହି ପ୍ରାଣେ ହୁଏ ବଦି ରାଜା,
ରାଜ୍ୟ ତବ ହିତୀର କଟିଲେ ।

ମୁଖ । ତାଇ ! ତାଇ !
ଯେ ବୋଧେ ତାବିଛ ବୋଧୀ—

ପ୍ରଧୀ । ବିଷାଳାଭକ
ମହୋର ! କମା ତିକ୍ତା କରିଲେ ହେବ ନା
ଆର, ଚିତୋରେ ଫିରିଲା ଯାଏ—ଥୁରାତ
ଆହେ ପ୍ରତୀକାବ, ଯାଏ ତାର ମୁମେ ; କିନ୍ତୁ
ମୁମେ ବେଥ ଚିତୋରାନ୍ତିର ! ହତ ଦିନ
ନା ତାକିମେ ବିଲୋ-କାଶଗାର, ଯେଥା ହୁଏ—
ଲକ୍ଷ ପାରିବନ୍ଦେରା ମୋନାର ଆସନେ,
ଅମରୀର କୋଳେ କିମା ମହେଶ୍ୱର-ମୁମେ,
ହାନ୍ଦରକୁଳ ମୁମେ ଯାଏ— ଦେଖରେ
ଆଖିଲୀପ ହତାଶନ ଗମାତେ ନାହିଁବେ
ତାର । ବାଜା ପ୍ରଧୀରାଜ ପଢି ମରହତୀ
ତୀରେ, ତାମେ ତାର ମୀରେ ; ପ୍ରତି ଅଥ, ତାର
ମଲିଙ୍ଗ-କରୋଜ-ମୁମେ ପ୍ରତିହିମା ଗାହ ।

ବିତୀଯ ଦୃଶ୍ୟ

କାନନ ।

(ଉତ୍ତରବେଶ ପ୍ରବେଶ)

ମୁଖ । କେ କରିଲ ଏ କାର୍ଯ୍ୟାବଳନ ?
ଏତ ବଢି ଦିନରେ ବୀରନ କେ ହରିଲ ?
ମିହ ପାତେ, ତୁମି କୋଣ୍ ବୀର ?

[ଅଭରାଳେ ଗମନ]

(ପ୍ରଧୀରାଜେର ପ୍ରବେଶ)

ପ୍ରଧୀ । କହି ହେବୋ ତ ନାହିଁ !
କୋଧାର କରିଲ ପରାମରଣ ! ଆର କନ୍
କରି ଆସେଇ ? ଆର ପା-ନ୍ତ ଚଲେ ନା !
ଅଶ୍ଵ-ତକେ ପ୍ରାଣେ ସେନ କୁରମେର ତାର ।
ଅହୁକୁ ତତ୍ତା କବା ତମେ, ବାବ ନା କି
ଫିରିଲା ଭବନେ ? ଏ ବିଶଳେ ବନରାଜେ
କୋଧାର ଲେ ଆହେ, ହାବ ! କେମନେ ଏହନେ
ପ୍ରଧୀରାଜନା କରି ତାର !

ମୁଖ । ଏହି ସୁମୁରାର ଶିଶ୍ର କେଶରୀର ମୁମେ
ସୁନ୍ଦରାହେ ତୀରମ ସଂଗ୍ରାମ ! ଆହୁ ! ଆହୁ !
କି ମେଥିହ ଆହୁ ! କି ସୁନ୍ଦର ମାଜ ! ହରି !
ଦୁଇମେ ତୀରମ ପାର କଥିରେର ଧାର !

ପ୍ରଧୀ । ଅହୁକୁ ତତ୍ତା କବା ତମେ ଧାବ ନା କି
ଫିରିଲା ଭବନେ ? କହି ଆର ଦିନରେ ତ
ହ'ଜ ନା ମକାନ ।

ମୁଖ । (ସଂଗତ) କେନ ଯୋବେ ଅକାରଣ !
ମିହ କୋଣ୍ ପାତେ, ତବେ ଉଦ୍‌ବନ୍ଧ-ମୁମେ
କରି ଅବସରେ ଆହୁ ବକ ହେ ମୁକ ।

पूर्णी ! यह देखि कालि ! गर्भ हेठा हेलि, आज
रिक्त-हाथे पद्मते नार कि डितोरे ?
उक्त । बेत ना बेत ना चूमार ! पद्मते
बौद्धाज्ञ साक्षिये ना आवे । पद्मते
धेत ना धेत ना बीर अनन्त-सरना ।
हज्जेर नाथम् किंवा शैवी-पटन
एक कथा बीदेर चुमार !

पूर्णी । ए ति उनि ।

देवगानी ! बृंदि दोर अन्नरेर भाव
कहिया कि सहोविया अमृत-कन्दी
तिरस्ताहले ? किंवा आशु-तिरस्ताह ?
अन्नरेर अन्नरहले आज्ञार आपने
काल्पनि प्रिय दाक्ष नाहि लेले हान ।
आवार करिब अन्नरेर । देखि देखि
कोथार लूकारे निःह बला करे गान ।

[अथाम ।

उक्त । कि देखि उनानि ! एहि कर्मणाहित
तह्यानि मरु-केन्द्रीय एक धारे ।
केन्द्री दाहार करे ! तूल-आज्ञायेरह !
अमृते गग्ने तथ, चोद नदी पारे,
दृष्टे बृंदि अज्ञानी तारार आलो । हेत
मौलिया दागडलारे, निःखारेर कोले
लूकारित छिल येहि आशा, मेहि बृंदि
बृंदि धारे बले बले करे बित्त ।

(अकाटे) के हो ।

(नारानेर अवेश ।)

नारान । श्रेतो ! लेखेहैं एकति चुमार ?

उक्त । के मेहि बालक, दीर ?

नारान । डितोरेर आपि,—

महाराजा बहुल जोहि बन्धवर ।

उक्त । गे दे पाग्नेर नन्त यूरे—आपमार बने
कोरा धार, कोरा कि देखिते पाय, कार
सने बधा कर ।

नारान । किम से आपन
गे दे डितोरेर लत शक्ताजीव महा-
जीनेरेर आप्त यिन्न-हृषि—यूरे
बन्धाके निःखेर मकाने ।

उक्त । कर नाहे,
गे आमार करे, शम्भवेर माधा नाहे
एमे तारे धरे ; निःह कोन् छार । नाओ,
अमृते मन्दिर आज्ञे, मेहा यिथा कर
अवहान ।

नारान । केले धाव तारे !
अतिवाद
क'र ना कराव ।
नारान । अडो !
उक्त । उपदीतधानी
हेरे, दूर्जन दुक्षिये तारे अतिवाद
क'र ना कराव । आह, भवानीमन्दिरे
वाऽ, सेथा देखा हवे चुमारेर सने ।

[नारानेर अवान ।]

हेव हे उक्त दीर ! निःह देखिवारे
धरि चाओ, एस एहि धारे ।

(पूर्णीज्ञेर गुनःप्रदेश)

पूर्णी । कहै ? कहै ?
कोरा देव ? कोरा देहि अस्त्राहत झाली ?
उक्त । एस बर सने । दिन आगे कर पन,
दुष्मेत देखिवे घरे, आवारे करिवे
तूमि आवासमर्पि ?

पूर्णी । मे कि दिनवर ?
ए कि ए अवेगा कधा । डिरवान करे
अकृपमे आवासमर्पि करे पन ?
उक्त । तरे एस साथे ।

[उक्तवेर प्रसान ।

तृतीय दृश्य

उपदेश

कमला ओ उक्तवेर ।

कमला ! ए कधा ! सरी जान्मले केमन क'रे ?
उक्त । हेव कमले ! महाराजेर दिवाराज
उपदेश दिवेहि,—पुर्सिता विश्वरेपेर जन्म सहस्र
प्रलोकन समृद्धे यहेहि । एहि नैविहारण्यात्मा
कानन, ओह अज्ञान-तूला कमल कलारेर डिरवीला—
तूल मरोवर, माधवीलतार तूल, अलोकेर ताहल
गलवेर डिर-शास्त्रिकर छार,—सद दिवेहि । बहु-
तुलेर कल दिवेहि ; तारा, दीप, कमला—
भवानीजरण्यापि बहु तिन डिनति तौदक तूल
दिवेहि । कि ना दिवेहि ? बानप्रस्त्रेर अवह-
नाहिन शृङ ताँर डारिवारे—तार फूलार

যাবপ্রাপ্তি কঠ হচ্ছ ? কবানীর অসমবাহিত শৈচরণ
তার পিণ্ডোপহে—তার জুনোর ধরণীবেরের ঔপরী
কোনু আবর্জনায় পথের পূরোবিষয়িত হলা ?
এতেও তাঁর মন উঠল না !—কমলে ! কমলে !
আর আমি যাখতে পুরুষের না—মেই ঐবৰ্ণোর
জন্ম এখনও দিবা !

কমলা ! কেন প্রু, আমি ত কখনও তাঁকে
পূর্বৰূপ হৃষ্টতে দেবি নাই !

গুরু ! জাগতে মহারাজা অতি দ্বির। কথা-
বাঞ্চির মহারাজ মহারাজী, কিন্তু মেই অচল হিসা-
চল-সন্ধূৰ হৃবিরের মিছত জুবকলারে প্রজলিত
হতোশ আজিও পর্যাপ্ত নির্মাণিত হল নাই, আর
যে কখনও হবে—এ বিষামও আমার আব নাই।
পিতার সঙ্গকাননার বিবানিলি জাগৰিকা ধালিকা
সুন্ধূৰ মহারাজের সুন্ধূৰ আবেগ-কথা সুন্ধূৰই
জনেছে। আরেৰ পৰ্যটেৰ মেই তৌম অমল
উপলব্ধে প্রাপ্তিষ্ঠিত পশ্চ-প্রাপ্তি বস্তুরাঁও আৰ
প্রজলিত—মেই কথা তনে তাৰা আজ পাগলিনী।
—মে কথা থাক, এখন মেশোকাৰ সংখকে কি
কথুৰ বৃষ্টতে পাইস ?

কমলা ! তাই ক বাবা ! দেশটাৰ কি উদ্ধাৰ
হবে না ? মহারাজাৰ কি অন্তু দিবে না ?
তাৰা, বীণা কি চিৱকালই বলে বলে শুনৰে,—
আলোকেৰ সুখৰ্ষণ কি তাৰেৰ আন্তু নাই ?

গুরু ! এগোৱাৰ বিকলমোৰহ হয়েছি, এক
এক ক'রে এগোৱাৰে সকল আশীৰ জলালি
মিহেছি। লে বাবা উদ্ধাৰেৰ আশা আৰ কেমন
ক'রে কৰি কমলা ? হা—মা ! তোৱ সমে আমিও
বলি, দেশটাৰ কি উদ্ধাৰ হবে না ?

কমলা ! আৰ একবাৰ চোই কৰবাৰ কি
উদ্ধাৰ নাই ? বাবা ! ভদ্ৰানীৰ নাম ক'রে আৰ
একবাৰ কেন মেশুন না !

গুরু ! কি দিবে দেবি ? এখনও মহারাজাৰ
নাম ক'রে ভাঙ মিলে সুহয সহয লোকেৰ সমা-
বেশ কৰতে পাৰি; কিন্তু তাকে হবে কি ? মৈক্ষ-
সামৰ অহ-শুনু সকলাই আছে, কেবল প্রাপ নাই।
ফল হবে না—মিহারিছি আৰো কতকঞ্চি বৌদ্ধন
নষ্ট কৰুৎ ? এগোৱাৰ কৰেছি মা। আৰ বে
সাহলে কুলাই না। একটি মহাপ্রাপ মা দেখতে
পেলে এক জীবন আৰ অমল-যুথে সহপূৰ্ণ কৃতে
পারি না।

কমলা ! মাৰ কুণ্ঠার তাও ত তোৱাৰ আভ
হয়েছে।

গুরু ! টিক বৃষ্টতে পারি না। মাৰ কাছে
অমেক কৈহেছি, কৃতোগা মহারাজেৰ কৰ অমেক
আবেদন কৈহেছি !—কমলে ! কমলে ! এ কি আহ-
প্রাপ ? তৃইক দেবেছিল তাৰে; তোৱ কি
বোধ হৈ ?

কমলা ! (সমাজে) আৰি আবাৰ কি দুবৰ ?

গুরু ! (কমলাৰ তিক পৰিবাৰ) তোকেই
বৃষ্টতে হবে। তোৱ এই কমলপনাল দুটিৰ এত
বাব, তৃই বলি না বৃষ্টতে পারিল, অৰ্কনিবোলিক-
নেক অলৈতিপুৰ বৃক—বৃষ্টতে মাৰ কি আবি ?
তোৱ এই বাব আহাৰ দৰি এখন পেতে হৈ,
তা হ'লে বিবৰ্কৰ্যাকে মশ বৎসৰ ধ'ৰে আবাৰ
আমাৰ চোখ হচ্ছোকে টাইক হবে।

কমলা ! তাৰাৰ অজ এখন কি কৰি, বলুম দেবি ?
মে বেনে অবি কেবল এক কৰম হয়ে গোছে।

গুরু ! তৃই একটু পেছুনে থেক। কি আৰ
কহবে ?

কমলা ! বৌগাকে দেব আৰ আনতে না হৈন।

গুরু ! আনে ত কি কৰুৎ ? আমি ত আৰ ব'লে
ব'লে বেড়াছি না। তাৰ কথা, তাৰ-বীণাকে
আৰ বলিবে আসুক্তে বাবৰ ক'ৰ। আৰি এখন
চোৱা; জুলগাছেৰ গোড়াৰ জল দিয়ে আহাৰ সামে
একবাৰ দেবা ক'ৰ।

[প্রহ্লাদ]

কমলা ! পৃথীৱীকে মেখে তত বৃষ্টতে পারি
আৰ না পাৰি, তাৰাকে মেখে কেবল কেবল দোখ
হৈ। বাবা বৃষ্টতে পাঞ্জেন না, কিন্তু আহাৰ দোখ
হচ্ছে, ও হৈন বাপেৰ অজ কি একটা কুৰবে।
তাৰাৰ অষ্টই আমাৰ অজ তহ, এত আৰ তাৰও
অজ নহ। ও ! বিলুপ্ত সুখেৰ স্বৰণেও কি হচ্ছা !
বাপেৰ পৃথীৱীৰ কথা কুনে অবি তাৰা হৈল
পাগলিনীৰ মত হেড়োকে।

(শীত)

বৃ না বৃ মা তিনহয়ে !
আৰ কত আছে তোৱ মনে ?
ৰাধাৰ নবিনী অনন্ত-হৃদিনী,
তিথাবিলী-বেশে ভুমে বলে বলে !
মৰাদৰি ! গোছে কি মা মৰা,
তুলেছ কি মা মৰা মহারাজা,
জোতি কি মা নাই সে নহয়ে,
কৰিবে আহুল প্রাপ, যে মৰা মা তোৱ গীৰ
তাৰে তৃই কুণ্ঠালি কেমেনে।

(ବୀଗାର ଅବସ୍ଥା)

ବୀଗା । ସବ ଭଗେ ଗାହିକା ଠାକୁରଙ୍କ । ଯୁଦ୍ଧ ମାନ ଗାହି—ସବ, ବୀଗା ତାଇ !

କହଳା । ଏତ ହେତୁ କ'ରେ ଆମକେ ହାତ ?

ବୀଗା । ଏହି ଲାଗ ତୋମାର କଳମୀ—ତି ମାନ ଗାହିଲେ ତାଇ ? ଶୋଭାର କଣ ହୁଟେ ଆଶାହିଲେ, କିମ୍ବା ହେତୁ ଆମି ଗେମେ, ଅମନି ବନ୍ଦ ହେବ ମେଳ ।

ଗାନ୍ଧି ଆମାର ମାତ୍ର ନା ତାଇ !

କହଳା । ଗାନ୍ଧି ଗାହିଲେବ ଆମି ? କୈ, ଆମାର କମ ହେବ ନା ।

ବୀଗା । କେନ୍ଦ୍ରମେ ତୋମାର କି ହେବେ ? କଥାର କରୁଥିବୁଣ୍ଡ । କେନ୍ଦ୍ର, ମାର୍ବା ଏଥାମେ ନାହିଁ ବ'ଲେ ?

କହଳା । ତୋର ଦୀର୍ଘ ସମେ ଆମାର ମନ ଖିରେ କି କରୁଥିବାଇ ? ତାହାଇ ମନ ଆମାର ମନେ ପଦ୍ମାଖିର ଥାଏ । ସେ ବିନ ଆମ ଏକଟେ ହାଲେଇ ମାହିଯେ କେଲେଛି !

ବୀଗା । ତବେ ଏତ ହୁଣ ହାଲ କେନ ?

କହଳା । ତୋର ମୂଳ ଦେଖିଲେ ସବ କୁଳେ ଥାଏ । ତୋର ମୂଳ କି ମାରାନ ଆହେ, ବଲକେ ପାରିଲି ?

ବୀଗା । ଛାଇ ।

କହଳା । ବାଲାଇ ! ତବେ ଆମି ଚ'ଲେ ଗାହି ।

ବୀଗା । ନା ତାଇ ! ଆମି ଏକଳା ଥାଏହେ କଲ ମିଳେ ପାରୁଥ ନା—ନା ତାଇ ।

କହଳା । ବଳ, ତବେ ଆମ ଅମନ କଥା ବଳୁଥ ନା ।

ବୀଗା । ହା ତାଇ ! ବିଦି ଆଜକାଳ ଅମନ ବିରମି ହେବ ଥାକେ କେନ, ବଲକେ ପାର ?

କହଳା । ତୋର ମିରିବି ଆମେ, ଆମ ଆମିର କମକ କମକ ଆମି ।

ବୀଗା । କି ତାଇ ? ଆମି ମିଳିକେ କମକର ରିଙ୍ଗାଳ କହେଛି । ମିଳି କେବଳ ହାଦେ, କୋଣର ଉତ୍ତର କରେ ନା । ଆମାର ସବ କଥା ତାଇ ? ବିଦି ହେଲେ ଡିଲିହେ ମେହେ । ଜାନ ତ, ସବ ନା ତାଇ !

କହଳା । (ହାତ ।)

ବୀଗା । ଓ କି, ତୁମିର ସେ ହାମକେ ନାହିଁଲେ !

କହଳା । ଆମିର ତୋର କଥାଟି ଉଚିତେ ମିଳିଲା । ଏକଟା ମଜାର କଥା ତାମି ?

ବୀଗା । କି—କି—କି କଥା ତାଇ ?

କହଳା । ଏଗିଯେ ଆମ ନା—ଦେବ କେଟେ କୋଥା ଆହେ କି ନା ?

ବୀଗା । କେନ ?

କହଳା । ଥାବ ତାର କାହେ ସେ କଥା ବଳ ହରେ ନା ।

ବୀଗା । କୈ, କେଟ ନାହିଁ ।

କହଳା । ଦେବାରି ?

ବୀଗା । ଦ୍ଵା—ଦ୍ଵା ! ସବ ନା ତାଇ ! ବିଦି ଏହି ବିରମି ହେବ ଥାକେ କେବ ?

କହଳା । ଆମେ ଆମାର କଥାର ଉତ୍ତର ବେ, ତବେ ତୋର କଥାର ବିବ ।

ବୀଗା । ସେବା ହେବ ମେଳ, ତଥ ତାଇ, ଗାହିର ଗୋକୁଳ ହିଲିଲେ ଗେ ।

କହଳା । ବେଳାଇ ହକ, ଆମ ଲକ୍ଷାଇ ହକ, ଆମ ହୃଦୟ ଯାହିଲି ହକ ; ଗାହିର କଣ ହୃଦୟ, ଆମ ନାହିଁ ହୃଦୟ—ସତ୍କଳ ନା ଜାବ ବିହି, ଆମ ଏକଟି ପାଦ ମରାଇ ନା ।

ବୀଗା । ନା ତାଇ ! ତୋମାର ପାଦେ ପଢି ।

କହଳା । ପାଦେ ପଢି କି ବଳ—ଚ'ଲେ ସାବି ।

ବୀଗା । ଆମି ତବେ ଚ'ଲେ ଥାଇ ।

କହଳା । ନା ତାଇ ! ଆମି ଥାବିଛି । ତାଇ ବଳ ନା କେନ କରୁବ ।

ବୀଗା । ବିଦିରିହ ଆମେ ହକ ।

କହଳା । ମେଇ ଆପନି—ତୋର ବିଦି ବେ ବେ କରେ ?

ବୀଗା । କେନ ତାଇ ? ସତି—ବିଦି ବେ କରୁବ ନା ବଲେବ ? ବିଦି ତାଇ ବିରମି ?

କହଳା । ଲେ ସବି ନା କରେ, ତାହିଲେ ତୁହି କି କରୁବି ?

ବୀଗା । ତୋମାର ପାଦେ ପଢି ତାଇ ! ଆମାର ବଳକେ ହେବ । ବିଦି କି ବେ କରୁତେ ତାର ନା ତାଇ ? ତବେ କି ତାଇ ! ଦିଲି ବେବ ନାହେଇ ବିରମି ? ବିଦିର ବେ କୋଥାର ହୃଦୟ କଥା ତାଇ ? ବିଦି ବେ କେନ କରୁବେ ନା ତାଇ ?

କହଳା । ଆମି ବାହୁକି ନାହିଁ ତ ତାଇ ! ସେ ସବ କଥାର ଏକବାବେ ଉତ୍ତର ଦେବ ତାଇ ! ଆମି ବଲକେ ପାରିବ ନା ତାଇ ! ଏଥିମ ତୁହି କରୁବି କି ନା କରବି, ସବ ତାଇ !

ବୀଗା । ତୋର ପାଦେ ପଢି, ଆମାକେ ବଲକେ ହେବ ।

[କହଳାର ଗମନ ଉତ୍ତରାଗ୍ରହଣ]

କହଳା । କି, ଧରନ୍ତା କରବି ନା କି ?

ବୀଗା । ନା ବେଳେ ହେବେ ଦିଲି ନା ।

କହଳା । ହେ ! ହେଲେ କରେ, ଏଥରି କ'ରେ କାହାର ପୋନେର ଘୋଲ ଜୁମୋ ଥେବେ ଏକେବାବେ ତୋରେ ନାହାନାହୁନ କ'ରେ ଦେଲି । (ମୁଦ୍ରାପରିବହନ)

ବୀଗା । ଦେବ ଦିଲିନ, ସକାଳବେଳେ ମୁଦ୍ରାଟେ ଏଟେ କ'ରେ ଦିଲେ ।

କହନ୍ତା । କେବେ, ତୋର ମୁଖ କି ମୁଖର ପକ୍ଷଗ୍ରାନ୍ତି
ନା କି ? ଆଏ କାହିଁ ଚଲେ ନା ? ମେ ମେ ଚଲ,
ମକାଳ ମକାଳ କାହିଁ ଦେବେ ହାତୀ ଚାଲେ ଥାଇ ଆଏ ।

(ଲକ୍ଷ୍ମୀମୌରୀର ଅବେଦନ)

ଲକ୍ଷ୍ମୀ । ଓଟୋ ! ତୋର ଶୈଶ୍ଵର ଆଏ, ଦେଖେ
ଥା, ଦେଖେ ଥା—ତାର କବ ଲୋକେ କଣ ବଡ଼ ଏକଟା
ଶିଥିର ବନେ ନିଯାଇଛେ ।

ବୀଜା । କୋଥାର—କୋଥାର ?

ଲକ୍ଷ୍ମୀ । ଏହି ସେ ଆମିଦେବ ହାତୀର ହାତେର
କାହେ ବକ୍ତା କରେଛେ । ତାରା ନିଯା ଯାଇଲୋ,
ଆସି ତୋଲେବ ଦେଖାଇ ବାଲେ ଏକଟୁ ବାରତେ
ବଲେଛି । ତାରା କୋଥା ଥେଲେ ?

କହନ୍ତା । ତୁମି ଯାଉ, ଆସି ତାକେ ମୁଁରେ ନିଯା
ଏଗନ୍ତି ଥାଇ ।

(ଲକ୍ଷ୍ମୀର ପ୍ରଶ୍ନାନ୍ତିରେ)

ଇହା ବୀଜା । ତୋକେ ଯା ପ୍ରସର କରିଲେବ, ତାର ଅଧିକ
ଦିଲିନି ? ଡାଳ, ଆଏ ଏକଟା କଥା ବିଜ୍ଞାସା କରି ।
ତିକି ଅଧାର ବିବି—ତାମିଶା କହି ନା ।

ବୀଜା । କି ବଳ ?

କହନ୍ତା । ସେ ଏହି ଦିନିଃଶ୍ଵର କରେଛେ, ମେ
ମନ୍ଦି ପରମ ପ୍ରକାର ରାଜ୍ୟପୂର୍ବ ହୁ, ଆଏ ତୋକେ ଦେଖେ
ମେ ହବି ବେ କରନ୍ତେ ଚାହ, ତା ଚାଲେ ତୁମି କି ତାକେ
ବେ କରିଲି ?

ବୀଜା । ଯୁଦ୍ଧ ଆମୋଦ ଅନୁଭବେ କଷ ଯେ
ପ୍ରାବିହିତା କରେ, ମେ ଦେଖତା ହ'ଲେଓ ତାକେ ବିବାହ
କହି ନା ।

କହନ୍ତା । ଆସି ତାହିଁ ବିଜ୍ଞାସା କରିଲେମୁ ।
(ସମ୍ମତ) ଏ କି ଏକ ଉଲ୍ଲାସାନ ? ହୁଇ ତାହିଁ କି
ଏକ ଛାଇଚ ଚାଲା ? ତାର କାହେ ପ୍ରକାର କରିଲେ, ମେ
ବ'ଳେ, "ବେ ଆମାର ପିତ୍ରବାଜା ଉଚ୍ଚାର କରିଲେ, ତାକେ
ବିବାହ କରି । ଆସି ଜଣ ଦୂର ନା, ଆସି ଜଣ
ଦୂର ନା, ଆସି ପୁରୁଷ ଦୂର ନା, ଆସି କାନ୍ଦୁକର ଦୂର
ନା ?" ଏବେ ଆମାର ଏ କି ଉତ୍ତର ! ତଥେ କି ଉକ୍ତ
ଦେବେର ମକାଳ ତୋର ବିଜନ ହେ ?

ବୀଜା । ଚଲ ନା ଭାଇ ! ମାତ୍ରିରେ ହିଲି କେବ ?

କହନ୍ତା । ଚଲ ଥାଇ ।

(ଶର୍ମାନ୍ତିରେ)

ଚକ୍ରବିର ଦୃଷ୍ଟି

ଭବାନୀ-ବନିର ।

ପ୍ରକାଶ ଓ ପ୍ରଥ୍ମୀରାଜ ।

କହ । ଆହାର କଥାର ମର୍ଦ ବୁଝେ କୁମାର ?

ପୃଷ୍ଠୀ । ପ୍ରକାଶ ! କର୍ତ୍ତର ସର ଦିଲିନେ ବସନ୍ତ

ତବେ କେବଳ ତୁମ ଆର ମାନେ ? ଆଜାଧିକ

ଚିତ୍ରବାନ, ଆମେଶ-ପାଳନେ ତିରକାଳ

ଶାପିବେ ଜୀବନ । ଇହି କଥା ନାହିଁ ଆଏ

ତାର ।

କହ । ଅନ କନ ହେ କୁମାର ! ବଲିରାହି

ଆମେ, ତବ ଅହରିଗୋ, ମହାକୌଣ୍ଡରେ

ବୈକିଳ କରିଛ ତୋର ଆର । ବଲିରାହି

ମନେହେବ ଦୀର ହେବ ଥରେ ନା ତୋମାର ।

ପୃଷ୍ଠୀ-ଶ୍ଵର ତୁମି ଯୁଦ୍ଧରାଜ ! ତୋରା ହେବେ

ଅପ୍ରତ୍ୟେକ-ଦୀର କରେଛି ମହାର ।

ପୃଷ୍ଠୀ । ବାଧା କିମେ ତବେ ବୃକ୍ଷଶାଖ ? ବାଧା କିମେ

ଶିଙ୍ଗ-ମନେ ବୃଳ ? କି ଏବନ ଦୋଷ ସମ

ତରିକେ ଦୋହିଲା ବନେ ଶିଙ୍ଗ ଅହସେ ।

କହ । ବନେ ବନେ ଅବଶ୍ୟନେ, ଆହାତ କେଶରୀ

ଅଧେର, ମୋର ମାତେ ନିର୍ମଳୀରେ କାଳ ।

ବୃଷ୍ଟି ଅନ୍ତର ଆଚରନ ।

କେବ କରୋ ?

କହ । ଏକ ଥଳ କରିବନ ; ନମେର ବଳ

ପ୍ରତି ପଦେ ଦେଖା ବାଧା ପାଇ, ଯୁଦ୍ଧରାଜ ।

ମେହେ ତୁମି କି କୁରିତେହିଲେ ? ବାଧା, ବାଧା

ପ୍ରତି ପଥସା, ହୁଏ ପର ବିଜ ବଳେ

ମର, ବଳ ଏ ହେବ କୁମାର ? ମେ ଦୋଷ ବିଗନେ

ଦେ ବନେ କେ ବାଧିତ ତୋମାର ? ବଳ ବଳ

କେ ଶ୍ରୀଗାତ ତିତୋରେ ବାବି ?

ପୃଷ୍ଠୀ । ପ୍ରକାଶ !

ପ୍ରାଣରେ କରାନ୍ତ ଭାଇରେ କି ଗମ ?

କହ । ପ୍ରତିଜା-ପାଳନ କିମ୍ବା ଶରୀର-ପତନ

ଏହି କି ବୀବେର କାଳ ।

ପୃଷ୍ଠୀ । ଏହି ମର ମତ ଆପନାର,

ବାଧା ତବେ କୋନ୍ତ ଅପରାଧେ ଅପରାଧୀ ?

କହ । ଅପରାଧ ମହାତ ତୋମାର ।

ଦେ କରେ ପ୍ରତିଜା ଆପେ କରିବ ଭାବିଯା,

କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଦୁଇକା କରେ ଶ୍ରଦ୍ଧିଜୀ-ପାଳନ,
ଦେଇ ତ ଆମାର ହତେ ଶୀଘ୍ର-ଶିଖୋବାପି ।
କେ କୋଣା ଶିଖାଲ ହେବ ଶ୍ରଦ୍ଧିଜୀ-ପାଳନ !
ପରାମ ଶିଖିବେ ଅଛ କୌଣସି ଭାବେ, ଯବେ
ଆବି ହେ ଶୂନ୍ୟ ! ଦେଖା କି ହ'ଠ - କି ହ'ଠ
ହେ ତୋମାର ! ବଳ ଦେଖି, ଲେ କି ଶ୍ରଦ୍ଧାନ
ଯମରେ ଶକ୍ତର କରେ ଯହିୟା ସବ-
ଲାଲଦାର ? ଗନ୍ଧାରେ ଆଶ୍ରମର ଶାଶ୍ଵ
ଈକ୍ଷାର ଦେ ଜନ କରେ ବାନ, ଆସୁଥାରୀ
ଦେଇ ଜନ, —ଆସୁଥାରୀ ମେ ତ ନରାଥ ।—
ଯାବେ ବାଲେ ମେ ତ ଶୁଣୁ ଏମେହେ ମୁସାରେ ।
ନାମରେ ଯାହାର ନାହିଁ ହାନ—କୁଣେ ଦେଖ,
ଏ ଶୁଣାରେ ତାର ଆମା ଆକାଶ । ଯାପ !
କାହା ହବି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ତୋମାର—କେମି ତବେ
କୁଣେ ଆଶ୍ରମ ଏତ !

ପୁଣ୍ଡ) । କି କରିବ ତାବେ ?
 କଥ । ସୁଧାର ପର-ଟେଲକାର । ଏ ଅଗମେ
 କାହା ସବି ଥାକେ—ଆହେ ପର-ଟେଲକାର ।
 ଏ ଅଗମେ ଶୁଣ ସବି ଥାକେ—ଆହେ ପର-
 ଟେଲକାର । ଅନ୍ତର ଦଳପି ଢାଙ୍ଗ—କର
 ପର-ଟେଲକାର । ଶୁଦ୍ଧରେ ଶାନ୍ତି ସବି
 ଢାଙ୍ଗ—କର ପର-ଟେଲକାର ।

ପୁରୁଷ ! (ସମ୍ମତ) ଓହ କୁଳ !
ହତ୍ୟା କର ଦୋରେ,
ଉପହାସ ମହିତେ ଲା ପାରି ।

କରେ ତ କରିଲେହିମୁ ସକ୍ଷମିତାଶ
କି ଅନ୍ତର କରେହିମୁ ପଥ ।

ପ୍ରକାଶିତ ହେଲାମୁଣ୍ଡଲିଙ୍କ ଏହି ଦେଖା

କୌଣସି ଭାବାନୀ—ଶାରୀ ଅଶ୍ଵତ୍ଥମାଶିଳୀ—
କୁଦମେର ପାଷି-ପ୍ରାଚାଦିନୀ । ଯା ଆମାର
ଶୂନ୍ୟ-ପରି ବନ୍ଧୁଙ୍ଗାତେ ଏହି ଅଶ୍ଵତ୍ଥାର—
ଶୂନ୍ୟ-ପରି ସହ ଆଜି ଚାହିଁ ଲା ତୋମାର ।

ପ୍ରଥମ | ଅନୁତାପେ ଅଣି ସମ କି ଆହେ ଉପାୟ ?
ଦ୍ୱାଦ୍ସମ | ମିଛରାମ ଦେ ଲୋହିଆ କରିବ କାହାରେ

କବ ସିଂହ ଦେ ପ୍ରତିଜ୍ଞା, ନରନ-ନାନେ,
କବ ସିଂହ ଦେ ପ୍ରତିଜ୍ଞା, ଲିଙ୍ଗର ପ୍ରାଣରେ—
ହିମ୍ବର ପୁରୀରାଜ ବନ୍ଧୁମହାମନେ
ବଶାଇଏତ ଭାଇନ-ନାନେ—ପାର ସବି

ମୂର୍ମିଆର ଶିଳେ ତାର ଈଶ୍ଵରହୁ ନାମ—
ତଥେ ବଲି ପ୍ରତିଜ୍ଞା-ଗାନମ । ସହୋଦରେ
ଶାଟାଇଶା ସନ୍ଦର୍ଭମେ, ପାର ସବି
ବାପିତ ହେ ରାଜପୁଣ୍ଡ ରାଜପୁଣ୍ଡନାମ,
ତଥେ ବଲି ପ୍ରତିଜ୍ଞାଗାନମ । ଯୁଦ୍ଧାଳ
ବାପ ବରେ, କର ପ୍ରତିଧାନ, କଷ ଶତ
ଆଶା ତଥ ହାନ ; ଯେବେ ଲେ ଆଶା ଆଶାର
ମୁହଁଲେ ବିନାଶ ନାହିଁ ପାର ।

ପକଷ ମୃଦୁ

ଡୋକାନ ।

ସରୋବର-ଶୋପାନେ ତାର ଆସୀନା ।

ତାରା । ବାର ଦର୍ଶେ ଆଜାରୀର ଛିଲ କଷମାଳ,
ଏଥର୍ଥେ ଯେ ବରପତି ଛିଲ ଏକବିନ
ରାଜହାନେ ଉପରେ ଫୁଲ, ମେଇ ରାଜା—
ପ୍ରତାପେର ଅବତାର ଅନନ୍ତ ଆମାର—
ଏହି କି ଦୁର୍ଦ୍ଵିଷ୍ଟ ଆଜ ତୀର ! ହତବିଧେ ।
ମହାତେଜା ମହାରାଜା କରନ୍ତକରନ୍ତ
ଶେବେ କି ତିଥାରୀ-ବେଶେ କାମନପରାନୀ ?
ଦେବେ ଆମି, କୋମଳତା ଲେ ଆମିଶାହି
ଧରନୀର କୋଳେ । କୌଣ୍ଠ ବଲେ ତୀର ଆମି
ଉପକାରେ—କିମେ ହୁ ପିତାର ତୀରାର ?
ବାରା ! ବାରା ! ହେବ ନା କି ଉପାର ତୋହାର ?
ମା ଆମାର ରାଜାର ନାହିଁ ନାହିଁ । ତିଥାରୀର
ମହବାସେ ତିଥାରିମୀ ରବି ତିରକାଳ ।—
ମିମ ନାହିଁ, କୁଣ ନାହିଁ, ରାମେ ବାର ନାହିଁ
ଦୁର୍ଦ୍ଵିଷ୍ଟ, ଜୀବନ ପ୍ରତି ଧାରି ତାର ।

(କମଳାର ପ୍ରବେଶ)

କମଳା । ହେବୁ ତୁହି ! ମାରା ହ'ରୁ ତୋରେ
ଖୁବେ ତୀର ।
ଏ କି ଝାଁତି ତୋର ପ୍ରାଣ-ନେଇ ? ହେବ ତାହି !
ବଲି ତୁହି ପୂର୍ବ-ଗଗନ ଛେଢେ ବାର ।
ଖେଳେ କି ହେବ ନା ଆଜ ତୋରେ ? ଉଠିଛିନ୍
ତୋରେ, ପୂର୍ବ ଦାଳ କ'ରେ ଯୁଦ୍ଧ ହିଲି ଅଳ,
କୋଣା ବ'ଳେ ସରୋବର-ତୀରେ ? ତୁଲତ୍ତୁ—
ତିରକୁଳା ମାତା । ଏ କି ତାରା ? ହୁହୁ—
କେମ ତୁହାନନ ?

ତାରା । ଏମ ବାହି ।

କମଳା । ମନ୍ତ୍ର ବଳ
ହୁହୁ କେନ ହ'ନନ ?
ତାରା । ଅବହିତ
କି ଆହେ ତୋମାର, ତଥେ କେନ ଆର ମିହା
ପ୍ରଥ କର ପ୍ରାଣ-ନେଇ ?
କମଳା । ଏ କି ନରନାମ ।
ତିରକାଳ କାରଣ ତୁହି ଛାତିକ ତବନ
ଅସେହିସ ମରୋବର-ତୀରେ ! ଏତ ବିନ
ବଲି ମାହି, ଆଜ ତଥେ ମନ୍ତ୍ର କରି ତାରା !
ବଲ ଦେଖି ମିହାମିହି ତାଦିଲେ କି ହେବ ?
ମୁହଁଦେବ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁ ହୁ କି ମାଧ୍ୟମ
ହୁହାରୀ ନାରୀର ଚିକାର ?
ତାରା । ତୁଳ ପିତା
ତଥେ କି ଲୋ ତିରକାଳ ବନବାରୀ ହେ ?
କମଳା । ବିଦ୍ୟା-ମାର୍ଗ-ଦିଧି କେ ମଜିବେ ତାହା ?
ତୁମାମି ବୀର-ଶିରୋମଣି, ରାଜ୍ୟ ତୀର
ଅଭିନ କି ସବଳେ ମେହେନ ପ୍ରାଣ-ନେଇ ?
ବଲ ଆଶା କହି । କଷ ଶତ ମହାରୀ
ତାଙ୍କିଲ ଏ ବନ୍ଦକାର କମଦେବ ସତ
ମେ ସାହେର ଉତ୍ତାର-ମାଧ୍ୟମେ, ଅନ ମରି !
ଅବିରାମ କେଲି ଅଳ ଏ ଚାଟି କମଳ
କେବଳ ହେବିଥେ ମେଳା ଘୋର ଛାତାରୀର ।
ମିଓ ନା କୋମଳ ପ୍ରାଣ-ଜାଗା । କେମ ଆର
ଅମାଧ୍ୟ-ମାଧ୍ୟମେ କୀଳ ତୁରି ଲୋ ଅବଳା ?
ଏ ନବ ସବଳେ ମହି ! ଇହା କି ତୋମାର
ଧରିତେ ବୁଝାର ବେଶ ? ଅକଳକ ଟାହେ
କଳକ ମାଧ୍ୟାତେ ଏତ ମାଧ୍ୟ ?

ତାରା । ମନେ କରି
ମିହାମିହି ତାଦିଲ ମା ଆହ । କିନ୍ତୁ ଯେହି
ମହାରୀର ମହାରୀ ମହେ ଲୋ ମହାମେ,
ଅଭିନ ଅଭିନ ଉଠିଲେ ହାଲେ । ଇହା ହୁ,
ବୁକ ହିଂଡେ କେଲି, କି ବଲିର ଆର ମହି !
ଇହା ହୁ ଉପାତ୍ତିଯା ନାରୀ-କୋମଳତା
ନରେର କଟିନ ଆୟ କରି ଲୋ ବୋଗ୍ଦମ ।
ତାଙ୍କିଲା ଅପୂର୍ବ ବଲ କୋମଳ ଆହିବେ
ଦୁର୍ବାଳ ସବଳ-ଶିର ପିତାର ତରମେ
ହିହି ଲୁଟାଇଶା । ପିତା ନାହିଁ, ପୁରୁ ନାହିଁ,
ଭାଇ ନାହିଁ, ବନ୍ଦ ନାହିଁ ବ'ଳେ, ବନବାଦେ
ତିରକାଳ ବରେ କି ମେ ଅନକ ଆମାର !
ମହାରୀର ଅଭିନ ଉଠାଇ ଆପନେ
ତିରକାଳ ବରେ କି ଲୋ କୁଟାରେ କୋମେ
କମଳା । ଏ କି ଭାଇ ! କୌବିନ ନେ, ସାଇକେ କାଳ
ମନେ ଅନ୍ତର

উপার কি আছে সবি ! কে আছে সহার ?
চুক্তিল সহার ত নহ পাগলিমি !
তারা ! কমলে—কমলে ! কাহিন না আর—হার
জনন এ দুর্ঘলে কাহিনার করে ?
কমলা ! তবে সতা কথা বলি তারা ! তুই শুণ
মৌর, বড় কালোরি তোতে ; তোর করে
হাতে মাথে খামী দুলে বাই—চূপ পরে
তুর কারে মাতে মাথে মেথিতে না পাই !
তবে বলি শোন— ধূতে পিতি উভারে,
আক—তাৰ তাৰকা দৰ্শন, বে বিবি—
তাৰ শেনা আকাশের গান, দৃক দেহ—
তাহার কবিত-কথ, তাৰ বালিকাৰ
বীৰগামী, চৰকেৰ কলিৰ প্ৰহাৰে
মজহুজ দৃও বিবাৰ, — এক কথা !
এ ক নব উভার-দৰ্শন ! — দৰে দু !

তারা ! প্ৰতিজ্ঞা কৰিতে নাই সহ ! বালিকাৰ
প্ৰতিজ্ঞা-শোন ভাই সন্ধি ত নহ—
পিতৃহৃব মুচাইতে পাৰি কি না পাৰি
পৌৰীকা কৰিব একবাৰ—একবাৰ
সমৰ মুক্তিৰ পোড়া বিবাহৰ সনে !

কমলা ! (যথত)
এ কি এ প্ৰলাপ বালিকাৰ ? শিশুতি
মুকোমলা বালা, স'বে নিদোকল জালা,
পিতৃহৃবে পিতৃপুৱাদা, কচিন কি
কথা ক টি পাগলেৰ পোৱা !

তারা ! দেখ—দেখ
কাহিন না আৰ ! দেখ—দেখ, আজি হ'তে
নহন না ভিজিবে তাৰাত ! আজি হ'তে
বুক দৈবে মেথিব—বেবিৰ প্ৰাপ্তি !
কি আছে লো ! সনে বিদ্যুতাৰ !

কমলা ! না—না—কথা
শোলাপ ত নহ ! শোক চাকা ও বহন—
টাই, আৰি মুহূৰ্তেই মুচাইব বিবাৰ,
কি দেখ—কি দেখ এক অৰূপী আকাৰ
হ'ল বিকশিতি ! টাইমুখে এ কি কথা
কৰি ? না—না কৰিবাৰ কথাই কমলে !
তাৰকা বে কৰিবনমিনী !

যা ! আপনাই !
শোপতিজ্ঞাই কৰিছ এবাৰ,—পিতৃহৃব

অহ—মুচায়ে বিশ্বাস না লবে আৰ তাৰা !

পুৰী ! (আৰ কিমে বালিবি শিতাত বা লো তাৰা
হ'ল্যা শৈশ্বৰণ, বিষেক্ষণ ব্যনেৰ
উপহাস এবে চাক কৰে অগি, ধৰ—ধৰ

ধৰ লো কৃশি ! এক নিতহেৰ তাৰে
নাচিতে সহৰে, শুলো শৰতেৰ তাৰা !
কাপাইৰা দে লো বশুকৰা !

তাৰা !
পৰিহাস
নহ সদি ! পৰিহাস নহ ! বগৰহে
ব্যাৰ্থ তাসিবে তাৰা সমৰ-তৰহে !
জুহৰেৰ কথা কৰি বাব—হুহৰেৰ
কথা কৰি প্ৰৱোৱনে প্ৰাপি বলি বিব !
মাহৰেৰ বলিবে কাৰা পূজিবাৰ ভুল !
কমলা ! (যথত) তাৰা বে ! সবী বে ! এ ক
পৰিহাস নহ,
জুহৰ বা দলিতেছে বলিলাদ তাই !
সংবৰিতে নাবি সহ ! জুহৰ-উজ্জ্বাসে !

(পটক্ষেপ)

দ্বিতীয় অঙ্ক

— ৫ —

শ্ৰেষ্ঠ দৃশ্য

তৰামী-মনিৰ

ওজহেৰ আমীন

দৃশ্য ! ছাড়িতে নাবিয়ু কাময়ি ! ও যা তাৰা !
প্ৰাপি ক'বে গুৰেছি বা তোৰে ! দে বা—দে
মা ! তাৰ কল ! প্ৰাপি বড় হয়েছে চকল !

(তাৰাৰ প্ৰবেশ)

তাৰা ! দীৰ্ঘ ! এই দেখ দেখে তোমাৰ তনৰা
কেমন অপূৰ্ব সাজে মেজেছে এখন !

তাৰা ! কে মা—তাৰা !—কোথাৰ তিঁ ? মা
অতকল ?

আহা ! আহা ! কি মুনৰ মেজেছে জনিনি !

তাৰা ! এই দেখ তোমাৰ অৰূপ তৰবাৰ

নাবীৰ কোমল কৰে লয়েছে আৰুৰ !

এই দেখ ধূমীল, এই দেখ দুল,

বেঁচে চাকা অস দেখ মোৰ ! দেখ—দেখ

কাহিমী-কোমল-হিয়া লৌহ-আচ্ছাদনে

কেমন—কেমন তাৰে কৰেছি কঠিন !

কৰিয়াছি বৰাহ-শৈকাৰ, মাংসে তাৰ

তুঃ কৰিব জনক জননী, চৰিতাৰ্থ

কৰিব এ জীৱন !

ପତ୍ର । କି—କି ? କି ଦଲିଲି ତାରା ?
 ଏକାକିମୀ ଦିବେହିଲି ବନେ ?

ତାରା । ଏକା ଦଇ
 କାରେ ଦେଖା ସାବ ମହେ ନାହେ ?

ପତ୍ର । ଏକାକିମୀ
 ଗରନ ଲେ ବନେ, ଯୁଦ୍ଧକରେ ଆମ ସମି
 ବନେ, କେତେ ଲେ ଥା ଦିବାହି ତୋରେ । ଯୁଦ୍ଧ
 ଶାହ ବର୍ଷ ଚର୍ଚ ମାଜ, କେତେ ଲେ ଅନି
 ତୃତୀ ସାଥ, ପରୀକ୍ଷା ଏମନ ଦେଖେ ଆମ
 ପାରି ନା ମନ୍ଦିର ।

ତାରା । ଏହି ମତ, କି ଦେଖାଏ
 ତଥୁ ଯୁଦ୍ଧ ନିବ ସ୍ମୂରି ।

ପତ୍ର । ଶାଖ—ଶାଖ
 କିନ୍ତୁକଥ, ଦେ ଯା ତାରା ! ଭୂତାତେ ମନେ ।

ତାରା । ଆୟି କହିବେ ମେଯେ, ଅଛ ସବି ତାଇ,
 ଯେ ଯା ପାଇଁ ଏବେ ଲିଖେ, ବର ବାବେ ହେବେ ।
 ଆଜ୍ଞା-ନିଜିମୀ ଆୟି, ଭୂତାଯୀର ଯାହିଁ
 ତୁମି ସାବା—ପିତୃପରେ ତର ଅଧିକାର ।
 ଅପ୍ରେ ଭାବିବା ଆୟି କାହିଁ ? କୌମ ହାତେ
 ଅଛ ସମି ମାହି ହିଲେ, କେତେ ଲେ ଅନି
 ଭାବାନୀର ।

ପତ୍ର । ବହସ୍ତର କଥା ନାହିଁ ତାରା !
 ଏକାକିମୀ କେବେ ସବି ବନେ ଯାଉ, କଥା
 ହିର ଜେଳ, କେତେ ଲେ ଥା ଦିବାହି ତୋରେ ।

ତାରା । କେମ ସାବା ? କି ଭୌବ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକି ?
 ଏକାକିମୀ ମୁଖ୍ୟା-କାରେ ଦିବେହିଛୁ
 ବନେ—ତାଇ ଜେଲ ଏ ମାନୀର ପ୍ରତି ? ଏତ
 ସବି ପ୍ରାମେ ଭାବ, ତବେ କେମ ବେଳେହିଲେ,
 ମହା କାରିତେ, ନାହିଁ ନା ପାରିତେ ପାରେ
 ପ୍ରାମେ ଭାଲିବାଦା । ଯାହିଁ ସବି ଅଭିନାଶ,—
 ସାବ ନା ଶର୍ଷୀ-ପାଶ, ଜଳ ନା କରିବ
 ପରଶନ ;—ଏହି ପିନ୍ଧି ତର ମନ,
 ତବେ ମୋରେ ମାନୀରେ ଭାଲ କର ନାହିଁ ।

ପତ୍ର । ଥାକିବି ମିଶରେ ଲେଟେ, ବୁଲ ଦେଖି ତାରା !
 ଏ ମହା ବାଦିବାରେ କେ ଶିଥାଳ ତୋରେ ?
 ବନ୍ଦୁଳ ଦୁଟିରାହେ ବେଳେ । କୌଥା ତାରେ
 ବମ୍ବାର କାନମେ, କୋଥା ମନୋହର ବାମେ
 ମାନ୍ତାହୀରେ ଦିବେ ଧରାତଳ ? କୌଥା ବେଳେ
 ବିଲିନେ ବିଲୀମ ! ବୁଲ ଦେଖି ପାଗଜିନି !
 ଅରମୋ ରାଧିବ ପ୍ରାଣ ତାଇ ଏତ କ'ରେ
 ବିଜା ତୋରେ କରିଲାମ ନାମ ।

ତାରା । ଆଜି ହ'ଠେ
 ଅହମତି ଦିନା ଆବ ସାବ ନା କାନମେ ।

କିନ୍ତୁ ପରୋ ! ଏକ କଥା ତରଙ୍ଗ ସୁଧାଇ,—
 ଜୀବନେ ମନତା ସବି ରାଧାଇ ଆମେ
 ତବେ କେବ ମାନୀକରେ ଅମି ଦିବେହିଲେ ?
ଓହ । କୁନ୍ଦ ବାଲିକା ହେ ଭୂତି କି ବୁଝାବ କୋରେ ?
 ପରତରେ ଶିବେ, ରାଖ ଦେଖି କୁମିତଳେ
 ଶୈରେ, ପରେ ଯେତ ବାହା ବରାହ-ଶୈକାରେ ।
ପିତା ମାତା କିମେ ନିଶ୍ଚିନ୍ଦନ, ସବି ବିଦି
 ଦିବାହେ ମେ ଦିନ,—ସବି ତାତ ଦିବେହିଲୁ
 କାରା ! ମହାପତ କର ଆପଣ ଡେହାନ ।
ପ୍ରାଣ ନର ତାଙ୍ଗିଲୋର ଧନ, ପ୍ରାଣ ନର
 ଦେଖାଇ ଶୁଣନ୍ତି । ଫଳେ କଥଳ କେବ ନା
 ଜୀବେ ସାବ ମାରା ନାହିଁ ଯଥି ମେ ଅନ ।
 ମାଧ୍ୟ ଯା ପରେର କାରୀ, ମାଧ୍ୟ ବା ଆପନ,
 ପାଲିକେ ବିହିତ ଆଜ୍ଞା ପ୍ରାଣ ତାଇ ଆମେ ।

ତାରା । ଯେ କୁନ୍ତର୍ଷ କରିଯାଇ, ଆହେ ଦିଶୀରେ
 ଫଳ ତାର, ସାବା ! ହବେ ନା କି ଅଭ୍ୟତି
 ଆନିତେ ହେଥାର ? ବାବା ! କୁନ୍ଦ ଥେ ଆକାଶ,
 କିନ୍ତୁ ଏତ ତାର ତାର, ତାର ଉତ୍ତରୋଳମେ
 ବାହରର ଅସାଦୁ ଆମାର । ବେଶ ହର
 ଭର୍ତ୍ତରୀ ତୁରଙ୍ଗ ତୋରାର ।

ଓହ । ତାରା । ତୋର
 ଉପାର୍ଜିନ, ଲକ୍ଷ କୁଳିତି ଧନ । ଆୟି
 ଦେଖିବ ନା ? କେ ହେବିବେ ଜନନ ଆମାର ?
 ତଳ୍ଲ ତଳ୍ଲ ଦେଖେ ଆମି ବରାହ ଆଇଲେ
 କୋବା କେଲେ । ଅଥ ହୋଇ ହେବେହ କୌଥାଇ ?

ତାରା । ମାମା ଆହେ ମନ୍ଦିର-ଶୁରାରେ ।
 | ଉଭୟର ପ୍ରାଣ ।

(ବୀରାର ପରିବର୍ତ୍ତ)

(ଶିକ୍ଷା)

ବଡ ମାନେ ଶୁଦ୍ଧେ ଦୀନେ ଶ'ତେ ମନ କଲେ ନା ।
 ଏହି କଣ କହି, ଏହି କୁନ୍ଦ ରାତେ, ବନେ ଆମେ ଆମେ ନା ।
 ମନେ କରି କଣ କହି,
 ମନକ ତୁରେ କରି ଧରି,
 ଏ ଧରିତେ ଓ ଦାର ଚାଲେ, ଭାକଲେ ତାରେ କେବେ ନା ।
 ଏକେଥାରେ ମର ଶାଦେର ମାଧ୍ୟ
 କେବଳ ଏଲେ ମେହ ବିଦାର ;
 ଶୁଦ୍ଧେ ଶୁଦ୍ଧ ହେଲେ ନା ।

ବୀରା । ପ୍ରକାଶର ଥେ ଆମଟ ଆମାକେ କାଳ
 ଶିଖିଯେଛେନ, ମେ ଗାନ୍ଧିଟିର ମନ୍ତ୍ରାତାର ମହେ ବେମ ସୁର

ଶୀଘ୍ର। ଖେଳସାଥେ ଅଳ୍ପ-ମେଚିର କହନ୍ତେ,
ଦେଖାବେ ବସନ୍ତାତ୍ ଡକ୍ଟରଙ୍କ ମୁଣ୍ଡାର ଉପରେକୁ କହେ
କହ ପାତାଖଲି ଦେଖେ ମନେ ପଢ଼ି ଆମାର ଜୀବି
ଶୀଘ୍ରଟି । ଜୀବାର କାହେ ବେଳେ, ଗପେ ଦୂରାର ଶାରୀର
ଶାର ପାରୀ । ତାରେ କି ଛାଡ଼ାଇବ ପାରି ? ତାର ବୀ
ଶିକେର ବିଶେ ହୁଏଟା ଡାଳ ବେଶିରେହେ, ତାହିଁ ଦେଖେ-
ବୀର କଷ ଦାଖା ମେହେ ଆମାର କାହେ ହୃଦୟକୁ
କରନ୍ତେ ଲାଗିଲା । ଆହା ! ଶାରୀର ଆମାର କି
କୋଥି ! ମେ ଏହନ ଏକ ଏକବାର କେଣ୍ଟକେଣ୍ଟ କରେ
ଆମାର ଦିକେ ଚାଟିକେ ଲାଗିଲା, ତମନ ଇଛା ହଣ,
ଏକବାର ବିଶେ ଶାରୀର ମୁଖେ ଚୁପେ ଥାଇ । ଆମାରେ
ଦାଖିଲେ ନା, କାହେଇ ଆମାର ରାଗ ହଣ ହୁଏଟା
ଖେଳସ ଦୂରାବର-ଭୀରେ । ଶାରୀକେ ଦେଖେ ଦୂରାବ,
ତୋର ତୋରେ ମନ ବିନିମ ଆମାର କି ଆହ ମାହି !
ଶାରୀ ଲାଜ୍ଜର ଆମାର କାହେ ଆମାରେ ଲାଗିଲା ।
ଆହି ହାତେ ଆମ ଦାଳ ଦିଲେନ ନା । ଶାରୀର କଷ
ଜୀବାକେ କୁଣ୍ଡଳେମ, ରାଗେର କଷ ଶାରୀକେ କୁଣ୍ଡଳେ ।
ଶହୋଦାତ-ଭୀରେ ଯିବେ ଦେଖି ନା, କରନ୍ତୁ ଆମାର
ଏହିମହ ମୂର୍ଖ ଖୋଜେନ ନି । ମନଙ୍କକେ କେମେ ଏହି-
ବାରେ ମା ! ତୋର କାହେ ଏମେହି ! ବଳ ଦେଖି ଶାରା !
ମନଙ୍କ ବେଳେ ଆମାର କେନ ଏହନ ହଣ ? ବଳ ଦେଖି
ମା ! କେହେଇ କେନ ଆଜ ଆମାର ଆମାର କାହେ ନା ?
ଶାନିମୁନେ ମା ! ମଜି ମଜାଇ ଆମାର ପ୍ରାଣେ ଆଜ
ଏହ କୁଣ୍ଡଳ ହାବେହେ । କହାନି ! ତୋର ଆମାନେଇ
ମା ! ଆମ ମହ କୁଣ୍ଡଳ ମାହେ ଯାଇ । ଆମାନ ଦେ ମା
ବନନି ! ଆମାନ ମେ ତାବିନି !

(କମଳାର ପରିବେଶ)

କମଳା ! କି ହୁଏ ହଣ ମୋ ବୀଲେ ? ତୋର
ଆମାର କି ହୁଏ ହଣ ? ତୋର ହୁଏ, ତୋର ଦିଲିର
ହୁଏ, ତୋରେ ହଣ କି ? ନାହିଁ ମା ! ଅପରଥେ ।
ବୀଲାର ଏକଟି ହାତା ବଳ କୁଣ୍ଡଳେ ଦାଉ । ହାତ ମା !
ରାଗାତା କରେ ଦିଲି । ହୁଏ ଦେଖେଇ ଦୂରେ ଆମ କ
ଦେଖିଲେ ପାରି ନାହିଁ ।

(ଅଭିନ ନିଯନ୍ତ୍ରଣ ପରିବେଶ)

ଓ ଗୋ, ଓ ଗୋ ! ତୁମ ନାକେ ଶାରେ-କେଳ ହିବେ
ମୁହୁର—ଏ ଦିଲେ ମେଥ କାଠ-କାରିଦାନା କି ।

ଅଭିନ ! କି—କି—କି ହେବେହେ ?

କମଳା ! (ବୀଲାର ମୁଖ ପିଲାଇଯା) ଏହ ଦେଖ,
ତୋର ନାବେର ପରମାଣୁ ଆମ କଷ ଥାନ ନା ।

ଅଭିନ ! କାହାରୋ ? କେମ ଦିଲି କାହାରୋ ? କେ

କୋମାର ବ'କେତେ ? କମଳା ! ହୃଦ କରେ ରହିଲେ
କେମ ? ବଳ ନା, କି ହେବେହେ ?

ବୀଲା ! ଆମାର ଦୂରେ ହେବେହେ ।

କମଳା ! ଓହ ଶେନ —ତା ତୋରା କି କେତେ
ଦେଖେ ନା ।

ଅଭିନ ! (ଚୋତୁ ମୁହୁରିଯା) ହି ଦିଲି ? ମକଳ-
ଦେଲାଇ କି କୋତେ ଆହେ ?

କମଳା ! ହୁଏଟା ମେ କି କାରିମେ ହଣ, ଏକବାର
ଦେତେ ବଳ ।

(ପରାଜାନ)

କମଳ ! ଯାମ ନି—ଯାମ ନି ! ଆହି ଆମ ତୋକେ
ବିଜ୍ଞାନା କରୁବ ନା ! କେତ ବାହ—ତବେ ବଳ ତ !

[ପ୍ରହାନ]

ଅଭିନ ! ଶିବେ ଆଜ ଅତି ଉକତାର । କମଳାର
ଛାତିକେ ଆମାର,—ଚର୍ଚ-ଅକ୍ଷରାଳେ ତାରେ
କିଛିକାଳ ରାଧିବାର ତବେ—କେବା ଜାମେ

କଷ କାଳ ତାର ପରିହାନ—ପରିହାନ
କରେଛୁବ ଆମେଶ ଆମାର । ହକେ ହେବେ
ପୁରୀରାଜ-ମନେ ଅଛନ୍ତର । ହାବ ରାଜହାନେ ;

ପୁରୀରାଜ-ମନେ,—ଦେଖା ହାବେ ପୁରୀରାଜ—
ବାହିରକେ ହେବେ ଯୋଗେ । ବିଦ୍ଵା ନାହିଁ ମନେ,—
ଧାରାକ କାବିଲ ହେବେ କାଠକ ଅନ୍ତର,
ପରମାତ୍ମେ ଦିଗଲିଙ୍ଗ-ପ୍ରାଣ, ମେହ ମୋର
କମଳର ବଳ, ମୋର ଆମେଶ କମଳ

ହାମିରା ଦିବାହେ ଅହମତି । ବିନ୍ଦୁରାତ୍ମ
ମଜିହାତା ହିଲ ନାକ ମୁଖେ—ଏହ ମୁଖେ
ପାତ୍ରଦୟର ଦିବାହେ ବିବାହ । ତବେ ଆଜ
ଆମ କେବା ପାର ଯୋଗେ ? ଫରିହ-ମଜାନ ;

କମଳାର କାର୍ଯ୍ୟ, ଆହ କରିବ ଶାହାନ ।

ବୀଲାର ମୁଖ୍ୟ

(ବୀଲାର ପରିବେଶ)

ବୀଲା ! ମଜିହାର ମାଧ ବଢ଼ ଆଜ । ଦିଲି ଲାଗି
ରହିଲାକ, ଅକମନେ ଚଲେହେ କୋଥାର ।

ଏ ଆମର ରାଧିବ କୋଥାର ? ମହେବରି !
ଏ ଆମନ ଦେଖାଇବ କୋତେ ? ଓ ମା ତାରା
ତାରାର ଦେଖେହି ଆହି ପ୍ରେମ କମଳ ।

ମେ ସବବେ କଲିବକୀ ଦେବେ, କଣ କଥା
ବଲେଛି ନା ! ତୋରୀର ଯା ଗୋ ! ମେହି ତାର
ଯାଏ କ'ଳେ ହାତିବାରୀ ମୁଖେ ।—ଓ ଯା ! ତାର
ଆଜ ହାତମୂଳେ ପ୍ରତ୍ସମେ ବର-ବିଚାରିବି ।
ହୃଦୟରେ ମେ ଭାଗିନୀ ଆମାର—ବିବାହିଲ
ମଲିନ ଧାରିବ ଯା ଗୋ ! ମୁଖ୍ୟାବି ତାର ।
କେବଳ ମେ ଭାବିତ ଦନ, କେବଳ ମେ ବହାନ
ବିବାହିଲ ନା ଜାନ, କଣ ଦିନ
ହୃଦୟ ହୃଦୟ କ'ଳେ, କେବଳ କିମ୍ବ ବଲେଛି ଯା !
ତାରେ ; ନିଯମନେ କରିବ ରୋଧନ ।
ମେ ତାରୀର ମହାତ ବନ, ଆଜ ବୀଣି
କରି ବନବନ, କି କରିବେ, କି ଭାବିବେ
‘ପାଇ ନାକ’ ଭୋବେ । ଇହା ହୁଏ, ପାଇ
ହୁଟୋ ଗାନ—ଇହା ହୁଏ ପ୍ରାପ ଶୁଣେ ନାଚି ।
ଓ ଯା ! ଆଜ ଆନନ୍ଦ ଦେଖାତେ ବଢ଼ ଯାଏ ।
ବଳ ଦେଖି ତାରା ! ବଳ ଦେଖି କେବଳ ମେ
ଆନନ୍ଦ ଦେଖାଇ ?

(ଶୀତ)

ଯା କି ତୋର ମନ୍ତ୍ରି ଭାଲ !
ତୋର ହାତିର ବନ— ମନ୍ତ୍ରି ନାହନ,
ଅନ୍ତିଧାର ଗନ୍ମ—ବିଦିଷ ଆମୋଳ ।
ତୋର ଚବଳ ମନ୍ତ୍ର— ଅକେ ଧାରଥ—
ମୋର ହିଂସା ଆମାର ଏକଇ ଫଳ ।
ତୋର ଆମାର ମନି ମହାମାରୀ !—
ଚବଳ-କଳେ ରହିକାଳ !
ଅମି କରେ ରଗବେଶ ଦିଲି ଗୋଲ ବନେ.
ମେଥେ ତାରେ ଘନେ କ'ଳ ହେ ବୁଝି ଯା କୁଟୀ !
କୁଟୀ କି ଯା ଅଗତରେ ପ୍ରାପ ; କେ ଜାନେ ଯା
ଅହସ୍ଵରି ! ଆହ କି ନା ଆହ ତାର ହାତି ।
ବାଇ ଆୟି,—ଫେର ଯାଇ,—ଫେର ପିହା ଦେଖି
କେବଳ ମେଜେହେ ପ୍ରାପ-ମୋଦିରା ଆମାର ।

[ପ୍ରହାନ]

ତୁମ୍ଭୀର ମୁଖ୍ୟ

ଭବାନୀ-ବିଶିଷ୍ଟ ।

ଉଦ୍‌ବନ୍ଦେବ ଓ ସାରଣ ।

ଭକ୍ତଦେବ ଓ ସାରଣ ।
ଭକ୍ତ ! ଆମାର କାହେ ଆମଦାର ଆଖେ—ନା
ପରେ ?

ମାରଣ । ତାରୀର କାହେ ଆଖେ ରାନ ; ତାର
ପର ବୁଦ୍ଧିର ଆମେନ ।

ଭକ୍ତ ! ଏ କଥା ମୁଣ୍ଡିକରେତ ତ ଆମାର କାହେ
ପ୍ରକାଶ କର ବି ।

ମାରଣ । ଆଜେ ଏହୁ । ଆଦି କି ତାର ପିଛୁ
ଆମି । ଆଦି ଆମଲେ କି ଆର ଓ ମର୍ମିନାଶ ହ'ତ ।
ଶୁଦ୍ଧ ରାଜୀ ପୂର୍ଣ୍ଣାମ ଆହାରକେ ମନେ କରେ ବନବନାହୁ
ଏକ କୁରୋବର ଦେଖାଇତେ ନିରେ ପିଛିଲେନ । ଇତୋ-
ମଧ୍ୟେ ଏକ ଦେଖାଲେ ଦୁରନ୍ତକାର ବିବାହ ବାବେ ।

ଭକ୍ତ ! ମନବାର ହତ ହରେଛେ, ଏ କଥା କୁମଳେ
କୋଧା ଥେବେ ?

ମାରଣ । ତାରୈ କବ କହେକ ଅହତର ମେଧେହେ ।
ତାର ମଧ୍ୟ ବୁଦ୍ଧିରକେ ବୁଝା କରିବାର ଅତ୍ୟ କୁଟେ
ପିଛିଲ । ତାଦେର ମଧ୍ୟେ ତାର ଜନକେ ପୃଷ୍ଠୀରାଜ
ନିହିତ କରେଇଛନ ।

ଭକ୍ତ ! ଭାଙ୍ଗହାତା !—ଭାଙ୍ଗହାତାକେ ମହାମ କର-
ଲେନ ।

ମାରଣ । ଆମାର କିନ୍ତୁ ମଞ୍ଚ୍ଚ ଦିଲାମ ହୁ ନା ।

ଭକ୍ତ ! ମେହି ମହାତବମନେ ପାଗ କାଲିଶାର
ଏକଟା ଚିହ୍ନ ଓ ତ ଧୂରେ ପାଇ ନି ମାରଣ ।

ମାରଣ । ପକ୍ଷଦେବ ! ଏଥନେ ବଳିଛି, ଆମାର
ବିଶାଶ ହୁ ନା—ଆମାର ଶୁଦ୍ଧିରାଜାର ଉପର ମନେହ
ହୁଏ ।

ଭକ୍ତ ! ଅହାର ମନେହ ହର—ସାଇ ହ'କ,
ଶୁଦ୍ଧିମନେର କୌଣସି ହ'କ, କି ନାହି ହ'କ, ମନରାଜ
ଆମେ ବେଚେ ଧୋନ୍ତକ ଆର ନାହି ଧୋନ୍ତକ, ଏ ଭାଙ୍ଗହାତ
ବିରୋଦେର ପରିମାନ-କଳ ଆଦି ଭାଲ ବୁଝିଲା ନା ।
ପୃଷ୍ଠୀରାଜେର କୌଣସି ମନ୍ତ୍ର ମନ୍ତ୍ର ଶେଳେ ନା ?

ମାରଣ । ଆଜେ ନା । ମର୍ମିନ-ଭାଙ୍ଗହାତ ଶୋଭ-
ବାର ପର-ମୁହୂର୍ତ୍ତେଇ ତିନି ଚିତୋର ପରିତାଗ
କରେନ ।—

ଭକ୍ତ ! କମଳେ !—କୋନ ଦିକେ ମିରେହେ କନେହେ ?
ମାରଣ । କନେହି, ତିନି ଏହି ଦିକେହି ଏଥିରେହେ ।

(କମଳାର ଅବେଶ)

ଭକ୍ତ ! ତୋରାର ଆମୀକେ ଆର ତାର-ବୀପାକେ
ଡେକେ ଦିଲେ ଏହ ।—ଏହି ସେ ଅଭବ ଆମାରେ । ତବେ
ବାହୁ, ତାର-ବୀପାକେ ନିରେ ଏହ ।

[କମଳାର ଅନ୍ତରାଳ ।

—ହତା ମନେହ ଆମାର ଖୁବି ମନେହ । ଆମି
ବୁଝାଇ ପେରେଛି, ମନରାଜ ପରାମ ହରେହେ; ହତରାଜ
ତାରେଇ କହେ ମୁଦ୍ରାର ମୋହ ପକ୍ଷେହେ । ନିର୍ବିଶ

ଶ୍ରୀହାବଳୀ କୋତେ, ଅପରାଣେ ଆବ ଦେଖେ କିମୁଠେ
ଶାହସ କରେନି ।

(ଅଜହେ' ପ୍ରବେଶ)

ଅଜହେ ! ଅଜହେ ! ପୃଷ୍ଠୀତ ଓ ସନ୍ତୋଷ ଦୁଇ ହାତର
ବିବେଶ କ'ରେ ଦୂରନେଟ ନିରନ୍ଦେଶ । ତୋମାକେ
ଜୀବନେ ସଫାନେ ଯେତେ ହେବେ । ତୋମାକେ ଫିଲୋରେ
ପାଇଁ ଛିକ୍କେମ, ମେଥିମେ ସାହାର ଆବ ପ୍ରେସିନ
ନାଟି ।

ଅଜହେ ! ଯେ ଆଜେ ।

(ତାରା-ଦୀପା ମହ କମଳର ପୁନ: ପ୍ରବେଶ)

ଗୁରୁ ! ଦେଖ ମାରନ ! ତୋମାକେ ଆବ ଅଚ୍ଛ
କୋନ୍ତି କାମେ ଯେତେ ହେବେ ନା । ତୋମାକେ ଆମାର
ଏହି କର୍ତ୍ତାଜୀବନେ ଆବ ସମର୍ପଣ କରୁଣେ ; ତୁମି ଜର୍ମନୀ
ଦେଶର ବରଳାବେକ୍ଷନ କରିବେ । ତୋମାର ଆବ ଅଜ
କାର ନାଟି ।

ମାରନ ! ଯେ ଆଜେ ।

ଗୁରୁ ! କାହା ! ତୋମା ଦୁଇ ଭାଗୀତିରେ ଏକେ
ଆମାରା ଜୀବ ଦେଖିବେ । ଏକେ ଦୀଢ଼ି ମିଶି ଥାଏ ।
ତୋମାର ଶିଳ୍ପା ପରିଭୂତ ଆମକେ ଟାଇଲେ ବ'ଳ, ଆମି
ମିଶି ମର ବଲବେ । ସାଥେ—ଆବ ବିଲାବ କରିବାର
ପ୍ରୋତ୍ସମ ନାହିଁ ।

[ମାରନ ଓ ତାରା-ଦୀପାର ପ୍ରହାନ ।

କରନେ ! ତୁମି ଏକବାର ଏଥ ଦେଖି—ତୋମାର ସାଥୀଙ୍କେ
ହବି କିନ୍ତୁ ବଲବାର ଥାକେ ତ ବଲେ ନାହିଁ । ଆମି
ଅଜହେର ସାହାର ଆହୋଜିନ କରି ଗେ ।

କମଳା ! ସାହାର ଏକ କଥା ! ଆମି ଆବାର
କି ବଲବେ ?

[ଗୁରୁ ଓ କମଳର ପ୍ରହାନ ।

ଅଜହେ ! ପାର୍ଥିତୋଗ କର୍ତ୍ତାଜୀବନ କାହା । ପତିପ୍ରାଣୀ
କମଳା ଯଥିମ ଆଜି ଦୂରରେ ଥିଲେ
ମୁଦ୍ରାଳ-ହକ୍କେ ଦିଲାଛେ ଖୁଲିଯା,
କି ଆମାର ହେତେ ଯେତେ କଥଳେ ଆମାର ?
କି ହାତନା କାର ଅନ୍ଧରି ?

(କମଳାର ପୁନ: ପ୍ରବେଶ)

କମଳା ! ଏହି ଲାଗ ;
ପ୍ରକାଶେ ଦିଲାଛେ ପଥେର ମସଳ ।
ଅଜହେ ! ପର୍ଯ୍ୟାଟିନ କରି ନାହା ପାଇ, ପଥ୍ରିରାଜେ
କରିବ ସନ୍ଧାନ । ମହାରାଜେ ଯେଥା ପାଇ
ମେଥାରେ ବରିଷ ଦିଲା କାହେ । ଡିଲୋରେ

ଅପ୍ରାପ୍ତ-ହରମ ପିଲେ ! ମହ କାରତ
ନାମେ, ତାହି ସାବ ଅବେଳା, ବୋଲା ଆହେ
କୃମବୁଦ୍ଧର । ଆଠିବରେ ଜାମିକା—
ମହାମତି ପିଲାମଥ ଧାର, ଦୀର୍ଘ, ଦୀର୍ଘ,
ପଞ୍ଚଟେଲକାର, ଶୁକ୍ରମତ କରେଛିଲ
ଜୀବନେର ତ୍ରତ, ମେଥ ପୁନ-ହରେ ଆମି
ଲାଭେଛି ଜର୍ମ । କୁଳମାତ୍ର ମେ ବାଶେର
ତୁମି ପ୍ରାଣେବି । ଯାହି ଆହାର-ବିହାରେ—
ଦୀଗର-ପ୍ରାଣ ଓ ଜୀବନ—କେ କିମ୍ବା
ତୁମି କି ବଳପତ୍ର-ହୁଏ ବାହେଲାଇଯାଇ ।

କମଳା ! ମାରାରେ ବେରେଛି ତୁମସେ ; ଦେଖ' ମେନ
ବିଗମକୁଳ ଲାଗେ କ'ର ନା ଗରନ ।
କରିବ ନା ନିଶ୍ଚ-ପର୍ଯ୍ୟାଟିନ । ପ୍ରେସ ଯେଇ
ହେବେ ପରିଶ୍ରମେ, ଭାଲ ଶୁଭେତେ ଘରେ,—
ଅଚାର ବେ ସମାବସର, ଯାହିରା ମେଥାତ
ଲାଭିତ ବିଶ୍ଵାମ୍ୟ-ନୁହ । ଲୋକାଳୟେ କର
ପର୍ଯ୍ୟାଟିନ । ନା ନାହିଁ ସେ ସେ ଭାବେ,—ଦେଖ'—
କୁଳେ ମେ ଦ୍ଵାରା ଦେଲ ବିଲ ନା ଚରଣ ।
ତଥେ ଦରି ପ୍ରାଣୋକଳବଶ, ଯେତେ ହୁଏ
ଜନଶୀଳ ଦେଶେ,—ଦେଖ'—କରି ନାହିଁ ଯେତେ
ଅନ୍ତରେଲ ଆବାର ଫିରିବ ଲୋକାଳୟ ।
କାହା ଯେଇ କରିବେ ମାଧ୍ୟ, —ଦେଖ'—କରି
ପାଇବେ ମେଥାନ, ମାଥେ ଏମେ ଦୁଇ ଜମେ,—
ଅବିଲମ୍ବ ଉତ୍ତରକରେ କ'ର ସମର୍ପଣ ।—
ମାରେର ଚର୍ଚ-ବୋତ-କଲେ, ଲିଙ୍କ କରି
କରିବେ ଚର୍ଚେ ମନ୍ତ୍ର ଜୟାହିଦବଳେ
ଅକ୍ଷୟ କରି ଏହି ଗଟେଛି ତୋମାର ନ
କର ମନେ ! ବାହୁତେ ଥାରନ ।

(କମଳତ କୁଳ ବରନ)

ପ୍ରଥମିଯା

ମାରେର ଚର୍ଚେ ଲାଗ ଆମ୍ବିନାମ ।

ଅଜହେ ! ବିଶ୍ଵାତା ! ଦେଖିବି ! ଶର୍ଵବି ! ଏହି ତିଳା
ତୋର ରାଙ୍ଗ-ପଦେ ଥା ଗୋ ! ଶୁଦ୍ଧକାହ ବେରେ
କମଳାହ ।

କମଳା ! ଆଧ୍ୟଗର ! ଏ କି ତାଲବାସା ?

(ପ୍ରଥମକରମ)

ନାଥ ! ଏ ହିନକି ଦୁଟି ପାଇ, କଥ ତଥେ
ମନେ ଦେଲ କ'ର ନା ଆମାର । ଦେଖ' ଯେନ
ଆମାରେ କାର୍ଯ୍ୟିତ ନା କରେ କମଳା ।
ଆମେର ! ହେ ବୀରଜିତ ! ନାହା ଶର୍ମ
ଦାହେ ଚାରିଧାରେ ;—ଶହାରାଞ୍ଚ-ଟିପକାରେ ।

ବେହୁତିବେ ଆସୁଥର୍ପଣେ, ମେ ଦେବତା
ଶହୋର କାରାଖେ, ଚତୁର୍କିଳେ ଆହେ କଠ
ଦୈତ୍ୟ ଅଗ୍ନଧନ ; ତାଇ ସକାଳରେ ଦାରୀ
ଦାଵଧାନ କରିଲ ତୋହାର । ପ୍ରାଣୀ ଯୋର
ତୃଥା ଆକିକନ । ଏତୋ । ଫରହ-ଦେବତା ।
ଦେ ବିବେ ପେଜେହି ତୋହା, ମଧ୍ୟଦୀ
ମେ ବିନ ହାଇକେ ଯାଏନ ଦେହେନ ଆୟାୟ ;
ଆସୁଥନ ପୂର୍ବାଳୀତେ କେନ ଆକିକନ ?
ନାହ ! ଏ ଏ ଦର କରିବେର କାଳ ।

ଅହାର ।

ପିତରେ ।

ଆମି ତ କନ୍ତିର ନାହ ! ତୋର ପାଶେ ଧାରି
ହତକଥ—ଆମି ଯେ ଲୋ ଡିଦାରୀ ଆହାର ।
କହଲା । ବିଲେ ଉଠିଲ ନର ଆର । ଉଠିବେବ
ପିହାଛେନ ଆମେ,—ସବି ଆମେମ ଏକଥେ—
ଅହାର । ନା କହଲେ ! ବିଲେ କି ଆର—ଏହି ଆମି
କରିବୁ ଅହାର ।

[ଅହାରର ପ୍ରହାନ ।

କହଲା ।

ଆର ଆମି ଧାଇବ ନା

ମନେ—ହାତ କର ! ପାହେ ଚିଲିଙ୍ଗ ହୁଏ
ଧାରୀର ଅନ୍ଦର । ବନ୍ଦରୁ ଧାରେ—ଏକ
ଜନଶୂନ୍ୟ ଜଳାର, ଜଳେ, ପିରି-ପରେ,
ପଥପାନୀ ନାହିଁ-ଉପକୁଳେ,—ଧାରା-ଜଳେ,
ତାରକା ହୃଦୟେ ତଳେ, ଉତ୍ତର ଦାଳୁକୁ-
ବୁକେ, ଏତେ ପଦମୁଦ୍ରେ—ଆଜି ହେବ—
କାଳ ଦେଖା କ'ରେ, ବାହୀ ଦେଇ କୋରା ହାତେ
କୋରାର ହିରିବେ—ମା—ମା !—

ଫେରିବି ! ଶକରି !

ଦଳ ମା ମା ! କିମା ତେଜା ଯାନିବ ତଥାବେ ?
କି ତୋର ଆଜାତ ଆହେ ଅକର-ଯାନିବି ।
କିମା ମୋ ମନେର ଆମୋର—ଆମେରେ,
ଦାର କୁଳେ ମୁଖ କୋଟି ନର,—ଏକାକରେ
ମର୍ତ୍ତୋର ଐଶ୍ଵରୀ ହାତି ରାଜତ୍ତି-ମଞ୍ଚର,
ବେହି ଧାରୀ ଯହାରୀଙ୍କ-ମନେ ପ୍ରିକ୍ଷାର
ଶୀଦପରିଦ୍ୱାରୀ, ବେହି ଧାରୀ ଏ—
ନିରଜ ଉଚ୍ଚମେ ଯହାରୀଙ୍କ ରାଜ ତୀର
ଛୁଟେଛିଲ କରିବେ ଅର୍ପି—ଦଳ ଦେଖି,
ଶୀଦମ ବୁଝାଇ କି ମା ତାର ? ଏକା—ମା ଗୋ !
ଏକମାତ୍ର ଯହାର ଯାଜାର—ଆର କେହ
ନାହିଁ ହିଲ—ତାଇ ତ ମା ଉତ୍ତମ ନିରଜ ।
ଏତି ମୁଖ—କେ ଆହେ ?—ଏହି ଶକ୍ତି କାର ?
ବର୍ତ୍ତେ ମାତ୍ର—କେ ଆହେ ?—ଏହି ଶକ୍ତି କାର ?
ବର୍ତ୍ତେ ମେ ବିରୋଧେ,—କହକ ମେ ଅନ ।

୧୩—୧୭

ଅହାରେ ପାଟେ ମେହି ମୁହଁର ବିଜାର,
ବେଖିବେ ତଥି ଏତି ମୁଖ ଏତି ଗଲ ତାର
ଅନୁତ ପୌରୀର ନା କୁଳାର । ଏତୋ । ଏତୋ ।
ହେ ଆମିଲୁ କୁଳ-ଈଶ୍ଵର ! ଏତ କୁଳି
ଆପନାର କର ହୀନ ଜାନ—ଆପି ଦେବ
ତୋହାର ଶୈନର ନାଥ ! ଯୁଗେ ଯୁଗେ ପାଇ ।

[ଶ୍ରୀନାନ ।

୧୨୨ ମୁଖ

ଲାତାକୁଳ ।

ଲାତାକୁଳରେ ଶାରମ ।

ଶାରମ । ହେ ତାଇ ହିଲ ଏକ ଟୁଟାଇ, କେ ବିଲ ରେ
କୁଳରେ ମେହି ଯୁଧାନ ଘୁଚାଇଲେ !
ତିକାରେର ଅକଳାର ନା ଯୁଦ୍ଧିବେ ଆହ—
ତିକାରେର ତାଗାରବି ଅନହେର ତବେ
ଗୋହେ ଯେ ଗୋହେ ରେ ଅନାଜରେ ।

କୋରୀ—କୋରୀ

ପୃଷ୍ଠାର—ପୃଷ୍ଠାର—ବା କୋରୀ ସବରାଜ ।

(କମଳର ପ୍ରବେଶ)

(ପଥଗତ) ଏ କି ! ଏ କି ! କହଲେ ।—
ଦେମ ଯା ମିଳିଲେ ।
କାହିବ ମନେର ଜାତେ ବନିଲେ ବିଜାର,
ତାହାରେ ମାତ୍ରିଲି ମା ବାଦ ? ମୁଖ ବେଶେ
ନର କୁଳ ଯାଇ ଯେ ଜନନି !

କହଲା ।

କି କରେହ ଆଜ ? ଅବଶେଷେ ଏହି ମାରେ
ମାରିଲ କି ମହାରୀ ? ବାବା ! ମୁକୋମଳ
ମୁକୁହାରୀ ମେହେ, ବିଲେ କି ମା ତାର ଶେଷେ
ଅମି ମନେ ବିଲେ । ମାଜେ ନା କି ଅଳକାର
ଗାର, ତାଇ ଏ ହେମ କାଟିଲ ମାକୋରାର
ମାରିଲିଲ ଦେଖିଲେ ତାଳ ତାରେ ? କାଟିଲିଲେ
ଚକଚକୁଳ, ପେରେ ମେ ଶୁଭ ମିଳିଲେ
ଅଧ୍ୟାର, କୋରା ବିଲେ ଶେଷ ଅଧିର ସକଳ ।
କୌଣସା ଚନ୍ଦାମେ ଶୋଭିଲ କି ଭାଲ ?
ହେଲିଲେ ଚଲିଲେ ରେଖା ବିମୋହିଲେ ହେଲେ
ଅଧିର ପୁଅଇଲେ ସେତ ରାତ୍ରିଲ ଚରଣ,
ବେରେ ଦେଖା ବିଲେ ଶରାବାର ? ହେ ମୋହନ

हाति, जल चल से बदले कारि, आधे
शुक्रियामें दुष्कृति गो इसे—बल वज्र
कि भावामें विवाह देणार ?
भावार ! (खण्ड) कारि कथा ?
कि बलिले अमरी आवार ?
कथला ! वरदेशे
भावारिव इदम,—यदे युत वालिकार
वहान् प्रातापे—मे कोइल परवत्ते
वर वरे वरीक-कलाने, हईवे गो !
शक्त दीप-केषवीर शिरोविरुद्ध,—
व'ले गो—हे आनी ! हे यहारा आवण !
वालिकार मे टीवरहम, विवाहे कि
देवविवक्ति मैहि कोमूरी प्रकार ?
मावण ! (कर्मसर हट्टा) उत्तान हईम आयि,
वल गा कमले ! कारि कथा ?
कथला ! देखा छिले देखा लिरे याओ ;
अथनि तनिवे याज्ञा !—आविदत्तेहेतु तारा !

(मार्यादेर अस्थायामे गमन)

(तारार गंगेश)

कोरा द'ले एलि साधि ! आवारेना ना व'ले
निति निति कोरा याम द'ले ?
तारा ! एत दिन
वाहि, योऽस देखा पाहि, तरे आव केल
सूर्यांशु कमले ? केन सहि आज एत
ईश्वरा आवार ?
कथला ! ताहि ! व'ल ना व'ल ना
आव सहि ; कमलार कर जलसहि—
दीचिवारा साधि आव ! तारा ! तारा !
हार काहे शुलिहाहि शुद्धवेद घार
से जन आवार काहे करेहेच काहुरी !
तारा ! दुःखिमी सखिमी सहि !—ईश्वराहिते तासे
एत कि शुद्धाम पाह असरे तेजामार ?
धाके धाके, वाचिवार ए हेन वाक्य
वचन लो शुश्रूषा ओ चाह वदने,
मरमे विविहा सहि पश्चे लो दिहार,
आकूल करिवा देव आप ! सहि—सहि !
तीर द्वि कमल-निराप,—कोकिलेर
कमलकर्ते वले अलधर,—अह द्वि
दिवे द्वाह शिरीवेद युले—तीरे द्वि
पोकार परीव, वल देवि कारि काहे
याहि—वल, कोरा यिहे औवर ताहि !

कथला ! शहार पृथ्वी वर, कमलेर इल
अदिसले द्वि ताहि योदे वारवने,
कोयला शुद्धारी द्वि कोइल निरापे
युले ताहि मिहुरोरे तवदेव याला
केन लो हवे ना तीर कोकिल-काकिली ?
केन लो हवे ना उक टीरेव किल ?
तारा ! ए ति—श्रहेलिका ! ए हे असार करिल
गोरे ! ए ति छायवेती वरविहारिली ?
तारा ! कार मूर्ख शुनिल कमले ? वल वल
आप-शहरि—युल करे द्वि, कार
मूर्ख कमलिस ताहि ? दुकाहिहे निति
आवि याहि ; पिता याता श्रावित्वे अन
तावार क्षेत्रेर कथा केहहि ना जाने।
चूपि चूपि वग्निका द्वि, —वल वल,
कार काहे कमलिस आपशहरि ?
कथा तिका ताहि : प्राप देखा सब कथा
आप युले वले, आजि सरहेव द्वारे
मेवारेर आपेर कथा दुकाहि कमले !
लज्जा यार असे असे ? तिहूँ त-युल,—
यस्तीर हेन अलकार,—श्रापसहि !
दिग्दातार कोपे प'के ह'ल छावारा !
प्रवनि ! लज्जार माधव देहे, तारा आव
शिखित्वेते वदने इलिते पद्मतले—
कार मूर्ख शुनिल कमले ?
मावण ! (खण्ड) तारा—तारा ?
कि बलिलि दुकोयला देवे ?
कथला ! महत्तरि !
हाजार चूर्णेयम ह'क, त्वं कि कथन
निशाजान हय दिनहाने ? वल देवि,
विजयासिनी व'ले तोर यशोधारा
आवक द्वि रावे द्वारे अरमा-प्राचीन ?
दिग्परे तक्षक-करे करिरे दुष्प
सूक्ष्मते विसरा हिल उद्गतिमार ;
ए कथा कि धाके चापा ? तोर आगे तागे
एमेहे लो कीर्ति तोर स्वीपे आवार !
दीचावेह धार, पर्वे पर्वे देहि नर
गेहे गेहे यार ;—यारे पाह, तारे ताकि
अमनि तनार ! तलि वशोगान, ताहि !
हक हक हेले गेल आप ! शुद्धाइह
से केमल नारी ? आप त'रे गाहिल से
उपरेर शुद्धारी ! पिता याता शुकिल ना
तोर ! ताहि ! आवि किन्तु आन्दे वेष्वार
हवे तोर, युठे एह तोर अहवने—

ତୁମାରେ ପେଣ, ତୁମମେହୁଡ଼ାଇ,
ଅକରିଲେ ତୌରେ ପେଣ, ଆବାର ହୃଦୀରେ;
ତୁମେ ତୁମେ ଅବଶେଷେ ଅନେହି ହେବାର ।
ଶାର୍ଦ୍ଦ । ଆମ ପ୍ରାଣ ଥାକେ ମା ମେ ହିର, ଥାବ ମା କି
ହୁଟେ ? ତୁମ ତୁଟି ଲୋଟାର କି ପିର ?—ତାରା !
ମା—ମା—ନାହିଁର ଦର । ଏ ତ ଆଶାନ୍ତପନ ।
ତାରା । ଆମି ତୁହି ଦୁଖିଲି କେବଳେ ?

କମଳା । ତମିଲାମ,
ନାରୀକରେ ବୈଜ୍ଞାନିକ ପରିଚକର ପ୍ରାଣ,
ଆବିଲାମ ମେ ଯମୀ ତାରା । ଅଭିଲାମ
ମେ ଯମୀ ତାରା ପାଂଜୋରୀର, ଦୁଖିଲାମ
ମେ ଯମୀ ତାରା । ତମି ଉତ୍ସାହ ବନ
ତାର ମୁଖେ, ତାରକାର ପ୍ରାଣ ତାର ଠିକେ ।
ମିଶ୍ର ଦୁଖିଯୁ,—ବେଳକେ ହୁଟେ ତୁହି
ପାରେ କରିଲି ନାହିଁ ମୋରେ ।—ତୁମି ମାହି
ମଧ୍ୟ !—ନାରୀର ତୌରେ, କମଳାର ହାତ
ଛାଟ ଧରେ ତାମିତେ ତାମିତେ ଚକ୍ରକୁ,
ଯେ ପ୍ରତିଜ୍ଞା କରେଛି କର୍ତ୍ତିବସନ୍ତିନୀ,
ତୁମି ନାହିଁ ମଧ୍ୟ ! ଏବେଳେ ଆହେ
କାନେ ;—ଏହ ବିନ ପ୍ରାଣ ରହେ, ଏହ ବିନ
ବାଲିକାର ମେ ପାହୀର ଥର ହୁବରେ
ପ୍ରତି ତାରେ ତୁମିବେ କହାର । କମା କରୁ
ପ୍ରାଣହେ ! କର କଥା ବିଲାହି କୋରେ ।
ତାରା । ଓ କି କଥା ?—(ଅପାର ପାତିକା)

ମୁଖସମ୍ମାନୀ ଓକ୍ତ ତୁମି ।

ଯା ! କିଛି ଆବାର ଆଜି ମେହିଛ ହଜନି !
ତୋରାର ତ ନୂରାତି-ଶିକ୍ଷାର । ଅକଳାଶ
କେନ ତବେ କର ତାର ? କର ଆମିରୀମ,
ଯେ କାରଣେ ଏ ମଧ୍ୟ ଆମାର—କଣ ମେନ
ପାଇ,—ବେଳ ପିତାରେ ଆବାର ଦୁଖ ମେଦି ।
ମଧ୍ୟ ରେ ମେ ବିନ ହିରେ ଆମିବେ କି ଆମ ?

କମଳା । ମିଶ୍ର,—ମିଶ୍ର !
ମଧ୍ୟ ! ବିମେକେତ ତାରେ
ଅକରନେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଧାରି କାତ୍ଯାଯନୀ,
ତାରେ ହିର ଆମି, ଏହ ବିନ ତିରତମେ
.ପିରେ, ଆବାର ବଶିବେ ମହାରାଜା—ଓଡ଼ ।

ତାରା । ତୁମାରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଛାତି, ତିନ ମିନ କୋଥା
ଛିଲ ଶକ୍ତଦେବ ? ଜାନିନ୍ତ କି ମହାରି ?
କମଳା । ଏହି ତ ପରୀର ତୋର, ଏହି ତ ବନ,
ଶଶିଦୂରେ ହାଥା ତାର ଭୌତି କୋମଳତା—
ବୁଲ୍ ହେବି ତାରା । ତୁହି କୋଥା ପେଲି ବୁଲ୍,
ଯେ ସାହସେ ଆଖଲିଲି ତକରେର ପତି ?
ତାରା । ବୁଲ୍ ତାହି ହାଥା କୋଥା ଗେହେ—ବୁଲ୍ ତାହି ।

କମଳା । କି ଆମି କେବଳ ମେରେ ତୁହି ମୋ ଆମି !

ମେ ଆମେ ଉଠିଲେ କମ କୁମୁଦେ ରାତ୍,
କମାରୀବେ ହରେ ପରାମି, କେବଳ ମୋ ।

ମେ ଆମେ ପରାମି ଆମେ ଲୋହ-କର୍ମିବନ୍ଦ ।

ତାରା । ତୁ ତାହି, ହରେ ତାହି । ଅଭିନ୍ଦନ-ପରିବାର
ନାହିଁ କେବଳ ବର ତମେ ।

ଶାର୍ଦ୍ଦ । (ଅଭିନ୍ଦନ ହଇଯା) ମେ ମେଧି ଆମି ।

ତମରେ ତୁମ ଆମ ନାହିଁ ରେ ମାଧ୍ୟାମ୍ବାର
ବର କରେ ଆମି ତୁମଙ୍କଳ ।—କେହ ପାଇଁ
ତମେ, ତାହି ଆମୁଲ ପରାମେ ଏ ମାଧ୍ୟାମ୍ବାର
ତୁମଙ୍କଳିଟ ତାଙ୍କ, କଟି ମେରେ ତୁମ ମେ ହୀ ।

ଆମ ମା ତ ବନ୍ଦେର ରେ ମାଧ୍ୟାମ୍ବାର ବର ।

କୋମ ଦୁଖେ ବାବା ଦିବି ତାହା ! ମେହା ବାବ
ପୁଲ ଦିବ ପ୍ରାଣ—ଦେଖା ବାବ, କରିବ ମା

ତୋର କୁମାରନ । ମୁକ୍ତକର୍ତ୍ତ ତାମଙ୍କଳ,
ଦୁଖିତୁ ତୁମିର, ମାଧ୍ୟାମ୍ବାର ତୁମିର,
ମଧ୍ୟାମ୍ବାର ଶହ, ମେ ମଧୁର ମୈତିବାରେ
ଦିବେ ପ୍ରତିକାନି ।—ଦେଖ କେ ଆମେ ଆବାର
(ବୀଧାର ପ୍ରବେଶ)

ବୀଧା । ଆହି ବନେ ତିରକଳ, ବନ ମୋତ ଦର,
କେ ଆମିତ ଦରାରକ ପିତା—କେ ଆମିତ
ତାରା ବୀଧା ରାଜାର ତୁହିତା । ସବନେବ
କରେ ରାଜନୀକ କରେ ମନ୍ଦର୍ମ, ପିତା
ମନୋକୁଳେ ଏମେହେ କାନନ । ଦିବାନିମି
ମଲିନ ବନେ କେନ ଧାକିତ ତରିଗୀ,
ଆମି କି ତା ଆମି ? ଆମି ଏହ କି ତୁମିର
ତାର ତୁହି ହେବେ କାକି' ତାର ତୁହିମାରେ
ତାବିତାମ ବାବା ମାର ମୁଖେର ମଦୋର,
କେ ଆମିତ ହାଥା ମେହେ ଅମ, କହୁ ନହେ—
ତାର ତରେ ଯୁଦ୍ଧର କାନନ । କେ ଆମିତ
ମେ ରାଜାର ରାଜି ବନେ ତୁମିର ବକିମୀ ?
ରାଜ୍ୟ—ରାଜ୍ୟ—ରାଜ୍ୟ କଥା କମ୍ବି, ନାମେ ତାର
କି ଏବେ ଶକ୍ତି ବିଦୋହିନୀ, ମେହେ ବାବ
ତରେ, ଯେ ଅନ୍ତିବାନ କରେ ? ବାବା—ବାବା ।
ହାରାରେହ କି ଏହ ଏବେ, ବାବ ତରେ
ମୁଖ ନାହିଁ ତୋର ମଦୋର ?—ତୁମିର
ଶକ୍ତି ମୋର ନାହିଁ ।

ତାରା । କୋଥା ହାତେ ଆମିତେହ ଦିବି ?

ବୀଧା । ଅକରଦେବ-ପାଳେ ହିତ—ମେହା ହାତେ

କରେ ସେତେ ଏମେହି ହେବାର ।—ଦେଖ ବାବ
ବୀଧ ତମ ତୁମାରୀ-ମଲିରେ ।

କମଳ । ନିଜେ ନିଜେ
ହୃଦୟ କି ସମ୍ମିଳି ଦୀର୍ଘ ?
ଶୀଳ । କହ, କହ !
କମଳ । ଏହି ଦେ ନକିଲ ପାହାବଳ ।
ଶୀଳ । ବଳ ଦେଖି
ଏତ ଦିନ କେବ ଉଠ ପିଲାଇତ ଗାନ ?
କମଳ । କେବ—କେବ ତାହି ?
ଶୀଳ । ବଳ ଦେଖି ଏତ ଦିନ
କେବ ହିଲ ଗାନ ତାର ପାହ ?
ତାରା । କେବ ଦିନ ?
ଶୀଳ । କେବ—କେବ ମା ଆମାର ?
ଶୀଳ । ଜାନ କି କମଳେ !
ଏତ ଦିନ କେବ ହିଲ ଶାନ ତାର ପାହ ?
କହିଲେକିମୀ ଥାବେ ଅତି ଧରି କରେ
ଥର ଥର କରିବେ ସବନେ— ଶାହେ ତାର
ହାତ ତେବେ ସାର— ପାହେ କୋମଳ ହରବେ
ବାରା ପାର, ଏହି ବୀଳା ବୀଳା ଥାବେ କରେ
ଶୁଭ-ଯୁଧ ଯେବେ ଲିବେ ସମବେର ସବେ—
ବସନ୍ତ ତାରା ଶିରୋପର ଘଲେ ଦିବେ
ନର ଅଶ୍ଵର ! ଜେମେ ତମେ ଯଶଶିଳକ
କରିଲାହେ ତାରା, ଜେମେ ତମେ ବୀଳା ଆଜି
ଦୋହରା-ଶରିମୀ ।

ଶାରମ । ଜେମେ ତମେ ଆଜି ହାତ
ପାମଧତ ହିଲ ଜନମେର ! ଛାଇମନ୍ତ
ବର ମହାର ! ଓ ମହା-ମିଳୁନୀରେ
ଶାରମ ଅନ୍ତିର ତାର ଦିନ ଦିଶିଲା ।

(ମେଲାଥେ ଶକ୍ତୁଷ୍ଟୋ-ରବ)

ତାରା । ଆରିତିର ହଇଲ ମହା !
କମଳ । ଏମ ଯାହା !
ଏମ ମରେ ଥାହି !— ଓ ମା ଜନମି ! ମରାମି !
ଏହି ଡିଙ୍ଗା ମାଣି ତୋର ପାଥ, ମା ଗୋ ଦେଲ
ଅକାଳେ ଅକ୍ଲେ, ମାନମେର ଅଗୋଚରେ
ଏ ହୃଦୀ ଜୀବନ ତାର ନିବାରେ ମା ତାହ !

[ମକଳେର ପ୍ରଦାନ]

ତୃତୀୟ ଅଙ୍କ

ଅର୍ଥର ଦୃଶ୍ୟ

ଶୁଣିର ।

ଶୁଭତାନ ଶିଖ ତ ଲକ୍ଷ୍ମୀଦେବୀ ଆମୀନ ।

ଶ୍ରୀ । ପ୍ରେରଣି ! ହିତିକାନାମେ ହରବେର ଶାର

ହରେ ଗେହେ ଛାଇଥାର,—ଦୂରାଇତେ ଆର

ଏଗ ନା ଏଗ ନା ପ୍ରାଦେଶ୍ଵରି !

ଶୀଳ । ତେବେ କେବେ

ନା ଆମି କି ସର୍ଜନାଶ କରିବେ ଆମାର ।

ଶ୍ରୀ । ଅଜ୍ଞ ଚିକା ନାହି—ତାବିତେହି ଶିରରେତେ

କାଳ ;— ଏତ ପ୍ରିହେ ଯାଇତେହେ କାଳ, ତାବି

କୋଥା ଥାବେ ଦାରା, କୋଥା ଥାବେ ତାରା, କୋଥା

ଥାବେ ଜୀବନରେ ବୀଳା । ତାରିଧାରେ ଥୋର

ଅଦ୍କାର ! ତାଙ୍କ—ତାଙ୍କ ! କି ଦେଖିଛ ଆର ?

ଅକୁଳ ଛାଇଶ-ମିଳୁ-ମାଳେ, ଶୁଭହାନ୍,

ତବବେର ବଳେ ଶତଧୀର ତେବେ ଗେହେ ତାହି ।

ଶୀଳ । ସଜ, ଭାବାଶ ନରେଶ-ବନ୍ଦେଶ !

ଆଶ ଥିବେ ପ୍ରାପେ କତ ଆଶା ଅନ୍ତିମାର

ଦିଲା କେ ଦୁଇବେ ? ଆହୁ ତୁମି, ଆହୁ ଆମି

ରାଜାର ନମିନୀ ! ଆହୁ ବୁଲେ, ତାରା ବୀଳା

ରାଜାର ନମିନୀ ! କେ ବିଲିତ ପାଦେ ମାର୍ଥ

କି ଆହେ କପାଳେ ? ରାଜା ! ହିଲେ ରାଜାମାନେ

ହେବେ ତିଥାରୀ । କେବା ଆମେ କୋମ୍ କ୍ଷେ

ମେ ତିଥାରୀ ମୁନଃ ହବେ ରାଜା !

ଶ୍ରୀ । ଆଶ୍ରୀ-ପଜନ ନାହି, ବକୁ ବିଶିଦେର

ଲୋକ ନାହି, ଅଜ୍ଞ ନାହି, ନାହି କୁରାନ୍

କୋଥା ହାତେ ହବେ ପ୍ରିଯେ ରାଜାର ଉକ୍ତାର !

ଶୁଭୋଚ୍ଚିତା ଶ୍ରେଷ୍ଠୀର—ବିପଦ୍ୟାଧିତ୍ତା—

ଅନାହାରେ, ଅନିଜାରେ, ମାଝୀର୍ଦ୍ଦୁରକ୍ଷେ

ପ୍ରାଣ ହାତେ ପ୍ରୟତି ହଜାରୀ ତାରୀର

ତିରକୁଳ ମୁଢ କାଳିହାଁ କରା ।

ରାଜାର ନମିନୀ ତୁମି ଛିଲେ ରାଜାରୀଣି :

ତୋମାର ଏ ଦଶ ହେରି ଭବ ଚିତ କାର,

ତା ହାତେ ହେ କି ପ୍ରିଯେ ରାଜୋର ଉକ୍ତାର ।

ଶ୍ରୀ । ରାଜୀ ଯାର ଦ୍ୟାମିଲାରେ, କରା ବାର କୋଳେ

ବଳ ମାରେ ଏ ଅଗ୍ରତେ ହୃଦେ କୋଥା ତାହ ?

ଶ୍ରୀ । ବୁଦ୍ଧକାଳେ ବନଦାମେ କଣ-ମରପତି

ଦେବିବେ ଶିହରିପଦ ଶାନ୍ତର ଆବେଳ ।

ତାରୀ ବୀଣା ସହି ପିତରେ ନା ହୁଏ ନବିନୀ—
ଯୁଦ୍ଧରୀଜ ନଥୋରେ ଯାଇ ଚକ୍ରବାହ
ନବିନୀରେ ତାମାକାର ଆମିତାବ ବନେ,
କରାବେର ବର୍ତ୍ତିତ୍ସୁ ଏକଟ ପିଲାନେ
ହୋଇବେ ନାରୀମନ୍ଦ୍ରସ୍ତେ ହୁଏ ନା କୃତ୍ମନା ।
ଏହମ ଏ ବନାରେ ବନାରେ କରିବେ
ବେଳ ଟୋକ କରିବିଷେ ହେବିଛି ହତିତ ।
ଶାରୀରକା ଗେହେ ଚାଲେ—ଶାରୀରକା ନନେ
ଶୁଭିତା ଫୁରେହେ ବାଲି ଅଳିତି ଗଲେ ।
ଲକ୍ଷ୍ମୀ ! ଛେଲେହେ ସବନ ନାହିଁ, କେବଳ ଅଜ କାଳୀ
କର ନାଥ ? ହୁଏ ବିନ ପରେ ହୋଇ ଚାଲେ
ବାବେ ପରାନ୍ତରେ—ରୁଦେ ହୃଦ ବୋନ, ହୃଦ
ବୀରପୂର୍ବତ୍ୟ । ତାହିଁ ବଳ ନରନାଥ,
ତାରୀ, ବୀଣା ନା ହୁଲ ବା ଛେଲେ । ଛେଲେ ସହି
ଧାରିତ ଆମାର, ତବେ ହୁଲ ବଟ୍ଟ କଥା
ଭାବନାର । ଧରାଦା କର ଧିକାତାର,
ଏ ଅରଧାଦାନେ ତବ ପୂର୍ବେର ସବନ
କରେ ନାହିଁ ନିର୍ମିତନ ଆମାଦେର ହନ ।

(ବୀଣାର ପ୍ରବେଶ)

ବୀଣା ! କେ ବଳେ ଜନନି !
କଞ୍ଚା ବିଦ୍ୟାର୍ଥିଣୀ ! କେ ବଳେହେ ଛେଲେ ନାହିଁ
ତୋର ? ନା !—ନା ! ଶୈଶବ କରିଲ କୋଟେ ;
କେବା ଯଜ୍ଞ ମରୋବେର ଘୃଣିତେ ମେହେହେ ତାରେ ?
ଏ ଆଖ୍ୟ ପାରିଜାତ ବନେ ହୃଟିହେ ବା
ବିଦ୍ୟବାହିତ ଯୁଦ୍ଧ-କଳି—ଶେଷ ତୁବ
କରିଯାଇଁ ଯାଇପୁଣ୍ଡ ଦୀର । ଅନ୍ତରାଳେ
କରି ଅବସ୍ଥାନ, ସହକ୍ଷମ ହ'ବେ ବାଜା
ହୁଏ—କଥା କରେଛି ଶ୍ରୀମ ! ମୁହଁ ବାଲି !
ମନେର ଜଳ—ଭାବନାର କଥା ଦେବା
ମିଳାଇଁ ବହୁରୂପେ । ତିରୀ ପରିହର
ମହାବାଜ ! ନିକିଳ ଧାର ବା ରାଣି !
ତାରା ସେତେ ଶିଖିକେହେ ଗଲେ—ଓ ନା ! ତାରା
ତୋର ମହେବୀ ତାରା ।

ଲକ୍ଷ୍ମୀ ! ଏ କଥା ବୀଣେ ?
କହି କୋଣା ବହାରାଜ ମହାବାଜି ?

ଶ୍ରୀ !
ଆର ଶିତ ମେହେ ନମ ! ଜ୍ଞାନୋଦୟ ମନେ
ବୁଝେହେ ଆମାର ଧରା । ବଜ ନା, ବଜ ନା
କିନ୍ତୁ ତାମ । ତାମ ଆଧିଜଙ୍ଗେ, କିନ୍ତୁ
କି ମେ ବଳେ—ଦିନ ନା ହେ ବାଦା ବାଲିକାର ।

ବୀଣା ! କେନ—କେନ ଯା ଆମାର ? ତୁମି ମହାବାଜି,
ମରେବେ ବାବା ବେ ଆମାର ।

ଲକ୍ଷ୍ମୀ !
ଶୁଣୋ ମେତେ !
କେ ବଳେହେ ତୋରେ ?
ଶ୍ରୀ !
କେମ ତାର ନବିନୀରେ ଭୂଲାଇତେ ଯାଏ ?
ଓ ନା ଧିଶେ ! ହେ ଅରଣ୍ୟେ ମନେହେ ଅନ୍ଧ,
ଦେ ଅରଣ୍ୟ ମୋର କାରାଗୋପ । ପତ, ପାଦ
ତୋଷ ହେବେ, ଚାରିଧାରେ ବିଦେ, ବର ବରେ
ମେତେ ଦେଖୋ ତୋରାକେ ନାଚାର, ନା ଆମାର !
ଦେଖୋ ମୋର ଆମକ ପୃଷ୍ଠାରେ ।

ବୀଣା !
ତୋରାର ଜୀବାଇଁ, ଆର ତିରୀ ନାହିଁ, ଦେବେ
ହୁଏ ହାତେ ପାବେ ଦିନର । ଭରନେର ତାରେ
ହାତେ ହାତେ ଧରେ, ମିଳା ଦେବ ଶିକାନାନ ।—
କେବଳେ ଦରିତେ ହୁ ବାନ । କେବଳେ କେ
ଅଜି-ମକାନେ ମହାତ୍ମା ହୁବେ ସତ୍ୟ
ବନେକ ଶିର, ଉକ୍ତମେ କେହି ଶିକ୍ଷା
ଦେବ ତୋରାର । ବାବା, କି ଆର ବଳିବ
ହେ ତୋରାର ?—ଏକ ବିନ ଆମିବେ ଏମ୍ବ,
ହେ ମିଳେ ବୀରେର ନାମ କରିତେ ଧର୍ଯ୍ୟ
ଆଗେ ଲବେ ଶ୍ରୀ ମୁହଁ ଭାବକାର ନାଥ ।
ନା ଗୋ ! ଜନିନାହିଁ ଭକ୍ତପାଳେ, ଉକ୍ତମେର
ରମେ ନା ବାଦିବେ କାରେ ତାରାର ସମାନ ।
ଓହେ ଦେଖ ଆମେ ଦର୍ଶିବେ । ଏକମାତ୍ର
କାହାନା ଭାବାର—ବାବା ! ଭାବମୀ-ଶୁଭାର
ଏକମାତ୍ର ଆକିକନ ତାର, ବାଜ୍ୟ କୁରି
ପାଇ ମହାବାଜ ।

(ଉକ୍ତମେର ପ୍ରବେଶ)

ପ୍ରିଣାତ କରି ଶୁରେ ! ପରେ ।
ଧାର୍ଯ୍ୟ—ଶ୍ରୀ ! ତୋରାର ଆମାର ।
(ଲକ୍ଷ୍ମୀଦେବୀ ଓ ଶୁଭତାନ ମିଳିବର ପ୍ରଥମ)

ଲକ୍ଷ୍ମୀ ! ଉକ୍ତମେ ! ଏ ପାଶ୍ଚିମ ବୁଲେ କି ?
ଶୁକ ! ତୋରାଇ ଏ ଉପକାର କରୁଣେ କେ
ବଲେହେ ? ବୁଦ୍ଧବରେ ଆମାର କାହେ ଏହାର ଧାରେ,
ଏହିଟେଇ କି ତୋରାର ଆକିକନ ?

ବୀଣା ! ବଳେ ଶିଖେଛି । ଉକ୍ତମେ ! ଆର କିନ୍ତୁ
ବଳକେ ପାରି, ତାର ଉପାର କ'ରେ ରାଙ୍ଗ । ଶୁକ

গামে আব আবি সন্ত নই। আবকে বিহি
ন করুন কৰ।

শুক। আজা, তা মেখি থাবে এখন।—
এখন যা মেখি, যা থেকে একটা হয়োতকী মিহে
কৰ।

বীণা। চোখ টিপ্পনে হচ্ছে না। আবাব
বিহি বিহি সঙে না থেকে মাও ত মকলকে ব'লে
থে।

শুক। এখন যা বলবেন, তা কৰ;—যা—
যা—আবাব যা কেছন কচে—তব হেখ মাহিবে
হচ্ছে।

বীণা। আবি হাও না।

সুকী। তারা কি হৃদিবিকা শিখছে?

শুক। হৃদিবিকে মাগল, এর কথা শোন।
কলিহের মোর, মকল রকম বিহার অন্তত কিছু
কিছুও কেনে রাখি আবশক; তাই ক'রে কি
হলে, কোন ক্ষম কি বকল ক'রে বাবহার করুন
হয়, তাই এক দিন আব দিন একটু আধুনি শিখিবে
নি।

শুক। উচিত ক। আবি যে অপরাহ্ন, তা
মা হলে ও সব কাজ আবাবাই ক কৰা উচিত
হিল।

বীণা। ও মা! শুক হবে দিবা কর মেখে!
এক দিন আব দিন! বোল তারে শেখাও না!—
শেখবাব সক শেখাও, না শুক করবার কল শেখাও!—
আব কলিহের যেহে ব'লেই ববি অস্থিবিকা
শেখাও, তবে আবিক কলিহের যেহে—আব—
কে শিকা হাও না কেন?

শুক। গুরুবে! আব শুখা চেষ্টা। আগনি
আব শুখ পাঞ্জেন না।

বীণা। মেখ বাবা! দিকে আবাব বুগয়া
করুন মিহে হাওয়া হয়। সকে বান তোমার
আববের সামল। দিবি সাজ মেখ নিঃ এ দিকে
চাল, এখানে ভোরেগাল, এখানে হৃষ—ও হাতে
বৰ্ণ—আব এ হাতে মহুক। আব গামের চাঁ
ধারে কত কি। ব'লে হাও না বাবা! আবকেও
অসনি ক'রে সাকিলে দিতে।

শুক। কুইও মুগয়া করবি না কি?

বীণা। কেন, মুগয়া না করবে কি আব
অস্থিবিকা শিখতে নেই?

শুক। মুগয়া করুন চান, তো শেখাই। তা
না হলে শুক শুক শেখাকে আবাব হাও প'কে
গোছে।

বীণা। তাই কৰব।—আজু বাবা। কেও
গোলা কি অপহার করেছে? তাম কলমুল পাতা—
লাঠা হেবে বেড়াও, তামের শুখের বাজারে এ কেও—
পাতের প্রোজেন কি? শুখ বাবার কৰ?—আবি
পারব না।—আবাব ক, প্রাক্তোশল শিখবাব
প্রোজেন নেই। আবাব হৃদিবিকা শেখাও। আবি
বাবার শক্ষসংহার কৰি।

শুক। তোর বাবার শত কে, তা জানিস?

বীণা। কে আবাব— য'ন।

শুক। বৰন কি, তা জানিস?

বীণা। বৰন আবাব কি? আবি তোমার
কথা বুকতে পারি না বাপে!

শুক। বৰন—মাস্তুল। তার তোর বাপের
মতন বাপ আছে; তোর যাবের মতন মা আছে;
তোর মতন, তোর দিবির মতন হেবে আছে,—
তার বুকে অস্ত নিকেপ করুন পারবি!—তার
সমাজের শোকানন প্রজলিত করতে পারবি!—
মুখ কুকিলে গেল কেন? পারিস ক বশ—
তোকেও হৃদিবিকা শিখাই।

বীণা। গুরুবে! তবে কি পিতার বাবা
উছার হবে না?

শুক। হবে কি না হবে, কলামী জানে।
তোর পিহরাবা টুকুর কলা প্রোজেক্স—তাতে
নহিলোর প্রোজেক্স। কত শুক পিতার বক্ষে
হৃদিবাহাত করুন হবে; কত জননীর কেবল—
কঠিনিহত হা পুরু হা পুরু বক্ষে কত নরহাতী
নির্মিত হন্তুর চকে ও জল আন্তে হবে; কত বক্ষ—
বুরুবুর—আবিবিকোগবিশুর। কত সকী হৰকীর—
নরহীত বক্ষ তিউচিতান: প্রজলিত করতে হবে;
কত লক্ষপতির পিঙ্গলাঃ সক্ষমাকে অনার আবশ—
হীন—পথের তিখাড়ী করতে হবে। বীণা! শুই
পারবি! মুগয়ার প্রক্ষবদ্ধনে হাব চকে আববের
বাবিদারা বক্ষ, মে কি মুশকীরে অস্ত-নিকেপ
করুন পাবে?

বীণা। গুরুবে!—আবাব অস্থিবিকা শিক্ষ
হাও। আবি ভগিনীর শৰীর রক্ষ করব। গুরুবে!—
আবাবে মে শুখে বক্ষিত করুবেন না।—আব
কেন পাবব না?—বাবার কে এই দুর্দশা করেছে,
মারের কে এই দুর্দশা করেছে, তার বুকে অস্ত
হাতুনে কেন পারব না? আবি হাতুন কঠিম বশ—
—প্রোজেক্স হ'লে আবি আববের শাকীর গাবেও
আবাবত করতে কুইত হব না। মা—মা! গুরু
বেবেকে ব'লে সাও, আবাবে দিবির সক্ষিমী কক্ষ।

ଏକ । ଆଜ୍ଞା, ତାହିଁ ହସେ ଯା । ଏଥିଲ ଏକଟି
ହୋଇଲୀ ବିଦେ ଏମ ।

ଶକ୍ତି । ସା—ଏ ପରେର କୋଣେର ହୀଡ଼ିକେ
ଆହେ, ବିରେ ଆହେ । ମା ! ତୁହି ଓହ କଥା ଉପରି
କେମ ? ଯେହେ—ମେ କୋଣାର ଥାବେ ? ଆହି ତାରେ
ପାଠାବେହି ବା କେ ? ତୁଳ କରାର ଅଛ ନାହିଁ ତୁଟୀ
ହସ ନି ; ନାହିଁ ବହୁ ଦେଖାବାର ତୁଳ ହାତୀ । ଅନେକ
କାଳ ଆହେ । ହାତାର ହାତାର ଧୋଲକାନ ଦେଖାନେ
ହାନ ପାଇ ନି, ଦେଖାନେ ଦେଇ ତୁହି କି କଥି ମା
ବୀଗା ? —ବା—ଗୁରୁମେ ଅନେକକମ ଥେବେ ହେତୁକୁ
ଚାଲେନ ।

[ବୀଗାର ପ୍ରଥାମ ।

କି ନ ଟୋହର ! ଆମି କି ତବେ ତୁଟି ପୂର୍ବ
ଗର୍ଭ ଦୀର୍ଘ କରେହି ?

ଶକ୍ତି । ସାର୍ଥିର ସହାୟି ! ତୁମି ଦୀର୍ଘକମନୀ ।

ଶୁଣ । ମେହେ ତାରି ! —କେମନ କି ପ୍ରତୋ ! ଆମି
ମେ ଆହାର ହସେହି ।

ଶକ୍ତି । ସାର୍ଥି ସହାୟକ ! ତୁମି ବନଦାରେ ଶକ୍ତ
ଦୃଗତିର ଫୈର୍ଯ୍ୟା ତୋଗ କରୁଛ —ଯାଦି ! ଦେଖତେ ଇକ୍ଷା
କର, ତୋକାର ତୋକାର କେମନ ଅନ୍ତରଳମ-କୋଶମ ?
ଏମ—ଆହାର କରେ ଏମ ।

ଶକ୍ତି । ତାମ ସହାୟକ, ଦେଖେ ଆଦି ।

ଶୁଣ । ହୋଇଲୀ ଚାଇଲେନ ବେ ?

ଶକ୍ତି । ମେ ଆହାର ନା, ତାମ ଦେଖେ ଆଦି ।

[ଶକ୍ତିର ପ୍ରଥାନ ।

(ବୀଗାର ପୂର୍ବ ପ୍ରଥାନ)

ବୀଗା ! ଆମ ମନ ନର ହ'କେ ତାମ, କି କଥି ଯା
ହ'କ ନା ମେ ନାହିଁ ? ପୂର୍ବକେ ମେ ଅଭିନାଶ
ମେ ହୁଟେ ହନ, ମେ ତ କରେ ନା ହର୍ମି
ମେ ସାଥ କେମନ, ତାରେ ସାଥିବେ ବେ ଥିଲେ ।
ଆହାରାନ ଥାଇଲେ ନା ବେ ଆର—ଅଦାର
ମେ କୋମଳ ତୁଳ ହର ଗୋ ମା ଶତ ଶତ
ଦାତରେର ବଳ, ତାହି ବଳ ତୋକ ତୋକ
ଛେଲେ । ଓ ମା ! ମେ ଛେଲେର ବଳେ ରଥହୁଲେ
ହର୍ମ ହସ ସନ୍ଦରେ ଶିର । ଦେଖ, ଦେଖ,
ରାଜହାର ଭାବେ ସାବେ ତୋରକାର ନାହେ ।
ଗୁରୁମେ ହୋଇଲୀ ଚେମେ ଗେଲେନ କୋଥାର ? ଏ କି !
ମାରା ବାନ୍ଧ ତ ମେହେ ।

[ଆଶାନ ।

ବିଠିଲ ପୂର୍ବ

ନାହିଁ କରେ ହନ ।

ଅକଳେ ମନ୍ଦରାଜ ଆଶୀର୍ବାଦ ।

ଶକ୍ତି ! ଆମାହିଲେ ନାହିଁ ଆମଲେ ଆଶାର । କି ହୃଦୟେ
ଏଲେହିହ ବନେ—କି ହୃଦୟେ ଦେଖେ ହ'ଲ
ହୁକିଲୋ କରେ ! —କି ଦାକଳ ଅଗମାନ ।
ନାହିଁ ହୋଇଲାମେ ଚାଲେ ମେଲ ପୂର୍ବିରୀର
ହୃଦୟ ମେ କିମାରେ ବବନ । ଚାଲେ ମେଲ
ପୂର୍ବିରୀର ପିଲିଲ ମା ଆର—ପାଣୀ ଆନେ
ଏ ତୁମ ମେ ଦେଖିଲ ନା ଆର—ପାଣୀ ଆନେ
ଏ ତୁମ ମେ ଦେଖିଲ ନା ଆର । ଅନିଦାନେ
ମାଇଲ ନା ଏ ! ପୂର୍ବିରୀର ବାଟାଇଲ
ବୋରେ—ବାଟାଇଲ କଥା ଗୁଲି ବଲିବାର
କରେ । ମେ ତ କଥା ନର ;—
ମେ ବେ ମୋର କାନେ
ରଙ୍ଗ ରଙ୍ଗ ପରେଲିଲ ଅଭିନି-ନିଦରେ ।
କି ବଲିବ ଦୀର୍ଘ ନା ମେ ଆର—କି ବଲିବ
ଆମାହାରେ କର୍ତ୍ତାଗତ ପ୍ରାଣ—କି ବଲିବ
ପିଲାମାର ମରି—ନହେ, ଏଥିମ ତୁମେ
ଏତ ବଳୁର୍ଜିତାମ କର କର କରି
ଦେଖେ ତାରେ ଦେଖାକାମ ପ୍ରାଣ,—ତୁ ତିରେ
ଦେଖାକାମ କି ଆହେ ମେ ତୁଳେ । ପୂର୍ବିରୀର—
ବିଶ୍ୱାସାନ୍ତକ କରୋହାର ? ନା—ନା, ଉଠି,
ଦେଖି କୋଣ ଆହେ ଲୋକାଜାର । ବରିବ ନା—
ଆମ ହିମେ ରାଧିବ ନରଲେ, ପୂର୍ବିରୀରେ
ବିଲେ, ଶେହେ ବୀଗ ବିବ ଅକରେର କଲେ ।

(ଉତ୍ତାମୋହନ)

ଉତ୍ତାମାର ଶକ୍ତି ଆର ନାହିଁ, କିମେ ବାଟି—
କିମେ କି ଉପାର । ଅକଳାର ଦେଖି ନର
ଠାଇ—ତୁମି ତିର-ଅକଳାରେ, ଚାହିଦାରେ—
ଦେଖାରେ କହିଲ ବେଠିଲ ! —ଏ ବିଜନେ
କେହିଲେ କି ନାହିଁ, ତାରେ ବାଲେ ଥାଇ, ତାହି,
ଶୋର ହସେ ହୁଟେ କଥା ବାଲ ପୂର୍ବିରୀରେ ?
କରିଲାତା କର ନା କି କଥା ? ମନୀର
କର ନା କି ହାତେର ବାହତା ? —ବାଟି କେହି
ଥାଇ ଏହି ବଳେ, ଦେଖି ହାଲେ ପୂର୍ବିରୀର
ନର, ବ'ଳ, ମୋରୀ ନର ତାର ବହୋଦର—
ବିଶ୍ୱାସାନ୍ତକ ନର ରାଜାର ତୁମାର ।—
ତୁମି କର କାନ୍ଦ-ଦେଖିରି ! ନିଶାଦାର
ମରି, ଆହ ବିବା ଉଠାଗତ ପ୍ରାଣ ଦୋହି ।—

एहे विके—एहे विके—हका कह—एसे
हका कह आवाहन !

(श्वर्ण)

(वीणार प्रबन्ध)

वीणा ! के आह कोराह ?
अवाहारे के आह कोराह ? तकातुर
के आह ए बने ? एस—एस यम नने !
विप्रवर देल—यल युधार तकातुर
कोराह युधि कातुर पविक ?—कथा कथ,
एस—एस नने वाई—तवालीमलिवे !
ए कि ह'ल ? विप्रवर यव समीवय—तवे
एहे ये पश्चिम योर काने ! बल—बल,
के कहिले कथा ? बल, कातुर तार-पव ?
के काने ? के वायिन अडागार प्राप ?—आहा !
अथ यास चारिधारे—तकातुर केन
हे पविक ?—आप ?—उठे कवे ! एस योर
नने—एस युधासने कविवे ननन !
पविक—पविक ! ए कि—ए कि ? युक्ताने
युधार युधुर कलेवर ?—चेवे देव—
पविक—पविक ! किया कवि—कोरा थाई,
कावे या आनाहि ; किसे वाचे पविकेत
आप !

(भरीडीवारावः१३७)

(सारांशेत प्रबन्ध)

वीणा ! वीणा एस पविक-जकाने, कोरा
पाई वीणार मनान ! आप नव ! यवि
केह एसे थाक बने, एस योर नने—
युधा-युधा ! कविवे हे युध ! कही, आव
केह नाहि ! युधासने विह समाचान !

(प्रस्ताव)

(वीणार प्रबन्धःप्रबन्ध)

वीणा ! (अकलात्रांग हैत्ते अवाशेन)
पविक !—पविक ! ! उठे—उठे महाडीग !
आव येक ना हे वरात्तुले !—एस—एस
यम नने ; शोराहिवे अति युक्तोहय
युधासने, संहतने सेविव सेवाह !

हाह, हाह, आप युधि नाहि, ताहि युधि
निश्चिनित यवायुगल ?—(यवये इत्याहान)
आहे—आहे

आह ! ए कि यवयेर यात्र-प्रतिदात
किंवा कर कापे योव ? युधन-पिलवर !
बले रे, बले ये योवे कोरा तोव पायी !
एत डाकि, मकलि विकल ह'ल ?—कथा !
कवे ना कि—कवा कवे ना कि पायवर ?—
या—या ! महेश्वरि ! अपवाह कि एवन
करवेहि ना तोयार उर्मे, निवाळन
ए युध येवाते आज आविलि याहावे !
यात्तिवे ना जानिस यदम, त्तेवे
महेश्वरि आविलि वीणाय—उठे—उठे—
पविक—पविक !

सत्र ! के युक्तिं वेगव
काने ? के वायिन अडागार प्राप ?—आहा !
के बुके फेले रे, उक्तजल ?—कोरा आमि ?

वीणा ! येल यांत्रि कव वदन नववर !

योगा तव नव ए आसन !

सत्र ! कोरा आमि ?

वीणा ! युधार उपरे—उठे !

सत्र ! (उठिग) के युधि युक्ति
वाचोविले अकाळ-यवये ? यवि हुक्ते
यव-अवीरवी, यल—बल यथा कवि
कोन, पाणे ए वना आवार ?

वीणा ! नववर !

सामाजा यानवी आमि, नहि ववहेवी !

अवन्नने युक्ति कात्र, सप्तिकटे

आहे लोकालव, सेवा तल महाश्वर !

जीवन सार्वत्र कवि अतिक्षिदेवार !

सत्र ! लोकालवे याव ना युक्तवि ! आप यवि
विले अडागाय, एहे भिका वाढालवे
जीवनाविनि ! उठे येते नाहि, चाहे,
उठिते क'व ना आकिकन !

वीणा ! उठिवार

पक्ति युधि नाहि ? कव तडे अवस्थान,
पवव किविवा आमि आमि ! आव कोरा
क'व ना यवन ! येव—युधा यीवन
विलवे फेल ना येव आव !—आमि आमि !

(प्रस्ताव)

सत्र ! यज यिन आहि अवन्नने, युधासने
अ'ले गेहे जान, विपासाय ए संवादी

ଏହେ କୁରିତ କୋରାର—ଦେଇ ପ୍ରମତ୍ତ-
ମୁଖୀ ନାହିଁ କୋରା ଗେଲ ? ହର୍ଷ-ଶିଥା
ହାତର ଆଧାରେ, ବିହାରର ଅନୁଭବ-
ଆରକ୍ଷେ, ପରେହେ କୋଟିରେ ।—କିନ୍ତୁ ତାର
ପାଇଁ ସାଇ, ତାଙ୍କ ଜମି ଆଗେ ।

শৰ্মা। লোকানন্দ

मार्ग ना मारिए।
मारिए। आदाह कि शूद्रावाह

मनुष्य ! ना सार्वत्र
इतिहास का नहीं आत्र : तिक्ष्ण-देव

ଦୟି ମେଲେ ମେଲେ, କୁହା ପ୍ରେଷ-କାଳୀ ।
ବୀଶ । ବିଶ୍ଵାସେ ଦୟି ଇଚ୍ଛା ହୁଏ, ଅନୁଷ୍ଠାନି
କହ ଦେବ । ଶ୍ରୀ ପର୍ବତ କରି ଆହୁତି
ଗୁହ ହାତେ ଦୟା ଆମି, ହଟି ଉପାଧାନ
ଶୁଭୋକୁଳ ପାଦିଙ୍ଗ-ପାଦରେ ।

ଯା' କରେହୁ'
ଦୌରେ ! ଯା' କରେହୁ ମାନ, ବୈଲେ ଦାଉ ଦୋରେ
କୋଥା ଆହେ ଶ୍ରଦ୍ଧିମୂଳ ତାବ ।

ଦେବ ! ଦେବ !
ଏହି ସ୍ଵର୍ଗରେ କଥା କଥା ଆତ୍ମ

এক মুখে এ কৌবনে শুন করা দার।
তবে কেন আর হারের কাঁজ দুঃ
কর নাই? শিরোমণি? তব হত কলে
বিছাই পর্যায়ে শত সাতক্ষের বল;
অবাধে উচ্চিতে পারি হিংস-শিরে।—
বিদার-কামনা,—অঙ্গুষ্ঠি দাও, উচ্চে
চলে দাই। চাখ বলি না সুচে আয়ার—
মনোভূতে নাই বলি লাই প্রতীকার,
লোকার্থে মৃত মেধাব না।—বিজলিত
হইতে অসর যুগীণ! যৌগ! প্রতিকা কি
উপরে আয়ার? (উদ্বাস)

—**সার্বনিয়ুক্ত হও!**

স্বত : আমি আবি হেবি !

ଆসିବେ ମାତ୍ରକି

ମାତ୍ରମ । ଏକାଶ୍ରୀ ଧାରେ । ତଥା
ଶାଶ ହେ ଦୁଃଖାର । କ'ଣ ଚୋଟି ଉଦ୍‌ଦ୍ୱାରା
ବାଲିକାର ଧାର । କନ୍ଦୁ ଦୀପ । କଷ୍ଟର
ଅନୁଭବ ଧାରେ ମି ଧରାଯ ।

১০৮ পৃষ্ঠা

ଧାର୍ତ୍ତର ହେ ଯୁଦ୍ଧର! ଏହି କିମ୍ବା ପଦେ, ସେବା
ଓ ଅନୁମତି ପ୍ରାପ୍ତ ଆବଶ୍ୟକ ପକ୍ଷେ ନା ବିପଦେ ।

ପତି କୁଳ ଏ କାନ୍ଦେ, ଖାତ-ଆଶେ
ଯହ କୋଣା ସେଇ ମାକ ଥାର ; ଅଭିହିନ
ଆସିଥ ଏ ଢାଇ, ନିଃଶା ଆଦି ମେବେ ଥାର
ଏ ପରିଜ ପାରନେହ ତତ ।

५०८

ਤੁਹੀਂ ਦੁਆਰਾ

三

অসমিয়া ও কুমাৰ

କମଳା ! ବେଳେହିଲେବେ, ହେଲେଶୋତ୍ତ୍ରମ ଧୀରୁତ୍ତେ
ଧୀରୁତ୍ତେ ଦେ ମାଉ ; ତା ତୁମ ବିଲେ ନା, ଏଥିବି
ଏମେ ଆମାର ପୌଡ଼ାପୈଚି କେଣ ବଳ ମେରି ?

ଅଜ୍ଞାନ କଥା ଶୁଣିବେ ନା ? ଓ କଥା
କଥା ଶୁଣିବେ ନା ?

କମଳ । କାରି ନା—ଶହା କଗଦାନ୍ତି ଏମେ ବଳୁ
ଲେଖ ନା ।

ଅକ୍ଷର ! ତୋଶର କାହାରେ କଥା ବାବୁ ; କୁମିଳ
ଏକବାର ଦିଲେ ଦେଖ । ସହ ଅନ୍ୟର ନକିଳ ଭୂତା ନାହିଁ
ହିଲେ ପୁଣୀରାଜେର କଣ ଶାରିଳାକ ଘଟେ ନା ।
କମଳେ ! କୁମିଳ ବେଳେ ଆମାର ଲୁହ ଅଧିକରିତ
କରନ୍ତ ।

କବଳା । ଆମି ତାହାର ଚନ୍ଦ୍ର ବିଶେଷ ଜାମି ।

ଅର୍ଥ । ପ୍ରକଳ୍ପର ଆମାକେ ବୁଲିବେ ବିଲେ
ଦିଲେନ, ଉତ୍ତିନ ତାର ଚରିତ ବିଶେଷ କାନ୍ଦେନ । ପ୍ରକଳ୍ପର
ଦେବ ହତିକାଧୂର ଥେବେ ତାକେ ମାତୃଧ କ'ରେ ଏତ
ବଢ଼ଟା କରନ୍ତେନ, ତିନି ତାର ଚରିତ ବୁଲିବେ ପାଇନେ
ନା, ଉତ୍ତିନ ବିଶେଷ ବସନ୍ତେନ ।

কমলা। ওকুনেব ত পরের কথা, হিমি কার
ফটিকষ্ট। তিনি যা না আনেন, তা আবি আনি।

অক্ষয় : পরাম্পর কৃষি টাক্কল মহাশয় !
এখন শিশোর অঙ্গুলোমটা রক্ষা করবেন কি ? বাল
যা, অহন মহাজ্ঞানী কৃষি তাসের আজ্ঞালজ্জামটা
বাঢ় ভাল করে নাব।

କରିବା । ଉତ୍ତରନେଟ ଆପଣଙ୍କିଲାଗନ କରି ଅକ୍ଷାଂଶୁ
ମତ୍ତା, କିନ୍ତୁ ଉତ୍ତରନେଟ ଆଦେଶଟି ଆବଶ୍ୟକ ହେଉଥେ
ପାଇ କିନ୍ତୁ ହିରଣ୍ୟାକଶିଶୁର ପତ୍ରରେ । ହିତାହିତ
ବିବେଚନା ଏଥିମ ଉତ୍ତରନେଟ ଏକଟେ । ଆମରା ସମ୍ବନ୍ଧ
କାଳେ ଭାଗ ସମାଜେ ଥାଇ—ଭାଗ ସମାଜ ପତ୍ରର କଥା,
ସମ୍ବନ୍ଧ ସମସ୍ୟାରେ ଏକଟେ ଆଧୁନିକ ବିବେଚନା ଯାଦବାର
କରି, ତା ହିଁ ଉତ୍ତରନେଟ ଆପଣଙ୍କିଲାଗନ କରିବାକୁ ପାଇଲେ

ऐ हठडागिलीहर कोमल श्रीगृह कठविष्टक हुए थाएँ।

अबह। त्रौलोकेव आवाह विवेचना ।

कमला। का था कबे केम? ये वसी पिता-माता का सुन सुन करवार करत हृष्म-केमल शौदेव शौद-वर्षेरे निश्चीयम् सहायत बनने सह करते पारले, परोपकारार्थ आवाहना ये वालिका उठाकर मध्य-सूखेरे कोमल वक्त असारिणे किछुवाल शक्ति ह'ल ना, ताक विवेचना नाहै; आर उनि युक्त करवार भवे एकटा उट्टू अहिला मिठे बने पालिये एसे शुद्धित थोड़ा घेन, ऐसे फैल विवेचना । तोमादेव शुक्रवासुदेव हुण जानते आवाह त कार बाकी नेहै। तोमारा ये काल मन्द बलवे, त्रौलोकेव कर्त्तव्यान्वेदने से काल उट्टूहै ह'लेव से काल शास्त्र-निविद, समाज-निविद; आर नरत्वेर वक्त किछु शापि आहे, सेउलि येन से काजेर सहे एक सूत्रोंव दीवा! तार अजहै त वाहिलेव, येझेकाचार आपेक्षा प्रतिशालन दर्शनहै यदि तोमादेव उद्देश्य हिल, ता ह'ले हेलेवेलार वे विशेष सव चूके येत।—अमार यदि हेलेवेलार वे ना ह'क, ता ह'ले तोमार वक्त बोका शुद्धके वे करतेव ना।

अबह। हेलेवेलार वे करेह व'ले तव एकटा बोका छुट्टेह, आविकाल ह'ले एकटा गांवा छुट्टे।

कमला। बोकार तेये गांवा भाल। गांवा तव पूर्णिमें आस्टो वर; बोका आहो चले ना, एकेवारे अचल।—(गा टेलिया) याओ, याओ, आमार रास्तिंव ना। भाल, आमारके निवे टोना-टानि केन? तोमार आपानाराहै वल ना केन?

अबह। रात्रिया ए कथा तारार काहे छुलेहिलेव, से कुने सुन तार करे से खान येके चले गेले।

कमला। रात्रिया तद् अतिकार कथा आमेन ना। आवि जेने कुने ए कथा ताके कि क'रे बसि वल? एकवार ना जेने विजासा क'रे अप्रसुत हवेहिलेव, एकन जेने, से कथा आवार तुलाले, हव त आवार सूखे देवेव ना।

अबह। एकेवारे केन? यिन युहै एवे पूर्णीवासेर दीरवेवेर गळ उलो खोनाव ना। तार नवेर नवटा नवम क'रे, गेटी आटोक दृष्ट तोक गिले कथाटा गळू।

कमला। तूमि वि टाऊओ लौल मीरवे विवेचने

महानेहै युहै हव? ये यिन पूर्णीवासेर आवाह अख्य देखि, ये दिन तार बाहवल महर्षीन क'रे महानेहै विषित हवेहिलेव, गेहै यिन कोइहूल-छाले विवेचने कथा उत्थापन क'रे वीरावे—वार विडीव तूमि देवते पाओ ना,—गेहै वीरावे विजासा करेहिलेव, 'वीरे! युहै एहै विवहवा वीरावे विवाह करते इझा करिव? गेहै युहै वारिका आवाह युधेर विके चेये उत्थगांडी-यारे वलेहिलेव, 'कमले! ये युहै आमोर अस्तवेद वक्त आव बाहार करे, से देवता ह'लेव आपे विवाह करि ना।'

अबह। शति?

कमला। शति ना त कि? तूमि आवी, तोमार काहे विहे कथा वक्ति?

अबह। तवे त महान आपार अलाकलि। याने करेहिलेव, एकाहै तारा वहि ना हव, ता ह'ले वीरावे निवेदन महर्षी वरह—। कमले! इका कर—आवादेव यानान पूर्ण कर। महावृत्ता वज्रान ना करते पारले केमल क'रे पूर्णीवासेर काहे अतिरानेव आपा करि? केमल क'रे महावासेर राज्योकार हव? कमले! ये याह विषद्याली बनन यानान क'रे महावृत्तीआदे उत्तर, टांग देवाने यिवे कि करवे? हठापनादे अकेवेर तारावेर इन्द्रावेर शजिता करेहिलेव। ता ना ह'ले वरवेव गतिरोध करा कि वालिकार काल? यसप्र जगतेर आवालयुद्धनिका तावे हासवे। वीर त परवेर कथा?—महाकलक—उत्तरवेवेर युक्त बरसेव यहाकलक—तारार मुहे गमवे। महाविद्युत एकाविद्युत वे वार्य केलावेर उत्तोग क'रे विकल मनोवस्त हवेहे, येदे गेहै वार्य उक्तार करते एकटा, येदे वारे? कमले! इका कर—ए कलेवेर हात ह'ते इका कर। तारार यमराकेजे उपग्रहित ह'ले अगते दूरवे वे, राजसाने आव शुद्ध नाहै। तारार विवाह तिव तेलावासेर नाहै। एस, पूर्णीवासेर हते राज्योकारेर तार कुक्त क'रे निश्चिह्ने अव-स्थान करि।

कमला। तारा पारावे ना, पूर्णीवासेर पारिवे, ए तोमादेव वक्त तूम्हा। बाहवलेहै यदि राज्योकार ह'त, ता ह'ले तारितके मृत्युवेव बरसेव यानानेहै हवे वाकते ह'त ना।

अबह। से तर्क आवि करते इर्हा करि ना। एखन या बलालेय, ता कर।

কমলা। তোমার আজ্ঞা, আবি যথাস্থা
চেষ্টা, করব—ইতোযোগ পূর্ণীরাজকে আবক্ষে
পুরুলে ভাল হব।

তারা। তাকে আবক্ষে না পাঠিবে কি ব'লে
আছি?—ওই তারা আসছে। আবি চলে।
মৃত্যু-পাতিলে, মৃত্যু, মৃত্যু, মৃতকে ধীরকে
ধাক্কে পার।

(তারার প্রবেশ)

তারা। মোর হিংসা কাপে কেন নামে? ছি
ছি ছি ছি!

সহস্রের কথা!—পরি বর্ষ চৰ্ষ সাজ,
কঢ়িতটৈ দীর্ঘ চৰুহাস, হৃকে দীরি
সাহসের গোরে—ছি ছি ছি! সহস্রে
কথা! কিন্তু কি শুভ নাম! নামে যেন
দুর্ভাইতে চার, ধূর্যাপি চুরুনের
কক্ষ কুচ তার কুলনার—নামে হেন
বৃষ্টাইতে চায়, মোহিলীর কল ধৰি
বশধা পুনর্বী তার চৰণে লুটোর।
আগুন হইমু আকুহারা? কি কি কি—
কি কি কি তারা? কাহা আছে তেরে তোর
শানে? জানিশ্ব কেন তবে অভাগিনি?
মনে নাই কেন অহ বহুর করে?
কি প্রতিজ্ঞাপালে তোর কীরন-বহুন?

কমলা। যাথা তুরে কি ভাবতে, ভাবতে
আসডিস?

তারা। হী ভাই! পূর্ণীরাজের সহে গুরু-
হেবের সম্ভ কি?

কমলা। গুরুহেবের কি? গুরুহেবের তিনিই
ত সব। ধৰ্ম-কৰ্ত্তা, আশা-ভৱনা, যান-স্থায়,—
গুরুহেবের যা কিছু আছে, তা তিনিই। তিনি
গুরুহেবের মহাশিখ—গুরুহেবের কাছে বিদ্যুজ-
মঞ্জ বীক্ষিত। আমার ধূমী তীর মহচর।

তারা। তিনিই বলি গুরুহেবের সব, তবে
আমরা কেন তাকে এক দিনও বেঁচি নি?

কমলা। গুরুহেবের বথন গাঁথুন্দ প্রেমিক, তখন
মুছি, আমি, বীণা তীর সহচর। গুরুহেবের বথন
বথেশের প্রেমিক, বথন বথেশের উত্তিকঘে
কাথোর সহে তীর নিতা সহচক, বথন পূর্ণীরাজই
তীর একমাত্র সহী; তবে আমরা তাকে কেবল
ক'রে বেথব তাই!

তারা। গুরু মুখে এক মিনও তীর নাম
ক'বক্ষে কি শোব ছিল?

কমলা। সাথক যত দিন না সহজমিহ হয়,
তত দিন কেবলও কঢ়া ক'ডিকে প্রকাশ করেন না।
কুমি ত পরের কথা, আমার হাতী এত দিন তীর
সহে সহে বেচাচেম, তোধোর হান, কেম ধৰ,
আবিষ্ট আবক্ষে পারি নি। এইবাবে তীরের
সকল সিদ্ধ হয়েছে; এইবাবে পূর্ণীরাজকে দেখতে
পাবে। তিনি কীভাবেই উজ দৰ্শনে আসবেন।

তারা। শুব দেশে মাঝ হয়েছে?

কমলা। গুরুপুতনার প্রত্যন্তগত আবি সব
দেশ। কেবল একটা দুধি বাকী আছে, তা
সেটাও এইবাবে জ্যো করা হবে।

তারা। সেটা কোনু রাজা তাই?

কমলা। সে রাজা কু না হ'লে কি আবধীর
বো আছে? তোকে ত এই বাবেয়, তারা আগে
কিছু প্রকাশ করে না। গুৱা, তোর সহে অনেক
কথা আছে! তল, পুরুহের ধারে ব'লে বলি গো।

[উভয়ের প্রহান।

অক্ষয় দৃশ্য

উত্তাৰ।

সরোবৰ-মোগীৰে তারা ও কমলা আসীন।
তারা। গুথা তর্ক কবিতে না গাই। সই—সই।
হিনতি চৰণে তোর, মুখি বাকীবাবে
জানশ্ব ক'র না আমারে।

কমলা। কান নাই

যাৰ, যাৰে তাৰ কি আবার তাৰ?—কথা
শোন,—সাবি সবী—মহা তাৰ দুৰী তোৱে
দেখি, এই দেৱ আকিফন... একেৰ।
প্রভাতে, মধ্যাহ্নকালে, মক্ষা-মাসাগমে,
বিশ্বহ নিশ্চাবামে, দেৱ ত্ৰিব্ৰহ্মাৰ,
ত্ৰোঃ, গুপ্তিলালোকে—চেতনা বৰন
থাকে দোৱ, যাহেৰ উৎপন্ন বেদি তোৱে
সহৰ্ষণ কৰি কুল তাৰ। হাতে ধৰি,
মুক্ষ বেথ—এক দিকে যাহাতা আক্ষম
চিক-প্ৰিয়কাৰী তোৱ বাজনুল উক;
মাঝী যোৱি—হিনি হই ভগিনীৰ তৰে
সহল-চিকাৰ আৰুহারা। অকুণিকে
শোকে তাপে জৰ্জিহত জনক তোহোৱ,
আৱ, কুচাপ্ৰেম-পাগলিনী-মহাৰাণী।

କାହିଁ ମର୍ମନାଶ ଉତ୍ସାହିତି ! ଦେବ ସବି
ଦ୍ୱିରଚିତ୍ତେ କହୁ ଅବସାନ ! ପରମେବ
ତୋ ହାତେ ଆମେକ ଧରେ ଆମ ! ଅବସୋ
କ'ର ନା ଲୋ ଆମ-ପ୍ରଦୋଷମେ ।

ତାରା ! (ସଗତ) ହେ କିମ୍ବା ?
ବୁଝା କର ଅବସାନ ! କମଳେ—କମଳେ !
ତୋର ଭାଲୁକା ନିଶ୍ଚିନ୍ମେ ମର୍ମନାଶ
ଥିଲି ଆମାର !—(ଏକାଟେ) ବଲିବାର ଶକ୍ତି

ନାହିଁ—
ଶୁଣିବାର ଯାନି ନା ଉତ୍ସାହ—ବଳ ମୁହଁ !
କେମନେ ଦେଖାଇ ମନେ ?

କମଳା ! ନର-ଦେଵରେ
ଛବି, କାରୀ ମୂର୍ତ୍ତି ତୋର ! ମନ କେ ଦେବିତେ
ଶାର, ମନ କେ ଦେଖିତେ ଚାହ ତାର ! ଆଜି
ପିତାର କଳାପ-ତାର, ଉତ୍ତରଦେଇ ହବେ
କାରୋ କଥା ନାହିଁ ତମେ, ସେ ବିଜ୍ଞାନ-ଶିକ୍ଷ
ଆଗମାଦ ସର୍ବଶ୍ଵର—ମାତୃ ଅକେ କରି
ଅପମାନ, ଛୁଟେ ପ୍ରାଣ ଦିନିତେ ଦିଶରେ
ମହା-ଅନନ୍ତ-ମୁଖେ—ଆମାର ହେହିବା
ତାରେ—କୁହି ସାବେ ଦେଖି ଆମାର ବିଦେ—ବଳ—
ମନେ କେ ବଲିବେ ତାରେ ପିତପରିଜଳା ?
ତାରା ! ମନେ ଦେ ବୁଝାତେ ତାର ମନି ! କାରୀ ମନେ
ବୁଝାକ ମେ ଜନ—ମନେ ନୀତିତେ ମୋର
ନାହିଁ ପ୍ରଥୋରିତ ! ଆଶ୍ରୟମ ତାଇ—ତାଇ !
ତୁମ ରାଜ୍ୟ-ଭାବର ମୋର ଜୀବନରେ ଭ୍ରତ ।
ନିଜେ ଅସ୍ତ୍ର ଦରି କିମ୍ବା ଅକେ ଦିଲା ପାରି ।
ସାହେ ହାକ ପିତରାଜୀ କରିବ ଉତ୍ସାହ ।

କମଳା ! ଶୁଣ ଆମ କରେ ରାଜ୍ୟର ଉତ୍ସାହ
କରିବ-ବାନିନୀ ତୁଟି ହବି କି ମୋ ତାର ?

ତାରା ! ପ୍ରତିଜ୍ଞା-ପାଳନ ମାର ! ଦୟୀକ୍ଷତାଲୀପି
ପକ୍ଷାଲନକ୍ଷିନୀ—ବିଜୁ-ଭୋଗ ବୋଗା ନାହିଁ—
ବଳ, କାର ଆମ ଛିଲ ଲଭିତେ ମେ ସନ ?
ପରାମ ରାଜ୍ୟର ହିଟେମୁଣ୍ଡ ସାଥେ—
ହେରି' କୋତେ ପକ୍ଷାଲନକ୍ଷି, କରିବେର
ମନ ରାଜ୍ୟରେ ବେଳେଛିଲ ଉଠେଇସବେ—
‘ଦିଲ ହାକ କର ହାକ, ବୈତ ମୁହଁ ଆବି—
ଦେ ଦିଲିବେ ଲକ୍ଷ ବାହେ, ଲକ୍ଷିବେ ତୌପରୀ’ ।
କରିବେର ଆମ ଗିଯାଛିଲ ମୁହଁହିଯା ।
ବଳ ଦେଖ ମନି ମନି ଉଠିତ ଚାଲ,
ଲକ୍ଷ ହବି ନିଧିତ ମେ ଜନ—କେ କହିତ
ନିରାକଳ—କରିବେର ମନ ଭବ କରି
ଚାଲେ, କି ଦିଲାଇତ ମୁହଁହାର ବୀର ?
କରିଯାଇ ମତି ହିଲ—କଲକେ ତୁରିଯା

ଯାର, ଉତ୍ସାହ-ନିଯମର କଲେ—ଯାର
ଅନ୍ତ ମରକେ ହାର, ଚାଲେତ
ନାହିଁ ହେ, ବୋର କୁମାରୀ ହେ—ଆଜି
ପରତ କରିବ ନା ଆମ । ନିଜେ ଦରି
କରି ଦୂରକର—ପ୍ରାଣ ଦିଲ ଯହାଯାଇ—ଆମେ
ପାରେ ଧରି କରିଓ ନା ଆମାରେ ଶୀଘ୍ର ।

(ଶ୍ରୀନାୟକତଃ)

କମଳା ! ବାଲ-କୋଥି ? (ହୃଦୟରେ)
ତାରା ! ହାତ ମୁହଁ ! ବଢ଼ି ଯାଇଲା
ଆମେ ହେ ଆଚେତନ ପ୍ରତିଜ୍ଞା-ପାଳନ—
ହାଲାହି କରେଛି ଦେବନ । କଣ ତାର
ଅନ୍ତରେ ଅନ୍ତରେ ଆମା ! କମଳେ !—କମଳେ !
କଥନ କି ତେବେହି ମନେ, ତାର ହାତେ
ହେବ ଉତ୍କଳ-ଅପରାନ ?—ମୁହଁ—ମୁହଁ !
ଉତ୍କଳର କଥନ କି ତେବେହିଲ ମନେ
ତାର ହେ ଅନ୍ତରେ ପିଶାଚୀ ରାକ୍ଷୀ ?
କମଳା ! ଓ କି କଥା ଶହୁରି ? ମୁଗ୍ଧିତର ମନେ
ହେଲ ପାପ କଥା କେହ ନାହିଁ ବେବ ଥାମ ।
ତାରା ! କାଳ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେହେ ଆମାର—ନାହେ କେମେ
ଯତିଜ୍ଞ ହିଲ ଏମନ ? ପିଶାଚିନୀ
ଆମେ ମୋର ମୁଖପାଲେ ଚେରେ ପରହେବ—
କମଳା ! ସତା ତୁଟି ପାଗଲିନୀ !—ଚାଲ, ବେବ ଚାଲ
ପିଶାଚିନୀ ଆମି ତୋର ମାତୀ—ପରକଥା
କମେ, ତୋର ଏ ବୋମଳ କୋମେ କରିବାଛି
ମୋର ଆଶାତ । ଆର ତୋରେ ବଲିବ ନା—
ତୋର କାରୀ—ଆର ବୋଦିବ ନା ତାରା !

ପରମ ଦୃଶ୍ୟ

ନାତୀତିରହ କାନନ ।

ପରମେବ ଓ ବ୍ୟନ୍ଦିଜେ ତାରା ।

ଓଜ ! ଶାଓ, ବୋଲା ହେହେ—ଓଜଲେ ମର ହୁଲେ
ବାଢ଼ୀ ଯାଏ ।—ଭାଲ କରା, ଏହି ପରାମା ଅଜରକେ
ମାଓ ଗେ ।—ଆର ତାକେ ଆମାର କାହେ ଆମୁନ୍ତେ
ବଳ ।

ତାରା ! ଏ କାର ପତ୍ର ? ଏତେ ତ ଆପନାର
ନାମ ଦେଖାଇ ।

ଓଜ ! ଆମାରେ ନାହେ ପୁରୁଷାଙ୍କ ପାତିହେହେ ।
ଅଜରକେ ଏହି ପତ୍ର ଦେଖାବାର ବିଶେଷ ପ୍ରବୋଧିତ ।

ତାରା ! ଏ ପତ୍ର କି ଆମି ଦେଖିତେ ଲାଇ ନା ?

ତାହା । ଆପଣି ମୈଇ—କିନ୍ତୁ ନା ଦେଖିଲୁଛୁ
ତାହା ହୁଏ ।—ତାଙ୍କ ଶୂରୁବଳ ପୃଷ୍ଠାରେର କୌଣସି
ଉପର ଆହାର ଆକ୍ରମ କରେ, ଯେଇ ବିଷରେର ଶବ୍ଦାବ
ଦିଗ୍ଜେହେ ।—ଆହା ହୁ ଏକଟା ପୋଶନ କଥା ଆହେ ।

ତାହା । ତାଙ୍କ ଶୂରୁବଳରେର କଥାର ଆକ୍ରମ
ହୁଲ ? ଏକବାର ତ ରାମା କରେନ ।

ତଥା । ମେ ତ କିଛୁକେହି ତଥାର ଛାକବେ ନା ।
ମେ ହେ କି କହୁବେ, ମେହି ତାଙ୍କରେତେହି ଆହି ଆକ୍ରମ
ହୁହେହି ।—ତାକେ ବଚୀ କରେ ଆହାର କାହେ ପାଠାମ
କୁଣ୍ଡିତ । ତା—ମେ କିଛୁ କରେବେ ନା—ଆହ ଆହିଏ
ବନ୍ଦେତେ ପାରି ନା ।—ଯାଉ ମା । ତୁମି ଆହ ବିଳଥ
କରୁ ନା ।

[ଅବସାନ ।

ତାହା । ଏକବାର ନା ଦେଖିଲେ କିଛୁକେହି ଚାହେ
ନା ।

(ଗତ ପାଠ) ... ଏକବିନ
କୋନ ପିତ୍ତକର ଅଭୂତମ କରନ୍ତେ କରନ୍ତେ ଆହୀର
କାହୋ ଯିବେ କରନ୍ତେ, ତୁମାର ତାଙ୍କ ଶୂରୁତାନ ସିଂହ
ଧରନ କର୍ତ୍ତକ ଶୁଭମର୍ମିତ ହେବେ ଆମାରେର ବାଜୋର
ମହିକଟିକ କୋନ ଏକ ହାତେ ବାସ କରନ୍ତେ । ପୁରୁଷେବେ ।
ଏଥନ ଆହାର ସକଳ ସିଂହ ହେ ନାହିଁ ।—ଶରୀର
ସିଂହକେ ଏକଟି ଶୁଭମର୍ମିତ ଶିଖ କରନ୍ତେ ପାଠାଲେ ତାଙ୍କ
ହୁଟେ ଧରନରାକେର ଶେଷ ଭିତି ଉପଟିନ କରନ୍ତେ ।

ବାର ଦେଖି ପୃଷ୍ଠାରାକ ! ଧର୍ମ-ସବତାର !

ବନ୍ଦି ମୁକ୍ତ ପାଯେ ଧରି ମାଧି ହେ ତୋହାର ।

ଶୁଲେ ଦେଖେ ଦିଲୁ ହବି ହବି-ବାର, ଆହି ପୂରେ

ବାହିଲାମ କଳ, ଏଥ ଏଥ ବନ୍ଦରୀ

ବର୍ଷାରୀର ! ଗୋରାଇବ ଚନ୍ଦମୁଖନ ।

ବାର ଦେଖି ତୁଳା-ଅଶୀର୍ବଦେ ।—କିମା ଆବି

କି ତାହା ଆହାର —ନିହିତି ଧରାନ୍ତେ

କୋନ ଦିକେ ଦେଖେ ଯାବେ ତୁମ ବିହିନୀ—

କେ ଆନେ ତୁରାନି । କୋନ କୁଳେ ପାର ହାନ ?

ମେହା କି ତୁରିତେ ଆହ ମନ୍ତୋର ମୋଳାଳୀ

ପଥେ, ତାକ ତାହା ଅଥ ହଟେ କରିବେ କି

ତୋର ମେ ଆହାର-ବାରୀ କରିବେ ଆହାର ।

କିମା କାଲି । କାଲ କାରାଗାରେ ନିହିତିର

କୁଣ୍ଡାଳତରୁ-ବଳେ ପ୍ରକିଳ ହିଲେ

ଦେଖିବ କି ଆପରେ—ବିଦ୍ୱକ କରିବା

ଏହି ବାତାନ-ବାର—ମା—ମେ ଦେଖିବ କି

ଏ ଶ୍ରଦ୍ଧାତ ଦିଶ୍ୱାରା କେବଳ ଯୋହାର ।

ଚର୍ମେ ! ଚର୍ମେ ! ଏହି ତିଷ୍ଠା ଧାଲିକାର ବୁକେ ।—

ଆହ କି ହିଲ ନା ହାବ ?—ତାହି କି ଆହାରେ
କ'ରେ ଦାନ ବିତ୍ତିତ ହିଲେ ଆହ ତାହା ?
ବଲିତେ ଏଥାନେ ତୁଳ ତୁବି । ବ'ଳେ ରାଖି
ତୋହାର ଜାନନି ! ମେହି ତକ ଲାଗି ବ'ଳେ
ଭାଦିଯାଇ ଆବି—ମେହି ତକ ଲକ୍ଷ-ବଳେ
ନିହିତ ଆହାର । ତାରେ ଆହି ଛାତିବ ନା
ଆହ । ସବ କେବେ ଯାଇ, କୋଥାର ନା ହାବ
ନାହିଁ, ଅଭିଜୀତେ ବିଷ ଗୋ ମା ପରତାରୀ ।
— ବାହି ନା ଭବାନି ! ଆହି ପୃଷ୍ଠ ତୋର ପାର
ଏକେବାରେ ଚିନ୍ତାଶୂନ୍ୟ କରିବ ଅବର !

[କର୍ତ୍ତ ଅବସାନ ।

(ମହାରାଜେର ପ୍ରଦେଶ ।

ମଧ୍ୟ । ହିଲା'ଲ କୋଥାର ? ଆୟି ହୁଛେ
ଦେଖି ; ଦେଖି
ଦେବ ଦିଲ ଦେଖା ପାଇ ।—କହି ଆହ ନାହିଁ ।
ମହୀୟ ଜିହିଯ କର ଦାଳା, ଯିଶେ ଗେଲ
ମହୀୟ-ମନେ !—ଏ କି ହଳ ? କୋଣ ଖେଲ ?
କେମ ବା ଏମଳ ହଳ ? ଏ କି ଦୁଇ ମାତ୍ର ?
ମାତ୍ରାର କାନନ ? ମାହା-ତରା ମହୀୟ ?
ମାତ୍ରାର କଥା କି ଆଜି ପଶିଲ ଶ୍ଵରେ ?
ଦୀର ହିତ-ପଢ଼ିର ଶ୍ଵରନେ ମାତ୍ରାଦେବୀ
ମାତ୍ରାର ଦେଲେ ଗେଲ କାର ନାମ ? କେ ବା
ଦେଇ ବନ ? କୋଥାର ମେ ? କୋଥାର ବା ମାତ୍ରା ?
ମାତ୍ରା କ'ରେ ବୀଚିବାହେ ଆଣ, ମୁହଁରାକ !
ମେ ପ୍ରାଣ ତୋମାର ନାହିଁ,—ଆହାର କବଳେ ।

(ବାପାର ପ୍ରଦେଶ ।

ଅକ୍ଷ ଦେଖେ ଆମେ ମାହାରାଣୀ । ରମରଳ
ପରିହରି, ତୀରମୁଖେ ହାମି ଭରି ବାନ୍ଦ
ଛାଇତେ ଶଳାକ ଶୁଦ୍ଧାର, ଆମି-ତହେ
କୌବନେ ବଦିତେ ମୋର ମୌଳନାରିବୀ ।
ତୁଳାଇ ତୁଳାଇ ଅକ୍ଷରାଳେ ; ଦେଖି ଦେଖି
ଦୀନା କୋଥା ଥାଏ ।

ଏକହାର ଦେଖିଯାଇ
ତାରେ—ତୁଳ ଏକଟି ହିମେର କରେ ଦୀନା !
ହୁରୁହିଲ ତୋର ତାଙ୍କେ ଦେବ-ଧରମ !
କୋଥା ତୁମ ଯିବାଇ ତୁମାର ? ଯୋଧ ହର
ଆହ ଦେଖେ ହେବ ନା ଆହାର । ନାହିଁ ହର—
ଦେଖା ଥାକ ଥୁଥେ ଥାକ । ଏ ବିଜନ ଥଲେ
କେ ତୋମ ଆମିତେ ବଲେ ଦେବ ? ହିଲ ଏକ
ଆକିମ—ପାଗଲେର ପ୍ରାଣ-ଧରମ ।

ପାଇବେ, ଅଭିନାଶ ଆପଣା ଆପଣି
ଆପିରା ଉଠିବାହିଲ ମନେ । ସୁରଦେବ
କାନ୍ତନାର, ମନେ କରେଛିହୁ ଏକବାର
ହୁଏ ଶାପଗତ ଅଭିନାଶ ବିଶିବ ହେ
ତୋବାର କୁମାର !—ସାଙ୍କ— ତିଜେର ବିକାର
ମେଧେ କେବେ ଆବି ଆବ ?—ଗେହେ ବିଳାଇଯା
ଏକ ଦକ୍ଷତଥୀ ପ'ଢେ ଅଚ୍ଛାଇତ ଲତା
ଗେହେ ବିଳାଇଯା । ଯାନେ ହିଲେ ହାସି ପାଇ—
ମାରବାନ ନା ହି ସନ୍ଦର, ସାର୍ବ କାବୀ
ଆପଣା ଆପଣି ଖେଳେ ଉଠେ ଦେ କେମନ !
ଧାର ପିତୃଭାଙ୍ଗ ସ୍ମୃତ୍ୟାରେ—ତାର ତରେ
ସୁଧାକେ ବିଶିବେ ଦେଖିଲେ ଚାଟି ।

(ପରିଚୟ)

सत्र । शाब ?

କି କଥା ସମ୍ବନ୍ଧର ? କେହନେ ବା ମୁଖ-ପାଦରେ
ତା'ର । ତିକ୍କଣ ସାର ଶୋଧେର କାହନୀ—ତିକ୍କଣ
ବିନା ମନେକ ବିଚେ ଲା, ଲକ୍ଷଣି ହେବେ
ହାତ, ମେଇ କି ଜଡ଼ାର ପାର ପାର !—
ଶୈଳୀ ।

କି ବା କବି ? ଲିଖି ତ ଲବେ ମା ମଜ୍ଜେ, ଅକ୍ଷର
ଆହେ ତଳୁ ରାଠାଇଶା ; କହନୀ ଆମାର,
ତୁଳାଇତେ ପୋଚ କଥା ତୁଳେ, ପାଛୁ ପାତ୍ର
ଘୁରେ ଦିବାନିଶି । ମା ଆମାର ସୂର୍ଯ୍ୟ-ଗାନ୍ଧେ
ଚାର, ଆର ଅଗମି ଦିବାରୁ ; ମହାରାଜୀ
ମେରେର ନାହିଁ ତାର ଆମେ ନୀତି ମାଥେ ।

ମଧ୍ୟ । ଯକୁନ୍ତେ—ସାର ବା କେମନେ ? ଯଦି ମୁଖ
ପାଲେ ଚାର ଚଲିବ କେମନେ ? ସହି ହେବେ
କିମ୍ବା ଏ ବନ୍ଦ—ଲାଜାର ବେ ଥାରେ ଯାବ ।—
—ଆପିତେ ଆମିତେ ଧାଡ଼ାଇଲ—ସହି କିମ୍ବେ
ଥାବ—ସାବେ କୋଣା ବୀଳା ? ସାବେ ନା !—ସାବେ
ବୀଳା । ବେଷ୍ଟ ହକ୍କ କର—ଶକ୍ତି ହକ୍କ ହାତ

ৰীণা। বেই হত পার কহ—শক্তি হত থার
মেই বলে বাব গো আমাৰে, আৰি কিছি
ধাকিব না আৰ। আমি বাব বলছুলে—
বিজ্ঞ-স্মৃতি গানে বিদিষে মাতোৱ,
নিৰ্ভীত অমু-বৃক্ষ সুপুষ্প শ্ৰবণে
অকৰেৰ অকৰে চেলে দিব।—দে বিজনে
অম মোৰ, দে অবগা শিঙ-কাঠাগাৰ !
কাঠাগাৰে জনম আমাৰ !—ৰীণা ! তুই
জনমবিজিলী ! দে মূহূৰ্তে গুনি, পিতা
ডুঃহৃদি বিভিতাৰে আছোৰ কাননে,
অমনি কৌণিখা গোছে হিয়া। আৰ তাল
লাপে না এ দু—কৃত-গৃত টৈটি, আৰ

বই লে মৰ না গাই—যেই কাহে যাই,
অমনি দ্বাই হলো, “যাও বাজ
বীণে ! যবি নিজে কেলিয়াও তিনে, মেৰ
ভাই !” আৰ হেম লক্ষ্মীৰে এল না হোৱা !
আৰ আৰি ব'ব না এ হাঁটে—যৰি বাবে
প্ৰাণ, ততু শাৰ তাৰকাৰ সনে ! যাবা !
নাই বা পিণ্ডেছি বৃহ—মাই বা পিণ্ডেছি,
কেহনে ধৰিতে হৰ অৰি শৰ্মুন—
না হৰ হ'রেই শাৰ !—পূজিতে বাপোৰ
দেশ হবি যথে হাই—ভগিনীৰ সনে
হৃষিতে সংগ্ৰামে, রণসূলে ভূমিকলে
হৰিহ লোটাই, হেৱ ! সুখেৰ সৱশ
বল বাবা ! এ বড়তে কোৰা পাৰে আৰ ?

(कमलारि श्रावण)

କହନ୍ତା । ବୃଦ୍ଧିକା କଥାର ମେ କଥା । ଦୀନେ । ଦୀନେ
ମରିକେ ହଜାପି ଶିଖ କାହିଁ । କାବୁ ଶାଶ୍ଵତ
ବନ୍ଦ କୋଟେ ଶୀତେ ।

সন্ধি। (অঙ্গসূর হাইকো) কার সাম্রাজ্য ও কোম্বল
প্রাপ্ত অসময়ে সন্ধি কেড়ে দিলৈ ? সাম্রাজ্য—
কার, হাত তুলে গীর ? মরিবার কথো—
গৃহে গৃহে ধৰণীচূড়ে, কে আশিবে—
তব কেশ পরিশিতে মনোন্মুছনিবি।

କହନ୍ତା । ମୌର୍ୟ-ନିଶ୍ଚଳ କେନ ଦୈତ୍ୟ ? ପ୍ରାଣ-ମହି !
ନିର୍ବିର ପଦମ ଗାର କଥା ସେ ହିଲାରେ
ସାର୍ଵ, ବୁଲ ବୁଲ କି ବଜିଲି ଆଗେ ? ଡାହି !
ଆସି ଛଟେ ଦୂର ଅର୍ଧାର ଅର୍ଧାରେ ।

कमला ! मैं ही इन्हें बतानी !

এলে, অশ্বজলে ভাসে, না হেবে কোমারি
গোপসহ—তুমি কেম না আস কুমার ?

ନବେଳମର୍ଦ୍ଦ ! ସାଂ—ତାଙ୍କ କି କାହାର
ଭିଜା ଡାଲ ଲେଗେହେ ତୋମାର ? ଶବ୍ଦମୁଖେ

ତୋମାର ବିପରୀକ୍ଷା କଲି, ନିତ୍ୟ ଦୋହି
ଆଶି ନରମଣ ! ନିତ୍ୟ ଲିଙ୍ଗ କଳ ଆଶି

সুম্ভুর ফল। বৌদ্ধ কারে কারে পাত্র
ক'রে, সামাইয়া বাথে তুকুতল। যদি,

କୋଣା ତୁ ମି ଧାରି ମହାଭାଗ ?
ନଥ । କି ବଲିଦ

ଅତିଥିର ହିଲ ନା ହୁବରି ! ଲୋକଙ୍କରେ
ଫିରି । ମେ ପ୍ରତିଜ୍ଞା ଉପରୀରେ । ମକାଟରେ
ଅତିଥି ଆଶ୍ରମ ଚାର, ଦୀନ କର ଦାନ ।
ଯୁଦ୍ଧ ହାତେ ଆଜ କେନ ଦୀନ ? ଯୁଦ୍ଧରେ
ନିଷା ଏବେ ସବି ଡାକ ଦେବେ, ଯୁଦ୍ଧ ହାତେ
କେନ କବେ ଦେଇଛୁ ତୋମାର ?
କହିଲା । କି କି କଥା ?—
ଯିହା ବିଲା କ'ଣ ନା ଦୀନରେ । ଯିହିଲର
ଏଥିନ କି ଆମେଲି କୁହାର ।—ଦେଖୁ—ଦେଖୁ—
ଦେଖିଲାରେ, ଶାକ-ପାଇଁ ହାତେ ଧ'ରେ ଦୀନା
ହୃଦକଠି କରିବେ ତୋମାର ମହୋଦନ ।
ଆମା ଦୂରଳା ଦୂରଳା, ମେ କହ କି ଆମେ
କିମେ ଗଡ଼ା ପୁରୁଷେ ମନ ? ମେବି ଦିବେ
ମୁହରାଜ ଆଜ ନା ଦିଲିଲେ ।—ହିଛି !—ହିଛି !
ପୁରୁଷ ତୋମରା ମେବ ! କେ ଆମେ କେମନ ।
ଦୀନା । ତୁ ହୋଇ ନାହିଁ ;
ତାହିଁ, ବେଳାହି ତୋମାର
ଲୋକମାତ୍ରେ ଯୁଦ୍ଧର ଦିବ ନା ହର୍ମନ ।
କହିଲା । କହାଳ ଶୌର ଲାଗେ ଦେଲ ଲୋ କିମେ—
ତାର ଭାବେ ମକାଟେ ବିକାଳେ ଏହି ବେ ମେ ।
ଆମି ପ୍ରତିଦିନ, ମେ ସବି ନା କିମେ ତାହିଁ—
ନା ଦେଖେ ଲୋ କେ କୀମେ ତାହାର ଭାବେ, ବଳ
ଦୀନା—ବଳ କି ବଳିବ ତାରେ ?
ମୁଖ । ଆଜ ହାତେ
ଆମ କୋଣା ଦାନ ନା ହୁବରି !—ଆମ, ଆମ
ମୁହାରି ! ଏମ ଅଜ କବେ ; ଇନ୍ଦ୍ରାହାତ
ହାତେ ତୁଲେ ଦାତ ; କାହେ ବ'ଳେ ଭିରାରୀର
ଉଦ୍‌ଦେଶ ପୂର୍ବାତ ।
କହିଲା । ଯା ଗୋ !—ଯା ମୋ ! ଦୀନେ ! ଆମ
ହସା ଆନି । କାହେ ବ'ଳେ ଆଜ କବ ତାହିଁ
ମନୋହାତ ଅତିଥି-ସଂକାର ।

[ଦୀନର ଅଛାମ]

ସୁଦର୍ଶନ !

ମତା ମତ୍ୟ ଆଜି ଦୀନ ଦୋର ହାଟି କରେ
ପରିଦ୍ୱାରାହେ ଟାଇଦେ । ବଢ଼ ଲାଖ ଦେଖାଇବେ
ମୋରେ । ମହିପାଳେ ଦୀଚାଇରା ଗରବିଲି ;
ମେ ଗରବ ଦେଖାବେ ଆମାରେ ତାହିଁ ନିଜ
ମୁଖ ଆମେ—ଦେଖାତେ ନା ଗାହି ; ଅବନି ହେ
ଅତିଥିମେ ଗତ ଭେଦେ ଦୀନ । ଉପରୀରେ
ଆହ ବ'ଳେ, କାହାରେ ନା ପାରେ ଥିଲିଲେ ।
ତୋମାର ଏ ବଳେ ଆଗମନ, କାମେ ଦାତ
ତିନ ଜନ ! ଦୁଇ ଜନେ କବି ଅରେହନ ।

ମୁଖ । ଆଜ ଲାଗା ହିଲ ନା ଆମାର । ଏତ ବୁଝି
ନାହିଁ, ଆହେ ଏ ଅଭାଗୀ ବୁଝିବାର ମନ ।

ବୋଲ ଅବର୍ମନେ ହୃଦେ ଦେଖିବେ ଅପରେ ।
କହିଲା । ମୁ ହୃଦେ ମେହେ ତେବେ ଶୁଦ୍ଧେ ତରହେ
ତଳ ଦେବ ଦାହି କରିଲୁଣ ।

ମୁଖ । ଆଜାର ଏକ
କଥା । ଦେବି ! ଆମରୀ ଦେଖେହି ଆଜି ;
କହିଲା । ବଳ

କି ମେହେହ ମେବ !
ମୁଖ । ବଳିବ କି ଏଥିଲେ
ଦିଲ୍ଲୀରେ ଶୁନିତ ହିଲା । ମନେହ ଆମାର
ହିଲ ମନେ ; ତୋମା ଦୋହେ ଦରଶନେ, ପାହେ
ପକି ଦୂରାଇଲା । ମତ୍ୟ ବଳ ଦେବି !—କରି
ଦୋହ ହାତ—ତୋମା ମାହାର ମନିମୀ ?

କହିଲା । ବଳ ଦେବ କି ମେହେହା ! ଆଜ ?

ମୁଖ । ଅକ ଡାକି ମୀଜୋଗୀର, ଚପଳାର ପ୍ରାଯି
ଉଦ୍‌ଦିନ ଉଦ୍‌ଦିନ ଦେଲ ଦୀନା । ଦେଖିଲାମ—
ଦୀନରେ ଲାଗି ତୁଳି, କାପାଇଯେ ବନ,
କାପାଇଯେ ଲକ୍ଷବାରେ, ଉଦ୍‌ଦିନ ଉଦ୍‌ଦିନ
ଦେଲ ଦୀନା । ଦେଖିଲାମ ପରକଣେ ତାହିଁ—
ବଳ-ମାତ୍ରେ ଆମିତେ ସେ ବଳ-ମାତ୍ରାଇ ;
ଆମ କଥା କୂଳେ ଦୀନା କି କହିଲ କଥା
କୁରିତେ ହିଲ ନା ହୁଲବନ । ହୁଦ ମାତ୍ର
କୁରିବାହି ଏକ କଥା—ଅନିମିର ମତ
ଦେଖେହ ଆମାର କାମେ ; ମେ କୋମଳ ପ୍ରାଣେ
କେ ବେଳ କବରେହ ଦେବି ଦାକେ ଆସାନ୍ତ ।
ଦେବି !—ଦେବି !

ଅନାକିନୀ ଅଭିର ହିଜୋଲେ
ଅଭିନ ପୂରିବେ ତୁଲେ, ସେ କରିଲ ହୋରେ
ଶ୍ରୀଧ-ରାମ, ମେ କରିଲ ମରଦ-କାମନ ।
ଦେବି ଶୁଣି ଆମି ଆମ ନାହିଁ ; କଥା ଶୁଣି
କେମେ ଗେହେ ଆମାନ—ଏ କି ହେବି ! କେନ ଦେବି
ଦ୍ୱିତୀୟାନନ୍ଦ ?

କହିଲା । ଏକ ମର ହୁଇ ଅନେ
ଦେଖେହ କୁମାର ! ବଗଦାକେ ନାରୀ, ଆମ
ଦୀନ ଶହଚାରୀ, ଏକ ନର ;—ଏକ କଣେ
ହୁଟି ଭଲିମୀ ।

ମୁଖ । ଏ କି କଥା ତମି—ଦେବି ?
ବଳିବାରେ ଦୀନାର ତମିମୀ ?

କହିଲା । ବଳିବ ତୋମାରେ । ବଳିବାରେ ହେ କୁମାର
ମିଳା ଆମି ଦୀନ ମନେ ଏ କାମନେ । ଏବେ

চল রাই তরয়ে ; এখনি আসিবে
তব বীণা ।

মহ ! ঘোর বীণা !—দেবি ! ঘোর বীণা—
আছি মে আশীর ।

কহলা ! আছ ? থোক সুবরাজ !—
জীবন কুলের তোড়া—স্বরকে স্বরকে
আশা-কুল ছুটে তার শিরে—স্বকাহিন
বার, কিন্তু পচে মা ত ব'রে ।

মহ ! আব এক
কথা ! যবে আমাহারে উক্ত অস্তুর
বাধা দিবে গভোচিহ্ন মরণের ধারে,
হস্তবন্তী অবিক বজ্র-সনে, নব
প্রাণ দিবে, জীবন বজাইবে এনেছিল ।
মাটি চ'লে উচ্ছেষ্ঠের বলিল সারুন
“ক'ন—কন রাগিবশব্দু ! ক'র তোৱ
অবিহার বালিকার মার !”

কহলা চল সাধ্য—
সকলি শনিবে বেব !

মহ ! বালিকার ধাৰ !
কল্পক বীণার জীবন ! দণ্ড বক্ষে
সুবন্ধু করিয়া ধাৰণ, নবজীবে
অভাব-হোচন,—দেবি ! আমাৰ বীণায়
করি কোলে—সহাখ স্বরেছে ধৰণী !

কহলা ! চল মেব ! যদি দিয়া তক্তলে । বীণা
গেছে বহুক্ষণ !

মহ ! দেবি ! জানি মা কি দম
হিয়ে কেৱা ; কিন্তু জানি আমি কীভাবস !

কহলা ! কথা বাধ—চল সুবরাজ !
মহ ! জীৱতদাস—

সুক তাৰ নয় ; বীণা যাৰ—মোৰ বীণা
আমাৰ বলিবে বাবে কৰে সহেধন,
তাৰ জীৱতদাস আৰি—সে বে ধৰ কৰে
উপাৰ্জন, প্ৰতি বে সকলি পায় ; তবে
কি দিয়া কৃষি তাৰ মার ?—বীণা কেম,
আজ্ঞা কৰ মাদে দেবৈ ! স্বত্ৰে কৰিব
স্বধা—প্ৰাণ ভ'রে দিব তাৰে আলিঙ্গন ।

কহলা ! অজ্ঞান বুক ! তবে মেহগাঁতে কেন
ছুটেছিলে ? (হস্তধাৰণ) আমাৰেৰ ধৰ তুমি
জীৱতদাস ! বক্তনে বাস্তনা বাঢ়ে—ভাবি
বক্তন হ'ল মা বৃক্ষ অন্দে মতন ।
কল শোধ কেন দেব ! বিশৰণাভ্য দিতে
পাৰ তাৰে । এ সুব-সুবাবেৰ লুক-
জীৱতদাসে সুস্ত বালিকার হিঁ স্বান ।

২৩—১৯

মহাৰাজগণাপে বেড়ি, বিশূল উবল-
বৰ্ষে দিবে আজ্ঞাবল, সুস্ত বালিকার
বেৰ’ আপ ! কহেছে পৌদেৰ কথা—বেৰ !
বিদ্যা কথা কহেনি সারুন ! সেই সুস্ত
বালিকার সুকে সহস বাপেৰ লেখা—
সেই সুস্ত বালিকার চ'দে আছে তৰা
সামৰেৰ জল ! যদি মে লেখা সুছাকে
পোৱ, মে জল কাকাতে পোৱ, তবে চিৰ-
কৰ্ম-পাখে দেব ইনি বালিকার ।
চল সাধে— বড়ই অমীৰা বালা—যদি
দেখা নাহি পোৱ, ছুটে আসিবে হেৰে ।

চতুর্থ অঙ্ক

—*—

প্ৰথম দৃশ্য

মনিৰ-প্ৰাণৰ ।

তাৰা ।

তাৰা ! কি সুন্দৰ !—কি—সুন্দৰ !—বীৱদৰ ধৰ
অসুসৰি কি মোহন জপ কলেবৰে !
সুন্দৰ চৰখ ! ভৰানীৰ গৃহে দৰে
কৰিষ হৰ্মন, মশ হিমাংশুৰ কলে
বিগলিষ ধাৰে, ধীৱে লোচন কৰিল
আজ্ঞান ! মেধা কি মিশৰি তাৰ—কলে
ভাবি ধাৰ—বিভোৱা তাৰক-ভূগলে
মজিল কৰিল আলোকন !—সুখ তৰু
দেৰি মাই—সাহস হল মা প্ৰাণে, কৰি
কল্পনা-বিকাশ নিশীকৃণ ! কেহনে সে
বিশ-কাৰিকৰ, যদি একম, কিমা
জানি কি মাহেন-কশে, প্ৰকৃতিলূপী
উপাৰালে গঠিছেন বৰন তোহার,
ভৱে মেধি নাই পৃথিৱীক !—কে কলে বে
শুক্ষ্মা একবাৰ ? জীবক্ষে দে নৰ মৰে
কতবাৰ, মৎস্যা কেৱা তাৰ কৰে ? আজ
মৰণ সন্মুখে মোৱা ! প্ৰতিজ্ঞাপণম
তাৰে কল আশা ব'ৰে আছি ; আশা ঘোৱ
হৈছেছে জীবন ! কহলাৰ সে জাহনা,
ওকদেৰ জীৱদ গৰনা, পিতা হাতা
তীব্ৰ তিৰঢাৰ, পাৰে নাই হৱিতে সে

କୌଣସିରୀ ! ଆମ ଥାବେ ? ଏତ ବୋଲି
ପାଖନାର ଲିଙ୍ଗପ୍ରକଳ୍ପ ଅଳପନ କଲେ
ଆମକ କରିଛ ଦାର ମୂଳ, ମେହି ତର
ଏକମତେ ଉତେ ଥାବେ କଥର ତୁଳକାରେ ?
ଥାବେ ଥାବେ !—କେମ ବା ଥରିବ—କାହିଁ କରେ ?
ହେ ଶବ୍ଦିନ ବିଷବୀର ବୀର ! ଶୁଭିଗାତ
ଚରଣେ ତୋହାର ! ହେ ମୁହାର !—ବିଷବୀର
କୌଣସିର ହଜନୀ ! ହେନ ନିକଟେ ଏମ ନା
ମୁର ହାତେ ଦେଖିବାର ଧନ ! ମୁରେ କର
ଅବହାର ! ମୁଖିକର ! ବହ ଚାରିଲୋକେ ;
ଚାରିଲୋକ ହୋଗ୍ଯ ତବ ହାନ ! ଦେବ ! ଦେବ !
ତାମାକ କଥା-ପ୍ରାଣ କିବନ୍ଦ ତୋହାର,
ଆହିଏ ଡାସିବ ତାର ମନେ ।

[ଅଥିନି]

ବିଠିର ଦୃଶ୍ୟ

ଉପହର !

ଉତ୍ତରବେ ।

ଘର ! ତାହା ଦେ ! କୁରବ ତୋହା କରିବେ ମର୍ମନ
ତୋର କରେ ଶୈପିଆଛି ବିଠାରେ ତାର ।
କୁକୁ କି ମାରେ ବଳେ ବଳୀ ହୁ ନାହେ ?
ଦେଖ ଗୋ ମା ! ମେହି ବଳ ଯେବେ ବଳେ ଆବି
ଆମାର ପ୍ରାଣେ ମୁଁ ବୀରଚାହି ।
କେନ, ଦେଖେ ଦେଖେ ତାର ନାବ ଥାବେ,— କେନ
ଆବାଳ-ବନିତା କୁଳ ମେ ନାହେ ଉତ୍ତରବ ।—
ବନ୍ଦିହ କୁଳୁଳ ୬୬,—ଥାଇତେ ନା ପେରେ
ବନ୍ଦିହ ଏ ବୁଦେ ହେତ ମହୋର ନାହନେ,
ଥାଇତେ ହିର ନା ତୋରେ । ଯଦି ମେ କୁରବ
ନା ହୁ ମର୍ମନ, ଯଦି ଏହି ପ୍ରାଣଭନ୍ଦ
ମନେ ତୋର ଆବିଶିଷ୍ଟ କରେ ଗୋ ବିଷବୀର,
ଥାଇତେ ମିର ମା ତୋରେ । ଚାଲିଛି ଯେହି
ରାଜାଜୀବ ତାର ନା ମସବେ । ମୁଖ ଦେଖେ
ଆହି ; ଶା ଗୋ ! ବୀଚି କି ନା ଥାତି, ଲୈଅ
ଦେଖେ
ହତକାଳୀ ହୁବିର ଆମଦେ ! ଆରେ ! ଆରେ !
କେ କୁମି ଅର୍ଥ-ମୂଳ ?
(ମେଲଦେଖ) ମାତ୍ର ମହାକାଳ !
ମାରବ ! ବାପୁ ହେ । ପୃଷ୍ଠାବିର-ଆଗମଦେ
ଏ ହେ ଦେଖି ମର୍ମନରେ ତେବେ କରିବାହେ
କୁଳକାଳ । ଏମ ହେବି ହାତୋ କଥା କହେ ।

(ମାରଦେଖ ପ୍ରବେଶ)

ଶୁଭୀରାଜ କୋଥା ? ଆମନାର ମନେ ବୀଶ,
କାରେ କି ବଲିଲେହିଲେ ?
ଶାରମ ! ଅଭି ମିଥିହେ
ମନେ, କୋଥାନା କି ତା ହର୍ମ ଆହେ, ବଳେ,
ଦେଖା ମା କି ଆହେ ଓପଥନ, ତାଇ ବୁଝ
ଦେଖିବାରେ ଖେଳ କୁମାର ।
ଶାରମ ! ତା ହର୍ମ
କୁମାରଜୋତର । ତାକା ଆହେ ହେ ମାରଦେ !
ହୃଦ ଉପଥନ ମେ ହର୍ମର ଅଭାବରେ ।
ମେହି କୋଥାଗାର ଥାବେ, ବୁକ ମିହେ ପଢ଼େ
ଆହେ ଏକ ଜନ ; ହେବ—ହେବ ମେ ମାରଦେ !
ମେ ରହ ରକାର କରେ ପ୍ରହରେ,
ପ୍ରଜାଲିପି ଶାର୍ଦ୍ଦ୍ର-ନନ୍ଦନ, ଆହେ କେବେ
ମାଜାଗ ପ୍ରହରୀ ।

ଶାରମ ! ତାରେ ବଲି ଚୋର, ମେ ବା
ହେନ ପ୍ରହରୀର ଚକ୍ର ବୁଲି କରେ ଥାନ
ମେହି କରୁ କରିବେ ହର୍ମ । ଏକ ଚକ୍ର
ପଡ଼େହେ ତାକୁଳ । ବଢ଼ ଅକୁମନେ ଛିଲେ ;
ପାଗମିଳୀ ବଳେ ମୁଖପାନେ ଚାହ ନାହିଁ
ତାର ! ଉପାରେ ପଥେ କୋଟା ! ହେ ଆରମ !
ପୁରି ଲକ୍ଷ, ବିଜା ଲକ୍ଷ ; ବିରାଗର୍ଭ ବତ,
ବହରିତାର ଅଭାବର, ପୁରି-ମନେ
ମୁଖାଇବା ଭାଲ ହେ ଅଭୟ-ଭଲେ । ବୀଣା
କୋଥା ?—ମେ ମେ ହର୍ମ ତେବେ ଆମନାର ମନେ
ଆମନ ହିମେତେ ଧରା ।—ମନ୍ଦର ନନ୍ଦିର
ଧାର, ପାହେ କୁମିତେ ଲୋଟାର—ଏହି କରେ
ଯେ ଲକ୍ଷାର ମୁହମଦେ ଦିହେଛିଲେ ଥାର,
ମେହି ଶକ୍ତି ମହ ଅନ୍ତକୁପ ହାତେ, ଯହ—
ମାଗରେ ତଳ ହାତେ, ଦିରା ବିପରିହେ
ତୁଳିବାହେ କଲମର ଗିରିବଳ-ଚଢା ।
ଓହ ! ତଳ ହାତେ ଜୋତ କରେ ଥାର । ଉପାଦିନୀ
ଶ୍ରୋତିଭିନ୍ନ-କୁଳେ ଦେହି ଇନ୍ଦ୍ର-ବିଦର
ଅଗୋଟରେ କରେ ଅବହାନ—କାଳମୟେ
ଶ୍ରୋତ ପରିଷିଷ୍ଟ କରେ ମିଥିର ମାପରେ ।
ମେ ଲୌଗ ହନୋବେଳେ ଆମନ ଜୀବନ
ମାପେ ହରେଛିଲ ମୁକ୍ତି, ବୀଣା ତାରେ
କିରାଇବାହେ ।—ଶାରମ !—ଶାରମ ! ମେହାଇବା
ଦାନ, କେ କୁମି ଆମାର ମତ । ବାଲିକାର
ଅକଳା ଏକଦିନୁ କଲେ ମକଳୁମି
ଶାମର ପ୍ରାକ୍ତର । ହନୋବେଳ କିରିବାହେ—
ଅମର ଧାରଣ, ମୁଖଦେଖ ଆମେ ଆମେ—

ମାନ୍ୟଶାଖେ ସର୍ବ ହେଲାହେ । କହାହେ
ପାର, ଦୀର୍ଘ ଦୀର୍ଘ ସୁଲେ ଦୈଵ ଦିବ ଗାର ।
ବାହେ କବତ ହେ, ସର୍ବ ହେ ଯୁକ୍ତ—
ମାର୍ଗର ଦେ ହେ ଶିରାଜି । ବଳ ଦେଖି
ଦିଲ ଦୋଷର ! ହେ ନା କି ହେ ବଳେ—
ଦୀଳ ମହାରେ ଅଟଟନ ସଂଘଟନ ।—
ହେ ନା କି ଶାପିଠ ଦେ ସବୁ-ହଳନ ?
ତବାନି ! ତବାନି ! ଆହି ଭାବିତେ ନା ପାରି—
ମେ ହାଲ ଶିଳ୍ପ ଏକ କୌଣ ଧରେ ଥବେ,
ତହାପାଇ କି ପାରେ ନା ଜାନନି ?

କୁଳ । ଆଶିଶାରୀ
 ମା ହରେ କି କରି ?
 ନାହିଁ । ତୁ ସୁଧି ହ'ଣ
 ତବ କୂଳାରୀଙ୍ଗା ଅର, ନାହିଁ ସାହିତ୍ୟାମ ।
 କୁଳଶ୍ଵର ପରିଦ୍ୱାରା ଡେକେ ଅନ୍ଧାରୀ
 ହସ ହସେ ଯାଇନାମ, ମା ହସ କରିବେ
 ଶୋଇ, କୁଳ ଯଥାଶାଖେ ମା ବରିବେ ଚିହ୍ନ ।
 ବୀଜପୁଣୀନାମ ତରେ, ନୟତ ବେଶେବ
 ତରେ, କ୍ଷେତ୍ରଶାସନ ହ'ଣେ ବାଧିତ ଭାବରେ,
 ଯହାମତେ ଫିର କର ଛାନ୍ତି ।

ପୁଣ୍ଡ । ଆହି ହିଲୁ—
ବିକ୍ଷି ଧାର୍ଗ, ପ୍ରକୃତିର ହିନ୍ଦାଟି ଭାବ ।
ନିରାକ୍ତ, ନିରକ୍ଷମ, ଏକ ପ୍ରକୃତି ସୁନ୍ଦରୀ
ବୁଟିକାର ଦୋଷକାରୀ କରେ । ହିଲୁ ଗ୍ରାମେ
ବାଲିକା କୋହଳ ଅଳେ ଲୋହିର କୁଟ
ହିରେଛି ପରାବେ । ହିଲୁ ପ୍ରାସେ, କାର୍ଯ୍ୟଗତ
ଶ୍ରୀ, କୁମାର ମହାନ କରୁଥ ଦିଲାହେରେ
ପରିଦ୍ରାଙ୍ଗ ମାକୀ ଗଢ଼ୀ କୁଠାପାଥ ହାତେ
ଘରେହି ହିଲାରେ । ଏକ ହିଲୁ ପ୍ରାସେ—ଅତି
ମହାବେଳ—ହିଲାଜ ଦେ ବଲେ ଶୀଘ୍ରା—
ଦେ ବଲେ ସବ ଲେ ହିଲୁ ଶକ୍ତ କୁଠାପାନେ,
ମେଇ ବଲେ ଧରିଯାହି ଏ କୁଳ, ସବେ
ଅବିଜ୍ଞ ମାରିନ, ଦୀପା ମୋର ଚାଲେ ଦାର ।
କୋଣା ହାତ, କେମ୍ବ ହାତ, ଆମ ତ ମାରିନ !
ଶାବେଦ ସମତା କୁଳ, ପିକାର ଆହୁ,

କବଳୀ-ମୋହାପ କୃତି, ଆଶୀର୍ବଦିତ,
ନିମିଲେର କାହାର କେତେ, ମୌର୍ଯ୍ୟ ଆଶୀର୍ବଦ,
କୁଣ୍ଡିତର ପଥ କେତେ, କୃତ୍ସାର୍ଵେର ଧୀର୍ଣ୍ଣ,
ଶୈଖି ଚାଲେ ଯା—

ନୀତି । କାରେ ଧୀରେ ରାଖା ହେ ।
ପିଲ୍-ମାଳ ଏବଳ ମିଥୋମେ ଦିକଶିତ୍
ସକ ପ୍ରେହିକାର ; ବଜ୍ର-ପ୍ରୋଟ ଆଜିବଦ
ଅଟିକାର ନାମ ; ବୀଧେ କାରେ ଧୀରିଷେ କି
ପାଇବ ?

তথ।—মে যে কুল তক্ষে থাই—হে সাইন।
সে যে সবারে ছুবার। বোল সবারের
আদে, দৈর্ঘ্য-কৃতিকার অবশ্যো এইকেছি
এই শোভার সন্দার।^১ অশুলকানু
মর্ত্তো কোথা ?—সে যে কবিকল্পনার শিরে;
আগ্রহ সন্দারে সে যে বপনের কথা।
সে যে মৃত্তার ধারিবালি—আছি আছি
ব'লে সবে পলনে আগোধ,—শিরে পলি
আগ্রহে পাগল করে। এ কি তাই ?—বল—
বল রে সাইন। এ কি তাই ?^২ পাগলিমী
নাচিতে নাচিতে যথে কথার কথার
অসে কুটে দেবে তোর কর, বল দেখি
শত্যাকাৰ সংবর্ধনে, কি হয় কি হয়
তোৱ প্রাণে ? বীণার বে বীণার পলে
বার কালে, অৰগ কি হলে আসে তাঁৰ ?
সাইন। তাঁৰা, বীণা, কহলাই পেরে, পূজনীয়
তলেছি হে মহাজন !

ହାତେ, ଅନ୍ଧାରେ ଗେହା ଆହେ ସାତନାର
କଥା, ପେ ଲୋଚନ ବଳେ ତାତି ଜୁବି ସାବ
ମରଚଳେ ଆଲୋକେ ହୃଦୀର ;—ଶାତନାର
ଅଭିକାର କରେ । କେ ନା ସ୍ଵରୀ ତାରା, ବୀଣା,
କହନ୍ତାର ।

ଶାର୍ପ : ଉଦ୍‌ଦେଶ ! ହିରାନ୍ୟ ଉଲିବେ—

ଭକ୍ତ : ଆହି ହିର,—ତଥ ପରିଶାର ହିରତାର ।
ଶୁଭ କୃତ୍ୟାନ୍ତରେ ଯହାନ୍ୟ ଧନ
ଦିକ୍ଷାମ ନା ଦିବାର୍ଜନ । ଭକ୍ତ ଆଶା ଆମେ
ମନେ ; ଶୁଭ ମେ କାରଣେ ତାହାର ମୁଖ୍ୟ-
ଭୂଲେ ହିରି ପରାମର୍ଦ୍ଦାଗ, ହାତେ ଧରେ
ଦିବାରେହି ଧୂମ ଉକ୍ତର । ଚଳ ଦାଇ—
ଶକ୍ତ୍ୟ ସମୀକ୍ଷତପ୍ରୀତି । ତାରା କାହା ନାହିଁ
କୂଳେ—ଏଥିର ଆମିଶେ—ଏଥିର କୁଲିବେ
ଶର୍ଵଦା, ଶୁଶ୍ରୀ ଏଥିର କୁଳିବେ—
ତଥାମୀ-ମନ୍ଦିର ସରେ ସରେ ଶତ ବୀଣେ
ଏଥିର ହିତେ ଆଲୋକିତ ।

ଶାର୍ପ : ତବେ ଚଳ
ଫରୋ !

ଭକ୍ତ : ଏହି !—ଏ କି ! ଦୁରଦେଶ ଅନୁଭୂତ
କେବି କେ ପାହିଲ ଏହି ଗାନ ! ଝୌଣେ—ବୀଣେ !
ଶର୍ମିନାଶ କରିବି ଆହାର ।

(ବୀଣାର ପ୍ରଦେଶ)

ବୀଣା ।

(ଶିତି)

ଆମର କଥା ଶୁଣନ୍ତେ ଛୋଟେ ମେ—
ଆମର ପ୍ରାଣକେ ଧରେ ରାଖେ କେ ହେ
କାରେ ତୋମର ରାଖେ ଧରେ,
ମେ କି ଆର ଆହେ ଗୋ ଧରେ—
ମେ ମେ ଉପାଗ ହବେ ଚାଲେ ଗିରେଛେ ।
ଶୁଭାଓ ଶୁଭାଓ କାରେ ଆର
ମେ କି ନିଜେ ଆହେ ତାର ;
ଆର ବ'ଳ ନା ଆର ବ'ଳ ନା—
କଥା କନବେ ନା ତୋମାର ;
ମନୀର ବୀଧିନ ହିଛେ ଏଥିନ
କୁଳ ସଥନ ମେ ଡେବେଛେ ।

କହି ଏଥାନେତେ ନାହିଁ ?—ତବେ କୋଥା ଘେଲ ?
ଏହି ମେ ଶାର୍ପ ହେବା,—ପିତାଙ୍କ ଯେ ହେବି
ବୀଣା ! ବୀଣା ! ଦିବି କୋଥା ?—ଶୁଭେ ଅଭିନ୍ୟା
ଆଗହନ, ତାର ସହିନୀ ପ୍ରାଣୀଜନ ;
ତାହାର ଆହେଶବ୍ରତ ଏମେହି ମକାନେ

ତାର !—ପିତା !

କୋନ ହାନେ ଦେଖିତେ ନା ପାଇ
ତାରେ ।—କୋନ କି ସାରପ ! ଦିବି କୋଥା ?
ଶକ୍ତ୍ୟ ଶାର୍ପ ।

ଦର୍ଶାଗତା ; କୋଥା ହାବେ ? ଏଥିର ଆମିଶେ ।

ଭକ୍ତ : ଉତ୍ସବ ମନେର ବେଶେ, ସଥନ ତଥନ
ଅନୁଭୂତ କଥା ଝୋତେ କରିବି ସଥର୍ଥୀରେ
ତାମ ଲାଗ—ବୀଣା ! ଏ କି ତାଳ ?—ବୀଣା ! ଛାଡ଼ି
ଏ କୁମତି ।

ବୀଣା ! ତରୋ ! ତରୋ ! ମଧ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ
ତଥ ପାଲେ ଶିକ୍ଷା ଲଭିଯାଇଛି— ପକ୍ଷ ବର୍ଷ
ଶିଦ୍ୟାଦିହି ପଠିତେ ଏ ବାଲିକା-ଶୁଦ୍ଧର ।
ବାଲିନୀର ପ୍ରେସ ଆକର୍ଷଣେ, ଓ ଜୁମ୍ବ
ଶୈଳ-ଶୂନ୍ୟ ହିଂତେ ଝୁଟେଛିଲ ସତ ତବ
ଉପଦେଶଦାରୀ, ପିତା ! ଅକ୍ଷର ଅକ୍ଷରର
ଧରିଯାଇଛି; ପୁରୀଯାଛି ଜୁମ୍ବ-ତାଙ୍ଗରେ ।
ଜୁମ୍ବ ଧରିତେ ଆନି—ଏ କି ଏ କୁମତି ?
କେନ ପିତା ! କିମେର କୁମତି ?

ଭକ୍ତ : ମହିତୀନେ ।

କି ତର୍ହି କରିବ ତୋର ମନେ ? ଏକ କଥା
ବ'ଳେ ବାଧି—ବାସ ସଦି ଅବାଧ ବାଲିକା
ବାଧି, ଉତ୍ସବ କୁମାରୀ—କଥା ନାହିଁ କୁଳେ
ଆମେର ବନ୍ଧନେ, ଝୁଟେ ସାବି ବଗନଳେ
ଆମ ଦେଲେ ଦିଲେ । ବୀଣା ! ପକ୍ଷରେ ଅନନ୍ତ
ଭାଲିବାରେ—ଶୀଘ୍ର ଝୁଟେ—କେବେ କି କଥନ ?
ଅଭୂତି ନାହିଁ ଦିବ ।

ବୀଣା । ଦେବେ ନା ?—ଦେବେ ନା ?

ଆମେ ଅଭୂତି ଲାଗ, ପରେ ଦୟନେ ସାବ ।

ଶୁଦ୍ଧେ ସାବ ହିତ—ତବେ ଶୁଦ୍ଧ ଉଦ୍‌ଦେଶ ।

ଅଭୂତି ପାବେ ନା କି ବୀଣା ?—ଏ ଚେତେ

କି ଦେବ ଶାର୍ପ ? ହତ ହିନ—ଶ୍ରାନ୍ତ,

ହିତ ନାହିଁ ବାବ,—ନିତ୍ୟ ଉତ୍ସବ ଦେଖିବ,
କେମନେ ଭାବିବ ଏହି ପିତା-କାରୀଗାର ।

ଶାର୍ପ : ଆୟି କୁରାହୀ—ଆହି କି ଜାନି ଅନନ୍ତ !

ଭକ୍ତ : (ସମ୍ମତ) ଏ କି ଦେଇ ବୀଣା !

ବୀଣା । ପିତା ! ମୌତିଗ୍ରୀ ତାହାର—

ଅନଳେ ପକ୍ଷର ପଢେ । ନଳେ, ମନୀରମେ

ଶୁକ ଲିପା, ମେଚେ ମେଚେ କିମେ ମେ ସଥନ,

ଶୁତ ପାଖ-ବିହିନେ ବିଶତଳୋଚନ

ତୀର କେବେ ପଢେ ତାର ପରେ । ମେ ତ ନାହିଁ

ଧୀରେ, ମେ ତ ବର୍ଷା ନାହିଁ ପାର । ନିଧାକଣ

କାଳେର ପ୍ରାଣରେ ସବେ ଧରନୀ ଛାଡ଼ିବେ

ପିତା ମାତା, ଶତେକ ଚୌଥିକାରେ ମେ ସବର

ତୁମିଓ ନା ଲିଖିରେ ଚାହେ, ପିତା ! କଥବେଦ !
ମେ ସମାଜକୋଷା ଧୀଏ । ନୀତି—ବ୍ୟାଳେ ଧୀର
କୋଷାର ହିତ୍ତବ୍ୟ—ଆଶରାବ ପ୍ରଶ୍ନାକୁଣ୍ଡଳେ
ଛାତିର ନା ଧୀରୀର ଧୀରମ । (ଗୁର ଧରିବା)
ପିତା ! ପିତା !
ତପଗମୀ କି ଅଭଳା ଆଶାର ମନ, ତଥେ
ମେ କେବ ପାଇଁଲ ଅଭୂତି ?
ସ୍ଵର୍ଗ । ଦୀପା !—ଦୀପା !
ମେ ମେ ଯଥମୁଖପିତା ଜନନୀ ଆଶାର !
ଦୀପା ! (ଉଠିଲା) ଯୁଦ୍ଧବାହୀନ ଧରି ହୁ ଆଶୋକନ—
ବନ,
କି ପଢି କବିର ଆଶୋକନ ? ଡିଟ୍ କ୍ଷ-
କାଳ—ଆସି କିବେ ଆଦି—ପାରେ ଧରି ଲିଖି
ଦେଖ ନା କୋଷାନ—ହାତେ ଧରି ହେ କାରନ !
ଦେଖ ନା କୋଷାନ !

(दीपांशु अवधेश)

दीपा । इन्हाँमें केवल से प्राणे—केवल से
शक्ति-प्राप्ति—बल पिण्डा ? केवल से
शमन-कौशल, पिण्ड शक्ति बले बले
दार बहाल ? हेर तूरे अवधेश
कल—हेर बहस्मृते आदि—हेर एই
शहरे नवाज़ (श्रवणकान) हेर, मध्य-विद्युत वल
पचें दूसितले—बल, दूरीज्ञ बहन
आकाशे कि अवधेश वलें न शमन,
किंवा आजों कृष्ण उक्तिहेर ?—तबु हेर
आलोके आधार छाया ! रूपे कठ
मूरे ? यदि वषट्कौटि गीमार राह,—तब
आत्मीयादें, भवानी-कृपाओं, दहान्धार
महत्त्व शिक्षार मेथा दाखे शर—मेथा

ପିଲାକାରୀ ଦୂରରେ ଶୋଭିତ-ଚନ୍ଦ୍ର
 ଶାରି କହିବେ ମେ ଶିଳାମାର । ବାହମଳ
 ଦେଖିବାରେ ଅଭିନାବ ? ହେବ କହିବେ ।
 (ଶାରାକ୍ଷେତ୍ର)
 ପାଇଥେ ଯାହ ହ'ଠେ ଯାହ କି କଟିଲ
 ଦୁରନ୍ତ ? ଆମେ କେ ସାଥେ କିମ୍ବା ?
 ତୋମାର ଯୁଦ୍ଧିକ୍ତା—କଷ୍ଟକାର-କେଶକୀର
 ଯଜ୍ଞମାତ୍ରା ଅଭିନିତ କରେଛ ଏ ଓହ—
 ସାଧା ହିବେ ଯୁଦ୍ଧି ?—ଅବଲ୍ଲେଖ ଦିଗ୍ବିଜ୍ୟ ଆହେ
 ତାହି ଆମି ନାହିଁ ।—ତାହି, ଆମିର ମହା;
 ଆରତିର କରି ଦିଗ୍ବିଜ୍ୟ ଆହୋକି ।
 (ଏହାର)

ମାତ୍ର । ଦେବେ
 ଆର କିମ୍ବା ହେ ? ତଳ ଓରୋ । ମହା । ବରେ
 ଯାହ ।
 ତଥ । ଚିତ୍ତା ।—ରେ ମାତ୍ର । ଚିତ୍ତା କହିବାରେ
 ଯାହି, ଚିତ୍ତା ଲାହି ଆମେ ।

ହୃଦୀଯ ମୃଦ୍ଗ
ନାରୀତୀରସ କାନିନ ।

ତାରା । ବିଜୋର୍ମ ସକଳୁଧୀତେ ଶୁଦ୍ଧୟ କାନିନ
ମତ, ପାତି । ହୃଦେର ଶାର୍କକେଣ୍ଟେ ତବ
ଅବହାନ । ସେ ତୋମ ସ୍ତରିତେ ଚାର, ଆପେ
ଥରେ ମେ ହୃଦାର । ଆଏ ତୋମ ସ୍ତରିତ ନା—
କବାନୀର କାହେ କୁତାଙ୍ଗି ହେଁ, ଆଏ
ପାତି ଡିଲା କରିବ ନା । ଏହି କି ଆମାର
ପରିପାଳା । ଏହି କ'ଠେ ପ୍ରାଣ ଧାର ହେଁ,
ଏହି କ'ଠେ ଦୈବ ତାରେ ମାତ୍ରମା—ଶୁଦ୍ଧଲେ
ଶେଷେ ଛିକେ ଗେଲ ।—ଶେଷେ ମୁଁ ମେହେ କୁଳେ
ପିତା ବୋଇ କବ ହୃଦି ରୁହେ, ସେମର
ମଧ୍ୟେ ବିଲ ପୂର୍ବୀରାଜ-କଟେ, ହେନ ଲକ୍ଷ
ନାହି ହିଲ କଥା କହେ—କର-କାରକ୍ଷେ
ବଲି ପିତା । କାରେ ମାଉ ? ତାରାର ଲାହିବେ
ପିତା ମେହେ ସାହଜନ, ମେବତାର ବଳେ
ଦୂରୀକ୍ଷା ସମ୍ବଲ କରିବି ନିର୍ବିଶ
ଯେ ତୋମାରେ ବିଦେ ନିରାଶନ ।—କଥା ନାହି
ଏମିମୁଶ ! ଏହନ କାପିଲଙ୍କେ ହୁବିଲ—
ତାହେ କି କବର ତାରେ ଚାର ? ତାଲାବାତି !
ହି ହି ହି ! ହୃଦ୍ୟ କେମ ହୁଣ ନା ତବମ ?

ଯାଏ ସେଇ କେବ ଦେଖେଇଛ ମେ ସହ—
ଏହି କାନ୍ତି କୋନ୍ତି, ମେ ସହ
କାନ୍ତି ମିଳିବନ, ହବି ତାର କୁଳରେ
ମିଳିବ ତଥାର ନାହିଁ ରାତେ ଲୁକାଇଯାଇ—
ହି ହି ହି ! ସୁଧା କେବ ହାତ ନା ଆପାର ?
ସହରେ ଅବତାର ଅବକ ଆପାର,
ନା ଆପାର ମୁଣ୍ଡିବଟି ମାତା, ମୁଣ୍ଡିବଟି
ଅବତାର ପ୍ରାଣେର ଭଗିନୀ । ଏ ମକଳେ,
ଜ୍ଞାନାଈରେ ଅଚୂଳ ପାଥାବେ, ତାଣି ହାତେ
ବାବ ? ବାବ ନାହିଁ କଙ୍କଣ ହୋଇର ବଚନ
ବାବି-ଆଜା ହାତ ହୋଇ ପରେ—‘ତାରା—ତାରା !
ବାକ ହବେ, ଯେତେ ମାହି ଦିବ ତଥାଜାମେ ?’
ଶ୍ରୀରାମ ସମ୍ପି ନାହିଁ ପୁରେ—ହବି ଶେଷେ
ହୋଇଁ ଦୂରାଜରେ ନାହିଁ ହାତ ଅଭିନାୟ ?
ଆପାହୁରେ ଲିଙ୍ଗହୁର ଦିବ ଜାତାଳି ?
ହବେ ନା—ହବେ ନା କହୁ । କି ହବେ—କି ହବେ ?
କର ବିହି, କର ଯତ କିମାଇଯା—ତା'ତେ
କି ହବେ ? ମହାକ ! ମେଓ ତାଳ—ହାତ ହବ
ମିହରଗାନ୍ଧିନୀ—ତବୁ ଛାତିବ ନା ପିତା,
ଛାତିବ ନା ମାତା, ଛାତିବ ନା—ଛାତିବ ନା
ପାଶେର ଭଗିନୀ ।

(ଶ୍ରୀରାଜେର ପ୍ରବେଶ)

ଏ କି—ଏ କି !—ଶୁଭାତ !
ଶୁଭ ! ଶୁଭ !—କି କରିଲୁ, କି କରିଲୁ
ଶୁଭିଲ ଶୁଭ !—ଯାହି, ଅକରାଳେ ଯାହି ।

(ଅକରାଳେ ଗମନ)

ଶ୍ରୀ : ଅଗମେ ବର୍ଷର ମୋର, ସମେ ଅଗମି ।
ନିଶ୍ଚର—ନିଶ୍ଚର ତାଇ ! ସମେ-ଶୁଭାତ
ଜଳେ କଜଳା-ମହନେ, ଶୁଭ ଏକ ଦିବ
ତେବେହିଲ ; ସର୍ଗହବି ହିଲ ତାର ପରେ—
ମେ ଦିବ କୋରାଯ ? ଦେଖା ମାରେ ଗିରାଇସେ ମେ
ଦିଲାଇଯା ।—ଦିଲି ହତ, ଦିଲି ହତ ଶ୍ରୀ ।
ଶତ ଶତ ସେ, ଶତ ଶତ ମହାରୀତ
ମନେ ଦୁରିକାଳ, କାଳି ନାହିଁ ଡରେ ; ଏବେ
କେନ ହେ କେନ ହେ ଏତ ଶାତ-ଅତିଦୀତ ?
ଛାତା ହେବେ କେନ ହେ ଅତିହ ?—କି ଶୁଭର !—
ଶୁଭ ମେହି ବୁଦ୍ଧାନି ତାକା କି ଶୁଭର
ଆବରମେ ! କି ଶୁଭର ବାହଲତା ? ଆବ
ମେହି ଶୁଭ ଜଳମ କୋରେ କଳେ ତଳେ
ଅଗୁର୍ବ କମଳାଧେ ହିର—ଅତି ହିର
ଶୁଭ-ଶୁଭ ! ବିଦିତେ କୋନ୍ତାହାନେ

ଶୁଭନା ଶୁଭିବ ତାର ?—କରନୀ ପରିବେ
ନାହିଁ ଆବେ । ତାରା—ତାରା !
ବରା କଥ—ଦେବି !
ମେ ଶୁଟି ଦିଖେଠାଟ ତାକା ଅବିଜ-ତାତାର
ଶୁଲେ ଦୀଳ । ଅଭାଇଯା ପ୍ରାଣେ ପ୍ରାଣେ, ବଳ
ଶୁଲେ—କମିଲୀର ପାକେ ଅଭାଇଯା
ମୁଢି କର ଲୋ ତାରେ ଅତୋକ ପୀଲେ ।
ତାରା ! ଆର ତ ଶୁକାତେ ନାରି—ଏ ବେ ହରା
ପଡ଼ି (ଅଗମର ହଇଯା)

କୋରା ହ'ତେ ଶୁଭାତ ?
ଶ୍ରୀ : ତାରା ! ତାରା ! ତାରା !
ତାରା ! କି ଆମେ ଶୁଭାତ ?
ଶ୍ରୀ : ଦେବି ! ଆମିରାହି
ତୁ ଅବସରେ ।
ତାରା ! ଦେବ ! ମାମୀ ବିଜାନମ,
ଆମୀ କରନ ତାରେ ।
ଶ୍ରୀ : ମାମୀ ଶୁଭ ତାରା ?
ତାରା ! ଅତିଧି ବେ ନାରାୟନ ; ଶାରୀ ହୁ ତାର
ଏ ତ ମୌତାଗ୍ରା ଆମାର ।
ଶ୍ରୀ : ଦେବ ! ବିଜନ କାନନେ
ଆତିଥୀ-ଶରାପେ ସାହା ଲଭିଯାଇ ଆବ,
ଶୁପେ ଭାବି ନାହିଁ ତାହା ଶୁଵର୍ଣ୍ଣ-ଭବନ
ବୁକେ ଧରେ । ସମରେ ବିଜନୀ ହେବେ ଦେବି,
ଏକେଳା ସଖନ କୁଳମନେ ବରି ଶୁଭ
ଭାବକାର ତଳେ, ଓହି ଶର୍ଵଦରେ, ଓହି
ତାରାକଳେ ହେତିତାର ମନ୍ତ୍ରକ ନଥନେ ।
ଏକା ଶେଷେ ବୋରେ, ଶୁଖ-ଭାଗ ହ'ତେ ତାରା
ଆମିତ ଶୁଭବି । (କରାରାଗ) ହିମ୍ବ !

ହ'ତ—ମନେ ହ'ତ
ଛୁଟେ ଯାଇ ; ବାଜୋ ବାଜୋ ଶୁଭି, ବଳେ ବଳେ
ହିମ୍ବି, ଶୁଭେ ଦେଖି କୋରା ଆହେ ମେ ଆପାର ?—
କାତାରା ମେ ଦିଲାଇଟି ଦୟ ଅବର୍ମନେ,—
ମହନ ନଥନେ ତାର ନିଜ ଯାତ୍ରି କ'ରେ
ଶର୍ଵପଦ, ଶୁଭରେ ଶୁଭ ଦେଲେ ଦିଲାଇଥା,
ଦିଲାଇଥାଲିନ ମୁଖଚୁହନେର ଛଳେ
ଶୁଭରେ ଶୁଖ ହତ ଦେଲେ ଦିଲାଇ ଆମି ।
ଅଭାତ ତନାର କମଳାର ।—ତାବିତାମ
ହେ ବିଧାତା !
ଆମାର କମଳା କରେ ହବେ ?—
ଏ କି ଶୁଭତାମ-ଶୁତେ !
ତଳେ କେନ କଳ ?
ତାରା ! ଶୁଭାତ ! ହେତେ ହାତ ତାରକାର କର ;
ଏ ପାଦିଲୀ ସେବିବେ ଅପର ।

ପୃଷ୍ଠା । (ଶ୍ରୀ କାନ୍ତିଲା) ତାରା ! ତାରା !
କବେ କି ଅଶ୍ଵାରେ ଜାବ କରସହି ରାଜା ?
କବେ କୁମି ଆମାର କି ନାହ ?
ତାରା ! ଶୁଭରାତ୍ର !
ଶିଙ୍କାର ଏ କଟ୍ଟ ମେଥେ କରସହି ଗ୍ରେ,
ଶିଙ୍କାରେ ରାତିରେ ବେହି ଜାବ, ପ୍ରାଣ ବିଦ
କାରେ । ଶିଙ୍କାରେ ଲେ ରେମା ହର୍ଷାଶିରେ ଲୋପ
ଯଦେବ ଅର୍ଧିନୀ—ଶିଙ୍କା ମୁହାରାପେ,
ଅନାହାରେ ପ୍ରାଣିଚିତ୍ତ, ହୈଶରାତାରେ ।
ମହୀ-ସରପିଳୀ ରାତରାତି ଅର୍ଦ୍ଧମତୀ—
ମହୀ ନରନେର ମେହି ଏକ କଣ ତାରା—
କହିଦେବତାର ମେ ବନ, ଅରେ ଅରେ
ଅକ୍ଷକାରେ ଦେଖିଦେହେ ହେବି ଅର୍ଦ୍ଧମତୀ !
ଅନ୍ତରାଳ ଅଞ୍ଜଳିଲେ କରି-ପାଶ
ଛଢି ବିଦ୍ୱାର ତାହାର !—ବିଦ୍ୱାରୀ ଦୀର !
ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣାର ପଦାରୀ ଡିତାରେବ ବଦି !
ଶୈନର୍ଦ୍ରି ନାହିଁ ଆହି, ଶାତି ଉପରେ—
ବଲେ ଦାଓ କି ଆହେ ଉପାହ ?

ପୃଷ୍ଠା । (ସଂଗତ) ହତକାଳୀ !
କୋଥା ଏଲି ? ବରକୁମେ ଏକତ କକାର
କି ମେଥେ ଉତ୍ସବ ହାରେ କୋଥା ଏଲି ? ଏ କି
ପାତକୁ ବାଲୁକ-ତାଳେ କିମ୍ବ ମୁହାରାପେ
ମହୀ-ମହୀ-ମୀଳା ? ଏ କି ମହୀଚିକା ?
ନିର୍ବାସେ ହାରେ ପୁରୁଷ—ମାର—ମର୍ମାରେ
ତରନେର ଅମ୍ବର ଲୀକରେ ବେହ ପୁରୁଷ
ହାଲ ତମ୍ଭାରାଲି !—ତାରା !—ତାରା !

ତାରା ! କି ଆମେର ଶୁଭରାତ୍ର ?
ପୃଷ୍ଠା । ମେହି—ମେହି ହିର ଜନନ !
ଶିଳିକରେ ଶ୍ରାତିକାଳ ତାରକାରୂପଳେ
ହର୍ଷ ପରପିଳା ବଲେ ଦୀଙ୍କ ? ଅନ୍ତକାଳ
ଆମାରେ ନା ପାହ—କେନ କାର୍ଯ୍ୟ ଶେବ ମେଥେ
ମତିଜୁଳ ହାଲ ଆମାର—ହାନେର
ପ୍ରାଣ ହାତେ କୁରାକ୍ଷର ନା କଟେ ଉତ୍କାର
କମେ କେନ ଆମିଲାଯ ?—ହାହି ଚାଲେ ଯାଇ !

ତାରା ! ଶୁଭରାତ୍ର !
ପୃଷ୍ଠା । (ସଂଗତ) ଉତ୍ସବ ହାର ହେ ବିର !—
(ଏକାକ୍ଷେ) ଆହି ଆହି କରିବ-ନରିନି !—
ବହୁମ
ହେହିହ ଆମାରାନ—ଯହାନ୍ ତାରା
ହାନେ ଶଶିକଳା-କର-ପରମନେ,—ଦେବି !
ବହୁମ ହେହିହ ଆମାରାନ ! ବପେ
ତାବି ନାହିଁ, ହତକାଳ ବାବଧାନେ ଆହେ
ବେହି କାମନାର ଫଳ, ତାହାରେ ଧରିତେ

ପରଜୋଖ ହାର ମିହାଇବା !—ହୁଣେ ଦୀର—
କାଳମା-ପୂରମେ ହେ ମୁହି ବରାବିଲେ ।
ତାରା ! (କର ବରିଜା) ପରଜୋଖ ହବେ ? କମ
ଦୀରପିରେବନି—କରିବ-କହିବା ଆହି—ବଳ
ମେହାକଟ ହେଇବ କି ମିହାପାନିଲେ ?
ପୃଷ୍ଠା । କହିବ ଶୁଭର କୁମି !—ନିନ୍ତୁରେ ମିହୁରେ !
କାରେ ଦେଖିଦୀରେ ତାଓ ? ଦାଓ—ଦାଲେ ଦାଓ,
କହ କୁମାରାଜୁ ହାର କୁମାର ତାହାର ?
ଏକବାର ବଳ—ତାରା ! ଏକବାର ବଳ
ଭାଲାବାସି ! ମହା ଧରାର ଯାଇ—ତାରା
ମହା ଶୁଭମେ ତବ ଚରମେ ଲୋଟିଲେ !—
ଅମର କରିବେ ମୋରେ—ଦେବି ! କି ମାନେ
ଏକବାର କୁମାରିଲୋକନ, ବଜନୀ
କରିବେ କଟିଲ କାର ।

ତାରା ! (କରମେହି) କମ ଶୁଭରାତ୍ର !—
କାଳମାରୀ ବେରେହି ବତମେ—ହିର ମେହି
ମହାକଟେ, ପିହୁରାଜ୍ୟ ଯେ ବିଦେ ଉତ୍କାର ।
ପୃଷ୍ଠା । (ସଂଗତ) ମୁହୁରାପ ବନେ ଛିଲି ! ମହା ବ୍ରାହ୍ମ-
ମୂର୍ତ୍ତ ବୁକ ବିରା, କୋଥା ବିତେ ଏହ ପ୍ରାଣ ?
ଦିଶେତି ମୋମ ମଧେ ଶାନ୍ତି-ତପୋବିନେ
ଅବ୍ୟାକ୍ତ-ଅସମ୍ଭବେ ମୋର ତବ ହିଲି ହି
ତୁହି !—ଆହ ପ୍ରହକତା ! ଆକାଶ ଭାରିଯେ
ପଚ ଶିବେ ।

[ଏହାମ]

ତାରା ! ଯାବେ ?—ତବେ ଦାଓ ଶୁଭରାତ୍ର !—
ମା—ଶହରି ! ମରେ ଦାଓ—ମା ଗୋ ବରାକାଳି !
ଅକ୍ଷର କରି ହେ—ଦେତାମିଶ୍ରନି !
ମହି-ବୈରିନ ବଳ ଦାଓ ବାହୁଦେ—
ଶର୍ଦ୍ଦର ! ବେହି କରେ ନଲିମୀ ପୁରୁଷେ
ମରେ—କୁରୁତା ହାର ହର୍ଷାଶିରି, ବେହେ
ହାନ ମେହି କର ଶୁକ—ହରର ଶୁଦ୍ଧିରା
ହୁକ କାର ।

(କରମାର ପରେବେ)

କରମା ! ମର୍ମନାନି ! କରିଲି କି ?

ତାରା ! ଶରି !
ତୌତ ବାକ୍ୟ ଅଭିଧି କରେହି ତୁର—ଶରି !
ଏ ପାପ ଜୁବ କିମ୍ବା ଚାର—ଶାଇଲ ମା—
ଉତ୍ସବ ଚଲିଲା ମେଳ—କିମେ ବେଦିଲ ନା—
(କର ବରିଜା) କମଳେ !—କମଳେ !
ବଳ ମୋରେ—ଅଭୁତି
ଏବନି ପାଲିବ—ବଳ ମୋରେ—
ହିରାବ କି ତାରେ !

कवला। केन ? कथा तुमे यह च'ले थार,
ह'क ना से विवशाजोरह—गम शबि
नाहि यह, केन तोरे विवि लो हमर ?
आहि यहरे दाळा, हार अर तार
सूक्ष्मार—हमर दाहार विव करे—
हार प्रह्लादी कर—दिन-शक्ति कार
सेवा करे !

तारा। वल नरि !—वल, उक्तका
कर्दे आहि निह नाहि तास, कविताछि
तोर कवयास, ताहि—यार कवयास
ए जीवन-त्रिति होर नयन मुहिया
गेहे फिरे !—अजिकार माली आयि—गम
वाखिवे ये अन, तार जीवतासी आयि—
आणे तागे आजावास हव डिचाविले ?

कवला। वैद्युत्तरामें नह—

तारा। कवला-आत्मन

जाने या !—कि विदि ? आपलि उपह
संहि आले, तारे यिव देवहिये !—नरि !
अलाले निरेहि वैश्व—उपवासि हह—
केन—केन पूर्णे उटेर हव अस्तित्वा
विकारा याकी ?—नरि ! आयि एका यार—
पितृवारा निजे आहि कविव उकारा !

कवला। (व्याप्त) दिनिताछि—वेदप
नेहावि नावि यह
हूहि !—सूर वरे तल—

तारा। आगामार हव

अवीर्यो—तार पह ! नरि ! तार पह !—
वड साधे एसेहिल,—आपाव उपाव
हये कठ कठा वलेहिल। अपमाने—
वड अजिकामे गेहे—आर कि आसिवे ?

कवला। पापलिनि ! एका केन एलि !—

जल तल—

एकन उलाव भगवान्।

[आहान]

(वीणा ओ नवद्वारारे श्रवेश)

वीणा। यहि यार

तोराव गोवर। हवे सूरे—वहव्वे
जीधारे पालिल पूर्वीवार।

नह। देख—देख

वीणे ! चिरुक धारणे, होखा कि वले
कारे !

वीणा। कोरा ?

नह। ओह ये अवाह-तोरे !

वीणा। ओह ?—

ओह ये गरी—जांगेर तिसी गमे कथा कय !

नह। आह ! युक्त दृष्टि-युक्त !

वीणा। टावेर किरमारा, काढेक योग्यावे

जाका, दृष्टिगल एवन कि आव कोरा

मेहेहे कृमारु ! नठा यल—एवन कि

आव कोरा ! गडेहे नवने ?

नह। आमार कि

तळु आहे वीणा ! यतकम थाक काहे

मुक्ति युक्त यावे ! तुर अर्हने

प्रशांते कालिना हेरि ! शोभायरे वापि !

तूमि वेदा से राजहे मुक्ति युक्त

मेथा, एव्वरे अमृत वारे—मेथा, विहे

वले यहकार कल ; मलाव तूम्हा

मेथा शिव्वलेर शिवे !

वीणा। तारा च'ले यावे—

उपदेश लाहे तारा यावे इनहले !

नह। तूम, वाग, शरापन, असि, वर्षांजल—

तोमार त सव आहे वीणे ! वेहे हवे

प्रदोषवन, दृष्टिभित्रे यावेहत

शाळाव तोमार !—किंतु एक कथा—

वीणा। कि कि—

कि कथा से युवाव ?

नह। एलाहिये वेवो

मेहे खेवी—केन वीणे ?

वीणा। तूले याहे !

नह। यवे निता तूले ये त वीणा !

वीणा। कि कथा—

कि कथा से युवाव ?

नह। ना—ना—यशिव ना !

वीणा। वलिवे ना—हवे च'ले याहि !—

नह। वलि तवे ?

येहे तूमि शिवाया करिवे उकार,

हवे तूमि कार ?—मुक्ताव शाति युक्त

प्रेषिते ना चाहे—वल, हवे तूमि कार ?

वीणा। एहे कथा ?—एहे कथा ! निता निता ओहे

कथा कथ ; निता आयि विलिते ना चाहे !

नह। आज कनि, आयि तळु युधाव ना वीणे !

वीणा। असि, वर्ष, वाग यार—अस्त्रिका यार,

वीणा हवे यार !

नह। यवि से भिखारी हव !

बीमा । बीमा हरे किंवदिने ।
 नम । से यहि वारस नाहि ?
 बीमा । बीमा हरे रामि ।
 नम । से यहि पूर्णल,
 लोक, हर कामुकर ?
 बीमा । बीमा हरे हारे !
 नम । ना बीमा ! ना बीमा ! कामुकर मृत्यु राम,
 अनग्ने गविर, दैत्य-सिद्धीरी रिव
 योग । रामा हर, रामरामि ! तिका येथे
 शार, तिखातिल !—से नाहने कहिलाव
 चिरूक राम !—से नाहने कहिलाव
 राम चूल !—एक शार यास, (केषभर) एहि
 विह कामुकी लोले, हासिते येथिते
 (चिरूक राम) एहि विह चूलाव !—चूल
 किरे याइ ।

बीमा । दृष्टि हात निछाम—आपि याई—येथि
 कोथा गेल उलिमी आमार ।

[उठवेरे असान ।

चतुर्थ दृश्य

लकड़ीकूल ।

दाहल आमीर ।

सारण । डाविडाम ए डारका कार कमालेत
 क्रवतारी—डाविडाम जननी आमार
 कार यर करिवेन आलो ।—डाविडाम—
 डाविहे कुकारे हेतो वेह मिने मिने ।
 ग्रहू दिना ए सामार पृथु अक्षकार ;
 तारा होरार से आधारे डारकार आलो—
 पर्याप्ते पथ से देखार । ए डारका
 लोके डारे हेतो याई, किंवा डारे हरे
 डारका हाराई—कि करिव कोथा याव—
 तेवे येहे कठ कठा यलेहि तोहार
 यिवे ! केंद्रे कठ निलि गिराहे आमार ।
 तिका योर करेह पूर्ण !—कि कानल
 अज्ञापते !—अर्थट न येटन !—कठ
 रामा कुरारीरातन करे, कडालि
 आपिवे करिते मान होई यहातार,
 से आव आवक देविही-मातार ।
 बामाराक-हलालकी आराया लगना !—
 से यिन येहोहि आपि बीमा यहातारे

एकोहि, से हिन द्विहाहि, येहि
 बीमा, नेथा नक्कास—तुरु नाहि ह'ह—
 येहे रिक्ष्म अलिया वेत्त आग—कारा !
 तोरे तोरे—एत तुरु हिल ये आमार !
 तोरे कि येथिव तारा तिकोरे राई ।

(कमलार आदेश)

कमल । एका व'से कि ताविह बाहा ?
 सारण । तिकोरे र
 ताले, करे या उलिवे तारा ?
 कमल । से यस
 आले नि सारण !
 सारण । केळ—केळ या आमार ?
 कमल । यारी योर करेहिल पृथु, याहराले
 लीलारीह यिलिवे ये बल, तारे गले
 यिवे यस्ताला । यारी योर यिले यार
 यन—बाहा ! तिनि तार तुरारेव करे
 पाव हेवे करेन अर्पण ; किंवा याहा !
 तारार निजेव ये रतन—महाप्राप्त
 रथीरे दहोक द्वार, तार पृथु
 या याधिले केळ यिवे पूरीराज-वरे ?
 पृथु ये या ना यिलिवे तार, तारे तार
 करिवे या आमासवर्पण ।

सारण । वल नाहि
 केळ युवारामे ?
 कमल । उलेहेन युवाराम—
 तारा निके बिलाहे तार ।
 सारण । तार पर निशिवोले अमृत तुरार ।
 कमल । (उटिला) अमृत तुरार ? अहुते युकाईदे
 अमृत तुरार ?—तुरारीर पृथु-करा !
 तिनि आव आदितरे अमृत तुरार ?
 कमल ।—यल या ! यिहे करा !
 कमल । निधा ! नव—
 तुरार गेहेन च'ले ए करा निश्च—
 किंवा केळ यिवाहेन च'ले, काहावेक
 नाहि च'ले—उक्तावे गोत्र निश्चार
 यहना ये तार ह'ल अवर्धिन,
 किंवा तार ना आपि सारण ! आव तर
 किंवा नाहि आने, तर तर किंवा नाहि
 आने ।

सारण । ओ या ! कमारात आले तर तार—
 तार क'रे युधा व यननि !—कामुकर

ପ୍ରଦୀପାଳ ?—କହଲେ—କା ! ଏ କି କଥା ତନି ?
ବିଶେଷ ସବୁଟେ ହ'କେ କାହିଁବାର କବେ
ପାଲାଇଲୁ ଦୀତନିରୋଧମଣି ।

(ଶାରୀର ଅବେଳା)

শাস্তিগ্রহণ

বৰপৰা ।
শাপাম কি হই । শাখা বাল্প বল
কি হয়েছে তাৰা ?—হই ! এই বে দেশিয়া
অহ কোৱে শাখা হাতে কৃষ্ণ পূজিতে ।—
এয়ি শাখে কি বিশে পঞ্চিল অৱনি ?
কেন গো কেন লো বল এ কুকুকমল
ফুল ফেলে লাঁচে তাৰ আৰু তরারা ?
পুজাপূর্ণ প্ৰতার কৰ পৰ্যালো
পড়েছে কি পাণিষ্ঠ তথৰ ? প্ৰতিবেণী
বিশে কি প্ৰাণ সহচৰ ? কৃষ্ণ কি
বিশেৰ কৰে ? বল তাই কি হয়েছে
তোৰ ?

କାହା । କି ସମ୍ପଦ ମରି । ଏହି ଶତ କର ଲାଗୁ

କରିବା । ପରି । କାହିଁ ପରି । ଫୁଲି କୋଥା ଦେଖି ।

ତୋରା ! ଯେବୁ ପାଇ—ସାର—ହ'କ, ପାଠି କବୁ

୩୫୬

କରନ୍ତି । (ଶର୍ପଗାଠ) ଅହୁ ! ନିଷଟ୍ଟିର
ଆକର୍ଷଣେ ଦକ୍ଷଲେଖ ଅଜୀବେ ଚଲିବା ଆଲିମାଛି ।

গুরুবিল পর্যাপ্ত অপেক্ষা করা এক প্রকার অসম্ভব। গুরুহৃদের আনিকৃত জটিল বৈজ্ঞানিক পার চিনিরা আইন। তোমার অপেক্ষাক রহিলাম। বিশ্ব হলোকে তোমার সাহায্য কোরু হইয়ে না, হির আনিও। ঘৰুহৰে পুনই আমাৰ হষ্ঠোচ্ছৰেৰ বিন। বে বিন ধৰোচাস মূলকীন কেশপৰিদিকুমে আৰুহৰ্য্যাব। বৰা কৰে, মেই বিনে তুৰাৰাজা আক্ৰম কৰিব, দৰ্শক তৱিহাই। অপেক্ষাক বহি-
লাম—আৰাবীৰ মেই পৃষ্ঠামধো অনাহাৰে তোমার অপেক্ষাক রহিলাম। পুৰি না আশিলো উপবাস পূজিবে না। একবাৰ তোমাৰ অছুৱোৰে তুৰাৰাজাৰে বিবৃত হইৰাছিলাম—এবাবেও বেল তোমাৰ কৰ্ত কাৰ্য্যহাসি না হয়।—কাহাকেও
পৰ দেখাইও না।

ନରଜଗମ ତୁମି ନାରାଯଣ ପ୍ରଥିତାକ !
ଭିଜନ୍ତେ ସାମେ ଭେବେଛିଛୁ, — ଓ ସହିସେ
କବେହି ସଂଶେଷ, — ଶୁଦ୍ଧିଦିବାହିକ କଥା
ଅନି, ଅପରାଧେ ଆର ନା ବାହିବେ ମନେ
ଅକାଶୀ ହାତ୍ତାଇ—ଭେବେଛିଛୁ । ଦୁଖିଯାଛି
ଶାହପାଲଙ୍କରେ ଶରୀ ପଥ ନାହି ଛାଡ଼େ,
ତାହି ଯାଏ ଯାଏ ବାହିଗାନେ ପଡ଼େ । ଅହ
ହେ କୁରାର କୋମାର—କୁବେଳ ପତି
ହେ—ଭାକୁରପ୍ରକାପେ ଶାସ' ଧରା । — ସଧି !
କାହିଁ କାହିଁ ଧରା ।

কৰিব কৰিব কৰিব ?
কৰিব। কৰিব কৰিব ?
কৰিব। কৰিব কৰিব ?

ତାହା । କହଲେ ତୋହାର ଘଳେ ହେ ନା
 ମୁଖ ହୁ, ରିଧି ତାହ କ୍ଷମତାର କାଳେ
 କୁମର ଗଠିତେ ଭୂଲ ଗେଛେ ।—ଆଶ୍ରମି ।—
 ଆଶ୍ରମର ମହାତ୍ମୀ କହିଲା ଆଶ୍ରମି ।—
 ଅଭାଗିମିଳି ତୋରକାର ଧୀରାର କୌଣସି
 ମୁଖ ଦରେ ତଥୋହା ହୀନ ଅଭାଗିମି ।
 ତୋହା କୀର୍ତ୍ତିଯେ ବେଳେ ନାହି—ଅଭ୍ୟାସି
 ଶାର ଆପନାଟ ।

(मारुति के उपरोक्त अवेदन)

उक्त । ओ या भारा ! कि तोहर बीति ? तोहर वहाँ
जुहरि कोले, मारुतार्हि शारार कवले ।
मृत गृहे गृही आवि तोहरे लहिरे—
आ गो ! खेदे तोहरे कि एहे आवरन ?

उक्त । शारे दूसि यह अद्वय—गौहे दूसि
शारे भारे वरे, एहे कहे शारे नाई
भारा । भारा ! अबन नवक करे हरे,
खदे शबौ तोहरार पिकार शहोकल
बहुते देखोहे ?

भारा । भीतरेते डिक मारि,
अपराध कम उन्हारे । याँ भाठ
अहस्ति, याई उन्हारे ।
कमला । शारे शरि
याँ वारा अहस्ति तोहरार भारीह ।

उक्त । आदित चले हरि—आदित यिति
हरि, भारा ! अहस्ति याँ भारकरा ।
कल्पालिली उले एकमने, यितिराहे
बद्धिर मने—महात्रेमे दहाप्राप्ते
हह शरिसन—देव ! याँ यिते गोले
उले शारे यहा वाहा वाहा रुके टेले ।

ह । यिताम अहस्ति । या या भारा
हरे । यादिराहे आर शकि नाहै ।—शिर-
शकि बद्ध नवव—गूँधार्जन्मे
शविषने भारते या यि थे या अच ।
कमला । याँ, याँ—गौलार्दीर हर्ष वर्ष करि
अफठ शरीरे एम किरे, —एम किरे
बीर-सहजो, —यादिसदे रहाराहे
आम हरे रुकमनार । याँ नवि ।—
हह नवि बर्दीर बेशानी ; शूर्णशिक्षा ।
यितिर शारे दूसि यितिर हरे ।

उक्त । आदिम रहे मो आपे—कालाइन
पाव नर्ज-चले, हाते दूरे, चोखे हूटे
यार । आवि आपे गुले बाटिये नाहन ।
येविरे देव रुकमारे दूसरकुमारी ;
शुद्धित यहनकुल तारकार तेले,
आहुतित हते गिरु दूरांक-किरामे ।
ह । निम हाते सालाहीर भारकर तह—
निम हाते दूले यह दूर-नर्ज-चलकरा ।
सालाहीर, येवाले या शोका पाव
देह अहरणे ।
ह । यितिर यितोहे आर भारा ?

भारा । देख भारा ! लिङ भारा दहिल आवाह—
आग्नेयीं रहे आवि—किंव अवर्जने,

देख देन आवाह ना शाह दृष्टि आय ।

उक्त । देव भारा ! नाहै या तोहरार ।

भारा । आपहै,

दुर्लभारा याई दिल करे—दर निरे

शहमार भार ।

कमला । (यमक) यति विजेत तोहरार

ना कहे हनमन जाहि काल-दौली नव—

दृष्टि नवि तर जान, ना यार नवाह—

भारा । दिलकर केम नहै ?

कमला । वहने देविर—

वह याँ यह नव-नर्जित, —किंव भार !

कुमरी दृश्योऽपि यहीं कोले

भारतके कि दूर नाह—यहि भारो भार

ना यहै लो अलहेव यह ?

उक्त । आव केम

उत्तामी-बलिहे याँ, याँ भारे भारे रहे

इह—आवि नारे आलि यारा ओ यारीहे ।

भारा । देख भार ! देख यहै ! गुले-यारे भार

येन योग—कुलाहिये देख यारिकाह ।

उक्त । भारि हरे ।

[उक्तदेव यारोऽक यकदेव याराम ।

कुलाहिते भारे यार भारा !

एक यातिकार देव ना हाते रहन

आवार याटिका भारो । एक येवे

दूर यिते एहे भारा रहे बठ अक

करहिये योवारा—किंव यारोर नकेहे

दूर ; योग ! तोहर येव नविव केवारे ।

भारे—आरे ! भोया यिति ?

(योगार अवेदन)

योग । अहस्ति याँ

आवारेक अहस्ति याँ ।

उक्त । यहै यिति कोयार ? किंव

येविहित या यि

योग । मे येवामेहि आकि ना केम—एवं

या चाहिये भारे यार ।

उक्त । कि चाहियि ?

योग । देव या यारे—एवं येवे कि या

, यारे यह ।

उक्त । आवि येव ना ।

বীণা। কৰে হিলিকে খিলে কেন ?

গুহ। সে আমার ইচ্ছা ।

বীণা। কৰে আমাকে মাও ।

গুহ। আমি দেব না ।

বীণা। আমি দৰি নিতে পারি ।

গুহ। কি ক'রে—জোর ?

বীণা। হা জোর—তোমার গথ কৰ
কৃত, তোমার ইত তৰ কৃত—তোমার উত্তৰ
আমাদানীর সব উত্তীর্ণ ক'রে দেব—ইতকৈ
মা অভয়তি পাব, ততকৈ এক পাও নকলে
দেব না ।

গুহ। বিশ্ব কি পাস্তি !—তোর এত
কোর হচ্ছে ?

বীণা। না হ'লে কি তুম কাছে যিছে কথা
কইছি ?

গুহ। এত কোর কোথেকে হ'ল ?

বীণা। তা সে যেখান থেকে হ'ক না কেন,
সে কথার তোমার কাছ কি ?

গুহ। কেউ তোর সঙ্গে আছে বুবি ?

বীণা। আমার কগবানু সহাই আছে ।

গুহ। তাক তোর কগবানকে ।

বীণা। ভাকু, ভাকু ।

গুহ। ভাকু—তোর কগবানকে না দেখলে
আমি অভয়তি নিজি না ।

বীণা। ভাকু—ভাকু ।

গুহ। ভাক না—কোরাই আছে ?

বীণা। এইখানেই আছে ।

গুহ। শীগুণির ভাক ?

বীণা। সত্তা বৃক্ষ বাবা !—বহুত কৃচ না ?

ভাকু ?

গুহ। তুই কি আমার বহুত কগবার পাতো
মা কি ?

বীণা। বাবা ! তারে দেখলে যত হ'লে
যাবে !—ভাইর কথা তুমে সুবীৰ আৰি তুমতে
চাইবে না । বাবা ! সে তোমার কাছে যেনে
কগবানীৰ কাহাঙ আৰি তোমার ভাক লাগবে
মা !—আহে ভাকু ।

গুহ। শীগুণির ভাকু ।

বীণা। পিতার নিউৰ ক'রে যাই তনজার প্রাণ !
—এম কগবান !

গুহ। আহে ! বিশ্ব কি পাস্তি ! মোকে
শুন্তে সংক্ষি যনে ক'রে এখনই আমার আধা
ফাটিবে কেৱলৈ ।

বীণা। তবে আৰ এক বকলে ব'গি—
কে আহ কোথায় ? এম চুটে—পিঙ্কুৰে
দুখ তনজার ।—

গুহ। আবার ?

বীণা। আজ্ঞা আৰ এক বকলে তাকি—
আবেছ হোছি আবি—এব হিমোকেৰ
পাঠী, কৰ বকল হোচেন বালিকাৰ ।
বাবি হাতে পাৰে গলে, তকে লিবে শিলে
অজৱেৰ জলে লিবে চূবাবে কানুচ—
এম এস, বাঁধ তাবে দীঘে ।

(মৃগৰাজেৰ প্ৰতি)

গুহ। কে দেখেৰে

দেৱ বাধা কগ্নিমন্দিৰি ?—বেথাইয়া
দাক, তাহাতে ধৰিব বলে—চূলকুল
বৃক্ষলে সিলিগুৰা, মাধী পাস্তি,
চামেলী, মোলাপ, বেল, বৃথিকা, বৃক্ষ—
সবে যিলি হাসিমুখ বেগিবে আহনা ।

ভাব। কোথা বাও বাহন ? আপে মৌহে
অভয়তি দাও—তাক পত ইচ্ছা বুবি
বাও পলাইয়া । (প্ৰণাবলুণ)

গুহ। (ব্যতি) মহোদয়ে দেখীয়া

মুদ্রকলে হে রে দেখা—ও যা ধাতৰা-
বেৰো—মে রে বচন-স্থান দেৱ-
কবিবাস !

বীণা। আমাৰ'ত আছে পাৰি—

তবে কেন আহিয বাব না ?

গুহ। বাবা !

বাবে কেন হিলে লুকাইয়া ?—ও যা বীণে !
তোমেৰ ক'বলে সব তেৱাবিহু—মা গো !
বোগহৰ্ষে লিলু জলাজলি—তুই কি না
চাহুড়ী খেগিলি হোৱ সৰে ? দেখালি না
এক দিন (ভ) তোৱ ক'গবানে ।

বীণা। দলে বাদী

নিজ অপৰাব ক'বে, প্ৰহু কি মৰল
দেৱ ধৰে ?

গুহ। একান্তই যাবি ? ভেবে দেখ
মুকু-প্রাপ্ত নয় কুমু-কামন,
তাতাবী কদম্বপত্র প্ৰত্ৰুষল
কৰস্তুলেৰ নয় কেশৰ নিষ্ঠাৰ ।

বীণা। একান্তই যাব পিতা—প্ৰাপ্তেৰ বাকনা
বাও, সে কি আহে তবে ? শৰবৰহু-
তাক কুমু-প্ৰহাৰ । দিবি কণাজনে

ବିଶିଥେ ଶକ୍ତରେ ସାଥେ, ବକ୍ଷୋରକ ମାନେ
ଲିପିରାଜ୍ୟ ଯାବେ ସଂଶୋଧିବା, ଆର ଆମି
ଯାବେ ବବ ? ଅଶ୍ଵରଙ୍ଗେ ଶୁଦ୍ଧ ହୁଏ ଯାଏ
ଗୀ ଶୁଦ୍ଧାନି, ବ'ଳେ ଯାଏରେ ଜାଗାବ ?
ତା' ତ ପାରିବ ନା—ମ'ରେ ସାଥ ଦେଖ ଆଜ,
ତା' ତ ପାରିବ ନା । ଉଚ୍ଚମେବ । ରଥବିଜା
ଶିରେଛି ସବୁ, ଉଚ୍ଚକ ଅବଳାବ
ବଜ—ଏ କଳକ ଦାସିବ ନା ।

ଉତ୍ତ । ଆମ ତବେ

କାହେ ଆବ—ଥର ଥର ଥର ମହାଭାଗ !
ଥର ହେ ପ୍ରେମେ ପ୍ରାଣ କରେ, ହାତେ ହାତେ
କରିଛୁ ଅର୍ପନ । ଅଶ୍ଵରଙ୍ଗେ ଦିକ୍ କରି
ବନବାସୀ ତିଥାରୀ ଯାଜାର—ଅତି କଟେ
ତୁଳେଛିଲ ସେ ଦୃଢ଼ ଲକ୍ଷ୍ମୀ,—ତିଥାରୀର
ଦେଇ ଦୃଢ଼ ମର୍ଯ୍ୟାମ ଥର—ତୋମାରେ
କରିଛୁ ଅର୍ପନ । କାହେ ରେଖ, ଶୁଦ୍ଧ ରେଖ
କୁଳାଦୀର ରେଖ ବାଲିକାର ।—ସଂଶୋଧନେ
ଆହ ହେ ଦେଖନ—ସଂଶୋଧନେ ମାଜ ହୋଇଁ
ଦିଶୁ ଅଭ୍ୟବତି ।

—

ପଞ୍ଚମ ଦୃଶ୍ୟ

ନରୀତୀର୍ଥ କାନନ ।

ଅଶିଥାତେ କରଲା ।

କରଲା । ମନ୍ଦିରକେ ଦେଖିଲେ—ତୋମାକେ ବେଦ-
ଶେଷ ନା କେନ ପ୍ରାତ ? ଆଜ ସେ ତୋମାକେ ବେଦବାର
କଟ ଆପେ ଆମାର ବଡ଼ି ଆବେଦ ହରେଛ ।—କେନ
ତା ଜାନି ନା—ଆଜ ସେ ତୋମାର ଏକବାର ଦେଖା
ଚାଇ—ପରଚିତାର ବିତୋଳ ଅଭ୍ୟବରେ ଦେଇ କି
ବେଦିତେ-କି-ଦେଖ ନହନ ଏକବାର ନା ଦେଖିଲେ ହେ
ମାସୀର ଚୋରେର ଘୋର ଶୁଦ୍ଧ ନା—ଦେଇ କି-ବିଶିତେ-
କି-ବଳ ବଚନ ନା ପ୍ରତିଲେ ସେ ଶୁଦ୍ଧରେ ଏ ଆଜା ନିବା-
ରମ ହବେ ନା । ଶୁଦ୍ଧରେବେ ! ଏକବାର ତୋମାକେ
ଦେଖିବ—ଏକ ମନ୍ଦିର ଅଭ୍ୟବ ବିନ ନା ।—ଏକ ଦିନେର
ଅଭ୍ୟବ ତୀର ପଦମେବା କରିଲେ ପାରଲେନ ନା—ନିରା-
ହାର, ବିଗନିନ୍ଦ ଆସିବ ଆମାର ଚିତ୍ତ ଶୁଦ୍ଧିରେ ଦେଖାଇ ଏ
ଅଭ୍ୟବ—ଏକ ମନ୍ଦିର ଅଭ୍ୟବ ବିନ ନା ।—ଏକ ଦିନେର
ଅଭ୍ୟବ ତୀର ପଦମେବା କରିଲେ ପାରଲେନ ନା—ନିରା-
ହାର, ବିଗନିନ୍ଦ ଆସିବ ଆମାର ଚିତ୍ତ ଶୁଦ୍ଧିରେ ଦେଖାଇ ଏ
ଅଭ୍ୟବ—ଏକ ମନ୍ଦିର ଅଭ୍ୟବ ବିନ ନା ।

ଶୁଦ୍ଧିରେ—ନା ହ'ଲେ ଏ ଆକ୍ଷେପ ମ'ଳେବ ଯାବେ ନା ।—
କାର୍ଯ୍ୟର ଅଭ୍ୟବରେ ଶୁଦ୍ଧିରାଜ-ପ୍ରେରିତ ପଦ ଆମାକେ
ଦେଖାନ ନାହିଁ—କାର୍ଯ୍ୟର ଅଭ୍ୟବରେ ଆମାକେ ନା
ବ'ଳେ କି ତିନି ଚ'ଳେ ଦେଖେନ ।—ଥାଓ ଅଛୁ—
—ଆମି କୁଟ ନାହିଁ—ଆମି ତୋମାର ମହାପ୍ରେମେର
ଅଭ୍ୟବ ହ'ତେ ଚାଇ ନା । ଥାଓ ଅଛୁ—ଥାଓ—
ଆମାକେ ନା ବ'ଳେ—ଏକବାରକୁ ନା ଦେଖ ଦିଲିବେ—
କି ? କି ? ଏକବାରମାତ୍ର ତରକାର୍ଯ୍ୟର ଅଭିଲାଷିତୀ,
ତାତେ ଏ କଷିତ କ'ରେ ?—ମ'ରେ ଥାବ—ଏ କଥା ଯମେ
ଆମଲେବ ମ'ରେ ଥାବ । (ମହା ଚକ୍ର ମୁହିରା) ହି
ହି ! ଏତ ଦେଖେ କ'ରେ ଆସୁତେ ହୁଏ ?

(ଦୀର୍ଘ ଓ ସମ୍ବରାତ୍ମର ପ୍ରବେଶ)

କରୁବି ଶୁଦ୍ଧମନ୍ଦିର, ତା ବ୍ୟାଙ୍ଗୋ ପ'ରେ ଏମେହିସୁ
କେବ ? ଉତ୍ତମେ ଗାନ୍ଧେ ଧାକୁତେ ଦେଖିଲେ ଆମାର
ମା-କାଳୀ କା । ଥାଓ ଶୁଦ୍ଧାବ ! ଏକଟି ଏକଟି
କ'ରେ କୁଳଭାବରଙ୍ଗଳି ମବ ଶୁଣେ ଦୀର୍ଘ । ଏକ
ଏକ ଦିନ ଦୀର୍ଘକେ କୁଳ-ନାରୀ ପରାତେ ପରାତେ
ଶିଉରେ ଉଠେବ । ଯାନେ ହ'ତ, ବାକାତେ କରାନେ
ହାବ କାହିଁ କୁଳଭାବର ଦୁଃଖ ଦୀର୍ଘିତ
କରେଛି—ଦୁଃଖ ଦୀର୍ଘ ଦୀର୍ଘ ଦୀର୍ଘ ଦୀର୍ଘ ଦୀର୍ଘ ।
ବୁନ୍ଦ କାନ ବ'ଳେ କୁଳଭାବର ଦୀର୍ଘକେବେ ?
ବୁନ୍ଦ କାନ ବ'ଳେ କୁଳଭାବର ଦୀର୍ଘକେବେ ?

(ସମ୍ବରାତ୍ମକ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଦୀର୍ଘକେବେ)

ଦୀର୍ଘ । ଆମିରିବ କର ଭାବି ! ଦେବ ବାହମା
ଦିନ୍ଦ ହବ ।

କରଲା । ତା ଆବ ଶୁଦ୍ଧ କି ବଶ୍ଵ ଦୀର୍ଘ ?
ଦୀର୍ଘ । କଟିବନ୍ତ ଆବ ଏକଟୁ ଏଟେ ଦେବ ?
ଦୀର୍ଘ । ଦୀର୍ଘ ।

ଦୀର୍ଘ । ଦେଖ, ଲାଗିଲେ ଦୀର୍ଘ ।

ଦୀର୍ଘ । ଲାଗିଲେ ନା, କୁମି ଏଟେ ଦୀର୍ଘ ।

କରଲା । ଓଟା ଆବ ଏକଟୁ ଛୋଟ ହ'ଲେ କାଳ
ହ'ତ ।

ମନ୍ଦ । ଆବ କଟ ଛୋଟ କରୁବ ?—ତରୁ ଅର୍ଦ୍ଦ-
କେବ ଉପର କେବେହି । ତୋମାର ମହିଦେବ ଦେ
ଶାକା ମନ୍ଦ, ତା'ତେ ମବ ନା କାଟିଲେ ଆବ ମାନାରମ୍ଭେ
ହଜେ ନା ।

बीमा। एकैसाठे ट्रिक उद्योग।

मन । फटडार्विल नाम । डेंगर्स कृष्ण ब्रह्मदेव ॥

कमज़ो ! ना ह'ले कि आर हातेक क'रे
तिक्किये आहि ?

ଶ୍ରୀ କବି ସାହାର ଆଜି ଯିବାକୁ କି ।

बीमा। महे, तदे आमडा आप्पि ?—उ कि महे
—उ कि ताहे, तुम्ही कैसेच ?

କଥା ! ସୁଧାର ! ପାଇପ୍‌ଟ-କୁଳରି ବାହୀ-
ରୀକରେ ଦାଖେ ତୋହାର ଜୟ ; ବୌଦ୍ଧର ଲୌଗକ୍ଷମି
ଡିକୋର-ପ୍ରାଚୀରେ ତୋହାର ଫ୍ରେଣ୍ ! ଦାଲିକା ଆମେ
ନା ଥେ, ଦେ କି ଅଭିଜ୍ଞା କରେହେ—ପାଗଲିଜୀ ଆମେ
ନା ଥେ, କେବନ ଥାମେ, କି ଏକାର ଅନୁମାନରେ ତାରେ
କି କରନ୍ତେ ହବେ । ସୁଧାର ! ଦରଦରେ ଏ ଦଶିମ
ପୈଥେ (ବୀପାର କର ଧରିଯା) ତୋହାର ହଦେ ନିର୍ଭର
କରିଲେ—ଦେଖେ ଯଦ୍ଵାରା ! —

বীণা। শব্দি।—জৌদন-করণের কথা জোড়া করে আস।

ମନ୍ତ୍ର । କହିଲେ । ସୀମାର ଅଜ୍ଞେ—

ଶୀଘ୍ର । (ମସରାତରେ ମୁଖେ ହଜ୍ର ଦିଲା) କୌଣସିଥାରେ କଥା କବି କବି ଥାଏ ନା । ଆମାର ପରୀକ୍ଷାରେ କବି ହଜ୍ର ତୋମାର ଥାବେ ଥାଏ ନା । ଆମାକେ ହେଲେ ଥାବେ ବନ୍ଦି, କବି ଆମାର ପିତୃତାଙ୍ଗ୍ୟ ଉଦ୍‌ବିରେ ଯେତିକାଳୀ କେବଳ କବେହିଲେ କାମକଳ ?

मत ! कहे, मैं कथा त कहेनि दीवा !

— দীপা ! না, সে কথা করবে না । সত্ত্ব ! আমি
কাম কর, যেন পিতৃবাজের উকার হয় ।

କହାନୀ । ତା ହରେ ଦୀର୍ଘା ।—ଏ ପ୍ରାଣେ ଥିଲି
ଜାଗାରୋଟିଏ ନା ହୁ, ତା ହଲେ ଅନୁଭୂତି । ଆତ
ମହାପ୍ରାଣ ଥିଲେ ଥାର ନା ।

বৈগা। সখি, তুমি বৌদ্ধপন্থী। তুমি যত্ন
আবাকে ছাইচ না, দিনিকে ছাইচ না—আবাদের
হ'লে কত মূল্যবান् আর এক বস্তুকে ছাইচ।
তোমার আর কি বস্তু সবি ! কিরি না ফিরি, পদ-
শুলি প্রশংসন কর ;— একবার সেই আদরে, যে
আবি বিশ্বপ্রদকে হৃষ্জ আন করি— সেই আদরে
আবার মথচৰণ কর !

কলা। আর হিন্দি আর (মুখচূরন)।—এই
আলোকিত কৃষ লও পুরাণ।—সার্বানন্দে সেব।

বীণা। আসি তরে—চল যুদ্ধালি !

[ସୌନ୍ଦରୀ ଓ ମନ୍ଦିରାକ୍ଷେତ୍ର ପ୍ରୟୋଗ]

करता ! सत्तासत्ताहै कि आमि कीहठि -सत्ता-
त्ताहै कि बजेव यहै बन धारा अधार लोड-
प्रिय ?

হি হি হি ! কো কদমে ! পরবৰ্তী
পদতলে, আবাহনী হৃদয়ের বলে
তৃষ্ণ না কো করেছিল পথ, নমনাধে
পরামু চালিয়ে বিবে বাজার দীরণ ?
শিঙুর ছাড়িয়ে গেলে ছটি বিহুনী
ক্ষম কর্তৃ সাতাতে ধৰার,—তনি বেচে
সার সবৰুল “বেব বিহুবাসী জন।
শিংড়েমে শুক কল বল, শুল মনে
নিলীনী হৈছে আৰু প্ৰস্তু দীৰণ ?”
আমি সাথে নাবাবেছি কাৰ ! ইত্তাপি !
তৃষ্ণ বলি কাহিবি কে হাসিবে ধৰার ?
আছে বনে বহুবৰ্জ কুণ্ড-অশোধ,
ভিশারী কাজাল লক্ষপতি ; আছে বনে
কাহালিনী রাণী ;—শশ নৃত্যিৰ হনি
যে ছটি নৰিনী ছিল পাশে, গেছে চ'লে
যৌথাবিষ। অক্ষকাৰ পুৱী, আশা খৰি
বৃক বালে বীচাবে এৰার। কৈবে কি না
অক্ষজ্যাৰ কৰি দৃঢ়নীৰ ?—ৱাগ রাখ
মহেশ্বৰি ! বিপনে তাৰ মা নিজাবিষি !
প্ৰতিকণ ! দে মা শকি কিশোৱীৰ কৰে,—
ভৱে বেন কীপে মা তাতাকী ! হৃষমনে
হৃথিনীৰ প্ৰাণ, কিৰে বেন আসে মা গো
হৃথিনীৰ স্থান ?—দে মা কিৰে কুমুদীৰ
যৌথি ; তৰে মেধাইৰ কোৱে ভবৰাপি !
কেবন কাদিতে আলে বাসী ?—শুলে দিব
কুমিৰীৰ, শুখে অঙ্গ চেলে দিব পাদী।
এ কি ? এ কি ? এগুণও অখানে ? শুল
তৃষ্ণ আকৰ্ষণে, সুমেৰুৰ হ'ল মা কি
বাহান-গতন ?

(अमर मिहारु लोहें)

करता । गो उ नव कूप देव
दहोमेक श्रीदोषन, ताहे आणि आहि
आपेही ।

কমলা ! মৈত্রি কি আশারে জাও ! হি হি !
সে না আছে তব তবে উপরাগী ?

ଅର୍ଥ ।

ଏ ମଧ୍ୟାବ୍ଦ ଫୁଲି କୋଷା ପେଳେ ?

କୁମାର ପାତ୍ର

ଅଧ୍ୟାତ୍ମିକ ପାଠୀରେ ଏହାରେ ଆଜିର ପାଠୀରେ ଏହାରେ

ପ୍ରକାଶକ ବୀଳା

ଗୋଟେ ଚାଲେ ? ଉକ୍ତରେ କୋଣା ?

କଥା !
କହାଇବାକିରିବେ । ତାହିଁ ବଲି ନୀତି ବାବ ।
ଏହି କୁଳ ଜଡ଼ । ପାତେ ଖେଳ—ପାତେ ଖେଳ ?
ବାହ ଶାହ—କରିବେ ମହାର ପତନ
ବିହୋଲ ତ ମହ ମାଥ, ବିହୋଲ ତ ମହ,—
ମହାରୀର ମନେ, କୁଳମ-ଶରମେ
ଅନନ୍ତର କୋଣେ ମେ ବେ ଅନନ୍ତ କାମେ
ଦୀଳା । ଶାହ—ନୀତି ବାବ ।

(ପରିଚାରିତ)

ଅଭିନାଥ । କଥାମେ ! କଥାମେ !
କଥାମୀ । କିମେ ଚାହିବ ନା, କିମେ ଚାହିତେ
କିମ ନା—
କଥା କହିବ ନା, କଥା କହିତେ କିମ ନା ।
ମେ ମେ ଉପରୀମୀ ତବ ତରେ ।

[ପରିଚାରିତ]

ଅଭିନାଥ ।
ଉପରୀମେ ତଳ ଉତ୍ସାହନ,—ବନରୀମୀ
ଭିଧାରୀ ମଜମ କୋହର୍ବର୍ତ୍ତ ଉପରୀମୀ
ଛିଲ, ତାହିଁ ମହାଲକ୍ଷ୍ମୀ ପେହେଛିଲ ।—
ଫିରାତେ ନାରିବ ଆର ତୋରେ ତେଜିବିନି !

[ପରିଚାରିତ]

ପରିଚାରିତ ଅଙ୍କ

— —

ପ୍ରଥମ ଦୃଷ୍ଟି

ଶିଦିବି ।

ମୂର୍ଖୀରାଜ ଓ ଅ ଜଗତିକ ।

ଅଭିନାଥ । (ପରିଚାରିତ) ମୁହଁରେ ବନେଛି ମୁଖେ ।
ଏ ବିଶୁଳ ମହା
କୁଟୁମ୍ବିତ ଅକୁ ବାବ, ତାର କରଗଲ ।
ବରନେ ଶର୍ପର କାନ, ଗରଳ ଅକରେ—
ଏହି ଦୂରୀ ମହା ଅକୁ ଶ୍ରୁତ ପାବକେ
ମହାର କଟକ ପୁଚ୍ଛ ହ ଭରାରି ।
ଶରକ ଉତ୍ତର ତେବେ ଯାବେ—ଶୁକୋଶ
ମହା ଅଭୌତ ଆଜି ବିବିଦେ ମଧ୍ୟେ ।
ଏହି ଅମ୍ବରମେ ଆଜି ତାରେ ତାତାରୀ
ହିନ୍ଦିଶିରେ କୁଲିଆହେ ମଧ୍ୟେ ଝରେ ।

ଏହି ଅମ୍ବରମେ ଆଜି ବିବିଶୁତ ଦୀର୍ଘ
ମେ ଦୂରୀ କୌଟେ କରେ ତଳମ ମେହନ ।
କେ ଜାନିତ—କେ ବୁଝିତ ଈଶ୍ଵରଙ୍କ ପତି
ଅକୌହିଲୀ ମେନା ଜାହେ ବିହୋରୀର ଯଥେ
ଅକୁ-କୁଳ ଯଥେ ଯଥେ ମହାରୀ-କାଳେ ?
କେ ମାରିଲ କାରେ ମୁଖ ? ଦୂରକ ପାତାର ?
ଦୂରକ ପାତାର ମହ—କୋଟି ତାତାରେ—
କୋଟି ଅକୁର ବଳକ କରିବେ ତେବେ—
ମହାରାଜ ପୂର୍ବୀର ଦୀର୍ଘ ଆଲୋକେ
ବନ୍ଦମେ ନିକଟ ଗିରେଛିଲ ।—ମହାରୀ
ପାର ହଟେ ଦେଖେଛିଲ ତାତାର ଟିକର,
ବର୍ଷ-କୁଳ ରମ୍ଭଲେ ପରି ଦୋଷମ୍ଭ
ଅକୁ ଅଟଳ ଦୀର୍ଘ ହିରାତି ମହାରୀ ।
ମେ ଦୀର୍ଘ ହଇଲ କୁର୍ବ କୋମ୍ବ ଅକୁ-କାଳେ
ଦୂରାରୀ । ଆତିଥୀ-ପରମ କଥା ମୁଖେ,
ମହା ମହା ତୌତ ଶଳା ଦୀର୍ଘ ବୁକେ
ନିରାକିତ ଶୁଭମ ବଳେ ଆଲିହନ କାମ
ମହାରାଜା-କରେର କୌଶଳ । ବର୍ଷକଥା
ଦେଇଲ ଦୀର୍ଘ—ଶୁଭମ କରିଲେ ନିରାକିତ
ଅକୁରାଲେ କିମା ପ୍ରାହୋରନ ?—ତଳ ଦୀର୍ଘ—
ଦୀର୍ଘ ଶ୍ରୀର ଶ୍ରୀ—ଅକୁରେ ଆବେଳେ,
ଆଗାତେ ମୁହାରେ ଆହେ ବତେକ ଶ୍ରୀରୀ ;—
ଏହି ନିଶିବୋଗେ ଆଜି ଦୂରାରୀ—ଏହି
ନିଶିବୋଗେ ବଳ କରି ଦୂରାରୀ ତାତାରୀ ।
ମୁଖେ । (ପରିଚାରିତ) ମୁଖେ ! ମୁଖେ ! ଅଭିନ୍ଦେ
କରିବ ବାଲ୍ଯକାଳ ।

ଅଭିନାଥ । ଅଭିନ୍ଦେଇ ହ ହାଜାରର ;—ଦୀର୍ଘତାବେ
ନିଶିବୋଗେ ପ୍ରେମେ ମଧ୍ୟରେ ଦୀର୍ଘ ଦେଖେ
ଛାତ୍ରସାରେ, କି ଧର୍ମ ମେ ଆମେ ମୂର୍ଖୀରାଜ ।
ଅଭିନ୍ଦେଇ ହ ହାଜାରର—ଧର୍ମ ଦେଖେ
ଦେଖା ! କାମ ପାଠେ କରୁ, ମହେଶେ ଶିର
କର୍ତ୍ତାରୀ, ଅଗ୍ନା ହିନ୍ଦୁ ତତ୍ତ୍ଵ କରି
ଧାରାଶୀରୀ, ମଧ୍ୟେ ଦିନିରା ଚ'ଲେ ଯାଇ
ହାତାମଜେ ମନ୍ଦବଳ ତରମେ ଦିନିରା
ପ୍ରକୃତିର ପକ୍ଷି ଉପେକ୍ଷିତା ତାମେ ଦୀର୍ଘ
ବିଜନୀର ପତି । କଳ, ତା ହାତେ କଥନ
ଶୋକେ-ତାମେ କୀର୍ତ୍ତିତ ବୁଦ୍ଧ ବନ୍ଦପତି
ହାଜାରୀରେ ଆମ୍ବରାନ, ହାଜାରେ ମଧ୍ୟେ,
ଶୋକେ, ତାମେ ପଥେ ତାମେ ପଥିକେର ଶ୍ରୀରୀ
ମୂର୍ଖୀ ବିଲିବି ଏଳ, ବର୍ଷ-କୁଳ ବ'ଲେ
ବ'ଲ—କେ ନାହିଁବେ ତାରେ ? ବନେର ଦୂରରେ,

অচলের সৃষ্টি ধ'রে সে বে মেহে হান।
অবস্থার প্রাণাশ্রম—তা না হ'লে কেন
বাঙ্গাল-শক্তি বৈত মহা জ্ঞা লক্ষণ
বীরগুণগম সহ চিত্তোরের ধারে
ধর্মচক্র দেব প্রাপ্ত ধৰ্মের ফলকে ?
মুক্তীগম চিত্তোল মৃত উলিয়ালে
মহন করিয়া নিতে সত্ত্ব আবেদন,
নবে চলি খেল বেথে অমন্তের কোলে
অমন্তের পতিপালে—বল পূর্বীজ
কল বাজ এসেছিল অবগ হইতে
চুপিয়ারে বিদ্যুতীর শির ? দিলোপতি
হাসিয়া হাসিয়া এল, হেসে চলি খেল
কেহ না করিল তার কেশ পরশন !

পুরী। কিছি সথে মোকে ত ঘূরিবে অশুশ ?
অবস্থা ! সে নিলিবে সত্ত্ব বটে সর্বলোকে যাব ;
বিদিশাখে জানাইবে সুবৰ্ণের বার্ধা ;
জানাইবে পোর্চিলে, প্রতিদুর্বল জনে,
গাহিবে শোকের গাথা ঘূরিবে অবশ !
কিছি হয়ে জয়বলে মাত্র অবৰ-বাজ
ভীষণ হস্তান-রবে ছাঁচি হে পথন,
শ্রান্ত তাওল-নাচে ঘাটোর মেধিমী,
কোপার কানস-বল, কোলার স্বরে
মহীম বিহু শির, বৎ-কুক-নুর
দেবগন-ছাঁচা কারা স্কলে বিলিয়া
সে হাঁচারে করে ঘোগদান ! কেহ নাই
কান দেব অভাগীর শোক-উচ্ছারণে !
কীর্তি তার পদমন্দে করে ; ইতিহাস
প্রতিগোড়ে ছজে ছজে জলস অক্ষে
অভিযান দেব তার দিপিয়ালী বীর !
হর্ষের যে তিলোভয় জপের ছটার
স্মৃতিক ছিল উপলিয়া—কিবা তার
পরিধান ? কেন হে সে অনেক স'লিল
আচ্যুত ! কোথার মেধিমী—কোথার সে
মুরোজিমী ?

চিত্তোর সাজাও-জৰু আছে
ইতিহাসে ; চিত্তোর-মাতীর শোক-গান
লেহ সনে ভুবেছে অনলে ! তল বীর !
ছাঁক পাপ ধর্ম অভিযান—নিশিয়োগে
এস তাপি ছৰ্মায়, এস বিশিয়োগে—
বথ করি হুরায়া কাতাবী !

পুরী। সথে ! সথে !
সৃজনের বৃদ্ধি-পালনে—যে অশের
হাত, জাতা, বধ, পৃত, কষ্টাদম—বথ

বিহারিল বিশৰ্জন—মেই নামাবশে
অবস্থা অবস্থা করিব প্রাণাশ্রম ?
অবস্থা ! ফুলগল, ঘোরগল, প্রিয় বঙ্গগল !
ভারতের প্রিয় পুত্র, রাজপুত্র নোর
চির পৌরবের ধন—অস্ত পুরোহিতে
অস্থায় বধন-শেনা কীম আকুমন
ভীষণ ভুলে দৃক মিতে হচে— প্রিয়
সদজ্ঞিত রও ! সাবুগম বন্ধুবীজা,
ভৃক্তসামান্য বিশুপতি—প্রিয় ত'রে
শেৱার্ক নিশাৰ ডাক তীকে ; তল হাই
বে হাঁচিলে বাঁচে তাই লক লক শুণি,
অবস্থ কি পূর্বীজাক তারে বীচাইতে ?
ত্রিমহস্য কল-রকে কৃবিবে মেধিমী,
এক দিনে নিতে হাবে চিত্তোরের আর্ম !
তবু কার্য্য হবে না সাধন !

বিহু র দৃশ্য

পরিষেবা ।

সিন্ধুরা ও দুর্যোগ ।

সিন্ধুরা ! এসন বাজারে দূষি করিলে আমাৰ
ৰাজা, পৈতৃকবসন দুচিল না—গোড়া
ছাই মূখ ঘূর্ছিল না,—হিছু দাও একা—
কেবল পেৰেছি সাবী অধৰ্ম সংযোগী !—
আৰ কেল-হাসাইবে বিছে শৰুণে ;
হিছে কেল মাথাৰ বকল ! হে কৌশলে
শত থতে ছিল কৰি পৌহার্দেৰ হালা,
বিলে রাজা উপহার, তাৰ অক জুলে,
চিৰ-শৰুণার পদতলে ; মনোৱাহে
হে চক্ৰি হে জুহলে হানিলে স্বৰলে
মাজিবকে মহাশূল তনুজ-বিজ্ঞেব ;
বে অভেজ চৰাজেৰ অঠৰে পকিৰে
চিত্তোৱ আকাশ হ'তে হ'ল অৰ্কণীন
সুবিহল তাৰকা-বুগল, কোন প্রাণে
ও হেন যহানু কৃষ অশৰ্নি-জান
জুবাইতে চাঁক রাজা সকতা-মণিলে !

শুণ্য !

উপাস কি আছে আৰ ?

মহাবশে
আত আদি, চিত্তোৱেৰ রাজা পৰিবার ;

ଆମି ସମେତ ହବ ନା ସହାର । କହୁ
ରାଜାଲୋକେ ବିଶ୍ଵାସେ ଆମା ନାହି ଦିବ ।
ଥାରେ ଥାରେ ଧାର, ଡିକା ମେଗେ ଧାର—ତୁ
ଆତିଶ୍ଵରାର ଧରେ, ତାରତେର ହିମୁ
ତାରେ ନାହି ଦିବ ତାନ—ତୁ ଏକ ଆମି
ମେ ପଥେ କରିବ ବିଚରଣ ।

ଶିଳ୍ପୀଙ୍କ : କବେ ଏବ
ଶୁଣୁଥର, କବ ବଳେ କୋମୁଟ-ଟାର,
ରହେ ରହେ ଯିବାରେ ତେଣ ପ୍ରତିପଦି ।
ଶ୍ରୀ : ମଧ୍ୟବାର ତୁମିହାଛି,—ତିନବାର ମେଥେ
ବେ କାର୍ଯ୍ୟ ନିରଜ ହୁଲୋକେ, ମେହି କାର୍ଯ୍ୟ
ମଧ୍ୟବାର ହିନ୍ଦାହି ଆଗ୍ରାନ,—ଆମ
ଇଚ୍ଛା ନାହି ।

ଶିଳ୍ପୀଙ୍କ : ଜାନ ଯବି ଇଚ୍ଛା ହାବେ ହାତେ,
ଅବଳାର ମଜାଇକେ କେନ ଏହି ଦୀର୍ଘ ।
ହିନ୍ଦ ବାହୀ ତୋହାର ଲାଦାରେ, ଛଳନାର
ଚକ୍ର ହେବେ—ଟ୍ରେନରେ ବୀରଭାବାଦ, ତଳେ
ଭୀକତାର ଖୋଲନ ବିକାଶ—ତାହି ହେବେ
ନା ବୃଦ୍ଧିକା କରେହିନ୍ଦ ଆଗ୍ରାନ । ବାଜା ।
କୁମି ତ ଲବେ ନା ଜାନି ନିଜ ମହେ ଲାହେ
ଅଭିଭାବ, ହଜେହିନ୍ଦ ଲାଦାର-ତାଗିମୀ ।
ମେ ଶୁଣ ଘୋଲେ ଦୋହି କେନ ବାରପର ।
ଶ୍ରୀ : ଶକ୍ତିର ସହାଯାଦୀ ତାର କଣ ବାଧା
କରେହି ଅଧାନ, କାର୍ଯ୍ୟ ଅବତାର ଦୀର୍ଘ
ହିଲେ ମେଥେ ମାହି । ପୂର୍ଣ୍ଣାକ ତିନବାର
ଶ୍ରୀମତୀ ବିରାହେ ଆହାର । ତାର ଶକ୍ତ
ଆହାର ଶିଳ୍ପୀଙ୍କ ?

ଶିଳ୍ପୀଙ୍କ : ରାଜକୁଳରେ ସହାଯାଦୀ
ବିଶ୍ଵାସ ଦୀଗର, ଏକମାତ୍ର ଲକ୍ଷ ତାର;
ନଥେହ ମଧ୍ୟବେ ଯବି ପଢ଼େ, ଚର୍ଚ କରେ
ତାରେ—କୁହ ବାଧା କିମେ ନାହି ତାର; ଯବି
ଦୀର୍ଘବାର ପଥ ମୋହ କରେ, ଧରେ ତାରେ,
ପରମ-ତୁମକୁରେ ବେଳାହୁମି ପରେ କରେ
ବିନିକେଳ, —ବାଧା କବେ ହାଲେ ଶ୍ରୀମତେର ।
ଶ୍ରୀ : କି—କି ?

ନାହି ଆମି ? ନାହି କି ଆହାର ପରିଚି ?
ତାରକାର ଏକ ଆବର୍ତ୍ତନେ, ଅଭୂତ
ପର୍ବି-ମାକାଳନେ, ତାର ବୀର କେ ଆହିଲେ
ପାଇଁ, ଏକ ମଧ୍ୟବାର ହୁଇ ମୋହରେ
ଥାବେ, ଦିଲେ ପାଇଁ ଦୀଗରେର ବାଧାନ—
(ଶୁଣ କିମେହାର ସହାର) ଅନୁଭୂତମାନ କୁମି
କୁଳଲେ ପ୍ରେସ,

ତାର ଲୋତେ ସର୍ବିଦ୍ୟା ପଥେ, ବିଜ ହାତେ
କଟକ ରୋପନ କରେ—(ଏକପୋଟେ) ନାହି କି
ତାହାର ପରିଚି ?—ଅଜି ଅନ୍ତର ତାକା ।
ପାହୁ ନିରୀଳମ ଅଧିର୍ଥ ଏଥନ ।

ଶିଳ୍ପୀଙ୍କ : ଏକ ବର୍ଣ୍ଣ
ବିଭିନ୍ନ ମାନ-କ୍ରମ । ଏକ ଲିଙ୍କେ
କର ନିରୀଳମ, ଧର୍ମ ବଲେ ହେବ ଆମ ;
ହେବ ଅଜ ଧାରେ, କୌବନେର ପ୍ରତିକାରୀ
ବଲିବେ ତୋହାର ନର—ନନ ! ଏ ମଧ୍ୟବାର
ଅଧିର୍ଥ ମକଳି—ଶକ୍ତା, ସହା, ପ୍ରେସ,
ହିଂସା, ମୃଗ, ହରା, ଉପକାର—ଆପୁର୍ବିକ
ଦେବକାରୀ—ଅଧିର୍ଥ ମକଳି । ହରାଭାଗେ
ଏକବାର ଫେଲ ହେ ନରମ, —ହେବ ବୀର
ଶ୍ରୀମର୍ଦ୍ଦିଵିହିତ ବିଶାଳ ଲଙ୍ଘନ ।

ମନେ ହେ ଦୁର୍ବିତେ ପାହେ କୋଟି ପ୍ରାୟମାତ୍ର
ଶୂନ୍ୟ ତାର । ମହାବନୀ ତାକା ହୃଦୀରିବ
ଆଜୀବନ ଦୁର୍ବିତାଛ ମାରାହୁ-ମନେ ।
ଦୂରମ-ଦୈତ୍ୟ ତାର ଛିଲ ନା କି ଜାନ,
ଧର୍ମଦୂରେ ରଥେ ହର ନିରାଶମନ ।
ଜୀବ ମୋହ କରେ ଦେଇ ଦୈଦେ ରେବେହିଲ
ଶ୍ରେଷ୍ଠ-ଭୋଗ କହୁ ସର୍ବିଦ୍ୟାରୀନ ତାକା
ଛିଲ ନା କି ତାର ? ବାଦମ ଆଭିଭାବରେ
ଆଲୋକିତ ମଧ୍ୟ ମଧ୍ୟବାର, ମେଥେହିଲ
କୁଳନେର ନର, ତାର ଅଭିହରମରେ
ପାଇଁ ଥାବ ବିଳ ତାରେ ନାହାଇଲ । —ଆର
ଶ୍ରୀମର୍ଦ୍ଦି କୁମି କଥା, ଆମି ବଲି,
ପରମକ ଧର୍ମ ମାନେ ଦେଇ । ପ୍ରତିଜ୍ଞାର
ପଥେ ଚଲ, ସର୍ବମାତ୍ର ହେବ ନା ତୋହାର ।

ଶିଳ୍ପୀଙ୍କ : କି କି ? କି ତୁମ ଶିଳ୍ପୀଙ୍କ ? ବର୍ଣ୍ଣର ମୁଖେ
ଏ କି କଥା ? ଦୁର୍ବିତ ପରମ-ମର୍ଦ୍ଦରେ
ବର୍ଜନନ ହର କି ମନ୍ତ୍ର ? ନାହି ! ନାହି !

ଶିଳ୍ପୀଙ୍କ : ରାଜନୀ, ପିଶାଚି ! ବଳ, ନର ବଳ, ରାଜନୀ !

ଶ୍ରୀ : ନାହି ମୋହ ମହେ ପରିଚି ।

ଶିଳ୍ପୀଙ୍କ : ତାଇ କୁମି
ପାକମି ! ପିଶାଚି ! ବଳେ କର ତାର, ରାଜନୀ—
ବେଦେହିଲ ହାତ—କୋନ ପଥେ ହାବ ।

ଶିଳ୍ପୀଙ୍କ : ବର୍ଜନ କିମେହାର
ଦେବି, ଶୁଣେ ଦେବ ନାହ । ସର୍ବିଦ୍ୟାର
ରାଜନୀ ; ପିଶାଚାରେ ମନ୍ତ୍ରାଦେଶ ଅଭିକାର ।

ଶିଳ୍ପୀଙ୍କ : ପିଶାଚାରେ ଛିଲ ଲିତା ।

ଶିଳ୍ପୀଙ୍କ : ପର୍ବିହକା କୁମି ।

মৰ্যা ! অৰ্পণ আৰম্ভ কৰা যাব, পড়িবাছে
বাজা কাহ কৰে ? পিয়ে ! বাজ ক'ৰে মুক
একবাৰ, কুমতিৰ উচ্চেজনাৰশে
কোৱাৰ কৰেছি সৰ্বনাশ !

সিলুৱা ! সৰ্বনাশ ?
কৰেছ মাঝৰ কাৰ্যা ; অপেক্ষিক দেহৈ,
মহনীকে মুক দে মুখেৰ তাৰি কৰে ?—
কুটোচ—জৰিবাৰ খিথাছে সময়।

মহম মথন ছিল লৌহ-প্ৰজনৰে
বাজবেকা, তথন উপৰ হচে, রাজা
কোৰা, রাজাৰ কোৰা, বলে কুটোছিলে ; কিন্তু
মহম মথন চাৰিখানে বাজ-বৰ্ষে
থেৰিল তোৱাৰ—নিকে বাজা এলে পাহে
কুটোইল, সে মহম মাঝৰে কুটোৱ
হাটি পাৰ, মুক কৰে বনেছ হেৰার।

মৰ্যা ! তাৰারী সাধা নাই তাৰারে পৰাপ্ত
কৰে ! আছে সাধে সে অৱৰ—সেই ভীম-
পৰাপ্ত দেহকৈ দীৰ ! আলেখতি !
থেৰেছ ত তাৰে ?

সিলুৱা ! সিংহে সিংহে হৰ বণ,
এক ফেলোৰ তাৰ অবশ্য পতৰ ;
বাঁচে দেহ, পশকে বহিতে পাৰে তাৰে।
ভক্তেৰ সময় গোছে : বাঁচো যদি বাঁকে
অভিজাৰ, এস সাধে ! (অকৰ্ম)

মৰ্যা ! পিয়ে ! আৰু কৰা
কৰা ! তথ অৰ্পণ প্ৰতিবাৰ কৰিবাম
পন, পিয়াৰে অনল বিব। পিঙ্গলাজা
না পাইছ চান : ধৰ সাক্ষী ক'ৰে বলি
আলেখতি ! পিঙ্গলাজা কৰিব শৰণ।

সিলুৱা ! বাকাবাধে কালে সৰীৰুল, বিহাসম
তাৰে নাহি উলে।
এস সাধে—ওই কৰ
অগণ্য কৃষ্ণ মৰ ভীম পৰাপ্তনি
গুহামাৰে হানিল অশনি। হেন ঘোৰ
আৰু বহুল হাজাৰ মা কৰ সহায়,
জীৰ্ণবেৰ পেৰ এ পহাড়।

[উচ্চেৰ অহান]

কৃতীৰ সূচী

মুৰ্মৰেৰ মৰা তাৰি।

(মেলেধো) মৈজকোলালাল ও রাজুৰনি।

মৈজগণ ! ভৰ নাই, ভৰ নাই, পশামনে আৰু,
বিয়েৰে না কৰি যোৱা অহেৰ প্ৰাপ্ত !

(সহৰাজেৰ প্ৰবেশ)

মৰ ! কে কুমি সময়ে এলে ? নাহি ! কিমা
মাৰীমুক্তি দৰি, বৈতোৱ সংগ্ৰাম হেৰে, কিমে
একেজুনজানিদৰনী ! এ কি রামৌৰ
বৰ ? কিমা অহৰেৰ হৰিতে কৌৰন,
মেঘমে দান হিতে অহৰু ধৰন,
আশৰামুলাও কৰে, হোহিনী মূৰতি
ধ'ৰে, হাই তাৰে এলে নাৰাহল ? নাহি !
অগৰামি নৰেৰ জননি ! দিগৰাজু
তোমাকে সম্ভব মাঙঁ ! বিদ্যুতী কুমি
অবাশনি ! বীগাৰ সীহীতে মৃত সৈৱ
উটিল আপিশা ; তাৰকাৰ প্ৰহৃষ্টে
মীহীৰ পকিল চলিয়া। কিন্তু হাৰ
আপিলাম যাইব কাৰণ, সে মহাশ্যা
কেৰাহাৰ এখন ? অহৰিহু তৰ তৰ
কৰি তীৰে সমৰ-প্ৰাপ্তণে, তুকু ত
সকান না পাই তীৰ ! তৰে কি এলে না
পুৰুষাজ ? বহুমাৰ বাক্যবাদে হিৰ-
ভিৰ হিবা, আপনা কুলিয়া—বহাহতে !
হ'লে মাকি হতিহীন ? পৰে কৰা কৃষ্ণ
বালিকাৰ, হিবা কি কল্পিত তাৰ ? শিক-
পৰভৰে, কল্পিত ধৰণী-পৰে, ভিত্তি
চূঢ় মহাইনী কুটোল কি কুমিতলে ?
হে বিদ্যাত ! পাপমনে হেন কিং কি
ফুন দাঁও, বিদ্যাৰ কাহিয়া ন . . , দেন
দেহেৰ না তিছ বয়—যেন কুটে আসি
আহাৰেৰ তৰে, দেহজ পৰিকাশকে
শুনি, শুনাল যাব বিবে ! পুৰীয়াৰ !
দেৰা হাত,—তাহি দৰি কৌবনে না ইৰ
প্ৰেত-মূৰ্তি দেখা দাঁও ! এ কি !

(বীগাৰ প্ৰবেশ)

একাকিনী আৰোৱাৰ আপিলি উৱালিমি !

বীগা ! তোমাৰ মুকিনী ! বীগাৰ ! কোৰা তৰ
সহোদৰ ! হ'ল না সকান !

ମୁଖୀ ହିଲିଯାଇ
ସର୍ବଜ୍ଞାନ—ଆଶ୍ରମକା ହଙ୍ଗମେ ମନେ ଦୀପେ !
ବାଲିକାର ପରେ କୋଣେ, ଡାଇ କି ଆମାର
ପୂର୍ବର ତିଳ ଦିଲିକରିନ୍ତିମାନ !

বীণা ! হি হি হি হি !
 বসমাই কর হে ছেমন ! খিশোবোৰ
 কুমি না কুমার ! বীণার ধামী না কুমি !
 হেন কথা কেমনে হে সনে পিলে ধাম !
 সকা঳ পাইলে তাম, না হ'লে আসিও পিল,
 আজি উদ্দিনীর শেষ অভিমন্তি !

गवः । आत्र कोशा वेदि दीपा ।
दीपा । से कथा जानि ना
जानि ना तरह तरह ।

ପରମାଣୁ କହିଲା ତାର ।
ଏହି । ଏହି କି ବିଶ୍ୱାସ
ବୀରେ ! ପୃଷ୍ଠୀରୀଙ୍କ ଆଧିକାରେ ଥାଗିଥିଲେ ।
ବୀରା ! ବିଶ୍ୱାସ ରଜନୀ ହେବ, ତୁ ପୃଷ୍ଠୀରୀଙ୍କ
ମା ଉପିଲିହେ, ଏ ବିଶ୍ୱାସ ଆହେ ପ୍ରାୟେଥର !
ତାହିଁ ଆହେ ତାତ ସବେ ; ଅନ୍ଦରେ କର
ଦୁଇ କଳମେ ।—ଡେଟ ଚର୍ଚରର ପ୍ରାଚୀରେ, ଦେଖ
ପ୍ରାଚୀର-ବାହିରେ କେହ ଆହେ କି ନା ଆହେ
ଭାଲ କରି, କାମୁକରେ ପିତରଙ୍ଗା କ'ରେ
ଅଧିକାର, ଛିଲ କି କରିଲା ଯାନ-ଦକ୍ଷ
ଏହି କାଳ ।—ଯୋଗିଲ ବସନ୍ତ ପ୍ରାତି ତାର ।—
ତା ମର—ତା ମର ମର । ଭୌତିକ କି ପାଠିବା ?

ପ୍ରାଣ କି ଏହି ଶ୍ରୀ ତାର, ଫେଲେ ପୂର୍ଣ୍ଣ
ଶରୀରାବ କୌଣସୀ-ବିକାଳ— ସାଙ୍ଗିକାର
ଦୁ ବରଣିଆ, ମୋହାମିନୀ ହାସି ଦୟେ,
ହର୍ଷ ଫେଲେ ଦେଖ କି ଯେ ବ୍ୟାପାକ-ଭାବେ ?
ତା ଜାହ—ତା ମର ଆଶେର !—ଦେଖ କୋଣା
ହୃଦୟ ପାଠାନ, ଦେଖ ତାର ମନେ କୋଣା ?
କହଳା-ଜୀବନ, କୋଣା ଫରିର ମରୀର
ଶିଖ ବାଣ ସର୍ବିରାକ । ଆଶୀର୍ବଳେ
ଉଦ୍‌ଦେଶ୍ୟକାର ଜୟ କଥା ନିରୀଳା ।

(ମନ୍ଦରୀଙ୍କର ପ୍ରାଚୀବାଦୋଧିତ)

ସମ୍ବନ୍ଧ । ଶୀଘ୍ର । ଶୀଘ୍ର ।

यौग। कि देख—कि देख प्राप्तिर् ।
तत्। निधन—जलसंवाह साक्षर्-माप्तिर् ।

गोपी। विष्णु आदेश तोहं देवा-वाहन ॥

বিশাখে বিশেষ হিতি, বিশাখে কৌবনে
শৈতি ! নহে, অবিশাখে কৌবন-নাটকে
প্রত্যোক অক্ষর টুকু হিবে ঘলসিয়া।
শাস্ত্ৰজী-আবেদনে অভিযানে ভূল

बहिं तद शाहेद्वरं अकृत्प्रथमं यत्,
विश्वामि कि तोयारं कथारं ? तृष्णे लक्ष
मोहरं—आमारं देखोउ आनिकर !
सम् ।

ଆମେରବି ! ତାରି କୁଳ ହେବି , ହେବି ତୋଥେ
ନାହିଁ ଥିଲେ ।—ଶୀଖ ! ଶୀଖ !

प्राचीन

ତାତୋରୀ ମେଳା ହିଲିବିଲା ପ'କେ ଥଣ୍ଡ-
ହଳ—(ବୀଧାକେ ଭୂଗିରା)
କେ ଆଶିନ ? କେ ଆଶିନ ସହାରୀର ?
କେ କରିଲ ତାତୋରୀର ଅଜନ ଚୁପ୍ରଦିଃ ?—
ଏହି ସେ ଏ ବିକେ ପୂନର କରି ବନ୍ଧମ
ଅରିକୋଳେ ନିଜାଗତ ରାଜପୁତ୍ର-ବୀର ।—
ଏହି ସେ ସବେଳେ ଲାଗି କରେଇ ଶରୀ
ବସୁକାଳ-ପ୍ରବନ୍ଧ ବସୁକାଳ-କୋଳେ ।

ଟକ୍କର୍ତ୍ତା

১০৪

३१४

ଦୀପା । ଶାନ୍ତରେ ଫେରିବକ ଅଛେ ଯାହାଇଥା
କି ତୌରେ ମୁଣ୍ଡି ଆଜି ଥାଇଛ ଏକାଟି !
କି ତୌରେ ମୁଣ୍ଡି ଆଜି କବ ସକାଗାଟି !
କି ତୌରେ ମୁଣ୍ଡି ତୁ ଅନ୍ଧାରୀ ବିଦି ।
କବନୀର କୋଲେ ଧାରି ରଞ୍ଜିତ ମୌଳିରୀ
ଦେଖି, ରାତ୍ରାଇଥା ହୃଦ କର, ଦିନାକର ।
ଅଭିନାମେ ଧରିଯେ ପିଲାହି କରଦାର ।
ତୁ ତୁ ଗିରିଲିଙ୍କେ ବନି ସିକ୍ତ ନରନ ;
ହୋମଯାନେ କରି ଆରୋହି, କୁକୁରୀରେ
ଦରା ଦିବାରୁଷ, ଲିଙ୍ଗରେ ଶିଥରେ ଥେଲା,—
ଦେଖିଯା ବିଦ୍ୟା ଦାଲା, ମେ ମୁଣ୍ଡ ମୁନ୍ଦର
ତେବେ କହ ହେଲାଇଛି ।—ତୌରେ ମୁଣ୍ଡର
ହୁ କି ତୁ ଧାରାପା । କି ତୌରେ ମୁଣ୍ଡି

তব, মিশেও কান মা তৃষি অভগ্নায়ী
হবি। হাও হেব !—এস না, এস না আৱ।
আলোকে সীমার মাখে, আলোকে বিশৃঙ্খ
আসে—বিশৃঙ্খ তাহি না আৱ। তাৰিধাৰে
কাটায়ে কাটায়ে মাজাবেৰ শব্দালি ;—
শ্রাপ প্ৰাপৰ-বকে হিৰ উৎপিণ্ডা,
মকলেৰ ধৰি গলা, আচুক-জজন-
জপে, তাইথাৰে কৰিব কৰুন। হেব !
চিন্তাৰে মেধাৰ আমি জহি-সিংহাসন,—
দমাইয়া তাৰে ধৰে ধৰে সাজাইয়া
হিব মলে হজাপৰ মালা। যাও হবি,
মিনতি আমাৰ কিছু বৰ্ষি রেখে যাও ;
কত কুলেৰ শৈল চাৰিধাৰে, কত
অৱলা মাসাৰে কত কেশহীৰ বল,
কত পিতা, কত পুত, কত শুহোৰ,
অভাগীৰ ভাগী কত আজো এ প্ৰাপ্তিৰে
দে মৰাৰ তৰে—কে অভাগী মানবেৰ
শ্ৰান্তে মুখেৰ মসামারে, কিছু বৰ্ষি
হেথে দিয়ে যাও—হেব ! আলোক-ছলাৰ
বিশৃঙ্খ তাজিয়া হাও—হেব পুজহীয়া
মতা নাহি কীদে, দেব দাক্ষ দিবাদে
থকে না আহাত কৰে অনাধিনী মতী।

(অৰোক সৈনিকেৰ গ্ৰবেশ)

সৈনিক। আলোকে পড়িল আৰবণ, আৰ
বে মা—চলে না কৰন।
বীণ। কোৰু বিকে ছিলে রত অৱেষণে ?
সৈনিক। দে বিকে প্ৰাচীৰ বিত্তিধাৰা,
হৃষ্টিধৰে পশেছিল মহাঞ্চল সাহে,
বৰনেৰ মুক ডিয়ে বীণি মেধা ঘৰ
তিন শত বৌৰনেৰ কৰেছে অৱ-
তৰে ; তাহাৰ উতৰে, প্ৰাচীৰ-বাহিৰ-
আঁকে কৰেছি সকান।

বীণ। হেথা বীৰবৰ !

অৱেষণ—হেবহৰে কৰহ সকান ;
বৰি দেখিতে না পাও, আলোক লইয়া
এস। দেখ সাৰাহান, একটি প্ৰাণী
জীবন ধাকিতে যদি মাটে প'চে রহ,
বৃথা রাজা অধিকাৰ।

[সৈনিকেৰ গ্ৰাহণ]

কহিয়া সমৰ-
জ, কোৰা মেলে মহাশৰ ? বীৰেৰ সে

মিনৃত কামন, দেখা তবি-শৰী গলে
জৰে ; দেখা বিহুৰাতে কৰবেত পৰিনি—
গৱিঙ্গ অশনি, কহলে বলে মলে
ভৱন-কৰাৰ ; কোকিলেৰ কৃহৃদৰ,
বাহনেৰ রথ, কুৰুক্ষেৰ আৰ্তনাম,
শৰ্কুলেৰ জিধা-শৰ হৃষাৰ—মুৰে মুৰে
চলিয়া উলিয়া, বছ আলিঙ্গনে 'মিলি'
অক্ষাৰে হাতেছে পৰিগত, মেধাৰ কি
বীৰবৰ বিশ্বাস-বিৰত ? দেখা হত—
হৃষাৰকে দেখা, দিবাদে আনলে দেখা,
কহিয়ে মনে দেখা এক সিংহাসনে
দেখাৰ কি আলিঙ্গন মিলেছ পাঠানে ?—
দেখা পিশিবে নলিলী তোলে মাথা, দেখা
কুমুদিনী বকি-সনে হেসে কৰ কথা—
কমলাজীৱন ! তাৰকাৰ দৃঢ়হৰে
ধন ! মেধাৰ কি আছু কাৰ প্ৰাণীকাৰ ?
(দেপৰো) হেবি—হেবি ! মেধে বাও !

(বীণাৰ গ্ৰাহণ ও পুনঃ প্ৰবেশ)

বীণ। পাঠান—পাঠান !
থৰ্গে কৰ হ্বান ! রাধিকে বীৰেৰ মান
কঢ়-অছে অক্ষিঙ্গ পলাজিত দেৱা
ফিৰাইতে, শৰ্কু-সেনা-মুৰে ধীৰ আগে
দেছ প্ৰাণ ! শৰ্কু বৰকত প্ৰাপ্তিৰ, বকে
মহত সুবৰ্ণ-হাৰা ! পাঠান—পাঠান !
হ্বনে কৰ হ্বান ! আৱ তৃষি ? মুখে বৰকা
নাহি আদে, নাদে জিলা জড়ায় পিলাদে,
আৱ তৃষি ? রাজহৰে শিখৰে বিশ্বা
অভাগ্য বাজাৰ নিৱাধিৰা, এক ম মু
শতকে মোপান নেমে এলে— এ-মনে
বনবাসী—আপনি হইলে তি... ম
আৱাদে কৰিলে দাসী ! কে তৃষি ?

তৃষি কে
বৰগ-কৰন ? থৰ্ণে ছিলে মৰ্ণো এলে
মাধিয়া মৰ্ণোৰ কাৰ থৰ্ণে হিৰে গেলে।
অজৰ ! অজৰ ! কমলাৰ মৰ হ'ক্তে
বৰ্গ-বৰ্গ এত কি মৃত ? আৱ তৃষি
নৰে লাৰাহান। প্ৰেমীৰ তিৰকাৰে
মুকৰেছ কাৰ হৰে—এতেক সকানে
তৰ হ'জিয়া না পাই ? আৰু বিহুধাৰা
ছাকিতে কাতৰা রাখি, ধৰা কি মুকাৰে
যুকে রাধিল পুধীৰাক।

(তারার গ্রহণ)

তারা !
রূপে রূপে আম আমি ; যদি বে আসিল,
আমি কান, কানি বোধ নাই কি কোমার ?
বীণা ! কে ও বিহিমি ? আম বাজাইয়ে এস
বিহি ! বলি কোমার পরশে আপি পাই ?
গোচর-বহুত কথা করো নাক আর ;
অথবা আবার আবারে বিড়িষিত
কোচল কোমার ! কান আমি বহিতে সংসারে !
বিহি—বিহি সংসারে বহু ভাল, তাই
মৃত্যু বিহির বিবান ! পিশাচ পুড়িয়া
নাক, মানব বিলু পাক—বিহিমি !
বের কেন মরে তার সনে ?

তারা !
আকেল সারে না বীণা ! পিতারে আভিষে
লোক করেছি প্রেরণ, পাতিয়া রেখেছি
সিংহাসন ; যাও বুরা ভিন্নী আমার !
বসাইয়ে টাঁবে সাধু কানার কাছ !
মুখে মুখে গৃহ-উপশহ-সম, মের
মুর্ম চলে ; পিতার আসন নাই টলে !
সুর্যায়ত জীবন উঠাণে সংসারের
জীবন জীবিয়া, পিতা অঙ্গে জীবন
মৃত্যাইয়া, আছ বির ! তীব্র পূর্ণায়
হৃষি বিলুর পায় ! কানার বর্ণনে
হে মৃশ, সে ত জীবনে বিশ্রাম দান।
সে ত পুরু অনন্তী কোলে, আখা কোটা
নকন-নৃগলে, সংসারের দৃ হ'তে,
যদি করে মৃত্যু দৃশ্যম ! যতে ত
আমার বিকার, বিষয় দশন তার
অবসরে পাশল করে ; জীবনে হৃষ
বচ আলো ! ভগিনি ! ভগিনি ! বগুজ
অবসরে ঝুলো নাক মংগনের কথা !
মূর হ'তে সকলি সুন্দর,—পর্যন্তের
গাত্র হে মূর, মূর হ'তে কলমুর
শোকা ধরে, বিঝি অবগত দূরে
বৃক্ষ কলে জুলায় দৰ্শকে ! আমি নারী
ধরিয়া জননী, কোথায় অগণ্যে আমি
বিষ আনন্দন, কোথায় অগণ্যে আমি
করেছি সহার ! মূর লীগ-শিখা সম
বে হৃষ, আগে কেলে বেত মজিকাৰ
পশ্চ-সকালনে, এবে তার সংহৃদয়ে
অশনি উঠিয়া থার ! আবার মুর !

কারে বলে ? বিহি—বিহি—বাও চলে, দেখ
কত মূরে এসেছেন বহারাজা ! তব
কার্যাত্তার মোরে দাও—মুকেছি কথার
তাবে এখনি আমাৰ হেতে হবে ! তুমি
পিতারে করিয়া বাজা, মারে বাজুকানি
আপনি ইজ্জতি হৰ ; বিতোৱ বাসবে
সহৃ-বাসৰ হাও ! বাও, শুনী হৰ
শ্রেষ্ঠারি !

পক্ষম মৃগ

বাঞ্ছেজ (অপরাধ)

বীণা !

বীণা ! এ ত ভাল মৃত্যু ! এতিপৰে গৃহে
উৎকৃষ্টায় মার প্রাপ ! ও যা হৃদেখি !
তোর তারা বীণা জিনি হৃণ, বিদৈমৌর
মৃত আভি ফেলে অঞ্জলি ! বারা গোছে—
তারা গোছে—চীৎকারে, রোধনে,

শোকে আৰ
আসিবে না ! বে আছে, মে গোল কোঁৰা ?

(সহস্রাবের গ্রহণ)

সহ !

বীণা ! আবার করিয়া মোৰ সুসহ-অসহ,
সেখা হিলে দিবাকৰ ত গেছে বহুক্ষণ,
যদি না পেলে সৰ্বন তার, কিৰে কেন
এলে না কৃমার ?

সহ !

বীণা ! অবর্ণন মৰ বীণা !
তবে কি কৃমার বৈচে আছে ?

সহ !

হিমালয়
সহ হ'ক পরমায় তার !

বীণা !

মিলে প্রাদেখির ! শীঘ বাও, এই পথে
পাগলিনীমত গোছে ভগিমী আমার !
ছুটে মেলে ধরিতে পারিবে তারে !

সহ !

বার বীণা ! কিঙ্ক তব ভগিনীৰে দিয়ে
সহারাৰ আভি কিনিব না আৰ !

বীণা !

কেন !

ମନ୍ଦ ! ହିରିବ ନା ନରେଶ୍ବରାରି ! କବେ ସବି,
କୁଟୀ ବା ଜିଜ୍ଞାସା 'କେମି' ।

ବୀଳା ! ଦୀର୍ଘ ବ'ଲେ ସବି
ମେଥେ ଯୋତେ, ତବେ 'କେମ' ବ'ଲେ ସାଂ ।

ମନ୍ଦ ! ବୀଳା !
ନରେଶ୍ବରିଙ୍କୁ କମ୍ଭ ହସ ନା ତିଥାରୀ—
ଦୀର୍ଘ ।

ବୀଳା ! କାନ୍ଦବାମି ବ'ଲେହିଲେ—କହନୀର ।
ମନ୍ଦ ସବି ହସ ମେଟି କଥା, ତବେ, କେମ
ଚ'ଲେ ସାଂ ?

ମନ୍ଦ ! କେମ ? ତୋମାରେ କି କୃତ୍ତିବ ?
ପ୍ରକଳ୍ପିତ ଆହାରିନି ! କୁମି କି ବୁଝିବେ
ତାର ? କେମ ଚ'ଲେ ସାଂ ଆହ ଅନିଦ ନା :
ଦନ ସବି ଆଧିବାତେ ତାର, ତାହାରେ ଓ
ଆପିତେ ବିବ ନା । କେମ ? ଆତି ଉକ୍ତା ଭାଇ,
ଶୈଖି ନିତେ ଆମ ତବ ଆଭାଗୋର ମନେ ।

କର ପ୍ରାଣେ, କାନ୍ଦବାମି ତାଲିମା ପ୍ରାଣ, କୁମି
ଆପନାର ମନେ ଲୋହା କର ହିତର ।

ଧରି ତୋମାର ପେତେ ଧରି, କୁମି ରାଣୀ
ଧରିଛି ଶିରେ ; ବୀଳା-ମୁଖେ ବିବ ନା ଲୋ
ବାହା ; ଧରିଛି ଶିରୋମଣି ହବେ, ବୀଳେ,
ହରକୁମି କରିବ ନା ତାରେ । କେମ ? ଆମି
ଅଯୋଗ୍ୟ ତୋମାର ।

ବୀଳା ! ବୁଝିବାଛି ହତକାଗ୍ରା
ବାଜାର ହୋମନେ, ବିଗଣିତ ପ୍ରାଣେ, ତାରେ
ଆସାନ ଧରାଇ ବିତେ ହାତ, ଏହେହିଲେ
ବେଦକ-ମୁଖଳ । କରନାମ ଅବତାର !

କାରୀ ନିଜ ହରେହେ ଏଥନ, ତାଇ ଚ'ଲେ
ଘେତେ ମନ । ଧ'ରେ ରାଧିବ ନା । ଆମି, ଆମି,
ଅକ୍ଷ କୁମି ରାହ ବୁଝ ମନେ, ହେବ ଯୋବେ
ହେ ନମନେ, ଆମି କିମ୍ବୁ ତୋମା ଭର ଅରେ
ମାହି ଜାନି । ଆମି, ସେଠେ ଚାହ—ସାଂ—ରାଧା
ମାହି ଲିବ, ମୁଁ ନା ହେବିତେ ଚାହ,
ମୁଁ ନା ମେଥାବ । କିନ୍ତୁ ଏକବାର ଦୀର୍ଘ ବ'ଲେ
ବିଚରି ନିରେହିଲେ ଥାନ—ଦେବତାବ
ହିରା ନାହି କହ—ଆସାର ଏ ଅଧିକାର
ତୋମାର ଓ ସାଥୀ ନାହି ମୁଖ ଓ କୁମାର ।

ଚରମେ ହୁମାର ଦୀର୍ଘ, ଚ'ଲେ ଯାଏ କେବ,
ବ'ଲେ ସାଂ ; ଦୀର୍ଘ କି କରେହେ ଅପରାଧ ?

ମନ୍ଦ ! ବୌଦ୍ଧର ପରିଦର୍ଶକ ଆମି ତାମାର ନ !
ତୋମା ହ'ତେ ଏକ ପଦ ଦେଇ ଦିକେ ବାଇ
ମହା କଟକ ବିଦେ ପାଇ, ମହେମେ
ନିରାଧିରେ ଆକୁଳ ଅଭରେ ଦେଇ କାହେ

ଗେହ ତାର, କାନ୍ଦବେ କୃପାଶ ଦିଲ କରେ—
ବାଟକେବ ଥବେ ତାଇ ସବନ ସାତିଳ
ହୋଇ କାହେ । ବାହୁମନେ କେଲିରା କମ୍ଭ—
ମାଗେହ ଧରିବ କର,—ବଲିଲାହ କର—
ମୁକୁର ! ତାରା ଯୋରେ କରେହେ ପ୍ରେରଣୀ—
ତବ ଅମର୍ତ୍ତିନ ଅଜାଧିନୀ, ବରତରେ,
ସବମେତ ମୁହ ହ'ତେ ବିଦାହ ଲୁହନ
କ'ରେ ପୂରିବାହେ ବରେ । ଆର କେମ ତାଇ ?
କାରୀ ନିଜ ହରେହେ ତୋମାର, ଏମ ଲାବେ
ମନୋମତ ପୂରିବାର । ବଲେ ପୂରିବାର ?
ମହୁ ଯୋର ପୂରିବାର ; ତାଇ ସବ ମାଉ,
ଏମ କାହେ, ମହେ ମୁହ ହ'ତେ ମୁହେ ଚ'ଲେ
ସାଂ ! " ଆମି ବଲିଲାହ 'ମେ କି କଥା ତାଇ !
ବୀଳନ ବାଖିତେ ଆମି ଏମେହି ତୋମାର' ।
ହାନିଲା ଧଳାର ଯୋରେ ଦିଲ ମେ ଉତ୍ତର—
"ଅକ୍ଷତ ଧେ ଏମେହ ବୀଠାତେ ଚ'ଲେ ସାଂ
ମାହୁରୋହି ମହୋଦର ! ପ୍ରାଣ ପ୍ରିସ ଛିଲ
ବେ ମହୁ, ଆପନାଶେ ହରେହ ଉତ୍ତର ;
ବୀଳନ ସଙ୍ଗା ହେବେ, ବୀଳନ ବାଖିତେ—
କୁମି ଏମେହ ଆମାର ! " ବ'ଲେ ଚ'ଲେ ମେଲ,—
ମେଖିତେ ହେବିତେ ତାଇ ଅକ୍ଷକରେ ଗେଲ
ମିଳାଇଯା ।

ବୀଳା ! ଡିତୋର କି କିମ୍ପେର ଆମାର ?
ଭାଲ, ଆମାର କି ଅପରାଧ ପ୍ରିଚରେ ?
ଆମାରେ ହାତିତେ ତାର ମନ ?

ମନ୍ଦ ! ଭାଗ୍ୟବତି !
ଆଭାଗୋର ମନେ ତୋର ବୀଳନ ମଧ୍ୟରେ
ଅଭିନ୍ନୀ କରିବ ନା ତୋରେ । ଗତଶ୍ରୀ
ମରଶିରେ ପ୍ରାଣ ହିରେହିଲେ, ନିରାଶ
ମରଶିରେ ହାନ ଦିହେହିଲେ । କରନାମ
ମକଳି ବେଦେହ ଯୋର, ଅଧ୍ୟାତ୍ମା ବିଦାହ
ଡିକ୍ଷା କରି, ଡିକ୍ଷା ମାଉ ନରେଶ୍ବରାମ !

ବୀଳା ! ଭାଲ, ତାଇ ହେବେ ।

ମନ୍ଦ ! ରାଜାଜୀ ପୂରୀରାମ
ତାବାରେ ଦେଶରେ ବାମେ ଲଜ୍ଜୀ-ନାରାତ୍ମକ-
କମ୍ପେ ଦାଖିବେ ଯଥନ, ଆମି ପାରେ ତାର
ବିରାଜଧାତକକମ୍ପେ ରବ ନାହିଁଯା ?
ମଧ୍ୟ ମଧ୍ୟ, ଆହୀର-ବଜନ, ତୋର ମୁଁ
କବେ ନିରୀକନ, ସମିନ ବନନେ କବେ,
'ବୀଳା—ବୀଳା !

ବିରାଜଧାତକେ ଦିଲି ପ୍ରାଣ ?
ହତକାଗ୍ର ମଧ୍ୟରେ ନାହିଁଦେ ; ତୁମାନଜେ
ଆମା ନା କୁଜାବେ ।

ବୀଳା । କାଳ, ତାହାରେ ମନ୍ଦିର
ଶାଖ, କାର ପର ମନ୍ଦିରେ କହିଛ ଯୋରେ ।
ତୁମିହିଁ ତ ସମେହିଲେ, କିମ୍ବାରୀ ଏଥିଲି
ହାତ, ଆମାରେ କରିବେ ତିଥାରିବେ ।
ମନ୍ଦ । କହା କର ବୀଳା ।
ବୀଳା । ବିଦ୍ୟାବାଚୀ ! ତବେ ଡଲେ ଥାଓ ।
(ସମ୍ବାଦେର ଅନ୍ତମୋଦୋଗ, ବୀଳାର ହସ ବାବୁ)
(ମୈଜି)

ବୀରବ-ଆଶର ତୁମି, ତୁମି ମେ କାହାର ପ୍ରାଣ !
କି କବେ କୌଣେ ଆଦି ବିହି ।
ଆବେଳେ ଶର୍ଷେ ମଧ୍ୟ, ଶାର୍ଷ ଚୋତେ ଚୋତେ ବାଧା,
କି ମାରେ ମେ ମାରେ ବାହ ମାଧ୍ୟିବ ।
ଛେତ୍ର ବିଦ ନା—ପରାମ ଧାରିକିତେ ଛେତ୍ର ବିଦ ନା ।
ମାଧ୍ୟରେ କରିବ ମେଲେ, କର ବୁଦ୍ଧି ମେଲେ ଚଳେ,
ବୀରବ ଧାରିକିତେ ଚଳା ଛାତେ ନା ।
କୋଥାର ଲୁକାରେ ପ୍ରାଣ, ପିରି ହଲେ ଯାଦାନ,
ତାହେର ଲୋଜିଯା ବିଜା ଦେଖେ ପାର ଦରିବ ।

(ଉଦେଶ୍ୟ ଦୈନିକେର ପ୍ରଶ୍ନେଷ)

ଦୈନିକ । କେ ତୁମି ସ୍ଵର୍ଗରେ ବୁଦ୍ଧ ?
ବୀଳା । ତୁମି କେ—ତୁମି କେ—
ନବୀର ?
ଦୈନିକ । ନାହିଁ ତୁମି, ତୁମି କି ତୁମିବେ ।
ମନ୍ଦ । ଏହ ଆହେ, ତାହାରେ ବିଲିକେ ହଦି ଚାହ,
ବଲେ ଥାଓ ।
ଦୈନିକ । ବି ବିଦ ହେ କୁନ ତବେ,—
ପୃଷ୍ଠାରୁ ବାନ୍ଧନ ପିଲାବେ, କୋଥା ହାତେ
ଶକ୍ତ ଏମେ ଦେବେହେ ତାହାରେ, ଏକେ ଯୋର
ଅନ୍ତକାର, ତାହେ ଇଶ୍ତକାନ୍ତ ପୃଷ୍ଠାରୁ—
ଅଞ୍ଚାନ୍ତ ଶକ୍ତ ବଳ, ମାଣି ମହିଳା ।

(ଦୈନିକେର ପ୍ରଶ୍ନାନ)

(ସମ୍ବାଦେର ଅନ୍ତମୋଦୋଗ, ବୀଳାର ବାବୁ)
ବୀଳା । କୋଥା ଥାଓ ?
ମନ୍ଦ । ଛେତ୍ର ରୌତ ଆଦେଶିବି ! ବି
ଫିରି, କୋଥା ଛାଡ଼ା ବିହି ମୋ ଆର ।
ବୀଳା । ଆଦି
ବାବ ; ତୁମି ତାହାରେ ମନ୍ଦିର ଥାଓ । ବି
ଫିରି, କୋଥା ମବେ ତୁମି ମନ୍ଦିର ।
ମନ୍ଦ । ଏକ
ଶହୁ ମନ୍ଦ ମନ୍ଦ ।

ବୀଳା । ସହିତେ କଥା ମର;
ତୁମି ତାହାରେ ମନ୍ଦିର ଥାଓ । ମୈଜ
ଆଦି ପକ କର ପରାମର ।
ମନ୍ଦ । ହାତ ହାତ
ପାଗପିନି ।
ବୀଳା । ହାତିର ନା—ମୌଦୁନ ଧାରିକିତେ
ହାତିର ନା । ଘେତେ ପାର ବୀଓ—ତବ ମୂଳେ
ଆହେ ଆଦି ଶବ୍ଦ-ଶବ୍ଦାଶମ ; ମୌଦୁନ ମନେ
କର ହୁଏ, କର ପରାମର—ମନ ଆପଥ
ଦୀର୍ଘ କୌଣେ, ପରେ ତାଢ଼-ଶକ୍ତ ମନେ
କର ହୁଏ । ପର ଆଶିଲିଙ୍ଗ ରବ, ଆଦି
ନା ମରିଲେ ଶଥ ନା ହାତିବ । ବଳେ ସବି
ବାକ ପିଲାଇଇବା । ଅଭ୍ୟତି ଥାଓ ।
ମନ୍ଦ । ହାତ ହାତ, ପାଗପିନି ।
ବୀଳା । ନାହିଁ ମରେ ବଳ ।
କାଳ ବୀରକ-ଲକ୍ଷ ବୀରବର !
ମନ୍ଦ । ବୁଦ୍ଧ କରୁ ବୀଳା !
ବିଲମ୍ବେ ପଟିବେ ମରିମାନ !
ବୀଳା । ଛାତିବ ନା—ହିର ତମ ; ଘେତେ ନାହିଁ ବିଦ—
ବିରାମାତକଙ୍ଗେ ଘେତେ ନାହିଁ ବିଦ ।
ତୁମାରେ ବେହରକୀ ହବ । ଯଦି ପାରି
ବିଲମ୍ବେ ବାଧିବ ତାର ପ୍ରାଣ । ପୂର୍ବାବୁ
କଳକ-ମୋଟନ କିମ୍ବା ଲାଇଦ ତୋହାର ।—
ଦେହ ଅଭ୍ୟତି ପ୍ରାଣେବର !
ମନ୍ଦ । ନା—ନା ବୀଳା ।
କଳକ ଆମାର କାଳ ।
ବୀଳା । କଳକ—ତୋହାର
କାଳ । ତବେ ମତା କଥା କଲ ଶିଖେମନି !
ନାଟ-ବାତକେତ ଆଦି ତବ ନା ବୁଦ୍ଧି !
ମନ୍ଦ । ଲେ ଯେ ମରନେର ଦୂର ବୀଳା । ନିମିତ୍ତେ
କରିଲାମ ଏ କି ମରିମାନ ? କେବଳ ତୋରେ
ବିଲମ୍ବେ ? ମରତାର ହାତାହ କି ତୋରେ ?
କୋଥା ଥାଏ, ଲେ ଯେ ମରନେର ଦୂର ବୀଳା !
ବୀଳା । ବେଳେ ବୀଚିଲା ଆହି ତାର । ନା ବିଲମ୍ବେ
ହୁଏ ମୃଦୁଳା । ନେଇ ଥାଓ ଭବିମୌରେ
ମନ୍ଦ ମନ୍ଦିର ଥାଓ ।
ଦେହ ଅଭ୍ୟତି ପ୍ରାଣେବର !
ମନ୍ଦ । ଥାଓ—ଥାଓ—ଆମାରେ ବାଧିକେ
ତୁମି ଏମେହ ଥରାଇ—ବୀରାଜ୍ଞ ଆମାର ।
ଆମାରେ ବାଧିକେ ଥାଓ, ପାଶୀର କଳକ
ଚାହିଁରେ ଏ ନମୋରେ ଥାବ ଥାଓ ତାରେ ।
ବୀଳେ ଆର କି ଦେଖିଲେ ପାର ତୋରେ ?

ଶୀଘ୍ର ।

ନାଥ !

ସତ୍ୟରେ ଧରିବ ଆମ, ସବି ମାହି ପାରି,
ସତ କାଳ ଧାରିବେ ସଂସାରେ; ଅପେକ୍ଷା
ବିଲେ ବର ପର-ପାରେ । ପରଶ୍ରଦ୍ଧ ଦାତ । ଦେଖ
ଆଜିହାର କ'ର ନା କୁହାର; ଶୋକାମଳେ
ହୋଇ ନା ଅଭାବ ।

ଦୃଢ଼ ଦୃଶ୍ୟ

ଶିବିନ-ଶ୍ଵରୁଷ ପ୍ରାଚୀର ।

ଶ୍ରୀମଦ୍-ହରପ୍ରେ ଶିଳ୍ପୀଙ୍କ ।

ଶିଳ୍ପୀ । ଓହ ଶୁଣ—ବର ଶୁଣ—ଶାନ୍ତି-ଉପୋଦନ ।
ଶଳା-ନିଧନ, ତନଶ୍ରୀ ଯତ୍ନମ,
କରୁ କରୁ କୋମଳ ନିଧନ, ରିହାରେ
କରନ୍ତର, ବଳେ ଏହି ଛିଲି, କୋଥା ଗେଲି
ଶିଳ୍ପୀ ଶିଳ୍ପୀ । ଓହ ଶୁଣୁ ଶୁଣୁ ଆପି
କରନ୍ତର, କୁହାର ଆକୁଳ କଲେବର
ଆମାହାରେ ପାଇଥିଲ ପକଳ—କୌଣସରେ
ବିଲିତେହେ, କିମ୍ବା କୋଣାର ? ଆହ, ଆହ,
ଆମ ବିନା ଲାଭିକା ଯରିଲ, ବୁଝ ହାତେ
ଆକାଶେ କରିଲ ଫଳ, ଆୟି ମୃଦ୍ଦାହର,
ଆୟାର ହଲ ରେ ଦୂରି ଆକାଶ ଦିଲନ ।

ଶିଳ୍ପୀ । ଶିଳ୍ପୀ । ସରତିଗଣିତ ଦାରୀ
ନୌନକଟେ କରେହେ ନୌନାୟବିଧି । ଦିଦି !
କୋନ୍ ଲୋକେ ଛାଡ଼ିଲାମ ତାରେ ? ଆବାର ବେ
ବେଳେ ଚାରି ତୋଳାନାଥ ।

କୋନ୍ ପଥେ ଯାଇ ?

ଆବାର କେମନେ ହୋଇ ଯାଇ ? ପୁରୋଭାଗେ
ଉତ୍ସର୍ଗ ମାଗନ, ତରବେ ତରବେ ତାର
ପ୍ରାଣ ଅନନ୍ତିମି, ବଳେ ଯୋର ଜଳେ
ଅକୁଳୀ-ପର୍ବତୀ, ଦରେ ନନ୍ଦ ନିଶ୍ଚିଭଲେ
ପଞ୍ଜାଇଲା ବିଦ ତୋରେ ଧାରି—ଧାରି !
କାହା ଲୋକେ ଛାଡ଼ିଲ ତୋଯାରେ ? ଲୋକ—

ଲୋକ—

ଦିବର ଛଲନ ତାର । ଏହି ଦାର ଆମେ
ଶୀଘ୍ରଲେର ଯତ ପ୍ରାପେର, ଧରି କର
କାତରେ ବିଲିଲ ଯୋଇ, କହା ହେ ଶିଳ୍ପୀ ।
ଶଳା-ଶାନ୍ତିକା-ବାଣେ ବିଜ୍ଞାହାତ୍ମାପାଇ
କେ ଦେଇ ଅନ୍ତର ହାତେ ବିଲିଲ ଆମାର,
ଅଟୋଲିକା ତାଙ୍କେ—ତାଙ୍କେ, ଶୋନ୍ ଦ୍ୱାରୀ କଥା,

କେମା ହେ ଶିଳ୍ପୀ ! ଲୋକ—ଲୋକ—ବାତାହନ-

ପଥେ ଶ୍ରମରେ ମୂରିମ, ଶୁଭମରେ
ବାଲୋପନି ତୁଳେ ରେ ହେମନ, ଶୂନ୍ ଆମି
ଶୁଭ କୁଳିଲ କାନେ, ବଳେ, ବରେ ଗଢ଼ା
ତିତି ତାର, ତର କି ତେଜାର ? ଓହ ତନି
ବହିକୀରେ ପାତା-କାନ୍ଦର, ମହମରେ,
ମବେ ବଳେ ‘କର କର କାଣ୍ଠି ଶିଳ୍ପୀର’ ।
ଆରେ ଶତକ-ଶତରୀ, ଭୌମ ଅନ୍ତ ଧରି,
ଅନ୍ତ-କନକନ ମଳେ ଭେଦିଯା ପଗନେ,
ମଳେ ‘କର କର କାଣ୍ଠି ଶିଳ୍ପୀର’ । ଭାଙ୍ଗ
ଦୈତ୍ୟ ଅମାଜି କୁଳିଲ, ବାଜନଭାଙ୍ଗିଲ,
ଶିଳ୍ପିନଭାଙ୍ଗିଲ ଦୀନ୍ଦ୍ରାଇଲ, ବଳେ ‘କର
କର କାଣ୍ଠି ଶିଳ୍ପୀର’ । ଶୁଭ ଶୁଭିଲ,
ପରନେ ଭାଗିଯା ପେଜ ବଳ, ବାଜା ପେଜ
ବରାତଳ । ଶାନ୍ତିନ ନରିଲ, କୋଷା ହିତେ—
ଦୂରୀ ଆମିଯା ବିଲ ଆମ, ଦିବଦିନି
ଅନ୍ତକଟେ କାତର କୁହାର—ସତକମ
ଆହେ କି ନା ଆହେ ? ମହେଶ—ମହେଶ !
ଆର କି ଜାବେ ନା ? ଜାଗଇ କି କାହାବେ ନା ?
ବେଳଥେ । କେ ଆହ ଶିବିରେ ? ଆନ ଜଳ ।

ଶିଳ୍ପୀ ।

ଜଳ—ଜଳ ?

ଏ କି ଶୁଶ୍ରାବ ? ମରନେର କଣ୍ଠ ବୁଝି
ଦେଇଲ କୁମାରେ ।

(ଦୀପାକରେ ପୂର୍ବୀରାତ୍ରେ ଅବେଳି)

ଶୁଣୀ । କେ ଆହ ଶିବିରେ ଏମ
ବାହ । ହାହ, କେ ରହିବେ ଆବ ? ଯ କାହ
ହୋଇଲାମେ କରିଯାଇ ଆହିତ ସବା
କେ କୁମି ଗୋ ?

ଶିଳ୍ପୀ । ଆହି—ଆହି ! ଉତ୍ସନ୍ତ ନେ—
ଶୀଗନ ରାଧିବ ତୋର ଶୀତଳ ଦୂରାବେ ।
ଆୟି ସାହିରିଯାତିମୀ, ଦେବତାବଳୀ,
ତୋମାଦମ ପୁତ୍ର-ହୀର ରାଜନୀ ଉଦୟୀ ।
ବଳ, ଆବାତେ କି ଆହେ ପ୍ରାହେଜନ ?

ଶୁଣୀ । କୃକାଳ ବାଲିକା ମରେ—ଜଳ ଭିକା ଚାହିଁ—
ଜଳ ବିନା କୌବନେର ଲୋକ କର ତାର ।

ଶୀଗା ! ଶୀଗା !

ଶୀଗା ! ଆହ ନା—ଆହ ନା କୁରୀକ !
ଶିର ଆମି, ବେଳେ ହଲେ ହଲ ତାରେ, ବେଳ
ଦେଇ ତରେ ନା ପଢେ ଲୋଚନ-ଜଳ ତାର ।
ଶରର, ଚାପେ ଦାଓ ଦ୍ଵାନ ।

ପ୍ରକାଶକ ପତ୍ର

—
—
—
—

(পৃষ্ঠীরাজের পুরুষ প্রবেশ)	
পৃষ্ঠী।	কেন না—কেন না ?
মিল্লা।	বিলিল না ?
পৃষ্ঠী।	বিলিল না !

କୋଣ ପାବେ ?
 ସକ୍ରମ ଏଥିନ ମଂଦ୍ରାର—ଆହେ ଯୁ
 ଅଧିବେ ଜଳେର ଛାତା । ବାଲିକାର—
 ଶିପାଦୀ ମୁଖିତେ ଯଦି ଚାଓ, ଏକ ମରା
 ଆହେ ହୋଇ, ତାଇ ପାଇଁ ବାଲିକା ବାଟିବେ ।
 ଆଦିକ କାନ୍ତର ତାର ତାଟେ । ଦୀନବଳ
 ନାହିଁ, ସହିତେ ନା ପାହି ଆହା । କଳ—ଯଳ
 ସହି ହବ ଶ୍ରୋଜନ—ଏଥିନି କୋଣାରେ—
 କରି ମାନ । ବାଲିକାର ଜୀବନ ରାଖିତେ
 ସହି ଚାଓ କରି ଲାଗ ।

শিল্পী। কৃতি হচ্ছে
বাণিক পরিবে। এবং হয় আহোম,
নৈসু লও; নহে ত'লে বাই, ব'লে ব'লে
শিল্পার সঙীপে কর অলিম কাহুমা।
পুরী। শাও—তকে লৈয়ে থাক।
নিম্নুরা। এই লও (বকে অস্ত্রাধাক)
পুরী। (সিমুকাকে ধোরণ) এ কি
কি অভিজি উচ্চান্তি—

ପରିବାରକୁ ଉପରେ ଦେଖିଲା । ଏହାରେ ହାତିଆ
ଦୀନ, ରାତ, ଏହି ସମ୍ବନ୍ଧରେ ପାଇଁ
ବାଣିଜିକା ଦୀଚାପ ।

ଗୁଡ଼ୀ । କି ଅମଲ ବନନ୍ତାପେ—
ହେଲା ବର୍ଷ-ଆଟୋଲିକା ମୁହଁରେ ଚରିବା
ଦିଲି ଭାବି ?

ଶିଳ୍ପୀ । ମହାନ—ମହାନ ! ଏହି କାହିଁ—
ତଥା କହ ବାଲିକାର ଆଖ—ଏହି କାହେ
ତଥା କହ ବାଲିକାର ଆଖ । ଦୋଷ ପ୍ରେସ
ଚାରି ବଳିଆ, ବିଷ ହେଉ ବିର୍ଭିଷ—
ଏ ମୌଦ୍ରେ କରିଛି ତିକ୍ତି-ନାହାପଣ ;
ଯାରୀ ଶୁକୋବଳ ଦେବେ ଗଠେଇ ଆଟୀର
କାର ; ଏହି ନରନୀକ-ତୁ ବାଲିକାର
ଆପନି କରେଛ ତାର ହାତେର ନିର୍ମାଣ ;
ଶୂନ୍ୟ ହବେ ତେ ମୌଦ୍ରେ ଚାନ୍ଦା—ପୃଥିବୀର !
ତୋମାର ଲୌହନ ଶୈଖ—ବିଶିଷ୍ଟ ଅନ୍ଧେ
ଫଳ ଶୈଖ କୋଶାର : ମୌଦ୍ରେ ବାଲିକା—
ହେବ, ମନ ନାହିଁ ହ'ଙ୍ଗ—ଆପେକ୍ଷ ମିଳିଲି ।
ପୂର୍ବୀ । ଯା—କା ଲୌହନରାଜିନି ? ତୁଥା ଆଖ ବିଲି
ଯାଥିର କଳକ ପୂର୍ଣ୍ଣତା, ଏ କଥାତେ
ହାନ କାର ଗପାଇଲି ?

(ମନ୍ତ୍ରାଳେଖ ଓ ଡାକ୍ତାର ପାଇଁ)

তারা। (দৃগত) ঝাখি—ঝাখি।

ଆପ୍ତ ହି ହେ,
ନଥରେ କେଳିବ ଉପାଧିବା । ଦୀଣ ।—ଶୋଭ

ତରେ କୌମିନ ନା । ନାହିଁ ଆଖି ଚକ୍ରଜଳ
କେଲିବ ନା । ନା—ନା ; ସର୍ବାହତ ଶ୍ରାନ୍ତେର
ଅନ୍ତର ତାହିବେ ପ୍ରାଣ ।

ପୂର୍ବୀ । ନିଷ୍ଠତର ॥ ତାଙ୍କ
କଥା କହିବ ନା—ହସତର ମନେ କଥା
କହିବ ନା—ହସତର ମଜାହୁ ମଧ୍ୟରେ—
ମନ୍ତ୍ର ନାମ-ମନେ କଥା ମାଗିବେ ଯାନ୍ତିକ
ଦିନର୍ଜନ—କହିବ ନା ତାରା । ଆହ କଥା
କହିବ ନା ତାରା ।

ଶିଳ୍ପୀ । ପୂର୍ବ । ହସାରକ ପୂର୍ବ ॥
ତାରା ! ମା ଆହାର । ଆମ ସବ ମହର୍ମଣେ
ମାଥ ଥାକେ ମନେ, ବିଳବ କ'ହ ନା ଆର ।
କାଳ ପୂର୍ବ ବାହାର ଆହାର—ପୂର୍ବୀରାକେ
କରିବ ବେ ବିଦେ, କଥେକେ ଅନ୍ତର ପାବେ ।

ତାରା । କେ ପୂର୍ବ ମା ? କେ ପୂର୍ବ ମା ?

ଈଶ୍ଵରୀର ଘଟ

ଅନ୍ତର-ପାତିତ କଥା ପୂର୍ବିଲେ ଶ୍ରବନ୍ତେ ।
(ଆହ ପାତିତ)

ମାତ୍ର । ତଥିବୀର ତରେ ନନ୍ଦ ଦିପଶିଳିତ
ଅନ୍ତର ଆହାର । ବୀପାତ କାରିବେ ନନ୍ଦ
ଉଦେଶିତ ଲୋଚନର ବାବି । ଅଭାଗିନୀ
ନାଦୀ, ସରିକେ ଜନ୍ମ ତାର ; ସରିବେ ମେ
ଦେ ନନ୍ଦ, ମନକ ମେ ବୀପାତ ମନ୍ତନ ।
ଅକଳେ ଅକଳେ ନାଦୀ ନନ୍ଦ, ବିକ ନାରୀ
ତୋମା ହେବ ମେହତାର ବିନିମୟ କରେ ।
ନାହିଁ କାହି ମନ୍ତରାର ଲାଗି ; ତମିନିର
ଏ ମନ୍ତରେ ବହି ମେ ଜୁବନ କରେ, ତବେ
ବହୁର କଥେ ମେ ତ ଅନେହେ ସାରା ।
ବୀପାତ ଜାଣେ ହାତ୍ୟ, ପେରେହି ଆପଣେ
ତାହି ଆମବେ ବରିହେ ଅଞ୍ଚଳ । ଆମ
ହିଲ ନା ଆହାର ବୀପାତକେ ଦେଖିବେ ପାଇ,
ବୀପାତକେ ଆପେକ୍ଷ କଥ, ବୀପାତେ ଦୂଟାବ
ପରକଳେ । ଆପେକ୍ଷ ହିଲ ନା ମେ ଆଶା ।
ଆପେକ୍ଷ । ମିଟୋହେ ପିହାନୀ । ଆର କେନ ?
ଆକ । ଏମ ହେ ବିଜ୍ଞାନ ନନ୍ଦ ହେବେ ।

(ପୂର୍ବୀରାକେ ଏକେ ଧାରି)
(ମନ୍ତରାଦେଶ ପ୍ରତି) ତାହି !
କ'ହ ନା ବୋଲନ, ଏ କୁଟ କୌରୋଧ-ଶୀତେ
କଟକଳ ? ଅନ୍ତର କୌରୋଧ-ନିହ ପ'ଢି ।
କୌରୋଧ କାହି ଆଗେ କରିବା ଶାଖ ।
ଆହାରେ ମନେ ମୁଖେ ଦିଲ ମନ୍ତର ।

ମିଲ୍ଲା । ମତି । ମତି ।

ତାହି ଦୂରି ବିଦେଶ ଈତିହାସ ହିଲ ଆୟ ।
ତୋର କୋଲେ ପାଦେ ବିଲେ ହାନ,
ପରମ ହିଲ ଦୂରି ଅନ୍ତର ମନ୍ତର ।

ପୂର୍ବୀ । ନା—ନା ! ଅନ୍ତର ମଜାନେ କଥ ଆମ ।

ଶିଳ୍ପୀ । ଯାହା ! ତିନେହ କି ମୋରେ ?

ପୂର୍ବୀ । ମାତଃ ପୁରୁତ୍ତାତ-ବେ
ଶାମିହର୍ଯ୍ୟା କରେହି ତୋରି । ଆର ମେହେ
ଶିବେର ମନ୍ତିରର କଥା—ଦୂରି ନାହିଁ ହୁଟେ—
କଥା—କଥା—ତାରା—ଚଲି—ଜନନୀର ମାତ୍ର—
ପାହଦୁଲି ।

ଶିଳ୍ପୀ । ତିନେହ ଆମି ମେ ଚାହୁଁ ;

କି ଆର ବନିବ ବାହୁଦାନି । ମହାରାଜା

କଥ ଆହ—ପଦଂତୀ ମତୀ ମନେ ରହ

ଅନ୍ତର ମନ୍ତର । ମନ ! ଶବ୍ଦର ତୋଳନ

କନ ଜନନୀର ଆବେଦନ ।

ମନ । କି ଆଜା ଅବନି ?

ଶିଳ୍ପୀ । ମେ କାହିଁ ପ୍ରତିଜ୍ଞାବହ ହିଲେ ହୁଇ ତାହି,
ତାର ଟେଲାପନ-ଭାର ତବ ଶିରେ ।

ମନ । ଆଜା ପିରୋଧାରୀ ଜନନି ଆହାର ।

ଶିଳ୍ପୀ । ପୂର୍ବୀରାକ । କହ ପୂର୍ବୀରାକ ।

ତାରା । ଆମେର ବେଶ । ତିତାମଳେ—

ଶାମି ତିତାମଳେ ମିଲ ହାନ । (ମନ୍ତର)
(କମଳାର ବେଶ)

(ଶୋକ-ଶୀତୀତ)

କମଳା । ଅନ୍ତରେ ଆକୁଳ କେନ ହନ ?

ମେ କେବେ ଗିରାହେ ଚାଲେ, ମେ ମେ ହିଲ ଗିରାହେ ଚାଲେ,
ମେ ମେ ତାର ଚାଲେହ ଆଗମ ।

ଶାମ କର ଅନ୍ତରେ, ହିଲ ମେ ପାଶେ ସଥମ,

କହ ତାଙ୍କ ମାନ୍ଦେନ ତେବେ,

ଏବେ ଗେହେ ବିଲେ ଚାଲେ, କୋଣ୍ଠା ଚାଲେ ଗେହେ ବିଲେ,
ଆପିକାଳେ କାଥେ ଲୋ ନରମ ।

ତାରା ।

ଏମେ ଲୋ ଏମେ ଲୋ ମରି, ଆପି-ଭାଲ ତୋରେ ହାଥି,
ତୁଳ-ଶୀତା କର ଆବୋଇନ ।

ତିତା । ବିରି ଚାରି ଧାର, ଅନଳେ ବୀଧିରା ଧାର,
ଅନଳେର ବଚିରା ଧାର ।

ଏବେ ଅଥ ପାହିଯା, ପରାମେ ପରାମ ମିଳ,
ଚିର-ତରେ ଦୂରି ଲୋ ନରମ ।

প্রেমাঞ্জলি

(পৌরাণিক মাটক)

শ্রীকৃষ্ণপ্রসাদ বিষ্ণবিনোদ এম, এ, অগীত

উৎসর্গ

বহুবিহীন,

শ্রীকৃষ্ণ কৃতপ্রচলিত বন্ধু,

সমীক্ষে।

বাল্যকাল ইটিতে আপনি আমার প্রেরণের চক্রে বেদিবা আশিতেছেন, আর কোথাঁও
আমর না পাইলে, আপনি যে টেহাকে সামরে শুভ করিবেন, এ বিদ্বান খোঁজ আছে। শাক্ত-
গৱের এক ফানে নারদের ছুরুশার কথা জেবা আছে। সেই মূল দৃষ্ট ধরিব
নের সাথে যথেক্ষ
বিদিবা নারদকে বানর নাচাইযাছি। কাষটা গহিত ইয়েছে, কিন্তু কি বাসালা নাটকে
নাচ না ধাকিলে নাটক হয় না। আমারও ত বাসালা নাটক।

শ্রীকৃষ্ণ
কৌরোদৰ—

মাট্যোলিখিত ব্যক্তিগণ

পুরুষ

মায়ু	
পর্বত	মারদের ভাগিনোঁ।
অমারিন	সুজর-বাহুপালিত বালক।

মহী

মুক্তাবী	সুর রাজাৰ কন্তা।
কুমা	মুক্তাবীৰ মাতৃল-কন্তা।
কেশবী	ইজবাতী।
দুলিতা	সুজর-বাহুপালিতা বালিকা।
			সুধীগণ।

প্রেমাঞ্জলি

প্রথম অঙ্ক

—*—

প্রথম দৃশ্য

অস্তিত্বা পথ।

নামন ও গর্ভত।

নামন। (গীত)

এবার চিন্ময় মাধব তোমারে।

তুমি কাছেই থাক, কাছেই রাখ,
তব দুকাও হল ক'রে।

তোমার বৃক্ষাবলে বাধার হাসি,
চুরি করা আজের দীন,

কেহন ক'রে গোপীকুলের শ্রদ্ধালু করারে।
কেবল মনে সাধ করেছি,

মেই আশাকে দুক বেধেছি,

দেখ' কেহন মানের টালে, নমনকাণে কল করে।

পর্যবেক্ষণ। আট প্রহরই একটা ভাঙা দীপা নিহে
যান-যাননি কি ভাল জাগে মাঝা ? বেহন তুমি,
তেমনি তোমার মাধব, আর তেমনি তোমাদের
চেমাচিনি। চলিশ বটাই মূর্খায়ুধ ব'লে চৌটি-
মূখ নেমে অস্তির কৃত, তব তোমাদের আজি ও
পরিচয় পেয়াজ হল না। যান-যান, যান।
ঠাকুর, কি ক'রে চিনতে পারলেন না, ঠাকুর,
তোমারে, ক'রে না, ঠাকুর, তুমি কি করলে,—
মেধা মেহে, মেধামেহান যান, আবার গবে
মেধামেহের ক'রে, কি পরিজ্ঞান নেই? মেধ
মাঝা। তোমারে ক'রে, হব তোমার এই বক্ষে
মণ্ডি থাকে। যান গ'র কর, তোমার গোপা-
লেরে। মে নি, মে নি, মুখপীকুলের পেটিকতক
অবস্থাই ক'রে ক'রে, ন'ব'ল। এই হস্তভাগ্য তাহের
কর্ম একব'ল ক'রে দার এ গান বানের
হল্কাত হেমে।

তাবটাও ভাল ক'রে শুখে নিই। আজ্ঞা মাঝা,
তোমার ক'রে বে গোপীকুল—ওটা হাপ্তবধানা কি
আমাকে বলতে পার ?

নারহ। পারি বই কি বাবা ! তবে দিনকত্তব্য
শালিতগুল্টা পেটে না পড়লে ঘটা শুধেতে
পারবে না।

পর্যবেক্ষণ। তোমার যানযাননি কতে আসল
কথাটা কুন্তে দেছি। আজ্ঞা মাঝা, শালিতগুলোর
পাবলে খেতে এই কে মর্ত্তা এলে, তা কে ব্যটা
কি তোমার শুধার চেরেও ভাল বিনিশ ?

নারহ। মে যে কি বিনিশ, তা তোমাকে না
গোপীলে কি ক'রে দুবিয়ে বলব মাঝা ? এই দে
তুমি আস্তানাম অস্তুতব কর, তুমি কি কাউকে
শুধাতে পার ? আগে ধীও, তার পর আশলিই
বুবে।

পর্যবেক্ষণ। ভাল, মাঝা, আমাকে একবার তাই
বুধিয়ে দাও। মেধ মাঝা ! আমার বক্ষকালের সাথ
ে মাঝার মর্ত্তা আসি, মেধতে বড়ই ইঞ্জা ছিল, মাঝ
ে ত ব্যাসুর-বৰ—বৰির কল্প ব্যাসুর নির্ব'ল—এবে
ক'রে তৈরি কীভাবে অস্তির হাহে ভগ্নাবান একবিহুতি-
বার পুরীয়ীকে নিঃক্ষেপিত করেছিলেন,—কলে
মাস করেছিলেন,—অধ্যাতক-বনের কারাব হয়ে
ছিলেন, কুকুকেতে মহরাবল প্রকলিত করে
ছিলেন, এবল কি, বীন দগ্ধাদি মিঠাট বীবৃতি
ধরেছিলেন,—মনে বনে বড় সাধ ছিল মাঝা, মেই
বস্তুতাকে একবার দেখি। তাঁতোমার আশি-
কাদে আর তোমার মাধবের কপাল, পাহেস ধাওয়া
উপলক্ষে আমার মে সাধ এত বিনের পর পূর্ণ
হল। কিন্তু মাঝা ! আমার মনে বড় একটা
ধোকা রইল।

মাঝব। কি বৌকা বাবা ?

পর্যবেক্ষণ। বৌকাটা কি ভাল, এই পূর্বাপে
বলে ত্যুহাটা “বগতঃ প্রাপ্তবক্ষিৎ ত্রুপ্তা” বিনিশঃ
পূর্বা,” তাই বৰি ব'ল, তবে বেলোকে ধানটা
কুমার না কেন ?

ନାହାମ । ତାଣି ନା ହଲେ ଯେ କେନି ଗଜାନ ନା ଥାବାକୀ । ହେବଳୋକେ ଥାଣି କୋଣା ?

ଶର୍ମିତ । ହଁ !—ଏହି ବେ କଥାଟା କହେଛ ଥାମ, କଥାଟା ବଡ଼ ଟିକ । ତାଣି ମେହେ ତ ଧାନ ଗଜାରେ ବୋଲାଇ ?—ତାହି ତ କାହିଁ ରଖା କି ତେବୁନି କିମ୍ବା ହେଲେ, ଉପାର ଥାକୁଳେ କି ଆର ଥାନ-ଗାଢ଼ାଟ ଦେବଳୋକେ ବୋଲନ କହୁତେ ଛାଡ଼ିଛ ?—ଥାମ ! ଆର ଏକଟି କଥା ତୋମାକେ ବିଜାସି କହୁ ?

ନାହାମ । କହ, ଏକଟା କେବ, ତୋମାର ବସନ ବା ଘରେର ସେବା ଉପରେ, ଆମାକେ ବିଜାସି କହୁବେ ।

ଶର୍ମିତ । ବଳି, ଶାଲିତତୁଳେର ଯତନ ଆମ କି କି ଅନୁତ ବିନିମ ଏଥାମେ ଆହେ ?

ନାହାମ । ଏଥାମକାର ମକଳାଇ ଅନୁତ, ତୋମାକେ କହ ବସନ ?

ଶର୍ମିତ । ତୋମାର ପାରେ ପଢ଼ି ଥାମା, ଏକଟାର ମାମ କହୁ ।

ନାହାମ । ଏକଟାର ନାମ କହୁ ?—ଏହି ନାହିଁ କେମ କଲ । ଘରେର ବୋରଗୋଚାର, କିନ୍ତୁ ଥାହାମେହି ଥାମ । ବିଧାକାର ଆଶ୍ରମ କୌଣସି, ଉପରେ କାଠେର ଚୋକଳା, କିନ୍ତୁରେ ଜଳ । ଆର ଏକଟା ଆଶ୍ରମେର କଥା ବଳି, ଶ୍ରୀମତୀ ତାଙ୍କ ଭାବା, କିନ୍ତୁ ଉପରେ ଜାର ଟାଙ୍କା ।

ଶର୍ମିତ । ବଳ କି ଥାମା ? ଆମି ନାହିଁକେଳ ଥାବ ।

ନାହାମ । ଖେଳୋ ଗୋ ଖେଲୋ, କହ ଥାବେ ଥେବୋ ।

ଶର୍ମିତ । ଆର ଏକଟାର ନାମ କହୁ—ଏହି ନାହିଁ ! ଖେଲେ ଏହିଟି, କିନ୍ତୁ ବିଶ୍ଵର କାହାି ।

ଶର୍ମିତ । ବା ! ବା ! ଏମନ ଥାମା ? ନାହିଁ ଏମନ ଥାମାର ବିନିମ ।—ଥାମା, ଆମି ନାହିଁ ଥାବ ।

ନାହାମ । ତାର ଚେରେ ଆମାର ମାର୍ଗିଟା ଥାନ ନା ଥାବାକୀ ? ନା ଥାମା ! ତୋମାର ଶାଲିତତୁଳ ଥେରେ କାଳ ମେହେ, ଜଳ, ତୋମାର ନିରେ ବହାନେ ଶ୍ରାନ୍ତ କରି ।

ଶର୍ମିତ । କେବ ଥାମା ? କି ହାଜି ଥାମା ?

ନାହାମ । ନାହିଁ ଥାବି କି ବେ ପାଗମ ?

ଶର୍ମିତ । ତାର କି ଥାମା ? ଏକ ଦିନେ ନା ପାରି, ଲାଗୁ ଦିନେ ଥାବ । ଏକବାରେ ନା ପାରି, ଏକଟୁ ଏକଟୁ କ'ରେ ଥାବ । ଟୋଟକା ନା ପାରି, ଥାମ କ'ରେ ଥାବ ।

ନାହାମ । ଆରେ ହତକାଗା, ମେ ତୋରେ ନା ଥେବେ, ଏହି ଆମାର ଭାବମା । ନାହିଁ ଥାବି କି ? ଆମିକେଳ ବଡ଼ ପାର ଥେବୋ, ନାହିଁକାହେ ଥେବୋ ନା ।

ଶର୍ମିତ । ତବେ କି ନାହିଁ ବଳ ନର ଥାମା ?

ନାହାମ । କଲ ନର କେମନ କ'ରେ ବଳ୍ବ ଥାମା ? ତବେ ଏହାର ବର୍ତ୍ତା-କୋଥେର ପ୍ରାଣ ଫଳ ହଜେ ଲାଗୁ ଥାର, ଏହି ଅକ୍ଷ ଡଗଦାନ୍ ତାର ତେବେ ଏକଟୁ ପ୍ରାଣ ଦିବେ ହେବେହେ । କିନ୍ତୁ ହାଜେ କି ହେବେ ଥାମା । ନାହିଁ-କଲ ଥାଓରା ଥାମା, ଆର ନା ଥେବେ ଥାମା ! ଥେବେ ତ ଗାବେର ଆଜାର ହାତ-ପା ଆଛାତେ ଥାଗଲେ । ଆର ନା ପାଦମେ ତ ଲେ ତୋମାର ଉଠିଲେ ଦେବେ ।

ଶର୍ମିତ । ନା, ନାହାମ, କୁବି ରହୁଥ କହୁ ।

ନାହାମ । ଏଥନ ଏ ବ୍ୟକ୍ତମ ରହୁଥ ଥିଲେଇ ବୋଲି ହେବେ ହେ ଥାମା । ଏ ସବ କଥା ଛାକିନ୍ ମାତ୍ର । ଶାଲିତତୁଳେର କି କି କ'ରେ ଥାବେ ବଳ ଦେଖି ? ପାହେଲ ଥାବେ ନା ଦିଲେ ଥାବେ ?

ଶର୍ମିତ । ଓ—ସବ ଥାମା ! ଶାଲିତତୁଳେର ଯତ ବ୍ୟକ୍ତମ ପ୍ରକିଳା ଆହେ—ସହର୍ଦେଶ ଦେବେ ତ ତଥା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ! ଆଜାର ବଳ ଦେଖି, ଶାଲିତତୁଳୀଟା ହେବେତ କେମନ ?

ନାହାମ । ଏହି ଆମାର ହାତେର କମନ୍ତୁର ଥକନ ।

ଶର୍ମିତ । ଓ ଥାମା ! ତବେ ବିଶ୍ଵଚିଲିତେ ଏକେ ଯାବେ ଉଦ୍‌ବନ୍ଧ ହେବେ କି କ'ରେ ?

ନାହାମ । ଗେ ଥବନ ହେବେ, ତଥନ କି ଆର ଥାମାକେ ଚିନ୍ତିତ ପାରୁବେ ।

ଶର୍ମିତ । ତବେ ଏକଟୁ ପା ଚାଲିବେ ତଳ ଥାମା ? ଶାଲିତତୁଳ ଦେଖିବାର କମ ଆମାର ପ୍ରାଣ ବଡ଼ କାହିଁର ହେ ପଢ଼େବେ । ଯଜ୍ଞ ବଜାର ବାଡ଼ୀ ତୋମାର ଚାଲ-ଶୂର୍ଯ୍ୟ ନା କି ଥାମା ? ସତ୍ତି ଏଗିରେ ସାତି, ତତ୍ତି ସେ ପୋଛିବେ ଥାବେ । ସର୍ତ୍ତାଲୋକେର ସବ ଭାଲ, ଏହି ପଥ ଚାଲିବାଇ ବଡ଼ କଟେବ ।

ନାହାମ । କ୍ଷର୍ମ-କ୍ଷର୍ତ୍ତୋର ପ୍ରତ୍ୟେ ଏହି ପଥ ଚାଲାଇବେ କୁଥେ ନାହିଁ । ମାଟୀର ପଥେ ଗୁଡ଼ିକାର ଶକ୍ତି ଥାଇଲେ ନା । ଏ ହେ ଯେବେର ଉପର ମାଟିକିରେ ଚକ୍ର ମୁଣ୍ଡିବ କ'ରେ ବସେବ, ସଥେ ଥିଲିବ, “ଶତଦ୍ରୀଜନମତିଜନ୍ମ କୁଥେତ ମାଟିକିନ୍ମନ୍ମ !” ଅବନି ଚୋର ଚେରେ ଦେଖି, ନା କବାରେ କୁଥେରେ ହେବାଲାନେ ଉପରିତ । ଏହି କଗମରେଇ ବିଝୁଲୋକ, ପ୍ରାତିକାଳେ ଯଥାହେ ବିଲିବାଜାର ବୈଟକଥାନା—ସଥନ ଥାର, ବଧାର କହାର ଚାଲେ ଯାଇ । ଆ ଇତ୍ତରେ ଦେବାଳୀ, ହରିତକୀ ଥେଲେମ ସାଥୀ ଏହି ଥାବା ଏମେ ଆମାରେର ଚେରେବ ।

ଶର୍ମିତ । ଗୋ ଭେବେ ଏମେ ଏକଟି ପ୍ରାଇଟି ବାଜାର ଆମି

ଶର୍ମିତ । ନାହାମ । କିମ୍ବା ଏହି କାହିଁ କାହିଁ କାହିଁ ?

ଶର୍ମିତ । ନାହାମ । କିମ୍ବା ଏହି କାହିଁ ?

ଶର୍ମିତ । ନାହାମ । କିମ୍ବା ଏହି କାହିଁ ?

ଶର୍ମିତ । ନାହାମ । କିମ୍ବା ଏହି କାହିଁ ?

ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ । ଦେବନ କ'ରେ ହ'କ ଚଳ ଥାଏ । ନା ହାଏ
ଏକଟୁ ଏବଂ, ଏହି ବିଲାତଲେ ଉପବସନ କରି ।

ନାହାନ । କଟ ହାତେ, ତା ହାତେ ଏହାଟୁ ବେଳ ।

ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ । (ଉପବସନ କରିଯା) ଆହା ଥାଏ ।
ପାର୍ଵତୀ ଗ୍ରହଣରେ କି ଅନୁର ଥିଲା । ଏହି ଅଜ୍ଞାନ
କୁଣ୍ଡ ବା ଭାବାନୀ ଥେବେ ବେଳେ ଶିହିରାବେଳେ ଥୁବେ
ଆପର ବିରୋହିଲେବ । ଆହା, ଦେଖ ଥାଏ । କୁଣ୍ଡର
ଶାକିଲିଙ୍ଗ ଶୂର୍ଣ୍ଣ-କିରଣେର ମଧ୍ୟ କୌମଳ ପୋତର କି
ମାର୍ଦାନାଥି ।

ନାହାନ । ଥାଏ, ମର୍ତ୍ତୋର ଝଳୋକର କହାନିକ ଝଳୋ-
କର । ତାହିଁ ବଳ, ଏକାହାଇ ସଥି ଥାଏ, ତଥିମ ବାହାର
ଆଗେ ଏକଟି କଥା ବ'ଲେ ରାଖି । ତିରକାଳ ରୋଗ-
କ୍ୟାନ କ'ରେ କାଳ କାଟିଲେହ, ଅନ୍ତରଥି ବେଳନୋକେ
ଅବହାନ କୃତ । ମେ'ଖ ଯେବ ମର୍ତ୍ତୋ ଏବେ ଶାଲିତ୍ତୁ-
ଦେବ ପାର୍ବତ ଥେତେ ଆପନାକେ ଥେବେ ବୁଲ ନା ।

ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ । ମେ କି ରକମ ଥାଏ ?

ନାହାନ । କୁଣ୍ଡଟୁଳକେ ମାନେ ମାନେ ହାତେ କିରିଯେ
ନିରେ ବେତେ ପାର, ମେଇ କଥା ବୁଝିଲେବ ।

ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ । କେବ, କୁଣ୍ଡ ଯ'ବେ ବାବ ନା କି ?

ନାହାନ । ବାବାକୀର କୁଣ୍ଡଲେ ବୁଝିଲିବ ବେ
ଆହାତି ପଢ଼େହେ, ତା ଆନ୍ତରେ ନା ।

ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ । ଦେଖ ଥାଏ । ମସର ନେଇ, ଅମସର ନେଇ,
କୁଣ୍ଡ ଟିକାରୀ ଥାଏ । କୁଣ୍ଡର ମସର ପରିହାସ ଇନ-
କର୍ତ୍ତା ତାମ ଲାଗେ ନା ।

ନାହାନ । ଏହି ଆବଶ ହ'ଲ । ଦେଖ ବାବାକୀ !
ପାରେଶ ଥେତେ ତା ଓ ବିଟୁଖିଟେ ସତ୍ୟବିଟେ ପରିଜ୍ୟାଗ
କର ।

ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ । ନା, ଆବି ଚରେସ । ତୋମାର ମଧ୍ୟ
ଦେ ପଥେ ଚଳେ, ମେ ଅର୍ଦ୍ଧାଚୀନ ।

ନାହାନ । ଅବେ ପାଗଳ, କୁଣ୍ଡ କଥାର ଏତ କୋଣ
କେବ । ଦେଖ ଆମହିଲେ—ଦେଖେ, ମନେ କରିଲେମ,
ବାବାକୀ କୁଣ୍ଡ ମାଟିକେ ନା ବିହେ ମାହୁତ ହ'ଲ । —ଅଟି
କୁଣ୍ଡ କଥା । ଅନ୍ତର ଏହାଟେ ହରାଲୋକ, ଏଥାମେ ମସର
କଥା ଆବ କି ମିଳାଇ କରୁଥେ ହୁଏ । ଏବାନକାର
ଶୀର୍ଷକ ଥରେ, ତା ତ ବାବାକୀର ଜାନେଇ ଆଛେ । ତା
ଛାକ୍ତା କୁଣ୍ଡ ମନେ, ବାଗ କରେ, ହୋଗ ମରେ । ଅମର
ଏଲୋନ ମରିଥର ହାତ ଥେବେ ମିଳାର ପାନ ନା ।

ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ । ତୋମାର ଏକ କଥା । ଅମର ଆବାର
କଥନ ଯ'ବେ ଥାକେ । କୋନ୍ ଦେବତା ବରେହିଲ ?

ନାହାନ । ମେ କି ଏକ ଜନ,—କଣ ଜାମେର ନାମ
କହୁ । ଇତି ବରେହିଲ, ତତ ମରେହିଲ; ବକ୍ଷ-
କୁବେରାବିକ ଏକ ଏକବାର ପଟ୍ଟା କୁଣ୍ଡଲେହିଲ । ହତା-
ଶମେର କଥା ତ ହେବେଇ ଥାଏ । ତାହାକାହି ଶାଖାର

ଆଶ, ମର୍ତ୍ତୋର ଏକଟୁ କଥ ହୁଲେଇ ଥିଲେ । ଯଥି
କଥାନ୍ତିକେ କାହି ହେବ ମର୍ତ୍ତୋର ମାନ୍ତ୍ରୀ ହେବେ ପେହେଲ ।

ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ । ବଳ କି ଥାଏ ? ଏବା ବରେହିଲେ ?
କେ କୋଥାର ମରେହିଲେ ?

ନାହାନ । ଇତି ଅକ୍ଷ୍ୟାର ଉଠାନେ, ତତ ତାହାର
କୁଣ୍ଡଲେହିଲେ ଆବ କଥାନ୍ତିକେ ଏକ ଶୁଦ୍ଧିର ତୋର-
ହୁଲୀତେ ।

ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ । ବୁଝିଲେ ପେହେହି ଥାଏ । ଏତକ୍ଷେ
ତୋମାର କଥାର ତାଥ ବୁଝିଲେ ପେହେହି । ଆବ
ତୋମାର ମାର୍ତ୍ତୋକଲେ ମର୍ଯ୍ୟାନ ବୁଝିଲେ । ଏବର ଗର୍ଭ
କଥେକ ବିନେହି । କବେ, ଆହାର ଏକବାର
ମେଇ ଧାତ୍କ-ମାନ୍ଦ୍ରାବାର ଏହିଥାନେଇ ଥାକେନ ନା କି ?
ଥାଏ, ଆହା ତାବେର ବେଦତେ ପାଇ ନା ?

ନାହାନ । ବେଦତେ ପାଇ ନା କେବ, କିନ୍ତୁ
ତୋମାକେ ବେଦାତେ ମାନ୍ଦ୍ରାବ ହାବ ନା ।

ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ । ନା ଥାଏ । ତୋମାର ପାଇ ପଢ଼ି
ଥାଏ । ଆହାର ବେଦତେ ଇଚ୍ଛା ହେବେହେ ।

ନାହାନ । ମାର୍ତ୍ତିତ ପା ପଢ଼ିଲେହି ଏହିଇବ୍ରାହ୍ମଗୀତା
ଆଗେ ଥରେ, ତାର ପର ଶାଲିତ୍ତୁଳ ହାତୀ ଲେଟେ
ପଢ଼ିଲେହି ରୋଗଟୀ ମାଧ୍ୟମ ତତେ, ତାର ପର ମଲକର୍ମ-
ତେର ଏକଟୁ ହାତୀର ପାରେ ଲାଗିଲେହି ନାହିଁ ଛାଟେ ।

ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ । ଦେଖ ଥାଏ । ଥାଏ ଆହୁ, ଆହାର କଥାର
ଥାକ, ବେଳେ ବାଡାବୋତି କ'ର ନା । ଜାନ ତ
କଥାନ୍ତି ଆହାର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅଭିଧାନ କେବ ବିରେହେହେ ?
ଅନେକ ହାତେ ବିରେହେହେ । ଅନେକ ହାତୀ ତିଲୋତ୍ତମା
ତୋମାର ଏହି ହତଭାଗୀ ତାପିନେରକେ ଆଜିନମ କରେ-
ହିଲା; କିନ୍ତୁ କଣ ତ ତାର ଜାନ ?

ନାହାନ । ଥାଏ । କଥାର କଥାର ଉତ୍ସମ୍ଭବ କେବ ?
ତାଳ, ଆଗେ ଥାଇଥାଇ ଥାକ । ଶାଲିତ୍ତୁଳ ଥେତେ
ପାଇଁ, ତାମେର ବେଦତେତେ ପାଇଁ । ଏ କି ତୋମାର
ମର୍ତ୍ତୋକା—ବିଦାରାତି ଟାମେର କିରଣ ଥେବେ ଥେବେ
ଶୋଇଟୀକେ ତତ୍ତ୍ଵ କ'ରେ କେଲେହେ । ବର୍ତ୍ତା କେବ, ସର
ବିଶ୍ଵର ମୁହୂରତର ଥାକ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପାଇଁ ଚାପଲେହ
ମାତ୍ର ହବେ ନା । ଶାଲିତ୍ତୁଳ ତୋମାର ଟାମେର କିରଣ
ନା, ଆବ ମର୍ତ୍ତୋର ଥିଲାବୀଓ ତୋମାର ରତ୍ନ । ତିଲୋ-
ତୁମ୍ବା ନା । ମାଧ୍ୟ-ମାଧ୍ୟ କିରଣ ପେଟେ ପୁରୁଷେର
ଥାଏ ଏକଟୁ ଉଦ୍‌ଧାର କିଟେ ନା, ତାର ମୁହୂରତ କିରଣେ
କୁଣ୍ଡଲେହିଲା । ଥାଏ ଏକ ଏକଟା ଦୀତି ଥାକ । ଜାନାଇ
ନା ଦିଲେ ଉଦ୍‌ଧାର ପ୍ରେସ କରେ ନା, ଥାଏ ଉଦ୍‌ଧାର-ପ୍ରେସ
ଥେବେ ଗଥେଇ ଉଦ୍‌ଧାର, ତାର ମୁହୂରତ କିରଣେ
କୁଣ୍ଡଲା । —ଆବ ମର୍ତ୍ତୋର ଥିଲାବୀର ନାମେ ମୁହୂରତର
କୁଣ୍ଡଲା । “ରତ୍ନେ ଆଗର୍ଜ” ବେଦନି ବଳା, ଅବନି ବାହୁ

সেই পদক না দেশতে কেনতে বিশেষপদকাতে
সহজে এলে পড়েন। কোথায় হিসেব, কবন,
অলেন, কেনে ক'রে এলেন, আবশ্যিক সামগ্ৰী
দেন না। অলেন কি না অলেন, বেৰাই থাক না;
বেৰ হৈ দেব বাছা চোৱে পলককেই বিশেব ক'ভ-
হিসেব, পদক নকলেই ঘৰে পলকেন। এই দেবন
বাজে, 'পাঁচী আগছ'—ছিলেন পাঁচী শৰ হাত
হৈৱে, পেছ কাটিবে পালিবে দেখেন পাতি হাত।
কাহি কি বাছাদেৱ দেবন তেজন চলন! বাছাদেৱ
এক একবাৰ পালিবিলে সংগত নাক সাকহাৰ
উখলে উটে, পুৰুষী সন্তুষ্ণবাৰ পাকালগালিমী
হৈ। বাছাদেৱ এক এক নৱন চূৰ্ণে সহজে নাগ-
পালেৰ সৃষ্টি হৈ।

পৰিষৎ। ক'বে তুমি কোনু সাহসে এখানে
আলে ?

নারাহ। আমি আৰ তুমি—হ'ই কি এক বজ
ৰে বাবা? আমি ইচি পশিতকেশ বৃৰু, আৰ তুমি
হ'ই ম'ন্দিৰাখণ্ডনিক বালক। আমি সহজবাৰ
অখানে এয়েছি, আৰ তোমাৰ এই প্ৰথম পৰ্যাপ্ত।
আমি বৃৰুণ, তুমি কল্পনাৰ্ম্ম।

পৰিষৎ। তবে দে কল্পনাৰ্ম্ম দৱেৰ, প্ৰেমেৰ
কাহে বালক বৃৰুণ—হ'ই কুলক কুলক নেই, একবাৰ
ম'ন্দিৰ দেই। যুক্তন না উপৰূপ তাপ পাহ,
শুৰুৰো বালি কুলোই থাকে; উপৰূপ তাপ পেলে
বালিক ব্যাট দেবে থাক।

নারাহ। ক'লি মন্দাকানে কল্পনাৰ্ম্ম মনে
দেই তক্তি ক ইচ্ছিল। তক্তি ক কল্পনানেৰ কুলোম-
লীকা লাহে আমি বহন্ত বহন্তি হ'ছিলো। দেই তিন
আৰম্ভার ভাঙা কান কুচক্তে মুৰি দেবে স্বৰ্ণ-
প্ৰতিকা দোপৰাবগণ কেমন ক'বে কুলেছিল, দেই
তক্তি ক ইচ্ছিল। অনন চূঁড়িতে অনন তোলা
কেবল বাল্পছানা দেকে না।

পৰিষৎ। আমি তোমাৰ বৃৰুণিন দোপৰাবনাৰে
ধাৰি থাবি না, আৰ তোমাৰৰ প্ৰেমেৰেও ধাৰি থাবি
না। ক'বেই ও স'ব কথা আমাৰ ভাল লাগে না।
আমি যা বলি, তা শোন। আমিয়া ধৰন চলেছি,
ধৰন চলেইছি; অপপৰেই স্বৰূপ বাজাৰ বাজী
পৌছিব। কিন্তু তাৰ বাজী বাবিৰ আমে একটা
প্ৰতিকা কৰ। প্ৰতিকা কৰ, দে কথিব মন্দাকানকে
বালক, দেই কথিব অধাৰকাৰ তিন তিন দৃঢ়-
পৰ্যাপ্ত, তিন তিন অধাৰৰ প'ড়ে, তোমাৰ আমাৰ
মনে দে ভাবেৰ উত্তৰ হৈব, অকপটে পৰম্পৰারে
কাহে অৰ্থাৎ কৰব। আমি যি তোমাৰে

নুহুই, তুমি শৰ দেবে, আৰ তুমি হৰি আমাৰে
বুকোৰ, তবে আমি শৰ দেব। আৰ এমানে
কু-স্মৃতেৰ ধাককে না।

নীৰহ। এত বীৰামীৰি কেন বাবাৰী?
আমাৰে কি অধিবাস হচ্ছে?

পৰিষৎ। অধিবাস বিশাল মুৰি না—প্ৰতিকা
কৰ।

মাৰব। বাবাৰী! কোথোকে ক'ত কৰ।
ম'ন্দিৰেৰ নিৰবহৈ হচ্ছে এই দে, উকলযুকে আৰ-
মৰে হ'ইকটা উপৰেৰ দেৱো তাতে বাগ কৰলৈ
কি আৰ কাজ চলে ?

পৰিষৎ। রাখ নব, আমি দ্বিতীয়েই বলছি।
মুমি প্ৰতিকা কৰ না কেন, এত আৰ এমন কিছু
দেৱেৰ কথা নহ।

নারাহ। আছা, তাহি তাহি, প্ৰতিকাৰি কৰে৬।
এখন গুঠ।

পৰিষৎ। গুঠ। (ব্যথ) যুৎ স'বদানেই
চলৰ, মাঝী দে দেশে ধাকবে, দে নিক বাবাৰ না—
—আৰীয় মুখ দেবে না—দেবলৈ পালিবে আমাৰ।
বৰিষ যুৎ সাহস আছে, কিন্তু আমি কি, দেখলে
কি হৈ! আৰ তুচ্ছোকেও বিশেব ক'ভে তিনে
মেৰ।

নারাহ। কি বাবাৰী! দেবেৰ কথা কি?

পৰিষৎ। এখনি মাঝা ? এখনি মাঝা ? এখন
বিজাপাটা না কৰলৈই ভাণ হৈ থািম। তবে
ধৰন বিজাপাৰ কুলে, তখন ক'ভেই বলতে হ'ল—
হ'লহিলেৰ কি, আমি একটু নাশী দেকে হ'বে ধাকুৰ,
আৰ তোমাৰে কিনে দেব।

নারাহ। আমাৰে কেৱ, তাতে আপত্তি নেই;
কিন্তু বাবা ! তোমাৰ কৰ অযোহে ত ?

পৰিষৎ। ভৰ, কি? ভাল, পালাৰ না—যুৎ
বিশেব, আমোদ ক'ভে, কথা কৰ। হ'ল'লে ত
আৰ তোমাৰ আপত্তি বাহুবে না ? সহজ বাজাৰ
বাজী এখন ক'ভ দুঃ ?

নারাহ। আৰ দেকি দুঃ নেই। এই বাকটা
পাৰ হ'লেই বাহাৰ বাজী দেখতে পাৰিব। ক'বিবে।

পৰিষৎ। (কিন্তু র উচ্চে উটিৱা) ও মাঝা ?
নারাহ। কি হ'ল—কি হ'ল বাবাৰী ?

পৰিষৎ। পথ ক'ভ ? এই দে পাঞ্জালেৰ বলি-
বাজাৰ বাজী দেখা থাকে।

নারাহ। দে কি কথা—পথ নেই কি ? অতি
উত্তৰ পথ আছে। কিছু না হ'ক, দণ্ডবি আমি
এই পথে বাজাৰাক হৱেছি।

ପରିଷକ । ତବେ ତୁମି ଏହି ପଥେ ଖାଲିକଟି
ଏଗିଦେ ସାଙ୍ଗ, ଆମି ଦେବି । ତାର ଗର ତୋମାର
ଅବହା ଦେଖେ ସାଙ୍ଗରା ନା ସାଙ୍ଗରା ଦିବେଚନା କରି
ଅଥବା ।

ନାରାଦ । (ଅଗ୍ରଦର ହାଇରା) ମତିଛି ତ, ଏ କି—
ଏହାମଟି ଏବନ ଧାରା ହୁଲ କେନ ? ତବେ ନେବେ ଏହି
ଜୀ ହିକେର ପରିଷକ ଦେଖ ଦେବି । (ପରିଷକର ଅବ-
ହୋଇଥିଲା)

ପରିଷକ । (ଅଗ୍ରଦର ହାଇରା) ଦେଖ ପଥ, ଯାହା !
ଦେଖ ପଥ ; ନେବେ ଏତ । (କଥକ ପଥ ସମାନକେ)
ଓ ଯାହା ! ଓ ଯାହା ! (ଗଲାଇରା ନାରାଦର ପଞ୍ଚାତେ
ଧରନ)

ନାରାଦ । କି ହାଲ କି ହାଲ —କି ଦେଖିଲେ ?

ପରିଷକ । ଆସୁଛେ ଯାହା ?

ନାରାଦ । କେ ଆସୁଛ ? କେ ଆସୁଛ ?

ପରିଷକ । କେ ଆସୁଛ, ତା କି ଦୂରତେ ଗେରେଇ
ହାଇ ?

ନାରାଦ । ରାଜସ, ନା ବୈତାମାନବ, ନା
ବିକ ?

ପରିଷକ । ନା, ତା ନା ।

ନାରାଦ । ତବେ କି ନାରାଦ ?

ପରିଷକ । ତା କେମନ କ'ରେ ଦୂର ?

ନାରାଦ । ଦେଖିଲେ କେମନ ?

ପରିଷକ । କେମନ ଏକ ରକମ ।

ନାରାଦ । କୋଣାର ଆମାର ମତନ ?

ପରିଷକ । କଟକଟା ।

ନାରାଦ । ରଙ୍ଗା-ତିଲୋ-ଭାରା ମତନ ?

ପରିଷକ । ହଁ ଯାହା ! ମେହି ବକହ, ମେହି
କହ । କିନ୍ତୁ ଏ ବେଳ ଆତ୍ମ ଏକ ରକମ କେମନ ଧାରା
କେମନ କେମନ ।

ନାରାଦ । ଦୂର ଯୁଦ୍ଧ ।

ପରିଷକ । ଓହି ଗୋ ଯାହା ! ଯାହା ଗୋ,
ହେ ।

ନାରାଦ । ଯାହା ! କି କମାନୀ କାଣି । ଏ ଯେ
ମତୀଯୁଦ୍ଧ ।

(ସୁରହାରୀ ଓ ରହାର ପ୍ରବେଶ)

(ଶୀତ)

୧ । ଯାଦେ ଯାଦ ଯିଶେ ପରଶେ ପରଶେ

ଉଦ୍‌ଦିଗ ହେ କୋଣାର ଯାହା ।

୨ । ଧରି ଧରି ଧରି ଧରିଲେ ନା ପାରି

ଫିଲାର ବୁଝି ଗଗନକାର ।

୧ । ଯମର ମନେ କରି ଆମ ଆହୁମ,

କେବଳେ ନାହିଁ ତୁମିର ହୃଦୟ

କୁନ୍ତମ ରହିଲ, ସୁରାମ ଉତ୍ତିଲ,

ଆମ ମେଲ ହୃଦୟ ରହିଲ କାହା ।

୨ । ଯମରମେ ଦୀର୍ଘ ମାତ୍ରର ଏଥି

ଗଗନହିଚାରୀ ପାଦୀର ପାଦି—

ଅମ୍ବେ ଦେବେ କମିକ ହେବେ ହାରାଇ ଉପରା ଆହି ।

ପରିଷକ । ଯାହା ! ଆମାର କାନେ କି କୁଳ ?

ନାରାଦ । ହୃଦୟ ।

ପରିଷକ । ଆର ହୃଦୟ ଯାହା ! ଉଠୋଲ, ବୀଗାଳ,
ତୋର କୁନ୍ତରିତେ ପୌଛିଲେ ବୁଝି ଆର ଦେବି ଯର ନା—
—ବୁଝି ଏହିଥାରେ ଆମାକେ ଥେବେ ଦେବେ ଥାବା ।

ଯାହା । ଢାହୁମ, କରେନ କି, କରେନ କି—ଆମ୍ବା-
ହଜା କରେନ କେନ ?

ପରିଷକ । ଓ ଯାହା ! ଆମାର ଯାଧା ଦୂରତେ ଲାଗି
ବେ !

ଯାହୁ । ଅମ ଭୀବନ ହାରେ ଆରବୋହନ କରେବେଳ
କେନ ପ୍ରତି ?

ଯାହା । ଉତ୍ତି ହେଲେଯାହୁ—ତୁ ବୈରାଗ୍ୟ
ଦ୍ୱାରାକେ ପାଇଁ । ଆଗମାର ବୈରାଗ୍ୟ ହୁଲ ବିଲେ ।
ତାହି ଏଠ ପ୍ରାତଃକଲେ ଶୋକର ଅଶୋକର ପାହାଡ଼
ଥେବେ କୁଣ୍ଠ ଥାଇନ ?

ନାରାଦ । ଓ ଗୋ, ଆମର ପଥ ହାରିରେହି ।

ଯାହା । ତୁ ନର ଏଥି ମୂଳିଶ୍ଵରି କମ ହେବେ,
ଆପମିଶ କି ତୁ ସମେ ପଥ ହାରାଲେନ ?

ପରିଷକ । ଆମି ପଥ ହାରାଇଲି, ପଥ ଆମାକେ
ହାରିଯାଇଛେ । ଲୋକେ ପାଖ, ପାଖ ବୁଝା । ଓ
ଯାହା ! ଆର କିନ୍ତୁ ଦେଖିଲେ ପାଇଁ ନା ହେ ।

ଯାହୁ । ନେବେ ଆହୁମ, ଆମାର ପଥ ଦେଖିଲେ
(ପରିଷକ ଓ ନାରାଦର ଅବବୋହନ)

(ସୁରହାରୀ ଓ ରହାର ପ୍ରାପନ)

ନାରାଦ । ଯାହା, କି ନରତା । ବି ଦୀରତା, କି
ଲାଗିଲାତା ।

ପରିଷକ । ଯାହା ଆମାର ବ୍ୟାସଦେବ ହେ ପଦିଲେ
ଦେ । ଯେବେ କୁନ୍ତକେତେର ଯୁଦ୍ଧ-ବର୍ଣ୍ଣନାର ଯହଜା ଯାହୁ—
—‘ଧର୍ମକେତେ କୁନ୍ତକେତେ ସମବେତ୍ତା ଯୁଦ୍ଧରଥ’—ଯାହା !
ଆମି ଏକଟା କଥା ବଲନ ?

ନାରାଦ । ବଳ ନା । ଯା ବଳାର, ବଳ ନା ।

ଏବେବେ କଥା କହିବେ, ତାତେ ଆର ଅଶ୍ଵି କି ।
ଦେଖ ହୁବାରି ! ଏହି ବେ ଏକେ ଦେଖି—ଇନି ଆମାର
କାଗିଲେ—ନାମ ପରିଷକ କଥି । ଇନି କଥିଲ ମର୍ଯ୍ୟାନକ

মেখেন বি, তাই একে সর্বজলোক দেখাতে নিয়ে
যাচ্ছি। ঈমি শালিতগুলোর পাহাড় কার্যাব
অভিজ্ঞান করাতে একে হজর আহাৰ বাটীতে দেব
যাচ্ছি। ঈমি তোহাদেৱ সকে যুট একটি কথা
কইতে ঈচ্ছা কৰেন।

হয়। কি কথা বলৰেন বনুন!—মৃগের দিকে
আহম ক'রে চেতে রাইসেন কেন?

পৰ্যট। বলৰ?—বলৰ? হাগো তোহারা
উড়তে পাৰ?

হয়। পাৰি বই কি। উপন্যক বাহন
পেশেই পাৰি।

মারহ। দূৰ দূৰ!—ও গো, কোহো কোৰ
ক'ৰ না। আহাৰ তাপমে ভাল কৰা কইতে
আনে না।

হয়। কেন ঠাকুৰ, এই বে বেশ কথা কই-
লেন! ঠাকুৰের কৰ্ত্তাৰ অধাৰ হিতে আহাৰ
মাথা ঘূৰ বিছোৱা।

মারহ। ও মৰ কথা এখন ধাক, বলি, তোহা-
দেৱ পৰিচাৰ বিজাপা কৰতে পাৰি কি?

হয়। আবি আহ! সুজুৰাপচুহিতা। এটি
আহাৰ বাতুলকষ্ণ—আশেৰ সহচৰী। আহাৰ
মায সন্তুষ্যাবী, এব নাম যুৱা।

পৰ্যট। শালিতগুল ব'ধে কে?

মারহ। পূৰি ধাক, আবি বিজাপা কৰচি।
বাজাত দেবেই বলি, তবে তোহাদেৱ গৈৱিক
বসন কেন?

পৰ্যট। রাজাৰ মেজেৱ আবাৰ কি কৰৰ
কাগজ দাবা?

হয়। রাজাৰ মেজে শালিতগুলোৱ পাহাদেৱ
কাগজ পৰে।

পৰ্যট। ও মায়! আহাৰ একমুখ কল
হৰে মেঝ দে।

হয়। আবো সজাপ-অতচাৰিণী, আশৰ-
বাসিনী।

মারহ। তবে তোহাদেৱ আশ্চেহৈ বাই চুৰ।

হয়। আজো কথা কৰন আহ! শিতাত
নাম ক'রে এশেহৈ—আজো তীৰ গৃহ পৰিব কৰন।
আহাৰ ভাগো ধাকে, আহাৰ আপনাদেৱ চৰণ
দৰ্শন কৰব।

পৰ্যট। মেই ভাল, তবে এস বায়া!

মারহ। আঃ! ধাখ সা। তা হ'লে কালকে—

পৰ্যট। আৰ ধাখ কেন? তবে আহাৰ
আবি বো!

মারহ। আৰে ধাখ না।

পৰ্যট। না, মায়া হাজী কৰলৈ।

মারহ। তবে আহাৰ আবি। তা হ'লে এই
শৰটা দিবে বাই?

হয়। এই হিক দিবেই বাব। আৰ বুবা,
আহাৰও বাই।

[বৰ্ষা ও সন্তুষ্যাবীৰ প্ৰহান।]

মারহ। কথা আবিল না, কথা ক'স কেন?

পৰ্যট। আহাৰ মাথা চূৰচূ যো।

মারহ। মাথা আকে কি, তা চূৰবে।
(নেপথ্য) আৰ বিলম্ব কৰুনোল না, বিলম্ব
কৰলে দেতে পাৰবেন না।

পৰ্যট। গোক্ষা পৰেছ, তাই বেচে খেল, তা
না হ'লে কেমেল কাপচ পৰতে দেবো বেত।

মারহ। কেন, বস্তুৰম্ব কৰতে না কি?

পৰ্যট। হায়া! আহাৰ জৰ অবৰিশেষ
শালি। এমন পাহাদে খেতেন, ওৱা পৰবাৰ অজ
কি বাধত দেন্তুৰু।

[প্ৰহান।]

বিঠীৰ দৃশ্য

উভান-পথ।

জনৰ্বন।

জনৰ্বন। মলতে যদি বিদ্বানুৰ হ'ল, তা
হ'লে বৎ পার্যুম তাকে দৈবিক উচ্চ গ্ৰও ক'ৰে
হিতু। তা হ'লে আহাৰ পুণ্যিক হ'ল, অচ চ
জিনিসপৰ এক তিলও বাহে দ্বৰ হ'ল না।
আহাৰই ধৰ আবো আহাৰই কাছে কিৰে আসুক।
চৰপুলি, কৌৰেৱ ইচ, আকাশনৰেশ, কীৰতোহন বা
বাঙ্গলী নলতকে খেতে বশুণ, বাঙ্গলী সৰ ধাৰে—
একটুও রাখবে না। কৰে জৰে দে আহাৰকে
আবিৰে মাখবে হেতে পাচি। আৰকেৱ কাঁটালটা
কাৰে দিই? বিহ ঠাকুৰকে আগে দিলো শোভাৰ-
মুখী দেবে না। বলৰে, তোৱ উচ্চ গ্ৰও জিনিস
আবি কেন দেব! উচ্চ গ্ৰও কৰতে হৰ, আবি
কৰব। ভাইব, পোড়াবুধীৰ ভেজটা একবাৰ
আৰে—আৰ কাঁটালটা তাৰ মাথাৰ কেতে হুঁটা
আবি ধাৰ। বলতে—বলি ও বলতে। মলতে
এখানে আছিল।

(ଦେବକାଳୀର ପ୍ରବେଶ)

କେମହାଁ । ସବୁ କରେ କରା—କରା ! କରେ
ଇତ୍ତାଗାମ—ନା ?

କରା । କେ—ନ ।

କେମ । କୋଥାର ତୁହି ?

କରା । କି ଆମି, ତୁହି ଧୂରେ ଦେଖ ନା ।

କେମ । ତରେ ତୁହି କୋଥା ଥେବେ କରା କରିଛି ବେ
ଜାଗରା ?

କରା । ତୋର ପେଚନ ଥେବେ, ବୁଝନ୍ତେ ପାଞ୍ଜିଲ
ନା ?

କେମ । କି—ଆମାର ମୁଖେ ଟାଟା ?

କରା । ତରେ ନା କି ତୁହି ଚୋଥେ ଯାଏଥା ଥେବେ-
ଛି—ତରେ ନା କି ତୁହି ମେଥେ ପାସ ନା ?

କେମ । ଫେନ ପାବ ନା ହେ ଇତ୍ତାଗା ? ଚୋଥେ
ଯାଏଥା ଥେବେ ହୁ ତୁହି ଦେ ଗେ ବା ।

କରା । ଆଜା, ମେ ବିବେଚନ କରୁଥ ଏଥି,
ଏଥିନ କି ବୁଝନ୍ତେ ଏବେଛିଲୁ ବୁଝ ।

କେମ । ଏକଟୀ କରା ଶୋଇ !

କରା । ବ'ଲେ କେଲୁ ।

କେମ । ବିଦିଶିମି ଆମାକେ ତୋର କାହେ
ପାଠିଯେ ଦିଲେ ।

କରା । ବେଶ, ତାର ପର ?

କେମ । ବୁଲୁଳେ, କରା କୋଥାର ଆହେ ଦେଖ ।

କରା । ଏହି ଦେଖ, ମେରୋଛିନ୍ତ ତାର ପର ?

କେମ । ତାର ପର ଆମାର ଶିତି ।

କରା । ବେଶ, ଦେଖ—ତାର ପର ?

କେମ । ମୁଁ ହାହି, ଆସନ୍ତ ଆସନ୍ତ ସବ ତୁଳେ
ଗେଛି । ବିଦିଶିମିରେ ତୋକେ କି କରନ୍ତେ ବେଳେ
ଦିଲେ ।

କରା । ଆଜିମ, କ'ରେ ଯାଏଥା ଏଥି ।

କେମ । କାହା ଏଥାନେ ଆସିବେ, ବିଦିଶିମିରେ
କାହିଁ ତୋକେ କୋଥାର ଥାକୁଣ୍ଡ ବ'ଲେ ଦିଲେ ।

କରା । ବୁ ଦେ ଯା, ମେ ଦେବାରେ ଆହେ ।

କେମ । ତୁହି ହାହି, ସବ କରିବେ ଗେଲ । ତୁହି
ଏହି ହୁଏ, ଆମି ଆମାର ଜିଜେଲ କ'ରେ ଆମି ।
ଦେଖିଲୁ ଦେଲ କୋଥା ହାତ ନି ।

କରା । କେମା ମିଳି, ନୃତ୍ୟ କୋଥା ଗେଲ ତାକେ
ମେଥେତ ପାଞ୍ଜିଲ ନା ।

କେମ । ମେଥେତ ପାଞ୍ଜିଲ ନା କି ରେ ?—କୋଥା
ଦେଲ, ସକଳଙ୍ଗବୋ ହେବୋଟି କୋଥା ଦେଲ ?

କରା । ଓରା ବୁଲୁଳେ, ତାରେ ବିଶିଷ୍ଟ ଦିଲେ
ଦେଲେ ।

କେମ । କରେ, କି ମର୍ମଦୀଶ ହ'ଲ ହେ ? ଅବନ
ଦେବୋଟିକେ ବିଶିଷ୍ଟ ଦିଲେ ଦେଲ ?

କରା । ତୁହି ଡାଇନୀ ସବ ଦେବୋହିଲୁ, ଆମ ବିଶି-
ଷ୍ଟାକେ ଦେବେ କେଲୁଣ୍ଡ ପାରିଲି ନି । ତା ହେଲେ କ
ମର୍ମଦୀଶ ହ'ଲ ନା ।

କେମ । ଏ ନ୍ତର୍ମ—ନ୍ତର୍ମ ! ଦେବେ କି ବଳି
ରେ ।

[ଅହାନ]

(ଅପର ଦିନ ଦିଲା ଶଲିତାର ଶରେଶ)

ଶଲିତା । ହା କରା, ତୁହି ଆମାକେ ଡାକହିଲୁ ?
ଶାକ ନାହିଁ ଦେ । ତୁହି ଆମାକେ ଡାକିଲି ନି ।

କରା । ତୋକେ ଆମି ମେଥେ କରିବି ।

ଶଲିତା । ମିଥ୍ୟ କଥା, ତରେ—ଆମି ଟୌଟି
କାମଜାମୁ କେଲ ?

କରା । ଏ ତୋର ଥାନ ଥାନ ଥାନ କରୁଛିଲ ।
ମେଥ୍ୟ ଆମି ଏକଟା କୋଟିଲ ଆମ ନିର୍ବାହୀକାରେ ଦେବ ।

ଶଲିତା । କୋଟିଲ, କୋଟିଲ । କୋଥାର ପୋଲି ?
କୋମ୍ପାହ ଥେବେ ପୋଲି ? ମେହି ଆମାର ପାହିଟା
ଥେବେ ଯୁଧି ?

କରା । ବେଶ, ମେହି ଆମି ଉତ୍କୁଳ ଓ କ'ରେ ବୁଝ
ନାକେ ଦେବ ।

ଶଲିତା । ବେଶ ତ, ତା ଆମାକେ କର ଦେବୋହିଲୁ
କି ? ଆମି ଜାହମ ।

କରା । ହା ତୋହି ନମତେ, ଆମାର ଏକଟା କାଳ
କରୁବି ?

ଶଲିତା । ନା ଭାବି ! ଆମାର ବରିବିର ଏକ
ଚାହିଁ କୁଳୀ ହୁଲୁଣ୍ଡ ହାଲେହ ।

କରା । ହେଟେବିହିତି ଆମାକେ ଏକ କୁଳୀ
ବିଦିଶିର ହୁଲୁଣ୍ଡ ସଙ୍ଗେ, ତୁ ହେ, ଆମି କେବଳ
ମା କ'ରେ ବେହିରେ ବେହାକି ।

ଶଲିତା । ତୋର ତ କାହାର କାଳ ଗାହେ ଉଠିବି
ଆମ କୋଟିଲାନ୍ଦେ ବିଦିଶିର ପାହିବି । ଆମାକେ
କଣ ହୁଲୁଣ୍ଡ ହେ ବେ ବୁଝିବି ?

କରା । ତୋହି ତ, ତରେ ତୁହି ହୁଏ ଯା । ଆମି
ଟେଲ କ'ରେ ଗାହେ ଉଠିବି ଦେଖ କ'ରେ ଗାହେର ଭାଲ ଧର,
ଦେଖନ କ'ରେ ଗାହେର ଭାଲ ନାହିଁ । ଦେଖ, ଆମ କର
ବୁ କ'ରେ ବିଦିଶିର ପାହିବେ । ଆମ ତୁହି ଏକଟି ଏକଟି କ'ରେ
କୁଳୀ ହୁଲୁବି । ତୋର କଣ ବେହି ନା ବାହା କରୁବେ । ମେହି ତୋହି ! ଆମାର
ଆଖେ ବେ କୁଳୁଳ, ମଳତେ ! ପାହେ ପାହେ ହାଜାର
ବୁଝିଲି ନି ।

মণিতা। কুই আবার শক্তিলি কেন ভাই
বল না !

অনা। হেল, আবাকে ঝোড়ুর না উঠতে
উঠতে তোকে এক দুঃখের কথা বলব।

মণিতা। না ভাই, তোর জুবের কথা অনতে
শুনব না। আবার আবার ফুল তোলার সময়
হ'ল, তোর কাছে ইচ্ছিয়ে থাকলে বিবিধানে
বকবে !

অনা। মনে বচাই খেব গুলি, আবার চুপু
কেতু বেগলে না !

মণিতা। তবে লৈগ্রাম লৈগ্রাম বলে কেল
গুরি !

অনা। শোন, এক সঙ্গে থাও, ঢাকুবের
শুণ গাও, আবার গোপ ত'রে খাটি—এখন মোনার
চাকীয়ি বিবে বাজনস্বিমীদের সঙ্গে পাঁচ পাঁচ বৎস
সর বলে বলে সূচনুম্বু, মা বেয়ে না বেয়ে মোকা ক'রে
খাটুনুক,—কাঙ্কি কাঙ্কি ফুল পাড়ুনু, কলমী কলমী
শিবের আধাৰ কল চালনুম্বু, এখন মোনার চাকীয়ি
বুধি আৰ গুৰ না। বাজনস্বিমীদের শিবের
আধাৰ ফুল পচাহেছে, ঝোকা ঝোড়া বৰ মিলেছে,
ভাই মেৰে কেমা ঝূঁটীৰ চোখ চূঁটেছে—
বজুলী খ'তে, খেকে প্রাঞ্চিৰ আবার পেট
ফুলেছে, এত শুণ বুধি আৰ আবার শুণ না।
এখন বাজাৰৰ বাজী ফিতে বাব, অসম-মহলে হুন
বেৰ। আৰ আশৰ খোপে চেটোৱ বলে এক
টাকাৰ শুভি একলা বাব-কাউকেও ভাগ মেৰ
না। এই কুলবটীৰ লাজ, মেৰেৰ ভাজ, আৰ
অনাক্ষেনেৰ কাজ এক সহয় না এক সহয় ধাকবেই
ধীকৰে। কাজেই আমি কাজ পাব। মোকা ক'রে
বৰুলতপান, বৰু ক'রে পৰুতে গলায়, ইকৰ রকম
তক্কলতাৰ মূলে পৰ্যাদ সাবে ঝুলবালা; এখন সহয়
কুটুট এসে, রাখেৰ চোটে, হেচে কেমে, চোখ বালিবে
কেমা দিলি বলবে, অল আন্ বিল আসা। কাজেই
আমি ধৈৰি হৈবে, ঝূঁটু বেঁটোকে ভড়িবে দিবে
কলমী কেতে কীৰেব। সইতে পাৱে ইলুম—না হয়
নাৰব। কাজেই আবার কাজ গেল, কাজ গেল ক
কৰব কি ?—তবেই আমি গিহেছি—আৰ হীকাতে
শার্হুচি মা, গা খিল দিল কৰুচে—তবে গতি ! বে
লাকতে আবার গা টিপে।

মণিতা। সত্যি সত্যি কি তোৱাৰ গা দিল
কিম কৰছে ?

অনা। আমি আৰ কথা কইতে পাই না—
আবার গোপ কেমন কৰচে। গা টেপ, গা টেপ।

মণিতা। আবার বিবিধানেৰ বকবে বে ভাই !
অনা। বকে, তাৰ বিনায়া আৰি কৰব। কুই
এখন হাতেৰ শাজী কেলু।

মণিতা। কুই কি কিমাৰা কদৃহি ?
অনা। আমি তোকে ইকা কৰব।

মণিতা। কি ক'বে বকে কথা বলু ?
অনা। তোৱ বক্ষনিৰ সেই আৰি নেব,—
তোৱ সনে হীমুব।

মণিতা। তোৱ থা বিদ দিল কৰছে,—কথা
কইতে পাইচিস না, তবে এচ কথা কইলি কি
ক'বে ?

অনা। এখনও কথা কাটাচিস ! তবে
আমাতি সাবেন খেকে মুৰ হৈব না।

মণিতা। কেন-বাব ? এ কি তোৱ একমাত্
আৰগ্য না কি ? দিবিয়ালি আবাকে এখনকাৰ
বালী ক'বে মেৰে বলেচে।

অনা। বেশ, যখন এখনকাৰ বালী হৰি,
শুণম এইদানে আদিল।—এখন আবার ঘৰ
গোকে হেৱো।

মণিতা। কেন বেহৰ—আমি এইদানেই
বস্তুম।

অনা। আজো, বললি বস্তু, কিছি পাৰ হৰি
কাত দিস ত হেৱেই কেলুৰ।

মণিতা। এই গায়ে হাত দিলুম,—এই তোৱে
পা টিপুনু। কই, মাঝু দেখি ?

অনা। বটে, তোৱ বচ আল্পিছি হৰেছে—
না ?

মণিতা। কেন হৰে না ?

অনা। বেথ ভাই মনুকে !

মণিতা। কি ভাই জনা !

অনা। বেথ, বে তোৱে আৰদ কৰে, 'আবার
মনুকে, আবার মনুকে রাখি,' বলকে বলকে, হিহ
ক'বে হাস্তে হাস্তে কাছটি বেলে আসবে; মেটা
আনবি একটি কুলোবেহাল। হয় মে পেটে
পূৰ্বে, না হয় তোকাতি সুক নিয়ে শিট্টান দেবে।

মণিতা। সে ত কেমা দিবি।

অনা। এই—কুলোচিস ক'ব বুঢ়ীকে বিশাল
কৰিস নি ! ও বুঢ়ী তোৱ সব খাবে, তবে ছাড়বে।
আবার শোন—বে তোকে দেখেই কাৰতে
আসে, তোৱ নাহ কুন্লু ঝ'লে মাৰ, কখন আনবি,
কুই তাৰ বহুমুৰ্দ্দ চুৰি কৰেচিস।

মণিতা। কুই ত আবাকে দেখলে ঝ'লে
মাৰ ! আমি তোৱ কি চুৰি কৰেছি ?

ଅନା । ମର୍ମିନାଥ ! ପାହା ଚୋର ହେ ହୁ, ଦେ
କି ଚାରିବ କଥା କବନ ଯାଏ ?

ଲଗିତା । ତୁହି ଆମାକେ ଚୋର ବଳି, ଆବି
ଦିବିରାଣୀକେ ବଳେ ଦିଇ ଗେ ।

ଅନା । ସା, ଏଥିମି ବୁଲୁ ପେ ବା—ଆବି ତୋର
ଦିବିରାଣୀକେ ତବ କହି ନା କି ?—ବା ବୁଲୁ ପେ ବା—
ଏଥିନି ଯା, ବସୁତେ ପାରି ନା ।

ଲଗିତା । ଆବି ବାବ ନା ।

ଅନା । ତବେ ଆବ ଏକ କଥା ବଳି ଶୋନ୍ ।
ତୋର ଦିବିରାଣୀଓ ଚୋର । ଆବି ଆବ କେହା ଦିବି
ଛାଡ଼ା ଏ ଆପ୍ରଦେବ ସବାଇ ଚୋର । ତବେ କେହା
ଦିବି ଆପେ ଅମେକ ଚାରି କରେଛେ, ଏଥିବୁ ବୁଜୁ ହେବେ
କେବଳ ବୃକ୍ଷ ନାକେ—ଆବି କିନ୍ତୁ ନିରୋଟ ଖାଟି ।

ଲଗିତା । ତୋର ଏକ ବଡ଼ ଆପ୍ରଦୀର୍ଘ, ତୁହି ଦିବି
ରାଣୀଦେର ଚୋର ବଳି ?

ଅନା । ବୁଲୁ ନା ? ଖୁବ ବୁଲୁ । ହଶେବାର
ବୁଲୁ । ଏହି ଯେ ପାଂଚ ସଦମ ସବାଇ ମିଳେ ଶିବ-
ଟାଙ୍କରେର ଦେବା କବୁଲୁ, ତାର କଳ ଚାରି କବୁଲେ କେ ?
ବଳି, ତୁହି ଆବି କି ତାର ଭାଗ ପେହାଇ ? ତୁହି ଦିବି-
ରାଣୀତେ ଚାରି କ'ରେ ବୀଟୋରାର କ'ରେ ନିରେଛେ ।
ବୁଲୁତେ ପେହାଇସି ?

ଲଗିତା । ହୀ ! ତାଇ !—ମନ୍ତ୍ରି !

ଅନା । ଏହିବାରେ ପରେ ଆହା । ଏହି ଯେ ଦିବି-
ରାଣୀଦେର ବର ମିଳିଲେ,—ତୋର କି ହଲ ?

ଲଗିତା । ଆମାର ଆଧାର କି ହଦେ ?—ଆବି
ବର ତାଇ ନା ।

ଅନା । ତୁହି ତାଙ୍କ ନା, ବର କି ତୋକେ ତାଙ୍କ !
ତୋରେ ଆଟା ଗାହ ଥେବେ ଆପାଗେତେ ଦେବେ,—
ପୋରାଗାହେ ଉଠିଲେ ଗାହେର ଭାଲ ନାହା ଦେବେ,—
ବାଦାହଗାହେର ବୋଲନାର ହୋଲାବେ ।

ଲଗିତା । କେନ, ତୁହି ହୋଲାବି ।

ଅନା । କେନ, ଆବି କି ତୋକେ ତାଙ୍କର ନା କି—
ବେ ଡିକାଳ ତୋକେ ହୋଲାବ ?—ଆବି ଆବ ତୋର
ମଧେ କଥାକୁ କବ ନା ।

ଲଗିତା । କେନ ତାଇ ? ତୁହି ଆମାର ଏପର
ବାପ ବରୁଣ ? ଆବି ତୋର ଭାଲ କ'ରେ ପା ଟିଲେ
ଦିଲି ।

ଅନା । ଆବି ତ ହୋଲାବ, ତୁହି କି ଏହ ପରେ
ଆବ ବରୁଣି ?

ଲଗିତା । ତୁହି ସବି ହୋଲାବ ତ ବୁଲୁ, ନା
ହୁଲେ ହୁଲୁ ନା ।

ଅନା । ତବେ ଆବି ଯା ବୁଲୁ, ତା କରୁବି ?

ଲଗିତା । ବୁଲୁ ।

ଅନା । ଯା କହତେ ବୁଲୁ, ତା ହେ କରି ?

ଲଗିତା । କରିବ ।

ଅନା । ଦେଖିଲେ ବୁଲୁ ନି ତ ?

ଲଗିତା । ଦେଖିଲେ ତୁହି ବୁଲୁ ନି ତ ?

ଅନା । ତବେ ଗାନ କର ।

ଲଗିତା । ତବେ ତୁହି ଗାନ୍ ।

(ହାତ ବାଧର କରିବା ପିତ)

ଲଗି । ଆବି ତୁଳନ ଫୁଲ ପାଇବ ମାଳା, ହାତ
ଦିଲେ ଦିଲ ନା କାରେ ।

ଅନା । ମା ହୁଟାତେ ହୁଲ, ହିତେ ହୁଲ, ହିତିରେ
ଦେବ ଚାରି ବାରେ ।

ଲଗି । ହଜା ମୁହମ ହିତିରେ ମେବ,
ହିତିରେ ହୁଲ ହାର ପାଇବ,

ଅନା । ଆମି ତୁରି କ'ରେ ଗାନୀ ଗ'ରେ ପାଲାବ
ବହୁମାଲାରେ ।

ଲଗି । ଦେଖିବ ଦେଖି, ତୁହି ଆମାକେ କେବେ
କେମନ କ'ରେ ପାଲାବ ?

ଅନା । ଆମାର ଦୁଦି ବାକତେହି ହତ, ତବେ ଏକ
କାଜ କର—କେବା ବୁଜୀର ନାକ କେଟେ ନିତେ ଆହା ।

(ଫେରକାରୀ ପାରେଶ)

ଦେଖ । କାର ନାକ କଟିବ ଯେ କନ୍ତା ?

ଅନା । ଏହି ବଲୁତର କେବା ଦିଲି ! ପୁରୁଷେର
କି, ଏହି ମେବା ଦିବିର ନାକେର ମକନ କ'ରେ କେଟେ
ନାକଟାକେ କାନାନମହି କ'ରେ ନିତେ ଆହା । ତା
କ ଥେବେ ତାଙ୍କେ ନା । ବଳେ, କେବା ଦିବିର ଦାତ
ନେଇ ; ମାଜୀ ମେ ଚେପେ ଧୂରେ, କାଟିବେ ନା—ଗାତେର
ମଧେ ନାକଟା ଧେକେ ଥାବେ ।

କେବେ । ସବି ହୀ ନା ! ତୋକେ ଏହି ନା ଥେବେ
ନା ମେବେ ହୁରକାଳ ଦିଲେ ପୁରୁଷ କି ହୋଲା ଧାରାର
ଅଟେ ?

ଲଗିତା । ତୁହି ତବ କଥା ପାଇଲ କେବେ, ତାଇ କି ବୁଲୁତେ
କବଳେ ।

କେବେ । ତା ଏତକା ଆଧାର ଦିବିଲ ନି ରେ ହକ୍
କାଗା । ବା ବଲୁତେ, ଏକଟୁ ତୋରା, ଆବ ଗୋବର ନିତେ
ଆହା । ତାକେ ଏକଟୁ ଯି, ମୁଁ ଆବ ହାତାରଥାରୀ ଆମାର
କୁଟି ଦିଲେ ବେଳ କ'ରେ କେଟେ ବାଇବେଶେ,—ଏଥିମି
ମେବେ ଥାବେ ଏଥିନ ।

ଅନା । ଓ କେବା ଦିଲି ! ତୋର ଏବୁଦ୍ଧର କି
କଣ ! ନାମ କରନେଇ ହୋଲୁମେ ପାଲାବାର କଥ କହିବା

କେବଳ ଶାତ୍ରୁ ! କେବଳ ବିଦି, ହାତ ପାତ -ହାତ
ପାତ -ଦୋର ହାତେ ବୌର ହୋଥିଲେ ଉଗରେ ବିହି ।
ହୁ ହାତ ଦେ ଧରେ ଚାଲେ ଦେବେ କେମୁ । ବୋନେବେ
ହାତ ଧରେ ଶାକ ।

(शुक्रवारी व अर्थ)

কেম। তবে পোড়ারম্বনো, করিস কি—
করিস কি ? চাতে বার্ষ—চাতে বার্ষ !

शुक्र। वलि ही केवा दिलि, एहे कि तोहम
देखन आवश्यक नहीं आसा?

କେବେ ! ଏଥେରେ ତ ଅନାଟିକେ ଡାକ୍ତିରୀ ।—ଏ
ଲାଗୁଥିଲା ନା, ତା ଆବି କି କହିବ ?—ଓରେ ଅନା
ଆସିଥିଲା ଏଥାମେ ଅଭିଭି ଆଶିଥେ, ତୁ ହି ତାଙ୍କ
କହେ ଶାହରା ପିରି । ଦେବ ବିବିହିଲିମେହ କିମ୍ବା
ଚରି ନା ଥାର, ବୁକଳି ।

ତୁମ୍ଭୁ । ସବୁ ଆରିବି ? ବା ଅନ୍ଧା, ଯାଇବେ ବେଳେ
ଥାଏ ପା । ସହି କେଟେ ଆମେ ଆମାକେ ଖର ଲିବି
ଆରି ପୂରୀ ଏଥନଙ୍କ ଫୁଲ ଫୁଲକେ ଦସନି । ଏତଙ୍କ
କରାଇଲି କି ?

निषिद्ध। ताहे तु कायि शक्ति

কেন। শৈগুলির দুল দুল আন। দুই শৈগুলির মোরে বল গে—আবিশ্বাসৈগুলির ঠাকুরবের
মাঝটা অঞ ক'রে নিই গে। কে—খানে আসতে
হিহিপি।

জনা। সে শৈগ়পির জানতে পারবি। এখন
শৈগ়পির কোরটা হেভিয়ে বিবি আছ।

[श्रीकृष्णार्द्दी वाडोळ मण्डलद्र क्रृष्णन]

(স্বামী শিক্ষণ)

মুহূৰ্ত ! দেখ, বৰা ! পিতা আবেশ ক'রে
পাইৱিবেছোন যে, ক্ষৰিগুণ হত দিন মণ্ডে ধৰকেবেন,
তত দিন আবেশের তীব্রের সেৱা কৰকে হৈবে
আজ শীঘ্ৰ আবেশের অভিযোগে লগ্নৰ্পণ কৰিবেন।

ହେବା । ଆଶ୍ରମ, ତାକେ ଆପରି ନେଇ, କିମ୍ବା
ତାଇ, ଗତିକ ବଢ଼ି ଟାଳ ବ'ଳେ ବୋଧ ହୁଅ ନା । ସବୁ
ମୀଳାଦି କୋତ ଥିଲେ ଏହି କରେ ଚେଷ୍ଟାଇଲା ।

ଶୁଣ ! ତେବେ ମଧ୍ୟେ କେ ସତ୍ତା, କେ ହୋଇ,
କିମ୍ବା କେବଳ କୀର୍ତ୍ତି ?

বুধা। এই দেউলির হাতে কষণেন, কোকচান
কোকচান ছুল, টীলা ভুঁত, পাগলাটে ধৰণ, ওইটি
বড়। আর দ্বিতীয় দাখিল শোশের নড়ী, পেট

ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ହାତୀ, ଶାଖେ କାଂଦେର ଝୁଟୀ, ଏହିଟି ଛୋଟି । ବଲି
ଠାକୁରଙ୍କେ ମେଥେ ତୋର ଚୋଥ କଲମେ ଖେଳ ନା କି ?

ଯୁଦ୍ଧ । ସାରଥିରେ ଯୁଦ୍ଧ, ଅନ୍ତର୍ବାର ଚୋର କଲମେ
ଗେହେ । ବୌଦ୍ଧଶିକ୍ଷି ନିଜେ ସହ୍ୟ ନିର୍ଭାବ । ସାର
ବୌଦ୍ଧଶିକ୍ଷିକୁ ମହା ମହା ପ୍ରାଣ ଅଭ୍ୟାସିତ, ଦେ
ଯୁଦ୍ଧ, ନା ଦେ ନିଜେରେ ପ୍ରାଣ ନିଜେ ରଖି କରକେ ପାରେ
ନା, ମେ ଯୁଦ୍ଧ ?

କମ୍ବା ! ଦେଖ ତ, ତବେ ଡାକୁଟିର କୋଣନ୍ତିର
ପଞ୍ଜିଆର କହି ଆପଣିକୁ ବେଶେ ଦାଖି ।

त्रहु । देवदी हाते कार असार भाहे ! किंवा अमन ठांग्या कि कठोरहि ये, देवदी आवाके लाठेवै दाखलवै ।

ଦୟା । ତୁମି ସବି ଏକହୁ ଇରିବି ନାହିଁ, ତା ହାଲେ
ଦୈତ୍ୟର ଏମେ କୋଣାର ପାଇଁ ପରିଚାଳନ । ଆମି
କୋଣାର ଦୈତ୍ୟରଙ୍କେ ନେଥେହି ତିମିମେ— ଯେଥେ ହିଲି,
ଏହି ଏକ ଫୋଟୋ କପାଳେ—ଏହି ଏହି ବଚନ ଲାଗେ—
ଏହି ଏହି ଦାଢ଼ୀ, ଏହି ବ୍ରକ୍ଷମର ଠିକ୍ ମଧ୍ୟ ଶ୍ରୀରାଜଙ୍କେର
ଧାଡ଼ୀ । କଥାର କଥାର ମାଝୀ ଥିଲା, କଥାର କଥାର
ଅନ୍ଧେର—ଟିକ ଆନନ୍ଦି ଥେବା କିମ୍ବା ଶାହୁମ ଥାଏ ।
ଏହି ଦେହୋଟି ଡାକ୍ତରଙ୍କ ଏମେହା, ଏହି କଥାର କଥାର
ନା, ତାଙ୍କ ହୃଦ କିଛିବେ ବୋଲେ ନା, ତୁମି ତାଙ୍କ ମିଳିବେ
ଦେହେ ରହିଲେ କି ନା ରହିଲେ କିମ୍ବା କରେ ନା—
ଆମନାର ତାଙ୍କେହି ଆହେ । ଏ ଡାକ୍ତରଙ୍କିଟି ପାଇଁ ।
ଦେଖିଲେ ବୋଲି ହର ଏକହୁ ଦାଗୀ ରାଖି—ତା ହିଲି, ଘର୍ଯ୍ୟ
ହାଲେକୁ ଜୋଗି ଥାଏକେ ।

ଶ୍ରୀ ବେଶ, ଛୋଟ ଠାକୁରଙ୍କୁ ଡାଳ ଲେଖେଇ,
ତଥା କାହାର କାହା ବିକାର କରେ ।

ରୁହା ! ନା ଭାଇ ! ଅମନ ଟାକୁଗାତିକେ ଦେଖେ
ହେବେ ଯେଉଁ କି ନିଜରେ ବାହା କାହାର ମେଲା

(चैनक नवीन प्राप्ति)

ନେବୀ । ବିଜିତାର୍ଥି, କୋମାଦେର ଶୁଭାର ଉତ୍ସାହ
ବସେଇ । କୋମାଦେର କାଳେକ୍ଟର ମହାନି ର'ଙ୍କ କାହାରେ ।

সুরু। আবু ভাই, এখন থাই। পথের কথা
পরে জবে আশু।

二〇一〇

8

ଶାନ୍ତିକଣ୍ଠ

ଅବା ! ସା ବନ୍ଦି, ଏହି ଶିବେର ମଧ୍ୟଥେ ଏହି
ବଳ ! ଏକେବୀବେ ମକଳ ପୋଲମାଳ ଚାକେ ଯାକ ।

ଶଗିତା । ଯା ହଲାବି, ସହ ଏକେବୀରେ ହଲେ
ଦେଲ—ଆଶାଚାପି କରିଲ ନି । ଅନା ଡାରଣୀଙ୍କର
ପଢ଼େଛେ, ସବ କଥାର ସ୍ଥାନି ଜଥାର ଦେବେ ଏଥିବ ।

କେବ । ସମ କି କନା ! ଆମାର ହାତ-ଖା
ଆସନ୍ତେ ନା ।

କନା । ଆ ମର, ଆମରା ତ ତୋର ହାତ ଧ'ରେ
ଦେବେଛି ! ତାକେ ନା ଆମରେ ନା କେନ ?

କେବ । ତୁହି ତୁହି ଦେଖି ଟାକ୍ତର ଏଥାନେ କି
କରନ୍ତେ ଆମନ୍ତେ ?

ଶଗିତା । ତୋର ଜଥାର ପାକା ଚଳ ଚାଲିଲେ ।

କେବ । ତୁହି ଖାଦ, ତୋକେ ଆମି ବିଜେନ୍
କରି ନି ।—ତାର ଯେ ରାଜବୋଗ ଦେଲେ ଆମରର
ଏଥାନେ ଆଜାନ୍ତି ବିଜେ, ତା ଏଥାନେ ଏବେ ଖାଦେ
କି ।—ରାଜାର ବାଜୀ ହେଲେ ଏ ଦେଲେ ଟାକ୍ତରରେ କି
କରନ୍ତେ ଆମନ୍ତେ ?

ଶଗିତା । ତାର ଦେଲୋକ ଥେବେ ଆମନ୍ତେ କି
ନା—ଆମନ୍ତେ ଆମନ୍ତେ ପଥେ ବାଜାର ନଥେ ଦେଖି ହେ-
ବିଲ । ମାନ୍ଦା ଅନେକ କୀର୍ତ୍ତାକାଟି କ'ରେ ଟାକ୍ତର
ହୃଦୟକେ ବଲେଛେ ଯେ, କିମେ ଆମରାର ନନ୍ଦ କେବେ
ବିଲିକେ ନଥେ କ'ରେ ଦିଲେ ଏତ । ତାଇ ଟାକ୍ତରରେ
ତୋକେ ମିଳିଲେ ଆମନ୍ତେ । ହି ଦିଲି ! ମାନ୍ଦାକେ ହେଲେ
ଆର କଳ କାଳ ଏଥାନେ ଖାକିବି ।

କେବ । କି କରନ ଦିଲି ! ସମ ଦେ ଆମନ୍ତେ
ଏକେବୀରେ ମୂଳେ ରହେ ।

ଶଗିତା । ତା ଯାହର ଆର ଅନ୍ଧାର କି ! କଣ
କାଳ ତୋର ଦେଲେ ନଥେ ଛାଇଛାତି ବଳ ଦିଲି ।

କନା । ଓ ହରି ! ତା ଆମିନ୍ ନି ବୁଝି । ସମ
ଦେ ଟାକ୍ତରରେ ଦିଲେ ବ'ଳେ ପାଇଁବେଳେ, କିମି ତୋକେ
ଦେବେଲେ ନା । ସମ ରାଜାର ନା କି ଏକଟି ହେଲେ
ହେବେଛେ, ମେ ହେଲେ ନା କି ବୁଝ ଥେଲେ କାହିଁ ।
ତାଇତେ କେ ବଲେଛେ ଯେ, ହେଲେକେ ତାଇନୀଟି
ଦେବେଛେ । ତାଇତେ ସମ ରାଜା, ପରିବିତେ ହତ
ତାଇନୀ ଆହେ, ସକଳକେ କ୍ରୀତ ମାଟିଟେ ପୁରୁଷ
ହୃଦୟ ଦିଲେଛେ ।

ଶଗିତା । ତାଇ କିମେ ଟାକ୍ତରରେ ଆର
ଦୀତେ ନା । ବଲେ କେବା ଦିଲିକେ ନା ଦେଖେ ଆର
କଣ କାଳ ବୀଚ୍ବୀ ତାର କାମା କିମେ ଟାକ୍ତରରେ ମହା
ହେବେଛେ । ତାଇ ତୋରେ ମାଟିଟେ ନା ପୁତେ ମଶିଲୀରେ
ବର୍ଣ୍ଣ ନିଲେ ଥେଲେ ଏମେହେ ।

କେବ । (ଜ୍ଞାନର ଘୁମେ) ତା ତୋର ମାନ୍ଦା
ଅମି ଭାଲେହି ବାସନ୍ତ ଦିଲି, ଏକ ଦତ୍ତ ଚୋଥେର
ଆଜାନ ହଟେ ହିତ ନା । ଆମି ପୋଡ଼ାକପାଣୀର
ବସ କରିଲ ଆଶ, ତାଇ କାହିଁ ହାରିଲେ ଏହନ୍ତ ନିଲେ

ଆହି—ହି ଦେ ବନ, ନମ୍ବତେ ଯା ବଳାଚ, ତା କି
ଶତି ?

କନା । ଆମାର ତ ମନେ ହାତ, ନମ୍ବତେ ତୋରେ ଦୟ-
ଦୀତି ଥିଲେ । ଏମନ ମୋରାର କାହାର ଥେକେ,
ହେବାକୀ ଦିଲେ ତୋରେ କୋଥାର ତାଜାର ତୋରେ

କରନ୍ତେ ।

ଶଗିତା । ଶତି ଦେଲା ହିଲି, ସବ ଯିହି ।

କେବ । ନା ନା, ଯିହି ହେବେ କେମ ? ତୁହି କି
ଆମାର ତେବେ ମେବେ । ଆର ତୋର ହାତୀ ବରି
ପରେ ନା ଯାଏ, ତା ହଲେ ବର୍ଗ ନରକ ଯିହେ କଥା ।
ଆହି ନାହିଁ ! ତୋରେ ଆର କି ବଳବ—ତୋର
ମାନ୍ଦାର ଏଥୁ ତା ତୋରେ ଆର କି ବଳବ ? ତୋର
ହତମ ହୃଦୟ ଏ କାଳେ କି ଆର ବେଷ୍ଟେ ପାନ୍ଧିରା
ଥାର ! ରାଜାର ବାଜୀ ଟାକ୍ତର କ'ରେ ଯା କିମୁ ଟାକ୍ତରି
ଶେଷ, ସବ ଆମାର ହାତେ ଏମେ ହିତ—ଏକ ପରାମରି
ତକକ କରନ୍ତ ନା । ମେ ଖାକଲେ ଆର ତୋରେ
ଖାଦାର ଭାବନା ! ହୃଦୟାବୀ ରହାର କାହିଁ କି
ତୋରେବ ହାତ ପାଠିଲେ ହୁଏ ! ମେ ଯାହାର କରନ୍ତ,
ଆର ତାମ ମାନ୍ଦା ଅର୍ଦ୍ଦ ଦିଲିମ ମୁହି କରନ୍ତ । ଆହ
ଦେଇ ସବ ତିମି ତୋରେବ ମୁକିଲେ ପାରାନ୍ତ ।

କନା । ନା କେବା ଦିଲି ! ନା ପେହିରି ଦେଖ
ହେବେ । ଆହ, ଟାକ୍ତର ଉପରିରୋଧନାରେ ତାଙ୍କ
ବାହାଲେ କ ଆର ହକୀ ଖାକତ ? ତା ହଲେ ବର୍ଗ
ଆମାର ଏକଟେ ଏକଟେ କ'ରେ କେଳାଯୁଦ୍ଧ । ଟାକ୍ତରରୋଧନାକେ
କ ଆର କାଳେ ଥେଲିଥିଲି, ତା ହଲେ ଆମାକେ
ଆହ ମଧ୍ୟତରେ କୋନ୍ଦର କାଳେ ମୁହତି କ'ରେ
କୋଣିଲି ।

କେବ । ଏକ ଜନ ଏକ ଜନ କ'ରେଇ ନା ହ'କ
ଆହୁକ—ୟ ଏକେବୀରେ ହ ହୃଦୟ ହୋଇ ! ଏଥାନେ
କି କରନ୍ତେ ଆମନ୍ତେ ?

ଶଗିତା । ଆ ମୁଁ ! ଏହି ଦେ ତୋରେ ବଲୁମୁ
ଭୌରିକି ବୁଝି ।

କେବ । କହି—କି ବଲୁମି ?

କନା । ଓ ବଲୁମୁ ପାରେ ନି, ଆମି ବଲୁମି, ଶୋନ୍ ।

କେବ । ବଲୁମି ।

କନା । ଟାକ୍ତରରାହିର ସକଳ ଅବ ବର୍ଣ୍ଣ ଥେଲେ,
କେବଳ ମାଧ୍ୟାଟି ଏଥାନେ ପ'ରେ ଆହେ । ଟାକ୍ତର
ଦାରା ବର୍ଣ୍ଣର ରାଜାର ଯାରେ ଦେଖେ, ତାରେଇ ବଲୁମି,
ଆମାର ପତିପତା କେବା ଦିଲି ଆମାର ଶାଖା
ଦେବେଛେ । ପଥେ ଆମନ୍ତେ ଆମନ୍ତେ ତାଇ ନା କିମେ,
ଟାକ୍ତରରେ ତୋର ପୋଟେ ପଥର ମାପନ୍ତ ଏମେହେ ।

ଶଗିତା । ଗହର ଦେଖେ, ତାମ ଫେଲେ ମାନ୍ଦାର
ମାଧ୍ୟାଟି ବାର କ'ରେ ଯାଏ ତାରେ କିମେ ଦେବେ । ହା

କେମି ! ମେଟା ହୋଇ ପେଟେ ଦୈକ୍ଷାଟ ହେ ଆହେ

କେମି ! ତଥେ ସେ ଶୋଭାରୁଥୋ ଦେବେ ! ତୋର ସୁଧର ମୁଖ ତନ୍ତ୍ର କଥା ! (ଶେହାରୋଜୁଠ)

ଅନା ! ହୀ-ହୀ ! କରିସ୍ କି—କରିସ୍ କି—ତୋର ହାତେ ଲାଗିବେ !

(ମେପଥୋ) ଏ ଆଶ୍ରମେ କେ ଆହ ? ଆର ଉତ୍ତରୋଚନ କର ! ଆମରା ହୃଦୟର ଅତିଥି ।

କେମି ! ତଥେ ହତକାଣୀ ! ମୋର ଦିବେ ଏମେହ ! —ଦିନିରାତିରେ କୂଳମେ ଘେରେଇ କେମବେ ଏଥିନ ! ମୋର ମୁଲେ ଦିବେ ଆହ !

ଅନା ! ସା ନଳ୍ତେ, ମୋର ମୁଲେ ଦିବେ ଆହ !

ଲାଲିତା ! ଆମି ପାଦବ ନା—ଆମାର ତଥ କଥେ ।

କେମି ! ଆ ଯଥ, ତୁହି ସା ନା !—ନା !—ଆ ଯଥ, ମହିଦେବ ବହିଲି କେନ୍ତେ ?

ଅନା ! ହାତିରେ ଧାକି କି ମାଦେ ? ତଥେ ସିମେ ସୁଧ ପାଇନ ନା ! ଆମାର ପ୍ରାଣ କେମନ କଥେ ? —ସା ନା ତାହି ନଳ୍ତେ !

ଲାଲିତା ! ଓରେ ବାବା ରେ ! ଆମି ପାଦବ ନା !

(ମେପଥୋ) ସାର କୁଳବେ ତ ନାହର ଧୋଲ ! ନା ହାଲେ ମାହାତେ ଆମି ତୋମାହେର ଏ ଦେଶେ ଆମନେ ଦେବେ ନା !

କେମି ! ଓରେ ମୁଖପୋକା, ସା ନା !—ଓରେ ମୁଖ-ଶୋଭା, ମୋର ମୁଲେ ଦେ ନା !

ଅନା ! ଚାଲ କର ଦୂଜୀ !—କାର ମୋର ଆମି ମୁଖ ?

କେମି ! ଓରେ କୁନ୍ତିଶ ନି ! ଏଥିନି ରେଖେ ୫'ଲେ ଥାବେ ଦେ ରେ !

ଅନା ! ତା ସାହ—ତାତେ ତୋର ଆମାର କି ?

(ଅନାର ପ୍ରବେଶ)

ସୁହୁ ! ଓରେ ଅନା ! ନଳ୍ତେ ପାଇନ ନି ?

ଅନା ! କି ହିମିତାଟି !

ରହା ! 'କି' ରେ ହତକାଣୀ ! ଆମରା ଏକ ଧାରୀର ତକ୍ଷାଂ ଥେକେ ନଳ୍ତେ ଶେଳେଯ, ଆବ ତୋମାର 'କି' ହାଲ ? ସା !—ଶିଗପିର ସା !

କେମି ! ଆମି ମେଇ ଅବଧି ବୁଢ଼ି ବାହା ! ତା ଓ କିଛିତେଇ ନନ୍ଦବେ ନା !

ସୁହୁ ! ସା ଆହା ! ତା ନା ହାଲେ ଠୋକୁରର ରେଖେ ୫'ଲେ ଥାବେ ।

[ଅନାର ପ୍ରହାନ]

ରହା ! କେମାରିବି ! ତୁହିଙ୍କ ଆର ହିତାନି, ଆମନ-ଟୀପି ପେତେ ଟିକ କ'ରେ ଝାମ ।

କେମି ! ତା କି ରାଖିବେ ହେ ଦିବି ! [ପ୍ରହାନ]

ଲାଲିତା ! ଠୋକୁରରେ ଚ'ଲେ ଦେଲେ ଟୋପାର କି ହେ ଦିବିରାଟି ?

ରହା ! ଟୋପାର ଆର କି ହେ ? ତା ହାଲେ ସବ କଥ ହେ ଦିବେ । ତୁହି ସା, ତୁହି ନା ଦେଲେ ହେ ତ କଥା ପର ଥେକେ କିବେ ଆମନେ ।

ଲାଲିତା ! ଓ ବାବା ! ବଲ କି ଗୋ ! କମେ ଆମାର ଗାଟା କୀଟା ଲିଏ ଉଠିଲ ।

ରହା ! ତଥେ ଲିଗପିର ସା !

ଲାଲିତା ! ଓ ବାବା ! ତା ହାଲେ ତ ଥେବେ ହେ ।

[ଲାଲିତାର ପ୍ରହାନ]

ସୁହୁ ! କି କରା ଯାଏ ବଲ ବେଥି ରହା ? କି ରୀବି ବଲ ।

ରହା ! ଆଗେ ତ ଠୋକୁରରେ ଆସୁକ । ତାର ପର ବିବେଳା କରା ଯାବେ । ଆର ଠୋକୁରରେ ତ ମୁହଁ ପାରିଲ ଥେକେ ମର୍ଦ୍ଦେ ଏମେହେ ।

ସୁହୁ ! ମୁହଁ ପାରିଲ କି ଆର ଦେଖା ବାବା ?

(ଅନା ଓ ଲାଲିତାର ପ୍ରବେଶ)

ଅନା ! ହିମିତାଟି ! ମର୍ମନାଶ !

ସୁହୁ ! ମର୍ମନାଶ କି ରେ ?

ଅନା ! ଆଜେ ମର୍ମନାଶ !

ଲାଲିତା ! ହୀ ଗୋ ! ମର୍ମନାଶ !

ସୁହୁ ! ମର୍ମନାଶଟା କି ହାଲ, ଭେତେଇ ବଲ ନା ?

ଅନା ! ମର୍ମନାଶ ଆମାର କି ହାଲ ?

ସୁହୁ ! କି ହରେହେ ସେ ନଳ୍ତେ ?

ଲାଲିତା ! ତା ତ କିଛିଲେ ଦୂଜୀ ପାରିଚି ନା, ଦିବିକାଟି ।

ଅନା ! ନା ବୋକାରେହି ବୋଗାଡ କରେହେ ।

କାଉକେ କିଛି ଦୂଜୀ ଥିଲେ ନା ।

ଲାଲିତା ! ଅନା ସା ବଳ୍ଟେ, ଟିଥ ଗୋ । କାଉକେ କିଛି ଦୂଜୀ ଥିଲେ ନା ।

ରହା ! ଠୋକୁରରେ କି ହିଲେ ଦେହେ ?

ଅନା ! ଓରୋ, ଆମାର ଆର କିଛି ଜିଜାନା କ'ର ନା । ମର୍ମନାଶ—ଶିତକାଶ, ମର୍ମ-ଅଳ୍ପ ଶୋଷେର ଜାମ, ଏକଟା ଦୀଶକାଢ ହାତେ କ'ରେ ଆସୁଚ । ଆର ପେହନେ ପାହାଡ, କହାକେର ବାଢ ବନେବ ମନେତ ଆସନେ ।

ମୁହଁ। ତାର ଘାନେ କି ?

ଅମା। ଘାନେ କି, ଯିବୁଟି ଦୂରତେ ପାରନ୍ତି ମା ।
କେବଳ ବସ୍ତେ ଥାବ—ଥାବ—ସବ ଥାବ ।

ଲଗିଜା। ଏତ ବଢ଼ି ହୋ ତାର ଏତ ବଢ଼ି ହି ।—

ବନ୍ଦୀ। ତରେ କମାଣୀ ! ଲୁକୋ ସ୍କୋ—ଲୁକୋଟେ
ବିଲେ ମୁକୋ, ତା ନା ହାଲେ ତୋର ଲଗତେକେ
ହେବଲେଇ ଖିଲେ କେବୁବେ ।

ମୁହଁ। ଦୂରି ବିବୁଟି ହିମା ?

ବନ୍ଦୀ। ତୁମି କି ଦୂରତେ ପାର ନି ? ଟାକୁରଙ୍ଗ
ଅମୁଚେବ । ଆମି ଏଗିବେ ଆମି । ତୁମି ଏକଟେ
ଘରେକା କର ।

[ପ୍ରହାନ ।]

ମୁହଁ। କି ରକମ ଦେଖିଲି, ବଳ ଦେଖି ?

ଅମା। କରନ୍ତ ଆବ ପାହାନ୍ । ଆମେ କରନ୍,
ପେହନେ ପାହାନ୍ ।

ଲଗିଜା। ହି ହୋ । ଡିକ ଗୋ । ବିଲୋପ
ପାହାନ୍—ଏତ ବଢ଼ି ଛାତୋ ଗୋ ବିଲିବାନ୍—ଏତ
ବଢ଼ି ଛାତୋ ।

ମୁହଁ। ଦୂର ଦୀରହ ମେଦେ !

[ପ୍ରହାନ ।]

(ନାରାନ ଓ ପର୍ମାତକେ ଦେଇବ ମୁହୂର୍ତ୍ତିରୀ

ଓ ହାର ପୁରାଙ୍ଗବେଶ)

(ଶୈତନ)

ନାରାନ । ବିକୃତି-ଦୂର କରେ କି ରମେ ମରେଇ ହବ
କି ରମେ ଶାନେ ଦେଖିଲି ହେ ।

ମନ୍ଦରାଜିତିନିତ ତଥ, କେମ ହେ ଏ ଦେଖ ତା,
ମରେଇ କୁଳା ଅଭିନାଶି ହେ ।

ମୁହୂର୍ତ୍ତିର ଶିରେ, ବରତ ଅମିଗାନ୍ତ—

ବାହିବ ! ରେଖେ ହବି ଶବ୍ଦ ହେ ।

କରେ କେମ ହେ ଅନୁଭ ତାଳେ, କେମ ହାତିବାଳ ଗଲେ,
ଆହୁରୀ ବୀଧାନ ଅଟାରାଶି ହେ ।

କାନ୍ତର ମେ କାର ତରେ, ଶାହାର କକ୍ଷା ର୍ତ୍ତରେ
ଜୀବନେ ଜାଗିବା ହେ । କେ କୋଥା କମେହେ କବେ,

ଦୂର-ଦୂରୀ ଦୀର ନାହିଁ ହେ ।

ପର୍ମାତ : ଅତ ପ୍ରେସ ପ୍ରେସ କରେ ହେଲିବ ବଲେ
କି ଆବ ଇହକଥେ ହୋଇଥିବେର ବଳ ଦୂରତେ ପାରୁବେ ?
ତୋମାଦେର ହା-ହାତାଶ ଆବ ବୀର୍ଯ୍ୟଥାଦେର ଲଟିଲୋଟେ
ଦୀନିକ ମାନାହେର ପର ନାହିଁ ବାବ ନା । ଶାବନ କହୁତେ
ଓ ପରାନ-ବିକୃତିର ଦର୍ଶ ଦୂରକେ । ମାମା । ହୋଇବ

ମନ୍ଦରାଜିର ବର୍ତ୍ତ ଗୋଲୋକେର ମକଳ ଦୂର କରେ କରେ
ଶମାଲେର ଆଶା ଶର । ବିକୃତି ଚନ୍ଦରେ ଲିତତା
ପାଇ । ବିବେ ଅମୁତେର ଦୂର ବରେ । ମେ କଥା ଥାକ,
ଅଛନ ବଳ ହେବି ମାହା । କୋହାଟା କେବଳ ? ଶ୍ରେଷ୍ଠ-
ବର ! ଗୋଲୋକ୍ଷମ ଦେବେ ଦେବେ ଏବେ କାହାଗାଟା
କେବଳ ଦେବେ ବଳ ଦେବି ?

ବନ୍ଦୀ । ଅଛୁ ! ଅଭ୍ୟବତ୍ତି କରେବ କି ଆମି
ଏକଟା କଥା କରି ।

ପର୍ମାତ । ଅମା, ତୁମି ? ତୁମି କଥା କରିବେ, ତାର
ଆବାର ଅଭ୍ୟବତ୍ତି କି ? କରେ ତୁମି ଅଭ୍ୟବତ୍ତି କର,
ଆମି କମି ।

ବନ୍ଦୀ । ଉମି ଓ ଶ୍ରେଷ୍ଠବର, ଆପନି କି ?

ପର୍ମାତ । ମେ ବିନ ପର୍ମାତେଇ ଅବିଭାବାପଥେ
କଥା କରେଛିଲେ ତୁମି ?

ବନ୍ଦୀ । ମେ କି ଏହୁ ! ଅଭାବ ମେନେ କେବଳ ?
ଏବଳ ଲୋକବିବାହିତ କାଜ କି ଆମି କରେ ପାରି ?

ପର୍ମାତ । ମେ ବିନ ପର୍ମାତେଇ ଅବିଭାବାପଥେ
କଥା କରେଛିଲେ ନିଜର ତୁମି ।

ବନ୍ଦୀ । କାଳ, ଆପନି ଏତଇ ଥି ବିକ୍ଷା,
କା ହାଲେ ନା ହା ଆବି ହୁଟୋ କଥାଇ କରେଛିଲେ ।
କା ହାଲେ ଦୂର ଅବିଭାବାପଥେ କେବ—ମେ ବିନ
ଆମି କୋଥାମ ନା କଥା କରେଛି ?

ମୁହଁ । ତା କରେଛିଲେ ତ, ତାର ଆବାର ଇହକ
ବୁଦ୍ଧିସି କି ? ମତ ଏହୁ ! ମେ ବିନ ରମା ଉପରୀ
ହେଲିବି । ଦୂର ଅବିଭାବାପଥେ କେବ—ପାଞ୍ଚରେ,
ନାହାଲେ, ଦରେ, ତହରଳେ, ଏଇ ବିଶ୍ୱାସି—
ମେଲେ, ଖେଲେ ଆବ ବାଲି ବାଲି କର ହବେଇ
କଥା ଦେଲେଇ । ପାରେଇ କଥାର କୋଚନ ହିଲେଇ ।

ବନ୍ଦୀ । ଏହୁ ଶାହ ଦେଖା ଆହେ କି ?—ଦେଖା
ଥାକେ ଥିବ, ଦନ୍ତ ତ ଏହୁ ! ଏ ପାପେରକି ପ୍ରାଣିତି
ଆହେ ?

ପର୍ମାତ । କଥା-ଦିଲାପିନି ! ତୁମି କଥା କହ ।

ବନ୍ଦୀ । ଆମି ବା କିମାଦା କରନେବ, କହି, ତାର
ତେବେ ଓ ହିଲେନ ନା ।

ପର୍ମାତ । ତୁମି କି ରିଜାନ କରନେ ।

ବନ୍ଦୀ । ବନ୍ଦୀ, ଉମି ଓ ଶ୍ରେଷ୍ଠବର—ଆପନି
କି ?

ପର୍ମାତ । ଓ ମାମା ! ଏ ଆବାର କି କଥା ?
ଆମି ଆବାର କି ?

मारव। तूमि कि बलते पाहि मा ? आजार बलते हवे ?—हेद शुद्धारि ! ईनि आजुमार इष्टारी, चट्ठोर ताप्ति । तून रवा ! यार समुद्रे आज आमारा निकिये आगमान्देर कुत्तुरार्द्ध आन करति, ईनि देहे देवादिदेवेर खिर विया । ऐतें आर एतें कोन्न अस्तें नाहि ।

इवा ! देवादिदेवे त गायर—अहूं कि ताहि ! देवादिदेवे त नीलर्व—अहूं कर्तें कि कीरोन्दहने शवार शेवे या तेले उठेहिल, ताहि आहे ।

पर्वत ! केस, देव जिविस्टो कि मव—
मारा ! तोमराई विवेवे दोवा शाओ । किंच
मांसार इदि विहवर ह'त, ता ह'ले थोका वेत,
मांसारेव गति कोन्न पधे । महेवर गरुडा
मिलेव गांवार पूर्वाई मे याती क'रे केलेहे—
ता मा ह'ले, देहे विव समव यांवारे वाप्त ह'त ।
यूटिक्कार कर माचेट तगवान् विवे आर अस्तें
अस्तें वाखते पाहत ना । ता ह'ले देवाश्वरेव
मव ह'त ना । भगवान्मेव माते थाते वाराह
नृसिंह शुद्धिक अष्टशुद्धोर मृत्यु वहते ह'त ना ।
मधुवारके शीताशोके पधे पथे किंवते ह'त
ना ।

मारव ! आर ?

पर्वत ! आर !—आर पारेमेव लोके
मर्त्तो एदे, एदानकार टीकवप्तेव आमार पा
इटोके कुत्तिक्क वहते ह'त ना । यावा !
मर्त्तोर कि परदेव महिमा ।

मारव ! रवा ! ता ह'ले यावाजीके पारेमेटा
भाल क'रे घाइवे शाओ । यावाजीके एक गृह
कल विले शत अखदेवेवेर कल हव ।

इवा ! विले कि ? ता ह'ले आर के हात
पुकिये पारेमेव रामे ? आमार ठाकूर, ता ह'ले
आपाराके एक शुद्ध जल खाईवे विहि गे ।

पर्वत ! क्यामा ! सज्जा संतिहि ताहि करवे
ना कि ?

शुद्ध ! तर कि ठाकूर ! ओ ना देह, आमि
आगमान्देर हैवे यावाजीव ।

पर्वत ! आर एक शुद्ध जल शाओवाते हव
ना—एक गुण्ड जल मूळेव ताहे निये ना घेते
वेते, ईविये ठाकूर आगमि लग, क'रे तोमार
हूले निये यादे । शत अखदेवे दे कि आर
हातेके वहते देवे दमे वरेह ? एकटोर उग्र
मार एकटो वज बहुलेहि तार ग) चिक्किच करे—

पाहेह तार प्रत्यक्ष लावटो लोपटि हवे वाह ।
—नांग, वल तोकार पारेमेव हव । देह दरटो
केवार, वेखावे तल । ता ह'ले काढि यावाजी
हात ह'ते निहति नाहि । यावा, एवैटुं आसतो
मर्त्तोर वातार मर्त्त बुवेहि । देह ! आवाहे
गेट भ'रे पारेमेव यावाजी । आवाजीर बहि,
मूळेव ह'तेव उक्ततर पूजा विले आरोहण कर ।

इवा ! विले आरोहण क'रेकि करवे,

तांग कि वाले विते हवे ? देखावे देहे
संतारे काटिवे ।

इवा ! मदेव कथा बुवेहि ठाकूर ! आमार
देव खेदे क'रे प'क्के याहि, आर आपारि यावा
क'रे पारेमेव ईकोटे इत्तल क'रे देव । ओ
दिवि ! ठाकूराके पारेमेव विस्मि, ठाकूरेव भवलद
ताल नह ।

मारव ! आर यावाजीके निये रुह्णक करवार
प्रबोधम नेहि । चल, यावाजीके हाते हाते
काटिवादेव फलटा महर्णव क'रे आसि । वेद
शुद्धारि, तोमार पितार आपारे यावार पूर्वेहि
आमार काळ सरव करेहिलेम, एक दिवाहात
तोमार पितृगृहे अवहान क'रे एই वाले
आतिहा-शुद्ध वरुव । ताते यावाजीर विशेष
आयह, तोमादेव हातेव पारेमेटा केहन, एक
वार गवीका करवे ।

पर्वत ! हि शुद्धारि, मामार या किळु करा,
मव आमार अस्त । मामार यावान-दायरा किळु
नेहि । यामार एदाने आगमन यशु आजानेव
अस्त—थाव केवल आसि ।

शुद्ध ! आगमान्देर महान्द-युद्धे वक्तिह देहे
पिता त आमार मनङ्गुह देवेन ना ।

मारव ! तिनि त्तेव प्रह्लादनिति हवेहेन ।
देव शुद्धारि, तीर युद्धे तोमार पितृ-क्षतिर
कथा त्तमेव । त्तेव दे कि पर्याप्त आज्ञानिति
हवेहि, ता आर कि वल्ल, पितृपारवा ! तूम्हिहि
नावीहुले वडा ! पितृदेवेव यादिका गापगताहि
वल, शेषहि वल, शातहि वल, आर दैक्षदहि वल
—कि आजहि वल, एकस्ते तोमार यान देह
अधिकारि वरुते पाहवे ना ।

पिता शर्मः पिता शर्मः पिता हि गवरमृणः,
पितृरि श्रीतिहाप्ते श्रीते शर्मदेवताः ।

ଏହି କୈମାନପିରି ମତ ଚାଲିଥିବ ଦେବ, ତାଙ୍କ ଭଲଭାବି କେବ କ'ରେ, ତୋମାର ତମୋବନେର ବିଷ-
ମଦିର ବଜାଯାନ ରହେଛ, ଏଥାବେ ଦୁଃ ଏବା ମହେ-
ବରେ ଅଧିକାନ ନା, ଏହି ମଦିର-ଦାରେ ମକଳ ଦେବ-
ଭାବି ଦୀର୍ଘ ପଢ଼େ ଆହେ ।

ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ । ଆମରା ସାକ୍ଷି ହିଲେହ, ଆମରାଓ
ଶକ୍ତିମେବ । ଏଥିନ ପାଲିତଖୁଲେର ପାଇଁ-ଜଗ ମୃତ୍ୟୁ
ଦୂରେ ଦୀର୍ଘମେ ଏକବାର ବେଦେ କେବଳ ପାରାହେ
ଶେଷୀ ହୁକେ ଦାର ।

ଶୁଣ । ଠିକ୍କର, ଅଗକାରପାଇଁଟା ଏକବାରେ
ହାତରେ ଚାଲିରହେଲ ବେ । ଆମରା ମେ ଏକ ଆକ-
ଧାରୀ ଦାରେ ଦେବ, ତାରେ ଉପାର୍ଥ ବାହୁମନ ନା ।

ଶୁଣ । ଦେବବେଳ ଶୁଣ ! ପିତାକେ ଦେବ
ଆମରାଦେର ମନ୍ଦର୍ମାତ୍ରା ହରେ ବର୍ଷ-ଶୀତା ନା ଶେଷେ
ହୁଣ । ତା ବରି ହୁ, ଶୁଣ ! ତା ହଲେ ଆମରାଦେର
ମତ ଅତିଥି ପେହେଓ ଆମରା ଦୁର୍ବୀ ହବ ନା ।

ନାରାହ । ଓଗୋ ନା ଖୋ ନା, କୋନ ଭବ ନେଇ ।
ତିନି ଅତି ଆମନିତ ହରେଇ ଅଭୁବତି ଦିବେହେଲ ।

ଶୁଣ । ଦେବବେଳ ଶୁଣ ! ଆମାକେ ଦେଲ ପିତା-
ଅମନ୍ଦାବେର କାହିଁ କ'ରେ ପାପ-ଭାବିନୀ ନା କରେନ ।

ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ । ଆର ଆମରାଦେର ଯତନ ବିଶ୍ଵବିଶ୍ଵଗର
ଅତିଥି ପାତାଧ୍ୟାନ କ'ରେ ପୁଣୋର ଛାଳା ଯାତ୍ରେ
କରୁବେ ନା କି ।

ନାରାହ । ଆହା ହା ! ତୁମି କଥା କରୁ କେବ
ବାକୁ ?

ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ । କଥା କହିବ ନା, ତା ହଲେ ଅତିଥି
ପାତାଧ୍ୟାନ କରୁବେ ? ଓ ବାଜିକା, ଅତିଥି-ପ୍ରତ୍ୟା-
ଧାରୀଦେର କଳ କି ବୋଲେ ନା ।

ନାରାହ । ଓରା କି ପାତାଧ୍ୟାନ କରଇବେ ରେ
ପାଗଳା ? ଓରା ହୁଟୋ ଭକ୍ତି-ହୃଦୟର କଥା କହେ ।—
ଚଲ ଚଲ—ଦୀଇ ଚଲ ।

(କ୍ଷେତ୍ରବୀକେ ବେଠିଲ କରିଯା ସମୀକ୍ଷାର ପ୍ରବେଶ)

କେମ । କହି କହି କହି ରେ—କେ ଏମେହେ ବେ ?

ଅନା । କେ ଆବାର ଆମବେ ? ମେ ଆମରାର,
ଦେଇ ଏମେହେ ।

(ଶୀତ)

ଏମେହେ ପ୍ରେହିକ-ରତ୍ନ ମଜଳ ନମ ଉଠେ ପଢ଼େ ।
ତଳ ଦୀଇ ଲିଖିଲି ଆମିହେ ଆମି ହାତରୀର ୬ ଦେଇ
ହେବେ ତାର ବହନଧାନ, ଆମେ ଆମେ ଟାନାଟାନି,
ଦେଇଲେ ଆମ-ମଜଳ ହିରାର ମାଧ୍ୟାର ଗେହେ ହୁଦେ ।

ଏମେହେବ ହାବେ ନା, ତେ ଟାମେ ପ୍ରାଣ ମିଳେ ନା
କେବେହି ମରାଇ ହିଲେ ଦେବ ନେ ହୃଦ ମଳେ
ଦେଲେର ପ'କେ ।

(ପାଇସକଗମ)

ଦିତୀୟ ଅଙ୍କ

— * —

ଅଥମ ଦୃଶ୍ୟ

ମଦିର-କଳ୍ପନା ଉତ୍ସାମ ।

ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଓ ମାରା ।

ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ । ମାମା !—କି ଆଶର୍ଯ୍ୟର କଥା ମାମା !

ମାରା । କି କଥା ମାମା ! ତୋମାର ଆର ଦୁର୍ବିଧ
ଦେଖିଲୁ ନା । ତୋମାକେ ଦେବହି, ଆର ଆମରା
ହାଲି ପାଞ୍ଚ—ଶ୍ରାବି ମାମା ! ତୋମାର ଗମାଟା
ଦେଖେ ଦେଲ କି କରେ ବଳ ଦେବି । ଆମି ଏତ ତୋମା
କରାଚି ଗଲା ଭାଙ୍ଗି—କିନ୍ତୁ ମାମା ! ପାରେଲ ଦେଖେ
ଦେଖିତ, ଗଲାଟା ଆମାର ହେତେ ଦେଲ ।

ନାରାହ । ଗଲା ଏକଟୁ ମଦି କରିବେହେ ।

ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ । ଆମରାର ଆର ଅଗ୍ରବାଦ କି । ପାରେଲ
ଦେଖେ ଚାଲିଲେ ଘଟା ମଧ୍ୟେ ଚାଲିଲେ କରଲେ ଦୁଃ
ଖଦି କେନ,—ଶୁଣିଲାତ, ଅଗ୍ରା, ଗଲଗତ, ଶତରାଜୀ
ମହେତ କୋନ୍ ଦିନ ଦୟା କରିଲାନ ଏମେହି ନା ଉପ-
ହିତ ହଲ ।

ନାରାହ । ଏଥି କି ବଳହିଲେ ବଳ ନା । ଆଶ-
ରୀଟା ଦେଖିଲେ କି ।

ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ । ତୋମାର ଆର କୋନ ହିଲେଇ ଦୁଃ
ଖଦି ନେଇ ମାମା ! ପାରେଲ ଖାନା ଅବଧି ତୁମି
କରିବେ ତାର କରିବେ, ଏଥି ଗଲା ମାରିଲେ ଶାକ ହବ ନା ।
ବାପାରଥାନା କି ବଳ ଦେଖି ।

ନାରାହ । ଏଥି କି ବଳହିଲେ ବଳ ନା ।

ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ । ବଳହିଲେମ କି, ଏଥାବେ ତ ମକଳେଇ
ଶାକାର ; ବିକ୍ଷ ନାହିଁଲେ । ଏଥି ମିରାକାର ହଲ
କେନ ।

ନାରାହ । ନାମେର ଆବାର ଆକାର ଦେଖି
କୋଣର ବାହାରୀ ।

ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ । ଆକାର କି ଆର ହାତୀ-କଳ୍ପନା ହବେ ।

ବିଶେଷ ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିବେ ? ଆମୀର ଆମାର ଏକଟି ସାହୀ ଏବେ ଥାଏ । ଆମି ଗେଟ କ'ରେ ପାଇଁରେ ଥାଏଇ, ଆମ ଉପରାକ କୁଳତେ କୁଳତେ ସହାଜୀବେ ଆମାର କଣ ଥାଏ ।

ନାରାନ୍ଦ । ଆମ ତୋରେ ଆମ ଏକ କାଳ କର ନା । ଆମାର ଏକଟି ଭାଗିନୀର-ଥୁ ଦରେ ଆମ ନା କେବଳ । —ଯା ଆମାକେ ପିତାର ଆମରେ ପରିବାର କରେ ଥାଇବାନ ।

ଶର୍ମିତ । କି ମାଆ, ଆମାର କଥା ବଲୁଛ ? ଆମି ବେ କିମେ କି କରିବ ଆମା ?

ନାରାନ୍ଦ । କି କରିବେ, ବୌଦ୍ଧାଇ ଆମାର ବିଧିରେ ଦେବେନେ ।—ଦେବଭକ୍ତ ମେଳା କରିବେ, ଅଭିଧି-ନେତାର କରିବେ । ମର୍ମି ହୃଦୟରେ ଚନ୍ଦ୍ରନାମ ପିତା ହବେ । ଶିଖରାକତୁଳ ଜଳପୂରୁଷ ପାବେ, ସଂଶେଷ ନାମ ଧରିବେ —ତୁମିହିଁ ଦେ କର । ତୁମି ରଜପାନୀ ଗନ୍ଧାନ୍ ଦୁଃଖ —ତୋହାର ବେ କରା ଥାଏ । ଆମି ବୌଦ୍ଧନାମେରିବିଲାନ —ଆମାକେ କଷା କେ ମେଳେ ଥାବାକୀ ? ତୁମି ବଳ ତ ଏହି ତୋମାର କଷ କଷ କଷ ମୁଗ୍ଧ କରି । ଚମ୍ପ କରେ ରହିଲେ ମେ ?

ଶର୍ମିତ । ମେ କେମନ କ'ରେ କରିବ ଆମା ? ନା ଆମା ! ଓ ଆମାର ମୁଖିବେ ହବେ ନା ।

ନାରାନ୍ଦ । ଏଥିର ଆମ 'ନା' ବଶିଲେ ତାରେ ନା ଥାବାକୀ ! ଆମାଇ ଆମି ତୋମାକେ ସଂସାରୀ କ'ରେ ବିଳି ।

ଶର୍ମିତ । ନା ଆମା ! ତୋମାର ପାଇଁ ପଡ଼ି, ରଙ୍ଗ କରି ଆମା ! ଆମାର ବଢ଼ କରି କରୁଛେ ।

ନାରାନ୍ଦ । ଏ କି ରେ ପାଖି ! କୀପତେ କେଣେ ମେଲି ରେ ! ତା କି, କର କି ? ବିବାହ ବାସିଦିନ ନା କି ?

ଶର୍ମିତ । ମେ କି, ତୁମି ବୋଲ ମେ । ଆମାର ଛେତ୍ର ଥାଏ । ଆମି ପାଶାଇ ଆମା ! ଆମାର ବକ୍ଷ କର ।

ନାରାନ୍ଦ । ତର ମେହି, ତର ମେହି ! ଆମ ତୋମେ ବେ କରୁଛେ ବଳ ନା । କୀପିମ କେମ୍ —କୀପିମ କେମ୍ ?

ଶର୍ମିତ । ଓ ଆମାର ମେହିବେ ନା ଆମା ! ପ୍ରେଟୋ ଆମାର କର୍ତ୍ତନ ପୋରାନ ନି, କର୍ତ୍ତନ ପୋରାହେବେ ନା ।

ନାରାନ୍ଦ । ତୁମି ଏକଟେ ରାଗଟାକେ ଥିଲି ଥାଏଇ କର, ତା ହାଲେଇ ପୋରାବେ ।

ଶର୍ମିତ । ମୁଁ ହାଟୋ ଆମାର କଷ ଏକଟା କରିବ । ତୁମି ପ୍ରେଦିକ ମେଣ୍ଟ —ତୁମି କି ହ'କ ଏକଟା କ'ରେ ଦେଲେ । ଥାଓ ମାଆ ଆମାକେ ଏକଟି ମାହି ଏବେ, ଆମାକେ ନିବେ ସଂସାରୀ ହେବେ । ଆଜା ମାଆ, ତୋମାର ହବେର ବଧାଟି କି ବଳ ?

ନାରାନ୍ଦ । ଆମାର ହବେର କଥା କଠକ ଓହି କଠକ ଦେବେଇ ଥାବାକୀ ! ତୁମି ଆମାର ଶିଖ ହ'ତେବେ ଶିଖ । ଆମାର ଇକା, ତୋମାକେ କିମ୍ବ କାଳ ଏବେ ସର୍ଜୋର ତୋରଟା ଥାବାକୀ । ମେହି ଅଛଇ ତୋମାକେ କୋମ ହୁକେ ସଂସାରୀ ଦେବେତେ ଆମାର ବଢ଼ ଇକା ।

ଶର୍ମିତ । ତବେ ତ ତିକିହି ହେବେ—ତୁମ ଏକ ହେ ଶେଷେ । ତବେ ମାଆ ! ମାମୀର ଚୌଟା ଶେଷେ ଥାଏ ।

ନାରାନ୍ଦ । ବୁଦ୍ଧବରୁଲେ ମାକାନି ଥାଏ, ମେହି କି ଦେଖିବେ ତାଳ ହବେ ?

ଶର୍ମିତ । ତା ତ ତୋମାର ଅଭ୍ୟାସ ଆହେ ଥାଏ । ତା ତଗରାନ୍ତକେ ନିବେଇ ଥାଏ, କିମ୍ବ ତଗରାନ୍ ଥାବେ ନିବେ ଦେବେହେବୁ, ତାରେ ନିବେଇ ଥାଏ । ମାଆ ! ବେ ପାଇଁରେ ଥେବେହେବୁ, ତାର ଅହରୋଦେ ଆମି ତୁମି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କୁଳତେ ପାରି —ବିବାହ ତ ତୁମ କଥା । ତବେ କି ନା, ତୋମାକେ ବିବେ ସବି କାର୍ଯ୍ୟାଟା ମହାମା କରିବେ ପାରି, ତା ହାଲେ ଆମି ନିଷ୍ଠାତି ପାଇ । ଆମ ତ ଆମା ! ଶାକଗ୍ରହ ହ'ତେ ପାଞ୍ଚେ ଅଧି ଏକ କେଂଟା ଚକ୍ରର ଜଳ ଦେଲି ନି । ଆମ ତୋମାର ପ୍ରେ କରିବେ ହିଁ, ପମେହି, କରନ ବାଟୋଟା ଥେବେ ଥାକୁଣ୍ଟେ ହୁ, କରନ କାନ୍ତ କାନ୍ତ ପିଲିତେ ହୁ, କରନ କାନ୍ତ କାନ୍ତ ପିଲିତେ ହୁ । ଆମ ଚୌଦେବ ଜଳ ଫେଲୁଣ୍ଟ କେଳୁଣ୍ଟ ମାମାନ୍ତେ ହିଁ ଥିଲେ ଓ ବାବା ନାମିର ପିଲାହେ । ଆମିନ୍ଟାଙ୍କୁ ନାହିଁ ପାରି ।

ନାରାନ୍ଦ । ଥାବାକୀ ! ଏକ ଉପାର ଆହେ ; ତା ସବି କୁଳକେ ପାର, ତା ହାଲେ ହାତ୍ତାଶଟେବେ ଆମେ, ଆମ ଚୌଦେବ ଦୁଟୋ କଲେ ତାମେ ।

ଶର୍ମିତ । କି ବଳ ଦେବି ଆମା ?

ନାରାନ୍ଦ । ତୁମି କିମ୍ବ ଦିଲ ରମାକେ ବହତାରୀ କରିବେ ପାର ?

ଶର୍ମିତ । ତା ହାଲେ ତୋମାର ପାଇଁରେ ଥାବେ କେ ?

ନାରାନ୍ଦ । କେମ ଥାବାକୀ ?

ଶର୍ମିତ । ତା ହାଲେ ରମର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମହେତ କୌଣସି-ମାଗର ସବି ଥାବାକୀ ଥାଓ, ତବୁ ଓ ତୋମାର ତାହାନେକେ ବାଚାତେ ପାରିବେ ନା ।

ନାରାନ୍ଦ । କେମ ବଳ ଦେବି ?

ଶର୍ମିତ । ବେଳ ଆମା ! ରମାର କଥା ବେଳ ଆମାର କାନ୍ଦେ ଚୌକେ, ତବୁ କାନ୍ଦେ କାନ୍ଦେ ଦେବିର କଟାଙ୍କ କଟାଙ୍କ କରିବେ ଥାକେ । ମୀହାଟା ସକ୍ଷତରେ

ପାଇଁ ତାଙ୍କେ ପଥେ ; ସହିତେ କଥିନିତେ ପାଇଁ ଥିଲା । କିନ୍ତୁ ରହାକେ ତାଙ୍କ କ'ରେ ଦେଖିବି ମାନ୍ଦା ! ରହାକେ ସମ୍ମାନ କରିଲେ କି ଆଜି ବୀଚିବ ।

ନାହାନ । ଏଥିର ହିମ ଯେ ହି କ'ରେ ଦେଖିଲେ ?

ପରିଷଳ । ଉଦ୍‌ଦରକାର ଦେଖା ଆଜି ଏଥିରକାର ଦେଖା କି ମାନ୍ଦା ? ତଥିର ଯେ ଖାନେ ବୀଚି ଗେଟେ ପଢ଼େଲି ଥାଇ ।

ନାହାନ । ତଥେ ରହାକେ ତାଙ୍କ କ'ରେ ଦେଖିଲେ ଆରାକ୍ତ କର, ଦେଖିବେ, ଆମେ ଅନ୍ତର୍ମିଳ ତୃପ୍ତି ପାଇଁ—କୋଣେର ଉପରଥି ହବେ । ଅହାନ ଅନିଶ୍ଚିତାବୀ ମାନ୍ଦାରୀ, ଦୂରୀଲା ବାଲିକା ଦେଖେ ଯବି ମରିବେ ଏହି, ତ ମେ ମରିବେ ଯୁଧ ଆହେ । ମେ ମରି ଅମରେଇ ବାହୁମାନୀ ।

ପରିଷଳ । ତଥେ ଦେଖିଲେ ଆରାକ୍ତ କରିବ ? ଯଦି ମାନ୍ଦା, ବିଶିଷ୍ଟ ପଢ଼ି ?

ନାହାନ । ତଥେ ଥାମା ମଧ୍ୟ ରହେଛେ କି କରିଲେ ବାବା ? (ସଂଗ୍ରହ) ତୋମାକେ ନା ପଢ଼ାଇଲେ ମାନ୍ଦାର ଆଜି ନିଷ୍ଠାର ନାହିଁ ।

ପରିଷଳ । ତଥେ ଆଜି ଥିଲେ ରହାକେ ଦେଖିଲେ ଆରାକ୍ତ କରି ?

ନାହାନ । କାଳବିଲଥ ମହ ।

ପରିଷଳ । ତୋମା ହିତେ କୋଣ ଯୁଦ୍ଧିଷ୍ଠିର ହବେ ନା ?

ନାହାନ । ଚାଲ କର । କାରା ଆମଚେ ।

(ହାତ ଓ ଶୁଭମାରୀର ପ୍ରବେଶ)

ଥରୁ । ଏହି ଯେ ପ୍ରକାରେ ଆଗମନ ହରେଛେ ! (ଉଚ୍ଚଦେଶେ ପ୍ରଗମନକରଣ) କରିଲୁ ଏଲେମ ? ଆମାରେ ଆମ କରିଲୁ ବିଲଥ ହବେ ଗେହେ—କପରାଧ ଲୋଦେନ ନା ।

ନାହାନ । ଆଜି ନା ନା । ଆମ କରିଲୁ ଏକଟୁ ବିଲଥ ହର୍ଷାଇ ଉଚିତ ।

ରଥ । ତା, ଆମାଦେର ପ୍ରଭୁ, ବନ୍ଦ ଅନ୍ତର୍ମାନ ନେଇ । ପାତ ବନସରେ କଳ ଗାଇଁ ତେଲ ପଢ଼େ, ମେ କି ଉଠିଲେ ତାଙ୍କ । ଗାଇଁର ତେଲ ଫୁଲଟେ ଏତ ଦେବୀ ହବେ ଗେଲ ।

ପରିଷଳ । ଏହିଥାରେ ରହାଇ କରି । ତର ତର କ'ରେ ସମୀରନ୍ତରେ ତରହ ତୁମେ, ମେ କଥାମାଳା କୋଥି ଗେଲ ?

ନାହାନ । ଆଜି ତୋମାଦେର ଏହା ବିଭିନ୍ନ ବେଶ କେନ ?

ଥରୁ । ରହାକେ ଜିଜାନ କରିଲ, କେନ ତାର ଏ ବେଶ-ପରିବର୍ତ୍ତନ । ବୋଗିନୀରେ କି ଅନରାଧ କରିଲେ ଏହୁ ?

ରଥ । ଆଜା ଏହୁ ! କଳ, ସମ୍ମଦେ, ମେଡା-ମେଡା ବୋଗିନୀର ବେଶ-ତାଙ୍କ, କି ତେଲଚୁନ୍ଦକୁ, ରତେ ଇକ୍କଟେ, ଗକେ କୁରକୁରେ ଅଳକାରେ ଅଳ ତାଙ୍କ ଗୁଡ଼ିଟିର ବେଶ ତାଙ୍କ ?

ଥରୁ । ତୋର କି ଏହା କ'ରେ ଏହୁରେ ମରେ କଥା କହିଲେ କହା ବୋଲି କରେ ନା ? ତୁହି କେହା-ଥାରୀ ମେବେ ?

ପରିଷଳ । ମୁହଁ-ନାଗରେ ସଂତାର କେଟେ କଥାର ମରେ ଫୁଟିବ ? ନା—ଓହି ବେ, ଯୁଧ ହାତେ ଯୁଦ୍ଧର ହବେ ରହାଇ କଥା କୋଥା ଗେଲ ?

ରଥ । ହେଲୁ ଏହୁ !

ଥରୁ । ତୁହି ଚାପ କର, ଆମି ବଳିତ ।

ପରିଷଳ । ଆହା, କଥା କରେ, କଥା କହିଲେ ମା ଓ ନା ହାଇ !

ଥରୁ । କେନ, ଆମାର କଥା କି ଆପମାର ତାଙ୍କ ଲାଗେ ନା ଏହୁ ?

ପରିଷଳ । ନା—ହୋଟେଇ ନା ।

ଥରୁ । ତଥେ ରଥ ! ତୁହି କଥା କ' । ଆମି ଚିଲେ ଯାଇ ?

ପରିଷଳ । ତା ବାବ ।

ନାହାନ । ଯୁଧ ! କରତା କାରେ ବଳେ, ଆଜାତ ପିଲାମେ ନା ?

ପରିଷଳ । ନା, ବିଦ୍ୟୁତ ନା ! କେନ, କରତାର କି ମାହୁରେ ଏକଟା ଅଳ ବାଢ଼େ ନା କି ?

ନାହାନ । ମେଧ ରଥ । ବାବ ତାଙ୍କ, ତାର ସବ ତାଙ୍କ ।

ରଥ । ଓ କି ତୋଟିକଞ୍ଚମେ ଅବାବ ବିଲେନ, ଓ ଆମାର ତାଙ୍କ ଲାଗଲ ନା ।

ଥରୁ । ଥାମ, ଆର ଦେଖାଇପରି କରିଲେ ହବେ ନା ।

ପରିଷଳ । ଆହା ! କଥାଟି କହିଲେ ମା ହାଇ ।

ରଥ । କେନ, ଥାମର କେନ ? ଏହି କଥା ନିଯେ, ମେଧୁ ତାଙ୍କର, ଦିଦିର ମଧ୍ୟ ଆମାର କାରୀ ତର୍କ ହରେଛେ । ଓ ବଳେ,—ଆର ତେଲ ମାଧ୍ୟ ନା, ବେଶ କବୁ ନା—ବୋଗିନୀ ଦେହେଛି—ବୋଗିନୀଇ ଥାକୁବ ।

ଆମି ବଳ, ସବଳ ତତ-ଉଦ୍‌ଧାରନ ହରେଛେ, ତଥନ ରାଜୁ-କୁମାରୀ ଆବାବ ରାଜମାରୀ ହବ । ତେଲ ଯେବେ ଆମ କରିବ, ମକଳନ ଗାଇଁ ବେଶ, ଉତ୍ସମ ଉତ୍ସମ କାପଚ ପରିବ, ଅଳକାରେ ଅଳ ମାଜାବ । ବଳ କି ଠାକୁର । କୋନ୍ତା ତାଙ୍କ ? ଏହି ମେଧୁ, ବିଲ ଚାଲ କାଢ଼େନି, ନା ବାଜେନି, ଟୋପର କେଲେ ବୋଗିନୀର ବେଶେ ଚାଲେ ଏହି ! ଆମି ବେଶ ଆଜାଇ କ'ରେ ତେଲ କାଢ଼େନି, ନା ବାଜେନି,—ତାର ପର ପରକଳନ ଗାଇଁ ଯେବେ, ଚାଲ ଦେଇଁ, ତିପ ପ'ରେ,—ନାମାପ୍ରକାରେର ବେଶବିଜ୍ଞାନ

କ'ରେ ଶ୍ରୀଚନ୍ଦ୍ରନାଥ କହୁତେ ଏଲେମ୍। ସୁମନ ତ ଠାକୁର,
କାରେ ବେଳେ କାଳ ଦେଖାଇଁ ?

ମାରବ । ତୋମାରେର ଛଜନକେଇ ତାଳ ଦେଖାଇଁ ।

ରମା । ନା ଠାକୁର ! ଏ ଅପେନାର ସମ୍ମାନ କଥା ।

ମାରବ । କବେ ଓଈ ବାବାକୀକେ ଆଜିମା କହ ।
ବଳ ତ ବାବା ପରିଷଟ ! ତୁମିହି ହଳ ତ, କାରେ ଦେଖାଇଁ
ତାଳ ।

ପରିଷଟ । ରମା ! ଏଇବେଳେ ଆମି ତୋମାର
ଦେଖଦ । ବଳ ତ ରମା ! ଏଇ ଭେତର କୋଣ୍ଡି ରମା ।

ରମା । ଓଈ ପେଟିର ମାଟୀ, ମାରେ ମାନ୍ଦାବଳୀ ।

ମାରବ । ବାବାପରିଷଟ ! ରମା ବାକେ ମିଛିଶ
କ'ରେ ବଳିଲେ, ଦେଇ ରମା ।

ପରିଷଟ । ବାବାଦିଲାଗିଲି । ତୁମି କଥା କଣ ।

ରମା । ଆମି ଆର କଥା କହିବ ନା । ଠାକୁର !
ଏତ ସବ କ'ରେ ପାଇସ ପାଇଲାମେ, ଆମାର ଟିକୁଣ୍ଡେ
ପାଇଲେମ ନା । ଆମି ଆର କଥା କହିବ ନା ।

ପରିଷଟ । ନା ରମା । ତୁମି କଥା କଣ । ଆମି
ଏଇବେଳେ ତୋମାକେ ଦେଖଦ । ଆମି ଏତ ବିନ କେବେଳ
ତୋମାର ପାଇସ ଦେଖେଛି ।—ଏଇବେଳେ ଦେଖଦ—ତୁମି,
ତୋମାର ପାଇସ ଆର ତୋମାର କଥା—ଏ ତିମେର
ପିତରର କୋଣ୍ଡି ବେଳି ମିଟି ।

ହୁହ । ଠାକୁର ! ରମାର ପାଇସ ଥେବେ ଆପନାର
ମୁଖେ ସ୍ଵର୍ଗାତି ଧରେ ନା—ଆର ଆମି ସେ ଏତ ସବ
କ'ରେ ଆପନାର ପେଟେ କରିଲେ—ପେଟିଟ ଭାବରେ
ପାଇସ ପାଇଲାମେ—ଆମାର ମୁହଁତ ତ ଏକଟି
କଥାପାଇସ କହିଲେନ ନା ।

ପରିଷଟ । ତୋମାର ପାଇସ ଟକ ।—ତୋମାର
ପାଇସ ଥେବେ ଆମାର ପାଇସ ହୁକେ ଗେହେ ।

ହୁହ । ଛି ଛି ! ତୁମି ଠାକୁର ଥୋପାମ୍ବେ ।

ପରିଷଟ । କି—କି—କି ବଳିଲେ ?

ରମା । ବଳେ ଆର କି—ହୁରିହି ତ ତୁମି
ହୋଲାଯିଲେ । ଆମି ପାଇସ ଏକ କାଢି
ଟେଲୁଳ ଖଲେ ଦିଲେମ—ଆମାର ପାଇସ ହାଲ ମିଟି,
ଆର ବିଲ ଏକ ବଜା ଚିଲି ବିଲେ, ତାର ପାଇସ ହାଲ
ଟକ !

ପରିଷଟ । ବେଳେ ରମା, ତୁମି ଧୂର୍ତ୍ତେ ହସ ଥାକ ।
ଆମି ଦ୍ୱି ଆର ଏଥାନେ ଏକମଣ ଥାକି—

ମାରବ । ଆରେ ଖେଳ ! କଟ କେନ ।

ପରିଷଟ । ଆମାର ଅପନାନ ।

ମାରବ । ଆରେ ମୁଖ ! ଅପନାନଟା ହାଲ କିମେ ।
ତାହାମୀର ବୋଲି ନା ?

ପରିଷଟ । ତୋମାର ମୁହଁତେ ହସ, ତୁମି ଥୋକ ।—
ତୁମି ଆମାର ଦେବେ ବଡ଼ ? ବରମେ ଆର ମଞ୍ଚକେ

—ଏହି ତ ତୋମାର ଅହାର ! ତା ନା ହଲେ ତୁମି
କିମେ ବଡ଼ । ତୁମି କହିଲେ କେବେ କେବେ, ଛନ୍ଦେ-
ବକେ ଧାନ ଦେଇଁ, ହରି ହରି ହଲେ, ଯେବେ କଟି-ଛେଲେ
ଆମାର କ'ରେ ଭଗ୍ନାମେର କାହେ ଥିଲେଛ । ଆମି
ଆମି ଆପନାର ହୋରେ, ମାଧ୍ୟମର ତୋରେ ହରିକେ
ବଳ କ'ରେ କାହେ ଏବେଛି । ତୁମି ଆମାର ଚେଷ୍ଟେ
କିମେ ବଡ଼ ?

ମାରବ । ଆରେ ମୁଖ ! ତୁମିହି ନା ହସ ବଡ ହଲେ,
ତାହେ ହଲ କି—ଅପନାନଟା କିମେ ହଲ ?

ପରିଷଟ । ତୋମାର ଆମନି ଆମନି କ'ରେ
କଥା କହିବ, ଆର ଆମାକେ ବୁଲିବ ତୁମି ।

ମାରବ । କା ପାଗନ ! ତାହି ତୋର ବାଗ !
ଆମି ଯମେ କରୁଣେ, ହଠାତ ନା ଜାମି ବାଦାକୀର
ପାଇସର କୋମୁ ପିରିଟେ ହିଲେ ଯେବେ ।

ରମା । ଆମି ଯମେ କରୁଣେ, ଠାକୁର ମୁଖେ ହୁକୁ-
କୁ ତେବେ କରୁଣେ ।

ପରିଷଟ । ଓଈ ଶୋଇ ନା—ଆମି କଥିଲ ଧୀରକୁ ନା ।

ହୁହ । ଏହ ! ଶାର୍ଜନା କରନ । ଆମାର ଆମ-
ହୀନ ମାଟୀ—ଆମାର କି ଆପନାର ମହିନେର ମର୍ମ
ମୁହଁତେ ପାରି । ରହନ୍ତ କହୁତେ ଗିରେ କି ବୁଲୁଟେ
ବଜେହି । ଠାକୁର, ଆମାଦେର ଉପର କି ରାଗ କହୁତେ
ଆମା ଯାଇ କୋଥାର ? ବୁଲ ଶ୍ରୀ ! ଆପନାର ରାଗ
ଗିରେହେ ?

ପରିଷଟ । ଆମି କି ରେମେହି ଶୁଭ୍ୟାବି ।
ତୋମାର ଆମାର ଆମାର—ଶୁଭ୍ୟମନ-ଶାଗରେ
ନିଶ୍ଚାରକୀ—ତୋମାରେ ଉପର କି ରାଗ କହୁତେ
ପାରି ? ଓ ଆମି ରହନ୍ତ କରୁଛିଲେ—ଶାମକେ ଭାବ
ଦେଖାଇଲେ ।

ହୁହ । ଚଲ ରମା ! ଠାକୁରକେ ଆର ଦେଖିବ
ପାଇସ ପାଇସର ବିରିବ ଚଲ ।

ରମା । ଏହ ଠାକୁର ! ଆମାର ପାଇସ ର ବୋଲ
ଅଗେଲେ ବସିବେ ଏମ । ମେହାମେ ବେ କେବେମ
ପାଇସ ରୀତି, ମେଥିବେ ଏମ ।

ପରିଷଟ । ଆମି କିମୁକେହି ହେତେବ ନା, ମୁୟ
ମାମାର ପାଇସର ବେତେ ହାଲ ।

ମାରବ । ଭାଗନେର ତ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କାରିହି ତାହି ।

ରମା । କହି ଆମାର ତୁମି ହୃଦୟ, ରାଗ କରୁଣ
ନା ହେ । ବେଳ ଠାକୁର ! ତୋମାର ସେ ବେଳ ବେଳ
ବୁଲୁକ, ସେ ବେଳ ବେଳ ସେବୁକ, ଆମି କିମି ତୁମି
ରାଗଲେ, ପେରି ତାଳ ।

ପରିଷଟ । ବଟେ !—ତୋର ଏତ ବଡ ଆମର୍ଦ୍ଦା !

ରମା । ଏହି ତେବେ ତୋମାର ମର୍ମତୋହେର ଇତି ।

[ବେଳେ ଶାମାନ ।

ଶୁଣ । କି କରିଲି ହତକୋଣୀ ହେବେ ?
ନାହିଁ । ଏହି ପର୍ମିତ ! ରାଗ କ'ର ନା—କେବ,
କେବ । ଉହେ ସାଥାକୀ ! କେବ,—

ବନ୍ଦୀ । କର କି—ଟୋକୁର ସାବେ କୋଣା ?
ଆମାର ହାତେର ବିଶିଳେଜାଇ ଯଥିନ ଟୋକୁର ପାଇସ
ମମେ କ'ବେ ଘେରେଛେ, କଥି ଆମ ଟୋକୁର ସାବ
କୋଣା ?

ଶୁଣ । ଡଳେ ଗେଲେ—ଆମ ସାବେ କି ?
ବନ୍ଦୀ । ମେଘବେଳ—କେବୋବ ?—(ଡିକ୍ଷେତରେ)
ଓ ଟୋକୁର ଥାଏକ ନାହିଁ । ଆମମି କୋଥାର ଥାଏ ?
ଆମ ଆମି କୌରମୁଲି ବିରେ ପାଇସ ଠୋକୁ, ହଜାର
ଜାମା, ପୋଞ୍ଜୋର ବାଲବଜା ! ହଜନେଇ ଡଳେ ଗେଲେ
ଥାବେ କେ ?—ଦେଖନ୍ତି, ଚାମ କ'ମେ ଏଳି ।

ଶୁଣ । ନଜାଇଇ ତ ଲୋ ।

ନାହିଁ । ବନ୍ଦୀ ! କୃତି ପୂର୍ବମେହି ହେଉ ।
ବନ୍ଦୀ । ଆମୁ ନିଯମ, ବେଳନ ବିଯେ, ସାବନୀ ବିଯେ,
ଡିକ୍ଷେତନ ବିଯେ ଚଚଚଡ଼ି । ଆମ୍ବୀର ପଢ଼ିଅଛନ୍ତି ।

ନାହିଁ । ବିରେହେ—ହିରେହେ ।

ବନ୍ଦୀ । ନା କିମେ ସାବେ କୋଣା ?

(ପର୍ମିତର ପୂର୍ବପାଦବେଶ)

ଶୁଣ । ହେଲିମ—ଆମ ହେଲ କିଛୁ ବରିଣ ନି ।
ନାହିଁ । ନା ରହା ! ଆମ କିଛୁ ଦିଲ ନା ।

ପର୍ମିତ । ଆମାର କମଳାଟୀ କୋଥାର ରେହେ,
ହାତେ ।

ବନ୍ଦୀ । ମେ କେବିନାମଳେ ପୁକେ ଘେରେ ।

ନାହିଁ । ସାଥାକୀ ! ତୋମାର ହାତେ ତୁ କାର
କମଳୁ ?

ପର୍ମିତ । (ହୁଏ ନିରାକଳ କରିବା) ତବେ ଆମି
ଆମାର ଚାହେ ।

ଶୁଣ । ନା ଟୋକୁର ! ଆମ ବେଳେ ହେବ ନା ।
ଏତ ଆମୋଜନ କରେଛି କାମ କର ?

ବନ୍ଦୀ । ତୋମାର କର ଆମି ହାତ ପୁଣିବେ
ମୁହଁ—ତୋମାର ନା ବାହିରେ ହେବେ ଦେବ ମମେ କରେଛ
ନା କି ? ନାହିଁ, ଜଳ ।

ପର୍ମିତ । ନା—ଆମି ହାବ ନା ।

ନାହିଁ । ଆମାର ସାବ ନା କେନ ?—ଜଳ ।

ବିଠିର ମୁଣ୍ଡ

ଲକ୍ଷ୍ମୀକୁଳ

କରାରିନ ଓ କେହବାବୀ ।

କେବ । ବୋଧି-ବ୍ୟବ, ବୋଧି-ବ୍ୟବିହି ଆହେ,—
ତୋକେ ତାରା ଧ୍ୟାନାର କେ ? ତୁହି ଆମାର ଆମା
ଥବେ ମୋହନୀର ଆମା—ତୁହି ଆମାର ମନେର
ଆମା । ହଲେଇ ବା ତାରା ବସ୍ତ୍ରେର ବାହୁବ । ତାମା
ତୋକେ ବସ୍ତ୍ରୀର କେ ?

ବନ୍ଦୀ । ଦେବ କେମା ଦିଲି । ରାଜୀ ଯାଇ କହେ
ଥିଲୁ, ତ ଲୋଟିଓ ଏକଟେ ଗୁଣ । ତୁମି ଆମି ତାହିଁ
ଦେଖେ ବରି କୌଣ୍ଡି, ତା ହଲେଇ କୋଟିଲଙ୍କପୂରୀ ପ୍ରେରଣ କରି
ବିଲେ ହାତ ଦେବ, ପାଥାର କାହିଁ ଚାଲିଲେ, “ତମ
ଶାଳା, ହେତେ ଶାଳା” ବ୍ୟକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତ ସାନିଗାହେ କୁଟେ
ଦେବ । କେମା ଦିଲି ! ବୋଧି-ବ୍ୟବର ଗେବେର କଥାର
ଧାକିମୁଣ୍ଡ ।

କେବ । ତାହିଁ ତ ! ପ୍ରେରଣ କଥାର ପାକା ତ
ବକ ମାର ହଲୁ !—ହା ରେ ତାହିଁ ! ତାମେର ମନ୍ଦମାତ୍ର କି
ଦେଖିଲି ବଳ ମେଦି !

ବନ୍ଦୀ । ସବ ଅଳକଣ—କୌଡ଼ି କୌଡ଼ି ପାଇଁ,
ଆମ ଗୀ ହାତେ ଚିତୋକେ । ଆମ ସେ କାହିଁ
ଆମାଚ, ତାରେଇ ମା କାଇଁ ବା କାଇଁ କ'ରେ କେତେ
ହାତେ । ଚଲ ବିପି, ଆମମା ମେଦ ହେବେ ବାହି ।

କେବ । ତାହିଁ ତ ବାହା ! ତାହିଁ ତ ବାହା !
କେମନ କ'ରେ ବାହି ବଳ ? ସବ ଘେରେ ବାହାତ୍ମା—ମିଥ୍ୟେ
ବଳ କରିବ କି, କିମେ ଗେଲେ ବାହା କି ?

ବନ୍ଦୀ । ତାହିଁ ବଳେ ସେ କୌଡ଼ି କୌଡ଼ି କୁଳ କୁଳେ,
ହଟ ଉତ୍କେ, ହଟ କମଳାକା, ଆମ ତମାର ମୁଠ ବାନେକ
ଧରା ହାତ ଦେବେ ମୁହଁ, ତା ଆମ ପାରିଛି ନା । ବାରାବେ
ବାରାବେ ଦେହେଲେ ଆମ କିରାଟି ନା । ବାରାବେ
ବିଲ ହୁଫା ବର, ତାମେ ନା ଆହେ ପରମା, ନା ଆହେ
ସବ—କେବଳ କୁଳୀପ୍ରେମ ବାଗ ଆହେ । ବରାହି
ହ'କ, ଶୋକାହି ହ'କ, ଆମ ତୁ ହ'କୁ ହ'କ ଧାକି,
କାଳ ଆମ ପାଇଁ ନା । ପାଇସ ହାତା ହାତା,
ଓଳିଅଛନ୍ତି ସବା ବରାବେ, ସତକଳ ମେଥି, ତତକଳ
ବେଶ ଆହି । ହାତ ଦିଲେହି ତ ମରେହି ।
ଆମମି ବିରିବାପିରେ “ହେଲି—ସରନାଶ କୁଳି”
ବ୍ୟକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତ ମାରାତେ ଆମେ । ଶାମମାତ୍ର

আর কেন্দ্ৰ হিন্দে তোৱে সব মালিয়ে দেৰে।
সমৃদ্ধ বস্তুতে কোৱ হাতে বিল দৰে। কাহি মেৰে
মালি মালেৰ কষ্টে চোখে জল দৰে, অমৰি যুহালি
কানে সহৰ ঝুক্তে থাকে। সে মহৱেৰে ভাঙাৰ
প্ৰাণ ঝুক্তে থাকে। বলে, ঠাকুৰদেৱ কৃতি ক'ৰে
মেৰা কৰু, মৃতি হৰে।

কেৰে। তা তোৱ হৰে, মৃতি তোৱ চিক হৰে।

অনা। আৰ মৰণ! ভাইবি! তুই মহৱি ক'ৰে?
মকাল মকাল, মৃতি হ'লে তোৱ গতি কৰবে কে? কৰা
কি আৰ তোৱে মেথবে?—তোৱ অসৃতে তা
হ'লে কাশাচ আছে।

কেৰে। কি বলি? আমাকে ভাঙাড়ে দেতে
হৰে?

অনা। আতে দৃঢ়ী! তুই মাবি কি বলচি?
আমাক তোৱ কাছে আমাৰে?—বল, হেবি,
ঠাকুৰদো এমে অবধি ক'বিন তোৱ খৈৰ
মিলেচ? তোকে কত পাহাড়-পিঠে দিবেছে?

কেৰে। পাবেৰ আবি তিক্তে পাৰি না ব'লে,
কৰা আমাকে ভেঙে, কুমকোৱ ভ'ঠি দেতে দেৰে!
আম-কীভাবেৰ বল খেলে বিষয় সাংৰে ব'লে
আমাকে ছান্ত খওৱাৰ। মেথ অনা! তোৱ
বিবিৰামীৰে আমাৰ বজ ভালবাসে। আৰ তোৱ
বাম-কুমকোত বে বাসে না, তা নহ। বড়-
ঠাকুৰটি আমাকে দেখলে কাছিটতে বিলৰে হৰি-
নাম শেনোৱ, দীপোৱ মান গাহ, আৰ পুৰালৈৰ মৰ
কৰে। ছোটঠাকুৰটি আমাৰ দেখলেই খুল
বাজাৰ, আৰ বম-বম-বম-ক'ৰে তাখেই তাখেই
মৃত্যু কৰে। বলে, দৃঢ়ী! তোৱে দেখলেই আমাৰ
কৈলাসেৰ কথা মনে পড়ে।

অনা। ও হৰি! তা জানিস না দৃঢ়ী! কৈলাসে একটা ভাইনী আছে, তাৰে ঠাকুৰ বড়
কৈলাসবৰ্ষে। সে খুন্দ খুন্দ কালে, বিলৰ বিটিৰ
চাই, আৰ খুকে বেলতলাৰ। কাব মূলোৰ মতন
হীক, আৰগাছেৰ মতন হাত, হৰীৱেৰ মতন হী,
গুণ্ডাৰেৰ মতন গা। তোৱে চিক তাৰ মতন
দেখতে কি না, তাহি তোৱে দেখলে তোৱ কৈলাসী
বেলো হৰ।

কেৰে। তবে বে হতকাগা! (অহাৰোক্ষণ)

অনা। মাহতেই যি হৰ, ত আগে কৰা
শোন। বল, হেবি বিবি! পাহাড় অলৈ কি অহত
অলৈ!

কেৰে। আবি এক কথা একেবাবে বলকৈ
পাবো?

অনা। এও কি একটা কথা! তবে আমি
বলৰ তিক্তে কৰফি তথন চোখ-কান দৰে হ'লে
কেলৈ।

কেৰে। ও হুইই অলৈ।

অনা। আহা, বিবি! দ'বে দেন তুই আৰ আৰ
অৱ-বিহু কেমালিবি হ'স। হুইই অলৈ, তবে
তাকেৰ কিছু মাজা প্ৰভেদ। আৰ পাহাড় অলৈ
গীৱেৰ কাঢ়ি, বলুল অলৈ ছাই।

কেৰে। তোৱ বালাই হিন্দে দৰে থাই। তুই
টিক বলহিস। তোৱ ঠাকুৰদা একধাৰ একটা
পাহাড়ে মেৰেৰ সমে পিশোত কৰতে পিছল, তা
সে বনিকতা ক'ৰে এক কাঢ়ি পাক তোৱ ধানীৰ
শাখে চেলে দেৰে। আমাকে বে কৰবাৰ পৰ
পৰ্যাপ্তও খাকেৰ গৰু তাৰ পাখে ছিল।

অনা। তুই গুচ্ছটা তোনু চেটে মিলেছিলি।

কেৰে। মুখ আওন তোৱার!

অনা। আ মৰ! মুখে আওন কেন? তা
হ'লে ব'বুলে ব'বলে আৰ পাত চেটে মহুলি
না। ও হৃষিৰ কিমেৰ ময়ন হ'ল—চিৰকালোৰ
মতন ব'ব'ব হেত। তা হ'লে দেখতে দেখতে
উপাস ক'ৰে আমাৰ ঠাকুৰদোকে গালে তুলে
বিলিস না।

কেৰে। আবি অনে, তোৱ ঠাকুৰদামাকে
গালোৱা দেহে দৰ থেকে বাজ ক'ৰে মিলেছিলোৱে।
তাৰ গৰু চেটে নেবো?

অনা। আহা! হিবি! তুই মাবিয়ো! তুই
অহনা হৌপোৰি হুক্ষী তাজা মৰোদোৱাধাৰ।

কেৰে। মিছে নৰ ভাই! বে আমাৰ কাজা
দেহেছে, মেই আমাকে হৌপোৰি বলেছে।

অনা। বিবি! তোৱ পতিকুকিটে একেবাৰ
নমজ্জতকে লিখিবে বিন্ত; বাতে নিম্ন বিন্ত-
বিন্ত তোৱ বতন ধাত পাৰ, ছুটি পাচটা দেখতে
দেখতে পেটে শুৰুতে গাৰে।

(লিলিকাৰ প্ৰবেশ)

লিলিকা। চেপে বৰ! আমাৰ দৃঢ়ী! চেপে
বৰ! দেখলি বিবি! আমাৰ আকেল দেখলি!

কেৰে। তুই সৰ না বে পেকোৱযুৰোৱে!,
নজতে আমাৰ অৱবোৱা হৰে ধোক।

অনা। হী—হী, তা হ'লেও বৰ।

লিলিকা। ভীমৰতি দৃঢ়ী, বশুলি কি? অনা
বে আমাৰ বৰ—আবি বে তোৱ নাক্ষৰট!

କେବ । ଓ ମା ! କୋଣାର ଥାବ ? ତୁହି ଆମାର ନାତକଟ ? କଲା ତୋର ବସ ?

ଅମା । ତା ବାବିଲାମେ ଦୂରି ଦିଲି । ଆମି ତୋର ନାତକାହାଇ ।

କେବ । ଓ ମା, କି ନକ୍ଷାର କଥା ? ତୁହି ଆମାର ନାତକାହାଇ ! ଆମି ଏତଙ୍କଣ ଆମାରେ ମନେ କଥା କହିଲୁ ହେ ! (ଶୋଷଟା ଦେଖନ)

ଅମା । ଓ ଦିଲି, କରଲି କି ?

ଶ୍ରେଷ୍ଠାଳି । ଓ ଦିଲି, କରଲି କି ? ଓ ଦିଲି, କମନ୍ ପେଣି ?

ଅମା । ଓ ଦିଲି, ଆମକେର ମନ୍ତନ କଥା କ ?

ଶ୍ରେଷ୍ଠାଳି । ଓ ଦିଲି, ମୋଟାଟି ଧୋଲ ।

ଅମା । ଓ ଦିଲି, ସବନ ତୋଳ ।

କେବ । ଗୁରେ, ଆମାର ବୃଦ୍ଧ ନନ୍ଦା କରାତେ ।

ଅମା । ଧୋଲ, ବଡ଼ ପିଲିହାଟି ଝାଲିବେ, ଛୋଟ ପିଲିହାଟି ବୋଗାଡ଼ ହେବେ; ଇହାଟି ହାଲୀ ପାହେଲ ହେବେ, ଗାତୀ ଗାତୀ ଶିଠାଟ ହେବେ । ଦିଲି ଦିଲି ! ଆମାର ସବାକେ ଦୁରି ଥାଉଥା ହଣ ନା ।

କେବ । (ଶୋଷଟା ଶୁଣିଯା) କେନ ହାମା ଅଜାର୍ଦିନ ?

ଶ୍ରେଷ୍ଠାଳି । ତୋର ମୁଁ ଦେଖେ ଓ ତୁ ବୁକ ବଢ଼ାଇ କରାତେ ।

କେବ । ତୁମରେ ହଳ, ଦିଲାମନ୍ତର ବୀଚ, ଆମକେର ଛାଲ, ମାଗରେର ପୀଶେର ମନେ ମେତେ ଥାଇବେ ହେ—ଥାଏଠି ! କିମ୍ବା କରେ ଏଥି ।

ଅମା । ଓ ମାମା ! କେମନ କ'ରେ ଥାବ ଗୋ ?

କେବ । କେନ, ସବାଇ ସେମନ କ'ରେ ଥାବ,— ପାନେର ରମ ଆମ ବୃଦ୍ଧ ମନେ ମେତେ ଥାବି । ନିମ୍ନେମର ଚକା ! ଟାହୁରେ ବୋହାଇ ଦିଲେ ପାନେର ରମ ଆମ ବୃଦ୍ଧ ମନେ ପୋବର ଭଲେ ବିଲେବ ହୁଏ ହସ ।

ଅମା । ନା ଦିଲି, ତା ଆମି କୋନରେହାଇ ହେତେ ପାରବ ନା ।

କେବ । ତବେ ଥାକେ ପେରଲେପ ମିସ ।

ଅମା । ନଳକେ ଆମାର ହସେ ଥେଲେ ଆମାର ଏ ହୋଗ ନାରେ କି ବଳାତେ ପାରିବ ?

ଶ୍ରେଷ୍ଠାଳି । ତା ହଲେ ଆମି ସଥିର ମରେ ଥାବ, ତଥାନ ଦିଲିର ଭୂଧ ଆଖିନେ ଫେଲେ ମିସ । ବୀଚଲୁମ ତ ବୀଚଲୁମ, ନା ବୀଚି ତ ପରକାମେଓ କାଜ ବେଶେ ।

ଅମା । ଦେଖନି—ତୋର ନାତକାହାରେ ଆମେଲ ଦେଖନି ?

କେବ । ତା—ହି ! ନାତକାହାଇ ! ନାତକାହାକେ ଆମାର ପଞ୍ଚ ହହେଇ । ତା ବହାତ ବଳ—ଚାହାତ ଏକ କ'ରେ ବିହି ।

ଶ୍ରେଷ୍ଠାଳି । ଆହା ଦିଲି । ତୁହି ହେବ ଆମାର ପତି । କି ବିଲାଟାଇ ଘଟାପି !

ନାତକାହାଇ ନାତକାହା ହଲାରଳା ତାବ, ପୂର୍ବିକାତାକେ ହାତା-କାନ୍ଦୁ ପଞ୍ଚା-କେତେ ତାବ ।

ଅମା । ଦିଲ ହାତେ କି ହେ ଦିଲି । ତୋର ନଳକେ ଆମାକେ ହତକେ ଦେଖାତେ ପାରେ ନା । ତାହିକେ ଆମାର ଶୌର ପକିରେ ଯାଏଇ ।

ଶ୍ରେଷ୍ଠାଳି । ଆମି ଏକଟା କରୁ ବଲେ ଦେବ, ଧାବି ! ହୁଦିଲେ ହେ ଶୂର ଉଠିବେ ।

ଅମା । ମେ ଭୂଧ ରାଜକବିଧାରେ ବିଶ ବଧରେ ଦେଖାତେ ପାରେ ନା । ରେ ତ ବଳାତେ !—କି ଦିଲି ଦିଲି, ଧାବ ।

କେବ । ଥା ନା—ଥା ନା । ଆମି ନଳକେକେ ଦେ ସବ ଭୂଧ ଦିଲିରେ ହିହେହି ।

ଶ୍ରେଷ୍ଠାଳି । ଏହି କେବ ଦିଲିର ସାଂଗ ଶେଖିବେ ହକ ବାର କ'ରେ ସବ ମର୍ଦୀକେ ମାଧ୍ୟାତେ ପାରିବ—

କେବ । ତବେ ରେ ତାଇନୀ ! ତୋର ସତ ସତ ଭୂଧ, ତତ ବଡ କଥା !—ଦେବ ଦିଲି, ଏହି ହୁଟୋତେ ପାରେ ଆମାର ମନେ ବୁଗାଡ଼ା କରାତେ ।

(ରଥାର ପ୍ରବେଶ ।)

ରଥା । ହା ରେ ନଳକେ ! ତୋର କି କି ରକମ ଆମେଲ ? ତୁହି କଚି ହେବେ, ସହର ଶିଥିବି, ମା ନଳକେର ମନେ ବୁଗାଡ଼ା କରାଇଲୁ ।

ଅମା । କାଗାଳ କରି କେନ—କେହା ଦିଲିକେ ପ୍ରେ ଶିଥାଇଛି । ନଳକେକେ ବୁଲି, ଏକ କୀତି ହାଁଦି । ତାର ପର 'ମେ ଧାବ, କାଟିକେଣ ମେ ନା' ବଲେ ନାକେ ଦିଲେ ଚାଇ କ'ରେ ଟେଲେ ନେ । ହୋଟି ଦିଲିରାପି ! ନଳକେକେ ଅହାଟି ଶେଖାତେ ପାର ?

ରଥା । ଆର ଅହାଟି ଶେଖାତେ ହେ ନା । ଟାକୁରୋ ଆମ କିଛି—ଦେଖାତେ ପାରେ ନି—ମେ କେଲେ ଉଠେ ଗେଛେ । ତୋରା କେ କତ ଦେଖାତେ ପାରିବ ହେବେ । ଆର, ଲୀଗ ଗିର ଆର ।

ଅମା । ଆହା ! ହୋଟି ଦିଲିରାପି ! ଆହ ହୁଲିଲ ଆଗେ ସବ ଟାହୁରେ ଦିଲେ ମୁଲରେ ଚାଇଲେ, ତା ହଲେ ନା ଦେଖେ ପେରେ ନଳକେର ଆମାର କହି ଦେଖାନ୍ତ ନା ।

କେବ । ଶକ୍ତି ଦିଲି । ନଳକେର ଭୂଧରେ ଦିଲେ ଚାଇଲା ଧାବ ନା । ହେଲୋଟାର କି ହଣ ?

ଶ୍ରେଷ୍ଠାଳି । ନା ଦିଲିରାପି ! ଅମାର କଥା କମୋ ନା । ଆମି ଆମେର ଦେବେ ମୋଟି ହସେହି ବଲେ ଓହ ଭୂଧରେ ପାଇଁ ତୋରେ ତୋରେ ଆମାର ଦେବେ ।

ବନୀ । ବଟେ ବେ ମୁଁ—ତବେ ଆଖି ଠାହୁରକେ
ଭାଲଦାନି ହାଲେ ମୁଢି, ଠାହୁର ଆଖାପୋଟା ଥେବେ ଉଠେ
ଗୋଟେ ଥିଲେ କରେଛି । ହଜତୀଗୀ ହେଲେ, ଆଖି
ଠାହୁରର ମଧେ କଷଙ୍ଗା କରି ଥେବେତେ ପାଇଁ ନା ।
ତୋର ଏହି ବିଦିବାଲୀର କଥା ବୁଝନ୍ତ ପାରିବ ବଟେ—
ଆମାକେ କଥାରେ ପାରିବି ନା ।

ଅନା । ମୁଁଥୁ ନା ହାଲେ କି ମୁଁ କଥା ହର ?
ଦେ କି ବୁଝନ୍ତ କଲିଛେ । ଶୋଭିଦି । ମୁଁ ହିହି—
କଥାଟି ଟିକ କି ନା ।

ଶ୍ଵରାକୀ । ବଳର ବିଦିବାଲି ?

ବନୀ । କି ବଳର ବାବର ମେହେ ?

ଅନା । ବଟେ—କି ବଳି ?—ତବେ ମିଳିବ ବୁ
ନ୍ତକେ !

(ଶିଥ)

ଶ୍ରେଷ୍ଠର କି କେ ଥାର ଥାରେ ।

ଶ୍ରେଷ୍ଠର କଥାର କାନ ବିତେ ନାହିଁ,
ଶ୍ରେଷ୍ଠ ନିତେ ଦେଇ ନାହିଁ କରେ ।

ଶ୍ରେଷ୍ଠର ବୋଲି ବନ୍ଦ ଲୋ ନାହିଁ ଥାର,
ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବିରାଜିତ ଦୀର୍ଘ ପେଟେ ନାହିଁ ଆପିନି ଦେଇ ଥରା,
ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବନ୍ଦ ବିକାରେ, ମୂଳ ହାରାରେ,
ନାହିଁ ଦିଲେ ତାର ପାର ଥରେ ।

ବନୀ । ହା ବେ ବାବର ମେହେ ! ତବେ ହେଥି
ଆଜି ତୋରେ କେ ଥେତେ ଦେଇ ।

[ବାବର ପ୍ରକାଶନ]

ଅନା । ମେଥିଲି କେମି ବିଦି, ଛୋଟ ବିଦି;
ବାଲିକେ କେମନ ଠୋକରେ ମାରୁଥୁ—ମାରୀଟି ପୌର
କ'ବେ ଚାଲେ ଗେଲି ।

କେହି । ଦେଖ କରେଛି ଥାରି—ଦେଖ କରେ
ଛି । ଆମାକେଓ ତାହି, ତୋରା ଓହ ବକମ କ'ରେ
ଏକଟା ଆଖାପୋଟା ଠୋକର ମାରିବ ତ ।

ଅନା । ନା ବିଦି, ତୋରେ ଠୋକର ଥାରେ
ଶୀଘ୍ର ନା । ତୁହି ଥାରୀଟି ବୋଲ କରନେଇ ଥାରୀ
ଠୋକରି ବୁଦ୍ଧ କ'ରେ ପ'ରେ ଥାବେ ।

ଶ୍ଵରାକୀ । ସାଥୀ ପୌର କରନେଇ ବିଦି, କୋଣ
ହୁଏ ହରେ ଥାରି । ତା ହାଲେ ହୋଇ ତୋର ହୁଏର
ଦେବା କରନେ କେ ?

ଅନା । ତୁମି ପାକା-ବୁଝି, ଶାଲର ଓଡ଼ି
କୋଣାର ଥାରଲେ ଥାରି ।

ଶ୍ଵରାକୀ । ଟିକରେ ଏମେ, ରଗଟି ଦେଇ, କେବେ
କବେ ଆଁ ।

ତୃତୀୟ ମୃଦୁ

ବିବ-ବିବି ।

ନାରା ପୂର୍ବା ଉପବିଟି ।

(ଶିଥ)

ଉଥେ ଉଠେ ବେ ଶ୍ରୀ, ହେ ଟିଶାନ !
ଏ କେମନ ତବ ଭାଲଦାନ ଏ କେମନ ଆପନ ମାନ !

(ମୁହୂର୍ତ୍ତିର ପ୍ରସ୍ତେଷ)

ଶୁଭ । ଏହୁ । ଆପନାର ଶିବପୂର୍ଣ୍ଣ ହରେହ !

ନାରା । କେ ଓ, ମୁହୂର୍ତ୍ତି ?

ଶୁଭ । ଆଜେ ହା—ଆପନାର ପୂର୍ବା ନାମ
ହରେହ ?

ନାରା । ହା! ହା!—ଆମାର କାହିଁ ପୂର୍ବାଇ ବା

କି, ଆମ ତାର ମାହେହ ବା କି ?—ତା ଦେଖ ମୁହୂର୍ତ୍ତି,
ମୂଳା ଓ ଏକଟା ମାରିବ ପ୍ରକିଳ୍ପା ; ଆମ ଜିଯାକଳା-
ପଟା କି ଜାନ ? ଓ ହେବ ତଗବାନେର ମଧେ ଆମା-
ପଟା କରିବା କାହାଟା । ଓ ହେବ ବେଶବୂର୍ବା କିମେ
ଶିଥେ, ଉପଚୋକନ ହାତେ ଦିଲେ, ତଗବାନେର ଥାରେର
କାହାଟିକେ ଦିଲେ ବେଳାଟା—“ଶ୍ରୋ ! ନାରବୋହଃ;
ଭାବସମ୍ପର୍କପ୍ରମାଣତା ହାମୁଶଶଃ; ବାଜାରି” । ତାର
ପାଦ ବାସର ବନ୍ଦେର ପାରିବର, ଆକାଶର ମୁଦୁର
ଦେଇ, କେବେତିକେ ବୁଝେ, ଦୁଟେ ଆଳାପ କରୁଥେ ହାର
କରିଲେ, ନା ହୁ ଏକଟା ଆଖାପୋଟା କାନ ବରୋବାନେର
ହାତେ ଦେ ଦିଲି ଅହରି ମରୋବାନକେ ଦିଲେଇ ମୋଳା
ପଥ ଦେଖିଲେ ଦିଲେ ।

ଶୁଭ । ତବେ କି ଶୁଭ ! ପୂର୍ବା କୋନର କିମେ
ଦେଇ ?

ନାରା । ତା ନେଇ ଦେ କି କଥା—କାଜେର କିମେ
କାହେ ବେଇ କି ! ପାଞ୍ଚାବ ନାମ ଭାବେ । ଏମ କଥନ
ହାଟ-ମାଟେ, ପଥେ-ବାଟେ, ଶୁଶ୍ରାବେ-ବାଟେ ବିଶ୍ଵାପନ
ଘଟେ, ତାତେ ପରିଚାରା ଅମେକ ଟେଙ୍କାର ଦେଇ ।

ଶୁଭ । ତବେ କି ଆମରା ଆମ ପୂର୍ବା କରନ ନା ?

ନାରା । ସରକାର କି ? ତୋରାରେ ପୂର୍ବାର ଯେ
ବିଶେଷ କିମ୍ବାର ଆମାରା କ'ରେ ଆପନାର
ହାତ ଅଭିବିର ଭାଗର୍ମନ୍ତଳ ସହାକଳ କାହିଁ
କରିଲେ—ଆମ ବନେବ କି ନା, ପୂର୍ବାର ଶୋଭା-
କରିଲା ?

ନାରା । ଏକେବାରେ ବିଶେଷ କିମ୍ବାର ସେ ଅଗ୍ରହୀ-
ଜନ, ତାଏ ତ ଦେଖି ନା । ତା ହାଲେ ତୋରା ପୂର୍ବା
କରିଲେ କରିଲେ ପାଇ ।

ଶୁଣ । ତଥେ କି ଆପନି ଆର ଶିଖିଥାଏ କରିବେ ନା ?

ନାହା । କୋମାର ସବ ପୂଜା କରିବେ ହୁଏ, ତା ହାଲେ ଆହାକେବେ କରିବେ ହେବେ କି ! ମାତ୍ରାର ପୂଜା କେବଳ କଲେର ଜଣ । ଆର କଲ କାହାର କେ ନା କରେ ସୁନ୍ଦରାରି । ହୀ, ତା—ହୀ ସୁନ୍ଦରାରି ! ଆହାର ଏଥାନେ ଆଗିବନ ତୋମର କଳ ବଲେ ଜାବ ହେବେ ?

ଶୁଣ । ଶୁଣ । ଆପନି ଶକରେ ଆବାଧାର କରନ !

ନାହା । ଏହି ହେ କଣି, ଏହି ହେ କଣି । ତା ହାଲେ ଆହାର ହାତେ କଟକ ଉଲୋ ତୁଳ୍ସୀ ଦାଙ୍କ ତ ।

ଶୁଣ । ଶିବର ପୂଜାର କଟକ ଉଲୋ ତୁଳ୍ସୀ କି ହେ ଟାଙ୍କର ।

ନାହା । ହାଃ ହାଃ ହାଃ ! ଏ କଥାଟା ବଳତେ ପାଇ । ତାଳ ସୁନ୍ଦରାରି ! ତୁଳ୍ସୀର ଉପର ତୋମରେ ଏତ କାଙ୍ଗ କେନ ? ନା ଲଜ୍ଜା କି ତୁଳ୍ସୀର ନାମ ଉପରେ ଲେଇ ଅଳେ ଥାନ ।

ଶୁଣ । ଆପନି ବଳ ତୁଳ୍ସୀ ତାଳବାନେମ ବଲେ । ନିନ—ବିବଗତ ନିନ—ନିଜେ ଶୈଳଗିର ଶୈଳଗିର ପୂଜା ମାରନ । ପରିଷତ ଟାଙ୍କର ଆଗିବନ ଆପେକ୍ଷା ବଲେ ଆହେନ ।

ନାହା । ଶାନ୍ତିରି : ମହେଶ ଉତ୍ତପ୍ତିବିନିଷ୍ଠା : ଦେଖ ସୁନ୍ଦରାରି,—

ଶୁଣ । ଆହାର ସୁନ୍ଦରାରି କେନ ଶୁଣ ?

ନାହା । ଆହାର ସୁନ୍ଦରାରି କେନ ? ହାଃ ହାଃ ! 'ଶ'ରେ ସୁନ୍ଦରାରି 'ହ'ରେ ସୁନ୍ଦରାରି, 'ଶ'ରେ ସୁନ୍ଦରାରି—ଆହି ଉତ୍ତପ୍ତିବିନିଷ୍ଠା ଟେପତାକା, ଅବିଚାକା, ଶବ୍ଦର, ସର୍ବର, ଶ୍ରୀ—ମର ସୁନ୍ଦରାରି ! —ମେ କହି ବାକ୍—ବାକ୍—ଛିଲେ କି—ହୀ—ଦେଖ ସୁନ୍ଦରାରି ! ଭଗ୍ୟବନେବାବ—ଅନାହାର, କି ଅମ୍ବର କ୍ଷେତ୍ର ଧାରନ କରେ, ଯେ ତା ନା ଦେଖେଛେ, ମାତ୍ର କି ମେ ମେଳଗ ଅନ୍ତରାନ କରେ ।

ଶୁଣ । ପରିଷତ ଟାଙ୍କର ଆଗିବନ କି ଆହାର କରିବେ ପାଇବେନ ନା ।

ନାହା । ଏହି ହେ ଚଲ ମା—ଆହିଷତ ଆହାର କି କରି ପ୍ରାପ୍ତ ।

ଶୁଣ । ଧାନ କରିବେ କରିବେ ଆହାର ବଳ କି କରି ଉଠିବେନ ଦେନ ?

ନାହା । ବଳ କରିବ କେନ ? ତଥେ କୌନ୍ଥାମଟା ପରିଷତ ବେଳେଛି, ବଳ ତ ।

ଶୁଣ । ଶୁଣ ! ଆପନି କି କରିବେ, ତାଓ ବୁଝିବେ ପାରି ନା—ଆପନି କି ବୁଝିବେ, ତାଓ ବୁଝିବେ ପାରାନ୍ତି ନା ।

ନାହା । ଶ୍ରୀମେତିଙ୍କାଂ ମହେଶ ଉତ୍ତପ୍ତିବିନିଷ୍ଠା ଚାକର୍ତ୍ରାଧିକାରୀଙ୍କାଙ୍କ—ମେଥ, ବହେଶର ବାନେର ତିତର ଅନେକ ଗଲାର । ଉତ୍ତପ୍ତିବିନିଷ୍ଠା, ଚଞ୍ଚ, ରତ୍ନ—ଏ ମକଳ ଛାଟା, ତୁଳନା କରିବାର କି ଆର ତାଳ ବିନିଷ୍ଠା ବିଲ୍ଲେଶ ନା ।

ଶୁଣ । ଏ ମକଳର ତେବେ ଆର କି ସୁନ୍ଦର ଆହେ ଟାଙ୍କର ?

ନାହା । ଟିକ ବଲେହ—ତକିଯାବାବା, ଟେପ-ବାଶ-ବଲିନ ରହିଲ ମୁଖର ସେ ମୌଳିରୀ—ମେ ମୌଳିରୀ ବିଲ୍ଲେଶ ତୁଳିଲେ ଅଛିବ ହେ ନା । ମେ ମୌଳିରୀ ବିଲ୍ଲେଶ ତୁଳନାର ସର୍ବ ଶୁଦ୍ଧିବେ କେ ? ମେ ସେ ମୁନିମନୋଗାରୀ !—ଶୁନ୍ଦରାରି ! ତୋମାର ମୌଳିରୀ ଆବି ସୁନ୍ଦର ହେବେ ।

ଶୁଣ । ଶୁଣ ! ଶକରେ ଆବାଧାର କରନ ।

ନାହା । ସୁନ୍ଦରାରି ! ତୋମାର ମୌଳିରୀ ଆଶ-ଧାରା ହେବେ । ତୋମାର ଏହି ଲଜ୍ଜାବିନିଜ ବରମେର ତଥାମେଶ କୋଡ଼ି ସର୍ବରୀଙ୍କ ଅବସ୍ଥିତି କରେ । ଶୁଣ-ଧାରା ! ସୁନ୍ଦରାରି !

ଶୁଣ । ଶୁଣ ! ଶୁକା କରିବେ ଇକ୍କା ନା ଥାକେ ତ ଚାଲେ ଆଶୁର, ଭୋକନମୟ ଉପର୍ଥିତ ।

ନାହା । ଆହି ଆର କାର ଶୁକା କରବ ଶୁନ୍ଦରାରି ? ଶକରେ ପରେ ଆମାର ଏତ ବିବଗତ ବରହେ ଥେ, ତାଙ୍କ ଏକଟା କଥାର କି ବାହାର ଏଥି ଆର ହାନିପଡ଼ି ନାହି । ସୁନ୍ଦରାରି ! ତୁମି ଆହାର କେ ?

ଶୁଣ । ଲିତାର ଆଦେଶେ ଆବି ଆପନାର ମେଦାର ନିଷ୍ଠ ।

ନାହା । ବେଶ—ବେଶ । ଦେଖ ସୁନ୍ଦରାରି ! ଲିତାର ଆଦେଶେ ସେ ଆପନାକେ ଚାଲିବ କରେ, ତାର ପରାମର୍ଶରେ ଏକମୁହଁ ଧାରା ଶତ ଅହରାବରୀ ଜାର କରା ଥାଏ ।—ତା—ହୀ ଲିତପରାହାନୀ ! ଲିତାର ଆଦେଶେ ପାଞ୍ଜାହି ସବି ତୋମାର କାହା, ତା ହାଲେ ତୁମି ଆହାର କେ ?

ଶୁଣ । ଆବି ଆପନାର ମେଦିଳା—ଦାନୀ ।

ନାହା । ବେଶ ବେଶ—ଆହା ବେଶ । ଶୁଣ-ଧାରା ! ତୁମି କଥାରୀଙ୍କ ହେ । ତାଳ, ତୁମି କଥାର ମାଦୀରୀ ହେ—ତା ହାଲେ ଶୁଣ ସବିକେ କୋନ ଆଦେଶ କରେ, ତଥେ ସବିର କି କରା ଉଚିତ ?

(ମେଦିଳା) । ମାମା ! ମାମା ! ବଲ ଓ ମାମା ! ସୁନ୍ଦରାରି ! ଚାଲେ ଯାଉ, ଚାଲେ ଯାଉ । ବେଶ—ପରିଷତ ହୋଇ ଦେମ ଏ ମିକେ ଆମେ ନା ।

(ଉପଦେଶର)

(ଉତ୍ସବ ପ୍ରବେଶ)

ରମା । ଅଛ ! ହେଉ ଠାକୁର ପାତ କୋଲେ
କ'ରେ ତୋର ରାଜଧାର ମୋଗାଫ କରାନ୍ତେ ।
(ବେଶପାଦ) । ମାମା ! ଓ ମାମା !

ଏହି ତତ୍ତ୍ଵ, ଆମାର ପୂର୍ଣ୍ଣ ଶେଷ ହେବେ ?

(ପର୍ମିତର ପ୍ରବେଶ)

ପର୍ମିତ । ଓ କି ମାମା !—ହକେ କି ? ଯାହେ-
ହିଜ୍ବା ପଢ଼ିବେ ଏକ ସଂସର ଲାଗେ ?

ରମା । ଏହି ବାରମ କ'ରେ ଏମେ, ଆମାର ଉଠେ
ଏବେ ବେ ?

ପର୍ମିତ । ତୁମି ଠିଲେ ଏବେ, କତକଙ୍ଗଳେ କଥା
କୋନ୍ତୁ ଆମାର କାହେ ହେବେ ଏବେ । ଆମି ପେଇ
କଥାଙ୍ଗଳେ ଲାଗେ ପାଇସନ୍ତିମରେ ହିନ୍ଦିମିନି ଖେଳନେବେ ।

ନାରାଯଣ । ଯାହେରିତା—

ପର୍ମିତ । ଓ କି ମାମା ! ମହନ୍ତ ବିଲେ ଉତ୍ସବଗିରି
ପର୍ମିତ ପୌଛାତେ ପାର ନି ? ନା—ମାମା ଆମାର
ହୃଦୟରେର ଶ୍ରେଷ୍ଠତା ମରାଧା ମା କ'ରେ ଆମ ଉଠେଚନ୍ତେ
ନା ।

ରମା । ହେଉ ଠାକୁରେର ହବି ଶୁଣା ଏହି ପ୍ରବେ,
ହେବେ ଥାକେ, ତା ହାଲେ ରମା, ଠାକୁରକେ ଆମେ ବିଲେ
ନା ନା ।

ନାରାଯଣ । ହଁ—ହଁ—ହଁ—ହଁ । (ଇହିତେ ଅନୁମତି
ପରାନା) ।

ରମା । ହା ହିଦି ! ଆମାରିବେଳେ ସବି ତମିବାନ୍,
ମେଲେ, ତବେ ମୌରୀର ରାଜ୍ୟରେ ହିଲୋପ କରେ,
ନା ଥେବେ ମା ଥେବେ, କିନ୍ତୁ ଯାରେ କେନ ? ହେଉ
ଠାକୁରେର କାହାରକଥିମ ମେଥେ, ଶାକେ ଆମ ମେ-
କାନ୍ତେ ଆମାର ଅଭିଭିତ ହେବେ ଗେହେ ।

ପର୍ମିତ । ମାମା ! ତୋମାର ପୂର୍ଣ୍ଣ ରାଖ, ହେବେ
ଆମାର ଏକଟା କଥା ଶେଇ ।

ନାରାଯଣ । ଏହି ବେ ବାବା ! କି ବଜବେ ବଳ ନା
ମାମା ! ଏହି ବେ ଆମି କବତି ମାମା !

ପର୍ମିତ । ଦେଖ ମାମା ! ଏହି ବିନେର ତପକାର
ହବି କିନ୍ତୁ ଜାନ କରେ ଥାକେ, ତା ହାଲେ ଟିକ ବୁଝେଛି,
ଏହି ଯେହେଟି ବଡ ପ୍ରଗତ୍ୱା ।

ରମା । ଦେଖ, ନିଦି ! ଏହି ବିନେର ଶିବ-ଆରା-
ଧାରା ସବି କିନ୍ତୁ ବୁଝି-ପଢ଼ି ହେବେ ଥାକେ, ତା ହାଲେ
ଟିକ ବୁଝେଛି, ଏହି ଠାକୁରଟି କେବଳ ଚନ୍ଦରାଜିନ୍ ।

ପର୍ମିତ । ତୋମାର କୋନ୍ତ କୁଣ୍ଡ ନାହିଁ ।

ରମା । ଆହ ଏହି କଥେର ଶାଖାର । ଲେ ନାଗେ-
ଦେଇ ଏକ ମତ୍ତୁ କଥା ପେଟେ ପଢ଼ିଲେ, ଅରପ୍ରାପିନେବେ

ତାତ ପର୍ମିତ ଠିଲେ ଉଠେ । ଏହି ହିଟେ ପାରେ
ଯାଗଲେ ବର୍ଜାନ ପର୍ମିତ କ'ଲେ ବାହ ।

ରମା । ଚମନ, ଚମନ ! ଓ ହୁରା—ତର ମଧେ
ତରକ କରିଲେ କେବଳ ରାଗ ବାଜିବେ ।

ପର୍ମିତ । ଦେଖ ମାମା ! ତୁମି ଆମାକେ କି ଦେଖେ
ବଲେଛିଲେ । ଏହି ରମାଟାକେ ଆମାକେ ଦିଲେ ହିତେ
ପାର । ଆମି ଓସେ ଏକବାର ଘଟାଇ ବେଳେ ରିହବରେ
ବଳ ବାହିରେ ନିରେ ବେଳାଇ ।

ରମା । ତାହି ବିଲ ତ ଗ୍ରହ ! ଆମି ଠାକୁରକେ
ବିଲେ ପାରେଲ ବୁଝିବାର କମାରୀ କମାରୀ ଜଳ ତୋଳାଇ ।

ରମା । ଏ କଥିରେ କଥା ! ଠାକୁର, ରମାକେ
ପଞ୍ଚମ ହେବେ ।

ପର୍ମିତ । ପଞ୍ଚମ ଅପଞ୍ଚମ ବୁଝି ନା । ଆମି ଓକେ
ବଳ କରିବ ।

ରମା । ଆମିଓ ପଞ୍ଚମ ଅପଞ୍ଚମ ବୁଝି ନା—ଆମି
ଠାକୁରକେ ରାଜାଧରେର ମୌରୀ ବାନ୍ଧାବ ।

ନାରାଯଣ । ଦେଖ ରମା ! ତୁମି ଆମାର ଭାଗନେକେ
ଦେଲ ନା—ତାହି ଅବଳ କଥା ବଳଚ । ବାଦାଲୀ ଆମାର
ହାତର ସଂସର ବାବୁ ଆହାରେ କଟୋର ତପକା । କ'ରେ
ଦ୍ୱରପରେର ଥାର ଉତ୍ସୁକ କରାନ୍ତେ । ଓକେ ପ୍ରେମବଜନେ
କଥା ଭାଗନେର ସାଥେ ନାହିଁ ।

ରମା । ଆପମାର ଭାଗନେଟି ସାଧାରା ସହର କଣ
ବାହ ଉତ୍ସବର କରାନ୍ତେ । ଉନ୍ମତାଶେର ସବ ଖେବେ-
ହେଲ, କି ଛାଟୋ-ଏକଟା ବାକୀ ଆହେ ?

ପର୍ମିତ । ମେ କି ଆହେ, ଦେଖିବେ ଦେବ । ଏଥିମେ ଏଥି
ଏଥି ଏଥି, ଆମାକେ ଆହାର ଦେବେ । ଏହି ମାମା !
ମାତ୍ର, ଶିବପୂଜା ରେବେ ଓଟ ।

ନାରାଯଣ । ପୂଜା ଅନେକକଥିଟି ଶେଷ କରେଛି । ଓ
କେବଳ ଯାମେର ପୂଜାବୁନ୍ଦି କରାଇଲେ । ଏଥି
ଶ୍ରଦ୍ଧାରୀ !

[ମକଳେର ପ୍ରହଳାଦ ।

ଚତୁର୍ଥ ଦୃଶ୍ୟ

ମତାକୁମାର ।

ଦେଯକାରୀ ଓ ଅନାଦିନ ।

କେବ । ଶ୍ରେ, ଶ୍ରେ—ଏ ସବ ଆମାର କି କଥା
ବାହ ? ଶ୍ରେ, ଶ୍ରେ, ଶ୍ରେ—କଥାର ଯାମେ କି ?
ଆମାରେବେ ତ ଏକକାଳେ ଯୋରନ ଛିଲ । କିନ୍ତୁ
ଶ୍ରେ ବାଲେ କଥା ତ କଥା ଶନି ନି । ବଳେ ଶ୍ରେ

কল—কেম কর ? তা বে কৰা ! আব কেৱল হকে আছোগ। কৰার কথাৰ দুঃখ। দুঃখ,
কল—কর কৰত পৰিব ? দুঃখ, এক পোতীৰ জন নেই।

करा। आविज्ञानिक

केव। या हँले देक ताहि ! आयोडे
प्रेस्टो लिखिये ॥५॥ तांत्र लिखियोडे नहे एक-
दांत तांत करे प्रेस्टो लिकडो लिखे आयि ।

କାହା । ତୋର ଅଧିକାରୀଙ୍କ ପାଇଁ ଦିଲି, ଆଜି
ଖେଳଟା ସତ ପରମ—ତୋର ଲାଇସେ କି । ତୋର ଟାଙ୍କାରେ
ଯାଇନା, ପରମକ ଯାଇନା । ତୋରେ ପ୍ରେସ ପିଲିବେ
କି କାହାର ବେଳେ କେବଳ ।—ଅର୍ଥର୍କିଳିଙ୍କ କରାର
ହେ, ମୁଖ ଆଶନକ ହିତେ ହେ । ଗାଇ କଣ
ଲେଖେ ଦିଲି ନର୍ଦ୍ଦିଃ ହ, ଆହ ଆଶନ-ତାତେ ଦିଲି
ଆଶ ଚାହେ ଓଠି । ନା ଦିଲି । ତୋକେ ଆମି ପ୍ରେସ
ପିଲାଇବେ ପାଇଁ ନା ।

ক্ষেম ! আ মৰ ! শেখাইতে না পারিস, প্রেমট
বাধাপূরণান ! তি, বন্দুকে পারিস না ।

ବିଜ୍ଞାନ ପରିଚୟ

ଫେର । ହାତେ ଦୁଖପୋଡ଼ି । ଆଜାର ମାତ୍ରେ ଟାଟି ।

କମା । ଆ ହେଉ ! ଡୌରାତି ଦୂଟି ! ଡାକ୍ କରିବ
କେବୁ ? ପ୍ରେସି କି ଏକ କଥାର ବୁଝାନ ଦାର ? ଆଜି
ଦେଖି । ତୁହାର ସକ ଦେଖେଛି ?

५३। शास्त्र शास्त्र

ଅନ୍ତରୀଳ କେବଳ ଯତ୍ନ ହେଉଛି ।

ପ୍ରେସ୍ ଅଧୀକ୍ଷତା ମାତ୍ରମାତ୍ର

କବି । କୁଳ କେବଳ ବଳ ଲେଖି ।

କେବ ! ହୁଏ ଆବାର କେବନ ?

କଣା । (ଶାଖ ଦୀର୍ଘିତା) ହୁ ଏହି—ଏଥିମ
ଏହି ପ୍ରେସର କାହିଁ । ପ୍ରେସ ମାନେ ଅଧିକ, ଅଧିକ ମାନେ
ଅଧିକାମ୍ପ, ଅଧିକାମ୍ପ ମାନେ ଅଧିକ, ଅଧିକ ମାନେ ପ୍ରେସ
କରିଲା ?

କେହି । କତକ କତକ । ତୋର ମୁଖରା କାହାର
ଦ୍ୱାରା ଦେଖିଲେ ହୁଏ ଦୂରେ ଦୀପି ଦେଖେ, ଶାକୀ
କଳାରୀ ଡେବେ, ଚମଗାନ ଲାକିରେ ବାଜୀ ଥେବେ ଟାଙ୍କେ
ଦେବେ । ଆବାର ଯେଇ ଦେଖେ ଦେବେ ଭାବରୁଷ
ଅବଶି ଶୁଭରୁଷ କ'ରେ ଚୋରିଟି ଯହ ଏବେ ଦେବେ
ଆବାର ଥାବେ କମାଡ଼ା, କ'ରେ ଫଳାଣୀ-ତମାଳ ନିମ୍ନ
ଦେବକାଳୀ ହାତର କଣ ବାଜୀ ଥେବେ ଦେବକ, ଧାନିକ
ଦୂର ଦୂର ଦୂର ଦେବିରେ ପ୍ରସାଦେ ତାଇକି, ଦେଖନ୍ତ
ଆବି ଭାବି କି ନା । ଦେବନ୍ତି ଭାବରୁଷ, ଅବଶି
ଦେଇବାନେ ଶାହିରେଇ ସବ କଳାନ ହାତ । ଆ
ହାତି ସବରେଇ କାକି । ଦେବେ, ଦେବେ, କେବେ
ଆବଶି-ଚୋରାବି ହାତ ପୋରା ଦୀହରିଟି ଉଠନ୍ତି
ଥାବେ କୁଳ ଆଶ୍ରତ । କତକ କତକ ଦୁରେହି । ଓହେ

उत्तम, एक दैविति वास देहे

কলা। কেবারিবি। তুই যে সুর্যের শুভিগ মা,
'কীটেই তোর বাহাহুয়ী। তা হলে ত নিতি,
এককালে তুই প্রেমলীলার হৃষি কর্তৃছিলি।
তা হলে তোকে প্রেম খেণ্যাব কি ? আহাৰ এবন
ক থ, আহা তুই কিমি আৰি। কেবারিবি। তুই
প্ৰেমেৰ কথ—ই মৌচে কৰত ম, তাৰ মৌচে কৰত
ৰ কলা দেওো। ধৰন সহি, তখন আমাৰকে
শীঘ্ৰতাৰ হাত্তিখনা দিবেহাব ত। আৰি কৰত
ওলো বৃহস্পতিৰ কৰণ। কিন্তু যত বিন বৈজ্ঞানিক
আছিস, তত বিন টোকুৱামৰ প্ৰেমেৰ পৰাক্ৰান্তি
দেবা ত। বৈকৰণো প্ৰে হৈতে পালাই।

କେ ? ଆମେ ଶୋଭାମୁଖ, ପରାକାଟିଆ କି ହେ ?
କଲା ! ଆମେ ଶୋଭାମୁଖ ! ଦେ ବିନ ହ'ତେ
ତୋର ବେଠି ଥେବେ ହୁଣ ଗଲେ, ମେହି ବିନ ଯେବେ
ଯାଏବର୍ଧି ହ'ତେ ଶକ୍ତାରେ ପାଇଁ ଉଠେ ଗଲେ । ତାହିଁ
ସବି କେବାହିନି, ତୋର ହେବେ ଯଥାପି ମିଳେ, ବାବୁମ
ଛୁଟୋକେ ଆଜା କବଳ, ଆମି ଏକଟୁ ହାତ-ପାହିଲି ଥାଏ ।

ଶେଷ ! ଆ ପୋଡ଼ା କଳାଳ ! ଶେଷ ଶେଷ କ'ରେ
ଏକ କାଳ ହେଲିବେ ମନେ, ଶେବେ ଶେଷ ହୁଅ ହେଲି
ଅଭିରାଗ ! ଓ ସମ୍ବନ୍ଧ ପ୍ରେସ ତ ଆମି ଜାଣେ ବିନ୍ଦ
କରେଛି । ରାଗଟି ଆମାର ଦୟାବରାହି ଛିଲ । ତୋର
ମହିଳାର ମଧ୍ୟେ କଥାଜା କରି ନି, ଏମନ ବିନ୍ଦିହି ଛିଲ ମା
ତୁ ଆମୀରେବେ ବେ ବେଶ୍ଟ, ମୈ ବଳତ, କ୍ଷେତ୍ରିଦିନିର
ଶୁଖେର ମାନୀର । ଆ ଆମାର ପୋଡ଼ା-କଳାଳ ! ଏହି
ବ୍ୟାପ କେବେ ?

କାଳା । ତୁହାରେ ମାଥ ପ୍ରେସ । ତବେ ପ୍ରେସରେ
ଫୁଟୋ ଗପ ଆହେ । ଯତ୍ନଶ୍ଵର ପ୍ରେସ ହଲେନ ଭାବ-
ଦାର । ଯତ୍ନଶ୍ଵର ହ'ାତ କି ମା ପିଲାଇଁ ।

କେବ । ଓ ମା, କି ଯୋ । ପ୍ରେସ ତୋର ପିତ୍ରୀଙ୍କ
ବାବ ବାବ । ପ୍ରେସ—ପିତ୍ରୀଙ୍କ ।

ବୋ । କମାତେ ଦୋ, କହିତେ ଦୋ । ଏହି
କୁହେଇ ଦେ ନା କେନ—ଏହି ଡାଳ ସାର, ବିରି
ବାଲୀରେ ଥରିଛି କରିବେ, ଉପୋଳ କରିବେ, ଧାରିବେ
ପାତିର ଶାଟିରେ, କୁତିରେ, ମାଣିତ କୁତିରେ, ମାନି
କୁତିରେ, କେମନ ଏକ କରକାରି କ'ରେ କୁଳେହିଲ
ବିରିବାରେ ମେଘଲେ ତଥ୍ବ କୁଳୁତୋ । ଆବ ଯେହି
ତୋର ଆଖରେ ଭେତର ପ୍ରେସ କୁକେହ, ଅବନ ମାନାହିଁ
କିନ୍ତୁ କିମ୍ବାକାହି ହେ ଗୋହ । ତୋର ଥରେ କୋଣ
ଦେଲେ ଗୋହ—ବିରିବାରେ ସେଇ ହୋଇଛୁ, ମଧ୍ୟକାଳେ
ପୋକଲେ ହିଁ ହାତ ହାତ

গোচরণা পরবের কিছু হাখনে না। নমতে হয়েছে রাজবাচিনী। তার কাছেই এখন বেসিনি। আগে ছিলেন ‘ভাই অমার্দিন’—এখন হয়েছি ‘ভরে অম’। আগে ছিলেন ‘ভাই মেগিনে হে মা’; এখন হয়েছি ‘দুর কানা’। আগে অমার পথেলে সিনিয়ারীরে গো স্ফুরিতে মেত, এখন আমার পথেরে অমন লেগেছে। কাজেই তাঁক, ঘেতে কে কাছে আসবে জেহাদিনি?

কেব। কোর পথেরে আগুন লেগেছে? তুই আছিস, তাই সবাট ন'ডে চ'চে বেড়াকে। আর বলিসনি, আমি সব বুঝেছি। পিসৌত!—ও মা, কি জ্ঞো! রাজাৰ মেহের পিসৌত!

অনা। রাজাৰ মেহে মানুষ টেঁচোৱে, কখনে কখন নাক কূলনে, যাবে বেববে, তাৰেই দু দুৰ ক'রে কাজিবে মেবে; তাড়ালে না রাঢ়ে মোহুৰ মেবে, মেহাদে না কূলোৱ, শুলে মেবে। রাজাৰ মেহের কি পিসৌত মাজে জেহাদিনি!

কেব। এখন আমি বালিৰ কাছে থাকি। বলি গে হী গা বাছা! কোৰেৰ মানুষৰ ক'রে কি শেবে আমাকে এই সব দেবেতে হিল?

অনা। আবিৰ শোন। ঠাকুৰৰো এলো, অমার্দিনেৰ নাম কৰতে পাখল চ'ল। এই অমা-র্দিনেৰ কাণালে ঔৰ-সমূহৰ মহনে, আপু আপু দীক্ষাকূলীৰ বীৰি, হাতেৰ খেচাৰ উচ্চ, পেটে চুকে ষেই ঠাকুৰৰেৰ হেজ-পাতাৰ অচ য'ল, অমি ঠাকুৰৰো মধ্যে উঠেছে। অমার্দিনকে মেহেছে কি মুখ বৈকিয়েছে, ধাত বিচিয়েছে, আপু তুই সবাহৰীৰ সব উৰোচ ক'রে অমার্দিন কাহাত কানে চোলেছে। তা বিব। “কিন্তু বিবি, ঠাকুৰৰেৰ আধাৰিক তেছারে কতকগুলো কথা শেপা গোল।—বলে, জাহ, ভু, পাখালী; গুৰুত, বৰ্কুৰ, উৰ্দুৰ; মৰ্কুৰ, হৃষ্টী, পৰ্কুৰ। এ সব কি কোৱা বাবা? দেখ, কেমি বিবি! আমাৰ দেখানে দুচোৰ যাৰ, মেইখানে চৰ্য। মে—আমাৰ কাছে তোৱ কি কি আছে, কুঠে মে। কুলুৰ আছে, চৰ্মদেৱ কুঠি আছে, মোখ পীচেক তেকুলকাঠ আছে, আৰ আছে নীৰকেশপাতা এক কোড়ি আৰ আট কড়া কড়ি। নে সব বুঝে মে—আমি চৰ্য।

কেব। তুই একলা যাৰি কেব? বেোস, আগে আমি বালীৰাৰ কাছ খেকে আসি। তার পৰ যাই ক'ত একমাত্ৰ যাৰ।—তুম, আমি বাজধাকী যাৰ আৰ আসৰ—মেবিস যেন কোথাৰ যাসনি।

[প্রস্তাব।]

অনা। হাসিসবে অমার্দিন, হাসিসবে! বড়ই বিপদ উপহিত। বিবিৰামীৰ ওপৰে বে বকৰ শনিৰ দৃষ্টি পড়েছে, তাতে কেৱল তাদেৱ যাৰা উচ্ছতে থাকী। ও ছটো বোঝি কি যাৰা উচ্ছিয়েই নড়বে। হাতীৰ মুকু দৃঢ়ে ছটো মেহে-গৱেশ ক'রে তাদেৱ বিহে চ'লে চ'লেৰ পালা লিখিবে মেবে, তবে ছাড়বে। আবে বে বৰ্ষীৰ লিঙ্গতা মুকুৰী। বল মেধি তাই, মেহে-গৱেশ যদি বহাতৰাত লেবে, নড়বে কে?

লিঙ্গতা। হী বে অনা!

অনা। কি তাই বিনকানা! আমাৰ চিমতে পারচ না।

লিঙ্গতা। না না, কুলে গেছি। হী তাই আল শৈবুক অমার্দিন।

অনা। এইবাবে উলাকে পারবে মুনিৰ মন। এখন বল দেবি হিটি কথাৰ ধনি! কি বলবে, তা জনি।

লিঙ্গতা। দেখ তাই! ছোটদিদিবামী তোকে কেকে চিকে বলে বলে বিলে।—বললে, বড় দৰকাৰ—জনাকে বেধানে দেখতে পাস, সেইখান থেকে তোকে আন।

অনা। আগে ছেল বকাৰকি—এখন তাকা-ভাকি পালা পচল। আগে চৰকা মূল, শেবে চেকি পচল। যথন বড় বাঢ়াবাঢ়িতা ঘটিবে, তখন বে সবাই ব'লে বলবি দে অনা। চেকিৰ মুখে বুক বে। দেখি কেমন রক বেৰোঁৰ তোৱ নাক বে আৰ মুখ বে। মেতি হাতে না।

লিঙ্গতা। শীগুৰি বা না।

অনা। তবে আমি চৰ্য।

লিঙ্গতা। দেখ তাই, আমাৰ গেটোকতক টাপাকুল পেকে বিবি?

অনা। পাতৰ কি ক'রে?

লিঙ্গতা। কেল, গাছে উঠে।

অনা। তবে গাছে চাটাই শিখিবে বে।

লিঙ্গতা। না তাই, তোৱ মুখে আমি কথা কইব না! তুই আমাৰ সঙ্গে কেবল তামাসা করিস।—আমি চৰ্য।

অনা। আবে ভাই, যাসনে। যথাৰ্থ কথা কি বলতে, দেখ তাই নমতে! তুই এখন শিবিৰাঙ্গিৰেৰ শলতে। তুই আছিস, তাই এখনও ইচ্ছিবে আছি।—বলতে, ছটো বেৰাস্তেৰ কথা শুনবি?

লিঙ্গতা। তুই বা বলিস বা কৰিস, বৰই ক বোক্ত। বেৰাস্তে ছাড়া ক তোৱ কিছু নেই। তুই

ଗୋଲାପାଳି—ଶିଳ, ତାଙ୍କ ଦେହାତ, ମାରିସ, ତାଙ୍କ ସେହାତ । ତୋର ନାଚ, ଖାନ, ହାସି—ସବ ଦେହାତ । ତୋର ଚଂପ କ'ରେ ଆକାଶ ଦେହାତ । ତବେ ଆହ ଦେହାତେର ନନ୍ଦନ କି ଶୋନାବି ବଳ ।

ଜନା । ଏହି ମନେ କର ନା କେନ, ତୁହି ସେମ କୋନ ଆକାଶେର କୋମ ହେବେର କଥା ଛିଲି । କ'ରେ ନାରିକେଳମୁଢିତ ପଢ଼େ ହଲି ଡାବେର ଜଳ ।

ଶ୍ରେଷ୍ଠାଳି । ପୋକା କଗାଳ ଦେହାତେ ।—ମେଳ—ଦିନିଯାତୀ ଦେଖି ହଲେ ଯା ହେବେ ତାହି ସବବେ ।

ଜନା । କଳ ଥେକେ ହଲି କୌଣସି, କୌଣସି ଥେକେ ହଲି ଗୋଟିଏ । ଆବାର ମାଧ୍ୟାର ଉପର ଶାଗର ବର୍ଦ୍ଧାଳି, ଆସି ହେବେ ତାର ବାହୁ ।—ହୀ ମନ୍ତ୍ର ! କଲେ ଏତ ବଳ ଦେଲି କୋଥାର ବେ, ନାରିକେଳମାଜା ଫୁଲ୍ବେ, ଆବାର ଆକାଶ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦେଲେ ଟେଟିଲି ?

ଶ୍ରେଷ୍ଠାଳି । ଦେଖ ତାଇ ! କେମନ ଗୋଲାପ ଫୁଲ୍ବେଇ !

ଜନା । ଦେଖ ତାଇ ! ଗୋଲାପଗାହେର କି ହେବକାର ଶୋଭା !

ଶ୍ରେଷ୍ଠାଳି । ଚଂପ ରଙ୍ଗ ! ପାହେର ଆବାର ଶୋଭା !

ଜନା । ଆଜେ ହା ପରୁ ! ପାହେରଇ ଶୋଭା ! ଗୋଲାପ ମୁହଁ ଶୋଭା ଦିତେ ଏମେହେ । ଗୋଲାପ ଶୋଭାର କେ ?

ଶ୍ରେଷ୍ଠାଳି । ଏବାର ଥେକେ ମା ଦୀର୍ଘତେ ହଲେ ତୋକେ ଗୋଟିଏ ତୁଳ୍ବତେ ହେ । ଗୋଲାପେର ପାହେ ହାତ ଦୀର୍ଘ କିମ୍ବା ଦେବେ ।

ଜନା । ଆଜ୍ଞା, ଗୋଲାପ ତୁଲେ ସଥନ ଆହି କାମେ ଗାଲାର ପରି—ବୁକ୍କେ ଦେଖି, ତବମ ଆମାର କେମନ ଦେଖାର ବଳ ଦେଖି ?

ଶ୍ରେଷ୍ଠାଳି । ଗୋଲାପ ତୁଲେ ତୋର କାମେ ଏହେ ଦେବେ ?

ଜନା । ଆଗେ କେମନ ଦେଖାଇ, ବଳ ନା ।

ଶ୍ରେଷ୍ଠାଳି । ଆମି ବଳ ନା ।

ଜନା । ତବେ ବେ ଶୋଭାମୁଖୀ ! ପାହେର ଶୋଭା ମା ହୁଲେର ଶୋଭା ।—ଏହି ବୁଝିଛି ?

ଶ୍ରେଷ୍ଠାଳି । (ଫୁଲ ଉତୋଳନ) ରୋଶ, ତାଙ୍କ କ'ରେ ମୁୟେ ଦେଖି, ତୋର କଥା ମନ୍ତିକି ଆମାର କଥା ମନ୍ତି ।

ଜନା । ବୋକା ଦେବେ ! ତୋରେ ତ ବନ୍ଦଧାରୀ ଦିଲେ ବୁଝିବେ ଦିଲେମ—ଏଥମ ଆମାର ଦୋଷାର କେ ? ଶୋଭାହରି ! ତୁହି ମିଳେଇ ଶୋଭା—ନିଜେଇ ମୁଖ । ତୁହି ଶୋଭାର ଥାବ ବୁଝିବି କି ?

ଶ୍ରେଷ୍ଠାଳି । (ଫୁଲ ଆବିରା) ବେ, କାନ ବାଜିରେ ଦେ !

ଅନା । ଏହି ମିଛଟିକ ଗୋଲାପଗାହେ କି ଏହି ଗୋଲାପ ଶୋଭା ପାର ମନ୍ତ୍ର ?

ଶ୍ରେଷ୍ଠାଳି । ଆବାର କି ରକ୍ତମ ଗୋଲାପ ଶୋଭା ପାର ? ଏହିବ ବସରାଇ ତୋର ପଛବ ହଲ ନା ।

ଅନା । ତୁହି ଆମାର କିମ୍ବା ହେ ?

ଶ୍ରେଷ୍ଠାଳି । ଆମି ତୋର କାମ ହରି—ଟେ ?

ଅନା । (ହାତ ଧରିବା)

(ଟିକ୍)

ଏବାର ତୋରେ ରାଇଲ ନା ଲୋ ଦାନ ।

ଓ ହୁଲ ଚାଲିଲୁ କେମ, ହାମିଲୁ କେମ,

ଶୋନ୍ମୋ ହୁଟୋ ଗାନ୍ଧି ।

ତୋରାଇ କି ଲୋ ବାଗାମେର ଘେରେ,

ତୋରେର ମନେ କହିଲେ କଥା, ଆଦି ଲୋ ଘେରେ,

ଆହିର କଥାର ହିଲ ନା କାନ ।

ତୋରାଇ ମୁହଁ ବାଗାମେର ଘେରେ,

କେବା କାଳୋ କ'ରେ ହେଲେ ହୁଲେ ଘେରେ—

ଏ ହୁଲ ଟାମେର ମନେ କୋଟି ଲୋ ଗଗନେ

ଟାମେର ସ୍ଵାଧ ପୋଡ଼ାର ଝାମ ।

ଶ୍ରେଷ୍ଠାଳି । ନା ତାଇ—ଓ କି କଥା ବଲିଲୁ ତାଇ !

ଆମାର ବଡ଼ ମଜା କରେ ।

(ନାରିମ ଓ ପର୍ମିତର ପ୍ରବେଶ)

ପର୍ମିତ । ଆହେ ହଲ । ଏଥାମେ ତୋରା ?—ତୋରେର କି ଅଗ୍ରା ହାନ ନେଇ ? କି ଆଜା !—ବେଥ ମାହା ! ଏହି ମନୀ ହୁଟୋକେ କୋମ ରକ୍ତମେ କୈଲାମେ ପାଠାତେ ପାର ? ପାର କ, ହୁଟୋକେ ପାଠାଓ କ ମାରା । ଓ ହୁଟୋ କୈଲାମେଇ ଶୋଭା ପାର । ସେଥାମେ ବରେ କହାତି ନିର୍ମଳ, ମେହିମାନେଇ କି ଓ ହୁଟୋ ଆହେ ।

ଅନା । ମନ୍ତ୍ର !—ଗତିକ କାଳ ନା, ପାଲାଇ ଚଳ ।

ପର୍ମିତ । ତାମ । କେବ ଦିବ ଏଥାମେ ତୋରେର ଦେଖି, ତା ହଲେ ମାଥା କେତେ ଫେରି ।

ଅନା । କୋକିଲ ବରେହ, ଅରହ ବରେହ, ବାତାମ ବରେହ—ତାମେର ବେଳାର କି କରିବେ ?

ଆମାର ଥାକଲେଇ ବୁଝି ଯତ ଥୋବ ?

ଶ୍ରେଷ୍ଠାଳି । ବାଗାମେ ଏଲେଇ ଆମାମେର ଦେଖିବେ ?

নারাম। যতক্ষণতে থাক, আমার থাক—তখন
যদি আমাদের মেখতে পাও, তা হ'লে কথা ক'র।
এখন কাগ করলে তোমাদের কথা ক'ন্তবে কে ?

নারাম। সদিতা বিবি ! তবে তোমা হটি কি
বাস্তবাদের হৃষি ?

শশিলতা। আমরা পর্যট ঠাকুরের চোখের
পুঁজি। জল অনা, আমরা চ'লে গাই।

পর্যট। ওলো হুঁড়ী ! একটা কথা বলি শোন।

অনা। ও কৰবে না। ওই মোলাপ আছে,
মহিলা আছে, দুই আছে, বেলা আছে, ক'ন্তবে
বল।

শশিলতা। একসা বাকলে কথা কথার তের
লোক পাবে, তাদের বল।

[বেগে প্রস্তান]

নারাম। আজ্ঞা বাস্তবী, ও ছাটোর পুপর
কোমার এক বাগ কেন বল দেখি !

পর্যট। সে এই ছোটই জানে, ক'ন্তবে
বিজ্ঞান কথা। আমি বলতে পারি না। আর
বলবাই বা কি, আমি নিজেই জানি না। এখন
বা বলতে এসেছি, তব।

নারাম। বল।
পর্যট। বল দেখি, তেবের পূর্ণলক্ষণটা কি ?

নারাম। তোমার কি কি হয়েছে ?

পর্যট। কৃষি-বানা হয়েছে, চেৰি আনা,
হাতের কেলোৱ ধাম, আঙুলোৱ গলিতে পলিতে
ধাম, খা চকিষ ঘটাই আগুন—নিজু নাই,
তবে ব'লে দীক্ষিতে বেকিতে স্থু নাই। ক'রেও
নাহে কথা কইতে ইচ্ছা ক'রে না।

নারাম। ও কিছু নহ। পাইস্টা একটু তুল
বিবিস। যত পেছেছ খেছে, তাইতে পিতৃত্ব
হয়েছে ; প্রতিক অব শাবান্দক নহ, তবে কিছু
ক'ষাক'ক।

পর্যট। 'কি, আমার কাছে বলের কথা
পোশন কৰত ? অবের সকে আমার দশ্পর্ক কি ?
বলেন কথা পোশন ক'র না। বল, এ আমার কি ?
নারাম। এ পূর্ববাগ। তুম তোমার জুজা-
কৰ্ম ক'রেছে।

পর্যট। কি, আমার জুজ একটা দেবে
শাকৰ্ম ক'রবে ?

নারাম। স্থুবের জুজ দেবেকে টানে না ত
কি হাতী-ঘোড়া টানে ?

পর্যট। কি—কি বল ? তবে কি আমার

তিতোরে আবেহগিহির অধিকাম হবে ? থাকু
বিলিমের হত, আমার সাবের পাইস স্থু দে চুক্তে
কি স্থু দিবেই বেকবে ?

নারাম। ক'ন্তবে ক'ন্তবে সে সব হবে বৈ কি ?
পর্যট। কি, এই সব হবে ? তবে কি আমা
আমাকে ডাকলে পেতে হবে ?

নারাম। না—তোমাকে কি আর একটো
ক'রতে হবে ?

পর্যট। তোমার যে আই দেখা পাবার
যোনেই। তুমি বে এ ক'র দিন কোথার আছ,
সুজেই পাই না। আই হ'লে কি আর একটো
হব ?

নারাম। আমি ক'ব দিন অপে ছিলুম !—কা
বা হ'ক—এখন কি ক'রবে, বল দেখি ?

পর্যট। কি ক'রব, তুমিই বল না।
নারাম। তোমার কি তবে এখানে আর
থাকতে ইচ্ছা নাই ?

পর্যট। ইচ্ছা থাকলেও কি আর আধানে
এক বড় বাগ উঠিত ? শেবে কি আমাকে
হয়ার কথাই উঠাতে বসতে হবে ?

(শশিলতার প্রবেশ)

শশিলতা। ছোট ঠাকুর মহাশয় !—ছোট
ঠাকুর মহাশয় ! আপনাকে ছোট দিবিবলি
ডাকিচে।

পর্যট। অবুলে আমা ! আশ্চর্যার কথাটা
তুমনে ?

শশিলতা। ছোট ঠাকুর মশার ! ছোট ঠাকুর
মশার ! ছোট দিবিবলি ব'লে দিলে যে, আপনি
হেমন থাকবেন, তেমনি আসবেন—ফের একটুই
দেরী না হয়।

পর্যট। দেবো আমার স্থু থেকে হুঁড়ী !

নারাম। ও কি ? ও কি ? ওকে অমন
ক'চ কেন ?

পর্যট। ছোট ঠাকুর মশার—ছোট ঠাকুর
মশার !—তোমে কে পাটিরে দিলে ?

নারাম। আবে স্থু ! ও হেলেকাহবকে
শুবকাচ কেব—ও কি ক'রেছে ?

পর্যট। দেখ, স্থু স্থু ক'র না। তোমার
বিশ্বাসী পাঞ্জিয়া নিবে তুমি থাক। আমার
স্থুবাই তাক। চিরকাল সামৰ ক'রে তোমার
কি আর স্থার্ম আছে ?

(ଅନ୍ତର୍ବିଦେଶ ପ୍ରବେଶ)

ନାରାମ ! ହୋଟି ଝାହୁର ସହାୟ ! ହୋଟି ଝାହୁର
ସହାୟ ! ହୋଟି ଦିବିହାରୀ ବ'ଲେ ଦିଲେ ଯେ, ଆମଦି
ଏଥାନି ଗିରେ କାହାର ମଧ୍ୟ ଏକବାର ଦେଖେ କରିବ ।

ପରିଷତ । ଅନ୍ତର୍ବିଦେଶ ! ବାଗ ଆମାର !—ଏକବାର
କାହେ ଏଥାନ ।

ନାରାମ । ନା ହେ ବାଗ ଅନ୍ତର୍ବିଦେଶ ! ତୋମାର
ମେଳେ କାଜ ନେଇ ।

ପରିଷତ । ତର ନେଇ, କିଛି ଯଥିବ ନା ।

ନାମ । କରଇ ବା କିମେର ? ହୋଟି ଝାହୁର ସହାୟ,
ଏ ଏକ ବା ଆମାଦେଶ,—ଏହି ତଥା ଆହ ! ତା
ହ'ଲେ ତ ଭାଲେଇ ହା । ପିଣ୍ଡଟା ଚିରକାଳ ପ୍ରେତଗଙ୍କେ
ପଢ଼େଛେ,—ଏକବାର ମେଗଙ୍କେ ପ'ଢେ ନା ହର ତଥ
ହରେ ଶାକ ।

ପରିଷତ । ଆହ, ଆହ, ତୁହିଙ୍କ ଆହ !—ମେ,
ତୁମରେ ଆମାର ହୃଦୟେ କାନ ଧର । ଧ'ରେ ହରହର
କରେ ଟୀନ । ଟୀନଟେ ଟୀନଟେ ତୋମେର ହୋଟି
ଦିବିହାରୀର କାହେ ନିହେ ଚଲ ।—ତର କି, ତର କି
—ଧରୁ ନା । ନିହେ ଗିରେ ବନ୍ଦ, ଝାହୁର ଆମିଲ
ନା—ଆମାର କାନ ଧ'ରେ ଏନେହି ।

ନାରାମ । ପ୍ରେତେହେ, ହରେହେ, —ଟେମାଇ ହରେହେ ।
ଧାଇ ତ ଭାଲେ ! ତୋମାର ନିହେ ବଳ ତ ଝାହୁରରେ
ଆମାଦେ ।

ନାମ । ଲିଗ୍‌ଗିର—ଲିଗ୍‌ଗିର ।

ଶମିତା । ମେହି ହ'ଲେ ହୋଟି ଦିବିହାରୀ ବାଗ
କରିବେ ।

(ଉତ୍ତରର ପ୍ରଥମ ।

ନାରାମ । ଏତ ହାତେର କାରାପଟୀ କିମେ ହ'ଲ ?

ପରିଷତ । କିମେ ହ'ଲ, ତୁମି ସବ ତୁମେହି
ପାରିବେ, ତା ହ'ଲେ ଏକଟା ତାଙ୍କ ବୀରାମ ସକାର ବିତେ
ବିତେଇ କର କାଟାନ୍ତିର । କିମେ ହ'ଲ ? ମାନୁଶମୋହନ
ତୋମାର କଥାର ବିଶାଖ କ'ରେ ହ'ଲ । କିନ୍ତୁ ଆମିଓ
ବଜାଇ, ଆହ ନା । ଆର ଆମାର ଧୂମ ଧାରେ ନା—
କଥାରେ କୌନ ହାନେର କୌନ ପ୍ରଦେଶେ କୌନ
ଅଥେ, ଆର କୌନ ଅଧାରାଦିବ କିମ୍ବା ହ'ତେ ପାରେ
ନା । ଆର ମାନୁଶ ଧୂମ ମନ୍ଦେଶ, ପରିଷତ କରି ଏଥାନେ
ଧାରିବେ ନା । ତୋମାର ସହସ୍ରାର ଗଲାପୀତବାନେ,
ଶୁଦ୍ଧମାରୀ ମନ୍ଦ ପ୍ରାଣେ, ଆର ତୋମାର କୋଟି
ଆମେଶ—କିଛନ୍ତିତେ ଆମାକେ ଆର ଏଥାନେ
ହୀଥକେ ପାରିବେ ନା । ବ'ଲ ମାତ୍ରମ, ମେହି ପାଶିଲୀ
ଦରାକେ, ମେ ସବ ଆମାକେ ଦେଖିବେ ତାହ, ତା ହ'ଲ

—ଏହି ଦେଲା ମେବେ ଶାକ ! ତୁହି ଅଭିନାହିତ
ହ'ଲେ ଆର ଆମାର ଦେଖିବେ ପାରେ ନା ।

ନାରାମ । ଆହ ! ବାବାକୀ ! ଏତ କୋଥ କର
କେନ ?

ପରିଷତ । କୋଥ କର କେନ ? କୋଥ କରି ଶା
ଦେଲ, ତାହି ବଳ । ବଳେ କି ନା, ତୋମାର ଭାବକେ ।
ଯାଇ ତାକେ କରିବାନ୍ ଆମେ—ମେହି ବାହିବୀରୀ ପରିଷତ
—ହିମାଲୀ ହ'ତେହେ କଟିମ ଆହି—ଆମାକେ ଏକଟା
ମେବେ ଭାବକେ । ତୁମି ମାତ୍ର ଦେବଲୋକେ ହିନ୍ଦେ
ବାବାର ପରିଷତ ବ'ଲେ ମାତ୍ର ତ ।

ନାରାମ । ଆହ ! ଏତ କୋଥ କର କେନ—
ଶୋଇନ୍ତି ନା ।

ପରିଷତ । ତମହେ କି ମାତ୍ର ଆର ଧୂମ ! ତୁମି
ଆମାର ପଥ ବ'ଲେ ଧାଇ । ବଳ ତ ଏହି କି ବିକେର
ପାହାଦେର ଭାନ ବିକେର ପଥ, ତାର ପଥ ଏକଟୁ
କୋଣାଗତ ବାଲେ ଦେଇବେ, ତାର ପଥ ବାନ୍ଧିବାକୁ ଧୂର,
ବାରକଟକ କିବେ, ଉଠେ ପ'ଢେ, ହାରୀକି ଦିଲେ,
ତାର ପଥ ମେହି ଆମାରେ ପରିଷତ ଡିଲେ, ତାର ପଥ
ବାହସର—କେମେ ଏହି ତ ମାନା ! ଏହି ତ ତୋମାର
ଦେବଲୋକେର ପଥ ।

ନାରାମ । ଆରେ ବାବାକୀ ! ତୁହି କଥାର ଏତ
ଦୈବାଗ୍ୟ କେନ ?

ପରିଷତ । ତୁମି ବ'ଲେ ମେବେ ତ ମାତ୍ର । ନା ଧାଇ
ତ ଆହି ଆମିଲ ଚ'ଲେ ଧାର । ତୁମେ ହିନ୍ଦେ
ହରେହେ ଧାର । ତୁମି ବେତେ ତାଙ୍କ ତ ଏହି ଦେଲୋ
ଆମାର ମଧ୍ୟେ ଚଲ ।

ନାରାମ । ଆମାର ବାବାର ଏତ ପ୍ରହୋଦର କି ?
ଆମାକେ କେଟ ଭାକେଣ ନି, ଆହ ! ଆମାର ଭିତର
ଆମେଶିଲିହିର ମୁହଁଳ ଦେବାର ନି ।

ପରିଷତ । ତବେ ତୁମି ଏକାକିହି ଧାରେ ।

ନାରାମ । ଆରେ ପାଗଳ ! ବାଗ କରେ ନା,
ଶୋନ ।

ପରିଷତ । ତୁମି ମେହି କମାଲପୂର୍ବିଦୟା ସହି
ତମାକେ ବ'ଲ ଯେ, ପରିଷତ ଆର କାହି କଟ କର,
ତିକ୍ତ କୋଳ, ବସାର ଅଧଳ ମାଲେ ତୁଲବେ ନା ।
ଆର ମେହି ମୁହଁଳପୁର୍ବିଦୟା ସହାକେ ବୀରେ ବ'ଲ
ଯେ, ତାର ପରିଷତ ଆର ତାର ଅନୁତୋଦି ଉତ୍ତରାକ୍ଷେ
ଦେଇ ଧାରେ ନା ।

ନାରାମ । ତବେ ତୁମି ଏକାକିହି ଧାରେ ।

ପରିଷତ । ତୁମି ଆମାର ମଧ୍ୟେ ଧାରେ ନା ?

ନାରାମ । ହେତେ ଶାରି, ତବେ ଆର କେମେ,
କ'ରେ ଧାଇ ? ବସା ଆର ପରିଚାରୀ କରିବେ, କାଳ
କରିବେ ଶୁଦ୍ଧମାରୀ । ଆରି, ପ୍ରତିକ୍ଷାତ ଆହି ।

पर्वतः एहुमि त येतेहै पारिस। तूमि यदि अस्तु जाइ होते होते चाँग, चाँग; ठाहुके आवार आवार आविष।

पर्वतः मेथ, अहमारीके ब'ल, येर से आवार यह योग बुले याह।

नारायः आज्ञा।

पर्वतः आव याहके ब'ल, आवार यहे आव तार हेदा हये ना।

नारायः आज्ञा।

पर्वतः आव हेद, तारे ब'ल, मे यदि कथन गोलोके याह, ता ह'ले आवार यहे एकदार देखा ह'लेके हते पाये। एक काल त तार खेदोहि, कि बल यामा?

आवारः ता त बटौहै, ता त बटौहै।

पर्वतः ताल, ए कथा ओ तारे ब'ल, गोलोके यिहे से यदि आवार ताकते पाठार, ता ह'ले ना हर एकदार तार काहै येते पारि। यहेरे आव याम अप्यान कि, कि बल यामा?

आवारः ता त बटौहै—ता त बटौहै।

पर्वतः ता ह'ले तूमि आव लीग्धिर याच, मा?

नारायः कि करि—अस्तिष्ठ इदेहि।

पर्वतः अस्तिष्ठ त योग्यहै इह। श्रुति जात ह'तेके हाजामे ना, आव यहेह यिहेरे ना! तोमार यहलाटा कि बल येथि! तूमि कि एथाने आव एकटा गोलोकपाथ बगाते चाँग?

नारायः येथाने आवार तप्ति, देइधानेहि गोलोक। आमि ऐदेव सेवार गुरुमि परिहृष्टि; गुरुतरः एथाने गोलोक यसामटा बिछु विचित्र नह।

पर्वतः ए कि? गेहून किहाते तोमार येती यह या येथेति ये!

नारायः नाओ, कि बलवे, लीग्धिर ब'ले केह। आवार यिहे गेहेहेह।

पर्वतः आव बहार यामा, ताहि यामार युधार यामाटा त्युक येदेहै। केहन, ना यामा? आज्ञा बल येथि, कार हातेर यामा ताल?

नारायः अहमारीर यामाटौहि बिछु यहुर येदेहै।

पर्वतः एहि त यामा, यिहे कथाटा बहे देल्लै!

नारायः यहा यामने बहु काल देह।

पर्वतः यामार यहा या बिछु, ता त उहै

जालोहि। तूमि युक्तो होते, तोमार कि आव यावद्याध आहे?

नारायः आज्ञा, ताहि ह'ग—एवन कि बल्तेहि येते यह।

पर्वतः मेथ यामा! यहा यदि आवार अति भृत्योर मत ब्याहार ना करत, ता ह'ले आवार बिछुकाळ अथाने याकतेह।

नारायः आव यावाची! येकेहै याओ मा। मे आव कि आने अप्याध बरेहै, एकदार यामु येकेचै है त यह।

पर्वतः बल्त येकेते, आवार बल्त कि अप्याध?

नारायः आवार योध हह,—योध हह केव, दिवास, यहा तोमार ताल्यासे।

पर्वतः आवारे ताल्यासार ताइ कि अप्याध?

नारायः ना, ए कथा तूमि छ'शोवार बल्तेहि याव।

पर्वतः एक एक आप्याधि! आवारे येव, यावद्याधर्म यकले तय करे, आव एकटा बालिका ताल्यासवे?

नारायः मा, एडो तार उक्ततर अप्याध।

पर्वतः अप्याध नह?

नारायः ताल, आज्ञाके यत यहा किरे क्षेत्र परिभाग कर। किंवा अहन क'रे यावाके बल, “यहे! आवारे चेहो ना”—तातेआवार अप्यान येथि हह।—आवार याओ केव, यावद्याध नह।

पर्वतः कि बल, तोमार उपर याग करवार यो नेहै। ता ना ह'ले तोमारे येथिये यिहेहै, आव येहन पर्वत यवि। मेथ यामा! तूमि युक्ता तोमारनीहैन।

नारायः आव यावाची! शास्त्र यज्ञादेव आव येति परिचय येथार अप्योक्तर नाहै। एथन तल।

पर्वतः यहि द्वयात्र याकतेह, बिछु तोमार आचारणे आव एक मुहुर्त्तो ना।

[येथे श्वेताम्बरी]

नारायः आये यावाची! येऽ ना—येऽ ना। यहे शोन—शोन। यहा आव अप्यास्तरे येह अहत येदेहै, आमि एक निशेह करते पायिव ना। यहे, द्वयावेलार ना येथे याय ना।

ଏହି ଓ ହଟ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ପାଲାର ! ସତ୍ତି ପତ୍ରି କାହିଁ ଏହାରେ ଆମଙ୍କେ ଥେବି ଥେବି ନା । ଆମାର ଉପରି ! ଆମାର ହେ ବିବନ୍ଦ ଦାର ଉପରିତ । ଅନୁଭାବି । ଅନୁଭାବି ! (ହାଇ ତୁମିରା ତୁମି ବିଜା) ଅନୁଭାବି ହେ ।—
କି କମ୍ଭେ ? ନାହାନ୍ତିଳ ନା ଦାଲେ ଅନୁଭାବି ବଜେଦ ।

[ଅଛାନ ।

ତୃତୀୟ ଅଙ୍କ

—୧୦୧—

ଅର୍ଥକୁ ଦୃଶ୍ୟ

ଅନ୍ତର-ପଥ ।

ପରିଣତ ।

ପରିଣତ । ବଢ଼ ବିଶ୍ଵେଷି ପଚେଛି । ଯେଥାନେ ଥାଇ, ସେଇଥାନେଇ ରହାର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ମହନ୍ତ କବା ବିଭାବର କ'ରେ ଆମାକେ ଗ୍ରାସ କରିବାର ଅଛ ତୁଟେ ଆସନ୍ତେ । ଆମାର ଏ କି ହଳ ? ଆମାର ମେ କୋଥି କୋଥାର ଗେଲ ? ରହାର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ମହନ୍ତ ଚେଟିଆଗ କୋଥି ଆମାକେ ପାରିଚି ନା । ଯାମାର ଏକଟା ବହୁତ ଆମାର ମହ ହୁଏ ନା ; କ୍ଷେତ୍ରରେ ଜଳେ ଥାଇ, —ମେଇ ଆମି କି ନା, ଏକଟା ତୁଳନାକୀର୍ତ୍ତ କଥାର ହତତଥ ହେ ଥାଇ । ଆମାର କୋଥେଇ ଥିଲି ଗେଲ ତ ହିଁଲ କି ! ଏମନ କ'ରେ କୋଣ ଉଦ୍‌ଦେଶ୍ୟ ପମେର ଚେଟି କରି, ଏମନ କ'ରେ ଚୋରି ରାଖାଇ, ଏମନ କ'ରେ ପାକାଇ, ଆର ଯେଇ ରମା ଆଶେ, ଅମନି ମହ ପଲିଲେ ଥାର । —ଏହି କି ପ୍ରେସର ପୂର୍ବିଲଙ୍ଘନ ? ପ୍ରେସ କରା ତ ହାନିବୀକାର । ଆମାର ବୌଦ୍ଧରେ ବିନିରେ ଏକ ବଳ ଦାସର କିମନ ? ରହାର ପାଇଁ ନାମର କଟୋରତାର ଅଗଳି ବିବ ? କେ ମେ ରମା ? ମାତ୍ରା, ପିତା, ଭାଇ, ବୃଦ୍ଧ, ଆଜ୍ୟାନ-ବସନ୍ତର ମମେ ଥାର ମଞ୍ଚକ ନାହିଁ, ରମା ତାର କେ ? ରମା ଆମାର କେ ? ତାର ଅଜ ଆମାର ରାଗ ଥାବେ, ହଳ ଥାବେ, କୁମର ଅନ୍ଧିକାର ଆମବେ ? ତାର କରୁ ଆଜାନ-କଟୋର କୋମଳ ହେ ? ବାତାକାଡିତ ମହାଶ୍ରମରେ ଆର୍ତ୍ତମାନେ ତରା ତରମାଳା । ପରିଣତର ଗଜାଦେଶ ଆମର କରବେ ? —କଥନିଇ ହ'କେ ଦେବ ନା ।—ମାରା ? —କିମେର ମାରା ? —ବାଲିକାର ପ୍ରତି ଆମାର ଆମାର ମାରା କି ? ଆମି ଆମି ଆମାର ମୂଳ ଦେଖି ନା । କିନ୍ତୁ ରହାର ସର ! —ହରେହେ —ହରେହେ । ଆମି

ଆମି ଚକ୍ର ଅନୁଭବରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିବ । ଅର୍ଥବାନ୍ତି ବିଲ ଆମେ, ଅମନି କୋଥାରେ ଆହେ ହେ କରିବ । ଅବେଳ କଥେ ରହାର ମହ ହାବେ । କରାର ଦିଲୋପ ହାବେ । ଆର ଆମି ଅମନି ଆମଙ୍କେ ମୂଳ କରିବେ, କରିବେ କରାନ୍ତି କାହେ ଗିଲେ ଆମାର ମର୍ତ୍ତେର ନାହାନ୍ତି, —ହୁଣ-କାହିନୀ ମହ ଗୁଣ ବରି । ବିଶ ପରିଷତ ତାନୀର ଆମାଦିବାନ୍ତି ପେରେ ଆମାର ହୁଣ ହିବ । କିନ୍ତୁ ମେହି ଆମାଦିବାନ୍ତି ! ଇହାର କର୍ତ୍ତବ୍ୟରେ ମହେ ତାର ପ୍ରତ୍ୟେକ ।

(ମେଗଧେ : ଦେଖ ନା—ଦେଖ ନା)

ଶୁଇ ଆମନ୍ତେ । ରାତରାଧିନୀର ଯତ ପଟ୍ଟିର ଗର୍ଭର କରିବେ କରିବେ ଓହି ରମା ହୁଟେ ଆମନ୍ତେ । ଆର —ନାହାନ୍ତି, ଆର । ଆର, ଆମି ତୋକେ ଆମାର ବୌଦ୍ଧ-ତ୍ରୈ କୋମ୍ପାନ୍ତରେ ଆହାତ କ'ରେ ଆପନାକେ ନିରିଟକ କରି । ଆର ନାହାନ୍ତି—ଆହା ।

(ମେଗଧେ : ଦେଖ ନା—ଦେଖ ନା—ଏକଟା କଥା କମେ ଥାଏ ?)

ପରିଣତ । ନା—ଏ ବିରାମଧୀତକ ତୁଳ ବିକଳ ହେବେ ଗେଛେ । ସେ ଥିକେ ଦୋରାତେ ଥାଇ, ସେ ବିକେ ଦୋରେ ନା । ସେ ଥିକେ କେହାତେ ଚାଇ, ସେ ବିକେ କେବେ ନା । କି କରି ? କେବାରି ମାହି ? କୋନ୍ଥିଲେ ଚାଇ ? (ଉଚ୍ଚ ଦୁଇ ହିମ୍ବ ମହାରମାନ)

(ରମା ଓ ମଲିତାର ପ୍ରବେଶ)

ମଲିତା । ହୋଟିକୁର ଯଶ୍ଵର—ହୋଟିକୁର ଯଶ୍ଵର ! ଚେରେ ଦେଖ, କେ ଏମେହେ ।

ରମା । କି ଟାକୁର ! ଆକାଶ-ପାନେ ଚେରେ ରହେଇ ହେ । ଦେବଲୋକେ ପାଲିଯେ ଦୀବାର ପଥ ଦେଖିବ ନା କି ?

ପରିଣତ । ପାଲିଯେ ବାବ କେବ ? ଦେବଲୋକେ ବାବାର ଆମାର କିମନ ବିଶ୍ଵେଷ ପ୍ରାଯୋଜନ ପଢେଛେ ।

ମଲିତ । ହୋଟିକୁର ଯଶ୍ଵର—ହୋଟିକୁର ଯଶ୍ଵର ! ଦେବଲୋକେ ବାବାର କି ଓହି ଏକ ପଥ ?

ପରିଣତ । ନା, ଏକ ପଥ ଧାରିବେ—କେ ? ରାତ୍ରେ ଅମ୍ବାନ୍ତର, ଅଭିଧିର ଅମ୍ବାନ୍ତର, ବାଚାନ୍ତର, କଲହନ୍ତର—ଏ ସକଳ ପଥ ଅବଲମ୍ବନ କରିଲେ ଓ ବିଜା ଦେଲେ କରେ ପୌଛାନ ଥାଏ ।

ରମା । ଲୋକ ଦେବେ ମହ ପଥଟା ସେ କୁଳେ ଗେଲେ ଟାକୁର । କହି, ହିମା କଥାଟା ତ କହିଲେ ନା । ମଧ୍ୟପଥେ ଗେଲେ ସତି ମଧ୍ୟ ବନ୍ଦର ଲାଗେ, ହିମାର ନାହାନ୍ତେ ଶେଷା ଏକ ହିମେ ନିଶ୍ଚିମ ହେ । ଆମାର ଆଜାନ ବୈଦେ ଥୋରାବେ ବଲେଛିଲେ । ତା କରୁଣେ ଗେଲେ, ଏ ଜୀବ ଓ ଆମ ଦୀବାରେ ଥେବେ ପାରୁଣେ ନା । ତା କରୁଣେ ଗେଲେ ଅଭିନ୍ଦନ ଆଜାନ କୋନ-

କହେଇ ଦେତେ ପାହୁତେ ମା !—ଠାରୁ ! ତୁମି ତ
ହୁଲେ, ଆମାର ଉପାର କି କ'ରେ ଥେଲେ ? ତୁମି ଦେବ-
ଶୋକେ ଗୋଲେ ଆମାର ଅଟେଣ ଦୈବେ ମୋହାବେ କେ ?

ଶଲିତା । କେମ ଛୋଟିଲିହାନି ! ତୁମି
ଛୋଟିଲାହୁ ମହାବେର ମଧ୍ୟରେ ମଧ୍ୟ ସର୍ବେ ଥାଏ ନା ।

ପରିଷତ । ତାର ଦେବେ ତୁମି ଆମ ନା !—ତୋକେ
ମିରେ ମଧ୍ୟ ଦେତେ ବୈଷଣ୍ଵିତ ଅନନ୍ତ ଜଳେ ବିଶର୍ଜନ
ଦିବେ ଥାଏ ।

ରମା । ବଳ କି ଠାରୁ ! ଆମାର କଷର ଏତ
ବାଗ ସେ, ତାର ଅଭ ଏହି ନିରମଳାଧିନୀ ବାଲିକାକେ
ଆଗନେ ଫେଲେ ଦେବେ ? ଏତ ବାଗ ସେ, ତାର ଅଭ
ବୃଦ୍ଧ-ବୃଦ୍ଧ କରୁଥେ ଛାବେ ?

ପରିଷତ । ନା, ଆମାର ଆର ଉପାର ନାହି,
ଆମାର ହରେ ଥିଲେ । ତଥବନ୍ ! ଆମାକେ କି
ପୋଡ଼ି ପାହେ ଦେଖେ ମର୍ଯ୍ୟା ପାଠିରେ ! ପାହେ-
ମଧ୍ୟରେ ପାକେ ପ'ଢ଼େ ଆମାର ପ୍ରାଣ ବାହୁ ହାତ ହଲ
ଦେ !—କି କରି—ଆମାର ଶର୍ପାପତ୍ର ହିଁ ! ହରେ
ବଳ, ରମା ! ଆମାକେ ଏ ବିଶବ ହାତେ ରଙ୍ଗ କର
—ଆମାର ଅଭାବର ହାତେ ଆମାକେ ରଙ୍ଗ କର—
ଆମାର ମର୍ଯ୍ୟା ହରେଛେ ।

ରମା । ଆର ଠାରୁ ! ହିଚିରେ ଦୀକ୍ଷିତେ ଆକାଶ
ପାନେ ଦେବେ କାହାକେ ହବେ ନା । ଆମାକେ ଦୋହାବାର
ବାହୁ ହାତେ ତୋମାକେ ନିର୍ମିତ ବିଲେହ ।

ପରିଷତ । ତୋମାର ସେ ନା ଦୋହାବ, ତା ବଲଲେ
କେ ?

ରମା । ତା ବୁଝେ—ଶ୍ରୀ ସେବେ ଅଟି ! ଏଥେ
ଆମାର ଘୋରାବେ । ତୁମିଇ ନା ହୁ ଦିଲେ କଥା
କଥ । ତୋମାର ଅଟି ତ କହିଲେ ପାରେ ନା ।

ପରିଷତ । ଦେଖ ରମା ! ଯା ଦୂରୀ, ତାହି ବଳ ନା ।

ଶଲିତା । ଯା ଦୂରୀ, ତାହି ବଳତେ ପାରୁଣି କହି ହୁ
ବଳ କି ନା ବଳ, ତାହି ତାବିତ, ବଳବାର ଉପୋଶମ
କହୁଣି, ଏଥି ଦୟର ତୁମି ପାଲିବେ ଯାଏ । ତା ହଲେ
ଆର କଥନ୍ ବଳ ହାତ ଛୋଟିଲାହୁ ମହାଶ୍ରୀ ।

ପରିଷତ । କେବେ ବଳଚିନ୍ ପାଲିବେ ସାତି ?

ରମା । ଆ ଯାଏ, ଯାଉ ନା ! ପାଲିବେ ବାକି, କି
ଆମୋଦ କ'ରେଇ ଯାଏ । ଆମାର କି କ'ରେ ରାଖିତି ?

ପରିଷତ । ଦେଖ ରମା ! ତୁମି ଆମାର ଚେନ ନା ।

ତୁମି ଆମାର—କୋଥ ଆନ ନା । ଯଥଃ ତଥବାନ୍ତି
ଆମାର ମଧ୍ୟ ଅହେ ତରେ କଥା କର ।

ଶଲିତା । ଆମାର ତ ଆର ତଥବାନ୍ ନାହିଁ ଦେ,
ତୋମାକେ ଭାବ କରବ । ତୋମାର ତଥବାନ୍ତି ଆମା-
ଦେର ଭାବେ ଅହିବ । ଆମାଦେର ଏକ ତୋଟି ଚମ୍ପେର
କୁଳେ ତୋମାର ପାଥରେ ଠାରୁ ପରିଷତ ଗଲେ ଦୀର୍ଘ ।

ପରିଷତ । ତଥବାନ୍ ତୋମେ କୋଥେ ଅଳେ ଗଲେ
ଗିରେଇ କ ତୋମେ ଏତ ଆମାର ବାତିହେ ବିଲେହେ ।
ତା ନା ହଲେ ଆମାର ସମ୍ମଦ୍ଦିନାଚାତେ ତୋମେର ଶାହେ
ହୁ ! କିମ ଆବି ହାଥେ ତଥବାନ୍ ତୋମାର ବାତିହେ
ବାତିନା । ଆବି ନାରୀଟାରୀ ବାବେ ଦେଖ, ମୋ-
ଚୋଥେ କଥ କ'ରେ କେବଳ ।

(ଅନାଦିନେର ପ୍ରବେଶ)

ରମା । ବାବେର ତାଗ ଆମ ବାମୁନେର ଦାଗ,
ବରାବରାଇ ବୁଖ ଦେବେ ଦାର । ଲାଗିଲ ତ ପ୍ରାଣ ଦେଲ,
କମ୍ବଳ ତ କାନେ ତାଳା । ଆବି ଏକବାର ଠାରୁକେ
ଦେଖେ ପେଲେ ଧଣ ଦେ—ହେ ଦିବିରାତି-ଭାତୁର
କଟୋର ଠାରୁ ! ହେ ସବତାରିଛିଲ, ସର୍ବ-ହର୍ତ୍ତା-କୁଳ-
ତଳେ ବିଶେଷକାରେ ମାତ୍ର, କାହେଇ ଅଭସୋରିଦ୍ଵ୍ୟ
ଦୋଷିତ । ତୋମାର ପ୍ରାତିତ ହୋଇଥରେ ହତ
ବାଗ ଆମାରେ ଅଥ ଅରଜର ହରେଛେ । ତାର
ଆମାର ଅନାଦିନ ଦ୍ୱାରାକାବ ଶିଥେଛେ । ତାର ପ୍ରାଣେ
ଆର ମଦତା ନାହିଁ, ଖାଦ-ପ୍ରଥାମେର ମଦତା ନାହିଁ । ତାର
ବୁକେ ଏଥି ଏତ କଷ କୁକେହେ ଦେ, ତା ପ୍ରକାଶ
କରୁଥେ ତୋମାର ଆବର କଥ ନାହିଁ ।

ପରିଷତ । ଦେଖ ପାଦତ ।

ରମା । ଏହି ବେ ଛୋଟିଲାହୁ ମଧ୍ୟ, ଅମନି ଅମନି
ତଳେ, ବସଦିମୁ ବିଲେ ନା ?

ପରିଷତ । ଆମାର ଦ୍ୱାରାଟା ତୋବେ ଦିଲେ ଦିଲୁହ ।

ଶଲିତା । ଆର ଆମାକେ ?

ପରିଷତ । ଆର ଆମାର କାହେ କି ଆହେ, ତା
ତୋକେ ଦେବ ? ମଦ ଗେହେ ବାକନୀ ! ତୋବେର
ଉପରେ ଆମାର ମଦ ଗେହେ । ଶୁଣ ଛାଇ ଆହେ,
ଆର ଛାଇ ଫେଲିଲେ ତାତା କୁଳେ ଏହି କହନ୍ତନ୍ତୁ—
ଆହେ । ଏହି ବେ ଆମାର କହନ୍ତୁ—ସା ।

ରମା । ଓ ଧାରେ ତୋମାର ଛାଇ—ଓ ଧାରେ
ତୋମାର କହନ୍ତନ୍ତୁ । ଆର ଆବି ତୁଳ ପାହେଇ ଦେବେ
ହରବ ? ତା ହବେ ନା । ତା ହଲେ ମଦ ପ'ଢ଼େ ବାକବେ ।
ମାର୍ଦାଟାହୁରେ, ଦୀଦରେ, ପାରୀତେ, ପୋକାତେ ବାଟୋ-
ବାରା କ'ରେ ନେବେ ।

ଶଲିତା । ଅନା ! ଆବି ଜମେବ ! ଠାରୁର
ଆମାକେ କହନ୍ତନ୍ତୁ ଶିଥେହେ ।

ରମା । ତଥେ ଯା । ଠାରୁରେ କହନ୍ତୁ ହାତେ
କ'ରେ ଠାରୁରେ ଯାଦାଟା ଜିମୁନେର ଲୋକକେ
ଦେଖିବେ ଆବି ।

ଶଲିତା । ତାହି ତାଲ ଛୋଟିଲାହୁ ମହାଶ୍ରୀ,
ଆମି ଜାମୟ, ତୁମି ବାନ୍ଧ, ଅନାକେ ମଧ୍ୟ ନିମେ ଥାଏ ।

ରମା । କହନ୍ତୁ ଥାଏ, ଛାଇ, ଶାକ, ରାଗ ଥାଏ,

ମସ ହୀକ, ଆମ ହୀକ । କୋଟେର ଯତା, ହୁଅରେ ତିକ୍କା, ବିରାଜେର ନିରାମ, ପ୍ରଥାସେର ପୁଣି ଜନାତେ ମସ ଆହେ । ମରବେ ଅବସ୍ଥା, ଅଗମବେ ଅହାରି, ମୂରାର ଉପବାସ, ଆହାରେ ଆହାର, ଯନୀର ଯବେ ମସ ଯାହାନ ଆହେ । ଦେଖ ଦେମ ଆମାକେ ହାତହାତୀ କ'ରି ନା ।

ଶଶିଳା । (ଶିତ)

ମେ ମେ ଅଭିହାନ କରେଛ ମାର ଗୋ ।
ତାହିଁ ଶୀରେନ ଶାତମା-ନାଶି, ହିଶାର କୁରନକାର ଗୋ ।
କରିଲେ କଥାର ହଳ । ବିଭିନ୍ନାଙ୍ଗିବେ ଆଲା,
ମଧୀ ବେ ତେବେ ନା ତାରେ ତାକେ
ଲିଖିବେ ନା ଆର ଗୋ ।
ବିମତି କରିଲେ ଖେଳେ ମେ ମେ ହୁଏ ଯାଦେ ଚଲେ
ଆମରେ ମରନେ ବ'ବେ ଧାର ଗୋ ।
ତାହିଁ ମଧୀ କହି ବାନୀ । ମେଥା ବେଳ ନା ବେଳ ନା
ବଦି ଆମେ ପଥ ଝୁଲେ ଗେଲେ
ନା ମିଲିବେ ଦେଖ ତାର ଗୋ ।

[ଶଶିଳାର ପ୍ରଧାନ ।]

ବନା । ଯାହି—ଆମିଙ୍କ ହାଇ, ଓ ମେ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଚ'ଲେ
ଦେଶ । ଆମୀର କାହା ପାଇଁ ।

ଶର୍ମିତ । ଶାତ, ତୁମିଙ୍କ ହୀକ । ମେ ପାଇଲେ
ଗାଈକେ ଗେନ, ଓ କୌରିକେ ଗେଲ, ତୁମି ଏହିଟା
ବିକୁ କରିବ କରିବ ଯାଓ । ଆମି କଥେକ ଏ ହାନି
କିମ୍ବା ବ'ବେ ଭଗବାନେର ନାମଟା ଜାପେ ନିହି ।

ରହା । ଆମି ଆମନାର ମଧେ ବୁଝାନ୍ତି କରିଲେ
କରିଲେ ଯାବ । ତୁମୁ, ତୁମୁଟୀ ହରିନା କରିଲେ
କୈକୁ ଗୁପ୍ତ କ'ରେ ଦିଲେ ଆମାର ମଧେ ଆମନ ।

ଶର୍ମିତ । ଆମ ମୁନ ମୁନ କରିଲେ ହବେ ନା । ଯାନ
ତୁମି ଆମାର ବରେହି ବେଦେହ । ନାଶ, ଏଥିନ ସହିନେ
ବାନୀ, ଆମିଙ୍କ ଆମନାର ପଥ ଦେଇ ।

ରହା । ମେ କି ଅହ । ଏହି ପଥ ଆମି ଏକ
ଶାଶ, ଏହିଟେ କି ଆମନାର କଥା ହ'ଲ ?

ଶର୍ମିତ । ତବେ କି ଆମାକେ କିମ୍ବେ କିମ୍ବେ ନିଯରେ
ଦେଲେ ବଳ ନା କି ?

ରହା । ଦେବୁନ ପ୍ରତ୍ୟ, ତାମେହି, ଯାହା ଏକବାର
ହୀନକୁ ଦେବାତେ ହେବାତେ କୁକେର କ'ାହେ ଉଠିଲେ
ଦେଲେହିଲ ; ତାହିଲେ କୁକୁ ଅଭିହାନ-ତରେ ଗତୀର
ନିର୍ମିଶେ ବାହିକେ ମେ ଦେବର ତିକର ଏକମା ଦେଲେ
ଅନୁର ହେଲିଲ । ଅହ । କୁକୁ କି ଅପ୍ରେହିକ ।

ଶର୍ମିତ । ବୋକୁ ପରାମା ଶୁଣାନ୍ତର, ତାର
କାର କକ ବୁଝି ହବେ । ଆ ନା ହୁଲେ କୀମେ

ତୋଟାର କଥା ତମେ ଚଞ୍ଚିତ ଦେଇ ।—ଆମି ହୁଲେ ଏବେ
ଚକେ କାରେ ସର୍ବେର ଚାହାର ଫୁଲେ ବିତେଲ ।

ରହା । ତା ହୁଲେ ଆମି ଆମନାକେ ହାତର ନା ।
ତୋକୁ ! ଆହାର ରୀର ଦେଖିବାର ବକ୍ତ ହେଲା ହରେହେ ।

ଶର୍ମିତ । ମେ ଆଜ ଆର ନାହ, କିମ୍ବେ ଏବେ
ଦେଖ ଯାବେ ।

ରହା । ଆମି ପଥ ହାତର ନା ।

ଶର୍ମିତ । ଦେଖ, ଆମାର ବାନୀ ଦାଖିଲ ନା ।

ରହା । ତା ସମେହି ବାନେ, ବାନୀର ଡାଗଟା ରମାକେ
ଦିଲେ ବାନ ନା । ଆମାର ଡାକାରେ ମସ ଆହେ,
କେବଳ କୈଟାଇଲେ ଅନ୍ତରୁକୁ । ତା ରହା ଆମନାର
ଏତ ମେଦା କରିଲେ, ମେ କି ଏକଟୁଏ ପୁରୁଷ ଶାବର
ବୋଲ୍ଯ ନାହ ।

ଶର୍ମିତ । କି ଆମର । ତୋର କି ତଥ ହାତ
ତହ ନାହିଁ ।

ରହା । ଆ । ତା ହୁଲେ ତ ଦେଇ ଦେଲେ କେତେ ଯାଇ । ତା
ହୁଲେ ତ ବାନୀରେ ଦେଲେ କେତେ, ଆମନାର ପାଦରେ
ନଥେ, ତୁଟି ତୋରେ, ମଧୀର କଟାର, ଟେଟୋଟ ଭଗାର
ଅଭିରେ ଥାକି । ତା ହୁଲେ ଆମନାର ଶର୍ମିତା ଯୁମୁ
ମୂର ହାନା, ଉପରେ କଟି ।

ଶର୍ମିତ । ତୋର କି ଦରକରେଣ ତହ
ନାହିଁ ।

ରହା । ଆମି ନରକ ନା ଗେଲେ ଆମାର ନିଯରେ
ଦାର କେ । ଆମନାର ଭଗବାନେର ବହି ବାନ ଧାରି,
ତା ହୁଲେ ଭଗବାନେର ରାମାର କ'ହେ ବଲାଦେଶ । କେ,
ତାର ବାପରେତ ମାରା ନାହିଁ, ଆମାକେ ବୋର କ'ହେ
ମରକେ ନିଯରେ ଥାଏ ।

ଶର୍ମିତ । ଏ କି ବିଶବେ ପଢିଲେ ଗା । ଏମନ
ବିଶବେ ଦେ କଥମନ ପଡ଼ି ନି ।

ରହା । ମତା ମତାହି କି ଅହ । ଏହି ମୁଖର
ହୀନା ଉପର ଆମନାର ଯୁଗ ଉପରିହିତ ହେବେ ।
ତୋକୁ, ମୁଖ ତୁମୁ, ସାର୍ଵି ବନ୍ଦୁ, ଆର ଆମି
ଆମନାକେ ବିରକ୍ତ କରୁ ନା । ତରମେ ହରେ ବନ୍ଦୁଚି, ଆର
ଆମନାର କାହେ ଆନନ୍ଦ ନା । କାହେ ଆମି ତ ମୁଖ
ତୁମୁରେ ନା । ମୁଖ ତୁମି ତ କଥା କବ ନା । କବର
ପାଇଲେ ଆର ଆମନାକେ ଅନୁହ କବର ନା । ଆମ
ହୀନା ନାହିଁ, ନା ବୁକେ ଦୂରକ୍ଷ କରେହି ।

ଶର୍ମିତ । ଭଗବାନୁ । ଆମାକେ ଏ କି ବିଶବେ
ଦେଲେ ?

ରହା । ହାରିନା କରନ, ଦେବ-ରମେ ଆସ-
ବିଶ୍ଵା ଯଥୀ, ଆମନାର ଆରହାନେ କରିବାହାନ୍ତି
କଥା ତିକ୍ତା ଚାହ ।

ଶର୍ମିତ । ଆମ । ଗା ହୀକ ।

ରଥ। ଜୋର ପାଇ ନା ହା, ଆମାକେ ଡାକ୍ତର କହନ୍ତି ।

ପରିଚିତ। ଡଗନ୍‌ବାନ୍! ଆମାକେ ଏ କି ବିଷଦେ ଦେଖେ ?

ରଥ। ଡଗନ୍‌ବାନ୍କେ ଡାକ୍ତରେ ନା । ହଟକାଶିକୀର୍ତ୍ତିକେ ଆମ ଡଗନ୍‌ବାନ୍ଦେର ବିଷ-ନରେ କେବୁଣେ ନା ।

ପରିଚିତ। ଆମ ! ପାଛାହାନ୍ ।

ରଥ। ଭାଲ, ନରକେଇ ନା ହା ପ୍ରେରଣ କହନ୍ତି ।

ପରିଚିତ। ଆମ ! ପା-ଇ ଛାନ୍ତ ନା ଛାନ୍ତି । ଡଗନ୍‌ବାନ୍! ଆମାର ଏ କି ହରିଶ କରଲେ ?

ରଥ। ଡଗନ୍‌ବାନ୍କେ ଡାକ୍ତରେ ନା ।

ପରିଚିତ। କି ବିଷଦେ ? ଡଗନ୍‌ବାନ୍କେ ଡାକ୍ତର ହାତୁଡ଼ିକେ ହବେ ନା କି ?

ରଥ। ବୁଝ, କୋଣ ଶାକ ହରେଇ ?

ପରିଚିତ। ଆମ ! ହେଠେଇ ହାତ ନା । ତୋମାର କି କି ମିଛେ କଥା ଓ କାହିଁତ ହେ ?

ରଥ। ବୁଝ, ଆମନାର ରାଗ ଗିରେଇ ?

ପରିଚିତ। ରାଗ ହାଲାଇ ବା କଥନ୍ ବେ, ବାବେ ?

ରଥ। ତବେ ଆମି ଉଠି ?

ପରିଚିତ। ତୋମାର ବା ମୁଁ, ତାହି କବ ।

ରଥ। ଯା ମୁଁ, ତାହି କବ ?

ପରିଚିତ। ଯା ମୁଁ—ବାବକେ ହା ମାର—ରାଖିତେ

ରଥ। ଏହି ଆମି ବୁଝ ପେତେ ମାନ୍ଦିରେ ଦେଇଲେ ।

ରଥ। (ଉଠିଯା) ତବେ ଠାକୁରୀ ?

ପରିଚିତ। ଏ କି, ଏ ଆଧାର କି ?

ରଥ। ସହୃଦୀର ରାମ ଥେବେ ଏକଟା ପାକେନ୍ । ଆମାର ରାଖିଦେ ନା, ଆମ ଆମି ବାବଲେଇ ମୁଖ ଦବେ !

ପରିଚିତ। ଏ କି କହୁ ? ହାତ ଥରଲେ କେନ୍, ନା !

(ବୀଗଦେର ପ୍ରେରଣ ଓ ପରିଚିତଙ୍କେ ବେଠିବ କରିଯା)

(ଶୀତ)

କି ବାବ ଦେଖେଇ ପ୍ରେମେ କି ବିଦେର ଆମା ।

'ରେ କୁଳକେ ଯୋ କୁଳ, ଅଭିରେ ମେ ଧରଲେ ଗଲା ।

ଭାସିରେ କୁଳ ମରିନ୍ତି କୁଳଲୋ କଲେ ।

'କିମେ ଗଲେ ଗଲେ ପଢ଼ି ଘରେ ଶବିକଳା ।

ପାଠେ ଦେଖେଇ ଆମାରେ ଠାର ଥରେଇ,
କିମ୍ପୁ ଦେଖେଇ ମେଦେର କୋରେ ତୋରାଇ ମାନା ।

ପରିଚିତ। ତୋରେ ବେଦିକ, ପୂର୍ବି କେବେ ଥାକ । ତୁମ, ତୋର ଆମି କି ଅନ୍ତର କରେଇ ?

ରଥ। ଅନ୍ତର ନାହିଁ ? ଉତ୍ତର ଅନ୍ତର । ଆମାର ମାଥ, ତୋମାର କାହେ ବ'ଳେ ବାଓଇଛି, ତୁମ କାହେ ବ'ଳ ନା, ତୋମାର ଚିରେ ଚିରେ ତାଥି, ତୁମ ଦେଖି ମାନିଲା । ଆମାର ନା ବଳେ ଚିରେ ବାଓଇ, ଆମାର ନା ବିଜାଳା କ'ରେ ଅନ୍ତରେ ଥାଏ ।

ପରିଚିତ। ତା ହାଲେ କି କରନ୍ତେ ହେ ?

ରଥ। ଦେଖେ ପାଞ୍ଚ ନା ପାଞ୍ଚ, ଆମାର ମୁଖେ ଥାବେ, ହାତଶୀ ଆହୁରିତେ ହେ, ଆମାର ମୁଖେ ଆହୁରିବେ । କେନ୍, ଆମି ତୋର ତାକର ନା କି ?

ରଥ। ତୁମି ଆମାର ମାଥାର ମନି ।

ପରିଚିତ। ରଥ ! ତୁହି କୁହକିନୀ ।

ରଥ। (ଅନ୍ତର ମଧ୍ୟରେ ଧରିଯାଇଛି)

ଆମି କହି କୁହକ ଆମି ମନି !

ମାଥ କ'ରେ ମଧ୍ୟରେ ପରେ ଦୀନେ ପଢ଼ି ଆମିରି ।

ଶିଳାର ଚାଲିତେ ବାରି, ନରମେ କରେଇ ଦୀର୍ଘି,

ଶେବେ ଶିଳାମୀର ମରି ଦିନେ ହେବି ଉପରୀ ।

ଦିନେ ଶତାର ଫୁଲେର ବାଗ କୁହମେ କାତାର ପାଶ

ପରାଯେ ପ୍ରାଣେର ଅଳି ଉଠିଲି ।—

ପରିଚିତେ ଦୀର୍ଘ ପାର ଯବି ଅଳି ବାବେ ପାର

କୁହ ଟାଳେ ବାର କିମେ ତ ନା ଚାର ଉପମନି ॥

୧୨ ମଧ୍ୟୀ । ମେ କି ଆହୁ ! କୋଧାର ବାବେ ?

୨୩, ମ । ଆମି ଏମନ ଚୋଗ କୁଳେ ଆମାର
ଛାତାଲୁହ—

୩୪, ମ । ଆମି ଏମନ କଟି କଟି କାନ୍ଦା
ପାତରୁମ—

୪୫, ମ । ଆମି ଏମନ କୌରେ ଯତମ କ'ରେ
ପୋତ୍ର ବଟିରୁମ—

୫୬, ମ । ଆମି ଏମନ ରାଠା ନାରକେନ୍ଦ୍ର
କୌଗଲ ବାର କରନ୍ତୁମ—

ରଥ। ନାହିଁ, କି କହବେ ବଳ ? (ହସିରାମ)

ପରିଚିତ। ଆମି ବାବ ନା ।

ରଥ। ଟେକୁଳ କିମ୍ବା ?

ପରିଚିତ। ବାବ ନା ।

ରଥ, ମ । ଟୋକୋ ଆବ ହେତା ?

ପରିଚିତ। ଆମି ବାବ ନା !

ରଥ, ମ । ଉଛେ କଟି ?

পর্যট। আবি ধাব না।

তৃ. স। পটুন-বৌচি।

পর্যট। বাব না, বাব না।

তৃ. স। কুবের গলা।

পর্যট। এ ত বিষয় জাণ। আবি শিচ
ধাব না।

ব্রাম। না—ধাবে না। আবার হাত নালে
কেমে খেল, ফেলি কিছু ধাবেন না। তল ঠাকুর।
গেটেট প'জে গেছে, দুখটি অবিষ্যে গেছে, গোথ
হৃষি হল হল করচে, তল, কিছু ধাবে তল। এবন
মিন-ক্ষপুরে পেরাতৰ বাড়ী হ'তে না দেখে কি কেট
ক্ষম ধার। খেবে দেহে ঠাক। হবে দেকে হব,
অপৰাত্মে হেও। এখন তল।

পর্যট। আঃ! আবার হেডে ধাক, হেডে
ধাক—আঃ!

বিড়ীয় দৃশ্টি

মাতাকুম।

নারদ।

নারদ। কে তুমি আবার ক্ষম-বন্দিরা-
বিঠাবী হেবতা? কে তুমি শবলে শপলে,
দেবার্জেন, ধামে, সমাবিশামে নারদের মানস-
কামনে আপনার মনে বিচরণ করচ? কে তুমি
ধর্মীয়িশেৰাবণি পালনা, অসাধবিলাসনী চলনা,
মূলাঙ্গহৌপোভাকী রামেকী, হিমিৰিশিদৰ
মাধুৰী গোৱি? শুভমারি—শুভমারি!

(নিঃক)

তারা! কি বলব তোৱে।

কোৱ হচার আলাৰ আবার খেলাৰ কথা না দৰে।
ছৃষ্ট-পটুন-পটীবাসী মাঝ নিমোক ক শশিশেবৰাবা,

ছাহাকলে কোঁা চেকে মা বিচৰ ধৰাপৰে।

যোহুন মদবিলাসে অগমোহন অভিলাবে,

বৈষেছ আগন প্রাপ পদনথৰে,

আবার আবার ক'বে দ'বে তারে তুলেছ শিৰে।

বুন্দাবন শুনি নিহৃষ্মামে বলি মটৰৰ বন্ধীৰ বাবে

বাসাৰ গলাতে দেছ বুন্দা-নৌৰে,

আবার কুৰ পতল তুমি খিৰিশিধৰে।

হিৰি-বৰ্ণন নিহে ত কথা! তবে কেন এক বাপু-
বাবা? কেন শবলেৰ কাহে বুক শুলি, কেন হাতৰ
কাহে কঢ়াৰলি? বন-বৰ্ষল তেওে হিমালয়কে
বলে এনে, পাহাড়কে দেহেৰ বিহুৰ দটকালি দৰি এই
মিলে শবল! একাদে নাকেৰ বলে তোৰেৰ কলে
হয়ে, এই তুলকে বুদ্ধাৰ গাল বাইৰে বকাণ-
শাখনেৰ দৰি এই পুৰুষৰ পথধৰ! তোৰাকে
আবিৰ ব'লে রাখি, প্রতিশোধ দৰ। তোৰার
কাবা আব হ'কে শুভমারিৰ তোৰে আব তোৰার
কলা। আব হ'কে শুভমারিৰ দুখ। শুভমারিৰ!
শুভমারি!

(অনাদিম ও দেবকীৰ শবলে)

বনা! এই শোৱ, কেমন ত্ৰিক বলেছি না?
ওই দেখ ঠাকুৰ, রিহি কৰাচে।

কেম। ওৱে, হাক হাক।

বনা! আ বৰ! শোন না—প্ৰেৰ একলা ব'লে
কত হকদেৰ কথা কৰ, শোন না। প্ৰেৰ, কেম
ক'বে হেবিয়ে দৰিস, ঠাকুৰ বোখে বনেছে, এই
ক'বকে প্ৰেৰটা লিখে নে না। দিবি, তুই রাখা
হ'বি?

কেম। তু হতভাগা! তুভ হৰেছি, রাখা
হৰাব কি আব বৰেন আছে? ক'বে হাক।

বনা! তু লৌহাতি বৃঢ়ী, রাখা কি চিৰকালই
কুঁড়ো হিল। একখ বছৱেৰ বিহু বীচলে বেথে
বখন রাখা প্রতিলৈ কুকুলতে চেলে নিবেহিল, কখন
কি দে বলে তৰস উঠে লি; একাদে রাখী বৃৰীৰ
কি প্ৰেম হিল না? রিহি! আবি বলছি, তুই রাখা
হ। এক লিমিলালিৰ বচ অহৰার। বাসহৰেৰ আহ-
কাহে মাটিকে আব পা পচে না। দিবি! রিহি!
তুই একবাৰ রাখা বল।

কেম। তবে মন্তকে রাখা ক'বে হে না
কেম?

বনা! মন্তকে আবার কাল মলে, আবি তাৰে
গাল নিহি! আবিৰ তাৰ চাকৰ নই, মেও আবার
বাসী নহ। সহামে সহামে হৃত্য তলবে কেন দিবি,
তাহি বলি, তুই রাখা হ।

কেম। আবার কড় সজ্জা কৰে।

বনা! পিৰিপৰে পালক উঠে বৰাবৰ কৰে।
তোৱ হবে এনেছে। নে আব, আবি তোৱে
মাতে দেব না। তুই মে প্ৰেৰ প্ৰেৰ ক'বে
হেবিয়ে দৰিস, তা হবে না, আব—ওই দেখ ঠাকুৰ
বাষ্পুষ্টীৰেন, ভেবে ভেবে বড়কেৰ মতন কীৰ্ণ

কুন বিল বেই বে, কৌলে না, এমন কুন বেই বে,
বৈশাখ বেঁচো সূর বীরে না। ও এখন থাকা না
থাক নবান। তুই এর শুধু বলে জাইনীর
বকর বাঁচ—বল “ই” কি আর বলিব আমি?
বকরে কুনে কুনে বকরে প্রাণীর হইত
পুরি!

কেব। আহা! বাঁচাঁকুনের আহাৰ কি
হোগ হ'ল?

আন। আৰ মৰ। আহাৰ দেকে দেলি! কলি,
তুই ত সকল অমৃত আমিস, বাঁচাঁকুনের তিকিৎ-
সাটো তুই হ'ল না কেন?

কেব। তবে এক কাজ কৰ। তিকিত্তপুরিৰ
হৃষি—

আন। হৃষি—অহৃষি হ'ল বতি ঠাকুৰৰ, সে
মন ঠাকুৰেৰ কুন বেৰে যাইতে পড়লে আঞ্চলিক।
যুক্তিশাহে ত'বে বাবে। তোৱ কেমা-কুনে বাবে
চুক্তে! তোৱ চেৱে আৰ এক কাৰে কদ, হাতীৰ
ছেতে ঠাকুৰকে বৃলে, যুক্তিশাহী তোৱোৰ ভাকচে।
বিদিতাঁ ত'বিতে যুক্তিতে অথলে পলতা বেটে
লিয়েছে। এখন দাবাঠাকুৰ চেকে বহি বলে দিই,
অবৈ রঙল, বইলে তোকে আহাৰক বেচে
হৃষি, যুক্তিশাহি! যুক্তিশাহি, পিবে না। ঠেনা দে।
নাৰাহ। যুক্তিশাহি!

আন। ও দিবি! ও দিবি!

কেব। উৰে বাধা!—হাতে বাধা!

নাৰাহ। এখনও এলো না। যুক্তিশাহি!

আন। কেমন ক'বে আশীৰ ঠাকুৰ? আমাৰ
আশ কই?

নাৰাহ। কি বললৈ—কি বললৈ?

কেব। ও মুঁগোড়া, কি কুলি? ও মুঁগোড়া,
পুজিৰে মারিলি!

আন। তা হ'লে এখন পালানই কৰিয়া যুক্তিশাহি!

কেব। ডুঁ: ঝুঁ: ক'বে পথে, আন্তে ঠান্ন।

(প্রাণ)

(শলিতার প্রবেশ)

শলিতা। আৰ কোথাৰ বেৰি বাপু! বিদোৰ
বাবে পুঁজলেৰ, মেধালেৰ নেই; মৰীৰ ভৌবেৰ দেৰ-
লেৰ, মেধালেৰ বা কই! বাকী আছে এই বাগ-
নেৰ কুন। ঠাকুৰ! এখনে আছেন কি?

(যুক্তিশাহিৰ প্রবেশ)

মুহু। শলিতা! তুই আমাকে ভাবছিলি?

শলিতা। কই, কখন?

মুহু। তবে আমাকে ভাকলে কে?

শলিতা। তবে দুবি বৰা ভেকেছে।

মুহু। দুবি বীৰৰ হোৱে, কৰা কি আমাকে
যুক্তিশাহী বলুবে?

শলিতা। ও কি, আবিহৈ বকতে পারি
বিদিতাঁ?

মুহু। তুই সেই অবিশুক্তিসঁ!

শলিতা। তুমি বললৈ পুঁজে আন, ক'বেই
আমি পুঁজিছি।

মুহু। তা হ'লে দেখা না পেলে সমস্ত দিনই
পুঁজিল না কি? মুখ মুঁজক হাসলি যে? ক'পৰ
বাপে দেখে দেখে দেখি শুধা কোথাৰ? সৰ্বজনোৱা!
'আমি না এলো, না দেৱে সমস্ত দিন পুঁজিসঁ; যা,
বাকী যা, আৰ তোকে পুঁজতে হবে না।

শলিতা। আমি কফবাৰ বাপে দিবিয়াণি! ঠাকুৰেৰ পেছনে এক জন লোক দেখে দাও, ঠাকুৰ
নাই না, ঘাষ না, কি কৰতে কি কৰে, কোথাৰ
হাই। তোৱায় বললৈ কেবল হাস। সে বিন ঠাকুৰ
আহাকেই শ্রদ্ধাৰ ক'বে ফেললৈ। ঠাকুৰেৰ পাই
মূল গায়ে-গুণে না বাখলে সে দিন পুঁজে যাবেছিলুম
আৰ কি! দিবিয়াণি! ঠাকুৰকে বীঘতে পাৰ ত
হীৰ। ঠাকুৰকে খোজা আৰ চলে না।

মুহু। আৰামে থা কৰিবাৰ কৰা যাবে এখন।
এখন থা, যিবে কিছু কুল দেখে যা। ঠাকুৰেৰ
অপেক্ষাকৃত দেখে বাকলে মারা নাবি। কি, চলে কি!

(শলিতার প্রাণ)

এ ত বিদ্যম আলা হ'ল! এ বে ঠাকুৰকে কথাৰ
কথাৰ পুঁজতে হয়, কথাৰ কথাৰ ভাঙতে
হয়, এব এখন উপার কি? ঠাকুৰেৰ দিন বিন
বে প্ৰকাৰ পৰিবৰ্তন দেৰচি, তাতে প্ৰাণেত
বড়ই আতঙ্ক উপস্থিত। এই প্ৰতিবিদ্যানোৰ পথ না
দেখলৈ ত আমাৰ নিষ্ঠাৰ মাই। এ বে কথাতেৰ
লোক একবাবকো আহাকে তিৰকাৰ কৰবে, আৰ
বলবে, বিদ্যমাবেৰ দেৰ-হক-নৱ-কিবিহীবি সৰ্ব-
ৰীবেৰ কল্যাণকৰ মহাপ্ৰেমকে বাকনী যুক্তিশাহী
আস কৰলৈ, সংসাৰ ভোৱালৈ, লোক দৰালৈ—
যাৰ্পণীয়ালৈ। একাৰ জত সৰ্বাৰ সৰ্বজনোৱা কৰলৈ।
তা আমি সহ কৰতে পাৰিব না। বিদ্যমেৰ
মেৰকা যেৱল, যুক্তিশাহীৰ তিলোজনী যেৱল,
আহাকেও দে কেমনি ব্ৰহ্মবৰ্জ-বিনাশিনী উপলু

ହସେ କାହୋଇ ଆମୀର ଚିହ୍ନଟେ ହକ୍କରେ ରହିଛ ହସେ
ପାଇଲେ ହସେ, ତା ଆମି କବନେଇ ଯହ କରନ୍ତେ ପାରନ୍ତେ
ନା । ହସରେ ! ଆମି ନା ମୁଖେ ଉଦ୍‌ବର୍ଷ କରେଛି, ନା
ମୁଖେ ଶିଳ୍ପାଦେଶେ ତୋମାର ଦେବାର ନିର୍ମଳ ହସେ କି
କ'ରେ ଓ ଚରଣ-କରଳେ ଗୌଣ ଦିବେହି—ନା ମୁଖେ
ତୋମାକେ ହୃଦୟ-ଶିଳ୍ପାଦେଶନେ ବଲିହେ ହୃଦୟନୀ ମାହି-
କାର ଏକମାତ୍ର ସହଳ ଦାନମୋଦ୍ଦାରେ ତୋମାର ପୂଜା
କରେଛି । ତୋମାର ତାତେ କି ଏହୁ ? ବାଲିକାର
ଚିକା ପରିତାଳା କର, ଅଧାର ବକ୍ରର ଧନ ବକ୍ରେ ଧନ ।
ବିଷ୍ଵତ୍ତରେ ତାର ତୋମାର ମାହାର ! ମନ୍ଦିର ତାର
ହୀନା ବ'ଲେ ଶୈଳାଦିଲାଦେ ମାତୋହାରା । ତାର ତାର
ଆହେ, ମନ୍ଦିର ଆହେ ନା । ମନ୍ଦିର ଆହେ ନା, ମେ
ତ୍ତାରେ ଆକ୍ରମ କରିଯା ଥାଏ ଧର୍ମି ପରାମାୟ ହସ । ଭଗ-
ବନ୍ଦ ! ଭାବେର ତାର ଭୁବରେ ରୀଥ । ବିଷ୍ଵତ୍ତର ମନ୍ଦିରେ
ମଧ୍ୟ ଅକ୍ଷ-ବୋରତ ଡିଲା ଏଥନ୍ତ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେହନ
ଦାନମାନୀ ତୋମାର ପାଲେ ଚାର, ତେବେଳି ଚାଇତେ ଥାଏ
—ବାଲିକା ମୁଲେ ସାଇ । ବଳ, କାଳମାସର ହଦି
ଆକର୍ଷଣ ଥାକେ, ତାଳମାସ ମୁଲେ ସାଇ ; ଦେବାର ଥଦି
ନିଶ୍ଚ ଥାକେ, ମେବା ଫେଲେ ଚ'ଲେ ସାଇ, ଦୌରାନେ ସଦି
ଦୋହ ଥାକେ, ଚଞ୍ଚ-ଚଞ୍ଚ ମାନ୍ଦି କ'ରେ ମୁକୁକଟେ ବ'ଲେ
ସାଇ, ହାଇ ଜପେର ସଦି କିଛ ଦାଇକା ଶକ୍ତି ଥାକେ, ବଳ
ଅଛୁ, ତୋମାର ହୃଦୟେ ଆନନ୍ଦ ଥାଇ । ନା—ନା ଏହୁ ।
ଆମାର ଜଗ ସେ ତୁମି ଆହୁରା ହସେ; ତା ହସେ ନା ।
ଦେବା ଆହୀର ଧର୍ମ, ଦେବାର ଆମାର ମାନାର;
ଆମାର ସେ ହାଲୀ କ'ରେ ତୁମି ଦିବ୍ୟାରୀ ହସେ—ତା
କଥନେଇ ହସେ ନା । ଏହୁ ! ଏଥାନେ ଆହେନ କି ?
କ'ହେ—ଏହୁ କ'ହେ ? ଏହୁ ସବି ଏଥାନେ ଦେଇ, ତଥେ
ଆମାକେ ଡାକଲେ କେ ? ବଳ, ଏହୁ ଏଥାନେ ଆହେନ
କି ?

ନାରାହ ! ଶୁଭହାରି ! ଶୁଭହାରି !

ଶୁହୁ ! କେନ ଏହୁ ? ହୁମାଙ୍କ ଉତ୍ତାର, ଆହିରୀ
ମନ୍ଦିରେ ପ୍ରସ୍ତର, ମନ୍ଦିରେଇ ଆପନାର ଆଶ୍ରମ ପ୍ରକା-
ଶାର ବ'ଲେ ଆହେ ।

ନାରାହ ! ଶୁଭହାରି ! ତୁମି କାହେ ଏସ ।

ଶୁହୁ ! ଓ ଆଜ୍ଞା ଆର କରଦେନ ନା । ଆପନି
ଟେଠେ ଆଶ୍ରମ ।

ନାରାହ ! (ଅଶ୍ରୁର ହେବା) ତୋମାର ମାନାହାର
ହେବେ ?

ଶୁହୁ ! ଆଜ୍ଞା; ଆପନି ଆର ଆହାର କରଦେନ
ନା ଦେଖେ—ଆମାର ମନ୍ଦିର ମେ କାର ଆଗେ
ଦେଖେ ଦେଖେଛି ! ଏହୁ ! ହଲେନ କି ? ଦିନ ଦିନ
ହଲେନ କି ? କାର୍ଯ୍ୟର ଅବତାର, ଜୀବନର ଅବତାର,
ଗୋବିର ଅବତାର, ଦିନ ଦିନ ଆପନାର ଏ କି

ପରିଦ୍ୟ ! ଆହସନେ ନିଷ୍ଠାକିରାର ଆମାହା, ମେହ
ଶୁଭାର ଦିଶରେ, ଆହାର ଅପ୍ରବୃତ୍ତି, ମୋକ୍ଷଦିନେ
ବିଦ୍ୟା—ଏହୁ ! ଆପନାର ହ'ଲ କି ? ଆହାର
କି ଡାକିଛିଲେନ ?

ନାରାହ ! ହସରେଇ ଶୁଭହାରି, ତୋମାର ସମ୍ବନ୍ଧ
କରେଛି ।

ଶୁହୁ ! କି ଆଜା ଏହୁ ?

ନାରାହ ! ଶୁର୍ତ୍ତମାର ସମ ତୋମା ହ'ଟେ ଦିଶି,
ତୋମାର ଡାକ ଉଚିତ ହସ ନି, ଏହୁ ତୋମାର
ଡେକେହି ।

ଶୁହୁ ! କୋନ ଦିଶେର ପ୍ରାରୋଧନ ଆହେ କି ଏହୁ ?

ନାରାହ ! ଆମାହାର ସହ ଥାଏ ଥାଏ ହ'ଟେ ଦିଶି,
ମେହ କାରୀ ମନ୍ଦିର କର—ତାର ପର ବିଜ୍ଞାବ ମନ୍ଦ—
—ବିଜ୍ଞାବେ ପର ସବ ହିଙ୍କା ଥାଏ, ତୁମି ଆମାର ହସେ
ଏକବାର ହରି-ପରମ କ'ର ।

ଶୁହୁ ! ଏ ସବ କି କଥା ଏହୁ ! ମେହୁ—ଏହି
ଦିନ ବଳ ନାହିଁ, ଆର ବଳ—ପିରାଦେଶେ ଆମି
ଆପନାର ଦେବାର ନିର୍ମଳ ; ଆପନି ଆମାର ଦେବତା ;
ଆପନାର ଦେବାର ଆମାର ଧର୍ମ, ଆପନାର ଆମାର ମନ୍ଦିର—
ପାଲନହିଁ ଆମାର କର୍ମ ! କିନ୍ତୁ ଅଗର ଦିଶେକେ ଆମାର
ବଳକାର ତାର ଆପନାର କରେ । ଆପନାର ତାର-
ମନ୍ଦିରେ ଆମାର ଆକାଶ ଉପରିତ । ଏହୁ ! ଏ ଆଭିଷ-
ନିରାରଦେର ଉପାର ?

ନାରାହ ! କହ ନାହିଁ ପିହୁ-ପରାବଣା !—ଆମାର
ଆର ଥାକ, ଆମାର ଅଭିଷ ଦିଶୋପ ପାଇ । ସତ୍ତା
ଆମାକେ ଭ୍ୟାଗ କରବେ ନା ଶୁଭହାରି ! କହ ନାହିଁ—
ତୁମି ତମାନାଶିନୀ—ତୋମାର ମାରବେ ତର ଥାଶ କରନ୍ତେ
ପାରେ ନା ।

ଶୁହୁ ! ତର ମାନୀକେ ଡାକଲେନ କେନ ?

ନାରାହ ! ମନ୍ଦିର ଦିଶେର ପର ମୁକେ ମନ୍ଦ
ତୋମା ହ'ଟେ ଅକର ହସେ, ଭଗବାନୁକେ ସୁର କରନ୍ତେ
ଦିଶୁଦ୍ୟେ, କିନ୍ତୁ ଶୁଭହାରି ! ଭଗବାନକେ ଶୁଭ
କରୁଣେ ତୋମାର ଶୁଭ ଥାରପା ମାଧ୍ୟା, ଶୁଭହାରି,
ତୋମାର ଥର ଆମାର ବୀନାର କହାର । ତୁମି ଆମାର
ମୁଖମଧ୍ୟ, ତୁମିହିଁ ଆମାର ବର୍ଷାକାର-ନାତ ।

ଶୁହୁ ! କି କରଲେ ଉତ୍ପୋଦନ ? ଏହିକା କୁହ
ବାନିକାର ମର୍ତ୍ତି ବର୍ଣ୍ଣନରେ ଥାର କହ କରଲେ ? କି
କରଲେ ହରିପରାବଣ ? କୋଟି କୋଟି ମେହାନାନ୍ଦ-ମନ୍ଦରେ,
ଥରେ ଥରେ ଅକରୀକେ ହରିନାହେର ବୀନ ବିକାର
କ'ରେ, ନିରେର ହରୁକେ ସରକୁମି କରଲେ ?

ମାତ୍ର। ଶୁଭମାରି—

ଶୁଭ। କି କଥାରେ ରୁଦ୍ଧି ? ସମୋହକେ ଐଥର୍ଯ୍ୟ-
ଶୂନ୍ୟ କରେ ଆଖି ନିବେ ଉଲବାଣୀ—କି କଥାରେ
ଅପୋହନ ?

ମାତ୍ର। ଅହୁରୋଚନ ହାତ, ଆମାର କଥା
ଆମାର ତମ ; ଶୁଭମାରି, ଆମାର କବିତାର କୋମାର
ଶୈଳିକରେ, ଆମାର ଅନୁଷ୍ଠାନ ଜୀବନ ଜୀବନରେ ଗପରେ ।
ତମ ଶୁଭମାରି ! ତୁମ ମାତ୍ରଦେର ବରାତକରୀ, ତୁମି
ଆମେରୀ !

ଶୁଭ। କି ହୁଲ ମହେଶ ? ପିତ୍ରମେଦର ଆବେଶ-
ପାଳନେ, ତୋମାର ଶୂନ୍ୟରେ କି ହୁଲ ଶକ୍ତି ? ଆମାରେ
ଦୋଷ ନରକେ ତୋମାକେ, ଆମାକେ ଦିନେ ଦେଖରକେ
ପଞ୍ଚାତ୍ତ କରାନେ ?

ମାତ୍ର। ତୁମ ସେଥାମେ ଥାକ, ଦେଇଥାନେଇ
ଥର୍ମ ; ତୁମି କୁଦମେଶୀ, ତୁମି କମଳା, ତୁମି ଶକ୍ତି ;
ତୁମି ଶୁଭମାରିଲାଦିନୀ, ତୁମି ନିର୍ଗେନ୍ଦ୍ରନିନୀ ; ତୁମି
ମାତ୍ରା, ତୁମି ମୋହିନୀ । ଇତ୍ୟନେଥର ଆମାର ଏହି
ବିଶ୍ଵାଦାର କରନ ତୋମାର କରନମଣେ ନୟର୍ମଣ କର-
ଲେମ । ଶୁଭମାରି, ଆମେରୀ ! ସମ୍ମାନମଣ୍ଡ କ'ର ମା,
ମୃଦୁ ତୁମେ ତାଙ୍କ, ଦିନେ ଆମାକେ ହାନ ଦାଉ । ଓ କି
ଶୁଭମାରି, କାମହ ?

ଶୁଭ। କି ହୁଲ, ଏ କି ହୁଲ ଶକ୍ତି ? ଏ ବେ
କୁହି ବୁଝନେ ପାରେନ ନା । ଶକ୍ତି ! ଆମାକେ ବୁଝିଲେ
ଦୀର୍ଘ, ବିଲେ ରାତ, କେବଳ କ'ରେ କୋନ ଶର୍ଦ୍ଦରୀରସରେ
ଅତି ଶୁଭ, ଅତି ହେ, ସର୍ଥୀର ଏକଟେ ତୁମ ନାହିଁ
ଆମାରର ନନ୍ଦନ-ନନ୍ଦ ଆକର୍ଷଣ କରଲେ । ନା ବଳଳେ,
ତିକ ଦେବେ ଟାଙ୍କର, ଆର ଏଥାନେ ଥାକନ ନା,
ଲୋକମାତ୍ରେ ମୃଦୁ ଦେବାନ ନା । ନା ବଳଳେ, ତମେ
ରାତ କରିବାକ, ଏ ପ୍ରାଣ ଆର ରାତର ନା । ଜୀବନେର
ପରିଣାମ କାବ୍ୟ ନା, ଆମ୍ବାତିନୀ ହୁ, ତାର
ଫଳ ଅନୁଷ୍ଠାନ ନରକେ ଅବେଶ କ'ରେ ଅନୁଷ୍ଠାନରେ
ଥକ ତୋମାର ନରକେ ଅନୁଷ୍ଠାନ ହୁ । ବଳ ଦେବରେ,
କେବଳ ଏବଳ ହୁ—କରିବାନାଟାଟି ଦୋଷିବର ! ନିକାର
ଜଣଧାରରେ କି ଏହି ପରିଣାମ ?

ମାତ୍ରା । ଏହି ପରିଣାମ—ସେଥାନେ କିନ୍ତୁ ନାହିଁ,
ସେଥାର କରିବାନ୍ତ ଆଛେ ; ସେଥାନେ କାମର ନାହିଁ,
ସେଥାନେ କରିବାନ୍ତ କମଳା । ଶୁଭମାରି, ତୁମ-
ଶୌଭିକୀ ମୃଦୁ ହେ ନାରାମ ତୋମାକେ ଆମ୍ବାମର୍ମଣ
କରେ ନାହିଁ । ତୋମାର କୋମଳତା, ମୃଦୁତା, ତୋମାର
କମଳିତାର ନାରାମ ଆମ୍ବାରା ହୁ ନାହିଁ । ଏହି ଶୁଭ
କମଳରେ ବା ଆଛେ—ଏହି ଶକ୍ତାବିକଣ୍ଠ କୋମଳ
ହିଁତେକ କୋମଳ କମଳାତାକରେ ବେ ଥି ମିହିତ
ଆଛେ, ମେଇ ଥନେ ଶକ୍ତାବିକଣ୍ଠ ନାରାମ ଆଜି

ଏଥାନେ । କେନ୍ତେ ତୋର ଭାଙ୍ଗ । କୁମ ଅନ୍ତରିକ୍ଷରେ
ଅନ୍ତର୍ଯ୍ୟ ଆନନ୍ଦର ଆମ୍ବାମାନ ଅନୁଷ୍ଠାନ ପଥରେ ଅତି-
ପିଲ ପଥ ପାଇଲେ ତୁର୍କିଶ ହୁବନେ ପଞ୍ଚତ ହେଇବା ଗଢ଼େ ।
ଏହି ଶୁଭ ସମକାଳେର ଆମୋଦକମଳ ଶୂନ୍ୟ-କର
ବ୍ୟୋମିତ୍ସାମ୍ବ, ଏହି ଶୁଭ କମଳ-ନାରୋଦରେ ଲାହୁ
ଲାହୁ ଅନୁଷ୍ଠାନ । ଆବଳ ଦେଖ ନ
ଶୁଭମାରି ! ଶୁଲେ ହାତ—ହାତା-ଶୂନ୍ୟଲେ ଆବଳ
ଆଖ ଏକବାର ଶୁଲେ ହାତ—ଶୂନ୍ୟଲେ ଭରିବା ଥାକ ।
ନାରାମ ଆର ଏକବାର ବୌନ-କାରେ ତୋମାର ନାରାମ ହ'ରେ
ବିପିଲରେ ବହିର୍ଗିତ ହ'କ ।

ଶୁଭ । ଆଖି ମାନୀ ଏହୁ ! ଆମାର ଏ କି
କଥା ବାଚ ?

ମାତ୍ରା । ମାନୀ ତୁମି—(ହାତ) ବଧାର୍ଥ ହିଁ ଶୁଭ-
ମାରି, ତୁମି ମାନୀ, ଆର ମେହି କରିବ ଆଖି ତୋମାର
ଶ୍ରୀଚରଣକରେ ପରିମଳ-ପ୍ରସାଦୀ । ବାଲିକେ !
ମାନନ୍ଦେହି ବହରେ ପରିମଳ । ହାର ବଳ ବଡ ମାନର,
ତାର ତଳ ବଢ଼ି ବହତ—କରିବାନ୍ତ ତୁର୍କାନ୍ତ ଦାଳ ।
ଆର କେବ ହୁଲନା, ପିତ୍ରମେଦାନିକେ, କୈଶୋର-
ବୋଧିଲି, ଶକ୍ତାବିକଣ୍ଠିଲି ! ଆର କେବ ହୁଲନା ?
ଆକର୍ଷନ କର—ଏକବାର ଦେଖ, ତୋମାର ବିଦ୍ୱାଳୀ
ଶ୍ରେଣିକିତନେର ଏକ ହାନେ ନାମନେର ହାନ ଆଛେ
କି ନା । ବିନ୍ଦୁ ଶୁଭମାରି, ତୋର ପ୍ରାଣପ୍ରିୟିଙ୍କି କରି ।
ତୋର କେବେ କାଳୀ, ମୃଦୁ ଶ୍ରୀ, ହୁବେ ବନମାଳୀ, ହୁର
ମାଧ୍ୟାର, ପାଦଚୂରେ ତୋର ସରିଗ୍ରାମ । ପାଥରେ ଟାଙ୍କର
କୁର୍ରା କ'ରେ ବରି ଆମ୍ବାତିପି ହୁର, ବୌନମଥକଣିଲି
ନାଟୀବିରୋଧନି । ତୋତେ ତା କ'ରେ କି ମେ ତୁମି
ପାବ ନା ? ଦେଖ ଭକ୍ତିମରି ! ତୁମି ଆମାର କେ ।

ଶୁଭ । (ଶାନମର ହେଇବା)

ମାତ୍ରା । ଆଖି ଶୁଭ ମାନ ତୋମାର ।

ଶୁମି କାନ ଆମାରି ।

ଶୁଭ । ଶୁମି ଆମ ଆଖି ମାନ ।

ଶୁମି ଆମୋ ଆଖି ହାତ,

ଆମ କାହା ପାତି କାହା ଆଛେ ବେ ହାରେ ଧ'ରେ ।

ନାରାମ । ଶୁମି ମହାରକି ମାର ଶୁମି ଶେଷ ରାଧିକାର,
ଆଲୋକେ ପୀଧାର ଶୁମି

ଆଲୋ ଶୁମି ପୀଧାରି ।

ନାରାମ । ଏ ଶିକେତେ ପାହାଡ ଟାଙ୍କର ଏଲେ ଶୁମି
ପାଟି କରେ—ଦିବି ଟାଙ୍କର, ଶୁମି କୋରାର ହାର
ହାର ହାର, ଶୁମି ହେବାର ! ଏ ଶିକେ ସବ ହାର, ମାଧ୍ୟାର
ହାର ମୂଳ-ବରି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପାହାର ହାର ।

ମାତ୍ରା ! କି ହେବେ ?

ଶୁଣ ! ଆ ଗେଲ, ଅହାର କାରେ ଚୌଥିରେ
ଯରଚ କେବ ?

ଜନା ! ଆର ଯରଚ କେବ ; ବୀଚାତେ ପାରଶେମ
ନା, ତାହି ସହାତି—ବିଶିରାଣି ନବ ଗେଲ । (କଞ୍ଚକ)

ନାରାହ ! ଆରେ, କୋପଚିନ୍ କେବ ? ପାହାଙ୍କ
ଟାକୁର କି କିଛି କରିବେ ?

ଜନା ! ପାହାଙ୍କ କଥାର କି କାନ ଦେବ ?

ଶୁଣ ! ଏ ପାରଶେମ କଥାର କି କାନ ଦେବ ?

ଜନା ! ବାବି ପ୍ରାଣ ବୀଚାତେ ଚାନ୍ଦ କି କାନ ଦେବ ?—
ଶୁଣ ! କି ହେବେ, ବଲାଇ ନା ତାନ, ଅହାର କରିବେ
ଲାଗଲି କେବ ? ପାହାଙ୍କ ଟାକୁର କି ରୋଗେବେ ?

ଜନା ! ମେ ନବ ଦେବେ ବୀଲେ ଆହେ—

ନାରାହ ! ସରୁମାରି, ତୁମି ଏହିଥାନେ କଥେକ
ଅପେକ୍ଷା କର—

ଶୁଣ ! ମେ କି ଶୁଣ ! ଅହାର କଥାର ବିଶାସ
କରିବେ ?

ନାରାହ ! ବିଶାସ କରିବାର କାରଣ ଆହେ—

ଶୁଣ ! କାରଣ ଆହେ ! ତବ କି ଅହାର
କଥା ନାହିଁ ?

ନାରାହ ! ଆହାର ବିଶାସ ତାହି !—ହା ଜନାରିନ,
ମେ କି କରିବେ ?

ଜନା ! ଏକବିର ଏହିନି କରିବ—ଏକବାର
ତେବେନି କରିବ—ଏବାର ନୀତ ଶିଖିବ, ଏକବାର
ହାଇ ତୁଳଚ, ଏକବାର ବଳଚ, ହର ହର ବ୍ୟବ୍ସମ, ଏକ-
ବାର ମାଟିକେ ପାଇଁ ଟକ୍କିବ ନୟ ହେବେ—ଯିବିର କରିବେ
ଗ୍ରୂ ଗ୍ରୂ । ଗାଢି ଟୁଳଚ, ହାତ ଛାଟି ହୁଳଚ,
ନିଶାକଟା ବନ ଧନ ତୁଳଚ, ପେଟଟା ନାମିକେ ଆର
ତୁଳଚ, ଯୁଧ ତୁଳଚ, ଚୋଖ ଯୁଧଚ—ଶିବଟାକୁର
ଟକ୍କିବ କ'ରେ କୋପଚିନ୍, ରବା ବିବି ମୁହଁ ହେବେ
ପାଇଁ ଗେହେ—।

ନାରାହ ! ଏତ କାହିଁ ହେବେ ! ସରୁମାରି, ତୁମି
କଥେକ ଅପେକ୍ଷା କର, ଆହି ଶୈସିଇ ତିରେ ଆଶି—

ଶୁଣ ! ମେ କି ଶୁଣ ! ରବା ମୁହଁର୍ତ୍ତା ହେବେ
ପାଇଁ ଆହେ—

ଜନା ! ଆହି, କି ଜାଣା ଗା—ଟାକୁରକେ ହେବେଇ
ଦୀଓ ନା—ବା ହରାର, ଉତ୍ତର ଉତ୍ତର ଦିବେଇ ହେବେ ଯାଦ,
ତୁମି କୋଥାର ଦାବେ ?

ନାରାହ ! ସର୍ବାର୍ଥି ସରୁମାରି, ତୋହାର ଦେବେ
କରିବେ ଶାହିନ କରି ନା !

ଜନା ! ନା ବିଶିରାଣି ! (ହଜନାରିନ)

ଶୁଣ ! ଚାପ କର ଯୁଧ !

ଜନା ! ଓହ ! ତାହିରେ ତ ହୃଦ ହର ତୋହାର
କଥା କଲେ ଆହାର କୋପିଲ ଲେବେ ଗେଲ । ଆହାର
ଅନୁଷ୍ଠାନ ଆହେ, ତାହି ହେବ, ଆହି ତୋହାର କଥମହି
ଦେବେ ଦିବ ନା, ଟାକୁର ବାକ୍ ; ବାବେ, ଅହାର ହାତିବିଲି
ଦେବେ କୁକୁର ଟେଟେବେ । ଟାକୁରର ମାଝୀ ଦେଖିଲେ କୁକୁ
ପାଲାର, ତା ମେ କି କୋଥାକାର ଏବଂ କୋଟା ମୁହଁର୍ତ୍ତୀ
—ନା ଟାକୁର, ତୁମି ଏକା ଯାତ୍ରି । ଆହାରେ ଆହେକ
ହୃଦୟର ବିଶିରାଣି । ତୁମି ବାବ୍, ଆହାର ହାତିପା
ଦେଖିଲେ ବାତି । ଓହ ମେବ, ଟାକୁରେର ନାମ କରିବେ
ରବାବିଲି ବୈଚେ ଟେଟେବେ । ଓହ ମେବ, ଥର ଥର କ'ରେ
ଚାଲେ ଆଗେ । ଆହି ଆର ଥାକିଲେ ପାଇଁ ନା,
ଆହି ଚରେବ, ଆହାର ଗା କୋପଚିନ୍, ଆପ ମୁକ୍ତଚିନ୍,
ହର ହର କରିବେ—ଆହି ବାହାଟାକୁରେର ନାମ କରିବେ
କରିବେ ଯାଇ । ନାରାହ ! ନାରାହ ! ନାରାହ ! [ଅହାର]

ଶୁଣ ! (ଚାଟିଲା ରହାକେ ଦରିଯା) ହା ହମା ! କି
ହେବେ ତାହି !—ତୁମେ ନା କି ମୁହଁ ଗିଛିଲି ?

ନାରାହ ! ପରିଷତ ନା କି ଆର କୋଥେ ଆହାରା
ହେବେ ?

ଜନା ! ଆର ଟାକୁରର ଭାବିଷ୍ୟତିକ ଦେବେ
ଆହାର ଭାବ ଦେବ ହେବ ନା । କୋଶୋତ୍ରେ
ହେବେହେ । ଆହି ଆର ତୋର କଥାର ହିତା ନାହିଁ,
ତାବେ ମୁହଁର୍ତ୍ତା ନାହିଁ । ଲୋଚିନ ଆହାର ହେବେହେ, ମେ
ଶରେ ମହିମ ବିକଲ୍ପିତ ହେବ, ଆର ଆପନାର
ଅମୁଶକାଳ କାଳେ । ତହେ ଆହି ମୁହଁ କରିବାର ଅନ୍ତ
ଅମାକେ ପାଇଁରେ ମିଳେଯ । ଆହାରେର ଅହରୋଦୟ
କରିବେ ତିରକାର ଦେବେହେ । ଚରଣେ ଧରିବେ ମୁହଁର୍ତ୍ତା
ଦେବେହେ । ଏହୁ ! ଏକଟ ସାବଧାନେ ଧାରୁମ—ଆହି
ଆହାର ଯାହି, ଆର ଏକବାର ଆହାରେର ଜଣ ଶାନ୍ତ-
ନାହାନ କରି ଗେ ।

ନାରାହ ! ବାବ୍, ବାବ୍—ଶୈସ ବାବ୍—କିମ୍ବା,
କଥେକ ବଜ ତାରେ ଦୁଲିଲେ ରାଗ ଗେ ।

[ରମାର ଅହାର]

ଶୁଣ ! ଏ ସବ କି କଥା ଶୁଣ ?

ନାରାହ ! ମୁହଁର୍ତ୍ତାରି, ସର୍ବାର୍ଥି ବିପିଲ ଉପହିତ !
ପରିଷତେର କାହିଁ ପରିଷତ ହିଲେଯ, ମକଳ ମନେର
କଥା ତାବ କାହିଁ ଏକାଶ କରିବ । ତୁରେହ ତ ମୁହଁ-
ବାର ! ଆର କର ଦିଲ ଧିରେ ତାବେ ମନେର କଥା
ଗୋପନ କ'ରେ ଆଶିଚି; ଆମାର ଆଚରଣେ, ଆକ-
ରେଖିତେ ମେ ବୋଲ ହର ମନେର କଥା ବୁଝିବେ ଶେବେହେ ।
ତାହି ଆମାକେ ମୁକ୍ତଚିନ୍—

ଶୁଣ ! ବୁଝିବେ ଗେହେ ଥାକେ ଶେବେହେ ।
କାହିଁ ତର କି ?

নাৰু ! কৰ বিলক্ষণ ! সে হেমনই আৰাৰ
মেথতে পাৰে, অমনি শাগ হেবে।

শুকু ! শাগ হেবে—সে কি কথা, হেমন
হেৰবে, অমনি শাগ হেবে ! সুজৰাল ! তবে উপাৰ ?

নাৰু ! নিৰগৱাৰ ! ঘোষিজ্ঞেষ পৰ্যট
প্ৰতিজ্ঞাবল কৰবে না ! তবে উপাৰৰ মধ্যে
এক তুনি ! তোমাই বেথে দৰা ক'ৰে ভৌম শাগ
হৰি না—প্ৰদান কৰে, তবেই মিষ্টাৰ, না হ'লে পৰি-
জ্ঞান নাই ! ওই আসচে সুজৰালি ! শুকুও—
শুকুও !

(মেলখো ধামা ! ধামা !)

শুকু ! আৰি তাকে বহুম কৰবাৰ চোঁ
কৰি, আপনি গাছেৰ আভালে ধৰি—
(মেলখো ধামা)

এলো এলো—(নাৰদেৰ অকৰালে খনন !)

(পৰিতেৰ অবেশ)

পৰ্যট ! ধামা—ধামা—ধামা—ধামা—না, মামা
টিক ঘৰছে ! কে তুনি—হমা না সুজৰালী ?

শুকু ! সে কি এছ ! জোৰে এতই দৃষ্টিশক্তি-
হীন যে, আমি কে, তিকতে পাৰচেন না ?

পৰ্যট ! তিকতে পাৰচি না—ব্যাখ্যাই চিনতে
পাৰচি ন—সাতক-সন্ধ্যাপথ—ৰ'ঁগ মাও আৰাৰ
ধামা কোথাৰ ? বাতকেৰি ! কে তুনি—হমা কি
সুজৰালী ? যদি রূপা হও, তা হ'লে গুলীয়াকৃত-
বাসে বলচি, আৰাম ছেড়ে মাও—যিৰি সুজৰালী
হও, তা হ'লে হাতে ধৰি, আৰাম ধামাকে উপৰে
ধীঁও ! আধিষ্ঠ ধামাকে গোলোকে নিয়ে গোলো-
কেৰ হাতৰা বাইছে বাচাই ! কৰালবনে ! ধীমা
বিহুনে বাতুল-বশ একেবারে নিৰ্বিশ—ধামার
একটু আশ রাখ !— সব ধীও, একটু আশ রাখ !
—আৰি কথাৰ কৰি নৈই—ধামা—ধামা !

শুকু ! আপনাকে কি এখনও খেতে হৈ নি,
জুন, আপনাকৈ আৰাম কৰাই গে।

পৰ্যট ! আৰাম কৰবাৰ আৰি ধামাৰ
হৰচে, পা ধোকে গুন পৰ্যট পিলিয়েছ। শুকু
ধীৰা, তাই সেইটো বেচে গোছে, তাই ইট কথা
হৈৰে বাচাই !—ধামা—ধামা !

শুকু ! ধামাকে একটু হাদে পাৰেন এখন—

পৰ্যট ! ধামা কি এখন অপে আছেন ?
হৰকুমারি ! তবে কি এই অবকাশে একটা গীৱ
হৈতে পাৰি ?

শুকু ! গীৱ না—আপনাকে বত দিন

অহুৰোধ কৰেছি, কিন্তু এক দিনও আৰাম কথা
বাবলৈন না !

পৰ্যট ! আজ্ঞা, আৰি একটাৰ রেবেই বেথা
যাব—কোৱাৰ কাছে বীণা আছে ?

শুকু ! বীণা ?—এনে বেথ ?

পৰ্যট ! না, অভ্যন্তু কৰতে হবে না—ইচ্ছা-
তাপি আছে ?

শুকু ! ইচ্ছা-ভাবা কোথাৰ পাৰ ?

পৰ্যট ! সহা ?

শুকু ! না !

পৰ্যট ! পাথৰবাটি ?

শুকু ! তাই যা কোথাৰ ?

পৰ্যট ! তবে ইট পকল কাটা—এস !

শুকু ! কাটা কি হবে ?

পৰ্যট ! শুৰ বীৰ্যতে হবে !

শুকু ! সেই কষ ! রশ ঠাকুৰ, আমি শুৰে
দিচি !—(কাটা আনিয়া পৰিতেৰে প্ৰণাল !)

(শীত)

ৰেতা শুগে ছিল বালা বিহুমিৰি !

চৰিয় তাহাৰ বড়ই বিচিত্ৰ !

আতিতে ছিল সে কৰ পাদি নাম বৰিপুৰ,

কৰি কঠোৰ তগজা শুচাল মুজা

লক্ষ্মি বিজৰ বাখিল ঘোগমহস্ত ইন্দ্ৰ পৰত্ব !

(নাৰদেৰ অবেশ)

শুকু ! ঠাকুৰ, তকে কৰন !—আৰাম : প্ৰাপ ধাৰা !

পৰ্যট ! সে কি ? এৱাই মধ্যে প্ৰাপ ধাৰে ?
শুৰু চিনতেনৈই প্ৰাপ গেলে আৰাম প্ৰচিন্দেনটা
কৰনে কে ? কি ধামা, গানেৰ তেলোৱা বেৰিয়ে
পঢ়েছ ? এস—ধামা, এস ! এস ধামা, শুৰটো
বীৰ্যত বৈধে নাও, আৰি একটু বোগমহাশ্যা কৰে
ধাও !

নাৰদ ! কৰা কৰ ধামাকী ! নাও—কি
বলবে বল ?

পৰ্যট ! বলু আৰাম কি ধামা ? মুখ তক
কেন ? চোখেৰ কোলে কালিমা কেন ? এমন
সোনাৰ শক্ষতে জটা কেন ?

নাৰদ ! কেন, তোহার কি বলব ?

পৰ্যট ! কি বলবে—কি বলবে ধামা ! কি
বলতে প্ৰতিশ্ৰুত হিলে, কি না বললে কি হবে
বলেছিলে ?

শুকু ! এছ ! আৰাম আপনাৰ অৰ্পণ-
তিথারিলী ! আপনাৰ জোখালৈ শাগৰ জলহীন,

বৰি প্ৰতাশীল হৈ। আহু ! সুজ মাঝীৰ উপৰ কোথা
কোথা ক'ৰে নিজেৰ পৌৰাখালি ক'বলেন না।
আমাৰ প্ৰতি যথা কছৰ—হেবিকে শাপগ্ৰহ কৰ-
বেন না, সুজুমাঝীকে মহাকলকে কলকিবো কৰবেন
না।

পৰ্যট ! কিছু বিতোই হৈব। এ আমাৰ
ক্ষেত্ৰ নহ, এ আমাৰ সত্তা-সীমাৰ। তবে তোমাৰ
অসুহোৱে মাজুলকে ঘোষিত শাপগ্ৰহ কৰলেম
না। বেধ মাঝ, বুঝেছি, প্ৰেমাশৰ্মণি ভূমি অৱেক
দৃঢ় অয়ন হৈছে, দুই দিন পৰে সুজুমাঝী হৈব
তোমাৰ নাবী। কিন্তু দৈন দৈন কলে ভূমি
সুজুমাঝীৰ সহিত উৰাহ-বকানে আৰড় হৈব, তবুহঁ
কেই দেন ভূমি বানৰ-ভাৰ পৰিশ্ৰান্ত কৰ। বেধৰ,
কেমন প্ৰেক অৰ্পণণি—বেধৰ, কেমন প্ৰেম বানৰ-
বকানে বড়ি-পড়িত মূখ-সোৰোৰ্ধা দিচীক কৰে,
বেধৰ, কেমন প্ৰেম বানৰ-ভক্ষে পূৰ্ণশোক-শোভা
বিজড়িত হৈৰে, বেধৰ, কেমন প্ৰেম বানৰ-বকানে
বহু-ক্ষেত্ৰ প্ৰেম কৰে।

মাঝৰ। পাওণ ! আমি একে তোৱ মাজুল
—তাৰ শিক্ষা-ওহ, নিৰপুৰাবে বেলন আমাৰকে
অভিশপ্ত কৰলি, আহিও তোৱে শাপ দিলেম।
আহিও বলি, ৰে মহৎখনে ধৰী হ'বে আৰু তুই এত
অহুৰ্ভূত, এত আৰুবিসুভূত, আমাৰকে পৰ্যাপ্ত অগ-
মানিত সাহিত কৰলি, তুই মেই মহৎ ধন হকে
বকিত হ—তোৱ বৰ্গ-পথেৰ ধাৰ কল ইক।
দেধি, অশ্ৰেবিকেৰ কঠোৱ বোগ-সাধন! আৰাৰ
কেমন ক'বে তোৱ নষ্ট ধন তোকে পুৰু প্ৰেমন
কৰে।

সুজু। আহিও বলি, প্ৰচু-পদে পিতৃপদে
হৰি আমাৰ বতি ধাকে, তোমাৰকে হেল এই
শ্ৰদ্ধিপূৰ্ণ পৰ্যট কৰে; তোমাৰ কঠোৱ প্ৰাণ
দেন বিগলিত হৰ; তোমাৰ নৱনেৰ প্ৰসুত-
কাঠকা দেন জল-বৰ্ষণ কৰে; তোমাৰ কঠোৱ জননেৰ
পশ-পশী, কঠুলতাৰ দেন নৱন-জলে ধৰণী প্ৰাবিত
কৰে।

(বমাৰ প্ৰবেশ)

আহ বমা—আহ, এই তোৱ দুৰবদ্দেতা কঠোৱ
বোগীৰ সমূখে দোঁড়া। তন ঠাকুৰ ! হৰ-আৱা-
বনে দৰি কিছু পুণ্য-সকল ক'বে ধাকি, তা হ'লে
মেই পুণ্যবলে ব'লে রাখি, দেন এই বালিকা—এই

সুজুবালিকা—শ্ৰমে-বশেৰ ধানে তোমাৰ হৰ-
বিহাসদ-হিত নামাৰবনেৰ কাল অধিকাৰ কৰে।

পৰ্যট। হা হা হা, দূৰ পাগলি,—দূৰ পাগলি,
তাৰ কি কথম হৰ ? দায়, তবে আৰি চৰেৰ।
সুজুমাঝী, অৰ্পণাবীৰা মাজুলকে আমাৰ বৰ ক'ৰে
হৈব। যামাৰকে আমাৰ রকমেৰ পাৰিপাটা
হৈছাইও। বালিকে ! লুকাবালে মাতৃক শকে
না। বাও, যথেছু বাও—কুহকাঙ-প্ৰৱোগ কৰ-
বাৰ হৰি অভিজ্ঞাৰ ধাকে, মাজুলেৰ সত প্ৰেমিক
বোগীৰ শকনি কৰ; তাৰ কথগবৎপ্ৰেষ-জ্ঞান
স্বাস্থ্যবলদন কৰাইত ক'বে পাইসেৱ শকে অনল
যুথে সৰৰ্পণ কৰ। এ শূচীযুক্ত অটাৱলি ও
কেৰামালি বেঠনেৰ বোগ্যা নৰ। বোগী ধৰা যাবলা
ত্যাগ ক'ৰে তথগত-ধৰাবাৰ উপায় কৰ। মাঝা,
চারেম—প্ৰেমবিজোৱ হস্তান্তৃত বোগিষ্ঠৰ। কেৱল-
হৰ হয়ে আৰু ক অভিসম্পূর্ণ প্ৰেম কৰা
তোমাৰ তাল হ'লাই।

[শ্ৰদ্ধা]

বমা। (অগত) কৰা বখন কইনি—তথম
কথা ক'ব না। হন কি বলে, বলৰ না, ধৰা পথ
ছাড়ৰ না। দেধৰ, আমাৰ কোথাৰ ধাৰ—
কোথাৰ অৱাৰ তথগবান।

তৃষ্ণী দৃষ্টি

কনিন-পথ।

বমা।

বমা। দেৰাবিদেৱ ! ব'লে দাও, কোথাৰ
যাই, কোথাৰ যেলে দেখা পাই ! আমা হ'তে
আৰ্দ্ধেৰ সৰ্বনাম হ'ল, তাৰ বৰ্গ-পথেৰ ধাৰ কফ
হ'ল ! দেধেৰ, তোমাৰ পুৰো হে বল পেৰোছি,
নে বলেও কি বৰ্গ-ধাৰ তাৰতে পাৰব না ? কেম,
পাৰব না—কোনু বিষকৰ্ষা কোনু বজে তাৰ কৰাট
গড়েছে বে, তব বৰ্গ বলে তাৰে ভাসা না যাব ?
দেৰাবিদেৱ ! ব'লে দাও, কোথাৰ ধাৰি—কোথাৰ
যেলে আৰ্দ্ধেৰ দেখা পাই।

(অনাদিন ও সমিতাৰ প্ৰবেশ)

সমিতা। বিদিবালি ! আমি তোমাৰ সহে
ধাৰ।

କଥା କବ । ଅନ । 'କେବ ତାହି ଜନାର୍ଦନ !'—ମନ୍ତ୍ରର କାହେ ଆକବି ?—'ତୁ ମି ମନ୍ତ୍ରେଇ ଧାରବ ।' ପିଲିବାଟିର କାହେ ଯାବି ? 'ତୁ ମି ମନ୍ତ୍ରେଇ ଧାର ।' ମେଥ, ମନ୍ତ୍ରର କାହେ ସାମନ୍ତି—'ନା ।' ତାର ମନେ
କଥା କମନି—'ନା ।'

ଶ୍ରେଷ୍ଠକଣ୍ଠ । କହି ତୁମ, ଆର ଏକବାର ତମ ।
ତୁମ ତୋର କତ ବଳ ଦେବେହେ ।

ଅନ । ସମକେ ଆମି ମୁଠୀର କେତରେ ପୂରେହି ।
ଶ୍ରେଷ୍ଠକଣ୍ଠ । କହି, ଆର ଏକବାର ବଳ ଦେବି,
ମୋଖ କୁଳେ ବଳ ।

ଅନ । ବଳ ।

ଶ୍ରେଷ୍ଠକଣ୍ଠ । କେବ ତାହି ଜନାର୍ଦନ ।

ଅନ । ତୋରେ ହି ଆମି ହେତେ ବି ।

ଶ୍ରେଷ୍ଠକଣ୍ଠ । ତା ହଲେ ପାଲିବେ ବାହି ।

ଅନ । ହି ବରତେ ବାହି ।

ଶ୍ରେଷ୍ଠକଣ୍ଠ । ଧରା ନା ମିଳେ ଧରେ କେ ? ପାହାଡ଼େ
ଝାଲେ ତୁମ, ଆମି ଉଡ଼ି ଆକାଶେ । ତୁ ମି ଗେଲେ
ବୀବନେ, ଆମି ପାଲାଇ ପ୍ରକାଶେ ।

ଅନ । କି, ତୋର ଏତ ବଢ ପର୍ଦା ? ମେଥ, ମନ୍ତ୍ର,
ମନ୍ତ୍ରକେ କେଲେ ଆମି ଇଶ୍ଵରୋକେ ଧାର ।

ଶ୍ରେଷ୍ଠକଣ୍ଠ । ଆମିଓ ତା ହଲେ ଅବଲୋକେ ଧାର ।

ଅନ । ଆମିଓ ଅବଲି ପୋଲୋକେ ।

ଶ୍ରେଷ୍ଠକଣ୍ଠ । ଆମିଓ ଅବଲି ପ୍ରବଲୋକେ ।

ଅନ । ମେଥ ପାଲୀବୀ—ବନ ! ତା ହଲେ ଆର
ଆମି ତୋର ସ୍ଥ ଚାଇଁ ନା, ଆମି ଏବେବାରେ ତାର
ହକକାଟି କଲନ ଲୋକେ ଧାର ।

ଶ୍ରେଷ୍ଠକଣ୍ଠ । ଏକ କାଟି ଖଗରେ ସେ ପାଖାଲୋକ ।
ଅନ । ତା ହଲେ ଆମିଓ ପ୍ରବଲୋକେ ଧାର୍ଯ୍ୟ ।

ଶ୍ରେଷ୍ଠକଣ୍ଠ । ଦେଖାନେ ସେ ନଗତେ ଆହେ ।

ଅନ । ତୁବେ ଆମି କେବାଓ ଧାର ନା, ଆମି
ଧରେଇ ଧାରବ ।

ଶ୍ରେଷ୍ଠକଣ୍ଠ । ଏତ ମୁଠୋରୁଟି କ'ରେ ଧରେ ତ ଆବାର
କିମତ ହଲ । ତମ ପିଲିବାଟି । ଆମରା ଧରେ ଧାଇ ।

ଅନ । ମେଥ, ମନ୍ତ୍ରକେ, ମେଥ, ଜନାର୍ଦନ ! ତୋରା
ଧାରାକେ ପାଗଳ କର ।

ଅନ । ତା ହଲେ ଆମାର ମନେ ଏଥ ।

ଶ୍ରେଷ୍ଠକଣ୍ଠ । ତା ହଲେ ଆମାର ମନେ ଏଥ । ନିଜେଇ
ଧାର, ଓ ଆବାର ପାଗଳ କରବେ କି ।

ଅନ । ନାହ, ଏଥ ।

ଶ୍ରେଷ୍ଠକଣ୍ଠ । ନାହ, ଏଥ ।

ଅନ । ଅମ କ'ରେ ଟୋମାଟାମି କେବ । ତୋରା
ମନେ ଆମାକେ ହିକେ ହକାଗ କ'ରେ ନେ— ଆମାର
ଧରେ ଦେବୁ ।

୧୩୬—୧୫

ଶ୍ରେଷ୍ଠକଣ୍ଠ । ଧେବ ତାହି କାହା—ଆର ତ ହାତରେ
ହୁଲି ହୁଲେ ମେଥ, ତୋଳା ହାତୁର ହୋଟ ହାତରେ
ହୁଲିର କୋଥାର ପୂରେ ଦେବେହେ ।

(ରହାର ହାତ ଧରିବା ମେତ)

ନାମ ଦେଲି ତାଙ୍କ ନା ମହେବ ।

ତୋଥାର ହଥାର କଣୀର କୁମର କରାର ଆମାର ।

କି ହେ ପରେ ।

ଆହୁଳ ପ୍ରାଣେ କହିଲେ କଥା ପ୍ରାଣେର ମାଥ ପାଇଁ,
ମହଲ ତୋରେ ତାହି,

ଆହୁଳ ପ୍ରାଣେ ମୂରି ମାନେ ହୋଇବ ବିଲାଇଁ ।

ଆହୁଳ ପ୍ରାଣେ ମୂରି ମାନେ ହୋଇବ ବିଲାଇଁ ।

ତୁ ତ ତମଲେ ମା କାମେ,
ତୁ ତ ତମଲେ ମା ହୁଲ ଲାଗଲ ନା ପ୍ରାଣେ,
ତରେ କି ଏବନି କ'ରେ ପୂରେ ପୂରେ ନିବ ଧାରେ ହେ

ହିଗରା ।

ହିହି ହେ ଅଭା ବରେ କରେ ହିରେ ମେଥୋତ କେବ

ବିଲାର ।

ମେଥୋତେ । ହର ହର ବୋଦ୍ୟ । ହର ହର ହର
ବୋଦ୍ୟ ।

ଅନ ଓ ଶ୍ରେଷ୍ଠକଣ୍ଠ । ଏହି ଗୋ ପିଲିବାଟି!

(ପଟକେପ)

ଚତୁର୍ଥ ଅଙ୍କ

—*—

ଶ୍ରେଷ୍ଠକଣ୍ଠ

ଅଧିତାକା-ପଥ ।

ପରିତ ।

ପରିତ । ହର ହର ହର ବୋଦ୍ୟ । ହର ହର ହର
ବୋଦ୍ୟ । ଆମେ ହର, ଆବାର ମେହି ଅଧିତାକା—
ସୁରେ ପୂରେ କିମେ କିମେ ଆବାର ମେହି ଅଧିତାକା ।
ଅନାହାରେ, ଅନିର୍ବାକ, ପଞ୍ଚବିଶ ଦିନ ଅବିଭାବ ପରମପରା—
ଟନେର ପର ଆବାର ମେହି ଅଧିତାକା । କୋଣା ହର
କୋଣା ଧର୍ଯ୍ୟ କ'ରେ ପଞ୍ଚବିଶ ଦିନଶାଲୀ ଉତ୍ସବରୀର ପର
ଆବାର କି ମେହି ଅଧିତାକାର କିମେ ଅବେଳେ ? ମେହି
ମରମରୀର ଶୀତଳରୀ ଏ ଶଳିତ-କୌଣସି ଅଧିତାକାର
ହାତ ହାତେ କି ଆବ ଆମାର ନିଜାର ନାହିଁ । ଏ
ଅନବିଭାବ ମୋଳୋକର୍ମରୀର କୋଟି କୋଟି ପରେ

ଆରତ କିମ୍ବା ଏହି ଏକ ଅଧିକାରୀ । ଯୁଦ୍ଧ ହୁଏ, ଆର ଆଦି ହିଟିବ ନା । ଟେଟୋ ଆର ନାଥା କରିଲେ ଶାରୀର ନା । ଆର ଆଦି ହିଟିବ ନା ; ଆର ଯିହାମିହି ପରିଚାଳନା ମେହେବ ଅହମାର ଆନନ୍ଦ ନା, ପ୍ରାଣ ଆମାର ଶାନ ଦେବ ନା, ପରମାନ-ହିନ୍ଦୀରୀ କତକ ପଳ୍ଲେ ଜର୍କିର ଅନ୍ତିମ କରବ ନା । ଆଦି ଏହି ଅଧିକାରୀଙ୍କୁ ଧାରିବ । ଏହି ଅଧିକାରୀର ସେ ବିଶ୍ଵାସ କିମ୍ବା ଯୁଦ୍ଧକିମ୍ବା ପରିଚିତର ଉତ୍ସାହିତୀ ଶୋଭାବର୍ଯ୍ୟରେ ଆମାର ସମ୍ବନ୍ଧ ପ୍ରସର ଆମାର ପାଦରୀ ହିରେଛି, ସେଇ ବିଶ୍ଵାସ ଆମାର ଆମାର ସମ୍ବନ୍ଧ । ସେ ଅଧିକାରୀ, ଆମାର କଳ ଦେ, ସେ ଅଧିକାରୀ, ଆମାର କଳ ଦେ, ଆର ଆର ଅଧିକାରୀ ଆର—ଆର ତୋର କୋମେ ଦାଖି ଧାରି—ଆର ତୋର ତୁମାରୁବଳ କୋମେ ଆହେ ଅନନ୍ତ ଶରନେ କରେ ଧାରି ।

(ଶରନ)

(ବେଶବୋ ଶିଳ୍ପ)

ମେ ସେ ହଜିଲେ ଗେହେ ହୁଲ ।

କି ଲାହେ ଆର ଧୀରି ଶାନ କରି କାମେର ହୁଲ,
ହିକେ ହଜିଲେ ଗେହେ ହୁଲ ।

କରେ ବାବା ରେ ! ଆମାର ଗାନ ବେ ! କି ମର୍ଜନ୍
ମେଥେ ହାବେ ଆମାର ପାଠିରେ କଗନନ୍ ! ଏଥିମେ
ପାର୍ଥରେତ ଗାନ ଗାନ ! ଟୋକୁର, ଆମାର ଶୂଳେ ଦାନ,
ଦୂରର୍ମଳେ ଶତ ଶତ କର, ସେ କୋଣାଳିଲେ ସମ କର
କରେଛିଲେ, ତାହି ଦିଲେ ଆମାର ପୁଣିରେ ଘାର । କିମ୍ବା
ଅକ୍ଷ ସତ ହକର ପାତି ତୋମାର ଭାଗାରେ ଆହେ, ସବ
ଆମାର ମାଧ୍ୟାର ଢାଳ । ତାତେ ଓ ଆଦି ମରହିବ
ଯାଇବ । ମା ପାରି, ଆର ଆମାର ତୁମି ନିମ୍ନୋ ନା, ମା
ପାରି, ଆର ଆମାର କଥା କାହିଁ କୁଳୋ ନା । ତୁଲେ
ଶତ—ଶର୍ଣ୍ଣ ହାତେ ଗାନ ଶୂଳେ ଶତ । ଏକ ଗାନ-ଧାର-
ଆହାରେ ତୁମି ତିରୁମେ ତୁଟିଲିଲେ, ଆର ଆମାର
ଶେଷନେ ସହଯ ଗାନ—ଶତ ଗାନ—କୋଟି ଗାନ—
କେବଳ ଗାନ ! କଗନନ୍ ! ଅନାହାରେ ମେହ କର୍ଜିରି,
ଆଦି ଚାନ୍ଦକିହିନ ; ଲିପାଶାର ତାତୁ ଶକ, ଆଦି
ବାହୁଦିକିହିନ । ଏହ ଅନ୍ତରୀତନାର ଆଜି ତୋମାକେ
ଭାବିତ । ଆଜି ପୋନେଇ ବିନ ତୋମାର ଆର୍ଦ୍ଦା ହାତେ
ବର୍କିତ । ଟୈର୍ପ, ରକ୍ତ କର—ଟୈର୍ପ, ରକ୍ତ କର !

(କଳ ଓ ଅଳ ଲୈଇଥା ବାଲକବେଶେ ଲଲିତାର ପ୍ରବେଶ)

ଲଲିତା । (ଶିଳ୍ପ)

ମେ ସେ ହଜିଲେ ଗେହେ ହୁଲ ।

କି ଲାହେ ଆର ଧୀରି ଶାନ କରି କାମେର ହୁଲ,
ହିକେ ହଜିଲେ ଗେହେ ହୁଲ ।

ମେ ସେ କୋଥାର ଆହେ କଲେ ନା କାରେ,
ବେଳୋର ଦୂରମ କିମ୍ବର କାରେ କୋନ୍ ପଥ ଧରେ,
ତାହି କି ଆଜୀ ତୁବିଲେ ଗଲା ଭାଗତେ ଟାନେ ପାଇ
ନା କୁଣ୍ଡ

ମିନି ଶୂତୋର ଗୀରୀ ଶପିହାର—
କରନ-ରତନ ମୁଖ ନାହିଁ ମେଥେ କେ ବାହାର,
ମେ ସେ ଆମେବେ କଲେ ଅଳୋ ନା ଗୋ,
କଥାର କଥାର ତୁଳ ।

ପର୍ମିତ । ଆହେ ମର୍ଜନ ! ଏଠା ଆବାର କେ ମେ
—ଯୁଦ୍ଧ ହକ ହାତି, ମୁଖ ଧୁବେ ପାତେ ଧାରି ।

ଲଲିତା । (ଅଗ୍ରମର ହୈଥା) ଟାକୁର, କି
କଳ ଥାବ ।

ପର୍ମିତ । କେ ତୁହି ?
ଲଲିତା । ଟାକୁର, ତୁମି କାହିଲେ ?—ଆ
କେବୋ ନା, ଏହି କଳ ଥାବ । ଟାକୁର, ମୁଖ ତୋର
ଏହି ମେଥେ, ଆଦି ତୋମାର କଥା ତୁଟିତଳ କଳ ଏମେହି
ପୁଣିତ କଳ ଏମେହି ।

ପର୍ମିତ । କେ ତୁହି ଆଗେ ନା ବଶୁଳେ ଆମ
ମୁଖ କିମ୍ବା ନା, କଳ ଥାବ ନା ।

ଲଲିତା । କବେ ଏହ ଆର କଳ ତୋମା
ପାରେର କାହେ ରଇଲ—ଆଦି ଚାରେ ।

(ପ୍ରଥାନ)

ପର୍ମିତ । ହ—ହ ହରେ ହା । (ଚାରିଦିନେ
ଚାହିଯା) ମତା ମତାହି ଗେଲ ନା କି ? (ଟୈଟି
ଚାରିଦିନିକ ଅର୍ଥେମ କରିଯା) ମତା ମତାହି ଗେ
ନା କି ?—ରମି ର—ଓ ବାଲକ ! ତୋର କଳ ହିରିଲେ
ମେ ହା ! ଶାଶ୍ଵତ ବ୍ୟଥରେ କଟୋର ତପକାରୀ ମେ କୁ
ପେଯେଛି, ତାତେ ଆଦାଯ କଳ । ଓରେ—ଓରେ—
ଆରେ ମର୍ଜନ, ଏ ବାତାମେ ମିଲିଲେ ଗେଲ ନା କି ?—ତୋର
ଆର କେତେ ନର, ଓଟା ଅଧିକାରୀ !—ରମି ର
ଅଧିକାରୀ ! ଆର ଏକବାର ମେହି ମେ; ଆର ଏହ
ବାର ଆମାର କାହେ ଏମେ ବଶ—ଟାକୁର, ଏହି କ
ଥାବ ।—ତାନା ହାତେ ଆଦି କିମ୍ବୁ ଘାବ ନା, ହେତେ
ଦେ—କେଲ ଦେବ । ତୁମି ବେ—ତୁମି ବେ
କବେ ରମି, ତୋର କଳେର ମକା ବକା କରି । (କ
ବେଲିକେ ଉଚ୍ଛବି)

(ଅନାର୍ଦ୍ଦମେର ପ୍ରବେଶ)

ଆହେ ମର୍ଜନ, ଆଦାଯ ଏକଟା ମେ ବେ ! ଏଠାର ଆଦା
ଚାହୋ-ହାତା ! ଏଠା ଆର କିମ୍ବୁ ନର, ଏଠା ଅଧିକାରୀ
ନିଃ ।

କଳା । ବଲେ ତୁମି କାହିଁ, ତୁମି କାହିଁ ? ସହ
ଦତ କିମ୍ବାବେ, ସହଦ ଦିନ କିମ୍ବାବେ, ସାଧୁଦର କିମ୍ବାବେ

ପରିବାର କୀର୍ତ୍ତାବେ; ଆଦାର ବଳବେ, ହା ଗା ତୁମ୍ଭି
କୁଟୁମ୍ବ ମେଥେ ଯିବେ କୀର୍ତ୍ତାବେ, ଦୁଇବେ କୀର୍ତ୍ତାବେ,
ହେଲେ କୀର୍ତ୍ତାବେ, କେତେ କୀର୍ତ୍ତାବେ; ଆଦାର କଥାର
କଥାର ବଳବେ, ହା ଗା ତୁମ୍ଭି କୀର୍ତ୍ତାବେ ।

ପରିବାର ଏକଟା ସ୍ଵାଧିମେଦେଖଚି—ଏକଟାକେ ଗାନ୍ଧି
ହେଇ । ତବେ କଥାଗଲୋର କୁରେ ଥାବ । ହେଲୋଟା
କଥା ନା କହିଛି ! ବଳ ଓରେ ବାଣକ, ଏକଟା
କଥା ଶୋନ ।

ଜନା । କି ଗା !—କେ ଗା ତୁମ୍ଭି ? କି ବଳଚ ।

ପରିବାର ଏକିବେଳେ ଆର ନା—ଓଡ଼ିଆ ଧେବେଇ
କି ବଳଚ ବଳ୍ଜେ କୁନ୍ତି କି ?

ଜନା । ନା ବଳ୍ଜେ ଆମି ଥାବ ନା ।

ପରିବାର ଆରେ ମ'ଳ ! କାହେ ନା ଏବେ ବଳ
କି ? ଆଦାର ପଶେଇବେ ଥାବ ।

ଜନା । ଆଦାକେ ଆପେ ନା ବଳ୍ଜେ ଆମି
ଥାବ ନା ।

ପରିବାର ଆରେ ମ'ଳ, ଏ ତ ବିଷବ ଜାଳା ଗା !
ହର୍ଷାଳୋକେର କି ସବ ବେରାଙ୍ଗା ? ଆରେ ଗେଲ,
ଶୋନ୍ତନା !

ଜନା । ଆମି କୁନ୍ତବ ନା ।

ପରିବାର ମେଥ, ଚଲେର ଝୁଟି ଥିବେ ବାହେ ଏବେ
ଶୈଳୋର ବଳ୍ଚି ।

ଜନା । କହି, ଶୋନାও ହେବି, ଏହି ଆମି
ପାଲାଶୁନ—କେମନ କ'ରେ ଶୋନାବେ, ଶୋନାଓ ନା ।

[ଅଛାନ ।]

ପରିବାର ଓରେ ଯାମ୍ ନି ଥାମ୍ ନି, ଶୋନ୍ତବଳ୍ଚି—
ଶାନ୍ । ହିନ୍ତି କ'ରେ ବଳ୍ଚି, ହାତ ବୋଡ଼ କ'ରେ
ଝୁଟି, ଶୋନ୍ତ । ଓରେ ଭାଇ ! ଦୟା କ'ରେ ବାନ୍ଦୁର
କେଟା କଥା ଶୋନ୍ତ ।

(ଅନାଦିନେର ଫୁଲ ଏବେଶ)

ଜନା । ମାଉ, କି ବଳବେ ବଳ; ଏହି ତୋହାର
ତେ ଏମେହି, କି ବଳବେ ବଳ । ଏହି ମାଉ ଆଦାର
ଟି ଥର, ଥିରେ କି ବଳବେ ବଳ । ଆମି ହିନ୍ତି
କରନ୍ତେ ପାରି ନା ହାତୁବ ।

ପରିବାର ଏଥାନେ ଗରନେର କେଉ ନା, ତା କି
ନି । ସେଟାକେ ଏହନ କ'ରେ ହିନ୍ତି କରିଲେ ବୋଥ
କିମତ ।—ନା, ଆର ତୋର ଝୁଟି ଥରବ ନା, ଆର
ତେ କହି କଥା ବଳବ ନା—ତୋରେ କେବଳ ଆମର
ବ ।—ମେ ବ'ଳ, ଏହି ବା ।

ଜନା । ମେଟା ମେଟା କରଛିଲେ—ମେଟା କେ ଗା ?

ପରିବାର କଥା ବଳିମ୍ ନି ତାହି
ମେଟାକେ ତୋର ବଳନ ଏକଟା ନିରିବ । ଆଦାର
ଏମେ ଅଳ ବିଯେହେ । ବିଷ ଆମିର ଏମନି ପାଥର
କହି କଥାର ତାରେ ଦୂର କ'ରେ ବିଯେହେ ।

ଜନା । ତା ଏ କଳ ଆଦାର ବିଷ କେମ୍ ?

ପରିବାର କେମ୍ କରି—ନେ, କଥା
କ'ମନି, ଚୁପଟି ଯେବେ ବ'ଳେ ଏହି କଥ ଥା ।

ଜନା । ଆମେ ବଳ—ନା ବଳ୍ଜେ ଥାବ ନା ।

ପରିବାର ବେଶ ଭାଇ ! ଆମି ବକ କୋପର-
ବକାବ । ଆଦାର କଥା କଟାଇଲେ ମହା କୋଥ
ବାଢି । କଥା କ'ମନି, କଳ ଥା ।

ଜନା । ନା ବଳ୍ଜେ, ଆମି ଥାବ ନା ।

ପରିବାର ତବେ ଦୂର ହିଁବେ ଥା । (କରାରିର
ପ୍ରହାନୋପତ, ପରିବାର ହାତ ବରିଯା) ଭାଲ ବଳଟି;
ତା ହଲେ ଥାବି ତ ?

ଜନା । ଆମେ ବଳ । ନା ବଳ୍ଜେ କିଛୁ ବଳକେ
ଥାବ ନା ।

ପରିବାର ମେଥ, ଏକ ଏକବାର ହିଁବେ ହକେ, ତୋର
ଦୁଃଖାତ କରି । କିନ୍ତୁ କି ବଳବ, ଆଦାର ବର୍ଣ୍ଣ ଚର୍ଚ
ହେବେ । ତବେ ଶୋନ୍ତ ଆଦାର ବର୍ଣ୍ଣ ଥାଣକ ! ଶୋନ୍ତ,
ଆମି ପୋବେରେ ଦିନ ନିରାହାର ।

ଜନା । ତବେ ଏ କଳ ଆଦାର ବିଷ କେମ୍ ?

ପରିବାର ଆମି ଏ କଳ ତଗବାନକେ ନିବେଳନ
କରନ୍ତେ ପାରିବି ନା । ବେଶ ଭାଇ, ଆଦାର କାନ ବେ
ବିହ ତୁଳିବେ । କାହେଇ ଆଦାର କଥା ବିଷମିଶ୍ରିତ ।
ବିଦେହ କରେ ତଗବାନ ଆଦାର କାହିଁ ଆମାତେ
ତାଣିକ ନା ।

ଜନା । କେଳ, ତୋହାର କଥା ତ କହ ମିଟି, ଏହା
କଥାର ତଗବାନ ଏଳେ ନା । ତୁମ୍ଭି ତଗବାନକେ
ତାଣିକ କର ।

ପରିବାର ତଗବାନକେ ତାଣିକ କରି ବିରାହମ ?

ଜନା । ତାଣିକ ତ କରେଇ ରେଖେ, ତା ଆଦାର
ବେଶ ଥାମ୍ବଲେ କି ହବେ ? ଯାଦି ଥାମ୍ବ ନା କର ତ
ଏକଟା କଥା ବଳି । ବୋଥ ହା, ତୁମ୍ଭି ତାରେ ତଗବାନ;
ଦେ ତୋହାରେ ଚାଇ, ତୁମ୍ଭି ତାରେ ତାଣିକ କରେଇ ।
ନିରପାର ହବେ ଦେ ତୋହାର ତଗବାନକେ ଧରେଇ ।
ହାତ-ପା-ଦୀର୍ଘ ତଗବାନ ଆର ତୋହାର କାହେ ଆମାତେ
ପାରିବ ନା । ଏହନ କ'ରେ କରିଲ ଯାଇଛ ?

ପରିବାର ଆମି କି ଆର ଆହି ରେ ବୋକା
ହେଲେ ? ଆମି ଧାର୍ମକୁ କି ଆଦାର କାହେ ହାତାଟେ
ପାରିବିଲ ? ମେଥ, ତୋକେ ମେଥେ ଆର ଏକବାର
ମେଟାକେ ମେଥକେ ହିଁବେ ହକେ । ମେଟା ଆଦାର ଆମି
କାହିଁଯେହେ; କାହିଁଯେ ଆଦାର ବଳେ, ହାଗା, ତୁମ୍ଭି
କୀର୍ତ୍ତା ।

(ଶଲିତାର ପ୍ରବେଶ)

ଆର ଆର ତାଇ ଆର, ଆର ତୋରେ ତାକାର
ନା, ଆର ତୋରେ କୁଟ କଥା ବନ୍ଦ ନା ।

ଶଲିତା । କି ଠାକୁର ? ଆବାର କୁଟି କୌଣସି ?

ପରିଷକ । କୁଟ ଶୋନ, ଅମଳି ।

ରମା । ତୁହି କୌଣସିରେ ପେହିମ, ଆବାର ଏଥେ
ବଲାଚିନ୍ କୌଣସି ? ଦେଖ ଠାକୁର, ତୁମି ଓ ମୁଁ କଥା
ବରୋ ନା ।

ଶଲିତା । ଠାକୁର, ଆମି ତୋରାର କୌଣସିରେ
ପେହି ?

ପରିଷକ । ନା ନା, ତୁହି କେନ ?

ରମା । ତବେ କେ, ବଳ ତ ଠାକୁର, ଆମି ତାରେ
ମେହେ ଆମି ।

ଶଲିତା । ବଳ ତ କେ, ଆମି ତାରେ ଦେଖେ ନିରେ
ଆମି । ଆମଲେ କି ହକମିସ୍ ଦେବେ ?

ପରିଷକ । ତା ହ'ଲେ ତୋରେ ଭଗବାନେର କାହେ
ନିରେ ସାବି ।

ଶଲିତା । ଭଗବାନ୍ ! ଓ ସାବା ! ମେ ଆବାର
କି ?

ପରିଷକ । ମେ ହେ କି, ତା ବନ୍ଦାର ବେ ନାଇ;
ମେ ବଡ ଶୁଭର ।

ଶଲିତା । ହି ଗା, ମେ ଏହ ମତ ଶୁଭର ?

ରମା । ମେ ସାବା ହୁନ୍ଦାର, ସାବା ବଡ ।

ଶଲିତା । ହି ଗା ମେ ଏହ ଗଲା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ହବେ ?

ପରିଷକ । ମୂର ବିନ୍ଦର ହଲେ ! ଏ ଦେ ଅଭୁତ ।

ଶଲିତା । ଓ ହରି ! ଠାକୁର କାଣା । ଆର
ତାଇ ! ଆମାର ତବେ ଚାଲେ ଥାଇ । ନା ଠାକୁର !
ତୋରାର ଭଗବାନେ ଆବାର କାଳ ନେଇ । ତାଇ,
ପାଶାଇ ଆର, ଠାକୁରେର କାହେ ଥାକଲେ ଛୋଟ ହରେ
ବାଦି ।

[ଜାନ ଓ ଶଲିତାର ଜ୍ଞାନ ପ୍ରହାନ ।]

ପରିଷକ । ଆମେ ହଲ । ଆବାର ଗେଲ ବେ ଦେ !
କରେ, ଆର ଏକଟା କଥା ଶୋନ । ତବେ, ତୋରା ହୁନ୍ଦାର
ବଢି ବଡ, କରେ, ତୋରା ଭଗବାନେର ଚେବେ ବଡ,
ଶୋନ, ଏହ ବଳ ନିରେ ଥା । ଆମି ଶୁଦ୍ଧାର୍ଥ, ହୃଦ୍ରାର୍ଥ,
କରେ ।

(ସାମକବେଶ ରମାର ପ୍ରବେଶ)

ରମା । ଆର ଓଡ଼େ, କରା ଆର ଆମଟେ ନା ।
ତୋରାର ମଦାର ବଡ ଭଗବାନ୍କେ ଘରେ ଦେବେ ହେଟି
କରଲେ, ଓରା ଆର ତୋରାକେ ବିଦ୍ୟାନ କରବେ କେନ ?

ପରିଷକ । ଅଁ, କେ ତୁମି—କେ ତୁମି ? (ହୃଦ୍ରାର୍ଥ) କହା !

ରମା । ରମା କେ ଠାକୁର ?

ପରିଷକ । କେ ତୁହି—କେ ତୁହି ?

ରମା । ଆମି ବାବଲ ।

ପରିଷକ । ତୁହି ବାବଲ—ତୁହି ଆବାର ହୁଏ ।
ଦେଖ, ତୋରେ ଆମି ଏକ କଥା ବନ୍ଦହି, ଆମି ମାମେ
କରବ ନା ।

ରମା । ହି ! ବାବଲ କି ମାମେ କରେ ? ବାବଲ
ବେ ନା କରେ, ତାରେ ଆମି ଏକ ଭାବଦାମି ।

ପରିଷକ । ଆବାର ମେହି କଥା । ମତ୍ୟ କରେ
ବଳ, ତୁହି କେ ? ନା ନା, ତୁହି ବାବଲ । ତୋର ଚରେ
ଅଳ—ତୁହି ସଥାର୍ଥି ବାବଲ !

ରମା । ଆମି ତ ବାବଲ, ତୁମି କୌଣସି କେନ
ଠାକୁର ?

ପରିଷକ । ଆବାର କଥା ? ଦେଖ, ବାବଲ, ଆମି
ପୋରେରୋ ଦିନ ଅଭିନନ୍ଦିନୀ । ଆବାର ଦିନ ଅନ୍ତରେ
ବରି, ବରି ଅନନ୍ଦାରେ ବରି, ତା ହ'ଲେ ତୋର
ଅଭିନନ୍ଦାର ପାଞ୍ଚକୁ ହବେ ।

ରମା । ତବେ ଏହ ଠାକୁର ! ତୋରାର ପାହେଦ
ଦେଖ ଖାତାହାଇ ।

ପରିଷକ । ପାହେଦ—ପାହେଦ ? ଦେଖ, ଆମି କଲ
ତୁଳାତେ ପାରବ ନା ।

ରମା । ମେ ତୋରା ଇଚ୍ଛା ।

ପରିଷକ । ଇଚ୍ଛା—ଇଚ୍ଛା ? ଇଚ୍ଛା ବୁଝି ବାବଲ
ନାହିଁ ।

ରମା । ମେ ତୁମି ବଳତେ ପାର । ଏ କି, ଏ କି
ପେଲେ କୋଣା ?

ପରିଷକ । କଳ—ଫଳ ! କହି ବଳ, କୋଣା ଫଳ ?
ଦେଖ, ରମା, ନା ନା ତୁହି ବାବଲ ।

ରମା । ତୁମାଟା କେ ଠାକୁର !

ପରିଷକ । ଦେଖ ବାବଲ ! ଏହ ଏବଳ କଳ, ଆମି
ଭଗବାନ୍କେ ନିରେନ କରାତେ ପାରି ନି । ଦେଖ,
ପୋରେର ଦିନ ଆମାର ପୂଜା ହାବି । ଏବାନକାର
ଜଳ କୌଟ, ହୁଲେ କୌଟ, ଏଥାନକାର ବିଦ୍ୟାନାମେ ବଡ ବଡ
କୌଟ ।

ରମା । ମତ୍ୟ ! କହି, ଆମି ତ କଥନ ଦେଖି ନି
ଠାକୁର । ଆମି ଶୁଭାର କରି କଳ କରି ରେଖେଇ ।
ତବେ କି ତାତେ କୌଟ ଆହେ ! ଦେଖ ଦେଖି ଠାକୁର, ଏ
କଲାତେ କି କୌଟ ଆହେ ?

ପରିଷକ । ଏଥବେ ଆବାର କାମଜା ତେଜେ ।
ଏଥବେ ଆମି ଦୁଖାତେ ପାରବ ନା ।

ରମା । ତବେ କାମଜା ତୋରେଇ ଭଗବାନେର ଶୁଭ

କହ ଦିଲେମ, ତା ହୁଲେ କାହାକେ ଏତ କହି ଦିଲେ
ହେଉ ନା !

ପରିଚିତ । କି ବଳି—କି ବଳି ? କେ ତୁହି
—କେ ତୁହି ? ମେଥ—ରହା, ନା ନା ବାବଳ, ତୁହି
ଆମାକେ ମୁଖ୍ୟା କହାକେ ପାରିଲି ?

ଅବା । ରହାଟି କେ ଠାକୁର, ଏକଶାବାରୀ ରହା
ରହା କରଚ, ଲେ ତୋହାର କେ ? ତୋହାର ରହା ରହା
କବଳ ଆମାର ରହା ହେତେ ଇଛା ବାବେ ।

ପରିଚିତ । ତାହି ହ, ତାହି ହ, କିନ୍ତୁ ମେଥ ରହା,
ତୁହି ଆମାକେ ଆବେଶ କରିଲି, ଆମି ମାତ୍ରର
କାହାତେ ପାରିବ ନା ।

ଅବା । ବାବଳ କରା ତୋହାର ଟିଙ୍କା, ଆମେଣ
କହା ଆମାର ଇଛା ; ତୁମି ନା କୁଳଲେଇ ତ ଗାର ।

ପରିଚିତ । ତବେ ହେ ରହା, ଆମାର ଶାବି ମେ—
ହେ ରହା, ଆମାର ର୍ଥା-ପଥର ସାର ଦେଖିବେ ମେ ।

ଶ୍ରୀତୀର୍ଥ ମୃଦୁ

ବନମଧ୍ୟ କୁଟୀର-ମୃଦୁ ।

(ଜନାର୍ଦ୍ଦିନ ଓ ଲଗିତାର ପ୍ରବେଶ)

(ଶୀତ)

ବଳ ଦେଖି କେ ଏମେହେ ।
ବେ ଆସିବ ନା ଆଶିବ ନା କ'ରେ,
ଅନେକ ଦୂରେ ପା ଦିଲେହେ ।
ବେ କହିବ ନା କହିବ ନା କ'ରେ
କହିତେ କଥା ଦେବ ନା କାବେ,
ଆମନ ହମେ ସାବେ ତାରେ, ହମେର ବୀରନ ଧୂଳେ ଦେହେ ।
ବେ ଦେଖି କିଲେ ଯାଏ ମୋ ଜଳେ,
ନା ମେଥିଲେ କାଲେ ନାରୁ-ଜଳେ,
କାହେ ଖେଲେ ଧୂରେ ନରେ ଯାଏ,
ମରୁଳେ ଦେବ ପାହେ ପାହେ ।
ଡ଼ରାର ପ୍ରାଦେଶ ବେଚା-କେନା
ପଥେର ମୂଳେ ମାଧ୍ୟାର ଦୋନା,
ନା ଖେଲେ ସବ ଆମନ ଆମାମୋନା ନାର କ'ରେହେ ।

(କମ୍ଳୀ ହକ୍କେ ପରିଚିତର ପ୍ରବେଶ)

ପରିଚିତ । ଆରେ ବଳ ! ଆମାର ତୋହା ! ମେଥ,
ତୋହାର ପେରୋ କୁନିଲେ ଏମେହେ ବ'ଳେ ବାପଛି ।

ଅବା । ହା ଗା, ଆମାର ଏକଟୁ ବଳ ଦେବେ ?

ପରିଚିତ । ପେଟେ କି ହରହୁରି ପୂରେ ଏମେହିଲ,
ଏହାହା ଫଳମୀ ବଳ ଧେଲି ହୋଇବା, ଆମାର ବଳ !

ଲଗିତା । ତୁ ଏଥମତ ଆମି ଚାଇଦି ।

ପରିଚିତ । ତୋହା ହଟୋଟେ ଆମାକେ ଦେବେ
ଫଳମୀର ବଳର କହେଇଲ ନା କି ?

ଲଗିତା । କାହା ବଳ ଦିବେ ବାତ ବଳ, ବା
ବଳମେ ଆମାର ଆବାର ବଳ ଚାଇବ ।

ଅବା । ବଳ ନା, କାହା ହହୁମେ କମ୍ଳୀ ବଳମୀ ବଳ
ତୁଳନ ।

ପରିଚିତ । ହହୁମେ ଆମାର କାହା ? ଆମାର ବଳ
ତୋହା ଧେଲା ହେବେ ।

ଅବା । ଠାକୁର, ଆମାର ବଢ଼ ପିଲାଦା, ବଳ
ତୀଗ ।

ପରିଚିତ । ବଳ ଦେବେ ମରଚ କେନ ? ଏହି କମେ
ପିତି ବୀଧି ହେବେ, ତାହି ଥେବୋ ।

ଲଗିତା । ଠାକୁର, ଆମାର ବଢ଼ ପିଲାଦା, ବଳ
ତୀଗ ।

ପରିଚିତ । ଦେଖାଦେଖି ତୋହାର କେମେ
ଉଠିଲା ! (କମ୍ଳୀ ରାଖିବା) ନେ ଆର, ଏହେ ଏହି
ବାଧାର କଳମୀଟେ ତାତ । ବରେ, କଥେ, ବିବେ
ଫଳମୀ ହେବ ଗା ଦିଲେ ଗଢାରେ, ତୋହା ହଟୋଟେ
କେବେ ପାଢ଼େ ଥା । ଓରେ ତାହି, ଲେ କୁଳମେ ଆମନ
ଦିଲେ ବ'ଳେ ଆହେ, ଏହି ବଳ ନିରେ ଦେଲେ ତବେ ରାଜ୍ୟ
ହେବେ; ତୋହାର ପେଟ ଭ'ବେ ପାରେ ସାରମ ଧାରିବା,
ଆମାର ହେବେ ମେ ।

ଲଗିତା । ଠାକୁର, ପିଲାଦାର ଆମାର ପ୍ରାଣ
ଦୀର୍ଘ ।

ପରିଚିତ । ଆ ହା ! ସୁରୁ ପିଲାଦା ନିରେ ଦରାର
ଏମେହେ, କିମେ ନେଇ ? ସମ୍ମ କିମେ କାର ନା । ଓରେ
ତାହି, ଆମାର ବାଢ଼ ପିଠ ଧାରେ ଥେହେ; ଏବାର ବଳ
ତୁଳନେ ହେଲେ ଦୂରେ ଯାବ । ଓରେ, ଏହି କୋଷ ତକାହ
ଥେକେ ଜଳ ଆନନ୍ଦି ।

ଅବା । ତବେ ବଳ, ଲେ ତୋହାର କେ ?

ପରିଚିତ । ଆମି ବନ୍ଦ ନା, ମ'ରେ ଦେଲେବ ବନ୍ଦ
ନା ।

ଅବା । ତବେ ଆମାର ବଳ ଚାଇତେ ହାତ୍ତବ ନା ।

ଲଗିତା । ବଳ ନା, ତୁମି କାହା ବାଢ଼ ବାହେ
କହୁତ ।

ପରିଚିତ । ତବେ ହେ ହତତାଗୀ ହେଲେ । (ଅହ-
ରୋତତ)

ଲଗିତା । ଠାକୁର, ବଢ଼ ପିଲାଦା, ବଳ ବାହେ ।

ଅବା । ଠାକୁର, ବଢ଼ ପିଲାଦା, ବଳ ବାହେ ।

ପରିଚିତ । ଓ ରହ ! ରହ ! ଓରେ, ଆମାର ବାହେ
ଦରହେ ରେ ।

ଅବା । ଆର ତାହି ! ଆମାର ଆର କୋଷାଓ

কীরোল-গ্রহাবলী

ওয়ে ! এ বনে কে আছ, আমাদের অল

ক। শোন, শোন ! আজ্ঞা থা, মের বু; তোমার তোমের পিপাসা হেটে ।

তা। না ঠাকুর, তোমার জল আমার।

।। তোমার জলে আমাদের পিপাসা
।।

।। বলেছি ত ঠাকুর, এ আমাদের
পিপাসা। সত্তা কথা বল, এক গুরু
মাদের পিপাসার পান্তি হবে ।

ত। পান্তি ! তবে কি আমি মিথ্যাবাণী ?
শা আমার ইচ্ছা ।

তা। তবে জল ভাই ! ও কথায় আমা-
শা হেটেনি, ও কথার আমাদের পিপাসা
।। ওয়ে, কে আছ, অল নাও ।

[অস্থির ও ললিতার প্রহান]

ত। তবে কি আমি আমাগোপন করছি ?
মেই বালকটার কথার অল আমা আমার
না, না, অল আমা আমার ইচ্ছা । তাঙ,
ত আমার ইচ্ছা হব না কেন ? আমার এ
ধৃশে আমলে কে ? বালক ? - না, তে থে
রে রমা বলতেই আমার ইচ্ছা হব, রমা
আমি তৃপ্তি পাই । রহা ! রহা ! সেই
আমার এই সর্বনাশ করেছে । সেই
উপর অভিযানেই আমার অল তোমার
ও বাসনা । বাসনি ! আমার কি করলি ?
হলি নি, তাই একটা বালকের বুকে বিদ্ধ-
খা চেলে আমাকে দাস করলি ?

(বসার প্রবেশ)

কে জল চাইলে ? অল জল ক'রে কে

।। দেখ, পান্তি বালক ! আর আমি
চে খাকব না ।

। কে ও, তুমি ! জল চাইলে ?

।। দেখ, আর আমি তোর পাহেল

কেন ঠাকুর, আমি কি অপরাধ

। আমাকে জল তুলতে বললি কেন ?
আমি পাহেল রাখব ব'লে ; কেন,
হবেছে ?

পর্যন্ত। পান্তি আমাকে দাস করলি, আমার
বলিন কি হবেছে ?

রহা। শুধু-তৃকার দাস কে না করে
ঠাকুর ?

পর্যন্ত। তাতে তোর কথা কুন্দ কেন পাপিট
নয়াবদ বর্ষের বালক ! দেখ, তুই আমাকে বড়ই
তৃপ্তি দিবেছিস—যাব হবে আমার শৰ্প শৰ্প কথা
পাখকে পর্যের ছবি দেবিবেছিস । আমাকে
জুনের ফুল-কল দিবে তৎপরনের পূজা করিবেছিস ;
আমার প্রাণ বেরেবেছিস ; মান বেরেবেছিস ; আমার
হে ঘৰ্মপথের অধৈবেশ করতে পারব, তার বল
দিয়েছিস । তাই তোকে কিছু বললে না, নইলে
তোকে তত্ত্ব ক'রে কেলতেম । যা—আমার স্মৃতি
থেকে চ'লে বা । আমাকে আবেশ করলি,
আমাকে বালব পেরালি ! আর আমি তোকে
বহু বল্ব না ।

রহা। যাও—এখনও যদি তোমার আম না
অস্থির, তা হ'লে আর তোমারে ধরব না । থোগি-
বুর প্রভুরের তোমার গর্ভ কই ? দাসহ তুমি না
কর কার ? তগবানের উপর বলপ্রচৌগ করতে
তুমি দাসহ না কর কার ? তুকলতা-গুচ্ছের দাসহ
কর, তাল জল জল না হ'লে তোমার পূজা হব না ;
জলশ্বরের দাসহ কর, তাল জল না হ'লে তোমার
আচলহ হব না । এই অকিঞ্চিত্ত মেহের দাসহ
কর, মেহকা না হ'লে তোমার প্রাণাহ্য হব না ।
দাস থে শূর্ণি—তারক তুমি দাসহ কর, সফা
উত্তীর্ণ হ'লে তোমার কার্য পও হব । তোমার
আমার প্রভুরের অধীক্ষার ? যাও ঠাকুর, যাও, তুমি
বুহলে না—আর তুমি বুহবে না । তাঙ, আজ
তুমি কার দাসহ করলে ? এই তুমি অশেক আগে
না আমার বললে, হিছুবনে রহা ফেবল আমার
অপনানার । আমি যদি আপনার হলেন, তা হ'লে
আপনার ইচ্ছাহত কার্য কি দাসয ?

পর্যন্ত। কে তুই—কে তুই—রহা, আমার
রহা ?

রহা। কে জল চাইলে, অল জল ক'রে
কে কামলে ?

[প্রহান]

পর্যন্ত। এ অগতে পিপাসা নাই কার ? তবে
অপরে পিপাসায় অল অধৈবেশ করে, আর আমি
মনী ছেডে যক্ষপ্রাণীরে ঘুরে বেড়াই । রহা, আর
আমায় কেলে যাস নি ।

(ଜନାର୍ଦ୍ଦିନ ଓ ଶଲିତାକେ ଧରିବା
କେନ୍ଦ୍ରିୟର ପ୍ରବେଶ)

କେବେ । ପୋଡ଼ିଆସୁଖେ ହେଲେ, ପୋଡ଼ିଆସୁଖେ
ହେବେ, ଆମାର କୌଣସିର ବନେ ଏମେହୁ, ପୂର୍ବ ମେବେହୁ,
ଚଢ଼ା, ଧକ୍କା ପରେହୁ । ତଳ, ଏକବାର ଦରେ ତଳ ।

ଅମା । ଓ ହିରି, ସାଥୀ, ହାତେ ସାଥୀ, ହାତ—
ଛାତ ।

ଶଲିତା । ଲାଗେ—ଲାଗେ, ଛାତ ।

କେବେ । ଛାତବ । ଆମାର ଅଛ କ'ରେ ତଳେ
ଏମେହୁ, ତୋମରେ ଛାତବ । ଆମାର ଅଛେବ ନନ୍ତି
ଲାଗନାପି, ହତକାଙ୍ଗ ହେଲେ, ହତକାଙ୍ଗ ହେବେ ତୋମରେ
ଛାତବ । ଏଥାର ଥେବେ ହାତପା । ଥେବେ ହଟିକେ
ହେଲେ ରାଖବ ।

ଶଲିତା । ଟୋ, ଟୋ, ଓ ଦିଲି, ଆମି ଅମଦି
ବାଜି, ଛାତ ।

ଅମା । କୋଣୋ, ସାଥୀ ସାଥୀ—ଆମାର ହାତ ଛାତ
ନା ଭାଇନୀ ରୁହୀ ।

ପରିଷଳ । ବାଲକ ! କଳ ପାନ୍କକାଳ । ବାଲକ !
ଆମି ମାମ, ମନ୍ତ୍ରୀ ବଳହି ବାଲ । ମାମର କାଳ
ଆମାର ସାଥମ । ଓହେ ! ସାଥମାଟେର ଉତ୍ସମ
ଆମାର ନିଯମ କରିଲୁ ନି ।

କେବେ । କେ ବା ! ହିମେବେ, କି ଲୋକ, ତାର ଟିକ
ନେଇ, କେ ତୋର କଳ ଥାବେ ?

[ମନ୍ଦିରର ପ୍ରଥାନ]

ତୃତୀୟ ଦୃଷ୍ଟି

ନନ୍ଦିତୀରତ କାନ୍ଦମ ।

ରମା ।

ରମା । ଅଛୁ ! ଆର ଏକବାର ତୋମର
ଅଧ୍ୟାତ୍ମ ହୁ, ଆର ଏକବାର ତୋମର ସୋବାର, ଆର
ଏକବାର କୌଣସିବ । ଅପରାଧ ଲ'ହୋ ନା ଯହେଥିବ । ଏ
ଆମାର ସାଥ । ଡାକ୍ତର—ନାରୀହଙ୍କ—ଦୋଷିରବ ।
ତୋମାର ଲାହୁନା କିଞ୍ଚି କରି । ଅପକଳୀ ବିଷମତ,
ତୋମାର କରୀବତ କରାଇ ଦେ ଆମାର କରିବା । କଞ୍ଚି
ଦୀନ । ଆମାର ଉତ୍ସମୀ କର, ଆମାର ମାମର କର ।
ଏହେ ଏକବାର ବନ, “କେମା ! ଆମି ତୋର ମାମ ।”

(ଶଲିତାର ପ୍ରବେଶ)

ଶଲିତା । ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ମହେ ଆର ସବି ଦେଖୋଇ, କା

ହେଲେ କି ଆର ବଲେହି । ଏହି କଟିବ ଆନନ୍ଦେ କି
ଓର ମହେ ଆମନ୍ତର । ବୋଲାର ଝଲିଲେ, ପକାର ମାଳା
ପରିବେ, କପାଳେ ଟାପ ଦିଲେ, ପାଇଁ ନୃତ୍ୟ ଦିଲେ,
ଆମନ୍ତର ଦିଲେ, କାଂକି ଦିଲେ ଆମାରକେ ଆମନ୍ତରର
କ'ରେ ଲିଲେ ଗୋ—ଶେବେ କି ନା ଆମାରକେ ଦିଲେ
ଟାକୁରେର ଶାମା କରାଇ । ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ମହେ ଆର ସବି
ଆମି କୁଥା କହି, ତା ହ'ଲେ—

ରମା । ଆମର ଦେଲ, ଦିଲି ପାଲିଶ କେବ, ହୁଲ
କି । ଆମାର ଉପର ଏତ ରାଗ ହ'ଲ କିଲେ ।

ଶଲିତା । ବେଳ ଦିଲିରାଣି, ହାଟିଲେ ହାଟିଲେ
ଆମାର ହାଟୁ ପରିଷଳ କରିବେ ଦିଲେ, ବ୍ୟାମୁନକେ କୌଣସି
କାହିଁଲେ ଆମାରକେ କଟିବ କ'ରେ ଲିଲେ । ଆମା,
ଟାକୁରେର କାହା ଥେବେ କାହିଁଲେ ପେଲେବ ନା, ମେଥେ
ଏକ କେଟିବ କଳ ଏଲୋ ନା । ଏହ ଦିଲିରାଣି, ଆମାର
ହୁଲନେ ଏକ ଆମନ୍ତରର ବଳେ କାହିଁଲା ।

ରମା । ଆମ ଟାକୁର ହବେ ନା, ଥରେ ତଳ ।

ଶଲିତା । ନା ଦିଲିରାଣି ! ଥରେ ସାବ ନା । ଟାକୁ
କରିବ, ଏହ ବ୍ୟାମୁନର କୌରେ, ଏହ ଟାକେର ଆମୋର
ଫୁଲଙ୍କ ବ'ଲେ କୌରି, ଆର କାମାର ମହେ ସକଳ ହୁଲୁ,
ବ୍ୟାମୁନର ହାତ ଦିଲେ ମା ଖାଦ୍ୟ କାହେ ପାଠିଲେ ଦିଲେ ।
କମେହି, ମା ଗାନ୍ଧାର ନା କି ଗୋଲୋକପତିର ପାହଗର
ଥେବେ ଉତ୍ସମ ।

ରମା । କି ବଳିଲି ପାଗଲି ? କଥାର ଶ୍ରୀ ନେଇ,
ହୋଇ ନେଇ—ପାଗଲେର ଯତନ ବଳିଲି କି ?

ଶଲିତା । ବଳହି କି—ଶା ଗାନ୍ଧାର କାହେ ବଳି
ଚୋଥେର ମଳ, ଆର ଚୁଥେର କଥା ପାଠାଇ, ତା ହେଲେ
ଦେ କି ଗୋଲୋକପତିର ଚରଣେ ଦିଲେ ଠେକେବେ ନା ।
ଦିଲିରାଣି, ଏହ ବ୍ୟାମୁନର କୌରେ, ଏହ ପୂର୍ବିମା ବସନ୍ତେ
ଜ୍ୟୋତିରାର ପରିସରୀ ନା କି ଏକବାର ଏହ ବଳ
କରେ ଗୁରେଶିଲ ।

ରମା । କି ରକତ କ'ରେ ?

ଶଲିତା । ଏହ ବ୍ୟାମୁନର ଯତ କେହେ କେହେ ।
ଭାଲ ଦିଲିରାଣି ! କୁଥେର କଥା କୌରିଲେ ଦିଲେ କି
ଆମାଶେ ଦିଲେ ଠେକେ ନା ।

ରମା । ମା ଗାନ୍ଧାର ଦିଲି ଉତ୍ସମ ବର । ନଈଲେ ମାଗରେ
ଆମାତେ କି କରନ୍ତେ କୌରି ଦିଲି । କୌରକେ ହେବେ
ନା ଥରେ ତଳ ।

ଶଲିତା । ଶ୍ରୀରାଧ । କେବେ ମେବେ ଦିଲିରାଣି,
କୁକେବ ଅଛ କେହେ କେହେ ଶାରୀ ରାତଟା ଘୁଲେ ? ଆର
ଜୁମିଇ ବା କେମନ ମେବେ ଦିଲିରାଣି, ହୋଇ ଟାକୁରକେ
କାହିଁଲେ କୌରିଲେ ମାରା ରାତଟା ଘୋରାଲେ ?

ରମା । ଆମି କି ମେବେ ହେ ପାଗଲି—ଆମି କି
ଶ୍ରୀରାଧ, ଯତନ ଚୋଥେ କମାନୀ—ନେଇ ମାନି

কৌরোন-এছাবলী

। কথার চাপে । মে, চল, আর ক'রতে
তা ! দেখ দিবিহাবি ! তোমার চলে ক'র-
ত হচ্ছে।

। আবি দে টানের গাঁথ !

। না দিবিহাবি, টান থাচে !—দিবি-
হাবি কানচ !

কারা আসচে —পালাই আবি !

[উভয়ের অহান]

(অন্তর্ভূত ও দেশবদীর অবেশ)

। এ দিকে দেখা বল, এ দিকে বেত,
ক'টামচে, উহ, উহ, পা অ'লে গেল !
দিসবি, হাতে বাধা, পথে ক'কচ, এ
গাধাৰ আনচি !

হেথতে পাঞ্জিল না ! উপরে টান,
।

। তোৱ কাছে কি কিছু বোঝবাৰ বো
ই ? কেবল ক'টা, তাৰ বুৰুব কি ?

হুচ্ছে না পাখলে সকল লীলাত্তেই
ক, তা এত হাসলীগা ! এই দেখ, এই
তাল, এই তামলন ; শৈই যাধীৰ, আৱ
। সেই শৈগ তা঳-তামল, যাধী-যালতী-
ক'টামচে-শেওড়া-ভেৰাণ্ডাৰ কাঢ়াৰকি
বৰন ! শৈই চিৰখোকা টান, আৱ এই
ক'ষো কুল কুল ক'রে ক'ছনি গীগো
হৃনা ! এই বীৰ-শুণীৰে বৃন্ম-তোৱে
তোৱ বনে বাস-কুলা বনমালী ! ছোট
চ কাধা ! হা রমা ! বো রমা ! ক'রে
ব বেড়োকে ! নল্লতে হয়েছেন হৃনা—
ধাৰ কাছে নথ নাফচেল, আৱ দার
ছে গিৰে যাবেৰ কাজা ক'নচেন !

এইবাবে দেন ক'তক ক'তক হুচ্ছে
হ'লে হুই ?

আম হচ্ছি আহান—সাতি হাতে
হে কেড়ে বাঁচি, আৱ এক হাত বিদ-
কেকালীকে দেখে পালিবে আপচি !

হকেকালীটে হ'ল কে ?

হকেকালী আৱ হবে কে—এই যামা
গাধাকে ঠকিবেছে মনে ক'রে মুখ
চচে, আৱ বেই পাদেৰ কলাৰ হুল

হাতেকো হুটিলাকে দেখছে, অমনি দিব দেবিহে
পচ্ছে !

কেম ! হুটিলাকে কে বে ?

জনা ! হুটিলাকে তোমাৰ স্বৰূপী ; একটা
হকে দীপৰেৰ পাহে সৰীৰ তেলে তাৰ হৰে
বচেনে !

কেম ! স্বৰূপী হুটিলা ?—বলি কি ?
স্বৰূপী হুটিলা ? তা হ'লে দিল হ'ল কেমল
ক'রে বে বোকা হেলে ?

জনা ! আৱে ম'ল, দিল হ'লে কি আৱ লীলা
ধাকে !—হলে কৰ, ছুট সমান সমান সাগ এ তাৰ
লেক ধৰেছে ও তাৰ মেৰ ধৰেছে, এখন ছুটোভেই
বহি ছুটোৰ মাথা পর্যাকৃত বিলে কেলে, তা হ'লে
বাকি ধাকে কি ?

কেম ! তা হ'লে আৱ কি ধাৰবে—বিষুই
না !

জনা ! এখন বুৰলি, দিল বত দিল না হ'ল,
তত দিল পূৰ্বৰাগ, প্ৰেম-বৈচিত্ৰা, দিবহ-বিকার,
দিবোঝাৰ—ক'ত বকসেৱই লীলা চলে ! আৱ
বেই দিলন, অমনি দুৰ্বাল কেই তেই ! আৱ
একটা বৃত্তীৰ পৰ্যাকৃত চুলেৰ টিকিটি হেথতে পাঞ্জা
যাব না ! বুৰলি আটিলে বৃত্তী !

কেম ! পোৱাভূম্বো ! আমাৰ বুকি পেলি
আটিলে ?

জনা ! হা হা !—তোৱ রাধা হুটিলে হুইই
বেগড়াল, তোৱ আৱ হেচে দৰকাৰ কি ? এই
টাল, আৱ এই বৃন্মন !—এই টালকে সাক্ষী
ক'রে বৃন্মনৰ ক'প থা ! বৃন্মন সুন্দৰী বহু ক'রে
তোৱে তাৰ দাধাৰ কাছে নিহে বাবে !

কেম ! কি বললি—কি বললি ?—বল তো,
তোৱ তেকটো বোঢাই !

জনা ! বল কি—বল কি ? (পুনৰাবেগে)

(স্বৰূপী ও সৰীৰপেৰ অবেশ)

কেম ! দেখ দেবি বা, জনা আহানকে ক'বিহে
বাব !

হৃহ ! জনা, শৈনু !

জনা ! আহান দাধাৰ সৰীৰ পিলু ভাঙ কেল ?

হৃহ ! জাই ! আহান টাকুৰ কোখা পেল ?

জনা ! সেই বৰুৱ নিতেই ত কেৰা দিবিকে
পাঠাচিলেৰ, তা কেৰা দিবি বলে, বৃন্মনৰ
জল কুকুলে, কোন গৰম পথ দেবিহে দে ! কি
বলিস কেৰা দিলি ?

କେମ୍ । ହା ବାହା, କୁଳେ ହସେଇ, ଗରମ ପଥ ନା
ହୀଲେ ଉଠିଲେ ନୀରବ ନା ।

ଅଜା । କବେଇ ତ ହୁଣ, ପୋଡ଼ାତେବେ ପାରବ ନା,
କଲେ ଭାସାତେବେ ପାରବ ନା । ତବେ ଆହି ହିଲି,
କୋରେ କରାଲେରେ ଭାଲେ ଟୌଡ଼ିଲେ ବାରି । ବିଲି
ଖଲୋ ନୀରବ ! ଡୋରା ଏହି ଦେଲେ ବିଲିର ଗାହେ
ହରିମାନ କଟୀ ଲିଖେ ଦେ, ଆହି ଶଲିତାକେ
ଦେକେ ଆନି ।

ଶଲିତା ପ୍ରାଣେର ନୀର ମର ଦେବେ କାନେ ।

ମରା ଦେହେ କୂଳ ଦେଲ କୃତ ନାହିଁ ଦିଲେ ।

୩୫ ନୀରୀ । ଓକେ ହୀଲେ କି ହରେ ? ଓ କଲେ
କେବଳ ଟୌଡ଼ି କରାଯେ, ଓ ହାତେ କୋନ ଆତୀକାର ହବେ
ନା । ଚଲ କୁଳେ ଯାଇ, ମେଧାରେ କୋରେ ମରୋ ନା
ଆମେଲ, ତାର ଗପ ମକଳେ ମୁକ୍ତବ ।

୩୬ ନୀରୀ । ହା ବିଲିରାଖି, ମେହି ଆଜା । କୁଳେ
ଦେ ଦେଲେ କିଛି କୂଳ ହବେ ନା, ମେ ତ ଏହି ମାରିବାକ
ମୁହଁ ମେଦ୍ବା ଗେଲି ।

କେମ୍ । ହା ବାହା, ତାଇ କହ—ଯା ହାର,
ତା ତ ହାହେଇ ଦେହେ, ଏଥମ ଦେଲେ ଆହି କି କରିବ
ବିଲି ?

ଶୁଣ । ହା ଭାଇ ଅଜା, ତା ହୀଲେ କି ଟୌଧାର ହବେ ?

ଅଜା । ତବେ ତୋମର ହାତ—ଆମି ଏକବାର
ମୁହଁ ଦେଖି ।

ଶୁଣ । ତୋର ପାଇଁ ପଢି, ଏକବାର ମେଥ ଭାଇ !
ବାରାର କାଞ୍ଚିଇ କେବଳ କରାଯି, ଆହାର କି କରାତେ
ମେହି ?

ଅଜା । ତାଳ, ବାତ ନା ପୋ !

ଶୁଣ । ଆହ ଦେହାରିଛି, ଆହାର ଯାଇ ।

କେମ୍ । ବୈଲିଲ ବେମ ବେତ-ବେନ ପଢିଲି ନି !

[ଅଜା ବାତୀତ ମକଳେର ପ୍ରହାନ ।

ଅଜା । ବିଲିର ହରିବ ମଧ୍ୟ ନିଜ ହରିବ ।

କାହୁ ହେଲ ପୁନିରି କାରେ ଦିଲା ଯାବ ।

ନା ପୋକ୍ଷାଇଁ ହାଥ-ଅକ୍ଷ ନା ଭାସାଇଁ ହେଲ ।

ମରିଲେ କୁଳିଲେ ବେଳ ତମାରେ ଭାଲେ ।

ପଚେ ଯାବେ ଅହ କାକେ ଚୋଗ କୁଳେ ଯାବେ ।

କୁଳକେ ମେଦିଯା ଅହ ଲାକିଲେ ଟୌଡ଼ିଲେ ।

ଏଥମ କୋନ୍, ବିଲେ ଯାଇ ? ଏ ଲିକେ ବାହା,
ଏ ଲିକେ ଯାହି, ସବୀଲଲୋ ଏକ ଏକଟେ ବଢ଼େ, ଦିଲି
ଆହାର ଏକ କୋଣ ହାତି, ଦୁର୍ବେଶ ଦୂର୍ବେଶ ; ଚାଲ ଯାତ
ଦେଲ ଦେଖି ! ଏ ବିପରି-ମର କୋଥାର ଆହାର
ବନାରେ ଲୋକ—ଆହାର ଶଲିତା ଦୁର୍ବେଶ !

୩୬—୧

(ଶଲିତାର ପ୍ରଦେଶ)

ଶଲିତା । ଅଜା ! ଶାହାତୀକୁରେ କେବଳ ହୁଣ
ହେଲେ, ଦେଖିବ ଆହ ଭାଇ ।

ଅଜା । ଦେ ଆହାର ଦେଖି ଆହେ ।

ଶଲିତା । ଆରେ ନା, ଦେ ବାନଙ୍କୁଣ୍ଡି ମହ, ଏ
ଏକ ଚହୁକାର ମୃତ୍ତି ! ଶାହାତୀକୁ ହୋଇ ଟୌକୁରେର
ଦୂର୍ବେଶର ମୋର କୂଳ ଦିଲେହେ ; ଆର ହୋଇ ଟୌକୁରେ
ମାଥ ଟୌକୁରେକ କରର୍ଣ୍ଣ କ'ରେ ଦିଲେହେ ।

ଅଜା । ଆଗେର ଦେହେ ଭାଲ କି ଦଳ, ବଳ ଦେଖି ।

ଶଲିତା । ତା କେବଳ କ'ରେ ଦୁର୍ବେଶ, ଦେ ବଳ
ଦିଲିଯାଇ ବନାତେ ପାରେ । ତୁହି ଏକବାର ଦେଖିବି
ଆହ ନା ।

ଅଜା । ଏକଟେ ବଳ କୂଳ ହବେ ଗେହେ ; ବାହା
ଟୌକୁରେର ଆଶେର ତୋହାଟା କାକେ ଦିଲେ ବଳ
ଦେଖି ?

ଶଲିତା । କେମ—ତୁହି ମେହି ନା କି ?

ଅଜା । ଦିଲିଯାଇ । ମେହି ମୃତ୍ତି ଦେଖାତେ ମା ଦେହେ
ପାଶର ହରେ ଶୁଣ ବେଢାତେ । ବଳ ଦୁର୍ବେଶ, ନକଳେ
ନାହାର କଳ ଦୂର୍ବେଶ, ତୁହି କିଛ ଆହାର ନାଥିଲି ଏକ
ଦୀର୍ଘ ଶୁଣ ଆମାଲି ନି ।

ଶଲିତା । ଆଦି କେ, ବଳ ଦେଖି ? ତୁହି କୁଳେ
କରଚିଲ, ବଳ ନା ଆଦି କେ ?

ଅଜା । ଦେଖ ବନାତେ !—

ଶଲିତା । ତର କାଳା !—ଆଦି ଦେ ଅଜା ।
ମନ୍ତ୍ରହେଇ ଶୂନ୍ମ ମର, ବରା କି କଥନ ଘୋରେ ? ଆହ
ଦେ କାର ଅଳ ଶୂନ୍ମରେ, ମେ କି ନଳକେତେ ଦେଖାତେ
ପାରେ ?

ଅଜା । ତବେ ଚଳୁଟ ଭାଇ ଅଜା, ମନ୍ତ୍ରକେ
ମାଗରେ ଭାଲିବେ ଆମି ।

ଶଲିତା । ଦେ ଦେ ମାଗରେଇ ଭାଲାତେ ଭାଇ ।

ଅଜା । ତବେ ଆହ ଜମା, ଭାରେ ଭୁବିବେ ଆମି—
—ଭାର ଆହ ଅନ୍ତପାଦାରେ ଭୁବିରେ-ଅଳ ହେଲେଇ
ଯା ଦୁର୍ବ କି ! ମେ ନକଳ ଦୁର୍ବ ତୋରେ ଟୌକୁର୍ଗ କ'ରେ
ଦିଲେହେ । ନକଳ ଦିଲେ ଭୁବ ଆମ ନିହେ କେଲେ
ଧାରାର ଭାର ଧାରେଇ କି ? ଦେଖ ଅଜା, ମାଗରେର
ନକଳ ଶେବେ ଭାର ଧାର ଗୋଟ ଶୁଳ ନା ।
କଟାଇ କଟାଇ ତିଲି ଦେବେଓ ଭାର ଆହାମ-ନାହ
ଶେଲ ନା । ଏବାରେ ଭାର ତିଲି ଧାରାର ମଧ୍ୟ ମେହିଲା
ଭାର କଲେ ଭୁବିବେ ଗଲିଲେ ମନକ ମାଗରଟାକେ
ଦିଲିବ ପାନା କରବ ।

ଶଲିତା । ନା ଭାଇ, ତା କରା ହବେ ନା । ତିଲିର
ମୋତେ ତୋର ଅଜା ହର ତ ମନ୍ତ୍ରକେ ମାଗରେ କିମ୍ବା

ଥାଏ, ପାତା ଆମେ ମା, କୁବେ ଥାଏ । ଯଥିଲୁଗେ କାହାର ଦେଖିବେ ନା ପୋଛେ, କେବଳ କେବଳ କ'ବେ ଦେବେ ଥାକିବେ । ଏଥିର କି ଠାରୁ ହଟ କୁବେ ଥିବେ ଥାରେ । ତଥେ ତଳ ତାଇ ଅମା, ଆମେ ଠାରୁଗେଲା ଦୋରା ହୋଇଛି ।

ଅମା ! କେ ଓ ମଜାତେ ! ଦେଖାଇ ହିଲି ?

କଥନ ଏଲି ! ଆମାକେ ଚିମିତେ ପେରିଦିଲି ?

ଶମିତା ! ଡ୍ରାମା—ଠାର ଠାଲେ ପଢ଼ନ ବେ ।

ଅମା ! ଆମ କବେ, ଯିଟେ ଆମୋର କୁମୁଗାହେ ଦେଖନ କୁମ ହୃଦେହ ଦେଖିବ ଆମ ।

[ଅର୍ଥାତଃ]

ଚତୁର୍ବୀ ଦୃଶ୍ୟ

ଶୁଭମାର ।

ମାରାହ ଓ ଅମାରିନ ।

ଅମା ! ଆମ କେବ, ଡାକତେ ମୁହ କର ନା ।

ମାରାହ ! ହୁମ୍ ନା ତାଇ !—ତାହାତାହି କବିନ
କେବ ? ଆମ ଏକବାର ଚେହାରୀ ଦେବ ନା;
ଦେଖ ଦେଖି କୁହୁଟା ତାରଙ୍ଗକ କି ନା ?

ଅମା ! ତଥର କି, ତାର ଦେହେ ଦେଖି; ତିକ
ଦେହ କୁହୁରା ପାଥୁର କବଳାର ମର ।

ମାରାହ ! କି ହେ ? ତଥ କି କୁ
ଆମାର କୋକା ନା ? ହୁହାନ କି ହେ, ହୁହାନ
ବଳିକି ? ତଥେଇ ବାନର ହୋକା ଆମାକେ ଦୀର୍ଘ
କରିବେ ଦେଖିଛି । ତାପେ ସବି ମୁଁ ରହିଲ, ତା ହାଲେ
ଆମ ହଲ କି ?

ଅମା ! ନା ଠାରୁ ! ତୁମ ବହି ଥିଲାର !

ମାରାହ ! ଆମ ତାଇ, ତୁମେ ଥିଲାର ବଳେ କି
ହୁବେ, ମୁହୁରାରୀ ଦେଖେ ମୁହୁର ବଳେ, ତଥେଇ ତ !

ଅମା ! +ତଳ ପୁରେ ନା କେ ଠାରୁ ? ଏମନ କଳ
ଦେଖେ ସବି ମୁହୁରାରୀ ମୁହ ନା ହା, ତା ହାଲେ ତାର
ତଳ ମେହି ।

ମାରାହ ! ମେ ଗଲେ ଆମାର କିନ୍ତୁ ମନେହ ଆହେ ।
ଆମାର ବାନର-ମୁଖ ଦେଖେ ମେ ଥଥିଲ ବଳତ, “ଆହ
ଠାରୁ ! କୋମାର କି ମୁହର ନାହିଁ, ମୁହର ତୋର !
ଠାରୁ ! କୋମାର ହାତକିଲି କି ମୁହର !” ଥଥିଲ
ବଳତ, ତଥିଲ ବରହେ ହରେ ଯେତେହ । ମନେ ମନେ କୋମାର
କୋମାର, ଆକର୍ଷିତାର ଚାମ୍ପ, ଆମ ଆମା-
ଲିଖିତ ବାହ ଦେଖେ ସବି କୋମାର କର ହାର, ତା ହାଲେ
କୋମାର ଯଦାହି ତାଳ । ମୁହ ହ ଶାଲାରା । ଆମ
ଆମେରି ମୁହବିହାରିପି ବରିକେ । ଅହି

ଅଲେକ୍ଷା କର, ଆମି କୋମେ କରିପାଇନ ଯଥିଲ
ମୋହର କଣ ଦେଖାଇ । ଦେଖ କି ତାଇ, ତାର ମୁହର
କି ଆମାର ମୁହ ଥିଲା ?

ଅମା ! ତାରେ ଦିକେ ସଥି ତାଇ, ତଥିଲ ଠାର
ମୁହର, କୋମାର ମୁହର ଦିକେ ସଥି ତାଇ, ତଥିଲ
କୋମାର ମୁହ ଥିଲା ।

ନାରାହ ! ତଥେ ଆମ ନିର୍ମିତ ହଲ କାହିଁ ?—ନା,
ନର୍ମିତେ କୌଡ଼ାର ମୋହରର ଲୋପ ଦେଖେ ଦେଖେ—
ତାଳ ତାଇ, ଦେଖ କାହାଟା କେବଳ ?

ଅମା ! ତାର ପାଥୀର ଟୋଟେର ମନନ ।

ନାରାହ ! ତୋର ହୃଦୀ ?

ଅମା ! କମଳଗରେର ମନନ ।

ନାରାହ ! ତଥର ହୃଦୀ ତାମ ତେତରେ ମନନ ?
ଦେଖ ତାଇ, ଏକବାର ତାଳ କ'ବେ ଦେଖ ।

ଅମା ! ଟୋଟି ! ବନ୍ ବନ୍ କ'ବେ ମୁହର ।

ନାରାହ ! ବନିମ କି ବେ, ଏବଇ ମଦ୍ୟ ତଥର ହୃଦୀ
ଦୂରତେ ନିଦିବେହେ ? ମର ହରହେ, ଏଥିନ ଏକବାର ଚଳ-
ନ୍ତା ଦେଖ କି ତାଇ—କେବଳ, ତିକ ମନ କରିବରେର ହଳ
ମର ?

ଅମା ! ଟିକ ମରାମେର ମନନ ।

ନାରାହ ! ତଥେ ତ ଆମ ତାଳ ହଲ ରେ ତାଇ !
ତା ହାଲେ ଏହିବାରେ ଆମି ଡାକତେ ପାରି—କି
ବନିମ ?

. . . (ଶମିତାର ଗ୍ରହଣ)

ଅମା ! ଥ—ଥ—ଦେଖ ତ ତାଇ ମନନେ, ଠାରୁ-
ଠାରୁକେ କେବଳ ଦେଖିବେ ।

ଶମିତା ! ଓ ବାବା, ଏତ ବଢ଼ ମାକ ! ଓ ବାବା,
ତୋର ହୃଦୀ ଦେଖିବେ ଆମାଜାତେ ।

ନାରାହ ! ଥ—ଥ—ଆମାର ମୁହୁର ଥେବେ ।

ଅମା ! କାମା ତୁଟି, ତଥେର ତାଳ ମନ ମୁହୁରି କି ?

ଅମା ! ଓ ବାବା, ତା ଏକକମ ଦେଖି ବି—ହାତୁ

ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଥାତ ! ଓ ବାବା, ଏ ବେ ହାତୁ-ମାତ୍ର ଥାତି ରେ,

ମନିଧାର ଗଢ଼ ଗାଡ଼ି ରେ ।

ଶମିତା ! ଓରେ ବାବା ରେ !

(ଶମିତା ଓ ଅମାରିନେର ପଲାଇନ)

ନାରାହ ! ଥ—ବେବୋ—ଥ—ଥ ! ତିଲମୁଖେର
ମନ ମାମା, ଆକର୍ଷିତାର ଚାମ୍ପ, ଆମ ଆମା-
ଲିଖିତ ବାହ ଦେଖି କୋମାର କର ହାର, ତା ହାଲେ
କୋମାର ଯଦାହି ତାଳ । ମୁହ ହ ଶାଲାରା । ଆମ
ଆମେରି ମୁହବିହାରିପି ବରିକେ ! ଅହି

ବିହିତବିଶ୍ୱ-କିମନି-ବଳରେ ପ୍ରିସନ୍ତ ପ୍ରାଣ ଧରି—
ନାହାନି, ଥାର ଦୋଷ ।

ବେଳେଥେ । କେ ଗୀ, ଝାହର ଏଲେବ କି ?

ନାରାହ । ଆରେ, ଥାର ଖୋଲ, ଖୁଲେ ଦେଖ, କେବଳ
ମୁଁ ଅଛୁମାରୀ ଦୋଷ ଏବେଳେ ହୁବେବ ଥାର ।

(ଅବୈକ ମଧ୍ୟର ପ୍ରବେଶ)

ମଧ୍ୟ । କହି କେ ଡାକହେ—ଝାହର ? କେ ଗୀ
ଝୁମି—ଆପନି କେ—କାରେ ଝୁକୁଚେନ ?

ନାରାହ । କେ ଓ, ପିରାହେ ! ବଲି ଚିନ୍ତନେ ପାରନ
ନା ?

ମଧ୍ୟ । ନା—ଆପନି କେ ? ପରିଚିତେର ବନ୍ଦ
ମହାମନ କରିବେ, ବିଜ୍ଞ କହ, ଆର ତ କଥନ ଆପ-
ନାକେ ଦେବି ନି ।

ନାରାହ । ଏକଟା ଆଲୋ ଆମ ନା, ତା ହାଲେଇ
ଦେଖିବେ ପାବେ । ଆର ଆଶୋଇ ବା କେନ, ଏକ-
ବାରେଇ କୁରେ ଚଳ, ଦେଇବାନେଇ ତାମ ବ'ରେ ଦେବେ
—ଅଛୁମାରୀ କି କରଚେ ?

ମଧ୍ୟ । ମେ କଥାର ଆପନାର ପରାଇବିନ କି ?
ଆପନି କି ତିଥାରୀ ?

ନାରାହ । ତିଥାରୀ ବହି କି, ତବେ ଅରେବ ନା,
ହାନେବ । ତୋମାରେ ମହାରୀ ଦେଇ ରାତ୍ରି ଟୁକୁଟିକେ
ଗୀ ଝୁମାନିତେ ଏକଟିଲ୍—ଏହି ଏତିହିସ କଥାର
ତିଥାରୀ । ଓ କି, ଥାର ଦିଲେ କେ ?

ମଧ୍ୟ । ବିଟିଲ ଡାଙ୍କନ ! ଉତ୍ତର କଥାର କି ଆର
ଲୋକ ପେଲେ ନା ।

ନାରାହ । ଓରେ ଆମ ନାରାହ—ନାରାହ । ଓରେ
ଦୋର ଖୋଲ । ବଲି ଓ ପିରାହେ—କି ହ'ଙ୍ଗ, ଏ କି
ହକମ ହ'ଙ୍ଗ ? ବଲି ଓ ପିରାହେ—କି ବିରାମ, ବଲି ଓ
ଅଛୁମାରୀ—ଜୋଟି—ଅଜ୍ଞେହ—ଯଥା ! ଆରେ ହ'ଙ୍ଗ,
କେଟେ ବେ ଆର ଶାଢ଼ା ଦେବ ନା । ଓରେ ଦୋର ଖୋଲ,
ନା ହାଲେ ଏହି ଦୋରେ ମାର୍ଦା ଝୁକୁଚେ ବର ବଣଚି ।

(ଅଛୁମାରୀର ପ୍ରବେଶ)

ତୋମାର ପିରାହର ଧାକାରଟୀ ଦେଖେ । ଆମାକେ
ଦେଖେ ମହାବୀ ବନ୍ଦ କ'ରେ ଗେଲ, ଶାଢ଼ା ଦିଲେ ନା ।

ଯତ୍ତ । ଆପନି କେ ଶୁଣ ?

ନାରାହ । ଆମି କେ ? କି ବଳ ଅଛୁମାରୀ, ଆମି
କେ ? ଏ ହଲବ ମନମୋହନ ପୁକୁରୁଷବଟା କି
ତୋମାର ମଜରେ ଟେକାଇ ନା ?

ଯତ୍ତ । ଆପନି କି ଆମାର ଇତ୍ତିଲେବେବ ମାନାଦ
ଏବେହେନ ?

ନାରାହ । ତୋମାକ ଇତ୍ତିଲେବ କରାଇନ ।

ଯତ୍ତ । ଆମଶ-ମର୍ଯ୍ୟାଳ ନାହିଁ କର ନା ।

ନାରାହ । ଆରେ ପାରିଲି, ତିନତେ ପାରିଲି
ନା । ଆମିହି ବୋର ଇତ୍ତିଲେ ।

ଯତ୍ତ । ଆମାର ଇତ୍ତିଲେବେବ ଏବନ ବାନରେ
ଥି ଦୂରି ନା ।

ନାରାହ । ଓରେ କରିଲି କି—ଖେଲି କେବ ? ଏ
ଅଛୁମାରୀ—କି ପାରେବିରି ! ଏ କି ହ'ଙ୍ଗ—କୀର୍ତ୍ତି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ
ହୋଇ ଆମାର ଏ କି ମର୍ଯ୍ୟାଳ କରିଲେ । (ଅନୁଭବ)

(ପରିତେର ପ୍ରବେଶ)

ପରିତ । ରମା—ରମା—ଆର କେବ କୀର୍ତ୍ତିଲ
ହୁଏ ? ଆମାର ଶକ୍ତି କିମିଲ, କିମ କାର୍ଯ୍ୟ କହ ?
ମୁଣ୍ଡ କିମିଲ, କିମ ଦେଇ ନରମରନ ଦୃଷ୍ଟ କହ ? ରମା—
ରମା ! ଦେଖି ଦେ ; ଶକ୍ତିଲାହ ହେବ ଆମି ଗତିଶୀଳ,
ଦୂରମେବେବ ହେବ ଆମି କପର୍ଦିକଶ୍ରୁତ ।

ନାରାହ । ନରାଧ୍ୟ—ଶାଶ୍ଵତ—କରିବେହାହି !

ପରିତ । କେ ଓ—ରମା ?

ନାରାହ । ତୋର ସର୍ପଗଥେର ଥାର ଖୁଲେ ହିଲେ
ଆମାର ଏହି ପ୍ରତିକଳ ?

ପରିତ । କେବ ମାମା, ଏବନ କଥା ବଲିଲେ ? ନାରାହ
—ରମା ! ଓ କି, କୀର୍ତ୍ତି କେବ ? ଏ କି, ଧରି ତାମିଲେ
ହିଲେ ଦେ । ମାମା—ମାମା !

ନାରାହ । ଆମାର ବାନର କଥ, କୋର ମହି ଜାଲେ
ଆମାର ମର୍ଯ୍ୟାଳ ହୁଏ, ଅଛୁମାରୀ ଆମାର ହେବେ
ହୁଏ ଦୃଷ୍ଟ କିମିଲ ହୁଏ । ଆମାର ବାନର
କଥ—ଦେଇ ଦେବକୋ ନାକ ଦେ, ଦେଇ କୋଟିହରିପ୍ରିଣ୍ଟ ଦେ, ଦେଇ
କଥାକାର ଦୃଷ୍ଟି ଦେ । ବିଲି ବି, କହ, ବିଲି ନି ?
ପାଶୁ, ଥାମ କୋଥା ?

ପରିତ । ରମା—ରମା ! ଆମାର ମାମାର କଥାର
ଆମାର ଆନ ହିଲେବେବ, ଆମାର ଆର ଏକବାର
ଦେଖି ଦେ ।

ନାରାହ । ବଟେ, ଏବନ ଥାରା ? ତାହି ତ—ଏତକଳ
ଆମି କରେହି କି ?

ପରିତ । ତୁମିକ କରେହ, ଆମିକ ତାହି
କରେହି । ମାମା, ଏହି ବିଷ ଏହି ଅନୁଭ କରେ ବିଷେବ
ଆମାର ଅଳ୍ପ ମରେହି । ସର୍ପଗଥେର ନରମ ଥାର,
ତବେ ଆର କେବ ଅଟିଲ ବନ୍ଦର ଶୈଳପଥେ ଦେବେବ
ଲୀନ କରେ ଥାରା ବେବେ ଉଠିବ, ବଳ-ଲୋତିଷ୍ମିଲୀତେ
କାଳ ଥାର । ଦେଇ ଐରାଗରିତି ମାନମାରୀ ପ୍ରେଷ-
ତରିଲେ ମାଟିକ ମାଟିକ ଜୋତେ ଟାମେ ନା । କାମାନ
ଦେ ଚାରି ବୁଲେ ତାଲେ ଥାର । ରମା—ରମା !

नामः । शूद्रार्थ—शूद्रवार्ता ।

ପ୍ରକାଶ

आपेहांगे रुग, आवाज निष्ठात्मिनो वाख्यां
रुग।

ପରିବହନ ବ୍ୟାକ

978

१५८

শৰ্মিত। কই, কোথা গেল, কোথা আবার
কোথা গেল, কৈখী আবার কোথা গেল ? আব-
রুণ, আমি তোর সামন কৰিব (পট-পতিহস্তুল)।
আহা ! এই যে, এই যে সহস্রশ-কলাপদেষ্ট শূল
শিখানন্দ ! এ সিংহসনমারিয়াও দেবী, কই—হয়-
কই ? না না, হয়নি, এখনও হয় নি, এ উচ্ছিষ্ঠ-
নন্দে আবোধ করবার পাইলাটি কই, সিংহসনমন্ত্রে
আবার আশ কই ? এই নে হয়, এই প্রাণ তোর
শিখানন্দের মোগোড় ! খেড—শেড—বিষবিষ-
বিষ প্রাণতি ! এই নে তোর জন্মে আবার সকল
অশঙ্খি—এই অশঙ্খারের অশঙ্খি, এই বোকালের
অশঙ্খি, এই আবার অশঙ্খারের অশঙ্খি।

(ବଦ୍ରା ଓ ମନ୍ଦୀପଶେର ପ୍ରଦେଶ)

(१८)

ବସା । କାନ୍ଦୀକେ ଫେଲେ ଏତଥିମ କୋଖାହ ହିଲେ
ଶ୍ରୀ ? ତୋଶା କଟେ ବିରେହି, ତିରକାର କରାଣେ ଏତ
ବିରେହ କେମ ?

শৰ্মিত ! কুমাৰ কুমাৰ—মাঝে মাঝে ! এই আমাৰ
কুমাৰ, কুমাৰে ! এই তোমাৰ কুমাৰ—এই তোমাৰ

(लोकार्थ अवलोकन)

ମାତ୍ରାଃ । ଆଦିର୍ଜାତ କହି, ଆଶାର ଏହି ପାଦ-
କ୍ଷେତ୍ରକେ ଯିବେ ପରମାତ୍ମର ତାତ୍ତ୍ଵକଣେ ଅନୁଭବ ପୂର୍ବେ
ଅଭିଭାବିତି ହେ ।—ଏହି ଯିଥି କେମ୍ବେ ପୁରୁଷାର୍ଥି ?

(ଶ୍ରୀକାମାନ୍ତିର ପ୍ରବେଶ)

सूक्त । ठाकुर कि आशार ईडेसेवर कोन
गवाह एनोहेन ?

ନାହା ! ହା ହା ! ସୁରୁମାରି, ତୁମି ବେ ଇଲିକତା
ଶିଖେ, ଏ ଉନ୍ଦରେ ମୁଣ୍ଡ ହେଲେ । ସୁରୁମାରି, ବିଧା-
ତାର ସେ ଦିନ କଟୋରେ ପୂଜେ ଆମେ ବନ୍ଦ ପ୍ରିୟିଷେ ହସ,
ମେହି ଦିନେଇ ତୋମେର ସୁଟି, ମେହି ଦିନ ହଜେଇ ମନୋର
ଆନନ୍ଦର, ମେହି ଦିନ ହ'ତେଇ ଦୀର୍ଘରେ କଥକଳା ।
ମେହି ତୁ ବିନ ହ'ତେଇ ଚନ୍ଦ୍ର-ନୃତ୍ୟ-ଜନ୍ମତାର କୋଟିକ
ଦଗ୍ଧି, ମାଗର ନୀଳାଶୁଦ୍ଧି, ଇଜନୀ ଚନ୍ଦ୍ରମାଶାଲିନୀ,
ବଜନାବିନୀ କାଦିତିନୀ ଚନ୍ଦ୍ରମାଶାଲିନୀ, ହୃଦୟାଶିନୀ
ପ୍ରୋବାହିନୀ, ଅଧିକରିବାହିନୀ କଜ୍ଜାଳିନୀ, ଆମ
ଆୟାତର ଏହି ବସିବରଙ୍ଗତି ଧରି ଶାମଲ ଶୌଲର୍ଯ୍ୟ
କୃତନାହିନୀ । ଆଶେରି, ତୋମେର ପାଞ୍ଚଶିରେ
ଅଶୋକ ମୁଣ୍ଡିତ, ତୁପାକଟାକେ ଆଖ ପ୍ରକ୍ଷିତ ।
ଅନନ୍ତମୋର୍ଦ୍ଦୟମାରି, ତୋରା ନା ଏଳେ ମନୋର ଦେଖିବେ
କେ, ଉତ୍ସବ୍ୟେ ତିର-କୁନ୍ତିର ମାନବକେ ହରେ ହ'ରେ
ଦ୍ୱାରାର୍ଥି କେ ? ମାନେ ଏକ ପଦ ଏକ ପଦ କ'ରେ ଭକ୍ଷ-
ବାନେର ପାଞ୍ଚଶିର ହ'ତେ ବହ ଦୂରେ ଡାଳେ ବେତ-ଛାନି
ପେତ ନା ! ଶ୍ରେମରି ! ଏହି ଅଭିନୈ କାରଙ୍ଗତି ରମ-
ପାଶେ ଅଧିକ ମାନେ ଯଦିଓ ଘୋରେ, କିନ୍ତୁ ହାମିପାଇଁ
ହର ନା, ସମ୍ବନ୍ଧିତ କୌରମେ ପରମାଣିତ ହାତ
ପରିତ୍ୟନ୍ତର ହ'ତେ ପ'ଢ଼େ ହାତ, ତୁମୁ ତାମେର କରିବ
କୋମିଳ କୁମରେ ଆଶର ପେତେ ଚର୍ଚିଦେଇ ହର ନା ।
ବେଳେ ଆଜି କି ବନ୍ଦ, ତୋମେର ଅଚ୍ଛ ଉତ୍ସବଭାଇ ତତ୍-
ଜାନ, ତୋମେର ଚରଣପ୍ରାତିଶର୍ମର୍ମହି ଜାତ-ମଧ୍ୟମନ !
ତଥେ ସେଇ ଥାକେ କେନ ? ସୁରୁମାରି ! କୋର ପାଇ
ଆୟାତ ଟିକେବେବେବେ ଅଭାଗ ।

સર્વત્ર મન કરાણ સર્વત્ર મન હોડાણ

ପ୍ରକାଶ ମହିନେ ପରିଚାଳି-ପ୍ରକାଶ ।

ପ୍ରଦୀପ-ଶବ୍ଦ-ବ୍ୟାକନଃ । ସମ ଶିରପି ହତନଃ
ମେହି ପ୍ରଦୀପ-ଶବ୍ଦ-ବ୍ୟାକନମ୍ ।

(ମେଲାରୀର ଅବେଳା)

ଦେବ । କି ଖୋ ଯାହାର, ଏତ କୁଟୋହାତି ଯାହା-
ଗାଲି କୋରାକାଳି ପର ଯିଲ ହୁଲ ?—ଯାହା ହୋଇ,
ଫାରେ ଥେବେ, ଏବେ ଗୋଲମାଳ ଯିଟେ ଥେବେ ?

ଗର୍ଭିତ । ଶିଳ କହ—ତୋର ବନାର୍ଦିନ ଲଗିତା
ମା କଲେ କି ଏ ଶୁଦ୍ଧୋତ୍ସର୍ବ ଯାପାର ଯେବେ ?

ଦେବ । ବାଟେ, ବଟେ—ତାହା ଆବେ ନି । କଠ ଚୋଥେ-ଚୋଥେ ବାଖଲେମ, କଠ କୁଣ୍ଡ କୁଣ୍ଡ,
ଡାଇ ତୋ ଡାଇଛି, ମର ମେଥିଛି, କର କାଟିବେବେ କିମ୍ବ କହ, ତତ୍ତ୍ଵ ତ ଚିନିତେ ପାରଲେମ ନା ।

ଲଗିତ । ତାହି, ଆମାର ଆମାର ରାମ କିମ୍ବ
ତା ହୈଥେଇ ଦେବତେ ପାରି । ମନିକାଳିତ । ଆମା
ପୃଷ୍ଠକ କରିବ ନେ, ଆମି କୋମେ ଯେବି, କୁଣ୍ଡ କୁଣ୍ଡାମେ
ଫାରେ ଥେବେ, ଏବେ ଗୋଲମାଳ ଯିଟେ ଥେବେ ? ତିନେହି !

ଲଗିତ । ତିନେହ—ତିନେହ ! କହ—ତାହି,
ଆମିତ ଏତ କାଲେଓ କିନ୍ତୁ ଚିନିତେ ପାରଲେମ ନା ।
ଦେବ । ବାଟେ, ବଟେ—ତାହା ଆବେ ନି । କଠ ଚୋଥେ-ଚୋଥେ ବାଖଲେମ, କଠ କୁଣ୍ଡ କୁଣ୍ଡ,
ଡାଇ ତୋ ଡାଇଛି, ମର ମେଥିଛି, କର କାଟିବେବେ କିମ୍ବ କହ, ତତ୍ତ୍ଵ ତ ଚିନିତେ ପାରଲେମ ନା ।

(ପ୍ରୀତ)

(ବନାର୍ଦିନ ଓ ଲଗିତାର ପ୍ରଶ୍ନ)

ନେପଥ୍ୟ । କେ ଗା ?

ଲଗିତ । କେ ଓ—ମିହି ? (ଚକ୍ର ମୁହିଯା)
କେନ ମିହି ?

କନା । (ଚକ୍ର ମୁହିଯା) ଏମନ ଅସମେ ଯୁଦ୍ଧ
ଜାହାଜି କେନ ମିହି ?

କେବ । ତୋମେ ମୁଁଥେ କାହା ଦେବତେ ପାଞ୍ଜିସ
ନା ?

କନା । କହି କାରା ?

ଲଗିତ । କହି କେ ଦିହି ?

ଶ୍ରୀ ରେ କି ଶୁଦ୍ଧି ଅହଜ୍ଜ ମୋର ।

ମୋହି ପିରାତି ଅହଜ୍ଜଗ ବାଖାନିତେ
ତିଲେ ତିଲେ କୁତନ ହୋଇ ।

କମନ ନା ତିରପିତ କେଳ । କମ ମେହାରିର
କମା । ଏମନ ଅସମେ ଯୁଦ୍ଧ ଲୋହ ମୂର ବୋଲ
ଅଧିକାରୀ ପରଶ ନା ଖେଳ ।

କଠ ସୁଦୁର ବାହିନୀ ରକ୍ଷଣ ଗୋଲମାଳ
ନା ବୁଦ୍ଧ କୈହନ କେଲି ।

ମାତ୍ର ମାତ୍ର ଯୁଦ୍ଧ ରିହେ ହିଲେ ବାଖଲୁ
ତୁ ହିଯା କୁତନ ନା ଖେଳି ।

ପଟ୍ଟକ୍ଷେପ ।

ଦୋଲତେ ଦୁନିଆ

(କୋହିମ୍ବ ପିଯୋଟାରେ ଅଧ୍ୟ ଅଭିନାତ)

ଆଜୀରୋଦିଶାଦ ବିଷ୍ଣୁବିନୋଦ ଏମ, ଏ, ଅଣୀତ

ମାଟ୍ରୋଲିଖିତ ବ୍ୟକ୍ତିଗଣ

ପୁରୁଷ

କବିର	
ମୂର୍ଖ ଶା	ମୃତ ବାହୀନ୍ଦର ଶାର ପୂର୍ବ ।
କହୁନ୍ତା	ବାହୀନ୍ଦର ଶାର ଅଛୁଟାଇତ ଅନେକ ବନ୍ଦିକ ।
ମୋରାକ ପାଶା	କାହାରେ ଶରେ କଟେକ ଥରାନ୍ତିର ବନ୍ଦିକ ।
ଶୁରୁକ	ବାହୀନ୍ଦର ଶାର ପୂର୍ବାଳନ ପରିଚାରକ ।
ବକ୍ତିରା	କହୁନ୍ତାର ନଥକୀ ।
ହୃଦିର	ମୋରାକ ପାଶାର ଭତ୍ତା ।
ବାହୀନ୍ଦର ଶାର ପ୍ରେତମୂର୍ତ୍ତି, ଅନେକ ନାଗରିକ, ରାଜମହିଳା ଓ ମୁଠୋରମିଶ୍ରିତ ମହୁରଗଣ, ଇତ୍ତାବି ।			

ମୁହଁ

ପେଶମନ	ମୃତ ବାହୀନ୍ଦର ଶାର ବିଦରୀ ମୁହଁ ।
ଅହିହଣ	ମୋରାକ ପାଶାର ମୁହଁ ।
ଘେହେରା	ଏ କଣ୍ଠ ।
ଅହରା	କହୁନ୍ତାର ମୁହଁ ।
ବେଳା	କବିରର ପାଲିତା କୁମାରୀ ।
ସମ୍ମରୀଗଣ, ରାଜିଗଣ, ମହୁରନୀଗଣ ଇତ୍ତାବି ।			

ଦୋଳତେ ଦୁନିଆ

ଅଞ୍ଚାଳନ

—*—

(ଶିତ)

ଶୀଘ୍ର ମାତ୍ରା କର୍ତ୍ତା କହା ନାହିଁ ଅଥବା ।
ଶୀଘ୍ର-କୁଳେ ଯତେ ତୁଲେ ହଜାଇ ବାସାର ॥
ବରତାର କେବଳ ଅଭିଭାବ ପୂର୍ଣ୍ଣ,
ବେଦା ମାତ୍ରେ ବେଦନ ହତନ,
ତଥେ ତଥେ ସମ୍ଭାଇ ଦେଖା ମାତ୍ରାଇ ଦରନୀର ।
ଅନ୍ଧାଚଲେହ କ'ଲେ ଆନି ଉତ୍ସବ ଅଳନ ବର ।

ଅର୍ଥମ ଅଙ୍କ

—*—

ଅର୍ଥମ ମୃଦ୍ଗ

ମୋହାରକ ପାଶାର ଉଚାନ ।
ମେହେରୀ ଓ ଅହିମ

ଅହି । ଏହି ମେହେରୀ, ଏଥମଙ୍କ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯୁଦ୍ଧ
ଦେଖାଇଲି ।

ମେହେରୀ । ମା, ଆମି ମିରାଜ ମହର ବାବ ।

ଅହି । ହି । ମା, ପାଗଲାମୀ କରିଗ ନି, ସଥି
କଥନ ଓ ମତ୍ତା ହବ ?

ମେହେରୀ । ଆହାର ବଳହ ସଥ । କଥନ ଓ ମତ୍ତ,
ଏଥମଙ୍କ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆମାର ମନେର ଆକିତ୍ତ ହବ ନି,
ମିରାଜେର ମେ ଅଶ୍ଵର ଉଚାନେର ମୁଖ କଲେଇ ଆପାମ
ଏଥମଙ୍କ ଆହାର ମୁଖେ ଲେଖେ ଆଛେ । ମେ ଅଶ୍ଵର
ନିରକ୍ଷିତ ମୁଖ-ମୁକ୍ତିକୁ ଏଥମଙ୍କ ଆହାର କାନେ
ବୁଝାର ତୁଳାହେ । ସଥ । କେ ବଲେ ସଥ । ମିଥ୍ୟା କଥା ।
କଥିରେର ହାତ ସରେ ଯୁରେହି । ସଥ । କେ ବଲେ ସଥ ।

ଅହି । ମିରାଜ କି ପୁରିବୀକେ ଆହେ, ତା

ମିରାଜେ ଦେଖାଇ ଗିରେହିଲି ।

ମେହେରୀ । ବେଳ, ମା ଧାକେ, ତା ହିଁଲେ ଆମାର
ଦେଖେଣ ନେଇ । ଚୋଥେ ଥା ଦେଖେଇ, ତା ଧନ କିଛି
ମା ହା, କାବେ ଯା ଦେଖେଇ, ତା ଧନ କିଛି ନା ହା,
ହାତେ ଯା ତୁମେହି, କାବ ଧନ କିଛି ନା, ତା ହିଁଲେ

ଆମିର ନେଇ, ତୋମାର ଏହି ଯୋହେ—ଏହି ମିଥ୍ୟା, ଏହି
ସଥ । ତୁମିର ମନେ କର, ମେହେରୀ ବ'ଲେ ତୋମାର ଏହି
ମେହେ ହିଁଲ, ମେହେ ବରେ ତୁଟେ ସଥେଇ ମିଲିବେ ଗେହେ ।

ଅହି । ମେଥ ମେହେରୀ, ପାଗଲାମୀ କରିଲ ନି,
ବାଢାବାଢି କରିଲେ ଏବନିହି ତୀକେ ବ'ଲେ ମେବୋ ।
କେବ ତୋରେ ବେଳାର ତିରଦ୍ଵାର ଧାବି ?

ମେହେରୀ । ମା, ଆମି ମିରାଜେ ବାବ ।

ଅହି । ନରମାନ କରିଲି, ମେହେରୀ, ନରମାନ
କରିଲି । ପାଶ୍ଚ ମାହେଦେର ମୁହଁ ମାନ, ଏ ମେଶେର
ବାଜାବାଜି, ମାଧ୍ୟାବାଜ, ବେବେ ହ'ତେ ତୀକେ ବେବେ
ଅପରହ୍ନ ମା ହ'ତେ ହବ । ପାଗଲାମୀ କରିଲ ନି ମା,
ପାଗଲାମୀ କରିଲ ନି । ମିରାଜ—ମେ ଆହାର କୋଥା ।
କେତେ କଥନ ମିରାଜେର ନାମ ଶୋନେ ବି । ତୁଇ ଏଥିନ
ଏକ ଅନ ଶୁଦ୍ଧଦେଵ ହାତ ସରେ ମିରାଜେ ମିଲିଲି, ଏ
ପାଗଲାମୀର କଥା ତମ୍ଭେ, ମୋକ୍ଷେ କଣ ବି ତୁ
ତାବରେ । ଅଧିବାହିତା ତୁମ୍ଭାରୀ ଦ୍ୱାରେ ଆହି—
ଲୋକେ ଅବକାଶ ଦେଲେ ତୁମ୍ଭୀର ରଟାତେ କଠକଣ ।

ମେହେରୀ । ତଥେ କି ତୋମାର ବିରାମ, ଆମି ମା
ଦେଖେହି, ଯା କରେଛି, ଯା କରେଛି, ମୁ ମିଥ୍ୟା ।

ଅହି । ତା ନା ବ'ଲେ କି ବଳବ ମା । ଦେଖିଲେ ଓ
ମା ବିରାମ କରିଲେ ପାରି ନା, ମେ କଥା କେମନ କ'ରେ
ବିରାମ କରି ।

ମେହେରୀ । ମୁହିଲି !

ଅହି । ଆହାର ଦୁଃଖିଲିକେ କେନ ।

ମେହେରୀ । ମେ ଫକିରକେ ଶୁଭାତେ ଗେହେ ।

ଅହି । ଆହାର ଫକିର କେ ।

ମେହେରୀ । ମେ ଆମାକେ ହାତେ ସରେ ମିରାଜେ
ମିଲେ ମିଲିଲି ।

ଅହି । ତଥେ ଆହାର ତୋମାର କି ବଳବ ମା, ତୁମି
ହୋକା ନା, ତାର ଓପର ଆମ ହେବେ, ତୋମାର ଆମ
କି ବଳବ, ଯା ତୁମୀ, ତାଇ ବର ।

[ଅହିରଣେର ଆହାନ ।

ମେହେରୀ । (ସମ୍ମତ) ମିରାଜ ! କି ଦୂର
ମିରାଜ ! କଥିର ! ତୁମି ଆହାର କି ଦେଖାଲେ ? କେନ
ଦେଖାଲେ ? ମେ ମୋନାର ଦେଲେ ଆମାର କେନ ନିହେ
ଦେଲେ ? ମାତ୍ରେ ମାତ୍ରେ ମୋନାର କଳ, ଭାଲେ ଭାଲେ
ମୋନାର ମୂଳ, ମାଧ୍ୟାର ଉପରେ ମୋନାର ଦେଖ, ପଦକଳେ
ହୃଦ-କରେ ହିଜୋଲିତ ଅଳଗୋପି । ଆହାର ତାର

ଉପରେ ମୂରଦ ପଦରେ ଆଦୋଶିତ ମୌରତଦର କୁହା—
ଥାର ଉଚାନ ! କି ହେବାଳେ ? —ହେବାଳେ ସହି, ଆଦାର
ହେବାଳ—ହୀ କ'ରେ ଆର ଏକଟିବାର ହେବାଳ !

(ଶିତ)

କେ ଆଦାରେ ନେ ବାର ଗୋ ହାତ ଧରେ ।
ମେ କୋଥାର ଥାକେ, କେବଳ ଥାକେ, ତିନ୍ତୁ ମାରି ତାରେ ।
ଥାକିତେ ଥରେ ମନ ନା ମରେ ଜର ହ'ଲ ତାର
ଆଜୁମ ମରାନ ଛୁଟେ ମନେ ଅରସେଣେ ତାର
ଆମାର ଲିଖେ ଉପହାର,
ମେ ଯେବ ଗୋ ସହ କ'ରେ ରହ ଆହେ ଧରେ ।

[ଅରସା]

ଶିତୀର ଦୃଶ୍ୟ

ମୋରାର ପାଶର କଥ ।

ମୋରାର କଥ ଅହିରଣ ।

ମୋରା । ମର୍ମନାଶ । ବଳ କି ?

ଅହି । ଯୁଦ୍ଧ ଥେବେ ଉଠିଲେ ଅରସି ହେବେ ଏହନି
ବାହାନା ଥରେହେ ଯେ, ତାକେ ଆରି କୋନମତେ
ବୁଝିଲେ ଯାଥିତେ ପାରଛି ନା । କେବଳ ବଞ୍ଚି—ଆରି
ଦିରାଙ୍କ ଥରେ ଥାବ ।

ମୋରା । ତା ହ'ଲେ ମେ ବିଷୟ ବିଶ୍ୱାସ ଉପହିତ ।

ଅହି । ତାହିଁ ତ, ତା ହ'ଲେ କି ହେବ ଗୋହେ ?
ମେହେରା ପାଗଳ ହ'ଲେ କେବଳ କ'ରେ ବୀଚାବ ।

ମୋରା । ମେହେରା ପାଗଳ ହରେହେ, ଏ କଥା
ତୋମାକେ କେ ବଳେ ?

ଅହି । ମେ କି ? ତବେ କି ଗାନ୍ଧାରତୀଇ ଦିରାଙ୍କ
ମହା ଆହେ ?

ମୋରା । ଆହେ ବ'ଲେ ଆହେ ! ଆମାର ଶୀର୍ଷ
ନେଇ ମନେ ବନ୍ଦୀଭୂତ ମନେକେ ଅଭିଭୂତ ହରେ ଆହେ ।

ଅହି । ବଳ କି !

ମୋରା । ତବେ ଆର ବିଶ୍ୱାସର କଥା ବଲାଇ
କେନ୍ତା ?

ଅହି । ବେଶ ତ, ସର ମେହେହେ, ତାକେ ପିଶାଚ କି ?

ମୋରା । ପିଶାଚ ଆର ଅକ୍ଷ ବିଛୁ ନା । ଏହି
ଅଜୁଲ ଐଶ୍ଵରୀ ତୋଗ କରୁକେ ମନେମାର ଓହି ଏକ
କଜ୍ଜା । କିନ୍ତୁ ବିବି, ମେ ମେହେକେ ବୁଝି ଆର ଯାଥିତେ
ପାରନ୍ତୁ ନା ।

ଅହି । ଏ କି ଅଳକଥେ କଥା ବଲାଇ, ପାଶ
ନାହେବ ।

ମୋରା । ଆର ଅଳକଥେ କଥା ! ବିବି ନାହେ,
ସବ ଖେଳ ! ଏହି ଦିନ ପରେ ଆଦାର ଆହାରିବି
ଶାତି । ଏହି ଦେ ଏହି କାଳ ବାନ୍ଦି-ନାନ୍ଦ ମନେ
ହ'ଲେ ଆଶହିମୁଁ, ଆର ବୁଝି ରାଥତେ ପାରନ୍ତୁ ନା ।
ମର ଖେଳ—ଆଦାର ମେହେର ମନେ ମର ଖେଳ । ମେହେ
କୁଣ୍ଡା କାରିବାକେ ଓ ସବେ ମେହେହେ ତ ।

ଅହି । ମେହେହେ ବୈ କି ! କେବଳ ବଞ୍ଚେ,
କବିରାକେ ଭେବେ ବାବ, ଆରି ତାର ହାତ ଧ'ରେ
ମିରାକେ ବାବ ।

ମୋରା । ତବେ ଆର କି ! ବିବି ନାହେ, ଏହି
ଦିନେର ପରେ ଆଦାର ମୋରାର ମନୋର କେବେ
ଖେଳ ।

ଅହି । ଏ ସବ କି କଥା ! ତବେ ଆଦାର ଏହି
କଥ ହଞ୍ଚେ । ବାନ୍ଦାରବାନ୍ଦା କି, ଆଦାର ବୁଝିଲେ
ବଳ । ମେହେ ବସିଇ ସବ ମେହେ ଥାକେ କି ତାକେ
ଏହି ବିଶ୍ୱାସ ତର କେନ୍ତା ?

ମୋରା । କେନ୍ତା, ବଲ ଶୋଇ । ଶତିଶ ସବର
ପୂର୍ବେର କଥା । ଏହି କାହାରୋର ଆଦାର ଆବିଦିଦ୍ଧ
ନାହିଁ—ବନୋରା ଆଦାର ଆହାରାନ । ଆଦାର ଅବହା
ଅତି ଶାମାକ୍ତାଇ ହିଲ । ତାର ଉପର ପୈତ୍ରକ ବା
କିଛୁ ସମ୍ପତ୍ତି ହିଲ, ଏହି ବାବମାରେ ନଈ କରେ ନର୍ମ-
ବାତ ହି । ଶ୍ରିତ୍ବେଣୀର ଅଭିନ୍ଦନର ଉପର ନିର୍ଭର
କ'ରେ ଶୀର୍ଷିକା ନିର୍ଭାବ କରାର ତେବେ ମୃତ୍ୟୁ ଘେରେ
ବୋଲ କ'ରେ ଆରି ବନୋରା ତାର କରି । ମାତ୍ରା
ଦେଖ-ଦିଦେଖ ଯୁଦ୍ଧ ମନେ ଉପହିତ ହି । ମେହେରେ ମେ ଶବ୍ଦର
ବାହାର ଥାର ବଳେ ଏକ ମନୋଦୟ
ବ୍ୟକ୍ତିକ ବାର କରନ୍ତେନ । ଶୋକ-ମୁଦ୍ରେ ବାହାର ଆଦାର
ଆହାରକେ ଟାକା ଲିଲେନ । ମେହେ ବନୋର,
‘କାହିଁ ! ଏହି ଆନ୍ଦାଶୀଟି, ନିର୍ବେ ଆର ଏକବାର ଜୋଇ
କର ; କିନ୍ତୁ ନେବାର ଆମେ ଏତିଜା କର, ସହ ଏହି
ମୂଳର ହର୍ତ୍ତେ କାଳେ ଅଜୁଲ ସମ୍ପଦର ଅବିଭାବୀ

ହୁ, ତା ହଲେ ଆମାକେ ଏକଟି ନାମଜୀ ପିତେ ହେ ।' ଆମି ନାମଜୀଟି ଆମକେ ଚାଇଲୁମ । ବିବି ନାହେବ । କଥନ କାହିଁ ଆମକୁମ, ଆମାର ସର୍ବତ୍ରେ ସବେ ମେ ନାମ-ଶୀର୍ଷ କୂଳମା ହେ ନା, ତା ହଲେ ଆମ ଖାକକେ ଆମି ମେ ଆମରଫି ଶର୍ପ କରନ୍ତୁ ନା ।

ଅହି । ମେ ଜିମିସଟ କି ।

ମୋର । କକିର ବଳୁଳେ—'ଧରନ ଧରନି ହେ, କଥନ ସବି ବିବାହ କ'ରେ ନାମଜୀ ହେ, ତା ହଲେ ତୋମର ବିବାହର ପ୍ରଥମ କଳାଟ ଆମାର ପିତେ ହେ ।' କଥନ ମନେ ହରଙ୍ଗ ସବୁ ବକ୍ତୃ ଶୋଭିଲୀ । କଥିଯାଏ ନା କୁଣ୍ଡ ପ୍ରତିକା କରନ୍ତୁ । ମନେ କରନ୍ତୁ, ବିବାହ କରଲେ ସେ ଏକମାତ୍ର ଫଳ ହେ, ତାହାର ବା ମାନେ କି । କଥନ ଆମି ବୁଝ, ପୂଜ-କର୍ତ୍ତାର ମର୍ମ କିଛି ବୁଝି ନା । ମାରିଯୋର ପେଶ ମହିତେ ପାରନ୍ତୁ ନା । ବିବାହର ପ୍ରଥମ କଳାଟ ପିତେ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତ ହେ । ତାର ପର ମେହି ଏକଟିବାର ଆମରକୁ ନିରେଇ ବ୍ୟାବରାର ଆରକ୍ଷ କରନ୍ତୁ । ମେହି ଆମରକୀ ହତେଇ ଆମାର ଏହି ଲୋକାଗ୍ରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠା । ମେନ ପୁଷ-କର୍ତ୍ତା—ଶୁଣୋ-କୁଠୀ ଧରନ୍ତୁ—ନଗୀରେ କରିବାକୁ ହେ । ବେଦତେ ମେହିତେ କାହୁଳ ଧରନମ୍ପତି, ନାମରାମିତେ ସବ କ'ରେ ମେଲ । ପଟ୍ଟାନ୍ତାତେ ଏହି କାହାରେ ମହିରେ ଅମେ ଉପରିଷିତ ହେ । ଏହି କାହାରେ ମହିରେ ଆମାର ମର୍ମ-ଅବାସ ଟୋଟି । କାହେଇ ଏହାର ଆର ତାଗ କରନ୍ତୁ । ଏହାନେ ରାଜାର ଅନୁଶେଷ ଶାକ କରନ୍ତୁ । ହୁନ୍ତ କାହାରେ ମହିରେ ମର୍ମଶ୍ରେଷ୍ଠ ଓହରାତ । ତୋମର ପିତାଙ୍କ ଏକ ଜନ ପ୍ରାଣ ଦାଙ୍ଗ ହିଲେନ, ତିମି ତୀର ଏକମାତ୍ର କଟାଇ ମନେ ତୀର ଅତୁଳ ମର୍ମଶ୍ରେଷ୍ଠ ଆମାକେ ହାତ କରିଲେ । ଅହିରି ! ଆମାର ମନ ମନୀ ଅଗତେ କେ ଆହେ, ଆମି ନା, କିମ୍ବ ଆମି, ଆମାର ମନ ମୁଣ୍ଡ ଆର ନେଇ । ଏହି ବିଶଳ ଦର୍ଶନର ଏକମାତ୍ର ଉତ୍ତରାଧିକାରୀ—ଆମ ବିବାହର ପ୍ରଥମ ଫଳି ବଳ, ଆମ ଶେବ ଫଳି ବଳ—ଓହି ଘେରୋ । ଅହିରି ! ମେହି ଘେରୋକେ ଆମାର ହେତେ ପିତେ ହେ ।

ଅହି । ହେତେ ପିତେଇ ହେ ।

ମୋର । ବୁଦ୍ଧିମୋତୀ କୁହି—ହେତେ ପିତେ ହେ କି ନା, ବୁଝିତେ ପାରନ୍ତୁ ନା ? ମେ କକିର ଆମରେ ଆର ମେହରାକେ ତାହିବେ । ଘେରୋକେ ହେତେ କି କ'ରେ ଖାକବୋ ବିବି ନାହେ ।

ଅହି । ମିହେ କେବ କାନ୍ତର ହଙ୍କ ଜନାବ ? ଆମାଦେର ଏହି ଅତୁଳ ଐଶ୍ଵର୍ୟ ଏକ ହିକେ ରେଖେ, ମେହରାକେ ଆର ଏକ ହିକେ ଶୈଳ କରାବ । ଛନ୍ଦିରାର କେ ଏବନ ଶୁହାଶୁକ ନାହୁ ଆହେ, ଏ ଐଶ୍ଵର୍ୟର

ଶ୍ରେଷ୍ଠକର ତାଗ କ'ରେ ଏକଟା କୁଣ୍ଡ ବାଲକାକେ ମିରେ ଥାବେ ।

ମୋର । (ମାର୍ଦା ନାହିଁବା) ଡୁହ—କୁହି ମେ କକିରକେ ତ ଦେଖନି । ତାରେ ଦେଖିଲେ ମନେ ହୁ, ଏକ ଶୁଠୋ ଖୁଲେ ଥିଲେ ମେ ଏକ ନିରେବେ ଛନ୍ଦିରା ହେଲିଲ ଶୁଟି କରିଲେ ପାର ।

ଅହି । କତ ଦିନ ପୂର୍ବେ ତୀର ମଥେ ତୋମାର ଦେଖା ହେବାଛିଲ ।

ମୋର । ପିତିଶ ଧରନ ପୂର୍ବେ ।

ଅହି । ଏଇ ହରୋ ଆର ଦେଖାଖୋନା ହେବି ?
ମୋର । ନା, ଏକ ମିନିଶ ନାହିଁ । ଏକ ବିବାହ କେବଳ ତୀରକ ଦ୍ୱାରେ ଦେଖେଛିଲୁ ।

ଅହି । କତ ଦିନ ଆମେ ଦେଖେଛିଲେ ?

ମୋର । ମେତ ପ୍ରାହ ବୋଲ ଧରନ ହେଲ । ଘେରୋ ତଥନ ମବେହାର କୁହିଟ ହେଲେ । ମେଥି, ମିରାଜ ମହରେ ରାଜୋଭାନେର ପାଶେ କକିର ନାହେବ ବ'ଳେ ଆହେ । ମନେ ହେଲ, ମେ କକିର ଛନ୍ଦିରା ଚାରି ଦିକ୍ ତାହେ । ମେହି ବାଗାନ୍ତିର ଧାରେ ବ'ଳେ ଚାରିଦିକେ ଆମାର ଅନ୍ୟେ କରାଇ । ପାହେ ଦେଖିଲେ ପାର, ଏହି ତମେ ଆମି ବାଲିଲେ ମେ ମୁଖ କୁହିବେ ରାଇଲୁ । କିନ୍ତୁ ତୁ କକିର ଆମାକେ ଧିରେ କେଲେ । ମେହି ମୁହଁ ମିରାଜ ଥେବେଇ ଉଚ୍ଚ କରେ ଟୋକାର କରନ୍ତୁ—'ମୋରାରକ-ପାଶ, ଆମାକେ ଚିନ୍ତିତେ ପାର ?' ଆମି କୋଣଟ କିମ୍ବା କାହିଁ କାହିଁ କାହିଁ—'କହି—ନା ।' କକିର ମୁହଁକେ ହେଲେ ବଳେ, 'ବୋଧ ହୁ, ତୁ କେବେ ଆମାକେ ଟୋକାର କରୁଣେ ପାରିଛ ନା । ତାଳ, ଅତି ମେହି ଆମି କାହିଁ ଥାଇଛି ।' ଏହି ବ'ଳେଇ କକିର ମିଲିଲେ ଗେଲ ।

ଅହି । କୁହି କୋଣାର ଆହ, କକିର ନାହେବ ତା ଆହେ ।

ମୋର । ଆମେ କି ନା ଜାମେ, କେବଳ କ'ରେ ବଳେ ? ଆମି କିମ୍ବ କରନ ତୋକେ ତିକାନା ବଲି ନି ।

ଅହି । ତା ହଲେ ନିର୍ମିତ ଧାର ଆମାର ! କକିର ଆର ତୋମର ମନକ ପାହେ ନା ।

ମୋର । ଏଥନ ସେ ତା ଆର ବଳକେ ଦାହିଁ କରିଛ ନା ଆର ନାହେ । ମନକ କରିଛ ନା ଆର ନାହେ । ମନକ କରିଛ ନା ଆର ନାହେ । କିମ୍ବ ଆମି ଦୁନିଆର କାଉକେ ଓ ତ କଥନ ବଲି ନି । ମେହରୋ ମେହି କକିରର କଥା, ମିରାଜ ମହରେ କଥା କଥା ଆମଲେ କେବଳ କ'ରେ ।

ଅହି । କୋଣ ଦିନ ଅନ୍ତରମରେ ବିଲେଇ, ହର ତ କୋଣ ଦିନ ଥାଇଲେ ବ'ଳେ କେଲେ—ମେହରୋ ତାହିଁ

ପରେହେ । ତୋରାଇ ତ ସେ—ସେ ଏକଟା ବିଲୁଟେ ସତ ମେଥେ ପରେହେ । ମାତ୍ର, ତାମା ତିଆ ମେଥେ ମେହେବୀକେ ମାନା କରିବ ଚାଲ । ପଞ୍ଚିଶ ବନ୍ଦର ପରେ କରିବାର କବିର ତୋରା ଅଛେବି

ନାହିଁଟି ନିତ କୁଣ୍ଡଳ ନା ।

ମେଥେହେ । ମୋରାକ ପାଶା ଯରେ ଆହୁ ।

ମୋରା । ଅହିବନ୍ । ତାହେ ଗଲେ ।

ଅହି । ଯଜ୍ଞମିର୍ଦ୍ଦିବେଶ ମତ କି ନିର୍ମିଷ କଠୋର କର ।

—

(ଶୁଣିଦେଇ ଶବ୍ଦ)

ଶ୍ରୀ । ବେଗମ ମାହେବ—ବେଗମ ମାହେବ ।

ଅହି । କି ।

ଶ୍ରୀ । ଓ ଆଜା ! ଓହ ହାତ ଧ'ରେ ରାତିହେ—ଓ ଆଜା ! ବେଗମ ମାହେବ— ।

ଅହି । ଆଜରେ ସଙ୍ଗ—ଚାଲାତେ ମାନଗଲି କେବ । —ଯାପାର କି ?

ଶ୍ରୀ । ଯାପାର ଆହାର କି ! ଯାପାର ମେହେବା ବିବିର ସେଇ ବିଲୁଟେ ସତରେ ମୂଳମ ଚୋରା—ଆମି ମେଟୋର ଫଟକେ ଯାଏ ପାଲିବେ ଡେକ୍କିନ୍ଦୁ କି ଯାଇଛି, ଏହମ ନନ୍ଦ ବାବେର ମହମ ହାତୁମ କ'ରେ କୋଖା ଧେବେ ଆହାର ହୃଦୟେ ଏମେ ଉପରିହିତ । ବଲେ, ହା ମିଳା, ମୋରାକ ପାଶାର ଏହି ବାହୀ ? ବାଗ, ପିଲେହିଲୁ ଆର କି ।—

ମୋରା । କି ହଲ ବିବି ?

ଅହି । କବିରକେ ମେଥିଲି ।

ଶ୍ରୀ । ବାଗ, ତାକେ ଆହାର ମେଥେ ? ଅହନି କମାଇ କ'ରେ ମେଟୋ ବଢ଼ କ'ରେ ପାଲିବେ ଏମେହି ।

ଅହି । ଆମେ ମୁଁ ଆହାରୋକ, କେ ଲୋକଟା, କେମେ ଏଲି ନା ?

ଶ୍ରୀ । ଆମଦେଖା ଆହେ, ହାତୀ ଆହେ, କଟୁମଟେ ଚୋଖ ଆହେ—ତିମିଟେ ଆହେ, ବଟୁଟେ ପରଜାର ଆହେ—ବିଷ କୋଖାର କି ଆହେ, ଦେଖାଇ କି କୁରମ ଶେଷୁ ? ତୋରା ମେହେବେ ହରେ ଲେ ମିଳାଇ ମେହେବେ—ଆମାକେ କି ଆର ତା ମେଥାତ ବିବି ମାହେବ, ସଲାଲେ ବୁଦ୍ଧାର ଶୋକ ମେରାତେ ।

ଅହି । ସା, ତାକେ କରାନ୍ତେ ବଲେ ଆହୁ ।

ଶ୍ରୀ । ଆମି ? ତୋରା ବଲ ଗେ—ଆମି ତାକେ କାଳକେ ବଲାଲେଇ ଏକ ଲାକ ମେରେ ଆହାର ଦୀର୍ଘ ଧରବେ । ବାଗ—ଲେ କି ଲାକ—

ଅହି । ବେଶ, ଆମିହି ଶାହି ।

ମୋରା । ମେହେବା ବିହନେ କେବଳ କ'ରେ ବାଚବେ ବିବି ।

ଅହି । ଉତ୍ତଳା ହୋଇ ନା—ଆମେ ମେଥି, ଏ କବିର କେ । ଏ ମେଥେ କବିର ହେ, ତାରି କା ମନେ କି ? ଝୁମି ମେହେବାକେ ମେଥ—ତାକେ ଆମନେ ହୀଥ ।

[ଅହାମ ।

ମୋରା । କୌନ୍, କବିର ଆର କି କୁଣ୍ଡଳ ଦାକୀ ଧାକେ ଅହିବନ୍ । ହା ଆଜା କି କରନ୍ତୁ—କି କରନ୍ତୁ—କି କରନ୍ତୁ ?

[ଅହାମ ।

ଶ୍ରୀ । ତା ହଲେ ମେଥିଲି, ହରକ ଖୋରାବ ମେଥେହେ । ତା ହଲେ ତ ହେତୁଛି, ପାଲିବେ ଏବେ ତାମାଇ କରେଛି । ପାଲା କବିର ଆମଦାରା ତାମେ ସତ ମେଥେ—ଧାଙ୍କେ ତାମଲେଇ ପିଲେହିଲୁ ଆମ କି ! ଆମି କି ଆର ମେହେବା ବିବିର ମହମ ନିରାଜ ମହବେର ଖୋରାବ ମେଥିଲି । ଆମି ମେଥିଲୁ ବାହାରକି ମେଥେର ପାରାଢ—ମେରାମେ କରିଲେବ ଶା ବେଶ ଦାଖି ହେ ଆହେ—ବେଶ ଆମାକେ ମେଥିଲେଇ ଉପିଲି ଧେତ । ଓ ଆଜା ! କି ଶୀତଳଟାଇ ବେଶ ପେହି ।

କୃତୀର ଦୃଷ୍ଟି

ମୋରାକ ପାଶାର ଦାମିର କମ ।

କବିର ଓ ଅହିବନ୍ ।

ଅହି । କବିର ମାହେବ । ଆମାର ।

କବିର । ଆମାର ବିବି ମାହେବ ।

ଅହି । ମିଳିବେ ହେଲ—ସରେ ଆହୁମ ।

କବିର । ଏହି କି ମୋରାକ ପାଶାର ବାହୀ ?

ଅହି । ଏହି ବାହୀ ।

କବିର । ପାଶା ମାହେବ କୋଖାର କୁଟୀର ତୁମେ କି ଦେବେ ହା ନା ।

ଅହି । ତିମି ତିକରେଇ ଆହେନ, କୋମ ବିଶେଷ କାହିଲେ ଆମାତେ ପାରାହେନ ନା । ମେହେବ ବାହୀ କ'ରେ ଏକାୟ ଆପେକ୍ଷା କରନ୍ତୁ, ଅବିଲାହେଇ ମେଥ ହବେ ।

କବିର । ଝୁମି ମୋରାକ ପାଶାର କେ ବିବି ମାହେବ ?

ଅହି । ଆମି ତୀର ପରିଷିକା ଶୀ ।

କବିର । ତୋରା ପାଶା ଆହାର ମହମେ କରନ୍ତୁ ବୁଲେହିଲେମ ?

अहि। वेहामी याग हर, कविर याहेवो
परिचय सा पेले ए कथार उत्तर केवल क'रे
देव?

कविर। आमार नाहे निराज महारे तोमार
यासीर असाधी याकांड हमेहिल, एहित्र आमार
परिचय।

अहि। ता ह'ले आर, एहि विषुक्त आरे
यासी आमाके आपनार कथाई बताहिलेन।

कविर। वेश, वेश, त्वं कि आवि परम तृष्ण
हस्त। ता ह'ले तृष्णम्, तोमार यासी आमाके
मध्ये देखेहेन। कवि एखन कि अक्ष एसेहि,
मेटोऽनोऽहर यासीर काहे आमाते प्रेवेह?

अहि। नमहत्रै रेहेहि। किंक यासार!
यासीके कि आपनि रेहाई विते पाहेन ना?

कविर। तोमादेव नमाम-मृष्टि कि?

अहि। इहत्र केव कविर, आमादेव नमाम-
मृष्टि कि, आपनि कि आनेन ना?

कविर। आमात उठित, त्वं कि ना तोमार
यासीर उग्र नमूर्ख विवास आहे, ताई आमारार
ठत शास्त्रोक्तम हरनि।

अहि। एकमार कळा, मेहि प्रथम कन, मेहि
शेव।

कविर। ता ह'ले त बडै मृष्टिलेव कथा!

अहि। रेहाई हर ना?

कविर। रेहाई देवार त उग्राय देवि ना।

अहि। कविर याहेव, यासी आमार कुङ्ग-
विरोगेव त्वं ज्ञानपृष्ठ।

कविर। कि कवव—उग्राय नेहै।

अहि। आपनार आमराके दिवे ए गर्हाय
वा किंृ उग्रार्थन हरेहे—सद विजि।

कविर। कविर आवि—गोलात निये कि—
कवव?

अहि। एक देवे, आश थाकते केवल क'रे
देव?

कविर। देवार अत तोमार यासी प्रति-
ज्ञत। आवि बलप्रवोगे निते आमिनि, विते
ईक्ष हर, नमूर्ख देवे वेवे, नहेन त'ले याव।

अहि। यदि निते हर, अवक्ष देव।

(येहेहो ओहोवाराकेर ग्रावेश)

योवारक। अवक्ष देव—प्रतिज्ञत आहि—
कथार शेळाप.कवर केल। देव, नमूर्ख मनेहै

देव। येहेहो, एहि कविर तोमार पिता।
आविरा केवल एत काळ तोमारके पालन कर्हेहि-
त्युम। तूमि आवि ह'ते एव—आवि देव नव।

येहेहो। एहि एकेहि पिता क'ण वार्जे
स्त्रेव देखेहिलूम् एहि एवहै यावे आवि निराज
महारे विरेहिलूम्।

योवा। याप्ते निरेहिलि, एहिवारे आवेह या।

येहेहो। त्वं कि आवि आवि तोमादेव
काहे विरे आवास ना?

योवा। मे फकिह याहेवेर ईज्ञा।

कविर। निरवे कि ना, मे कवि आवि वार्जे
पावि ना।

येहेहो। कोवार याव?

कविर। तो वल्लते पावव ना। तोमार
पिता तोमाके आमार विते प्रतिज्ञत। आवि
ताहि तोमाके निते एसेहि। एक आसर्व
मूल्ये तोमार ज्ञाने पूर्वेहि तूमि आमार काळ
विक्रीत। यदि तूमि दूसरामानी हत, यदि शास्त्र याव
ता ह'ले तोमाते आमाके कि नमूर्ख, ता योव इ
आव वालते हवे ना।

येहेहो। आवि आपनार वीजी।

कविर। वेश, ता ह'ले आमार मध्ये एस।

अहि। किंक कविर, येहेहो आमार द्वारे
लेश आनेन ना, मे आपनार मध्ये देश दूरवे ति
क'रे?

येहेहो। ये अवहात आव नेहै ना, ए
आसर्वकीर वीजी,—एन इनिवेवे यावे पै
दोराहित आमार काळ। ज्ञाने ज्ञाने अता
हवे, एक पांच गा क'रे शेवकाले याव न
यावे, ना, नव न'ये यावे।

कविर। ता ह'ले आव विश्व क'र ति
मध्ये एसो।

अहि। कविर, आपनाके वीजी विज्ञ,
आमादेव व मेहि त्वं गोलामधक्त प्राह्ल क
ना?

कविर। विवि याहेव! आवान याने कर्त्त-
पालन कृत्ये, ना हवे एकमात्र कुङ्गाके एक व
अज्ञातदूसरीपै तुक्तेव हाते ज्ञाने यावन मूल-
करले, तोमारा राजार वाळा। गोलाम तोमाहा
केवल क'रे बलव, विवि याहेव? या आपा, त
पेशूम,—आव आमार अत गोलामये अज्ञाने
मेहै। आव येहेहो! मेलाम विवि याहेव।

ମେହେରା ! ଯା, ଆମି ! ଶିତା, କର୍ତ୍ତବ୍ୟ-ପାଳର ଆଜ ଏକ ସନ୍ଦର ବିଦେଶେ ବିଦେଶେ ଦେଖାଇଲୁହ, କରେଛେ, ତଥେ ମୀର ମୂର କେନ ? ଆମୀରାମ କରନ, ଦେବ ଆପନାମେର ମର୍ଯ୍ୟାନା ରାଖିଲେ ପାରି ।

[କବିତା ଓ ମେହେରାର ଗ୍ରହଣ ।]

ମୋରା ! ଅହିରା ! ଅଜାଧୋର ଏକଟା ଆମି କରବେ ।

ଅହି ! କି ବଳ ?

ମୋରା ! ଏକଟା ଆମାରଙ୍କୀ ହିଲେ କବିତ ଅବେ ଆମାରେ ଆମାର କଳାରେ ହିଲେ ବିଲେ ଚାଲେ ଗେଲ, ଆମ ତିମ ତିମର ଆମାରେ ଅର୍ପିଲେ କରନାମର ବାହୀରୁ ଯା ଆମାର କାହେ ଏକ କଢ଼ା କାଣ୍ଠ କହିଲ ଥର ପେଲେ ମା ! ତାର କାହେ ତିରକାଳ ଦେଇଲାନ ହରେ ଦୁଇଲୁ !

ଅହି ! କି କରାତେ ଚାଲ ବଳ ?

ମୋରା ! ସନ୍ଦ ହେହେର ପେଲ, ତଥବ ଆଜ ଏ ମନ କେନ ? ଆମାର ମନ୍ଦ ହୋଲଟ ଆମି ବାହୀରୁ ମାକେ ମନ୍ଦର୍ପଣ କରବ ।

ଅହି ! ବେଳ, ତାତେ ଆମାର କୋନିଓ ଆପନି ମେହେରା !

ମୋରା ! ତୁମି କି କରବେ ?

ଅହି ! ବଳ, କି କରାତେ ପାରି ।

ମୋରା ! ତୁମି ଏଥାନକାର ମର୍ଯ୍ୟାନା, ଏ ଆମୀରାମର କଷ୍ଟକାରେ ଆମି ଏ ହୀନ ତାମ କରାତେ ବଳାତେ ପାରି ମା ।

ଅହି ! ଅନାଦ ! ତୁମି ପୃତ୍ତମାନ୍ତର ହରେ କହାର ହିରୋଗ ସାଇତେ ପାରି ମା । ଆମି ଝୀଲୋକ, ଯାମି-କହାର ବିହୋଗ କେମନ କ'ରେ ମନ କରବ ?

ମୋରା ! ବେଳ, ତଥେ ତୁମିଓ ଚାଲ ।

—————

ଚକ୍ରଧୂର ଦୃଷ୍ଟି

କହନ୍ତାର ବାଟୀର ମୁଦ୍ରାର ପଥ :

ହରବକ୍ଷୁ ଓ ନାଥରିକ ।

ମାଗ ! କି ଯିଥା, କହନ୍ତା ମାହେବେର ବାକୀତେ ବେ ?

ହୁବ ! ଆମି ସେ ଏଥାନେ ନହୁଣୀ କରିଛି ।

ମାଗ ! ମୂରାମ ମାହ ଚାକରୀ ହେଲେ ବିଲେ କବେ ?

ହୁବ ! ତୁମି କି କିଛି ଶୋଇ ନି ?

ମାଗ ! ଆମି ତ ଏଥାନେ ଛିଲୁନ ମା ! ଆମି

ଶେଷାର କାଳ ଏବେହି । କି ହେହେ ଯିଥା ?

ହୁବ ! ମୂରାମ ମା ସେ ମେତ୍ରେ ହେ ଗେଛେ ।

ମାଗ ! ଲେ କି ?

ହୁବ ! ବାହୀର ନାର ମହାର ପର ଥେବେଇ କାହାରାରେ ଲୋକାନୀ ହଜିଲ । ଶେବେ କରକଞ୍ଚିଲେ ହାଲାବୋଇ ଆମାର ଦରିଯାର ମୁକ୍ତ ଶିଥେ ଏକବୋଇସେ ମୂରାମ ମର୍ଯ୍ୟାନା ହେବେ ।

ମାଗ ! ବାହୀର ନାର ଆତ ବଢ଼ ମଞ୍ଚିତି ବଟ ହେ ଦେଲ ?

ହୁବ ! ଝନିଆର ଏହି ତ ସମ ତାଇ, ଆମ ଆମୀର, କାଳ କବିତ ।

ମାଗ ! ମୂରାମେର ଏଥର ଅବହା କି ?

ହୁବ ! ଏକବୋଇ କବିତ ।

ମାଗ ! କବିତି ! କି ବଳକ ହୁକ ଯିଥା ?

ହୁବ ! କାଳ କି ଧାର, ଏଥର ମଞ୍ଚିତି ନେଇ । ପେଶମନ ବିବିର ହାତେ ମା ହିଲ, ତାଙ୍କ ମେଇ । ହେଲେର ଦେଲ ଶୋ କବୁତେ ପେଶମନ ବିବି ନିଜେର ମନ୍ଦ ଶିଥେ ବିହେଲେ । ଲେ କୈମର ବାଗ ମେଇ, ମହରେର କେତେ ଯେ କ'ରାନା ବଢ଼ ବଢ଼ ବାକୀ ହିଲ, ଲେ ସମ୍ଭବ, ବା ବନ୍ଦତାବାଜି, ବିଛ ମେଇ ।

ମାଗ ! ମୂରାମ ମାହେବ ଏଥର କୋର୍ଦ୍ଦିତ ?

ହୁବ ! ତାଇ ସବର ନିତେଇ ଶିରେଛିଲୁମ । କାଳକେ ପାନ୍ଦନାମର ହାତି ମାହେବଦେର ବାକୀ ହେତେ ଦେବାର କଥା ହିଲ ।

ମାଗ ! କି ସବର ପେଲେ ?

ହୁବ ! କିଛିଇ ପେନ୍ଦ ମା ! କାଳ ହାତେ ମା ଓ ହେଲେ ବାକୀ ହେତେ କୋର୍ଦ୍ଦିତ ଚାଲେ ଗେଲେ, କେତେ ବଳାତେ ପାରେ ମା । ଚାକର-ବାକରମେର ବାର ଯା ପ୍ରାପା, ଛୁକିଯି ଦିଲେ ଗେଛେ । ଯାମାର ମନ ଏକଟି ପ୍ରାଣି-କେତେ ସଲେ ମେର ନି !

ମାଗ ! କହନ୍ତାର ଯିଥା କିଛୁ ମାହୀଯ କରଲେ ମା ?

ହୁବ ! କାମା ! କହନ୍ତା ମାହୀଯ କରବେ ? ଉଲଟେ ବେଳାମୀତେ ମେ ଅର୍କେକ ବିଷ ମୌଳେମ ତେବେ ନିଯେଲେ, ମୂରାମ ମେତ୍ରେ ହେଲେ ବଳେ ବିଲେ ମାହେବ ବିଲେ ମାହେବଦେର ଆମୋଦ ବେକେ ଶେଷେ କଟ । ଯେ ଏତ ବିନ ପିଲାତେ ତିଲେ କଟ ଥେବୋ, ଲେ ମୌଳ ଛୁବେଳା ପୋଲାଓ ଥାତେ । ମନ୍ଦକୀ ବୋକଟାର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଚେହାରାର କେମନାଇ ଦେରିହେଲେ ।

ମାଗ ! ଅନନ୍ତ ବାହୀର ନାର ଚାକରୀ ହେତେ କୋମାକେ ଶେବକାଳେ କି ମା ଖୁଇ ଦେଇମାଟାର ଚାକରୀ କରାନ୍ତେ ହ'ଲ ।

ହୁ । କି କରି ତାଇ, ମନୀବ ! ଏହି ଥାବେ ଚାକରୀ କୋ କରିଛି, ମା ଗେଲେ ତ ଛାଡ଼ିବା ଶାରି ନା ।

ନାଗ । ସାହାଜର ମାର ଚାକରୀ କ'ରେ ଆମାର କୋଣାକେ ଅଟେବେ ଚାକରୀ କରିବେ ହୁଲ ।

ହୁ । ମେ ହୁବେର କଥା ଆମ ବଳ ନା କାହିଁ ! ସାହାଜର ମାର ଚାକରୀଟିକେ ସଥେଟ ପରମା ପେହେଲିଯନ । କିମ୍ବ ମହାମେ କୁଠା ଖେଳେ ନିଥେ ନବ ନାହିଁ କ'ରେ ଦେଲେହି । କାଳ କି ଥାବ, ତାର ମହତି ନେଇ । ତାଇ କରାହୂରାର ଥରେ ଏବେହି ।

ନାଗ । କରାହୂରା ଆମ ସାହାଜର ଏ ହୁବେର କି ମଞ୍ଚକ ଜାନ ।

ହୁ । ତୁ ହେଇ ତ ଆମି ।

ନାଗ । ତା ନଥ । ହୁବେର ଏକହାନେ ବାଢ଼ି ହିଲ, ଏହି ମହରେ ସାହାଜର କରିବ ଏକମରେ ଆମେ । ତୁ ଆମେରିଇ ଅସ୍ତ୍ର ପ୍ରଥମେ ଥାରାପ ହିଲ । ସାହାଜର ସୁମାନକେ ଫେଲେ ଉଟିଲେ, କରାହୂରାର ସରାନ୍ତ ଆମ କିରିଲ ନା । ଶେଷ ସାହାଜର ଦେଇମାନକେ ଉପାର୍ଜନରେ ଅଥି ହିରେ ବକରାହୁର କ'ରେ ଲିଯେଛେ । ମହରେର ଲୋକ ଆମେ, କରାହୂରା ସାହାଜର ତାଇ । ସାହାଜର ମ୍ଯା ନା ଥାକଲେ ଦେଇମାନକେ ତିନ୍ତ କେ ?

ହୁ । ତୁ ଏ କଥା ଜାମଣେ କି କ'ରେ ?

ନାଗ । ଆମି ଆମାର ସାମେର କାହେ କୁଣ୍ଡିଛି । ସାହାଜର ମା ପ୍ରଥମେ ଏଥେ ଆମାମେର ପାଢ଼ାଟିଇ ଆଜାଇ କରେ । ଓହି ସେ ଧେ ଧୋଦାଗ ବଲେ ବାଗାନ, ଆମାର ଥାପ ଓହିଟେ ସାହାଜର ମାକେ କିମେ ମେମ । ମେହି ସାମାନେ ଏକଟି କିନ୍ତେ ବୈଶେ ସାହାଜର ତାଇଟେ ପ୍ରଥମେ ବାସ କରେନ । ସାହାଜର ମା ଆୟୀର ହଜେ ଛିଲେମ, ତୁ ମେହି ତୁ ଫେଟିର ପରିବର୍ତ୍ତନ କରେନ ନି । ମେହି ତୁ ରାଧା ଅବସାର ଛି । ତାଳ କଥା, ମେ ସେବାଗ କିନ୍ତୁ ହେ ଗେହେ ?

ହୁ । ଶେଷ ବଲୁଣ୍ଟ ପାରି ନା ।

ନାଗ । ଆମାର ବିଦ୍ୟାଗ, ପେଶମ ବିବି ଜାନ୍ ଧାକ୍ତ ମେ ସାମାନ ହାତକାଢ଼ି କରବେ ନା । ବୋଧ ହର, ପେଶମ ହେଲେକେ ନିହେ ମେହି ସାମାନେ ଆମର ନିଯେଛେ ।

ହୁ । ଟିକ ଥିଲେ, ମେହାମେହି ଏଥେ ଆଜାଇ ନିଯେଛେ । ତାଇ ! ତୁ ମି ଏକଟ ଅଶେଷ କର, ଆମି ସଙ୍କାଳ ନିଯେ ଆମି ।

ନାଗ । ଆମ ତାବେର ମହାନେର ହରକାର କି ଯିବା । ତାର ଦ୍ୱାରା କୋକକେ ନା ଆମିଯେ, ନିଜେମେ କୁଣ୍ଡେର ଏଥେ ମାର୍ଦ ଓର୍ଜେ ଥାକେ, ତା ହଲେ ତାବେର ପୁଣେ ଦାର କରିବାର ଶ୍ରୋଜନ କି ।

ହୁ । କି କରିବେ ତାଇ, ମନିବେର ହକ୍କ ।

[ପାହାନ ।

ନାଗ । ତାଇ ତ—ବଲେ ତାଳ କରାନ୍—ନା ମନ କରାନ୍ ? ଦେଇମାନ କରାନ୍ତା ଏଥନ୍ତ ତାବେର ମୌଳ କାହିଁଛେ କେମି ? ଅଶମର ପେରେ ତାବେର ଆମ କୋନାଓ ଅନିଷ୍ଟ କରିବେ ନା କି ? କେବଳ । ଅକରେ ଆମ ସାହାଜର ମାର ପୁନ୍ଦର ବନ୍ଦକାମନୀ କରି । ଯମି ନା କେବେ କୁଳ କ'ରେ ଥାକି, ତୁ ମି ତାର ସଂଶୋଧନ କ'ର, ଦେଖେ, ଆମାର କୁଳ ବେଳ ମୂରାବ ମାର ମଧ୍ୟ ହବ । ତାଇ ତ, କରାହୂରାର ମେହି ଜାମୋରାର ଶଶିଶି ଆମାହେ ନା ?

(ବକାଟିଆର ପାଦେଶ)

ବକା । ଏ ହାତେ ଲକ୍ଷ, ଏ ହାତେ ପେହାଜ—ଏ ହାତେ ଲକ୍ଷ, ଏ ହାତେ ପେହାଜ—(ପୁନ : ପୁନ : କଥମ) ନାଗ । ଆମେ କେ ଓ, ବୋକା ଯିବା ବେ ।

ବକା । କେ ତୁହି ?

ନାଗ । କି ଯିବା, ତିଳତେ ପାରଲେ ନା, ପୋଲାଓ ଥେବେ କୋଥ କ'ରେ ଗେହେ ନା କି ?

ବକା । କି ବଳି—ଆମିମ, ଆମି ବୋନାଇ ମାହେର ମଧ୍ୟକୀ ? ଏଥିନି ତୋକେ ଆମି ହାଜି ହିତେ ପାରି । ଏ ହାତେ ଲକ୍ଷ, ଏ ହାତେ ପେହାଜ ।

ନାଗ । ତା ଆମି ବ'ଲେଇ ତ ହଜୁରେର ମବେ ତମେ କରେ କଥା କରି ।

ବକା । ତୁ ଦ୍ୱାରା ପୋଲାଓରେର କଥା ନା ବଳି ତିଳ, ତା ହଲେ ଏଥିନି ଆମି ତୋକେ ହାଜି ହିତୁମ । ଆମାର ବୋନାଇ ଏଥିନ ଇଛେ କରିବେ ଥାର ଗର୍ଭାନ ନିତେ ପାରେ । ଏ ହାତେ ଲକ୍ଷ ଏ ହାତେ ପେହାଜ । ଆମାର ମବେ ଏଥିନ ମାହାନ ହରେ କଥା କହିଲେ ।

ନାଗ । ତା ହଲେ ପୋଲାଓରେର ନାମ କ'ରେ ବେଚେ ଗେହେ ?

ବକା । ଗୁର ବେଚେ ଗେହିଲ ।

ନାଗ । ତା ହଲେ ଏଥିନ ହରମ ପୋଲାଓ ଚଲାଇ ।

ବକା । ହରମ—କୁଳନେ କଟି ଆର ଆମି ଥେବେ ପାରି ନା । ଏ ହାତେ ଲକ୍ଷ—ଏ ହାତେ ପେହାଜ ।

ନାଗ । ଓ କି କରଇ ?

ବକା । ପୋଲାଓରେର ମଶଳା ଆମକେ ଚଲେହି । ତାଇ ହାତେ ହିତେର ରାଖିଛି ।

ନାଗ । (ସମ୍ପତ୍ତ) ହରେହ—ତା ହଲେ ଏ ବେଟୋବେ ନିହେ ଏକଟ ମଶକ କରା ଯାକ । ତା ହି ବୋକ ଯିବା—

ବକା। ଆମ ବୋକା ଦିଲା ନାହିଁ—ଏଥିବ ଆମି
ବୃକ୍ଷକୀୟର ଉତ୍ତୋମ। କେବେ ସମ୍ବନ୍ଧ ବୋକା ବୁଝି,
ତା ହଲେ ଆମି ତୋକେ ହାତକେ ଦେବେ ।

ନାଗ। ବେଳେ ମେ ତୋର ହାତକ—ତୋର
ବୋଲାଇରେ ଏକଟେ ଚାକର ପାଥରାର ଅମଳୀ ନେଇ,
ଓ ଆମାର ହାତକେ ଦେବେ ।

ବକା। ମେଥ ମେ କା—ବୋଲାଇ ନାହେଦେ
କଥ ଚାକର—କଥେ ଛୁଟୋ ଚାକର ବିଶ୍ଵିଷ୍ଟ କରାଛେ ।

ନାଗ। ତା ତୋକେ ସମ୍ବନ୍ଧ କିମତେ ପାଠୀଙ୍କ
ଦେଇ ବୁଝାନ୍ତେ ପେରେଛି । ସମ୍ବନ୍ଧ ଚାକରରେ
ଓ ତୁମେ ସମ୍ବନ୍ଧ କିମତେ ଚଲେଇଲୁ କେମେ ?

ବକା। ଚାକର ଶାଶ୍ଵତୀ ପରମା ଚାରି କରେ ଦ'ଲେ,
ହିମ ନାହେଦେ ଆମାକେ ପାରିବେହେ ।

ନାଗ। ଓଁ ! ତା ବୁଝାନ୍ତେ ପାରିବି ।

ବକା। ହି ହି ହି—ଏଥିବ ବୁଝିଲା ଏ
ହାତେ ଲକ୍ଷ—ଏ ହାତେ ପେରୋଇ ।

ନାଗ। ତୁ କି ଏହି ଛୁଟୋ ସମ୍ବନ୍ଧରେ
ପୋକାଙ୍କ ହବେ ?

ବକା। ଛୁଟୋ ସମ୍ବନ୍ଧ କେନ—ଏହି ଏତ ସମ୍ବନ୍ଧ !
ଆମାର କି ମହିଳା ହାତ ଆହେ, ତା ଏକଥାରେ
ଆନନ୍ଦ ।

ନାଗ। ଓଁ ! ବୁଝାନ୍ତେ ପେରେଛି ।

ବକା। ଛୁଟୋ ହାତ ଦେଇ ତୋ ନେଇ—ତାହିଁ ଛୁଟୋ
ଛୁଟୋ କ'ରେ ସମ୍ବନ୍ଧ କିମେ ଆନନ୍ଦି । ପକାଳ ସେକେ
ବାରେ ବାର ଆମି ବୋକାନେ ଗେଛି, ତା ଆମିଲ୍ୟ
ଏ ହାତେ ଲକ୍ଷ—ଏ ହାତେ ପେରୋଇ ।

ନାଗ। ବୋକା ହିହା—ଖୁଲ୍ଲି ବକ୍ରଦୀନ ଥି—
ତୁମ୍ଭ ପୁର ହିମେରୀ ।

ବକା। ବାବା—ହାତେ ହାତେ ହିମେର, ଏକଟି
ପରମା ତକ୍ତକ ହଥାର ହେ ନେଇ । ନଇଲେ କି ହିମେ
ଆମାକେ ବିହାନ କରେ ?

ନାଗ। ବାବୋ ବାବୀରେ ହିମେର ଟିକ ହାଥକେ
ପେରେଇ ?

ବକା। ଟିକ ରେଖେଛି ।

ନାଗ। ଏବାରେ ବୋର ହଇ, ଏକଟୁ ହିମେରେ
ପୋକାଙ୍କ ହହେଛେ ।

ବକା। କେନ ଶୋଇଲା ହବେ ? ଏ ହାତେ ଏକ
ପରମାର ଲକ୍ଷ, ଏ ହାତେ ଏକ ପରମାର ପେରୋଇ ।

ନାଗ। ତୁ ଶୋଇଲା ହବେ ଗେଛେ ।

ବକା। ଆଁ—ତାହିଁ ତାହିଁ ତ—କହି ଶୋଇଲାର
ହୁବି କି ? ଏ ହାତେ—

ନାଗ। ଦ'ଲେ କା, ହାତଥାରୀ ତୁଳନେଇ ଆମି
ହଲ୍—କୋମାର ଏଠୋ କାମ ହାତ କି ?

ବକା। ହା ତୋ !

ନାଗ। ତା ହଲେ ! ତୋମାର ଏଥି ଏଥି ହାତର
ହାତକେ ହାତଥାରୀ—କେଟେ ବାଜାର ହେତେ ହିମେ
ଥାର ଥାର ଟାକା ଥାର ଥାର, ମେହି କରି ତୁମାର ହାତ
ପୁରୋ ଏକ ପରମାର ପେରୋଇ—

ବକା। ତାହିଁ ତ ବେ ତାହିଁ—ତା ହଲେ ଏ କି
ହାତକୀ ହଲ୍ ?

ନାଗ। ତ ହିମେରେ ଶୋଇଲା ହବେ ଗେହେ ।

ବକା। ତା ହଲେ କୋନ୍ ହାତେ କି ହଲ୍ ?

ନାଗ। ଆମି ହଲେ ହିମି—

ବକା। ମେ ତ ତାହିଁ—ରମେ ମେ ତ ତାହିଁ । ହିମେର
ନା ରାଖାନ୍ତେ ପାରଲେ ବିହିର କାହେ, ଆମୀ ବହୁମି
ଥାର ।

ନାଗ। ଏ ହାତେ ଘୋଡ଼ାର ତିମ,—ଏ ହାତେ
ଲକ୍ଷକା ।

(ବାର ବାର କଥନ)

ବକା। ତବେ ରେ ଶାଶ୍ଵତୀ, ଆମାର ସମ୍ବନ୍ଧ ତାହାରୀ ?
ଆମାକେ ବୋକା ହବେ କ'ରେ ତୁମିରେ ହିମେ ଆମାରେ ?
—ତୁମ ମିଠାଙ୍କ ! ଆମି ଆମେ ସମ୍ବନ୍ଧ କିମେ ଆମି,
ତାର ପର ତୋମାର ମେଧେ ବିହି—ଶମଳ କିମେ
ବିହିର ହାତେ ବିହି, ତାର ପର ତୋକେ ଏକ ଶୂନ୍ୟ
ମାରବ ।

ନାଗ। କେନ—ଏଥିମି ନାର ନା ଦେଖି ?

ବକା। ତୁହି ତାରୀ ମେହାନା—ଏଥି ତୋକେ
ଶୂନ୍ୟ ମେହେ ହିମେର ତୁଳେ ଥାଇ—ଏ ହାତେ ଲକ୍ଷ,—
ଏ ହାତେ ପେରୋଇ ।

(ବାର ବାର କଥନ)

ନାଗ। ତବେ ରେ ଶାଶ୍ଵତୀ ବୋକା—ତୁମ ଆମାକେ
ଶମଳ ଦ'ଲେ ହିମେର ଟିକ ରେଖେ ଚାଲେ ଥାବେ ?
(ବକାଟୀର ହାତ ଶୂନ୍ୟିରା) କହି, ଏବାରେ ହିମେର—
କହ—

ବକା। ଏହି—ଏହି—

ନାଗ। କୋନ୍ ହାତେ ଲକ୍ଷ, କୋନ୍ ହାତେ
ପେରୋଇ—ଏହିବାର ବଳ ?

ବକା। କର ଶାଶ୍ଵତୀ—ଏହିବାର ହିମେର କର—
ଏ ହାତେ ଘୋଡ଼ାର ତିମ—ଏ ହାତେ ଲକ୍ଷକା—

ବକା। ଓ ବୋଲାଇ ନାହେ—ବୋଲାଇ ନାହେ—
—ଓରେ ବାବା ରେ—କୋନ୍ ହାତେ କି—ଦ'ଲେ
ମେ ନା ରେ ! ଏ ହାତେ ଲକ୍ଷ, ଏ ହାତେ ଲକ୍ଷକା—

(কুরুক্ষের প্রবেশ)

কু। কি হ'ল—কি হ'ল—যাপিয়ার কি ?
 বক। ও বোনাই সাহেব ! আমার সব
 হিসেব গোলমাল ক'রে রিশেছে । (ক্রস)

কু। কে রিশে—কোনু খালি রিশে ?
 বক। এই ও পাঞ্জাব এক আমেনা শালা ।
 এ হাতে নাচ—এ হাতে লক্ষণকা । না—না—এ
 হাতে বোনাই সাহেব—এ হাতে রিশি !—কোনু
 হাতে কি ব'লে দাও মা বোনাই সাহেব ?

কু। কি আমতে হাজিলি ?
 বক। ইঃ ! বোনাই প্রভুরের কি রূপি !
 আমি ব'লে বেব, ক'রে উনি হিসেব ক'রবেন ।
 কু। আরে হচ্ছেগা, কি খিলি মা আমলে,
 কি হিসেব ক'রবো ?

(হুরক্ষের প্রবেশ)

হু। হচ্ছু—হচ্ছু !
 কু। মকান পেছেছ ?
 হু। পেছেছি !
 বক। কোনু হাতে কি ব'লে দাও মা বোনাই
 সাহেব !
 কু। আরে খেল, তোর কোনু হাতে কি,
 তা আবি কি জানব ? কোথাও—কোথা ?
 হু। এই আপনার —
 বক। বোনাই—তোমার পাবে পড়ি—
 মইলে রিশি রাখ ক'রবে । (আগহ অক্ষণ)

কু। আরে শ্ৰ—কৰ্তা ক'রতে বে—কৰ্তা
 ক'রতে বে—

হু। সমষ্ট শুব্র চুঁড়ে এই মকান
 বেলাই—

বক। বোনাই বোনাই সাহেব—ব'লে দাও ।
 কু। এই ও হাতে তোমার দাখা—আৱ
 এ হাতে তোমার শুব্র । (গুৰু ধীরিয়া শালা রিশি)
 হু হচ্ছু ।

বক। (ক্রস) কুমি আমাৰ সারালে—
 কুমি আমাৰ সারাল হাত হিসেব অপুয়ান ক'রলে ?—

কু। বেৱো শুখ দেকে ।
 বক। বেশ, তাই—এই আবি বেকুম—
 রিশি—রিশি—

(আহান)

কু। হেলে নেই, পুলে বেই, একটা অকাল

শুধুও শালা রিশে বিহত হয়ে গচেছি । নাও,
 এইবার বল ।

হু। হচ্ছু ! আপনাৰ বাড়ীৰ কাছেই এমে
 রহেছে ।

কু। বাড়ীৰ কাছে ?
 হু। কু কাছে কেল, একেবাৰে দোৱ—
 পোকার বললে ও চলে ।

কু। কোথাৰ হে—কোথাৰ ?
 হু। খোসবাগে ।

কু। বটে, বটে !
 হু। বোধ হয়, আবেক রায়ে এমেছে—
 এগুলও কুচেৱ ভেঙ্গৰে সাবে পোৱে যুক্তে ।

আবি পা টিলে টিলে রিশে বেবে এমেছি ।
 কু। তিক হৰেছে—কেন এত মকান নিছি,
 আৰ কি হুমিয়া ?—

হু। কেন হুম ?
 কু। শেখব বিবিৰ হাতে একটি আঢ়ী
 আছে, তাতে একদমি আবি চুপি আছে যে,
 বাবসাইও তা নেই । মেউকে বে কোন উপায়ে
 নিতেই হবে ।

হু। বটে ! তা হ'লে ত কাছে এবে তামই
 হৰেছে হুম ?
 কু। তা আৰ বলতে ? এবেতে এমে যখন
 পড়েছে, তখন আৰ কিমে জিনিস হেতে বেব ?
 মাঝ, এখন দেইতে আৰার কৰবাৰ মতলব
 আটি বে চল ।

[উভয়েই আহান]

পঞ্জ দৃশ্য

বাহানুর সাব হুমিৰ ।

প্রত্যন-বেৱোতে অক্ষণ ! হিত দুৰাদ ।

শুধু। শিতাৰ অগাধ ঐৰ্য্যা হতকাণ্ডা
 পুজোৰ সুৰ্য্যৰ চকেৰ রিশেয়ে হেল কোখাৰ উঠে
 খেল । আৰ কি তাকে কিৰিয়ে পাব ? কিনিয়ে
 পাবাৰ কোনও উপায় ত আমাৰ জানা নেই
 বৈধকাল থেকে ঐৰ্য্যাৰ মধ্যে জালিত হৰেছি,
 অতিলবিত বক বিনা আৰামে, সবে মা উঠে
 উঠে শাক ক'রেছি । কি অক্ষণ পৰিষ্কাৰ
 লিজা এই সপ্ততি উপাৰ্য্যে ক'রেহিলেন, ত ত

ଆହି ଜାନି ନା । ଅନ୍ଦରୁ—ଆର ମେ ଶୌଲାଙ୍ଗେର ସୁଖ ଦେଖା ଆମାର ପକ୍ଷେ ଅନ୍ଦରୁ । ଯା ମା ଥାକିଲେ ଶାଶ୍ଵତ ଆଜି ମୁହଁକେ ଆବାହନ କରନ୍ତୁ, ମୁହଁ କାହେ ଏଳେ ଆହୁଳ ଆଗେହ ତାକେ ଅଲିଙ୍ଗନ କରନ୍ତୁ ! କିନ୍ତୁ ହା ଈଶ୍ଵର ! ତାଓ ତ ପାରନ୍ତି ନା । ହେବନୀ ଯା ଆମାର ସଂଖ୍ୟାବିଜନନେର ପରେ ସାହା-ସକଳ ଦୀର୍ଘିତେ ଆହେ ।

(ପ୍ରେସନେର ଅବେଶ)

ପେଶ । ମୁହଁମ !

ମୁହଁମ । କେମ ମା ?

ପେଶ । ଏଥାନେ ତୋହାର ସେକେ କାହୁ ନେଇ । ଦେଖତେ ପାଞ୍ଚି, ତୋହାର ନିଜା ହଜେ ନା । ହୃଦୀରେ ଚଳ ।

ମୁହଁମ । କି କରନ୍ତୁ ମା ?

ପେଶ । କି କରେ ?

ମୁହଁମ । ରାଜୋଦୀରୀ ତୁମি—ଶୁଦ୍ଧ-କ୍ଷାଲିକା ଦେକେ ତୋହାକେ ପରିଚ୍ଛାରେ ନିଜେଗ କରନ୍ତୁ—ତୋହାକେ ସର୍ବର୍ଧାନ୍ତ କରନ୍ତୁ !

ପେଶ । ଐରୋର ଚିହ୍ନରେ ତ ଏହି ମଧ୍ୟ, ଏକ ହାତେ ଥାକେ ନା । ତୁମ ସଥି ଆହ, ତଥି ଆମାର ମର ଆହେ । ମୁହଁ ନା ଏଳେ ତୋହାର ଅସ୍ତ୍ର ହବେ । ତୁମ ଥରେ ଚଳ, ଦେଖାନେ ଆମି ତୋହାକେ ସାଂକ୍ଷରଣ କରବ ଏଥି ।

ମୁହଁମ । ବଳ କି ମା, ତୁମ ପାଶେ ବୁଝେ ବାତାଳ କରବେ, ଆର ଆମି ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ହେବ ମୁହଁ ?

ପେଶ । ମହାନେର କାହେ କି ମାହେର ପରିଶ୍ରମ ଆହେ ବାପ ?

ମୁହଁମ । ମା ! ଆମି ତୋହାର ହୃଦୀରାର ଦୟାନା ! ଆମାକେ ଆର ମଜ୍ଜା ଦିଓ ନା । ପିତାର ଅଧ୍ୟାତ୍ମ ଶର୍ପତ ଲଟି କରେଛି । ରାଜାରୀ ତୋହାକେ ଡିବାରୀ କରେଛି । ଶତ ଶତ ମାସ ମାନୀ ଥିଲା ଆମାର ଅପେକ୍ଷାର ସାକତ, ଆମ ତିନି କି ନା ପରିଚିତ ପରିଚ୍ଛାରେ ଏକା ! ମାହାରି ! ଅପାରୀତ ମହାନକେ ଏଥରଙ୍ଗ ସେ ହୃଦୀର ଚକ୍ର ଦେଖନ୍ତ ନା, ଏହି ଆମାର ପରମ ମୌତାଗ୍ରୀ !

ପେଶ । କି ଅପରାଧେ ତୋହାକେ ମୁହଁର ଚକ୍ର ଦେଖି ମୁହଁମ ? ବହମିନ ପୂର୍ବ ତୋହାର ପିତାର ମଧ୍ୟ ଆମି ହୀନାର ଦେଖେ ଏହି ବିଶ୍ଵାସ ହୃଦୀରେ ଆମାର ନିର୍ବିଜ୍ଞମ । ଏଥାନେ ଆମି ସେ ଉତ୍ତାଳେ ଦିନ ଦାନ କରେଛି, ତୋହାର ପିତାର ମୁହଁର ପର ମୋନାର ଅଟ୍ଟାଲିକା ମେ ଉତ୍ତାଳେର କମାତ ଆମାକେ ଦାନ

କରତେ ପାରେ ନି । ତଥମ ଆମେଣ କେମ ମୁହଁର ? ତୁମ ଆମାର ଅୟା ନିବି—ଅଗୋଧ ମଞ୍ଚିତ ମୁହଁ କି ତୋହାର ତୁମର ? ତୁମ ଜାନ ନା, ତୋହାକେ ପାହାର ଜାଗ ସର୍ବେ ସାରେ ଆମରା କଠ ଅକ୍ଷୟ କରେଛି, କଠ ନାୟକିରେ ପାର ଥାଏ ହେବେହି ।

ମୁହଁମ । ବେଶ, ତବେ ସବେ ସାଂଗ । ଆମି ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ମରେ ନିଜା ହାତି ।

ପେଶ । ଆମାର ଥାରୀ ମୁହଁକାଳେ ତୋହାକେ ଥା ଉପଦେଶ ଦିଲେ ହିରେହେଲ, ତୁମ କେବଳ ମେଇଟି ପରମ ହେବେ । ତିନି ବଳତେ—ଐଶ୍ଵରୀ ଅଶ୍ଵାରୀ—ଆମେ ଥାର । ଏଳେ ଉତ୍ତାପିତ ହେଲା, ମେଲେ ହୃଦିକ ହେଲା । ଐଶ୍ଵରୀ ସଥି ଥାବାର ଜାଗ ପାବାନ୍ତରେ, ଶତ ବାହେଟେଲେ ଆକର୍ତ୍ତ ସର୍ବେ କେଟେ ତାକେ କରା କରତେ ପାରଦେ ନା । ହୃଦାର ମେଇ ଅଶ୍ଵାରୀ ଅପରାଧ ସବ ହିରେ ନିଜରେ ଆମାକାଳୀ କ'ର ନା । ସବି କରେଇ ଅଭିନାବ ଥାକେ, ତା ହୁଲେ ମତୀ ପଥ ଆମର କ'ର । ସମେତ ମେ ପଥ ହୁଲେ ବିଚିନି ହେଲା । ତା ହୁଲେ ହିରାର କଥର ତୋହାକେ ଅଧିକାର କରିଲେ ପାରଦେ ନା, ଶକ୍ତି କଥର ତୋହାକେ ପରିଭ୍ୟାଗ କରିଲେ ନା । ତୋହାର ମହାନ୍ ପିତାର ଉପଦେଶ ପାଲନ କର, ତା ହୁଲେଇ ଦୀର୍ଘ ତୋହାକେ ହୁଥେ ବାର୍ଥିବେଳ ।

ମୁହଁମ । ମା ! ତୋହାକେ ହାତାର ହାତାର ଦେଲାଇ । ଆମାର ଆହ ହୁଏ ଲେଇ । ହତତାମ୍ଭ ଆମି ପିତାର ମହିମା ରଙ୍ଗ କରତେ ପାରି ନି, ପିତାର ଏକଟି ଉପଦେଶ ପାଲନ କରି ନି । କିନ୍ତୁ ଆମ ଆମାର ମେଇ ସର୍ବାନ୍ତ ପିତାକେ ମୁହଁ କ'ରେ ତୋହାର ମୁହଁର ପ୍ରତିକା କରନ୍ତୁ, ଆର କିନ୍ତୁ କରତେ ପାରି ଆମ ନା ପାରି, ବ୍ୟାପାରେ, ବାବାରେ, କର୍ମର—ଜୀବନେର ସେ କୋନ କାର୍ଯ୍ୟ, —କମ୍ପାନ୍ ମତୀ ପଥ ତାଙ୍କ କରୁ ନା । ବାନ୍ କବୁଳ, ସମେତ ବିଦ୍ୟାର ଆମର ଏହି କରୁନ ନା ।

ପେଶ । ଈଶ୍ଵର ! ମୁହଁମକେ ଆମାର ମୁହଁ କର ।

[ପ୍ରେସନେର ଅବ୍ୟାଳ ।

ମୁହଁମ । ତାହି ତ ! ପ୍ରତିକାର ମଧ୍ୟ ମଧ୍ୟ ଏ କି ମୁହଁର ଶାକି ଆମାର ସଥର ଅଧିକାର କରିଲେ । ନିଜା—ମୁହଁ ନିଜା—ତାବେ କାହେ ଆମାର ଥୀଥି-ପଲକ ବିଶ୍ଵାଳିତ କରତେ ଛଟେ ଆମାହେ । (ଶୟନ ଓ ନିଜା)

(ପ୍ରଥମ ଶ୍ରୀମଦ୍ଭଗବତର ପ୍ରବେଶ)

(ଶୀତ)

ଦେଖ ହେ ଦୂରେ, ଦେଖ ହେ ଦୂରେ
ଧରିଲେ ଦେଖା, ବ'ମେ ଆହେ କେ ସେଥାର
ଅନଳ-ଟୁଟୀ ମୌଳ-ଶୀତ !
କାଳମ-ଦୁଇ ବାହା ପାଶେ ଶ୍ରୀମଦ୍ଭଗବତ କାହା—
ଆହୁମେ ଭୀମା ଦେଖ କିବେ କିବେ ।
ଅନଳ ଆଗେ ଚାହେ ଅନଳ ପାହେ
ଅନଳ ମୂରେ ଥେଲେ ଅନଳ କାହେ,
ଅନଳ ଗରେହେ ହାର କମଳ ଲୋଚନ ଧାର,
ଅନଳ କମଳ ଧରେ ଶିଥେ ।
ବାଲା ଅନଳେ ତୁବିଷିଥ ଦୀର୍ଘ ଦୀର୍ଘ ।

ଶୁଣାମ । ଭୀଷମ ବାଲୁକାମର ପ୍ରାତିର—ତାରି ଧାରେ
ଅରିଜୁଲିମ, ସଥେ ସ୍ଵରୀର ଶୋଭାମୟୀ କମଳିମୀ ।
କେ ନିକେଳ କରଲେ ? କୋଣ୍ଠ ନିକୁଳ ଅନଳମଳିଲେ
ଶୋନାର କମଳ କାହିଁରେ ବିଲେ ? ତାଇ ତ, ବାଲିକା
ମାହୀର-ପାତାମାର କାତର ନେବେ ଚାରିକି ନିରୀକ୍ଷଣ
କରାହେ । କେ ଆହ ଦୟାବାନ, କେ ଆହ ଶକ୍ତିମାନ,
ଧର ସଥ—ଏହି ଅନଳ-ମାଗର ପାର ହେ, ଏହି ଶ୍ରୀମଦ୍ଭଗ
ଦୁର୍ବର୍ଣ୍ଣମାର ଉକାର କର ।

(ଅର୍ଥମ ଶୁଭମାରୀର ପ୍ରବେଶ)

ପିଲାମେ ଆହେ ମେ ପରଦେଶେ
ତୁମି କେବଳ ମଧ୍ୟ କରାନେ ।
ଶୀଥି ଆହେ ତବ ଦରଶ ପିଲାମେ
ତୁମି ପଲକ ମୁଣିତ ନାହେ ।
ହେଲ ପ୍ରେମ କରେ ଦେଖେହେ କେ,
ଶ୍ରେଷ୍ଠିକେ ଏତ କି ଶୁଣାର ହେ,
ଏକା ଶୁଣି ମେ କି ଶବନେ ।
ହିଃ ହିଃ ହିତେ ଫେଲ ଶୁହେ ତୀର,
ଦେଖେ ଲାଭେ ଚାଲି ପକିଳ ଟାଇ,
ହୁଅ ଧରେ ଦୀର୍ଘ ପରଲେ ॥

ଶୁଣାମ । ତାଇ ତ । ଧରିଲିର ମାହୀ କି ଏମନ୍ତି
ଶୋଭାମିନ ? ବାଲିକାର ଏ ଦୂରବାହି ଏକ ଧନେର
ଜ୍ଞାନ କି ଶିଳ୍ପିଙ୍କ ମା ? ବାଲିକାକେ ଉକାର
କରାନେ ଏକ ଅନଳ କି ହଜାରମାରିଲ କରଲେ ନା ?

୧୨ ତ । କେତେ କରଲେ ନା ।

ଶୁଣାମ । ତାଇ ତ । ଏ ମାଜିମ ଦୂର ବୋହି
ଦେଖାନେ ପାରାହି ନା !

୧୨ ତ । ତୁଁ ଦେଖେ ଲାଭ କି ଶୁଣାମ ? ତୁମି
ଜ୍ଞାନ ମୁଣିତ କର ।

ଶୁଣାମ । ତାଇ ତ, କୋମଳ ଶୁଭମାରୀ—ଶୀଥିମୂଳ
ଦୁର୍ବର୍ଣ୍ଣମାରୀ ଏକା ! କି ହବେ, କି ହାତେ ?
୧୨ ତ । କି ହଜେ ଦେଖାନେ ତାଙ୍କାଙ୍କ ! ଅଜେ
ଅଜେ ଦୋନୀର କମଳ ପ୍ରକିରେ ଯାଏହେ ।

ଶୁଣାମ । କେତେ ରକା କରାନେ ପାରଲେ ନା ?

୧୨ ତ । ମନକେହ ତୋନୀର ମତନ ମେହ ଅନଳ
ମାଗରେର ତୀରେ ବ'ମେ ଦେଖାହେ—ଶୁଭମାର ଦିଲେ କେତେ
ମାହସ କରାହେ ନା ।

ଶୁଣାମ । ଦେଖ, ଆମି ସ୍ଵତିବ ଦେବ ।

୧୨ ତ । ପ୍ରତିଜ୍ଞାର ଆଗେ ଏକବାର ତିକ୍ତା କର
ଶୁଣାମ । ସଥନ ବଲେଛି, ତଥନ ଆବାର ତିକ୍ତା କି

୧୨ ତ । ତଥନ ରାଥ, ଶତ କୋଶ ଦୂରେ, ଆର
ଦେଶର ଭୀଷମ ମହାପ୍ରାପ୍ତରେ ।

ଶୁଣାମ । ତା ହ'କ ।

୧୨ ତ । ହାହ ତ ଯିଥା—ମାହା-ମରୀଚିକା
ଶୁଣାମ । ତା ହ'କ ।

୧୨ ତ । ଧୋରାବଳ ! ତବେ ଆପନାବେ
ଦେଶୀମ ।

[୧୨ ଶୁଭମାରୀର ପ୍ରହାନ

(ପ୍ରଥମ ଦୀର୍ଘମେ ଶୀତ)

କାର ଆଖିନ୍ତାରେ କରଣୀ ଧରେ,
କରଣୀ-ଶୁଭମ କୋଟେ ଚାକ ଅବରେ ।

ଶୀଥିଲ ନିଶ୍ଚାମ ବାର
କରଣୀ ଉଥିଲେ ବାହ
ଏ ଧରାର କେ ଆହ କୋର୍ଦ୍ଧା,
ଦେଖ ଅନଳ-ମମନା ଜାଲେ ଦେଖେହେ କାରେ ।
ତୋମାରେ ଆଖେ ମେ ଶ୍ରୀ ଦେଖେହେ ଧ'ରେ ॥

ଶୁଣାମ । (ତରୁ ଶୁଭିତେ ଶୁଭିତେ) ତାଇ ତ, ଏ ଯି
ବୁଝନ୍ତା ହଲ ? ଏ କି ଯୁଦ୍ଧ ଦେଖନ୍ତୁ ? ସବି ତାଇ ହ
ତ କି ଭୀଷମ ଯୁଦ୍ଧ ! ସଥେ ଆମି ମହାପ୍ରାପ୍ତରେ ଦେଖେ
ପ୍ରତିଜ୍ଞାବନ୍ତ ହଲୁମ ! ତାଇ କି ମେ ମହାପ୍ରାପ୍ତ ଏଥାମେ
ଏ ହାନିହ'ତେ ଶତ କୋଶ ଦୂରେ । ଉଥିବ ! ଏ ବିଦ୍ୟମ ପାତାମାର ଆମାର ନିକେଳ କରଲେ । ମହାପାତ
ନିର୍ବିର, ମହାପଦେଶମାନେ କେ ଏ ସନ୍ତୁ-ମୟରେ ଆମା
ମହାର ହେ ? ଦା—ଦା !

(ପେଶମନେର ପ୍ରବେଶ)

ପେଶ । ଆବାର କି ଶୁଣାମ ?

ଶୁଣାମ । କି ଏକ ବିଦ୍ୟମ ଯୁଦ୍ଘ ଦେଖନ୍ତୁ !

ପେଶ । ତୋମାକେ ସେ ସବେ ଆସନ୍ତେ ଧାରିବା
ଅନୁରୋଧ କରନ୍ତୁ ବାଗ ।

ଶୁଣାଇ । ଦେଖୁଣ—ଏକ ଅଧିକ ଶୁଣାରୀ ଶାଶିକ
ଆଜିର ଦେଖେର ଏକ ବିଶ୍ଵାସ ସଙ୍କଳିତିରେ ଲିଖିଥି
ହୋଇଛେ । ଶାଶିକ କାତତ-କଠି ଇନିଯାର ବୌବେର
କାହିଁ ଶାଶାର ପ୍ରାର୍ଥନା କରାଇ । ବରିର ମାନ୍ୟର
କିନ୍ତୁ ତାର କରାଇ କରିଗାନ୍ତ କରିଲେ ନା । କେତେ
ଶାଶିକାଙ୍କେ ରଙ୍ଗ କରାନ୍ତ ଅନ୍ତର ହ'ଲ ନା ।

ଶେଷ । ମନେର ଅଧିକ ତୋମାର ଭାଗ ନା,—
ଚିହ୍ନାର ଶରୀର ପରିମାତ୍ର ଅନ୍ତର, ତାର ଉପର କାଁଳ
ଥେବେ ତୁମି ବ୍ୟାଖ୍ୟାତା ଆଶାର ପାଇଁ ନା । ଏକଣ
ଅବଶ୍ୟାନ ଐନ୍ଦ୍ରପ ଥାଏ ଦେଖେ, ତାଟେ ଆଜିର ଆଶାରୀ
କି ନାହିଁ, ଆଜି ଏଥାନେ ଥାକେ ନା, ଝାଟେ ଏଥି ।

ଶୁଣାଇ । କିନ୍ତୁ ନା ! ଆଧି ବେ ତାକେ ରଙ୍ଗ
କରାନ୍ତ ଅଭିଜ୍ଞାନ ହେଉଛି ।

ଶେଷ । ମେ କି ଏଥେ ଏକଟେ ଛାନ୍ତାକେ ରଙ୍ଗ
କରାନ୍ତ ? ମୋହାଇ ଶୁଣାଇ, ମୋହାଇ ବାପ, ଅଭି-
ଜ୍ଞାନୀର ଏକଥାର ମହିନ, ତୁମି ଉପରାଇ ହେବ ନା ।

ଶୁଣାଇ । ଦେଖେ ତୋମାର ମୂର୍ଖ ସଜ୍ଜବଜ୍ଜାର
ମହିନ କରନ୍ତୁ, ମେହିକଥେଇ ମହିନ କର କରାଇ ?

ଶେଷ । କିମେର ମନ୍ତା ? କାହିଁ କାହିଁ ମନ୍ତା ?
ଏକଟେ ଛାନ୍ତାକେ ରଙ୍ଗ କରାନ୍ତ ପଢ଼ କୋଣ ତୁମେ,
ଆଶାରଦେଖେର ସଙ୍କଳିତିରେ ତୁମି ତମେ ଥାବେ ? ରଙ୍ଗ
କର ଶୁଣାଇ—ଆମାର ସବ ଖେଳ, ବୀଚାରର ଆର
ଆଶାର ହୈଛା ନାହିଁ—ତୋମାର ମୁଖ ଥେବେ ଥାକେ
ଦରାନ୍ତ ପାରି, ଏଥି କେବଳ ମେହିକିଟି ଆମାର ଏକାନ୍ତ
କାହିନା । ଶୁଣାଇ ତୁମିର ଆମାରକେ
ଭାଗ କ'ର ନା ।

ଶୁଣାଇ । ତୁମିରେ ଆମାକେ ଉପରେ ଦିଲେ
ନା । ତୁମିରେ ବେ ଆମାର ବନ୍ଦୋ, —ସମ୍ମେଶ ମତାପଥ
ହେବ ବିଚାରିତ ହେବ ନା ।

ଶେଷ । ଶୁଣାଇ, ତୋମାକେ ଆମାର କାହିଁ
ରାଖା ବୋବାର ଅଭିଜ୍ଞାନ ନା । ଏକବିନ୍ଦୀ ଥାବେ ।

ଶୁଣାଇ । ତୋମାର ଆହେରେ ଅପେକ୍ଷା ଆହି
—ନା—ଅଭ୍ୟାସି ହୋଇ ।

ଶେଷ । ତା ହ'ଲେ ଏଥ—ପାରେହ ମନ୍ତର କ'ରେ
ଥିଲି ।

ଦିତୀୟ ଅଙ୍କ

—*—

ଶ୍ରୀଧର ମୃଦୁ

କାନ୍ଦମାର ବାଲୀର କଳ ।

ବକ୍ଟିକ୍ଷା ଓ ବହାର ।

ବହାର । ତା ହତକାଗା, ଏ କଥା ଆମାର କାଁଳ
ବଲି ନି କେମ୍ବି କୋଧିକାର ହେଉ ଲୋକ ଏବେ
ତୋର ଅଗ୍ରମନ କ'ରେ ଥେ, ତାକେ କବ ନା କ'ରେ
ଉପୁଟି ତୋକେ ଗମାନାକା ଥିଲେ ।

ବକ୍ଷ । ହିଲେ ବ'ଲେ ଦିଲେ—ଏକେବାରେ ଗଲା-
ଧାନୀ ବ'ଲେ ଏହି ଏହିନି କ'ରେ ଥିଲେ ।

ବହାର । ବୁଝାନ୍ତ ପେବେହି—ବୁଝାନ୍ତ ପେବେହି—

ବକ୍ଷ । ତା ଆର ପାରାନ୍ତ ହା ନା । ଓ !
ତୋମାର ଭାବୀ ଶୁଣି । ମେ ଧାକ୍କା ନା ଦେଲେ ବୋବାର
ଶାଧି କି ?

ବହାର । ଆଜ୍ଞା, ମେଥ ବେଦି, ମିଳି କୋଧାର
ଆହେ, ଆମି ତାକେ ମେଥେ ନିଜି ।

ବକ୍ଷ । ତୁମି କି ଏଥି ଆର ଆମାକେ ବେଦି
ନିଲେ ତୁମି ଆମାର ଥାରେ ଥେବେ, ଆର ଆମି
ତୋମାର ବାନ୍ଦେ ହେଲେ—କଣ ମନିଷ ମର୍ମ—

ବହାର । ଆଜ୍ଞା, ମିଳି ଶାହେବ କୋଧାର ଆହେ,
ଶକ୍ତନ କ'ରେ ଆମାକେ ଥିବାର ହେ ।

ବକ୍ଷ । ତୋମାକେ ଆମାକେ ତୁଟୋ ମର୍ମିକିରି
—ସବ ବକ୍ଷ ହୁଟୋ ମର୍ମି । ତୁମି ଆମାର ଶାତୋ
ବୋଲ, ଆର ଆମି ତୋମାର ବାବାଙ୍କୋ ଭାବୀ । ତୁମି
କି ନା ଆମାର ଅପହାନ ଫଳ, ଏଥିର ପରୀକ୍ଷା ଦେଇବ
ଥାଣେ ମନନ ଶକ ହେ ଦିଅିବେ ରାତ୍ରେ—ତୋମାର
ମନ କି ଏକଟେ ନନ୍ଦନ ହ'ଲ ନା ?

ବହାର । ଆର କି କରନ, ତୁହି ତାର ମନ୍ଦାନ
ଏନେ ମେ, ଆମି ବିହିତ କରାଇ ।

ବକ୍ଷ । ବିହିତ କରନ ବ'ଲେଇ ତ ତୋକେ

ବୁଝାନ୍ତ ବଣାଇ ହେ ହତକାଗା ।

ବକ୍ଷ । ମେ, ଏହି ଆମି ମନ୍ଦାନ ଚନ୍ଦ୍ର—
ବୋଲାଇ ଶାହେବକେ ଏକେବାରେ ପାକକାନ ବ'ଲେ
ତୋମାର କାହିଁ ହାଜିବ କରାଇ ।

ବହାର । ହି, ଆମେ ତାକେ ହାଜିବ କର ।

ବକ୍ଷ । ତୁମି ଆମାର ଏମନ ପିହିଲି ଥାକନ୍ତେ
ମେ ମେ ଆମାକେ ଅପହାନ କରାଇ ।

अहरा ! के ले कमवृत्त, आवि देखे निरि, तू ही विदा माहेषके एकदार थ'रे आना।

करा ! आवार मे कथा बलते गेले कि ना घोलाइ माहेष उत्तुट गलाधारा दिले ? ताई आवार तूमि विविधि—बेटे बाकते-आवि तोहार बाबाते ? ताई—

अहरा ! हृष ह, एवनि क'रे बकवि, ना बाबि ?

करा ! बल देवि विदि, आवार बाबार यहि देखे ना बाकतो, घोलाइ शासा केहर क'रे बोलाइ ह'क्त ?

अहरा ! छुप कर, छुप कर, हत्तागमा ! कारे कि ब'ज्जुल ?

बका ! केन, बलावा ना केन—तूमि इत्तम्भ आँह, उत्तक्ष कोन् शालाके आवि तर बरि ? कि बलं—तूमि लिहि, तार बरसे बड़—तार खस्म, नहिले आर केटे धारा दिले, एवनि क'रे शालार कान म'ले हित्तुमः । (अहरार कर्त्तारण)

अहरा ! उत्तह—गेहि—गेहि—गेहि— औ हत्तागम—हाँक—हाँक—ए रे आवार कान। हाँक—हाँक—

बका ! ओ लाला ! ए तोहार कान ! ताई त मलि, एत मलि, तरु हाते तुरु पाकि ना केन ?

अहरा ! हृष ह—हृष ह—या आवार एवन छेलें गते धरेहिल—उत्तह !

बका ! आच्छा, निरि, तूमि हृष कर ना, आवि घोलाइ माहेषके थ'रे एने तोहार काहे दिई—तूमि तार कान म'ले हृष निराहन कर !

[अहरान]

(फङ्गुनार ऋवेष)

कर ! कि, कि—वापारधाना कि ? बोका-टार कथा तुनहित्तुम ना ?

अहरा ! केन, ताके केन ? आवार ताके गलाधारा दिते हदे ना कि ?

कर ! गलाधारा दियेहि, तोहार के बलाले ?

अहरा ! के आवि बलवे ? कठि गला कलार धारेवे थत गुले उत्तेहे !

कर ! आ ! एवन गाडोलेरे गारातेओ पक्केहि—आमासाओ बोके ना !

अहरा ! गलार हात दिये तामासा ! होडा चेकि दिलते पारहे ना ! ए रकम क'रे कथार

करार अग्नाम तरवार परकार कि ? तार देहे बल, आवारेवे तोहार परम्भ हज्जे ना ! बल, आवारा ताई-बोले बालेव बाली ठ'ले चाई !

कर ! गलार हात दियेहि कि ना, अवनि गला तुले उत्तेह ?

अहरा ! हेले नेहि, गुले नेहि, एकटा वीड़ा-आवडो नवहो—ले आहे ब'ले तत्तु वालीटे नवप्रभ आहे ! तांत यि तोहार परम्भ ना हर, ता ह'ले बालाते वाम्होर वाला क'रे वारी !

कर ! आच्छा, ताके तेके दाओ देवि—एहि वारे निकित हहे हत्तागमीर नाली दि ! ता हलेहि गलामोला, जोकेला मर देवे वावे एथन !

अहरा ! ता देवार इच्छे थाकले कि एक दिन ताके आहित्तुम्हा क'रे बरे केले वारी ? पोळा नवीवे विक्रेत एकटा किछु ह'ल ना, बले बरे हित्तुम, ताईरे तुकाल तुकाल विहे दिवे, तांत हृष्टो एकटा लोनाराटीव निवे नाडाचाढा करवो, ता कि तूमि ग्राम थाकले ह'ते देवे ?

कर ! अहरा विवि ! हृष्टु केन—एहि बे न देखे ना देखे विवर करत्तुम, एकार अस्त करत्तुम ए त तोहार ओहि ताईरोहै अस्त ! एथन एव काज कर देवि, एकार गा दिपेटिले ओहि थोस धागटा देकिरे देखे एव देवि !

* अहरा ! ओहि थोसवाग—४ त एथन त्तुते वासा ! ओहाने दिये कि देववर ?

कर ! बलि, एकार देवहै एस ना !

अहरा ! आवे तुरु हाई, ओहाने कि आहे ता देखते वारी ?

कर ! ओहाने के थाकले तूमि तुवार गे तुवी हृष ?

अहरा ! ओ या ! ए आवार कि कथा ?—ओहाने के थाकले तुवी हव ? ओहाने कि ताहुत वास करते पारे ?

कर ! ना वास करले गलावो केन ?

अहरा ! गुले ना देवे ?

कर ! गुलेहे देवे एक बाल आहे ! आवार गुलर ! आवि केटे वाग करवार आया ना कि अहरा विवि ?

अहरा ! नाओ, वापारधाना कि देवे बल देवेमाहूम ? के देवेमाहूम ?

कर ! तूमि ना बलाले, वज्र ना !

ক'বে মূলি আমাৰ চাকৰী কৰবে ? তা হ'লে তা
মূলি আমাৰে এই হিসেই মেটেলে ক'বে দেবে।
মজি কথাৰ কথা বা শোৰ, তা কেৰল ক'ই
কেতাবে। বিধাৰ লোৱেই, ছনিয়া চলছে।
আমোৰ জৰ, মিথ্যাৰ ক'ই কেতাবেৰ এই বিধাৰ
কথাগুলো কেৰল তলে থাবে—শুনে থাবে। কাবেৰ
মহান উপটো কৰবে—কাবেৰ সহজ হোলুৰীগু
কথাৰ বিখান কৰবে না। যদি বিখান কৰেছে,
কি মুঠা কৰেছে—ত আমি হৰেছে।

হ্ৰস্ব। হৰুৰ ছনিয়াৰ বাপোৰ ভাল হৰকম
থোকেন, কাবেই ও কথা বলতে পাৰেন। কিন্তু
আমি এখনক বৃক্ষতে পাৰাই না। শেখবন বিবিৰ
পুষ্প ধ'কলে কথন লে অহন কাৰে ধাককে পাৰাই
আ।

ক'ব। স'বে পক মিহা—স'বে পক—আমাৰ
বাঢ়ীতে কোমাৰ চাকৰীৰ মুখিয়ে হৰে না।

হ্ৰস্ব। কেৰল লোককে অবিখান ক'বে,
কেৰল মিহা কথা ক'বে, হৰুৰে চাকৰী কৰতে
হৰে?

ক'ব। হি—থাবে উচ্চ, বলবে পশ্চিম—
আমাৰে উচ্চ, বলবে পটল। হুন্দে আমাৰ সংসাৰ
চলে, কথাৰ কথাৰ সুবেৰ হিসেব গোপনাল কৰতে,
ধান্তা গৰহিল কৰতে হৰে—বুকেছে!

হ্ৰস্ব। না হৰু, তা পাৰব না।

ক'ব। তবে মেলাম ঠোক।

হ্ৰস্ব। আজো, তাই টুকুমু।

ক'ব। হাও—সহা ক'বে হিসেব মিলু না।

হ্ৰস্ব। হিসেব কিমৈৰ হৰুৰ ! আমি ত এখ-
নও আপনাৰ এক গৰস্তাও ছ'ইনি ! ঘৰেৰ খেবে
আপনাৰ বাড়ী যাতায়াত কৰছি।

ক'ব। সেইখানেই ত হিসেব। যাতায়াত
কৰলে, পা দিয়ে উঠোন চলে—আমাৰ বাঢ়ীৰ
মাটি—তাৰ কি হাম নৈই ?

হ্ৰস্ব। (বক্ষত) ঘৰে বাবা ! কি শালা সহ-
কানেৰ খৰেৰ পক্ষেছিলু রে !

ক'ব। কি মিহা, অনে অনে গাল বিছ না কি ?

হ্ৰস্ব। না হৰুৰ ! গাল হেব কেন ?

ক'ব। উচ্চ ! টেঁটি ছথামা কিছু খেষটা মাচ
মেচে উচ্চ কি না !

হ্ৰস্ব। না হৰুৰ ! আমি আপনাকে আই-
কৰি কৰছিলু।

ক'ব। আলৈৰাহ—হি হি—আলৈৰাহ ?
আমাৰে ? কি বলে মিহা—কি বলে মিহা ?

হ্ৰস্ব। বশ্চিন্দ—কি শালা সহকানেৰ হাতে
পক্ষেছিলৈ—

ক'ব। কি বললি—কি বললি—শালী নছাই ?
হ্ৰস্ব। এই ত হৰু—বিখান কালেন—মতি

কথা মনে কৰলেন।

ক'ব। আজো—হৰেছে—যাও—যাও !

হ্ৰস্ব। আমি এখনি খিৰে লোকেৰ কাছে
চেঁচা পিটে দেব যে, কৰছুন নাহৰে, লোকেৰ
কথাৰ বিখান কৰতে আইত কৰেছে।

ক'ব। তাকে ক'ভাৱত সুনীয় বেৰিবে বাবে বে সুৰ্য

হ্ৰস্ব। সুনীয় বেৰিবে ?—মা লোকে উপটো
হনে কৰলে, কৰছুন যিয়াৰ ধাইছে না। তাৰ
আসুকাল হৰেছে। আসুকালে বিপৰীত বৃক্ষ !

ক'ব। তাই ত ! তাই ত ! এ শালাৰ সহকান
বেখছিলৈ ! এ কথা রাই হ'লেই ত আমাৰ পশাৰ
নষ্ট হৰে—সব শালা আমল নিৰে স'বে পক্ষে !

হ্ৰস্ব। বাজাৰে গিৰে—এই ভড়া বিবে—

ক'ব। তাই, ভড়া ক'ব না—ভড়া ক'ব না—

হ্ৰস্ব। তা হ'লে আমাৰ ছ'দিনেৰ মাইলে
চুকিয়ে দাও।

ক'ব। দেব—বেব—ক'ল দেব—

হ্ৰস্ব। উচ্চ ! বিখান কৰি না !

ক'ব। আৱে তাই আৰ এখন হাতে নেই।

হ্ৰস্ব। উচ্চ ! বিখান হৰে না !

ক'ব। এই নে শালা—মিহে না। (পক্ষে
হ'ইতে সুৰা বাহিৰ ও হান)

হ্ৰস্ব। আমি হৰুৰ, মেলাম !

[প্ৰাণ]

ক'ব। শালা সহকান ভাঙী ঠকালে—কিছু
কৰলে না—ছ'বিল অু পাইচাৰী ক'বে ছ'টোঁ টোকা
নিহে গেল !

(হৃদযুক্তেৰ পুনঃ প্ৰবেশ)

আমাৰ কি হনে কৰে ?

হ্ৰস্ব। আজো, শেখবন বিবি আমছে।

ক'ব। আমছে, তাতে কি হৰেছে ?—হৃদি
চ'লে দাও।

হ্ৰস্ব। হৰুৰ ! আমি একটু দাঙিয়ে ধাকি।

ক'ব। না, তুমি সহকান, কোমাৰ আমি
ধাঙাতে দেব না।

হ্ৰস্ব। আপনি থখন দেব না বলেছৰ, তখন
বিক্ষয় আপনি দাঙাতে দেবেন না। এই বিবি
মাহেৰ আমছেন। হৰুৰ ! আমি একটু কোথ

ମେଦେ ହାତିରେ ଥାଏଇ : (ସମ୍ମତ) ମହାତମ ବିଧି
ମାହେବେ ଏକବୀ ଶେଷେ ହୁଏ ତାର ଅନ୍ତରୀମ
କରନ୍ତେ ପାରେ । ବିଧି ମାହେବେ ହାତେ ଆଟିଟିଟ୍
ଆହେ ଦେଖିଛି, ମୋଟାଇ ହୁଏ ତ କେବେଳ ଲିତେ ପାରେ ।

କହ । ହୁକୁହୁକ—ଏ ଡାଇ-ହୁକୁହୁକ ହୁ—

ହୁ । କି ହୁକୁ ।

କହ । ଡାଇ ! ଆମାର କଥାର ରାଗ କ'ର ନା ।
ତୋମାର ଚାକବୀ ବଜାର ରାଇସ ।

ହୁ । ଉଁହ ! ବିଧାର କରି ନା ।

କହ । ଆମାର କିରେ—ଆମି ମିଥା ବଲାଇ ନା ।
ହୁ । ବେଶ, ରାଇସ ।

କହ । ତା ହାଲେ ଏକ କାଳ କର—ଏହି ଏକଟା
ଟୋକା ନିଯେ ବାଜାରେ ଯାଏ—ଗିରେ ବୁଝେଇ ?

(ଶେଷହନେର ପ୍ରବେଶ)

ଗିରେ ବୁଝେଇ—ଟିକ ହସେହେ—ଆଜା——ଟିକ ହସେହେ
—ଏଥନ୍ତି ଦୀନିକରେ ବେଲେ—ଯାଏ ।

ହୁ । ଗିରେ କି ଆମି ହସୁର ?

କହ । ଆରେ ତୁ ମିଥିମାନ ଲୋକ—ମୁଁ ଥେବେ
କଥା କେବେଳ ନିତେ ଜାବ ନା ? ଟିକ ହସେହେ, ଶେଷହନ
ବିଧି ଆର ଆମାର ବୋରେ ଉପାହିତ—ଆରେ ଯାଏ—

ହୁ । କି ଆମବୋ ?

କହ । ଆମାର ମୁଁ ଆମବେ—

ହୁ । ଯେ ଆଜେ—

[ପର୍ଯ୍ୟାନ]

କହ । ଭ୍ୟାଳା ଏକ ଶାଳା ମୁହଁକାମକେ ଜୋଟିଲୁହ
ଦେଖିଛି । କି ବିଧି ! ଏଥାନେ କି ହସେ କ'ରେ ?

ଶେଷ । ଆମାକେ କି ଆଗନି ଚିନ୍ତେ ପାଇ-
ଛେନ ନା ?

କହ । ଚିନ୍ତେ ପାଇବ ନା କେବେ ? କିନ୍ତୁ ମରାଜ-
ବେଳୀର ଏଥାନେ କି ମନେ କ'ରେ ?

ଶେଷ । ସବାଇ ସଥିନ ଆପନି ଜୋମେନ, ତଥିନ ଆପ-
ନାକେ ଆର ବିଶେଷ କି ବଳି ? କୋନଙ୍କ ବିଶେଷ
ପ୍ରାଣୋଜେ ମୁହଁମକେ ଆର ହାନାନ୍ତରେ ବେତେ ହେବେ ।
ତା ଏଥନ୍ ଆମାର ଏଥନ ଅବହୁ ବେ, ରାତ୍ରା-ଧରତ ପର୍ଯ୍ୟାନ
ଦେବାର କମଳ ନେଇ । ଡାଇ—ଡାଇ—ଆପନାର
କାହେ ଏମେହି ।

କହ । ଆମାକେ କି କରନ୍ତେ ହେବେ ?

ଶେଷ । ମେହେବାଣୀ କ'ରେ ଏହି ଶିଖିଲମ୍ବନେ
ଦେଇ ଆପନି କିନ୍ତୁ ନାହାଯା କରେ ।

କହ । କି ବଳି ନାହାଯାଟା କରନ୍ତେ ହେବେ ଥିଲ ।

ଶେଷ । ମୁଁ-ମୁକ୍ତ ବିଦି କିନ୍ତୁ ଅର୍ଥ ଆମାକେ
ଦେଇ ।

କହ । କାର ପର କଥିବେ କେ ?

ଶେଷ । ଅଧିକ ମହୁ ମୁହଁମାତ୍ର ଅର୍ଥ—

କର । ତା କି ହୁକୁହୁକ, କିନ୍ତୁ ନେହି ମାହେବ ଅଧିକ
କଥିବେ କେ ?

ଶେଷ । ଅଧିକ ନା ନୁହନ୍ତେ ପାରି, ତା କି ହୁ-
ହୁକୁ ମିଥାର ହୁହେର କାରଣ ହେବ ?

କହ । ଗରେଇ ଟୋକା, ଏମନି ମାହେବ କାହାଇ ହୁ
ବେଟେ ବିଧି ।

ଶେଷ । ତା ହାଲେ କିନ୍ତୁ ବିଲାହେ ନା ?

କହ । ଟୋକା କି ଗାହେ କଲେ ? ତୋମାର ହେଲେ
ବଦାମୀନୀ କ'ରେ ଟୋକା ଓଡ଼ାଇସ, ଆର ପାଢାର
ଲୋକେ ତାର ଖୋରାକ ଖୋଗାବେ ?

ଶେଷ । ଏ କଥା କରିଛନ୍ତା ମିଥାର ମୁଁ ଥେ ଶୋକ
ପାର ନା ।

କହ । କେବେ, କରିଛନ୍ତା ମିଥାର ମଧେ ଆମାଇ-
ରେ ପାଞ୍ଚାନ କରେହ ନା କି ବିଧି ?

ଶେଷ । ମିଥା ମାହେବ, ମରି ପେରେହ ବ'ଲେ
ତୋମାର ପ୍ରକଳ୍ପଶୀର ଅର୍ଥାତ୍ କ'ର ନା ।

କହ । ହାଃ ହାଃ ହାଃ । ଶେଷମନ ବିଧି, ମରିବ
ହାରିବେ ଦେଖିଛି ତୁ ମି ଉଜ୍ଜାଧିନୀ ହସେଇ । ତୋମାର
ମାଥାର ଟିକ ନେଇ । କାହେ କି ବଳି, ମୁଁ ଥେବେ
ମାଥା ହିଟ କରି ନି, କୋନଙ୍କ ଶାଳାର ଏକ ପରମାଣୁ
ଥାରିନି ! ସବାର ଭାଟୀ ନୁଦେ ତୋର ବସନ ଆପ-
ଧାରି କରେଇଲ । ସେ ଆମାର କଟିର ବେଳାରା,
ତାର କିନ୍ତୁ ଥିବ ରାଖିଲ ?

ଶେଷ । ଦୋହାଇ ଦିନ ମାହେବ, ଅର୍ଥାତ୍ କ'ର
ନା । ଆୟ ମୁହଁମକେ ନା ପେରେ, ବାରିଦେଇ ଶେଷମେ
ଜାନନ୍ତୁ ହସେ ତୋମାର କାହେ ଏମେହିଲୁମ । ତୁ ମି
ଏକ ବାବହାର କରିବେ, ଯଦେଇ ଭାବି ନି ।

କହ । ତୁ ହାତେ ଏଥାନେ କିନ୍ତୁ ବିଲାହେ ନା ।
ବରକ ଦେବାର କିନ୍ତୁ ଥାକେ ତ ଲିବେ ଏଥ ।

ଶେଷ । ଥାକଲେ ତୁ ହାତେ ତୋମାର କାହେ
ଆମନ୍ତୁମ ନା ।

କହ । ଅଭୁତ ! ମେ କି ବିଧି ? ଏହି ଦର୍ଶ୍ୟ
ଏତ ଦିଶେ ଶିଥେହେ ? ହାତେ ଚାପିଲ ଆଟି ବେ ଅଳ-
ଅଳ କରିବେ ।

ଶେଷ । ଏ ବିନିବ ସେ ହାତଚାପା କରିବାର ମୋ
ନେଇ ଦିଲା ।

କହ । (ଅଭୁତ ହସେ) ଏକଟୁ ଗରୀବେର ଅତି
ନେବଲମ୍ବନ ରାଖିଲେଇ ପାର ।

ଶେଷ । କି ବଳନି ?

କହ । ଆର କୋଣାର ଏ ମିକ ଓ ହିକ ମୁହଁମେ—
ତୋମାରଇ ସବ, ତୋମାରଇ ଦୋର, ମନୋରେ ଏକା

অহরা—তা বাবির ত হেমেপুলে কিছু হ'ল না—

শেখ। আবে হ'ল, এ সহজান বলে কি !

কহ। আর বলবে কি—চোখ-কান দুবে
আঢ়োটে বল ক'বে কেল। এসেছ আর বাবে
কেল ? হস্ত কর—কাজী ডাকাই !

শেখ। বেইসাম ! তোর মুখের মধ্যে আমার
এই পরজাত বল করতে পারি।

কহ। কি বললি, হারামজালি, বাবী—

(গাথার মৃত হস্তে চুরুকসের অবেশ)

হৃৎ। হা হা—আওয়া—আওয়া—

কহ। ছোকো—ছোকো—কল্পি ছোকো—

হৃৎ। মেহি—মেহি—আহে মেহি—কুরু—
কুরু—আপনার মৃত্যু এনেছি—আগে গুরু—
আর পর কুরু ত'ছুন।

কহ। এই—এই—এ কি ?

হৃৎ। কুরুবের মৃত্যু ! বাবারে খিয়ে বুরু,
কুরুজ্ঞা সাহেবের মৃত্যু তাই, কোন মোকানদার
হিতে পারলে না। শেষে একটি কক্ষির এই কথা
পুরোই এই এইটে খিয়েছে। যিনি পদমুর—সাম
ফাকি—গ'রে কেলুন—গ'রে কেলুন—এই পরে
গুরু হবে—গ'রে কেলুন—

কহ। এই—এই—চাক—চাক—

হৃৎ। মেহি—মেহি—বড় কুরু—গ'রে
কেলুন, প'রে কেলুন—

কহ। তবে রে পাজী—

(মেপথোঁ। ফরজুনা শিয়া—এ ফরজুনা শিয়া)
ও বাবা—ও কি ? ও কি আওয়াজ ?

হৃৎ। ওই দাম নিতে আসছে।

(মেপথোঁ। এ ফরজুনা—এ হে বেইসাম কুরজ্ঞা)
কহ। ও বাবা, এ কি আওয়াজ ? (হৃবকস
কঙ্কাল মাধার মৃত্যু কুরজ্ঞার পৃষ্ঠে সংলগ্ন, কুরজ্ঞার
গলায়ন।)

হৃৎ। না ! এখানে কেন এশেছেন বুকতে
পেরেছি। এই পৌরু পোলাদের কাছে এই
মাঝ সহল আছে। এই বেইসামের চাকচী ক'রে
পেরেছি—নেবেন কি ?

শেখ। এতে হবি কাণ্ডি হ'ত, এখনি অহং
কুরুত্ম। বাপ ! কুমি আমার মর্যাদারক্তক—
ইব্র তোমাকে বড় দুর্দশের প্রেরণ করেছেন।
আমার গা কাঁপছে, আবি দাঢ়াতে পারছি না—
বাপ ! আমারে কুমি যেখে রেখে এস !

হৃৎ। চলুন যা, যেখে রেখে আসি।

বিতীয় দৃশ্য

কুরজ্ঞার বাটীর অপর কক্ষ।

বকাইসা ও অহরা।

বকা। আবি মে শালার পেরেইকে বেখতে
শাঙ্কি না।

অহরা। আবে হতভাগা ! পাখলামী করে
না, বাম ! বেখতে কি করবি ?—তাই ত, এ কি
বেখুম ! পেশমন বিবি তিথারী হবে আমার
বাড়ীর মোড়ে—

বকা। কি দিলি, খসদের যাহার মু ভুলে
গেলে ? বেখতে পেলোই কোর অভিয়ে ক'রে
কোমার কাছে এনে হাজির করব। আর কুমি
বোনাই সাহেবের কান ম'লে হেবে।

অহরা। আবে তাই, তা আর করতে হবে না।
তোর বিবের কথা হচ্ছে। তাই ত কস্তুর ক'রে
চ'লে গেল, একটা কথা কইতে পেরুম না।

বকা। কি—বোনাই সাহেবের মধ্যে আমার
বিবে ?

অহরা। ওরে চূপ চূপ !

বকা। কুমি বিবে করে আমার ধাকা হ'ল,
আমার আবি বিবে করলে কি অস্ত হবে ?

অহরা। ওরে পাড়োল, চূপ চূপ !

বকা। না, আবি চূপ করব না। কুমি
বোনাই সাহেবের আগে কান ম'লে দাও, তবে
আমি চূপ করব। এই বে—এই বে—

(ককিহের অবেশ)

বোনাই সাহেব ! বড় শুকিয়ে শুকিয়ে
পানাক ! এইবাবে কি হচ ? (ককিহের কোহয়
ধারণ) দিমি—দিমি—ধরেছি !

অহরা। আবে কে-কেকু, ও কি করছিস ?

বকা। কুমি চূপ কর, আমি কুনব না। কেনন
বোনাই সাহেব—ধাকা দাও। দাও, দিমি, কা-
ম'লে দাও !

অহরা। আবে হ'ল, কাবে কি বলছিস ?

বকা। আমার এখন হিমেব ক'রে বলবা;
সমস নেই। আবি রেগে কৈই হবেছি, তোম
কানে কিছু বেখতে অনতে পাওছি না।

অহরা। আবে হু দুর—ছেকে মে—হেজে
মে। কে কুমি ?

বকা। বাবা ! এ কে রে ? এ ত বোনাই
না ! এ বে বোনাইহের বাবা !

କବିର । କେନ ବିଦି ମାହେବ, ଆମାର ପ୍ରତି
ପୋକିନଙ୍କରେ ଚାଟିଛ ? ଆମି କବିର ଡିଖାବୀ—

ଅହରା । ହ'ଲେଇ ସା, କବିର ହ'ରେ ଏକବେଳେ
ବାହାରୀ କିମ୍ବେହ ମା କି ? ନା ବ'ଳେ ସାକ୍ଷୀର କେତେବୁ
ଚୁକ୍ଳେ କେନ ?

କବିର । ବିଦି ମାହେବ, ଆମି ଜୁମାର୍ତ୍ତ !

ଅହରା । ତା ଏଥାଲେ କି ?

ବକା । ଉଠେ ଶାଳା ଜୁମାର୍ତ୍ତ ! ଆମି ସରବ
ବୋନାଇଁ ମାହେବର ମାକ୍କା ଥେବେ, ଆମ ତୁ ବି ମାଜା
କ'ଟେ ଥିଲେ ମିଳି ମାହେବର ଏକଟି ଶେଷ ପୋଳାଓ !
ଯେହୋଇ—ଆମି ବେବୋଇ !

କବିର । ପୋଳାଓ ବନକାର ମେଇ ବିଦି ମାହେବ,
ଜୁମାର୍ତ୍ତ ଏକ ଆମବାଜା ଭାଟୀ ଭିକ୍କା କରି ।

ଅହରା । ଏଥାନେ କିଛୁ ଥିଲବେ ନା, ଅକ୍ଷ
କୋଥାର ଥାଏ ।

ବକା । ହୀନ—ହୀନ ! (କବିରର କଟ୍ଟିବାର କଟ୍ଟାଙ୍କ)
(ଅହରାର ପଞ୍ଚାତେ ଆମିରା) ବିଦି—ଦିବି !

ଅହରା । ତୁ ମି ତ ଯଦେଇ ବେହାରା ଲୋକ, ଚଲେ
ଥେବେ ବଜାଇ, ହାତ ନା କେନ ? ଶେବେ ଅଗ୍ରହାର ନା
ହ'ଲେ ମନ୍ଦବେ ନା । ଆମେ ସବୁ, ପିଛବେ ଯାଥା
ମୁକିରେ ବସଲି କେନ ?

ବକା । ତାବେ କି କରି—ଏହି ଜୁମାର୍ତ୍ତ ଶାଂତିର
ମୁଖର କାହେ ଲିହେ ଯାଥା ଦେବ ?

ଅହରା । ଟିକ୍କେର ନା ଥେତେ ଚାର, ତାଙ୍କିରେ ଦେ ।

ବକା । ତାଙ୍କିରେ ଦେବ ? ଆଜ୍ଞା ବିନି ଆମି
କୋମର ବୀପି, ତୁ ମି ତତକମ ଆମାର ଗୁମଟେ
ପାକିରେ ହାତ ତ ।

କବିର । ତାଳ, ଆମ ବିଜୁ ନା ଦିଲେ ପାଇ,
ପିଣ୍ଡାଶ୍ଵର ଆମି—ଆମାକେ ଏକଟେ କଣ ହାତ ।

ଅହରା । ଆମେ ଗେଲ, ଏତ ବକ୍ତାଇ ବେହାରା
କବିର ! ବା ତ ବୋକା, ମିଳି ମାହେବକେ ଭେଳେ
ଆମ ତ ।

ବକା । ଯେଥେ, ଆମି ଏଥିର ଚଲନ୍ତିମୁଁ ମେଥେ
ନିଜି କୁଇ କଣ ବଢ଼ କବିର ।

[ପ୍ରାଣ ।

କବିର । ତାଳ, ଥେତେ ନା ହାତ, କୋଥାର
ଗେଲେ ଥେତେ ପାଇ ବଲେ ହାତ ।

ଅହରା । ତା ଆମି କି ଜାନି ? ଏବନ ଆକ୍ଷିକ୍ଷା
ବରତ୍ରକେ କେ ଥେତେ ଦେବେ ?

କବିର । ଯେଥ ବିଦି—ମେଲାବ ।

ଅହରା । ଆଜ୍ଞା ହଲେ ପଢ଼େଛେ । ଏହି ସେ ମନ୍ଦକେର
ଓ ପାଲେ ଥିଲୋ ଦର, ଓଇଥାନେ ହାତ । ମେଥେ ଗୀର,
ଟାକାର ଆତିଥି । ସା ଥେତେ ଚାର ତାହି ପାବେ ।

ଯୋଗମାହି ବିଜୁ ଚାର, ଆମ ତୋମାକେ ଥେତେ
ଦେବେ ।

କବିର । ବହତ ଆଜ୍ଞା, ମେଲାବ ବିବି ।

ଅହରା । ହା ହା ହା—ଏକ ତିଳେ ଛାଇ ପାବେ
ହେବେଛି । ପେଶମର ବିବି ନିଜେଇ ଥେତେ ପାବେ
ନା, ତାର ଗୁପର ଆମାର ଅଭିଧି । କବିର ମେ ନା-
ହୋକ ବାବୁ, ଆମି ତାଇ ତାତିବେଛି, ଆମ ହେଉ
ହ'ଲେ ପାରାଟା ନା । ପେଶମର ବତ ବଳେ ଆମାର
ଦେଇ, କବିର ତତ୍ତ୍ଵ ବିବାସ କରବେ ଆହେ । ଶେବେ
ହୁଏ ଉପୋସୀର ଲଜ୍ଜାଇ ଲୋଗେ ଯାବେ । (ହାତ ।)

ତୃତୀୟ ମୃଦ୍ଗୁ

ବାହାନ୍ତର ନାର କୁଟୀର ।

ମୁହାର ।

ମୁହାର । (ଅଗମତଃ) ଯାଦାର ଅକ୍ଷ ପ୍ରକୃତ ହେବି ।
ମାହେବ ମିଳାକ ମହି ପରିଜ୍ଞାଗ କ'ଟେ, ଏଥିଲି କୋନ୍‌
ମୂର ମେଥେ ଚଲେ ଥାବାର ଅକ୍ଷ ଇହିଲେ ଆହି । ବିଜୁ
କୋଥା ଥାବ, କଣ ଦୂର ଥାବ, କି ଅକ୍ଷ ଥାବ ? ଥାଥେର
କଥାର ବିବାଶ କ'ଟେ, ସପ୍ରଦୂଷ ଏକ ଝୁଦିର ଆକର୍ଷଣେ
ଅଭ୍ୟନ୍ତି ତାଗ କରବ, ପ୍ରଦ୍ୱଦ୍ଵାନା ମାଟେ ହେଲେ ଚଲେ
ଥାବ । ଆମି ଭିଜୁ ତୀର ଏ ଜାଗେ ଆଶମାର ବଳ-
ବାର ଥେ ଆର କେଉ ନେଇ । କାର କାହେ ତୀକେ
ରୋହେ ଥାବ ? ମର୍ଯ୍ୟାନ ନଈ କରାଇଛି, ତୁ ଉତ୍ସର୍ଗରେ
ଜାଗଇ ସେ ମାଟେ ଲୋକେର ଥାବେ ଥାବେ ଥୁରିବ ହେବ ।
ଦେଇର ବିଶବ ଥାଟେ ଆମାର ରକ୍ଷା କର । ଅବଲାର ବଳ
ତୁମି, ଦେଖ ଦରାହା, ଆମାର ଅବର୍ଯ୍ୟମାନେ ବେଳ ତୀର
ମହାମା ନଈ ନା ହା ।

(ପେଶମର ପ୍ରେଷଣ ।)

କି ହୁଏ ନା ?

ପେଶ । କିନ୍ତୁ ହୁଏ ନା । ଦେଇରେ ନାମ ବିବେ
ଯାବା କର । ତିନି ତୋମାକେ ବକ୍ଷା କରିବେ । ଆମାର
ଥାବ ଆମି ରିକ ହାତେ ଶୁହାତ୍ୟାଗ କରେହିଲେ,
ତୁମି ତୀର ପୁର । ପିତାର ପରାକିତ ପଥେ ଥରନ
କର । ତୀକେ ବିନି ମାହାର୍ଯ୍ୟ କରେହିଲେ,
ତୋମାକେ ତିନି ମାହାର୍ଯ୍ୟ କରିବେ ।

ମୁହାର । ଆର ତୋମାର ?

ପେଶ । ଆମିଓ ବାହାନ୍ତର ନାର କୁଣ୍ଡ । ବାମୀର
ଅୁ କି ହଲାଇ ଅଧିକାର କରେହିଲୁଁ, ତୀର ପକିର
କ୍ଷାତ୍ରକେ କି ଆମି ଅଧିକାରି ନାହିଁ । ଅବହା
ଦୁଷ୍ଟେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବ, ଆମାର ଅକ୍ଷ କେବ ନା ।

ମୁହାର ! (ସତକାହ) ମା ! ତା ହାଲେ ମେଜାର
କରି ।

ଶେଷ । ଚଲ, ଏହାଟୁ ଅଗିଲେ ଦିଇ ।

[ଉତ୍ତରର ପ୍ରଥମ ।

(କହିଲେର ପରେଶ)

ଫକିର । ଥାକ । ଏଇବାରେ ସରାଜେ ଥାଏଇର
ଥରେ ଏମେହି । ମୁକିରେ ମୁକିରେ ଥାବେ ଥରେ
କଣ ଦିନ ଅଭିଧି ଥରେ ଦେଖି । ଆ ଆମାର ତା
କିମ୍ବାଟ ଆମେନ ନା । ଗତୀର ହାତେର ମାମଗୀ ମୂଁ
ହାତେର ମୂଁ, ଅଦୃତ ହାତେର ପଦିର । ଏବୋତ
ଆମି କହନ ଓ ସଂରକ୍ଷଣ କରନ୍ତେ ପାରି ନି । ତାହିଁ ଆର
ଏକଟିକେ କାହାରେ ଥେକେ ଥିବେ ଏମେହି । ଶେଷିଙ୍କ
ଆମାର ବଢ଼ ଆମାରେ—ବଢ଼ ପିଲାରେ । ଦେହେରା
ଆମାର ଥର୍ମ ହାତେ ମନ୍ଦଗତ ମୌରତମ୍ ଫୁଁ ।
ତାକେ ବାରଧାର ଏକମାତ୍ର କାନ ବାହାତୁର ମାର ଥର,
ପେଶମ ବିବିର ଆଶିଶ । ବାହାତୁର ଶୀ ଆମାର
ମଣ । ତାର ପୁଣି ପୁଣି ମୁକ୍ତମ୍ ନିଯେଇ ଆମାର
ମନୋର । ବାହାତୁର ଛରେ, କାହେଇ ଆମି ବହଦିନ
ଏ ଡାକେ ଆସିବାର ଦୁଇସାଥ ପାଇଁ ନି । ଆଉ
ଆମି ଆବାର ସମ୍ମାରୀ ହାତେ ଏମେହି । ଯା
କାହିଁ ପୁଣି ନିଯେ ବିପରୀ ବର୍ଷକଲେର ତୌର ଆମାର
ତୋଗ କ'ରେ ଅଭିଧି । ଦେଖେ ତାମଙ୍କ ଆମାରକେ
ଆନନ୍ଦ କରନ୍ତେ ହେବେ । ହରିଦାର ଥରେ ନିର୍ମଳ
ଆମାରେର ଆହୁତମ କହି ? କାହେଇ ବାଧା ହାତେ
ଆମାରକେ ମାରେଇ କଟ ମେଥେଓ ଚାପ କ'ରେ ଥାକନ୍ତେ
ହେବେ । ବେଳ—

(ବେଳାର ପରେଶ)

ବେଳା । କି ପିତା ?

ଫକିର । ମା ! ଏହି ଶୁଣ କୁଟୀଟି ତୋମାର
କମିଲୀ ଦେହେରାର ବାସନ୍ତମ । ତାକେ ନିଯେ ଏମ ।

ବେଳା । ହବା ଆଜା ।

(ପେଶମନେର ପରେଶ)

ଶେଷ । ଈଥର ! ଚିହ୍ନବୀ ବାକି, ଆମୋଦ
ଆଜାମେହି ଦିନ କାଟିବେହେ । ଏତଥ ଅବଧାର
ପକରେ, ଏ ସେ କୁଣ୍ଡଳ ଆନନ୍ଦ ନା ଦୟାମର । ଆଉ କି
ଥାବେ, ତାହା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସହିତ ନେଇ । ଅନିଶ୍ଚିତ
ମୁହଁ—ଅଗରିତି ବିପର୍ମକୁଳ ଦୀର୍ଘମ । ମୂଁଶୁଣ୍ଠ
ମହାବିହୀନ, ସରବରିନ । କୋଥାର ଥାଇଁ, କେନ ଥାଇଁ
ଥାବେ ନା । ଈଥର ! ହନ ସହମ, ଆଶର ମହାମ ଏକ-
ମାତ୍ର କୁରି । ଅଧିକ ଆହି କି ବନର—ଆନଶୁଭ୍ରା ହରି

ପୁଞ୍ଜବିରୋଗିଧୂର୍ବା ଜମନୀ—ଅଧିକ ଆବ କି ବନର
ମହାମର । ମୁହାରକେ ତୋମାର କହନ ଶାଗରେ ଡାଖିଲେ
ରିତୁ ।

ଫକିର । ତାଇ ବାର, କୁପାତ ଟପର ଏବା
ମିର୍କର କର । ତିନିଟ ମା ତୋମାର ମହାମରକେ ରଥ
କରଦେଲ ।

ଶେଷ । କେ ଆପମି ଶ୍ରେଷ୍ଠ ?

ଫକିର । ଅଭିଧି ।

ଶେଷ । (ସମ୍ମତ) ଏ କି ବହୁତ ଈଥର । ଏ
ଥରେ ଭକ୍ତ ଏହି ଯାକେ ପାରେ କାହେ ହାତ ପାତେ
ହବେ, ତାର ବରେ କି ନା ଅଭିଧି !

ଫକିର । ବିଦେହୀ ଅଭିଧି, ତୋମାର ଏବାର
ଦେବୀ ପ୍ରତ୍ୟେର ମାନମ କରେଛି ।

ଶେଷ । କି ହବେ ? କି ଜାନି କି ଅନିଶ୍ଚିତ
ମୀର୍ଯ୍ୟକାଳେର ଭକ୍ତ ପଥ ଚଲନ୍ତେ ପୁରୁ ଅନ୍ତିହାରେ ଗୁହ୍ବା
କରଲେ । ଯା ହାତେ ତାର ମୂଳେ କିନ୍ତୁ ଦିଲେ ପାରି
ନା । ମେହି ଅଭାଗିନୀର ଥରେ ଅଭିଧି ।

ଫକିର । ଚାପ କ'ରେ ଆଛ ଦେବା ! ଅଣେ
କରନ୍ତେ ପାରି କି ?

ଶେଷ । ଆମାର ହୀମୀର ଘରେ ଏମେ ଅଭି
ଧିରୁ ହବେ । କିନ୍ତୁ କି ଦେବ ? ଭିକ୍ଷା କରି
ଦିଲେ ଏହି ଏକଟୁ ପୁର୍ବେ ଜାହିତ ହାତେ ଏମେହି
ଆର ଭିକ୍ଷା କରନ୍ତେ ମାହସ ହବ ନା ! ତା ହାତେ
କି ହବେ ? ଅଭିଧିକେ ଆଖାଦ ଦିଲେ ଥେବେ ଦିଲେ
ପାରିବ ନା ?

ଫକିର । ଏହି ଅନ୍ଦମୟ ଆତିଥ୍ୟ-ପ୍ରାହମେ ବି
ଧିପିତ ହେବୁ, ନା ଜନନୀ ? ମା ! ସହଜିନ ଅର
ମୂଳ ଦେଖି ନି, ତାହି ଅର ଭକ୍ତମେ ଆମାର ବଢ଼ଇ ଇ
ହେବେ । ବିଦିମାହେ ! ହରୁମ କର ତ ବମି, ମୂଳ
ମର ଥାକନ୍ତେ ଥାକନ୍ତେ ଅଭ୍ୟନ୍ତ ଥାଇଁ ।

ଶେଷ । ବହୁମ ।

ଫକିର । ଇହା ଧୋବା ! (କମଳ ବିଛାଇବା ହେ
ବେଳନ) ମଧୁକେର ଓ ଧାରେ ଓହି ଯେ ବାଜୀଟେ—ଆ
ହିସାନେ ଗୋରେଚିଲୁହ । ଗୋରେ କିନ୍ତୁ ଯେ ଲାଭ
ପେହେଛି, ତା ଆର ତୋମାକେ କି ବଳବ ? ଧାର
ଦିଲୀ ଆର ତାର ତାହି ଆମାକେ ଏହି ମାରେ ତ
ମାରେ । ଆଶର ବାକିର ଭାବେ ମେ ହାନ ଥେବେ ଚାହେ
ଏମେହି ! ତଥେ ଆସିବାର ସମୟ ରମଣୀ ଆମାର ଏ
ଉପକାର କରେବେ । କୋଥାର ଥେଲେ ଆଶର ପ
ରିଜାନ୍ତା କରନ୍ତେ ତୋମାର ଘର ଦେଖିବେ ହିବେହେ ।

ଶେଷ । ଟେପକାର କରେ ନି ହିଯା ମାହେ,
ଆପମାକେ ଛାନନ୍ତା କରେହେ । ମେହି ପ୍ରିଲୋକ ଆ
ଅବଦ୍ଵା ବିଶେଷ ଆମେ । ତାହି ଆମାକେ ଅତ୍ର

କରନ୍ତେ ଓ ଆପନାକେ ଅନର୍ଥକ କଟି ଦିଲେ ଆମାର
କାହିଁ ପାଠିଥିଛେ ।

ଫକିର । କେନ ବିବି ସାହେବ ?

ପେଶ । ଯିବା ସାହେବ ! ଆମି ବଡ଼ ଦୂରୀ, ଲେ
ଖିଲୋକ ଜାନେ ଯେ, ଅର ତ ପରେର କଥା, କେହ କଲ
ଚାଇଲେ, ଆମି ଏହ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦିଲେ ପାରବ
ନା । ଆମାର ଜଳପାତ୍ରର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅକ୍ଷାମା । ସେ
ଜିଜନ କ'ରେ ଏମେ ଦେବେ, ମେହିଁ ଏକମାତ୍ର ସନ୍ଧାନକେ
ଏହି ଯାତ୍ର ବିହେଲେ ପାଠିବେ ଆକାଶ-ଶାନ୍ତିରେ ଦେଇଁ
ଆଛି ।

ଫକିର । ଓ ତାଇ ! ଇହା ଧୋରା ! ତା ହ'ଲେ
ଡୁଟି । (ଉଦ୍‌ଦୃଶ୍ୟ)

ପେଶ । (ନନ୍ଦଗୀରୁ) ଯିବା ସାହେବ !

ଫକିର । ଆମାର କି ବିବି ?

ପେଶ । ଫକିର !

ଫକିର । କୀମ କେନ ବିବି ? ଇହା ଛିଲ,
ପାରଲେ ନା । ତାତେ ଦେବ କି ? ଇହା ଆହେ
ଥଥନ, ତଥନ ଉପର ତୋହାର ମହମ କରବେନ । ଏକ
ମହମ ନା ଏକ ମହମ ତୋହାର ଇହା ପୂର୍ଣ୍ଣ କରବେନ ।

ପେଶ । ଆପନି କିରାମଦଗ୍ରେ କରୁ ଅପେକ୍ଷା
କରନ । ଆମି ଏକବାର ଭିଜାଇ ଯାଇ ।

ଫକିର । ଭିଜାର କଥା, ପାବେ କି ନା ପାବେ
ତାର ଟିକ କି ? ଆମି କର୍ତ୍ତକ ବିଶେ ସାକବ ?

ପେଶ । ନାହିଁ ନା ନାହିଁ ଆପନାକେ ଅନାହାରେ
ହେତେ ଦେବ ନା । ଆମି ଏକ ଘଟାର ମଧ୍ୟେ କିମେ
ଆପଛି, ଆପନି ନିଶ୍ଚିନ୍ତା ହେବେ ବସୁନ ।

ଫକିର । ଏତ ଅନିତରତା—କୋମ ମାହମେ
ବସନ୍ତ ବଲେ ବିବି ?

ପେଶ । ଆମି ବଲି ନି— ଆମାର ଅନ୍ତରାଜରେ
ଆମାର ପ୍ରୀତି ବଲେଛେ । ହେବନ୍ତ ! ଆମି ବାହାରର
ମାର ପୁଣି । ତାର ପୁଣେ ଅତିଥି ଏମେ କରନ କିମେ
ଥାଏ ନି । ଫେରାକେ ସେ ପାଇସୁମ ନା ଧକିର ମାହେବ !

ଫକିର । ସାଥ ଭିଜା ନା ପାଓ ।

ପେଶ । ନା ପାଇ, ସାମୀର ପ୍ରଧାନଙ୍କରଙ୍କ ଏହି
ବେ ଆଜୀ—ସାମୀର ମଧ୍ୟାମୀ ରାତରେ ଏଟିକେ ବିଜ୍ଞାନ
କର୍ଯ୍ୟ ।

ଫକିର । ତାଜ, ଆମି ମାନ କ'ରେ ଆମି ।

[ଫକିରର ପ୍ରଥମ ।

ପେଶ । ତା ହ'ଲେ ଆର ଏ ଦିକ ଓ ଦିକ ଭିଜା
କରା କେନ, ଏହି ଆଜୀ ଦେଇଁ ଫକିରର ଅର
ମଧ୍ୟାମୀ କରି ।

—————

ଚତୁର୍ଥ ମୃଦୁ

କରନ୍ତୁରା ଓ ଅହରା ।

ଅହରା । ହି ହି ହି—ତାରୀ ଧରା ।

କର । କି ଦେଖିଲେ—କି ଦେଖିଲେ ?

ଅହରା । ହ'ଲନେ ତାରୀ କେବିରା ମେଘେ ଦେଇଁ ।

କର । ବଟେ—ବଟେ !

ଅହରା । ଫକିର ବଲାଇ ଥାଇ, ପେଶମ ବଲାଇ
କୋରାର ପାଇ । ପେଶମ ବଲାଇ କିଛି ମେହି, ଫକିର
ବଲାଇ ଆମବନ୍ତ ଆହେ । ତାର ପର ବଲାଇ ହାତା-
ହାତି ହଥାର ଉପକର ।

କର । ତାର ପରଟା କି ହଲ ?

ଅହରା । ଫକିର ମନ୍ତେ ନି, କେବେ ବଲେ ଦେଇଁ ।

କର । ହୈଜାଟା—ହୈଜାଟା ?

ଅହରା । ହୈଜାଟା ବେଗାତିକ ଦେଇଁ, ଯାକେ
ମେଲେ ପାଇଗଲେହେ ।

କର । ବା ! ବା ! କି ମଜା କରିଲି ଅହରା ।

ଅହରା । କରେ ପାହରେ ଆଡାଲେ ମୁକିରେ ଆହ
କେନ ? ଏକଟୁ ଏମିହେ ଉପି ଯେବେ ଦେବ ନା ।

କର । ଦେଖବ ?

ଅହରା । ତର କି, ଫକିର କି ଗିଲେ ଥାବେ ?

କର । ଯା ଥାକେ ଅମୃଟେ—ଏକବାର ଦେଖି—
ମିଜେର ଟଙ୍କେ ନା ଦେଖିଲେ ମୁହଁ ହଜେ ନା ।

(ଭୌତି ପ୍ରଦ୰ମ)

(ପେଶମର ପ୍ରାପେଶ)

ପେଶ । କେ, କେ ତୋହା ନା ? କେ ଓ ଯିବା
ମାହେ—କେ ଓ ଅହରା ବିବି ?

ଅହରା । ହା, ଏହି ପାଢାର ଏଳେ—ପା ଟିଲେ
ଟିଲେ ଆମାର ଖଦୟର ମଜେ ଦେଖା କରିଲେ—ପା ଟିଲେ
ଟିଲେ ଟଙ୍କେ ଏଳେ । ଗୁରୀବେର ମଜେ ଆର ଦେଖାଟା
କରିଲେ ନା ! କି କରି, ନିଜେଇ ଏକବାର ଦେଖିଲେ
ଏଲୁୟ । ବଲି, କେମନ ଆହ ।

ପେଶ । ଆମି ଯେ ଆଛି । ଏକଟୁ ଆଗେ
ଆମି କଟକଟା ଅସ୍ଥି ଛିମୁ, କିନ୍ତୁ ତୋହାରେ
କୁପାର ଆରି ଆମି ମୁହଁ ହରେଛି ।

କର । ସବେ ଖୁବ ଗୋଲାମାଲ ଅନହିମୁ—
ଭୋଜର ଆହୋରନ କରେଇ ନାକି ପେଶମ ବିବି ?

ପେଶ । ଯିବା ମାହେ ! ଆଜୀଟେ କିମେ
ଦେଇଁଛିଲେ ନା ?

କର । କିମତେ ଓ ଦେଇଁଛିଲୁ—ବନ୍ଦୁର ଆମାର
ବାନ୍ଦ, ମଗନ୍ତ ବିହୁ ମାତ୍ର, ଆର ଧୋରାକେ ହକ୍କର

ବିଜୁ ବିଜୁ ମାନେ ମାନେ ମାନ୍ଦି । ତା ତୋହାର ପହଞ୍ଚ
ହୁଏ କହି—

ଶେଖ । ଏଥିଲ ଦେବେ ?

କହ । ମନ୍ତ୍ରି ବେଚବେ ?

ଶେଖ । ବେଚ ।

କହ । ଦେବେ—ମାନ୍ଦି—ମିଳେ ସବି ତୋହାର
ଉପକାର ହୁ, ହୀନ । ଓ ବସନ୍ତମୁଁ ଏଥିଲ ଆର
ବାଜାଟେ ବଡ଼ ଚଲେ ନା ।

ଅହରା । ତଥେ କି ନା—ତୋହାର ଉପକାର—

କହ । ଉପକାର ହୁ, ହୀନ । ମନ୍ତ୍ର ଏକଶ୍ଲେ
ଟାକା—ଆର ମାନେ ଖୋରାକିର ମହନ ପାଚ ଟାକା ।
ଆମାର ବାଢ଼ୀତେ ଏସ—ହାତେ କ ନେଇ—ବାଢ଼ୀତେ
ଏସ ।

ଶେଖ । ଏକଶ୍ଲେ ଚାହି ନା । ଏକ ଅନ ଅଭିଧିର
କାହେର ଉପରୋକ୍ତି ମୂଳ୍ୟ ।

କହ । ହୀନ୍ !

ଶେଖ । ସବି ଦିଲେ ପାର ଆଟି ଗ୍ରହନ କହ ।

କହ । ମନ୍ତ୍ରି ବନ୍ଦହ ବିବି ?

ଶେଖ । ଅଥବା ଏକ ଅନ ଅଭିଧିର ଉପରୋକ୍ତି
ମୂଳ୍ୟ ।

କହ । ମନ୍ତ୍ରି ବନ୍ଦହ ବିବି ?

ଶେଖ । ଫର୍ମନ୍ତା ! ଯିଥା—ବନ୍ଦହ ନା । ଦିଲେ
—ତୋହାର ଶୂରୁ ଅନ୍ତର ଅଗାଧ ମୂଲ୍ୟର ଅବଶିଷ୍ଟ
ଏହି ଅନ୍ତର ଆଟାଟି ଗ୍ରହନ କର ।

କହ । ଅହରା ! ବିବି ମାନେଦେର କାହେ ମାଡିଲେ
ଥାଳ, ଆମି ବାବ ଆର ଆମାର । ମେଖ ବିବି, ଦେବ
ଏବ ମାନେ କୋଣ୍ଡିଓ ଦେବେ ନା । ହାଜାର ହାଜାର
ଟଙ୍କ ବାଜାରେ ଯୁଗେ ଦେବାକେ, ଦେଖିଲେଇ ଯୁଗିଲେ
ଦେବେ । ଅହରା, ବିବି ମାନେଦେର ମାନେ କଥା କ'ର,
ଆମି ଗେଲୁମ୍ ଆର ଏହୁଁ ।

[ଶ୍ରୀମଦ୍]

ଅହରା । ତା—ବିବି ମାନେଦେ, ଏସ ଆମାର
ମାନେ ଦେଖା କର ମି କେନ ? ତୋହାର କହି ହେବେ,
ତା ଆମାରେ ବୈଶିତ୍ର ହାତ । ଆମି କି ତୋହାର ପର ?
ପାଚ ଅନେର ମଧେ କାରାରା କାରେ ଟଙ୍କିକେ ମିଳେର
ମାଠାଟା ଖାରାଳ ହେବେ ଗେହେ । ତାର ପର ଏକଟୁ
ଆମେ ଏକଟା ଟାଙ୍କର କଟକଙ୍ଗଲେ । ଟାକା ଟକିଲେ ମିଳେ
ଗେହେ ଥାଳ, ଅନ୍ତର ତାର କାଳ ଛିଲ ନା । ତାହିଁ
ବିବା ତୋହାର ମଧେ ତାଳ କ'ରେ କଥା କର ନି ।
ତାହିଁ କି କର ହତାଦ ଆମ । କର କରନ୍ତ କି ମାନ୍ଦିଲେ
ଥାଳ କରେ । ଆମାର କାହେ ଦେଲେଇ, ତୋହାର କି
ବରକାର, କରନ୍ତି ଦିଲୁମ୍ । ମାନ୍ଦି, ଆଟିଟେ
ଏହିବେଳା ଆମୁଲ ଥେବେ ଯୁଗେ ରାଖ ।

ଶେଖ । ମରେଇ କେବ ବିବି ? ଆମି ହିରାତିରେ
ଏହି ଆଟି ବେଚେ ଏମେହି—ଯିଥା ବଳ ନି । ମେ
ମାନେକେ ଏକ ଅମେର ଉପରୋକ୍ତି ମାନେ ଦେବେ, ଆମି
ତାକେଇ ଏ ଆଟି ବିଜନ କରବ ।

(ହରବକ୍ଷେତ୍ର ପ୍ରବେଶ)

ହୁ । ଆମି ସବି ମା ମିଳେ ପାରି ?

ଶେଖ । ତା ହୁଲେ ତୋହାକେଇ ଦେବ ।

ଅହରା । ଚୋପ ପାଇ, ତୁହି କେ—ଆମାର
ଦ୍ୱାରୀର ମଧେ ସବ ହେବେ ଗେହେ, ତୁହି କେ ?

ହୁ । ଯାଏ ଯାଏ—ଦୂର ହେବେ ଦେବେ । ତୋହାର
ବାଯୀ କଟକଙ୍ଗଲେ ବାଯୀ ବାହାର ଆମଦେ—ଆମାର
ଏ ସବ ଟାଟକା—ଗରମ ଗରମ ।

ଶେଖ । ବେଶ, ମାନ୍ଦି । ମିଳେ ଆଟି ମାନ୍ଦି ।

ଅହରା । କବନ ମିଳେ ଦେବ ନା,—

ହୁ । ଯା ଯା ଦେଖି—ଏ ତୋର ପେଶମନ ବିବି
ନା—ତାଳ ମାହୁର ପେହେ ଟକାଟେ ଏମେହି ।

ଶେଖ । ଦୂର ହେବେ—ବିଜୀ ତ ହୁ, ନି ତୁମିରେ
ଆମାର ବାଢ଼ୀତେ ଅଭିଧି ପାଇଛୁଛ, ଜାନ ନା ମେ
ମୁଖ୍ୟ ଅଭିଧି ବାବେ ଆହେ ? ଆମି ସବନ ତାର
ଉପରୋକ୍ତି ବାବ ଶେହେଇ, ତଥନ ହିଛେବିଛି ତୋହାର
ଦ୍ୱାରୀ ଅଳେକାର ମାଡିଲେ ଧାକକେ ପାରି ନା !

ଅହରା । ଓ ହିଯା—ହିଯା—ବାହାଜାନୀ ହୁ—
ବାହାଜାନୀ—

[ଶ୍ରୀମଦ୍]

ଶେଖ । ଏହି ମାନ୍ଦି ବାଲ—ଅନ୍ତରୀଯ ଗ୍ରହନ କର ।

ହୁ । ମେ କି ନା । ଆମି କି କାହାରୁ—ଆମି
ଏହି ଆଟିର ମଧେ ତୋହାର ଏହି ଅନ୍ତର ନିଧି ଟକିରେ
ନେବେ ? ତୋହାର ମାତାପୁର୍ତ୍ତ ଅନାହାରେ ଆହେ ଜେବେ,
ଆମି ତୋହାଦେଇ ଜେ ଏହି ବାନ ଏମେହି ।

ଶେଖ । ବେଶ, ଆମି ତୋହାକେ ମାନ କରେଛି ।

ହୁ । ଆମିର ଏ ଅନ୍ତର ମାନେର ଯୋଗ୍ୟ ନାହିଁ ।

ଶେଖ । ବେଶ, ନା ମିଳେ ଚାଙ୍ଗ—କାହେ ରାଖ ।
ଆମି କି ଏ ହାରିବେହିଲୁ—ତୁମି ଏମେ ରାଜ କରେହ ।
ତୁମି ଏହି ଉପରୁକ୍ତ ବକକ । ବାଲ—ଗ୍ରହନ କର ।

ହୁ । ତା ଦ୍ୱାରି ମନେ କର, ତା ହୁଲେ ଯାଏ ।

[ପେଶମନ ପାତ୍ରଙ୍ଗମ]

ମା ! ଏ ତୋହାଦେର ଶାଶ୍ଵତୀ ତୋହାରୀ ହିଲ ।
ତୁମକ ବଳେଇ, ଆମି ପ୍ରାଣପଣେ ଏକ କରି କରି ।
ଉପରୁକ୍ତ ମରରେ କରିବିଲେ ଦେବ । ଏଥିଲ ତୋହାର ବା
ଅନାହା, ତାତେ ତୁମି ଏ ଅନ୍ତର ମଣି ବାଧିତେ ପାରିବେ

ମା । ନେଇଥ ହାରିଯେଉ ସଖନ ଏ ଆଟି ତୋରାର
କାହେ ଦେଖେ, ତଥନ କୁବେହି ଏ ତୋରାର କାଳ,
ତୋରାର କାମୀର କାଳ । କୈବର ! ବାଧୀ ହାତେ କାହେ
କାନ୍ଦନ୍ତୁ, କେବେ, କେବେ ଗୋଟେ ପାଞ୍ଚ ଏକେ ଆବି
ଆଶ୍ରମୀନ ନା କାହି ।

(ଅହରା ଓ କବଚୁରୀର ପ୍ରାବେଶ)

କର । କାହି, କୋରାର ମେ ଶାଳା ? ଆମାର ମହେ
ମହାମହିମ—କୋଣ ଶାଳା ଆମାର ଜିନିସ ମେବ ?

ହୃଦ । ଏହି ଯେ, ହାତିହେ ଆହି ।

ଅହରା । ଏହି ବେ—ଏହି ବେ—ଆହେ—ଏଥନଙ୍କ
କାହେ ।

କର । ହୀ ବେ ବୈଶାଖ—

ହୃଦ । ଚୋପ—

କର । କୁହି ଆମାର ଚାକର ହରେ—

ହୃଦ । ଚୋପ—ଆବି ଏଥନ କାରାଗ ଚାକର
ନାହି ।

କର । ହେ—ଆମାର ଆଟି ହେ ।

ହୃଦ । କୁହି ମୁହି କରିଲ ମି ।

କର । ଆଜାହା ଭାଇ ଆଟି ହାତ ।

ହୃଦ । କିମେବ ଆଟି ?

କର । ଏହି ଆବି ପେଶନ ବିଦିକ ମହେ ହେ—
ମହୁର କ'ରେ ଯା କିମେଛି ।

ହୃଦ । ହାହ କାହ ?

କର । ଏହି ଦେବ—ଏହିବାବେ ଆଟି ହାତ ।

ହୃଦ । କୁହୁ ବେଳେ ହେବ ନା—ଚେକେ ପେଦି ।

ଅହରା । ଦେବ—ମେଥେତେ ପାର ।

କର । କେବଳ ଜାଗାହେ ?

ହୃଦ । ଏଥନ ଓ କୁହୁ ପାରାହି ନା ।

ଅହରା । ବୋକା ବିନ୍ଦୁ—ଆଟିଓ—ନିଲେ—
ବୋକାଦିନିଲେଓ ଥେବେ ଫେଲେ ।

ହୃଦ । ଟ' ! ଗା—

କର । ଦେ ଆଟି ଦେ—

ହୃଦ । ଏ ବନ୍ଦ ମାଳ ଏ ଆଟି ଥିକୋର ନା—

କର । କବେ ରେ ଶାଳା—ଚୋର—

ହୃଦ । ଶାଳା ଥୋକୋରି—

ଅହରା । ମ'ରେ ଏମ—ମ'ରେ ଏମ—ପୋରାଇ—
ହୋରାଇ ।

କର । କୋତୋରାଇ—କୋତୋରାଇ !

ହୃଦ । କେବ ଦିନ କୋତୋରାଇ କୋତୋରାଇ
କରି, ତା ହାଲେ ଏହି ଆଟି ଥେବେ କହା ଭାକା
କ'ରେ ତୋର ବାଟୀ ଲୁହ କରାନ ।

କର । ଆଜାହା ଭାଇ, କିମୁ ମିଳି ।

ହୃଦ । କଥ ମେବ ?

କର । ହେ ଟାକା ।

ହୃଦ । କହ ଶାକ—

କର । ଟାକା କି ମହେ କାହେ ଏମେହି ତାହି—
ମହେ ତଳ ।

ହୃଦ । ବିଶାଖ ହାନ ନା ।

କର । ଦେଖ ଏକଲୋ ଦେବୋ ।

ହୃଦ । ଟ'ହ—ବିଶାଖ ହାନ ନା—

କର । କହର ତାହି—ବିଶାଖ କର ।

ହୃଦ । ମା ହିନ୍ଦା—ଆବି ବେଚନ ନା ।

କର । ହାକାର ଲିଛି ?

ହୃଦ । କାନ୍ଦନ୍ତୁ ମିଳା—ଏକ କମେର ଦୋଷ
ଧାରାର ହିବ ତୁମ ଏହି ଅନ୍ତା ମନି ନିକେ ଏମେହିଲେ
—ନରାଧି ଦେଇନାମ—ଏ ଆଟି ତୋରାର ହାତେ
ପଡ଼ିଲ ହନ୍ତିଆର ସର୍ବ ଧାରନ ନା । ତାହି ଖୋଲ
ଟେଙ୍ଗକୁ ମହେ ଆମାକେ ପାଠିବିଲେଲେ । ଆବି
ତୋରାରେ ଶର୍ତ୍ତ ମରେ ଏହି ଶାର୍ପି କିମେ ନିରେ
ଚଲନ୍ତୁ । ତୁମ ତୋରାର ମହେ ମନ୍ତ୍ର ବିବିହ
କରନ୍ତେ ଚାଇଲେବ ଏ ଆଟି ତୋରାକେ ଅର୍ପି କରନ
ନା । ମିଳେ ପତାଖା—ଘରେ ଯାନ । [ଏହାନ ।

କର । ମା, ହାତେ ପେରେ ଖୋଲି ଅହରା—
ହାତେ ପେରେ ଖୋଲି ।

ଅହରା । ଖୋଲନ୍ତୁ ଆବି ! ମିଳେ ହନ୍ତିଆର
କାଉକେଓ ବିଶାଖ କହବି ନି, ତା କି ହେ । ଆମାର
ହାତେ କି କଥ ଏକଟା ପରମ ବାଧୁନ ।

କର । ହାହ—ହାହ—ହାହ—ହାହ—

[ଉଭୟର ଏହାନ ।

(କଫିର ଓ ପେଶନର ପ୍ରାବେଶ)

କଫିର । ମା ତୋରାର କାହେ ଆତିଥା—ଏହିଲେ
ବେ କୁଣ୍ଡ ଲାଭ କାନ୍ଦନ୍ତୁ, ଆଟିରୀନ କରି, ତୁମି ମେହେ
କୁଣ୍ଡ ଲାଭ କର । ଆମ ତୋରାକେ ଆଶାନେ ହେବ ନା
ଯା, ଯରେ ଯାଏ । ଆମାକେ ମୂରବେଶ ଯେତେ ହେବ ।
ଆବି ଆମ ଏଥାନେ ଅଧିକମ ଅର୍ପିବା କରନ୍ତେ
ପରିବ ନା ।

[ଏହାନ ।

ପେଶ । କଫିର ମାହେ ! ଏଥି ତୋରାର
ଆଟିରୀରମାତ୍ର ଆମାର ମହଳ । ମୈଲେ ବସାଇ
ଆବି ଆବି ମରିଥାଏ ।

(ମୋରାକ ଓ ଅହିରଦେର ପ୍ରାବେଶ)

ମୋରା । ଏହି ବେ—ଏହି ମେ ମା ! ଏ ବୈଶାଖ
ନକରକେ ତିନିକେ ପାର ?

ଶେଷ । ତାଇ ତ—ତାଇ ତ—କେ ଆପଣି ?—
ମା, ମା—କେ ତୁମି—ମୋରାରକ ?

ମୋରା । କହୁଥାରି—ଦେଖାଇଲେ ଚିନତେ
.ପେଟେଛ—ଏବେଳେ ତାଙ୍କେ ସବଳେ ଦେଖେଛ । ସମ୍ମ
ଅନେହି—ତୁମି ପରିବାରେ, ଆର ତୋମର ଅମ୍ଭେ
ମେ ଏକ ଦିନ ଆବଳ ଧୀରଙ୍ଗ କରେଛେ, ମେ ରାଜେ
ଆମେ ! ଅହିମ—ଅହିମ—ଏହି ଆମାର ମା—
ମେଲାଯ କର ।

ଅହି । ହଜୁହାଇ—ମେଗାମ କହି—

ମୋରା । ମା ! ବିଶାକାତ ହୃଦ ବିଚାର—ଆମାର
ସର୍ବତ୍ର ମା ଦେଲେ ସେ ମାହୁରେ ଅକାଳୀରେ ଲୋକଙ୍କର
ଅଭିନ୍ଦନ ହୁଏ । ଦେଖ ହେବେ—ଅହିମ, ଆମାର ଠିକ
ଶାପି ହେବେ—

ଶେଷ । ସବେ ଏମ—ମୋରାରକ । ଓ କି
ବଳାହ ? ବଳାହ ଗରେ—ସବେ ଏମ ।

ମୋରା । ମା, ଥାକ—ଆର ବଳର ମା—ତୌର
ଶିକ୍ଷାର ଆଇଶ୍ଵର୍ଯ୍ୟ କରନ୍ତେ ଏମେହି । ଆର ବଳର
ମା ।

ଶେଷ । ସବେ ଏମ ବାନ୍—ସବେ ଏମ । ହା
ଅହିମ ! ତୋମର ହୃଦିନୀ ମାତ୍ରେ ସବେ ଏମ ।

ମୋରା । ହା ! କା ! ଡାଖିନୀ-ମିଳିବି ଆତ୍ମଲ
ଐଶ୍ୱରୀର ରାଣୀ—ମା ହୃଦିନୀ—ଯାଏ ଅହିମ ସବେ
ଯାଏ—ଆମି ଆଜି ନର, କାଳ ଶ୍ରୀକାଳେ ଏ ଶୂନ୍ୟ
ଅବେଳ କରି ।

ଶେଷ । ଓ କି ବଳାହ ମୋରାରକ ?

ମୋରା । ମା ବଳେହି—ମଙ୍ଗ ବଳେହି—ଆଜ
ନା—ସାଏ ଅହିମ—ଯାହର ମହେ ଥାଙ୍କ । ଅଜେବେ
ଐଶ୍ୱରୀ ଲାଲିତ ହରେ—ତାତେର କୌଣେ ଶାନ୍ତି
ପେଲେ ନା । ଏକ ଦିନ ହାହେର ମହେ ପରିହି
ମାରିଜ୍ଜୋର ଐଶ୍ୱରୀ ସନ୍ଧେଗ କର—ଆମି ଚନ୍ଦ୍ର ।

[ଅନ୍ତରାଳ]

ଅହି । ଚନ୍ଦ୍ର ମା, ସବେ ଥାଇ ।

ଶେଷ । ତାଇ ତ ! ଏ କି ମେହତାର ହଳନା ?
ଆମୀରାରେ ପରମ୍ପରେ ଏ କି ଆମି ତର ଲାଭ
କରିଯ । ଆମାର କୁଟୀରେ ଉପରାଗୀ ହେ ଥାକିଲେ
କୋଣା ଥେକେ ତୁମି ଏମେ ମା ?

ଅହି । ଅଭାଗିନୀ ନବିନୀ—ଉଲବାଦେ କୃଧ୍ଵ-
ନଳେ ତୋମାରେ କାହେ ଆପେକ୍ଷ ସମ୍ଭବ ଆମା ସବୁ
କରିଲେ ଏମେହି । ତଳ ମା, ସବେ ତଳ ।

[ଅନ୍ତରାଳ]

(ବାରମହୂର, ବକ୍ତ୍ଵାନୀ ଓ ହୃତୋରଗରେ ଅବେଳି)

(ଶିତ)

କାହ ଲାଗାଇ କାମ ଲାଗାଇ ଏ ଥାଟ୍ ପଟ୍
ନେହି ତୋ କାନ କରେ ଗା ହଟ୍ କଟ୍

ଚଲବେ କରିବ ଠିନ୍ମ ଠିନ୍

ଚଲବେ ମେଘାଳ ରାତ ଦେବେ ।

ଦ୍ୟାସ ଦ୍ୟାସ ଦେବ ଚଲବେ ଦ୍ୟାସ,

ଦେବ ତୁରପିନ କଥିବେ ଦ୍ୟାସ ।

ଦେବ ଗାସି ଲୋକ ଜଳ ଜୋଗାନୀ କେବା ଦ୍ୟାସ ।

ଚଢ ଚଢ ଚଢ ପିଟିବେ ହାତ,

ନରନା ହାନୀ ଛୋଡ଼ନା ହିଠା ବାବ ।

ଦିନ ଧୋଶ ରାତକେ ଆଗୁହେ ମାତ, ଆଗୁହେ ମାତ,

ଆଗୁହେ ମାତ ଚଟୀ ।

(ମିଶ୍ର ଓ ମୋରାରକେର ପୁନଃ ଅବେଳି)

ମିଶ୍ର । ତିକୁ ତାବିତେ ହେବେ ନା ହଜୁର ! ଆମି
ଏକବାବେ ଥିଲିବେର ବାବୀ ତାଇବୀ କରେ ମିଶ୍ରି ।

ମୋରା । ତା ସବି ମିଲେ ପାର ମିଶ୍ର, ତା ହେଲେ
ତୋମାକେ ମାର ଟାଙ୍କ ବକ୍ତ୍ଵିନ୍ଦୁ ଦେବ । ଏକ
ବାହେର ଭେଦରେ ତିନ ମହି ତିନ ତାଳୀ ଥାଟୀ—
ମହାଲେ ଉଠିଲେ ଲୋକେ ଯେବ କରିବିବେ ଯା ନା ତମତେ
ପାର ।

ମିଶ୍ର । ମେ ସବ ଠିକ ହେବେ ଥାବେ, ଆପଣି
ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ଥାବୁନ । କି ବେ, ହଜୁର ଯା ବଳେହେ, ସବ
ତମିଲିତି ? ମହେର ପରେ ଆଜା ବଳେ କରିବିବେ ଥା
ମିଶ୍ର ଆର ସକ୍ରମ ବେଳାର କୋବାରେ ତେତାଳିର
ନାମକ କରିବି । ପାରିବ ତ ?

ସକଳେ । ଯୁବ ପାରି ରେ ମିଶ୍ର ।

୧୫ ରାତ । ତୁହି ଏକବାବ ନାଶିବେ ରେ ।

ମିଶ୍ର । ତବେ ଆମର ହଜୁର—ମାଲ-ମଦଳ ମେ
ବୋଗାକ କରି । ବିଶ ହାଜାର ଲୋକ ତୁ ଯୁବିଲେ
କାଙ୍କ କରିବେ । ତୋ ଶମ୍ଭାତ ହାତେ ଦେବ ନା । ପାଞ୍ଚ-
ପଦ୍ମି ସେ ପାଶେ ଥୋବେ, ଦେଇ ପାଶେ ଯୁବି—ତୁ
କରିବେ ରୁଦ୍ଧ ଆର ଟାଙ୍କ—ମକାଳେ ଉଠି ସବାର
ଲାଗୁବେ ତାଙ୍କ ।

[ମୋରାରକେର ଅନ୍ତରାଳ]

ଶିତ ।

(ତେଇଶା) ହୃତିମେ କରିବ କାମ ।

ମହାରେ ହୃଦ ନେହି କରିବ ତେଇଶା ।

ଆମବନ ହିଲେଗା ଲାହ ।

ଆଜିର ହିଲେଗୀ ଧାରା ପିଲା ।

ଆଜିର ହିଲେଗୀ ଧାରା ହୋଇବାଇ
କଣ୍ଠିକେ ନିମ୍ନାମ ।

ହିଲ ହାତା କାହିଁ ଉନ୍ନାଥ
ହେବା ହିଲ ବା ଗା ହେବାମ ।

ହୃଦୟ ତ ମିଳାଇ ବହ କାହାର
ହିଲ ତର କରିବ ମାମ ॥

(କହିବେର ଓ ବେଶର ପ୍ରଦେଶ ।)

କହିବ । ବେଳି !

ବେଳା । କି ପିଲା ?

କହିବ । ଏହି ଚାତ୍ର କୁଟୀରେ କୋରାର ଭାବିନୀ
ହେବେରୀର ବସନ୍ତାମ । ତାଟି କେବେ ତାଟେ ଏହି ପରିବାର
କୁଟୀର ପ୍ରଦେଶର ଉପରୋପିଲୁଣ୍ଡି କର ।

ବେଳା । ସବ୍ବ ଆଜା ।

(କହିବେର ଅନ୍ତର ।)

ପିଲ ।

ଆପନ ମନେ ଘୁରି ତିରି ଆପନ ହିଲେ ରହି
ଆପନ କାନେ ପ୍ରାଣେ କରି ଚାଲି ଚାଲି କହି ।

ମନ୍ଦର ବାଖାନ ଆହାରାଇ ଆମ
ମନ୍ଦର କଳ କୋଟି କଟ ତାର,
ମୁନ୍ଦ ମନେ ଭାବେର କାନେ ଖେଳ ମନ୍ଦର ବାହି ।

ତାଟିଟେ କାମ ଦିଲା ନିମି

ଆପନ ଦେଲା କାଳାଶ ।

ଦେଲେ ଆପନ ପାରେ ଆପନ ଆପେ
ଆପନ ହାତା ହିଁ ॥

ତୃତୀୟ ଅଙ୍କ

— — —

ଅର୍ଥମ ଦୃଷ୍ଟି

ବାଜା ।

(ମେହେରୀର ଶିତ ।)

ଶଳକେ ଆମୋକେ କରେ କୁହେଲି ।

ହେବି ଦୀପାତର ଚାଲି ଧାର ନରମ ଦେଲି ।

ଆହାରେ ଦୀପି ଭିତ୍ରେ ଦେଖା ହିଲ ନା ।

ଶୋଭ ମେଲେ ହରି ଦେଖା ନା ହିଲେ ।

କେବି ଦୀପି ମୁହଁ ଦେଲ ନା ।

କଥେ ଦୀପିର ଛଳନା ନିଯେ କେବ ରେ ଚଲି ।

ମେହେଲା । ଏ ଏକ ଅବଧି କଥ ଦହ । କାଳ ଆମି
ହିନ୍ଦୁ ରାଜକୁମାରୀ, ଆମି ବୀରୀ । ସମିବ କହିବ ।
ପଥେ ପଥେ, ମେଲେ ହେଲେ ତିକା କାହେ ତୁମେ ବେଳାନ ।
ନା ଜେନେ, ଅବସ୍ଥା ଅନିତାର ଦୂରତେ ନା ଶେରେ,
ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅଭିରାମେ ପୌତ ହେବେ, କାଳ ଆମି କଟ ହାତ
ମାନୀର ପଥରେ ଝାରୁ କଥେଛି । ଦେଇ ଆମି ବୀରୀ ।
ଦୁଇ ଏକ ଆମରକୀଁ ଚାହିଲିକେ ବିଶୀରିକାରର
ବିଷ ଅବସ୍ଥା, ଆମି ଯଦେ । ଅଭି ସୁହୁରେଇ ସୁହୁର
କାଳ, ଆମି ଶକ୍ତି ବାହୁଦିଵ ନିକଳ । ସୁହୁର କାଳର,
ଆମି ଆହାରେ ଅଧିକାର ବଢିଛି । କିନ୍ତୁ ଆମି
ଭାବୁଦ କେବଳ ପିଲା ବେଳମର, ଯା ବାହୁଦିବୀ ।
ଅଭୁତ ମଞ୍ଚର, ଆମ ମାନ୍ଦ, ମନେର କରୁଥ ତୁମେ କର ।
ଚାରିବିକେ ଦିକ୍ଷିବିକା—କବିରାଜ କନ୍ଦକାର, ସୁହୁର
ଅଶକ୍ତା, ମନ ପୁରୀଳ । ମୋହାଇ ଏହି, ଦେଲ
ଏ ମନେ ପିଲାର ଉପର ବିନ୍ଦୁମାରୁର ଅଭିରାମ ପରି
ନା କରେ ।

(ମୁହେରୀର ପ୍ରଦେଶ ।)

ଶୁଭମ । ଶାରାବିନ ପଥ ଚାଲେଇ ମନ୍ଦାର ପୂର୍ବେ
ଆମି ମନ୍ଦରପାଇଁ ଉପହିତ ହ'ତେ ପାରୁଥୁ ନା ।
ଏଥନ୍ତି କି ଯଶସ୍ଵରରେ ଆମାର ମନ୍ତି ଆବରକ ହ'
ତାଟି କି କରାଇ, କୋରାଇ ଚାଲେଛି । ଏକପାଇଁ
ପଥ ଚାଲେ କଟ ଦିଲେ ଆମି ମନ୍ଦରୁ ହାନେ ଉପହିତ
ହେବ । ଗିଯେ କାର ଉପକାର କରବ । ଏକହିମେର
ଆମାରେଇ ଆମି ଅବସର—ନାହିଁ ଅଭିଜ୍ଞନ କରନ୍ତେ
ନା କରନ୍ତେ ଆମି ଚାଲିକୁଣ୍ଡିନ । ଏହି ପଥରେ
ଶଳମୁକ୍ତ ଅଭାଗ ହ'ତେ ଏ ଅଗ୍ରତେ କାରୁର ଉପକାର
ହେବା କି ମନ୍ଦର ପୁରୀଳ ହେବ । ଶୁଭର ବାହିର ହ'ତେ
ନା ହ'ତେ ତୃତୀୟ ମତ୍ୟକାର ପଞ୍ଚାଙ୍ଗର ହାହ । ତା
ହ'ଲେ ତୋମାର କୌଣସିରେ ପ୍ରାତର କି । ଶିଥିମ
ଆମାର ଜୀବରେ କି ଯୁବ । ମହିମାରୀ ଶି
ଆମାର ଜୀବ ଭିତା ପଢ଼ିଲେ ମିଥେ, ମହିମାରୀ କିମେ
ଆମାର ଜୀବରେ ଆମାର କୋନ ମାର୍ଦିକତା
ନାହିଁ । ମନ୍ଦର ଏହି ତାଙ୍କାରରେ ପିଲାମ୍ବ ନିବାରନ
କରେ କାରାକି ଆମି ପଥ ଚଲାବ । ମେଥର—ଏ ମନ୍ଦରେ
ଶୀଘ୍ରର ଶେବ କୋଥାର । କିନ୍ତୁ ଆମି ପୁରୁଷୀ
ଛାଇମରି କାକନଗତା । ପୁରି କି ଅବସରୀ

ମାର୍ଗରେ ତଳେ, ନୀରାହୀର ବନ୍ଦୁକପ୍ରାଚିରେ ଆହାର
ଅନେକାର ଜୀବନ-ଶାଖର କ'ରେ ଥାକବେ ।—ତାହିଁ ତ,
ଏଥାନେ କେ ତୁ ହି ?

ମେହେରା ! ଆପଣି କେ ବହାର ?

ମୁହାଦ ! ଆଁ—ଏ କି ? ତୁ ହି ? ତୁ ହି ଏଥାନେ ?

ମେହେରା ! ପରିଭିତେର କ୍ଷାର ମଞ୍ଚାଥର କରହେଲ,
କିନ୍ତୁ ଆହାର ବିରାସ, ଆପଣି ଆହାରକେ କଥନ
ମେଥେଲାନି ।

ମୁହାଦ ! ଅବର ମେଥେହି ।

ମେହେରା ! ମେଥେହେନ ?

ମୁହାଦ ! ମେଥେହି ମୁହାଦ ! ଆମି ମଧ୍ୟ
ଦୂରି ମା ।

ମେହେରା ! କମା କରନ, ବାଲିକାକେ ଏକ
ପେରେ ବହନ କରୁବେଳ ନା ।

ମୁହାଦ ! ନିଶ୍ଚର ମେଥେହି ।

ମେହେରା ! କିଛିବିନ ପୂର୍ବେ ମୁହୀର ସେ ଆହାର
ମୁଖର୍ତ୍ତନ କରନି ।

ମୁହାଦ ! କିନ୍ତୁ ତୁ ହାରି, ତାଗାରେ ଆହି
ମେଥେହି । ମେଥେତି କାଳ—ଏକ ବିଶାଳ ପ୍ରାକୁରେ,
ବରିକରତପ ବନ୍ଦୁକାରୀର ଉପରେ । ଚାହିଁରେରେ
ଅନେକ ବନ୍ଦୁକାରୀ—ମରେ ତୁ ହି । ତରଙ୍ଗ-ତରଙ୍ଗେ
ଅନୁମଳହର—ଉପରେ ତୁ ହି । ସେଇ ଅନୁମଳହରରେ
ମଧ୍ୟ ମହା ଗଣିତ ମୁଖର୍ତ୍ତନ ପରିପ୍ରେତ କାଳନମର
ଫୁଲ । ବନ ମୁହାଦ—ମିଥ୍ୟା ନାହିଁ ।

ମେହେରା ! ମିଥ୍ୟା ତ ନାହିଁ । କାଳ ଉତ୍ତାକାଳେ
ଆମି ଏକ ବନ୍ଦୁକାପ୍ରାଚିରେ ପଢ଼େହିଲୁବ । ଚାରିବିକେ
ତୁହାରତିତ ପରିତର୍ଣ୍ଣେ । ମେହି ପରିତନ୍ତାରୀ
ପରାପରିକିରଣ ପକ୍ଷେ, ଆହାର ପ୍ରାକୁରେ ଅନ୍ତିମିତ
ହେଁ, ମଧ୍ୟ ବାନ୍ଦାକେ ଲୋନାଇ ମୁକ୍ତ ହେଲେହିଲ ।
ଆମି ଏବନ ସେଇ ଏକା, ତଥାନେ ମେଥାନେ ଏକା ।
ତାର ପୂର୍ବେ ଆମି ମନେର ଆବେଶେ ରୋମନ କରିଛି-
ମୁହୁର୍ତ୍ତର ସଥେ ଆମି ମେହି ମୁକ୍ତ ହେଁ, ମଧ୍ୟ ମହା
ପିତୃ ହରେହିଲୁବ । ଆମି ଏବନ୍ତେ ମେହି ଶୋଭା
ମିତ୍ରଙ୍କ କରିଛିଲୁବ ।

ମୁହାଦ ! ମେହି ଶୋଭା କମତହେ ଭାବହାନ
ଏହି ଶୋଭା କମଲେର ଚାରିଧାରେ ଆର ଛୁଟି ବିଚିତ୍ର
ମୁହୁର୍ତ୍ତ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲିତ ହେଲେହିଲ । ବନ ମୁହାଦ, ଏ କଥାଓ
ମିଥ୍ୟା ନାହିଁ ।

ମେହେରା ! ଆମି ସେ ବଢ଼ି ହିରିତ ହାହି ।
କତାଜାହାଇ କମକେର କଟ ଛୁଟି ଅଶୂର କୁହାରୀ
କୋରା ଥିଲେ ଏସେ ଆହାରକେ ବେଠିବ କ'ରେହିଲ ।
ଆହାରକେ ଉତ୍ତାନ୍ତାମ କ'ରେ, ଆହାର ତାକା କୋରାର

ଟଳେ ହିରେହିଲ । ଆମି ସେ ମହାଇ ବିଶିତ ହାହି
ଆର ତ ଲେ ଆଜରେ କରାନାବ ହିଲ ନା ।

ମୁହାଦ ! ବିଶିତ ହରାର କୋରକ କାରିବ ନେଇ
ନିରାଞ୍ଜାର ମଜ ଆପଣି ଏବାନେ କେବ ସିଦ୍ଧ
ଆହେନ, ବନୁନ ? ସବ ବିପତ୍ତା ହନ, ସବ କୋରାର
ବାହାର ପ୍ରାଣୋଜନ ହେଁ, ଅଭ୍ୟାସ କରନ, ଆଗମାନେ
ଲେଇଥାନେ ବେଶ ଆପି ।

ମେହେରା ! ଆପଣି ଆହାରକେ କେମନ କ'ରେ
ମେଥେଲାନ, ଜାନୁତେ ପାରି କି ?

ମୁହାଦ ! କେମନ କ'ରେ—ବଜା—ବିରାସ
କରବେ ?

ମେହେରା ! ଅବିରାମ, କେବ କରବ ?

ମୁହାଦ ! ଘଷେ ।

ମେହେରା ! ହାଟୁରିବ ! ଏତ ଦୁର୍ଦ୍ଵାରା କେଲେବ
ଆହାରକେ ଏବନ୍ତ ବହନ ?

ମୁହାଦ ! ବନ୍ଦୁମ ତ ବିରାମ ହେବ ନା । ଆହେ-
ଅନ ନେଇ । ତବେ ଏ ହାତ ନିରାପଦ ନେ ବେବେ,
ବିରାମ କ'ରେ ଆମାର ମନେ ଆଶନ । ବନୁନ, ଏଥାନେ
କୋରାର ଆପଣାର ଆଶୀର ଆହେ ?

ମେହେରା ! ଆଶୀର—ଆଶୀର—ଚନ୍ଦ୍ରାର କୋରା
କେ ଆତେ, ଆନି ନା ।

ମୁହାଦ ! ମେ କି ?

ମେହେରା ! (ହାତ) କାର କି ?

ମୁହାଦ ! ଅକଳାରେ ମେଦିନୀ ଘରେ ଆମାରେ ।

ମେହେରା ! ତା ହ'ଲେ ମରା କ'ରେ ଏ ଶ୍ଵାନ ତାଗ
କ'ରେ; ଆମାର ଆଶୀରେର କାଳ କରନ ।

ମୁହାଦ ! ଦୋହାଇ ଶୁଣିବ ! ଆମି କପଟୀ ନାହିଁ ।
ଆମାରକେ ଅବିରାମ କରବେଲ ନା ।

ମେହେରା ! ନା, ନା—ଅବିରାମ କରବ କେବ
ପିତ୍ତିକ ! ତବେ ଏଥାନେ ଆମାର ପରିତାପ କାରେ
ଆଶୀରତା ମେଥିରେହେ, ଆପଣିଇ ବା ତାର ହିକ୍କ
କାରୀ କରବେଲ କେବ ?

ମୁହାଦ ! ଆମି ଆପଣାକେ ପରିତାପ କରତେ
ପାରିବ ନା ।

ମେହେରା ! ବେଶ, ତବେ ଡକ୍ଟାଗ-ଟୀରେ ଉପଦେଶ
କରନ ।

ମୁହାଦ ! ଆପଣି କଟକଳ ଏ ଥାନେ ଆହେ ?

ମେହେରା ! ମେହି ପ୍ରାକୁରକ ଥିଲେ ।

ମୁହାଦ ! କି ଆହାର କରୁଲେନ ?

ମେହେରା ! ଏହି ଡକ୍ଟାଗେର ଶୁମିଟ କଳ ।

ମୁହାଦ ! ତା ହ'ଲେ ବନ୍ଦୁମ ନା । ଆମି ଆହାର
ମନେହେ ଚନ୍ଦ୍ରମ । ସତମନ ନା ହିରି, ତତମ ଏହାନ
କ୍ଷୟାତି କ'ର ନା ।

ଦେହେରା ! ନା ପରିବ, ଆମି ପ୍ରତିଜ୍ଞା କରିଲେ ପାରିଲା ।

ମୂରାଦ । ହୁଲାଇ ! ତବେ ହୃଦୟର କଥା ବଲି । ଆମିଓ ତୋମାର ସତ ହତଜାଗ୍ରୀ । ଏ ସାଥରେ ଆଶ୍ରମଶୈଳ, ମହିଳାମ । ତୋମାରାଇ ଯତ ମୁଖ ବିଦେଶ ଦିଲାଇବା ।

ଦେହେରା । ତା ହାଲେ ଆପଣି ଆମାର କଷ୍ଟ ଆହାର-ନାଶକ କରିବେଳ କେବଳ କ'ରେ ।

ମୂରାଦ । ଏଥାରେ ବାହାର ମା ଦିଲେ ଏକ ଅଳ ମହିଳା ବାନ କରିଲେ । ନିକଟେ ତୋର ପାଶଙ୍କଳୀ ଆଛେ । ମେ ଥାନ ଧେକେ ଅଭିଭି କଥନ ଶୂନ୍ୟ ଉତ୍ସବେ କେବେ ନା । ଆମି ନିରେର କଷ ମେଘାମେ ପ୍ରଦେଶ କରିଲେ ପାରି ନି । ତୋମାର କଷ ଦିଲ ।

ଦେହେରା । ଆମି ବେ ପ୍ରତିକଷିତ ହ'ଲେ ପାରିଛି ନା । ଆମି ହୀଣୀ । ଆମିରେ ହୃଦୟ ଆମି ବ'ମେ ଆଛି । ମନିଧ ବଲି ଏବ ମଧ୍ୟେ ଏଥେ ଆମାରେ ନିହାଇଲା ।

ମୂରାଦ । ଯହି ତୋର ଆମାର ପୂର୍ବେଇ ଏମେ ଲଚି ।

ଦେହେରା । ପ୍ରତିକଷିତ ହନ, ଆପଣିଓ ଆମାର ମଧ୍ୟ କୁହିତି କରିବେ ।

ମୂରାଦ । ଆୟି—ଆୟି—ମୁହବି ଆମି ମେ ଅରେ ଉଦୟ ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିଲେ ପାରିବ ନା ।

ଦେହେରା । ତା ହାଲେ ଆମବେଳ ନା ।

ମୂରାଦ । ଦେଖ, ତୋମରକୁ କଷ କରିବ । ତୋମାର ନାହିଁ ।

ଦେହେରା । ଦେହେରା ।

ମୂରାଦ । ଆର ସି ଇତିହାସେ ବିନା ହେ—ଆମାକେ ମୂରାଦ ବ'ଲେ ମଧ୍ୟେଥିନ କ'ର । ତବେ ଆମି ଆମି ।

(ଦେଲା ଓ କରିବରେ ପ୍ରବେଶ)

କରିବ । ଦେହେରା !

ଦେହେରା । ଦୋରାନ୍ତ ।

କରିବ । ଉଠିଲେ ଏସ । କରିବ ଆମି, ତୋମାକେ ବିଲିନୀ ରେବେ ଖୁଲ କରେଛି । ତିକ୍ତା ବାର ଉପ୍ରେବିକା, ତାର ଅରେର ପ୍ରାଣେର ତାର ମେଓହା ବିଚିପନା । ଆମି ମୁଖ ବିଦେଶ ତିକାର କେବଳ ଏକ ଅନେକ ଅରେର ସଂହାର କରିଲେ ପେରେଛିଲୁ । ହୋଇ ହାତନାର ନିରେଇ ତାଇ ଉଦୟର କରେଛି, ତାମାର ବିଦ୍ୟ ତିକା କରିଲେ ପାରି ନି, ତାଇତି ହିର ପରେଛି, ତୋମାକେ ଆମି କରିବ କରିବ । ଏକ ମାତ୍ରକି ବିଦେ ବିବେହିଲୁ, ଯେ ଆମାକେ ତା ଦିଲେ

ପାରିବେ, ତାହେଇ ତୋମାକେ ହାର କରି ।—ମେହି ବଢ଼ ମାତ୍ର ଆମି ଏକ କଷ କେବଳୀ ଏବେହି । ଏଥି ବା, କର୍ମ ବାତ, ଦିଲେ ଏହି ବାପିକାକେ କର କର ।

ଦେଲା । ଏହି ବେ ଏବେହି ଶାତ ।

ମୂରାଦ । ଅଶେକା କର ମୁହବି—ବାତ ହୋଇ ନା । କରିବ, ଏତ କଷ ମୂଳ୍ୟ ଏହି ଅଦ୍ୟା ବାହିକେ ବିଲାଶ କରଇ କେବେ ।

କରିବ । ଅଭିକ ମୂଳ୍ୟ ଦେବ କେ ?

ମୂରାଦ । ସହି କଣେକ ଅଶେକା କର, ଦିଲେ ଆମାର ମଧ୍ୟ ମଧ୍ୟ ସମେ ମଧ୍ୟରେ ସେବେ ପାର, ତା ହାଲେ ଦିଲେ ଆମି, ଏଥିର କପର୍ଦିକଶୂନ୍ୟ ।

କରିବ । ବିଲମ୍ବ କରିଲେ ଆମି କୋହିଦିବ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରେତ ପାରି ।

ମୂରାଦ । ମେହି କୋହିଦିବି ଦେବ । ଆମାର ହାତର ହାତେ ଆମିରେ ଆମିଟିକେ ଏକ ମଧ୍ୟ ଆହେ । କୋନକ ବାମାର ତା ନେଇ ।

କରିବ । ଆମି ବିଲମ୍ବ କରିଲେ ପାରି ନା ।

(ହାତବୁମେଳ ପ୍ରବେଶ)

ହାତ । ଇହା ଆମା ! ପେରେହି । ହାତ ! ମୁଖ ଦିଲ ଆମି ଆମାର ମହାନେ ଘୁରେହି । ହତୋଳ ହାତେ ସାହିତ୍ୟ । ଅତୁ ଲିପାଳା ଆମାକେ ମୌଳିକ ଧାରେ ଟେଲେ ଏବେହେ । ଗୋପ ଦିଲିଯେହେ । ଏ କି ହଜୁର ! ଏହା କେ ? ତାଇ ତ, ଏ କି ଅଶୂରି ଦ୍ଵାର । ଇନି କି ଲୋକ ରାତର କହା । ବା ! ବା ! ପାଶେ ଆମାର — ଏ କି ହଜୁର — ଏ କି ଟେଲୀର-କହା ?

ମୂରାଦ । କହାର କହା କି ନା, ଆମି ନା—ମୁଖ ବୁଲ୍ଟେ ପାରିଛି ନା ମୁହସନ୍ । ଏହି ଅନିନ୍ତା ମୁହବି ଆମାରପଥେ ଦୀନୀ—ଏହି କରି ହମିବ । ବିଲମ୍ବ ଏଥାନେ ଦିଲିଯେ ଆହେ ।

ହାତ । ହ ! ମର କତ ?

ମୂରାଦ । ଏକ ଆମାରଟି ।

ହାତ । କଲେନ କି ? ଆର ଏଟାଟା ?

ମୂରାଦ । ଟେଲି—ଟେଲି—

ଦେଲା । ତୁମିହି ମର ଆମାର କର ।

ହାତ । ଏହ ସବ ଏକ ଆମାରଟି ହାତ, ତା ହାଲେ ତ ତୁମି କାଟ । ବିଲାମ୍ବଲୋ ବିକୀ ହତ କିମନ୍ତେ ପାରି ।

ଦେଲା । ବିଲାମ୍ବଲୋହି କି କିମନ୍ତେ ପାର ଦିଲା ?

ମୂରାଦ । ହି ହି ! ଏ କଥା ବ'ଳ ନା ତାଇ !

ଦେଲା । ସରିଦିନାର ! ଏ ବାବା ! ତା ହାଲେ ଦୋରା କେବେ ବହି ନା ଦେଲେ, କିମନ୍ତେ ପାରି ନା ।

କବିତା । ଆମାର କବିତା ଆମି ନି । ସମ୍ପଦ ଦିଲା
ଦିଲିବେ । ମା କିମ୍ବା ପାଇ ତ ବଳ, ଆମି ଏକ
ଆମୁଖୀତେ ଏହି ରମ୍ପଟିକେ ବିଜ୍ଞାନକୀର୍ତ୍ତର ଚାଲେ ଯାଇ ।

ହୁ । ହୃଦୟ କଠ ଦିଲେ ତୁମ ଦେବେ କବିତା ?

କବିତା । ତୋମାର ହୃଦୟ କୋହିଦୂର ନି ତ
ଦେବେ ।

ହୁ । ହୃଦୟ ! ଏ କଥା ମଧ୍ୟ ।

ମୁହାମ । ଏବାମେ ଆମି କଗର୍ଭବ୍ୟ—ଆମାର
ବସନ୍ତ—ବିନନ୍ତି କରଛି, କବିତା ମାହେବ ! ଆମାର
କଳେ ଚମୁନ ।

କବିତା । ଆମି ଅଜ୍ଞ କୋଥାଓ ଦେବେ ପାରେ ନା ।

ହୁ । ମାରିବ ଆମୋଦନ କି, ଏହି ଥାନେଇ
ଦେବ । ଏହି ନିନ ହୃଦୟ, ମୁଖୀତେ କ୍ରମ କରନ ।

ମୁହାମ । ଏ କି । ମଧ୍ୟ ମଧ୍ୟାହ୍ନ କରାଇବ କାହାର
ଅନୁଭୂତି ! ଏ ତୁମେ କୋମାର ପେଣି । ନରାଧି !
ନିଶ୍ଚିନ୍ତା ତୁମେ ମାତ୍ର ଏକା ପେଣେ ହତ୍ୟା କ'ରେ ଏହି
ମଦି ବିହେହିମ ।

ହୁ । ଆମ ନିହେ ଆମମାକେ ଦେବୀର ଅଜ୍ଞ
ମାରୀ ମହି ମୁଖେ ବେଚିଦେହି । ହୃଦୟ ! କି ଅଜ୍ଞ
ଦେ ବାହୀନର ମାର ପୂର୍ବ ମରମ୍ଭାନ୍ତ ହ'ଲ, ଏତ ଦିନ ତା
ବୁଝନେ ପାରି ନି, ଆମ ମୁଖୁମ ।

ମୁହାମ । ତବେ କେମନ କରେ ତୁମି ପେଣେ ?

ହୁ । ଏକ ଜନେର ଉପରୋକ୍ତ ଧାରେର ବିନିମୟରେ
ଆମମାର ମା ଏହି ଯନ୍ତ୍ରଜ୍ଞାତେ ହାନ କରିଲେନ ।
ଆମି ମୈହି ଧାର ଦାକେ ଆମନି ହିତେ ଚେରିଛିଲୁହ ।
ମା ଦିନା ପଦେ ଧାର ଏହି କରାତେ ଚାଇଲେନ ନା ।
ଦେଖି, ଏ ମଦି ଯନ୍ତ୍ରଜ୍ଞାତା ହାତେ ଯାଇ, ତାହି ଆମି
ଏହି ଏହି କରେହି । ଏହି କରେଇ ଆମମାକେ ଦେବ
ବଲେ କୁନ୍ତ ଦିନ ଆମନାର ମକଳ କରିଛିହୁର !
ଆମମାର ହନ ନିହେ ଏହି ଯନ୍ତ୍ରଜ୍ଞାତେ କ୍ରମ କରନ ।

ମୁହାମ । ଯା ଥିଲା ଏ ମଦି ତୋମାର ବିଜ୍ଞା
କରେଲେନ, ତଥିଲ ଏ ଶାସ୍ତ୍ରୀ ତୋମାର । ହୃଦୟକ୍ଷୁ
ତାଇ । ତୋମାର କୁଟ ବେଳେ—ମଧ୍ୟ କର । ଆମି
ଏବା ତୋମା ଇତେବେଳେ ମୌନ । ଆମି ଆମ ତୋମାର
ଅନୁଭୂତ ଗର୍ଭ ରାଖି ନା । କବିତା । ଆମି ତିଥାରୀ
—ଇଚ୍ଛା ଧାରନେବ ଏ ଅମ୍ଲା ରହ କରାତେ ପାରି
ଦେବ । ଆମମାର ଦାକେ ଅଭିନଚ୍ଚ—ଏକ ବିଜ୍ଞା
କରନ ।

[ଅର୍ଥାନ୍]

ହୁ । ବେଳ, କବିର ମାହେବ ! ଆମମାର
ପାରେବ କାହାର ଏହି ମଦି ରାଧି । ଆମଦି ଏହି ମଦିର
ଧାରିକ କେ ହିବ କରନ । ମା ଏହି ଏକ ଜନେର

ଆମାର ବିନିମୟ ଏହି ମଦି ଆମମାକେ ହାନ କରେହେ
ଆମି କିମିଯେ ବିତେ ଚାଇନ୍ୟ—ନିଜେନ ନା । ମୁହେ
ହିତେ ଚାଇନ୍ୟ, ମୁହେ ନିଜେ ନା—ଆମି ନିଜେ
କାହେ ହାତେ ଚାଇନ୍ୟ, ପ୍ରାପ ହାତେ ବିଜ୍ଞ ନା !

କବିତା । ତାଇ ତ ! ଏହିହ ମୁଖିଲେ ଫେଲେ ମିଥ
ହୁ । ଦୋହାଇ କବିତା, ମଧ୍ୟ କ'ରେ ବଳ,
କୋହିଦୂର କାର ?

କବିତା । ତାଇ ତ ! ହୃଦୟକ୍ଷୁ—ଏ କୋହିଦୂର
କାର ?

ବେଳୋ । ଆମି ବଳର ଦିବ୍ୟ ମାହେବ—ଆମି

ବଳର କବିତା ?

କବିତା । ବଳ ।

ବେଳୋ । ତୋମାର ପ୍ରାପ ଏ ମଦି ନିତେ ଚାଇଯେ
ନା—ମୁହୁରା ଏ ତୋମାର ନାହ । କବିତା । ତୁମେ
ଦେଖାଇ ମାରିବା ପ୍ରାପ କରେଛ, ମୁହୁରା ଏ ମାରି
ତୋମାର ନାହ । ଗରେ ପଦେ ପଦେ ତୁମେ କେବେଳାମାନ
ଆମାର କାଳ । ମୁହୁରା ଆମମାର ଚାଲନଟଳେ ଲିଙ୍କିଟ
ଏ ମଦି ଆମାର ! କବିତା ମାହେବ ! ଏ ମଦି ଆମି
ନିଜୁମ, ନିହେ ଆମମାକେ ନିଜୁମ—ଆମଦି ଏହି
ବିନିମୟରେ ଦେଖନ-ପ୍ରେସିତ ଆମାର ଏହି ଭକ୍ତିନୀଟିକେ
ଅବଳି କରନ ।

କବିତା । ବେଳ, ମାତ୍ର । ତାହିଲେ କୋହିଦୂର
କବିତାର କାହେ କେମ, ତୁମି କୋହିଦୂରର କାହେ
ଯାଓ ! (ମେହେରାର ହତେ ପାରାଇଲା) ମା । ଆମ
ଦେଖେ ତୋମାର ମୁଖ । ତବେ ମାମାରର ପଥ ବଡ଼ି
ବହୁ । ତୁମି କଥିଲ ଚଲୁଣ୍ଟ ଶିଥ ନାହିଁ । ଚଲୁଣ୍ଟ ପାଛେ
ନା ପୀର, ତାହି ଆମାର ଏହି କର୍ତ୍ତାତିର ଉପର ତୋମାର
ଅଭିଭାବକେର ଭାବ ଅର୍ପନ୍ତ ହୁଲୁ । ସାଥ ମା,
ଯମୀର ଧର୍ମକାଳ କ'ରେ ହୁବି ହେ ।

[ଅର୍ଥାନ୍]

ହୁ । ବା ! ଏ ତ ଭାବୀ ହୁଲୁ ହ'ଲ ।

ବେଳୋ । ମଧ୍ୟ ଏମନେ ହ'ଲ କହି । ବିନାମୁଲୋ
କିମତେ ଚେବେଛ, କେମା ନା ହ'ଲେ ମଧ୍ୟ ଭରପୁର
ହ'ଲ କହି ?

ହୁ । ଖୋରାକେର ଭବନ ନା ଆମମାର କିମର
କେମନ କ'ରେ ।

ବେଳୋ । ଖୋରାକେର ଭବନ କୁହି ।

ହୁ । ଓ ବାବ, ବଳ କି ! ଦୋହାଇ ମୁହୁରା
ଆମାର ମାଧ୍ୟାତି ଘେରେ ନା—ଆମାର ମାଧ୍ୟାର
କେଟେ ନେଇ ।

ବେଳୋ । ଦୋହାଇ ମୁହୁରା । ଏ କଥାଟି ବାବାମା,
ଆମାର ମାଧ୍ୟାର କେଟେ ନେଇ ।

ଇହା କୁଳ କ'ରେ ରହିଲ କହନେ ଗିଦେହିଲୁ, ବିଦି ମାହେବ । ଏଥିଲ ବୁଝନେ ପାରିଛି, କୁମି ବେଳ ମାରା ହନ୍ଦୀର ରାଣି ! କୁମି କୋହିଲୁ ଲୋକ-
ଦୂଷି କର ।

ବେଳା ! କୁମିଇ ଯା ହନ୍ଦୀର ରାଣୀର ଚରେ କହନ୍ତି
ଛି, କୋହିଲୁ ପଥେ ହଜ୍ଜାଓ ।

ହୁଙ୍କା ! ବେଳ, ବେଳ, ମରା କ'ରେ ବରି ହୃଦୟ ବ'ଳେ
ମରେ ମାଓ, ତା ହ'ଲେ କୌଳନ ମର ମରେ କ'ରେ ମରେ
ଧାକି ।

ବେଳା ! ହୃଦୟ କେନ୍ଦ୍ର,—ତାଇ ! ଏହି ହନ୍ଦୀର
ପଥେ ଅଭିଭିତ ନବ ସଂସାରେ ଅଭିଭାବକ ।

ଦେହେବା ! ବିଶ୍ୱରେ, ଆନନ୍ଦେ, ଅଭସାଦେ, ଆହାର
କଥା କର ହରେ ଗିଛନ୍ତି । ତାଇ ! ହରିଜା ଡଗିଲୀକେ
ମୁକ୍ତ ମିଳେ, ତାକେ କୋମାର ଧନ୍ସାରେ ସ୍ଥାନ ଦାଖି ।

ହୁଙ୍କା ! ଯା, ଏକମଣ ପରେ ମରା ଭବନ୍ତର ହ'ଲା ।
ତା ହ'ଲେ ଚଲା କିନ୍ତୁ କୋଣାରେ ଯାଏ, ଜାନି ନା ।

ବେଳା ! ମେଇଖାନେଇ ତ ଚଲିବାର ରହି ।

(ଶିକ୍ଷା)

ଆମି ଗନ୍ଧନେର ଶହୁ ଚଗଳା ଆମାର ହାତି
କଲେ ହୁଲେ ମାନା ହୁଲେ ମାହାଜାଣେ ଆମି ଦେବି ।
ଆମାର ନିମିଶେ ଉଠେ, ସତେକ କୁତୁମ କୋଡ଼େ,
ଶୌରତ ହୃଦୟରେ ବାହ, ଏହି ବିଦ୍ୟ ହୃଦୟ କରି ।
ଶୀତି ଆମି ହୃଦୟରେ, ଶୁଭ ହୋର ମର୍ମଦୟରେ,
ଶାରି ହୃଦୟ ଦୟାକରେ ଦୋର ହୃଦି ଶହରୀରା ।
ଆମି ମୁକ୍ତ ଆମି ମାରା, ଏ ବିନ ଆମାରଇ ହାତ୍ଯା,
ଆମାର ଆମୋକେ ହୋର ମକଳେ ରହେଛେ ତରି ।

ଶିତୀର୍ଥ ମୁଖ୍ୟ

ବାହାଦୁର ମାର ହୃଦୀର ।

ଶେଷମନ ଓ କହିବନ ।

ଶେଷ ! ଏ କି କହିବନ ! ଏ କି ଯା ! ଏଥିକ
(ଯି ଦେବେ ଆହ ?

ଅହି ! ଆମୀ ଯେ ଆମାକେ କୋମାର ପରିଚର୍ଯ୍ୟ
ହାତେ ନିମ୍ନ ଦେର୍ଘେ ଦେବେଇ ଯା ।

ଶେଷ ! କୋମାର ନିଠିର ଆମୀର କଥା ଜମୋ
ଇ । କୁମି ଆହାର ପାଶେ ବିଶ୍ୱାସ ଗ୍ରହଣ କର ।
ଯି ଆମୀରେ କରା । ତିଥାରିଲୀକେ କେଣ୍ଟ ଏତ
ହୃଦୟ ଦେବେଇ, ଏହି ସଥେଟ । ଏହି ଅଧିକ

ଦେଖାଲେ ଯାହା ଦେବେଇ ହୁଏ । ଯା, ତୋମାର ଅନାହାରେ
ହୃଦୟ ଦେକେ ଆମାକେ ରଖା କରେଇ, ଆର କେନ୍ଦ୍ର ?

ଅହି ! ମେ ଯା ବନ୍ଦୀର ଆହାର ଯାମୀକେ ବ'ଳ ।
ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ନିରାହ ଆମି ଜାନି ନା । ଆମି ସାମୀର
ହୃଦୟ ପାଶନ କରାଇ ।

ଶେଷ ! ଅତି ବନ୍ଦ ସଂଶେ ନା କରାଲେ ତୋମାର
ମୂଳ ଥେକେ ଏ କଥା ଦେବେଇ । ତଥେ ତୋମାର
ଯା ଅଭିଭିତ, ତାଇ କର । ଆମିର ତୋମାର ପାଶେ
ଦେବି । ଆର ତିନ ଦିନ ବାବି ଆମି ବିଦ୍ୟାଶୂନ୍ୟ ।

ତାର ଏଥିର ଏକ ପୁରୋ ଅର୍ପନେ ହର୍ଷବେଳାର ଆମି
କାତର । ତୋମାର କୋଥା ଥେକେ ମହାର ମୁଣ୍ଡ ଲିହେ
ଆମାକେ ହୁନ୍ତନ ଦିବେଇ । ତା କରି ବଳକେ କି ଯା,
ତୋମାରେ କଷ ଆମି ପ୍ରବିହୋପଚ୍ଛାଧ ବିଶ୍ୱତ ହେ-
ଇଲୁମ, ଅନାହାରେ କୁମିର ପଦେହିଲୁ ।

ଅହି ! ତୋମାର ପୁରୁ କୋଥାର ଯା ?

ଶେଷ ! କୋଥାର—କି ବଳବ କହିବନ—ଅଥ-
ବାର ପରିବର୍ତ୍ତନେ, କୁତୁମ ହାତନାମ ଆରହାରା ଆମାର
ମାତ୍ରଭକ୍ତ ମହାନ ଏଥିଲ କୋଥାର, ତା କେବଳ କ'ରେ
ଜାନିବ ।

ଅହି ! ମେ କି ବିଦେଶେ ଥେବେ ?

ଶେଷ ! ମେ କି ବିଦେଶ—ଶୌଦନେର ଏ ପାରେ
କି ପରପାରେ—କିନ୍ତୁ ଆମି ଜାନି ନା । ବାଲକ ଏକ
ପରିପ୍ରେ ଅଭିଭିତ ପାଶନ କରନେ ଆରବେର ବଳ-
ହୃଦିଷେ ଚାଲେ ଥେବେ ।

ଅହି ! ହା ସ୍ଵର ! ତୋର ଅଭାଚାରେ ମୁହାରି
ହୃଦୟ, ଏଥାନେବେ ତୁହି ଅଭାଚାରେ ଅକ୍ଷ ଆଗେ-
ହଞ୍ଚେଇ ଉପରିଷିତ ହେବେଇସ ।

ଶେଷ ! ଏ କି ବଳବ କହିବନ !

ଅହି ! ଯା ! ଆମାର ଦରେର କୋହିଲୁ ହୃଦୀର
ଗିରେଇ—ଆମାର ଅଗାଧ ଐଶ୍ୱରୀ ଏଥିଲ ମୁଳାହିନ ।
ଯା ଆମ ଦ ଦେଶେ କି ବିଦେଶେ, ଏ ପାରେ କି କାମାରେ,
ଜାନି ନା ।

ଶେଷ ! କି ବାଲାର, ତେବେ ବଳ ହେବି ?

ଅହି ! ମହା ଶୋକେର ଆବେଦେ ଦୟର ଉଠେ-
ଲିତ ହେଁ ଉଠେଇ । ଯା ! ଅବକାଶମତ ତୋମାକେ
ମୁହ ବଳବେ ।

(ମୋଦାରକେର ପରେଶ)

ହୋବା ! ଯା ଦେବେ ଆହେ ?

ଶେଷ ! ଏମ ସାପ, କାହେ ଏମ ।

ହୋବା ! ନା ଯା, ଆମି ଆର ବାବ ନା, ଆମାର
ଉଠେ ଆହୁନ । ଆମାର ଅଟୋଲିକାର ପରେ
କରନ ।

ଶେଷ । ଅଟୋଲିକା ?

ବୋଲା । ତୋମାକେ ଭୁବନେଶ୍ୱରର ମେବେ ଆସିଥାଏ ହେବେ ପ୍ରତିକାଳେହିନ୍ଦ୍ରିୟ, ଆଜି ବେଳମ କଣେ ପାରି, ତୋମାକେ ନବରଚିତ ଖୁବେ ପ୍ରବେଶ କରାଯାଇ । ଏହି ଅକ୍ଷ କାହିଁକରେର ଅଯେବଳ କରନ୍ତୁ । କୋରୀ ଧେବେ ଏକ କାଙ୍କଳ ଏଥେ ଆଶାର ପ୍ରକାରେ ସମ୍ଭବ ହୁଲା । ସମ୍ମ ତୋମାର ବୋଥା କେବଳ ମେ ଏକ ପାତେର କେତର ବଚନ କରାତେ ପାତେ, ତା ହଲେ ତାକେ ଲକ୍ଷ ମୂର୍ଖ ପୁରୁଷର ଦିତେ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତ ହତେଇଲୁଁ ।

ଶେଷ । ତାର ପର ?

ବୋଲା । ତାର ପର ! ମେବେ ଅଗ୍ନାରେ ବୀଘନେ ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିତ ହୁଲେ ଆସି କିମ୍ବକରେ କର ଶୁଭହେହିନ୍ଦ୍ରିୟ । ମେହେ କାହିଁକରେର ଆଶାରେ ଆସି ଘେବେ ଉଠି । ଦେ ବଳେ, ଉଠ ମୋରାରକ ପାଶା, ତୋମାର ଅଟୋଲିକା କେବଳ ହେବେ ନିରୀକ୍ଷଣ କର । ବୀହିରେ ଏଥେ ହେବି, କାକକର ନେଇ, କେଉ ନେଇ । କିନ୍ତୁ ମୁୟୁଧେ ଉତ୍ତଳ ଆଲୋକଯାତ୍ରାର ଆଲୋକିତ ଏକ ଅର୍ପଣ ସମୋହିତ ଅଟୋଲିକା । ଏକଥାର ମେବେ କରନ୍ତୁ ଥପ ! ତୋର ମୁହଁ ବାରବାର ବେଶନ୍ଦ୍ରିୟ, ତଥନ ଆମାର ବସ ଘୁଚେ ଗେଲା । ମା ! ଥପ ଆଗରଣ ଆମାର ଅଳ୍ପଟ ସମାନ ହେବେ ଗେହେ । ତାହିଁ ବିଶିଷ୍ଟ ନା ହେବେ ତୋମାକେ ଘରେ ନିହେ ସେବେ ଏମେହି ।

ଶେଷ । ଅହିହେର କାହେ କଥା ଶୁନେ, ଆମାର ମିଳେର ଅବହା ଦେଖେ, ଆମାର ପିଲାଯ ଘୁଚେ ଗେହେ । ତଳ ବାଗ, ଅଟ ଲିକାଟେଇ ବାହି ।

[ମନ୍ଦମେର ପ୍ରହାନ ।]

(ମୁରାଦେର ପ୍ରବେଶ)

ମୁରାଦ । ବାହୁଦେଶ ଶକ୍ତତାର ମୃଦୁତାଟି ହେହିଲୁଁ । ସମେବ ଶକ୍ତତାର ମୃଦୁ ଆମାକେ ଛନିଆ ତାମ କରାତେ ହଲୁ । ମେହେବା ! ମେହେବା ! ସମେବ ମିର୍ବେଶେ ତୋର ଅହୁମକାନେ ପିଲାଯିନ୍ଦ୍ରିୟ—ଦେଖା ପ୍ରେସ, କିନ୍ତୁ ଉତ୍ତରା ତ କରାତେ ପାରନ୍ତୁ ନା । ମେହେବା ! ମୁଦ୍ରର ମେହେବା ! ମହାତାହିନୀ ଅଗ୍ରହ ତୋମାର ପକ୍ଷେ ନୌଶ, କର୍ଣ୍ଣ, ବିଶାଳ, ବାଲୁକାନର ମନ୍ଦବୁଦ୍ଧି । ମନ୍ଦିରେର ଡୀର ନିର୍ମିତ ମୃଦୁ, ମେଥାମେ ଗୁଡ଼ ମାର୍ତ୍ତିଙ୍ଗରେ ତୋର କୁମୁଦକୋମଳ ହୁମକେ ନିରକ୍ଷର ମନ୍ତ୍ର କରାହେ । ମୋରାର କମଳ । ଏଥମେ ବେ ତୁମେ ବେଚେ ଆର୍ଦ୍ଦିଶ, ଏହି ଆର୍ଦ୍ଦିଶ । ମା, ମା ! ବସେ ଆହ । ଏ କି ! ମାରେ କୁଟ କୁଟିରପାରେ ଏ କି ପ୍ରକାଶ ବାକ୍ ମାର ମନ୍ଦମେର କମଳ ଅଟୋଲିକା ! ଏତ ବଢ଼ ପ୍ରାଣାବ-

ଦରେ କାହେ ହିଲ, ଆସି ତା ମେଥେ ପାଇ ନି ବାରିବୋର ପୈଚିଲେ ଏତିହେ ଆମନ୍ତ୍ର ହରେହିନ୍ଦ୍ରିୟ ଚୋରେ ମୁୟୁଧେ ଏହି ଏକଟା ବିଶାଳ ତିଳ ଆମ ମୁଟ୍ଟିଗୋଟିର ହଲୁ ନା ! ମା- ମା ! କୋରୀର ତୁମ ଏ କି—କୁଟୀରେ ତ ମା ମେହେ ! ତବେ କି ମାରିବୋ ପ୍ରହାର, ଆମାରେ, ମୁହଁ-ବିଦେଶୀଗ୍ରାନ୍ତମାର ମା ଆମା ଆର କୋଣିଓ କି ଚାଲେ ଗେଲେ ? କିମ୍ବା, ଯାତନା ସହିତେ ନା ପେରେ ଆଶୁଭତ୍ତା କରଲେନ ମା-ମା ! ଏ କି ! କେ ତୁମି—କେ ଆଶନି—ହାତ ଯି ବିଦେଶୀ କାମରେ, ମୁୟୁଧେ ମୁହଁର ଆତମି—ଅଥ ବ୍ୟୋଧିର୍ବାହ ! ହେ ତୀତିଶୀତିବିଜଭିତ୍ତିଯୁଦ୍ଧ—ତୁମି ! କଥା କଥ—କେ, ପିତା—ପିତା ?

(ବାହୁଦ ମାତି ପ୍ରେତମୂର୍ତ୍ତିର ପ୍ରବେଶ)

ବାହା ! ମୁହଁର !

ମୁରାଦ । ଏ କି ପିତା ! ତକେ ତୋମାର ମୁହଁ ଦେଖେଛି । ମେଥେତେ ମେଥେତେ ତୋମାର ହେହେର ମନ୍ତ୍ର ଶକ୍ତିନ ନୌଶ ହେବେ—ମୋରେର ମନ୍ତ୍ର ଉକ୍ତତ ତୁମ୍ଭାନୀତିଲାଦୀର ପରିପତ ହେହେ । ତୋମାର ପବିତ୍ର ଦେଖକେ ତୋମାର ଅଭାଗ ପ୍ରତିହିସି କରାହେ । ତବେ ଏ କି ! ତୋମାର ଏ କି ମୁହଁ—କୋନ୍ତି ଅଗତେର ମୁଦିକା ଦିଲେ ତୋମାର ମେହେ ମହାପ ଆଜ୍ଞାଦିତ କରାହ ? ତୀତ ଆସି, କାତ ଆସି, ତୋମାକେ ଦେଖେ ତୋମାର ଚତୁର୍ପର୍ମିଶୁଦ୍ଧ ତିଳାବେ ବ୍ୟାକୁଳ ଆସି—ଆମାକେ ଅଭିମାନ—ଆଶ୍ର୍ମା ଦାନ ।

ବାହା ! ମୁହଁର ମୁହଁମୁହଁ ପଡ଼େଛି । କିନ୍ତୁ ଏକଟା କାହାରେ ଆଜିତ ଆସି ମୁହଁ ଦେଖିଲେ ଉତ୍ତମମେ ଦିଲେ ଆମାର ପ୍ରାଣ ହେହେ । ଏକଟା କଥା ବଳାତେ ଆମାର ମନ୍ତ୍ର ହେବାନ୍ତିର ଏହି ମୁହଁ ତୁମୀରେର ପ୍ରହାର ହେବେ ପାଇଲେ । ଏହି ମୁହଁ ତୁମୀରେର ଆଶ୍ରମରେ ଆହି । ଆମାକେ ଏ ସମ୍ବାଦ ଅବହା ଥେବେ ମୁଜି ଦିଲେ ଏକମାତ୍ର ତୁମି ।

ମୁରାଦ । କି କରାତେ ହେ, ଅହୁମତି କରନ ।

ବାହା ! ପରେ ବଳାଇ, ଅଶେ ଏହି କୁଟୀରେ ମଧ୍ୟମଳେ ସେ ଶିଳାଧିକରେ ଉପର ତୋମାର ଜନନୀ ମାତ୍ର ହେ ବିଶାବ ପରି କରେଛିଲେମ, ମେହେ ଶିଳା-ଧର ଉତ୍ତୋଳନ କର ।

ମୁରାଦ । ପିତା ! ମାରାଦିମେର ଅବାହାରେ ଆସି

ଏକାକ୍ରମ ପତ୍ରିଦୀନ । ଆମି ଏ ପତ୍ରର ଦିଶା ହାନ୍‌ଦୂର କରାନ୍ତେ ଏହି ପାଇବ ନା ।

ବାହା । ସେଣ, ନା ପାଇ, ଆମାର ଏହି ହଟିପାଇ ଅବଳମ୍ବନ କର । ଆମାର ମନେ ଏଥା । (ପ୍ରାଚୀର-ସମ୍ବିକଟ ଦୀଙ୍ଗିଲା) ମୁହାନ୍ । ପ୍ରେଷମ୍ବୁବେ ପ୍ରତିଜ୍ଞା କର, ଆମାକେ ଏହି ବରମାର ଅବଧା ଥେବେ ଦୂର ବିତେ ମଧ୍ୟମତ ଦୂରି ଦେଖି କରାନ୍ତେ କୁଟୀ କରଦେ ନା ।

ମୁହାନ୍ । ଏ ଏ ଆମାର କରନ୍ତା କରନ୍ତା ଦିତା ।

ବାହା । କୁ କରା ନାହ, ପ୍ରତିଜ୍ଞା କର ।

ମୁହାନ୍ । ପ୍ରତିଜ୍ଞା କରନ୍ତୁ, ଆମାକେ ଏହି ବରମାର ଅବଧା ଥେବେ ମୁକ୍ତ ବିତେ ମଧ୍ୟମତ ଦେଖି କରାନ୍ତେ କୁଟୀ କରନ୍ତୁ ନା ।

ବାହା । ଏଣ ଦିନ ନା ଆମାର ମୁକ୍ତ ହୁ, ତତ ଦିନ ବା ଦେବେ, ବା ଉତ୍ସବେ, କାହାର କାହେ ପ୍ରକାଶ କରନ୍ତୁ ନା ।

ମୁହାନ୍ । ପ୍ରତିଜ୍ଞା କରନ୍ତୁ, ଏକାକ୍ରମ କରନ୍ତୁ ନା ।

ବାହା । ସେଣ ପରିତାପ କର । ଦେ ମୃଦୁତାଗ୍ରାମେ ଆମାର ଆଜୀବନମକିତ ବିଦେଶର ବରମାର ମକିତ ଆହେ, ମୃଦୁରେ କର ଆମାର ପୂର୍ବର ତଙ୍କେ ଦେଇ ମୃଦୁରା ଟୋହୋଚିତ ହେ ।

(ବୈଦାରା ପ୍ରାଚୀରେ ଆଶାନ୍—ପ୍ରାଚୀରାବ ଉତ୍ସବ)

ମୁହାନ୍ । ଏ କି ! ଏ କି ପିତା ! ଆମାର ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶେ ଦେଖ—କୁଟୀ-ଗଠିତ ଏଣ ବରମାରି ! ଆମି ଆନନ୍ଦ-କେ କିନ୍ତୁ ଦେଖାନ୍ତେ ପାଇଁ ନା—ମର୍ମିରୀର କର୍ମିତ ହେ—ପିତା, ଆମାକେ ମର କର ।

ବାହା । ଆମାର ସତିପ୍ରାପ୍ତ ଅବଳମ୍ବନ କର । ନାହ, ଆମାର ମନେ ଉତ୍ସବରେ ଅବିଟି ହେ ।

(ଉତ୍ସବର ଉତ୍ସବ ପ୍ରକଳ୍ପ)

ପ୍ରାଚୀରିବରଙ୍ଗିନୀ

ଉତ୍ସବାକ୍ଷର—ମନୋମାର ।

ବାହା । ଦେଖି ମୁହାନ୍, ଦେଖି ! ଆମାର ବଶ-ଶରେ କର ଏହି ଶମକ ବରମାର ମକିତ କରାନ୍ତେ । ମୁହାନ୍ ! ଏହି ଶମକ ମନେ ଅବିକାର ଦ୍ୱାରା କରାନ୍ତେ ଏହି ବରମାର ବାଜି ଥାଇବେ ନା ।

ମୁହାନ୍ । ମହନ୍ତି ଦେଖାନ୍ତି—କୁଫେଛି, ସବି ହୋଗନ୍ତ ଏହି, ତା ହାଲେ ଏହି ଧାନେ ଆମି ଅବିକାରୀ ।

ବାହା । ତା ହାଲେ କୁମିହି ଏକାକ୍ରମ ଏଇ ଅବି-କାରୀ ।

ମୁହାନ୍ । ଓହ ଅମ୍ବର ସମ୍ବିଦ୍ଧ ପାଇନୀଠେ, ସବିନାରୀ

ମନ୍ଦିଲରେ ଆଗୁଡ଼, ସବିନାରୀ ଦୂରିର ହତ ଓହ ଛାଟ କି ପିତା !

ବାହା । ଓହ ଛାଟ କରାନ୍ତେ ତୀବ୍ର ମାଧ୍ୟମ ମଧ୍ୟ—ଓ ଛାଟର କୁଣ୍ଡନାର ଅକ୍ରମ ମନ୍ଦିଲ ଭୟବାଳି—ବୀରା ଯାତ୍ରା ତୀରୀ କୁ ଓହ ଛାଟ ପାଦର କର ହତ କରେବ । ଓହ ଛାଟକେହି ତୀରା ମଧ୍ୟର ବାଲେ ସଥି କରେବ । ଏହି ମନ୍ଦିଲ ଆମି ତୋମାର ଅକ୍ରମିତ କରାନ୍ତି ହେ । ଏଥମ ଏ ଗ୍ରହ କରା ନା କରା ତୋମାର ହାତ ।

ମୁହାନ୍ । ସମ୍ମର ପାଇନୀଠ ପୂର୍ବ କେବ ?

ବାହା । କେହାଇ କର ତୋମାକେ ଆମିରେହି । ଆମ ସବ କର ମନ୍ଦିଲ କରାନ୍ତେ ପାରି ନି । କୋହିହିରୁକେ ଆନନ୍ଦର କରାନ୍ତେ ପାରି ନି ।

ମୁହାନ୍ । କେବନ ପିତା ?

ବାହା । ମାଧ୍ୟମର ପାଇନୀଠ ପାରି ନି ।

ମୁହାନ୍ । ମେ କି ଆମାର ମାଧ୍ୟମର ?

ମୁହାନ୍ । କି କରାନ୍ତେ ଓହ କୋହିହି ପାଇଁ, ତା ବାଲେ ଦିନ ।

ବାହା । ସବି କୋନ ଅମୃତଦୟ ହୁବାଇକେ ଦୂର କରିବେ ହାନ ଦିଲେ ଥାକ, ଅଥବା ତରିଯାତେ ହାନ ଦାଟ—

ମୁହାନ୍ । ହିଥା ବଳ୍ପ କେବ—ଅଗ୍ରେଇ ଦିଲେହି ।

ବାହା । ଦିଲେହ ।

ମୁହାନ୍ । ସବ ଆମାକେ ଏକ ଅମୃତଦୟ ହୁବାଇକେ ମନ୍ଦିଲ ଦିଲେହିଲି । ସବପ୍ରେରିତ ହାହେ ଆମି ତାର ମନ୍ଦିଲ କରେଛିଲୁ । ତାକେ ବେଶେହି—ମେଧାର ମାତ୍ର କାହାର ଆମାର ଅଜ୍ଞାତନାମେ ହୁବା ତାର କରିବାକୁ ଆମାର ଏହି କରାନ୍ତେ ଥାଇବେ ।

ବାହା । ଦେଖ ହରାହେ—ତାକେ ସବି ବିଦାହ କରାନ୍ତେ ।

ମୁହାନ୍ । ମେ ଏଥି କୋଦାର ଆହେ, ତା ଆମି ନା ।

ବାହା । ଛୁନିଆ ଚାହେ ତାର ମନ୍ଦିଲ କର ।

ମୁହାନ୍ । ସବି ମନ୍ଦିଲ ନା ପାଇଁ ।

ବାହା । ଏ ପୁକଶେର ଉପରୁକୁ କଥା ନାହ । ସେ ସବି ଛୁନିଆ ହେବେ ତାଲେ ଥାଇ, ତା ହାଲେଇ ମନ୍ଦିଲ ପାବେ ନା । ଶୁଖିଦୀ ଦେବନ ବିଶାଳ, ମାଜୁମେର କୀବନ ଓ ତେମନ ଦୀର୍ଘ । ଏହି ଦୀର୍ଘ କୀବନରେ କି ତାର ମନ୍ଦିଲ ପାବେ ନା ?

ମୁହାନ୍ । ଏହି ମଧ୍ୟେ ମେ ସବି ବିଦାହିତ ହୁ ।

ବାହା । ତା ହାଲେ ଓହ ମଧ୍ୟେ ହାନ ପୂର୍ବ ହବେ ନା ।

মূরাদ। মে বির আমাকে না চাই ?
বাহা। তা হ'লেও হবে না। আমি আর
অধিক্ষম কথা কইতে পাইছি না। বড় যত্ন—
বড় যত্ন। তুমি এই যত্নার অবসর কর।

মূরাদ। বেশ, বিদাই ক'রে কি করব বলুন।
বাহা। খোন, হির হবে শেন। পারতের
প্রাণবেশে উজ্জেলপ্রাণীবেষ্টিত এক হল আছে।
সেই প্রাণবেশে একটি অতি কৃত বীণ—সেই বীণে
একটি গভীর অনন্দ প্রসূত। গভীর—বড় গভীর
—যত্নীয় কেজু পর্যাকৃত গভীর। বিদাইর পদ-
ক্ষেত্রেই দলি তাকে সেই গম্ভীরবেশে নিঙ্কেল করতে
পার—

মূরাদ। মে কি ?
বাহা। তবেই তোমার পিতার মৃত্যি—যত্ন—
—বড় যত্ন—গুরু, আমাকে এই যত্ন থেকে
মৃত্যি অমান কর।

[অহান।]

মূরাদ। পিতা ! পিতা ! নিঃশ্বাস হয়ে না—
অক কোন উপায় থাকে ত বলে দাও। আমার
প্রাণবেশী প্রতিমা—হঘরুমুদ্দাবণে চিরমহিমবী
তৃষ্ণ ঔরমৌলী একটা প্রতিমার অক মে জীবন
প্রতিমা বিনোক্তনে আহেল হিঁও না। থা ; আকাশ-
পঞ্চিত মেহ বীরে বীরে আকাশে মিলিবে
গেল ! তাই ত ! কোথার বাই—কোথার এ ভৌতিক
ঔরুম-মুখ প্রাণলিকার মীমাংসা হয় ? মেহেরা—
মেহেরা—আর আমাকে দেখা দিও না—আপে
বেখা বিবে উপরত করেছ—জগৎপে দেখা বিবে
মৰণ-যত্ন তোগ করিছে—এবাবে দেখাৰ নৰক !
খোঁসাই যেহেরা, আৰ দেখা দিও না। পিতার
কাছে প্রতিষ্ঠত, আমি তোমাকে খুজ—কিন্তু
তুমি ধৰ্মীয় প্রাণে আপাগোপন কৰ—এ হত-
ভাগ্যাকে আৰ দেখা দিও না।

তৃষ্ণীয় মৃশ্টি

বাহা।

বেলা ও বালকবেশে মেহেরা।

বেলা। এমন তাবে তোমার সাবিহেছি বে,
এখন আমি নিজেই তোমাকে চিনতে পাই না।

মেহেরা। বেশ করেছ তথিমি, বখন সুই
খেল, তখন আৰ মে বেশ ধৰিবারই বা প্ৰয়োজন
কি ?

বেলা। তাই ত ! তোমার কি অন্তৰ মেহের
কি অবস্থা জয়ালে, কি অবস্থা পতিত হ'লে
হেহমু বাগ, প্ৰেহমু বা, ঝুলুৱাবেহুৰেৰ ;
ঐৰ্থ্য, কিন্তু তুমি কোথার ? তাৰাবশে নথ
প্রাণেৰ উপবনে এক সুন্দৰ মূৰাদেৰ সন্দে হে
হ'ল, সেই বা কোথার ?

মেহেরা। থাকলে মুক্তা হ'ল কই, না থাক
তেই ত মুক্তা। হংবেৰ দুৰু প্ৰোতে তেমে শাৰ্প
—মাবে মাকে আশ্রয় হনে ক'ৰে যাকে ধৰু
যাইছি, দেখি, তাৰা আমাৰই সতৰ তেমে তে
চলেছে ! বাব বাব হতাক হৰে, এখন আজ্ঞাক্ষা
মেই হতাকাকেই জড়িবে ধৰেছি ! সহি ! এখ
আৰ আমাৰ হৃৎ মেই ! বৰং হুৰে অহু
আমৰ—সমুখে অতুল বাৰিদি, পশ্চাতে পৃষ্ঠ
ৰীবনেৰ মুৰুৰী পতি—উভয় পাৰ্শ্বে শান্তিমূল
বেলা আমাৰ বিপৰীত দিকে বেল তেমে চলেছে
—আমি দেখছি, আৰ হাসছি ! এক দিকে সু-
তাসছে, এক দিকে হৃৎ তাসছে—এ জীবনোঁৰ
কেউ ধীঢ়াৰাৰ হান পাছে না। হৃৎ-হৃৎখে
আগমনেৰ পূৰ্বজুন। তখন আৰ কেন সঁ
আমি হৃৎ কৰব ?

বেলা। বেশ, তবে আনন্দসী হৰে সামাজ
বিচৰণ কৰ !

মেহেরা। তাই কৰব ব'লেই ত আনন্দসী
সম নিয়েছি।

(মূৰাদেৰ ঝাপে)

মূৰাদ। একটা আশা—প্রকাণ হুনিয়া—
আৰ মে দুনিয়া আমাৰ চক বিশুল অককাৰ প্ৰ
লীলাকুমি। মে অককাৰে আমি বখন সঁজুন
কেই দেখতে পাইছি না, তখন মেহেৱাকে কেহন
ক'ৰে বেথৰ—আপনাকেই বখন কুকুতে পাৰছি
না, তখন প্ৰথম সৰ্বনেৰ প্রাণলিকামী মে বালি-
কাকে আমি কেহন ক'ৰে সুৰি ! অককাৰ বজ-
নীকে কক্ষুতা পতনোবুদ্ধি তাৰকাৰ সত্ত মেহেৱা
মুক্তি সময়েৰ অক দেখা বিবে আৰুৰ অককাৰে
মিলিয়ে গেছে। বেশ-হৰেছে। পিতাকে অপহৃত
কৰিবাৰ অক এখন আমি জনহীন সংসাৰখণে মহ-
জনেৰ অহেৱণে চলেছি। মেবি কেহন ক'ৰে কে
আমাকে মেহেৱার সন্দান দিকে পাবে ! এ কি,
কে তোমো হৃষি বালিকা এই অককাৰে আমাৰ

ଏହି କୁଟୀରପାରେ ବିଚରଣ କରନ୍ତି ? ହୁମରାଇନ ! ତୋହା—
ହାଇ କି ଏହି ଯୁଦ୍ଧର ଅଟୋଲିକାର ମାଲିକ ? ନା—ନା—
—ଏ କି ! ଏ ଯେ ଅନ୍ତର୍ଗତ—ହା ଟେବର ! ଏ କି
କରନ୍ତେ !

ଦେଖୋ ! କେ ୪, ଯୁଦ୍ଧର ଶାହେବ ?—ମେଲାଇ !

ଦେହେବା ! କେ ୫, ଶୋଇବାନ !—ଆପନି—
ଅଛୁ ! ତୋହାର ବେଳୋବ ଯେତେ କରନ୍ତେ ! ସବି ଦେଲେଇ
ଆଶବେଳ, ତା ହାଲେ ଏ ଅନ୍ତର୍ଗତ ଯଦି ଦିଲେ ଏ ଘଟେଇ
ପାଥର ଧରିବ କରନ୍ତେ କେମି ? ଏ ଅନ୍ତର୍ଗତ ଯଦି ଯୁଦ୍ଧ
ଦୀର୍ଘର ହାତେ କି ଶୋଭା ପାଇ !

ଦୂରାଇ ! ଅପେକ୍ଷା କର—ଦୋହାଇ ଦେହେବା—
ଅପେକ୍ଷା କର ! ହା ଟେବର ! ଏକି କରନ୍ତେ—
ଦେହେବା ! କି କରନ୍ତେ !—ଏତ ଲିକଟେ କେନ୍ତେ
ଏହି ?

ଦେଖୋ ! ଦେହେବାକେ ଲିକଟେ ଦେଖା କି ଆଶ-
ନାର ଅଭିଭାବ ନାହିଁ ?

ଦୂରାଇ ! ଦେହେବାର ଅଧ୍ୟେତେ ଯଦକ ଛୁନିରା
ସ୍ଵର୍ଗେ ଯଦକ କ'ରେ ଦେଖିଲେଛି ! ଦେହେବା ! ଇହା
ଛିଲ, ମାରା ଜୀବନରେ ଭଲ ନିବେ ତୋହାର ଯୁଦ୍ଧ !
କିନ୍ତୁ ମାନେର କାହାନା, ହୁମରା ପୂର୍ବକଳ ପରାମର୍ଶ ତୋହାର
ଯଦକେ ପାଇ ନା ! ଦେହେବା ! ଯୁଦ୍ଧ କରନ୍ତେ ପାଇଲୁ
ନା ବ'ଳେ କି ପ୍ରେସାରନିରିକ୍ଷଣ କହେ ଆହାର ନ ହେବା
କହେ ତାର ପ୍ରତିଶୋଧ ହିଲେ ଏବେହି ?

ଦେହେବା ! ସପ୍ର ବେ ଆପନାଏ ପାଇଁ ଆମାକେ
ବକ୍ଷେପ କରାଇଁ, ଆହାର ମୁକ୍ତି କେନନ କ'ରେ ହେବେ
ଏହି !

ଦୂରାଇ ! ଅପେକ୍ଷା କର, ଦେହେବା—ଆଶେ
ମାର କହା ଶୋଇ, ତାର ପାଇ କରୁଣା ଥିବ କର !

ଦେହେବା ! ବୁନୁ !

ଦୂରାଇ ! ଦେହେବା ! ଆହି ତିଥାରୀ, ତାର
ପର ପିଲାତ୍ତ ହୃଦୟର୍ପତି ଅଧ୍ୟେତେ ଅଭିଭାବ ନାହିଁ
ଏ ଦେଲେଇ ତୁମି କି ଆହାର ହ'ତେ ଅଭିଭାବ
କର ?

ଦେହେବା ! ଅଭିଭାବ କଥା କିଞ୍ଚାଳା କରାବେନ
ନା ! ସପ୍ର ଆପନାର ଓ ଆହାର ମିଶନେର ଘେଟକ !
ଆପନି ହାତା ଅକ୍ଷ କାଉକେଣ ହୃଦୟ ଦିଲେ ଆହାର
ଅଭିଭାବ ନାହିଁ !

ଦୂରାଇ ! କିନ୍ତୁ ଦେହେବା, ଏ ହିଲେ ବଡ଼ ଦିନରଙ୍ଗ !

ଦେହେବା ! ସହ ଦେବତା ଏମେ ଶର୍ପ କ'ରେ
ଦୁଲ୍ଲେଖ ଆମି ଦିଲାନ କରି ନା !

ଦୂରାଇ ! କିନ୍ତୁ ଆମି ଦିଲାନ !

ଦେହେବା ! ତା ହାଲେ ଯୁଦ୍ଧ ଆହି ଦିଲେ ଏକବେଳ
କି, ଆହି ଆମି ନା !

ଦୂରାଇ ! ଆମାକେ ବିବାହର ଅବାଧିକ କଳ
ହୁଣ୍ଟା ! ଆହି ମେ ମୁହଁ, ଥାକେ ଆମାଦର୍ପଣ କରନ୍ତେ
ଉପର ହେବେ, ତାହାଇ ହେବେ !

ଦେହେବା ! ଶୋଇବାନ ! ଏକ ଦିନ ଆମାର
ଅନ୍ତ ଯଥ ଗେବେ, ଯେ ଯଥ ଯୁଦ୍ଧକେ ମହି ରଖେ
ଆଲିନ୍ଦନ କରନ୍ତେ ଉପର ହେବିଲୁମୁ ! ଏଥର ଆମାର
ପିଲାତ୍ତରେ ଆଶର କରେ ସବି ମେ ଯୁଦ୍ଧ ଆଲେ,
ତାର ଦେବ ଆମାଦ କାହା କି ଆହେ ଆମି ନା !

ଦୂରାଇ ! ଦେଖ, କବେ ମହେ ଏବ ! ଯୁଦ୍ଧର
ଦେହେବା ସବି ତୋହାର ପକ୍ଷ ହା ତ ଏଇ ଟେଲକ୍
ଅନ୍ତରେ ଆଶର କର ! ସବି ଜିବ ହା, ଦେଖ ବିହାର
ଯୁଦ୍ଧ କ'ରେ ଚକ୍ର ଦୁରିତ କର ! ମାନୁଶରେ ଏଥର
ଅନ୍ତର ଆର କଥନ ଆବଶ ନି !

ଦେଖ ! ତାଳ ପ୍ରୀତିକାଇ କରନ୍ତେ ଯୁଦ୍ଧ !

ଦୂରାଇ ! ନା ଯୁଦ୍ଧର, ପରୀକ୍ଷା ନା—ଆମି ହାତ
ଆମି ନା—ଦିଲା ବଳ ନି—

ଦେଖ ! ଦେହେବାକେ ମହେ ଦିଲେ କି କରବେ ?

ଦୂରାଇ ! ଅନ୍ତ ଅଭିଭାବ ପରାମର୍ଶ ପରାମର୍ଶ
ନିକେଳ କରବ !

ଦେହେବା ! ମେ, ତା ହାଲେ ବିହାର ହୈ—ତା ଏହୁ—
—ଶେଷ ଚଳ—ପାରିବାର ପାରିବା ପୂର୍ବ କର !

ଦୂରାଇ ! ଏଲ—ମେଲାଇ ଯୁଦ୍ଧର !

[ଉପରେ ଅଛାନ]

(ହୃଦୟକରେ ଅବେଳା)

ହୁ ! ଦେହେବା ! ଏତ ଦିଲେ ତୋହାର ହୃଦୟର
ଅବେଳା ହୁଣ୍ଟା ! ଟିଥର ଆମାର ତୋହାକେ ପିଲାତ୍ତ
ଆଶର ମାନ କରନ୍ତେ ଦିଲେ ଏବେହେବେ !

ଦେଖ ! ଦେଖ କି—କି ବଳା କିମି ? କି ଏ
ଦେହେବା !

ଦେଖ ! କହ—ତୋହାର କାହିଁ ! ସରତୀର ପକ୍ଷ
ତେବେ କ'ରେ ତାର ମହାନ କର !

ଦୂରାଇ ! ଆମି ଦେ କିମ୍ବା ଦୁରିତ ପାରାଇ ନା
କିମି !

ଦେଖ ! ବୁଝେ କୋମଳ ଦୁର ନେଇ ! ଏଥ ତାହି,
ଆହାର ଉପରେ ଏହି ଅଟୋଲିକାର ଅବେଳ କ'ରେ ଯୁଦ୍ଧ
ପାରିବ ପାଶ କରି !

ଦୂରାଇ ! ତାହାର କି, ତନ୍ତେ ପାଇ ନା ?

ଦେଖ ! ତନ୍ତେ ଚାନ୍ଦ, ତା, ବଳ୍ତେ ବଳ୍ତେ
ନାହିଁ !

ଚତୁର୍ଥ ଅଙ୍କ

—*—

ଅଧିମ ମୃଦ୍ଗ

କହନ୍ତୀର ଯାଟୀର କଷ ।

ଅହରା ।

ଅହରା । (ଚତୁର୍ଥ ଅଙ୍କରେ ରଗଡ଼ାଇତେ) ତାହିଁ ତ,
ଏ ଆଶାର କି ହ'ଲ । ଶୋଭା ଯୁମ ଚୋଖ ଛାଡ଼ିଛେ ନା
କେବଳ ଯୁମ—କାମେର କେବଳ ଯୁମ ଦେଖିଛି ।
କେବଳ ଯୁମ—କାମେର କେବଳ ନାମ ରକହେ ଆଜି-
ବାବ । ହେଲ ପାଢ଼ାର କାର ବାଢ଼ି ଆଜି ଶେଷକେ ।
ଲୋକ ଆବହେ ଥାଇଁ, ଥାଇଁ, ହୈ ହୈ କରାଇ ।
କାମେର କେତରେ ନାରା ବାତ ବେଳ କଜା ପିଟାଇଁ ।
ଶୋଭା ଯୁମ ଆଜି ହ'ଲ କି ? ମୂରାଦେବ ବାବି ହରିଶ
ଦେଖେ କି ପୂର୍ଣ୍ଣତି ପୂର୍ଣ୍ଣ ଚୋଖ ଛାଡ଼ି ଉଚିତରେ
ଥରେଛେ, ନା କବିତା ମୋଟା ଯାଦର ସମବ କିନ୍ତୁ ତୁକ
କ'ରେ ଗେହେ ? କି ହ'ଲ—କି ହ'ଲ । ମକଳ ହ'ଲ,
ହୋଇ ଉଠିଲ, ଏତ ଚୋଖେ ଜଳ ବେଳି, ଏତ ପାଇଚାରୀ
ବର୍ଜିଛି, ତୁ ଯୁମ ଚୋଖ ଛାଡ଼ିଛେ ନା । ଚୋଖ ଚାଇ,
ଆର ମନ୍ଦରେ ଏକଟୀ କଥକରେ ରଗଡ଼ାପେ
ବାଢ଼ି ବେଦନେ ପାଇଁ । (ଚତୁର୍ଥ ଯୁଦ୍ଧିଶ୍ରାଵ ଅଭିନନ୍ଦ ଓ
ଦେଖିବାର ଅଭିନନ୍ଦ) ଯୁମ ଛାଇଁ ! ଆରାର ଦେ ତାହିଁ ।
ମୋନାର ହିନ୍ଦାରଙ୍ଗେ ଚନ୍ଦକାହେ—ସବ ଯେବେ ରହ
ଇଲ । ତାହିଁ ତ—ଏ ପାପ ! ଧେନ୍ଦନ ହ'ଲ କି ? (ହାତ
ଦେଖିବା) ଆବେ ଯୁମ, ଏହି ଦେ ନାଚିଟ ଡାଲାଯ କଲି ।
(ଟିକିଯା) ଏହି ଦେ ପୋଲାଭରେ ଗନ୍ଧ ! (ହାଇ
କୁଲିଯା ଭୂତି ହିଲା) ଏହି ଦେ ଭୂତିର ଯୁମ ବେଳ କାମେ
ଥାଇଁ—ତା ହ'ଲେ ଏ କି ରକଷହ'ଲ । ଓ ବାବା !
ଆରାର ସଂରକ୍ଷି ଯୁମେ ଗେଲ ଯେ ।

(କହନ୍ତୀର ଅବେଳେ)

କହ । ଅହରୀ ଦିବି—ଅହରୀ ଦିବି !

ଅହରା । କି ଯିହା ?

କହ । ସିଲି ହେଲେ ଉଠିଲେ ?

ଅହରା । କେମ କଲ ଦେଖି ?

କହ । ସିଲି ହେଲେ ଥାଇ, ତା ହ'ଲେ ଆରାର
କାନଟୀ ଥରେ ବାର ଛୁଟି ଯୋଗାଯେ କ'ରେ ନାଚା ମାତ୍ର
ତ, ନିଲେ ଶାଶ୍ଵାର ଯୁମ ଆଜି କିମ୍ବାତେଇ ଦେଲ ଚୋଖ
ଛାଡ଼ିଛେ ନା, ଆମି ଅଧିମ ଦେଲ ଯୁମ ଦେଖିଛି !

ଅହରା । ଆମିଓ !

କହ । ଓ ଆମା ! ଯୁଦ୍ଧିଶ !

ଅହରା । ଓ ଦିକେ ଚାଞ୍ଚି, ଆର ଏକଥାରୀ ବାଢ଼ି
ଦେଲାଇ ।

କହ । ଏହି ଦେ ଏବାର ଦେଖାଇ । ଏମ ତ ଦୁଇମେ
କାମ ସାହାର କ'ରେ ଦେବି, ଶାଶ୍ଵାର ବାଢ଼ି କେବଳ
ନା ଉଠକେ ଥାଏ ।

ଅହରା । ହା ଗା, ଓ କି ଯମ ଦେବି !

କହ । ଯୁମ—ଆରାର କି ? ଶାଶ୍ଵାର ଏକ-
ବାରେ ଏକଥାରୀ ବାଢ଼ି ତୋଢ଼ି କାମରେ
ଦେଲେ ଗେହେ । ନିଲେ ମନ୍ଦୋବେଳୀର ଦେଖାନେ ହୀକ,
ମକଳିବେଳୀର ଦେଖାନେ ବାଢ଼ି !

ଅହରା । ଓରେ, ସଡକେ ଦିଲେ ଏକଥାର ଭାଲ
କ'ରେ ଥର ନାହିଁ ।

କହ । ଧରନ ଆର ନେହ କି, ଶାଶ୍ଵାର ଚୋଥିଇ ଯେ
ଧର ବିଜେ । ଯେତେ ବେ ଭରନ ହଜେ ନା । ଗେଲେ
ଆରଙ୍କ କି ଦେବି ! ଅହରା ! ଏକ ରାତ୍ରେ ଅଟ୍ଟାଳିକା
ଭୋଲୀ କ'ରେ, ଏହନ ଧନୀ କେ ? ଆମୟ ଜୟନେ କାଳ
ଓଇଥାନେ ଥାଇଲେ ପେଶମ ବିବିକେ ଆମାଦା କ'ରେ
ଏଗେଛି । ଶାଶ୍ଵାର ଯୁଦ୍ଧିଶ୍ରାଵ ଓଇଥାନ ଥେବେଇ କିମ୍ବି
ଦେବେ ଚୁପିଥାନା ନିହେ ଗେହେ ! ଆର ଦେଖାନେ ଓ କି ?

ଅହରା । ତ ହି ତ ଗା ! ଏ କି ହ'ଲ ? ଓ ବାଢ଼ି
ଆର ଏକ ଦିନ ଚୋଥେ ଉପର ଥାକିଲେ ଯେ ଚୋଖ
ଛାଡ଼ି ଯୁମେ ଥାବେ ।

କହନ୍ତୀ । ଏକ ଦିନ ! ଆର ଏକ ଦିନ ! ଥାକିଲେ ଯୁମ
ଦେଟେ ଚୋଥିବ ହରେ ଥାବେ ।

ଅହରା । ଓ ଗୋ, ଏବନି ବେ ଯୁମ ବେଳ କରେ
ଗୋ—ମହାନ ନାହିଁ ଘୋ—ମହାନ ନାହିଁ । ଓ ଗୋ, ଓ
କି ଗୋ ?

(ପାଇଲେ ଗଢ଼ାଇତେ ଧକ୍କାଇଲେ ପ୍ରବେଶ)
ଧକ୍କାଇତେ ଗଢ଼ାଇତେ ଚାଲନ୍ତରୁଥାର ମନ ଓ କି ଆମେ
ଗୋ ?

କହ । କେ ହୁଏ ?

ବକା । ହୁ !

ଅହରା । କେ ଓ—ବୋକା ?

ବକା । ହୁ !

ଅହ । ବୋକା !

ବକା । ଆର କବା କଇଲେ ପାହି ନା ।

କହ । ବାଗ୍ରାମ କି ରେ ?

ବକା । ବୋନାଇ ମାହେବ, ଆମାର ବୀଚାଓ ।

ଅହରା । କି ହରେହ ରେ—ଅଦମ କ'ରେ ଗଢ଼ା
ଚିହ୍ନ କେମ ?

ବକା । ଆମାର କେଲେ ଦିଲେହେ ।

ଅହରା । କେ କେଲେ ଦିଲେ ରେ ?

ବକା । ବିଚାରେ

ଅହା ! ଖିଚୁଣୀ ! ଖିଚୁଣୀ ଦେଲେ ନିମେ କି ?
ବକା ! - ହା ବିଦିଷି—ମୋଗଲାଇ ଖିଚୁଣୀ !
ଥାକା ଦେରେ ଦେଲେ ନିମେହେ !

କର । ଏବନ ହାତ-ପା-ଶାଳ ଖିଚୁଣୀ କୋଥାର
ପେଲା ?

ବକା । ଓହେ ଶୂନ୍ୟରେ ଦାଢ଼ିଲେ । ଶାଳର ଖିଚୁଣୀ
ଛୁଲୋ ହରେ ଗଲା ବିରେ ଲାଗଲୋ, ଆର ଦେଇ ପେଟେ
ଚାଲିଲୋ, ଅବଳି ଅବଳ ପାରିବା ହ'ଲ । ଦୀର୍ଘତ ଦିଲେ
ପାରାଣ କାହାକେ ପାରିବି ନା, ହସି ଦେଇ ପାଞ୍ଚ
ବାରି ।

କର । ଓହେ ଦାଢ଼ିଲେ ଖିଚେଇଲି ?

ବକା । ଆମାର ଧ'ରେ ନିମେ ପେଲା ।

କର । କେ ଦିଲେ ପେଲା ?

ବକା । ବାବାରାଓ ଦିଲେ ପେଲା—ବିଦିଷାଓ ଦିଲେ
ପେଲା ।

ଉଭୟେ । ତାର ପର ?

ବକା । ତାର ପର ଯଥକଲେର ଶାଳରେ ଦିଲେ
ଶୂନ୍ୟରେ ମୋନାର ଥାଲେ ଏକଥାଳ ଖିଚୁଣୀ—

ଉଭୟେ । ତାର ପର ?

ବକା । ତାର ପର ଆର ବଡ଼ ଏକଟା ଥବେ ନେଇ ।
ମେ ମୋଗଲାଇ ଖିଚୁଣୀ,—ଶୂନ୍ୟ ଦେବନ ତୋକେ ଆର
ଚୋଖ ବୁଲେ ଆମେ । ଏକ ଗରାସ କ'ରେ ଥାଇ, ଆର
ଦିଲି ମିଟେ କ'ରେ ଚାଇ—ଦେଖି ଖିଚୁଣୀ ଆର କରିବା
ଥେବେ ଆରଙ୍ଗ ବସନ୍ତ ଏକ ତାଲାର, ଶେବ କରନ୍ତୁ
ତିବ ତାଲାର ।

କର । ମେ କି ବେ ?

ବକା । ଏକ ଗରାସ କ'ରେ ଥାଇ, ଆର ଏକ
ଜାତ କ'ରେ ଉପରେ ଉଠିଲି ।

କର । ଓରେ ଥାଲା, ବିଲି କି ବେ ?

ବକା । ଧରକୋ ନା ବୋଲାଇ ନାହେବ । ଟୈଟୁମ୍
ରେ ଆହେ—ଧରକାନୀର ଚାଟେଇ ଶେଟ ଫେଟେ ଥାବେ ।

କର । ମୁଁ ହତକାଗୀ ପେଟୁକ ।

ବକା । ହମ—ହେଟେ—ଏହି କାଟେ ।

ଅହା । ଆମେ କଥା କବ ନା, ଧରକାଗ କେମି
ହୋଇପାଇବେ ମେରେ କେମିବେ ?—(ଅହୁଙ୍କ ବରେ)
ବି ପର ?

ବକା । ତାର ପର ଏହି ଗଡ଼ାଗଡ଼ି ।

କର । ଥାଓଲାଲେ କେ ?

ବକା । ବାବାରାଓ ଥାଓଲାଲେ—ବିଦିଷାଓ
ଥାଲେ ।

କର । ମୁଁ ତୋର ଥାବା—ବିଦିଷ କିଥାର ଆମେ ।

ବକା । ତୁମି ମେବ କରେବ, ଧରକେ ଆମାର ପେଟ
କ ମୋଗଲାଇ ଖିଚୁଣୀ ବାବ କ'ରେ ନେବେ । ଆମି

ମେ ଆଟିଲେ ଥିଲେ ଯାଏ, କାହି କାହି, କାହି
ଖିଚୁଣୀ ହୁଏ ଦେଖେ ଥାର କରିବ ନା । ରିତି, ତୁମି
ଆମାର ପରିବର୍ତ୍ତ ହାତ କାହି କାହି ଦିଲେ
ପାଞ୍ଚ ଥାବି ।

ଅହା । କାହା ଥାବି, ଆବରେ ପାରାଲି ନି ?

ବକା । କି କ'ରେ ଆବରେ—ଏକ ପାରାଲ ଶୂନ୍ୟ
ଦିଲେଇ ଚୋଖ ମୁହିଲୁମ୍ । ସଥି ଆମ କ'ରେ ଚୋଖ
ଚାଇଲୁମ, କରି ଆମି ହାତାହ । ଦେବେ ଦେଖି, ହୃଦୟ
ଦେବାରୀ ପେଟ କ'ରେ ।

କର । ନା, ଏ ଶାଳର କଥାର କିନ୍ତୁ ବୋଲା ଦେଲେ
ନା । ଅହା । ଆମି ନିମେ ସବର ନିମେ ଚନ୍ଦ୍ରମ୍ ।

ଅହା । ମେ ଚଲ—ସବେ ଚଲ ।

ବକା । ତେବେ ଥାଓ ଦିଲି, ମୈବେ ଥାକା ହ'କେ
ପାରିବ ନା ।

ଅହା । ଚଲ ଏକଟା ହରଦିଣୀ ଥାଇବେ ନିରେ ଥେ ।

ବକା । ଶାଳର ଭେତର ଗୋଲା-ବଳ ଚୋକବାର
ଆମଗା ନେଇ, ତୁମି ଥେବେ କି ମୁହସରରେ ହଜମ କର,
ମେହି ମୁହସରରେ ନିଧିବେ ଦାଓ ।

ଅହା । ମେ ଚଲ—

ବକା । ଆମେ ଆମେ—

[ଅହାନ]

ବିତ୍ତିର ଦୃଶ୍ୟ ।

ଅଟୋଗିକା-ସଂଗେ ଉତ୍ତାନ ।

ଦୀର୍ଘମ ।

(ଶିତ)

ଶହେରୀ ଶାଗନୀ କ'ରେ ନେ କଲ କ'ରେ ନେ କଲ ।

ପିହାରେ ମକା ହେ ଆହେ ବ'ଳେ,

ଚ'ଲେ ଚଲ ଚ'ଲେ ଚଲ ।

ଆମାର ବଳନୀ ଏକ ବ'ଳେ, କଲର ପରଶେ, ତୁଲିଛେ ମେ ;

ଆଧି କଲେ ପରିହାଲେ ତିତେ ଅବିଲ ଧାରାଳ ।

ଦୂରେ ଆମି ବେଳି କାହି କଲି,

ପାଥୀ କରେ କଲକଳ ।

ତୁମେ ହେବ, ମେହାର ନାହେବ ବ'ଳେ ବିଜେ
ହେଲ ମେ, ଏକ କଳ କରାଗ ଆମ ଆମାରେ ଥାବି
ଆମେବେ । ତାକେ ହେଲ କୋନକ କରି ଥାକିବ
କରତେ ଜାଗି ନା ହା ।

ତୁମେ ହେବ, ଆମିବେ ।

ତୁମେ ହେବ, କାହି କୋନକ ତିକ ବେଇ, ହାତ

ଏଥରେ ଆମିତେ ପାରେ, ଏହି କଷାଯାତେ ଆମିତେ ପାରେ ।

୧୨ ବିଂଶ । ହରା ତାଙ୍କ ଆମିତେ ପାରେ ।

୧୩ ବିଂଶ । ଆମିବେ ନିକାହି । ଦେଇବାନ ମାହେର ସମେତରେ, ମେ ମା ଏବେ ହାତକେ ପାରିବେ ନା ।

୧୪ ବିଂଶ । ଏ ବାଜାହିତେ ଏଥର କେତେ ବୁଝିବେ । ଲୋକ ବାଜାହିତ କରିବେ । ଉଦ୍‌ଦେଶ ଏବେ ତାଙ୍କେ ଚିନିବ କେମନ କ'ରେ ।

୧୫ ବିଂଶ । ତାହି ତ ତାହି, ଚିନିବ କେମନ କ'ରେ ?

୧୬ ବିଂଶ । ଉଦ୍‌ଦେଶ ଚେଳା ବାବେ ପୋରାକେ । ଆମିବେର ତେବେ ବେ ବୈଶି ମାହେର ପୋରାକ ପ'ରେ ଆମିବେ, ତାଙ୍କେହି ବୁଝିବ ହାବେ ।

୧୭ ବିଂଶ । ଦେଲ ତାହି, ଏକଟୁ ତାର ପିତୋଶେ ପାଇଛିବେ ଦାକ୍ତା ହାହ ।

(କରଜ୍ଞାର ଶ୍ରବେଶ)

(ବୀରୀଗନେର ବିଂଶ)

ତୁ ଆଶୀର୍ବାଦ, ଆଶୀର୍ବାଦ

ମଜନି ଶୁଣ ଚେହେ କି ଧୀର ଧାର ।

ମନେ କରି ଆମେ କେ ହୁଅ,

ତାହେ ତାହେ ଯା ନିହେ ସେଇ ହୁଅ ହୁଅରେ

ମନେର ମନନ ହୃଦୟ-ରତନ ବୀଧିନ ବିତେ ଚାହ ।

ଅମେଦା ପିତାର ବଡ଼ ହିଲିହାର,

ନନ୍ଦ ମୂରେ ମେଥେ ମେ ମୋ ନହ ତ ମେଥେ ତାହ,

କୁଣ୍ଠନ କୁଣ୍ଠ ମଧୁ ଉଦ୍‌ଦେଶେ ପୋରାକ ।

ଖୀରାର ତ'ରେ ପିହେ ମେ ଲୋ,

କେନ ପ୍ରାଣ ହାବେ ମୋ ପିତାରାର ।

କହ । ଡେ । ଗାନ୍ଧା ଗାନ୍ଧା ବୁଦ୍‌ବୁଦ୍ଧିତ ଦୀନୀ । ହାଲି
କି ? କେ ଏଗ ? କୋଣା ଥେବେ ଏଗ ? ଏକ ବାଜାତ
ବାଜା ସାହିତେ ପିହେ କେମନ କ'ରେ ଏଗ ? କି ?
ଆମ ଗେଲ—ଆମ ଗେଲ—ବାପାରାଟା ନା ବୁଝନେ
ପାରିଲେ ଆମ ଗେଲ । ବାଦ କୋନ ଆମର ଧୀର ।

ହା, ତା ହାଲେ କନ୍ତୁ ରାଇଲ, କିନ୍ତୁ କି ପିଶବନ
ବିବିଦ ହବ, ତା ହାଲେ ଏକବୀରେ ଗେଲ ।

୧୮ ବିଂଶ । ଶୁଇବେ ତାହି, କେ ଏକ ମନ ଆମିଛେ ।

୧୯ ବିଂଶ । ହା ତାହି, ଏହି କି ଦେଇ ଉଦ୍‌ଦେଶ ।

୨୦ ବିଂଶ । ଶୁଇ ! ଆମେ ଆମା, ଓ କେମନ କହେ
ହୁବେ ? ଏହି ତ ଭେଦ ହାର ମନନ ପୋରାକ ।

୨୧ ବିଂଶ । ତା ହାଲେ ବୋଲି ହା, ଓ କୋନ ବାହି
ଶୀର ବାହିନୀ ନିତେ ଏମେହେ ।

କହ । ତାହେ ଦୀନୀ ।

୨୨ ବିଂଶ । ନା କେ, ଏ ବେଟୀ ତେଜୁରାଓ ନହ ।

୨୩ ବିଂଶ । ଏ ମହେ ଜୀବେ ମା । ଏ ବେଟୀ ମିଳିବ କାହିଁ
ବାହି ।

୨୪ ବିଂଶ । ଏହି ପୋରାକ ଆମିବେର ଚେବେ
ଧୀରାପ । ଏ ବୋଲି ହା କୋନ ଦୁଃଖର ବାହି ।

କହ । ଦୀନୀ ବାଲେ ଏକେବେ ମାତ୍ର ପେନ୍ଦୁ ନା ।

ତା ହାଲେ ଏ ବେଟୀରେ ବେଶ୍ୟ ନା କି ? ଏକ ଏକଟୀର
ପାରେ ମାଥେ ଟୋକାର ପୋରାକ । ଅର୍ଥ ମବାହି ଶାନ୍ତ
ହାତେ ପାଇଛିବେ ଆହେ । ତା ହାଲେ ଏବେର କି ବାଲେ
ତାହି ? ନା, ବାବାରେ ବା ଧାର୍କ, ଲୀନ ହଜାର ହଜାର ନା ।

ନୀତି ହାଲେହି ଠକତେ ହବେ । ହାତେ ବାଜା, ସଥନ, ତଥାର
ନିକାହି ଦୀନୀ । କିନ୍ତୁ ଏହା ବାର ଦୀନୀ, ମେ ବାଲିବ
ନା ଆମି କହ ବଢ଼ ଲୋକ ।—ଏହି ନା ନିଲେ କିଛି-
ତେବେ ପ୍ରାଣ ବାତାହେ ନା ।—ଏହି ଦୀନୀ !

୨୫ ବିଂଶ । କି କେ ବାଦା !

କହ । (ମେଲାମ କରିବା) ହାତ ହା—ଆମି
ଚିନିତେ ପାରି ନି । ଚିନିତେ ପାରି ନି ।

୨୬ ବିଂଶ । (ମେଲାମ କରିବା) ଆମିହାଓ ଚିନିତେ
ପାରି ନି, ଆମିହାଓ ଚିନିତେ ପାରି ନି ।

୨୭ ବିଂଶ । ମିଳା ମାହେରେ କୋଣ ଥେବେ ଆମା
ହଜା ?

୨୮ ବିଂଶ । ମିଳା ମାହେରେ ଚୋଲ ହୁଟୋ ମିଳିବ
ମିଳିବ କହାହେ କେନ ?

୨୯ ବିଂଶ । ମିଳେମଟା କୋଲ କୋଲ କହାହେ
କେନ ?

୩୦ ବିଂଶ । ତାହି ତ । ତା କି ଦେବି ନି । ଓରେ ମକଳେ
ମିଳିବ ମିଳାକେ ବାତାଳ କର । ମିଳାକେ ମେଥେ ମନେ
ହଜା, ବାରେ ମିଳାର ବଡ଼ ତଥାରି ହରେହେ । କୋନ
କାହା ହଜାଇବ ମିଳାକେ ହରୁନ ବାଟିବାହେ ।

୩୧ ବିଂଶ । ଟିକ ତାହି ହରେହେ । ଏ କି ଆମି
ଦେବ ମନିବ ହେ, ଖାଟୁନିର ନାହାଟି ନେଇ—କାର କର
ଆମ ନାହିଁ କର, ହରୁନ କରିବ କର ।

କହ । ତାହି ତ—ବଢ଼ିଏ ଠାକେ ଗେଲୁ ତ ।—
ଏହି ଦୀନୀ ।

୩୨ ବିଂଶ । କି କେ ବାଦା !

କହ । କି ବଲି ନାହିଁ ବେଟି ।

୩୩ ବିଂଶ । ଆ—ତାଗ କେନ ତାହି ବାଦା !—
ବୁଝେ ଦୀନୀର ମହେ କି ବାରେ ଅପକା କରେହେ ?

୩୪ ବିଂଶ । ଓ ମା, ତା ବୁଝିବ ପାରି ନି ! ଆହା !
ତା ହାଲେ ଏଥ ତାହି ବୁଝେ ବାଦା ।

୩୫ ବିଂଶ । ଆବ ତୁମି ମେ ବେଟୀର କାହେ ଘେରୋ
ମା ।

୩୬ ବିଂଶ । ଆମର ତୋରିକେ ଆମର କରବ—

କଥା ହଁ ! କାହେ ବିଲେ, ଦାଢ଼େ ବେ କ'ଣାହି
କାଠାଚୁଲ ଆହେ, କୁଳେ ଦେବ ।

କଥା ! ପାକା ଟୁକ୍ଟୁକେ ବୁଝି ଦୀର୍ଘ ଶାଖି
ଦେବ ।

କଥା ! ତରେ ବେ ଦେଖିବେ, ଆମିର ଆସି ବେ ?

(ଦେଖାର ପରିବେଳେ)

ଦେଲା ! କି, କି, କାମାର କି ! ସକାଳଦେଲାର
ବାଗୀନେ କିମେର ହାତାହ !

କଥା ! ଏହି ବିବି ଶାହେ, କୋଖା ସେଇଁ
ଏକଟେ ବୁଢ଼ା ବାଜା ସକାଳେ ବାଗୀନେ ଏମେ ଆମାଦେର
ମଧେ କଥାଡ଼ା କରାଛେ ।

ଦେଲା ! ଯା ବା, ତ'ଳେ ଯା—ବୁଢ଼ୋମାଛନ୍ତ, ଓର
ଭଗନ କି ବାଗ କରାତେ ଆହେ ?

କଥା ! ତାହି ତ ! ବୁଢ଼ୋମାଛନ୍ତ-ବୁଢ଼ୋମାଛନ୍ତ
—ନାନା ହୃଦେ ସେବି ହରେଛେ । ବେ, ତ'ଳେ ଆସି
ତା ହେଲେ ଆସି ଯିବା ।

[ଦୀର୍ଘବେଳେ ପ୍ରଥମାନ ।]

ଦେଲା ! ଆମନି କୋଖା ସେଇଁ ଆମାଦେର
ମିହାଶାହେବ ?

କଥା ! ଏହି ନିକଟ ସେଇଁ ଆସାହି ।

ଦେଲା ! କାହେ କୁଳାହନେ ?

କଥା ! ମେ କଥା ପରେ ବଳାଇ, ଆମନି ଏ
ଫୌର କେ ?

ଦେଲା ! ଭାଙ୍ଗା ଏ, ଆମିଷ ମେ ।

କଥା ! ଆରେ ଦୂର ଛାଇ—ଏ ଦେଖିବେ ତାରୀ
ହାତେ ଲାଗନ ବେ ବେ ।

ଦେଲା ! ଆସି ପେଶମନ ବିଦିବ ଦୀର୍ଘ ।

କଥା ! ଝାଣା ! ଓ ଆମା ! ପେଶମନ ! ଏହି
ବୀର ପେଶମନେଇ ! ଓ ଆମା !

ଦେଲା ! ମିହାଶାହେବ କି ହରାଇନେର ମଧେ
ଥା କରାତେ ଆମେହେନ ?

କଥା ! (ସମ୍ପତ୍ତ) କି କ'ରେ କି ହଳ, ନା
ମତେ ପାରିଲେ ବେ ଆସି ଗେ ! ତାହି ତ, ଗୀର
କ'ରେ କାଳ ସେ ଆସି କାର ଅଗମାନ କରାଇଛି ।

କଥା ! ହେଲେ ବରି ଏ କଥା ଶାହେର ମୂର୍ଖ ଶୋମେ—ଓ
ଥା କି କରନ୍ତୁ ! ଏକ ବାରେ ତିନବଳ ବାଡ଼ୀ—
ଦୁଇ ଦୀର୍ଘ କୌଣ୍ଡି—କି ବୁଦ୍ଧୁମ, କି ବୁଦ୍ଧୁମ !

ଦେଲା ! ଦୀର୍ଘବେ ଦୀର୍ଘବେ କି ତାବହେନ
! ନାହେବ ? ବାଡ଼ୀର ଭିତରେ ଆମତେ ତାନ
ନା !

କଥା ! ଏହ କାହ ସେଇଁ କୌଣ୍ଡଲେ କଥା ବାର
କହେ—ତୁମି ଦୀର୍ଘ ?

ଦେଲା ! ତୁ ହକ୍କ, ଆମି ଦୀର୍ଘ ।

କଥା ! ତୋମାର ତେହାରାଧିନୀ ତୋ ଦୂର ଆଶ !

ଦେଲା ! ହ'ତେ ପାରେ । ଏକଟେ ତେହାରା ବିରେ
ଦୁନିଆର ଆମା, ତା କାନ୍ଦାଇ ହୋଇ ଆମ ଆମିର ହୋଇ ।

କଥା ! ଏହି ତେହାରା ତୁମି ଦୀର୍ଘ । ହାର ହାର
ହାର !

ଦେଲା ! ହାର ହାର କ'ରେ କି କରିବେନ ବିଶ ।
ନବ ମନୀବେର ଦେଲା ! ପେଶମନ ବିଦି ପରଶ ଆମୀ-
ବାଣୀ ହିଲେନ, କାଳ କକିରଣ ହରେହିଲେନ, ଆମ
ଆମାର ବେ ଆମୀର, ମେହି ଆମୀର ।

କଥା ! କକିରଣ ସେଇଁ ପେଶମନ ଏକ ହାତେ
ଆମୀରି ହାତେ ଆମୀରି ହାତେ ! ଓ ଆମା ! ଏବେ କି ହେତୁକାର
କଥା ଶୋଭାତେ ଶାଗଲେନ ? ଟିକ ସମେହ—ତୋମାର
ବେ ବରମ ତେହାରା, କୁଳର ହେ ବରମ ବିଶି ହିଟି କଥା,
ତାହେ ତୁମି ଦେଶୟ ହରେ ଦେଶେ ଆସି ଦେଖାଇ ପାଇଛି ।
ଆମା, ବଳ ଦେବି, ଏ ବାଣୀବାନ ହ'ଲ କେବଳ
କ'ରେ ?

ଦେଲା ! ଏହି ହୈ-କାଠ, ଚାନ୍ଦ-ଚାନ୍ଦକି ଶାଳ ମନ୍ଦିର
ନବ ଏକତ୍ର ହ'ଲ, ତାର ପର ବିଶ୍ଵା ଏଲୋ, କରିବି
ଟୁକ୍ଳାଲେ ଆର ହରେ ଦେଲ ।

କଥା ! ଆରେ ନା ରେ ତାହି, ନା—ଏକ ରାଜିବ
ଦେଶରେ କେବଳ କ'ରେ ହ'ଲ, ତାହି ବିଜାନୀ କରାଇ ।

ଦେଲା ! ତା କୋମାକେ ବଲୁତେ ବାବ କେନ ?

କଥା ! ବଳେ ବକ୍ତିନ୍ଦ୍ର ଦେବ, ଆମେ ବଳ ।

କଥା ! ଦୀର୍ଘ ଆହିଲ, ବେଗମ କ'ରେ ଦେବ ।

ଦେଲା ! ନରାବ କହି ।

କଥା ! ଏହି ବେ ଶୁଭମ୍ବ ।

ଦେଲା ! ମେ କି, ଆମନି ନରାବ ?

କଥା ! ଆମି ଶୁଭୀ ଦୀର୍ଘ, ଆମାକେ କି ଏତ
ଲୋକ ଦେଖାଇ ହେ ! ଆର ଏକଟେ ଦୂରେ ହେ ନବ
ବ'ଳେ କେଲେହିଲୁମ !

କଥା ! କଥ କି ବିଶି, ବଲାତେ ଭର କରାଇ କେମ ?
ତୁମି କି ମନେ କରାଇ, ଆସି ତୋମାକେ ମିଛେ କଥା
କରାଇ । ତୋମାର ବରତନ ବେଗମେର ଆମାର ବିଶେବ
ଦୁରକାର ପକ୍ଷେରେ । ତୋମାର ବରେ ଦେଖା ନା ହ'ଲେ
ଆଜଇ ଏକଟେ କିମେ କେଲାନ୍ତର । ବ'ଳେ କେମ—
ବ'ଳେ କେମ ।

ଦେଲା ! ମେଧନ, ମନିବେର କଥା ଆଗମାକେ
ବଳାଗେ ବଥନ ଆଗମାର ଦେବ ଧାର, ତଥମ ଆଗମିଇ
ବା ଆମାକେ ବିର୍ବାସ କରିବେନ କେନ ?

અનુભૂતિ

বীণামুখ পত্রিকা

સુરક્ષા એ પૂરો

ଦୁଇଟି ଉପାଳ ତରବନହାଲୁଙ୍କ ତଳ-ବରତେ ଏହି
ଆଶିଷ୍ଟ ଧୀପ—ଦେହରେ, ମେଥେ ଆଖିରେ ଦେ ଭୋତ
ହଜି । କିନ୍ତୁ ଦେହରେ ! ମିଶାଳ, ମିଶାଳ, ଅବା-
ଜାତ କୁରୁମୁନ୍ଦର ପଦିକ୍ଷେ ଶୈରେବନାହା ଆଖିରବନାଖିନି ।
ତୁମି କି ପ୍ରାଣେ ମୁଦେର ହାତି ଅଚକନ ଦେବେତେ, ଆଖି
ଦେ କିମ୍ବାହି ଦେବେତେ ପାଠାଇନା ।

ଦେହୋ । କୌଦମନଥର ଲାଈ ଅଛେଇ ।
ଆମି ସେବାମେ ଅଛେଇ, ମଧ୍ୟାର ମେଥାନ ଥେବେ
କଣ ଦୂର—ଯଥେ ମଦତାଳେଶ୍ଵର ଦୁରେ କୋଣାହାନୀ
ତରବାଳା । ମଧ୍ୟାରେ ଛାଇଯା ଛବି ଆମର ତଙ୍କେ
କ୍ରମେ କ୍ରମେ ଜୀବ ହରେ ଗେଲେ । ଆମି ଏଥିନ କଣ ଦୂର—
ମଧ୍ୟାରେ ହେଁ-ମଦତାଳ ଆମା ହଟେ ଏଥିନ କଣ ଦୂର !
ପିତା-ମାତା କାହିଁ ବାକୁଳ ଅଧି ଆମ ଆମର ଘୃତରେ
ବାଲି କୁମକେ ପାଇଁ ମା । ତବନ ଚିଛେ ହୃତ କ'ରେ
ପ୍ରକୃତିର କାହୁଁ କେବ ଜାଇବ ହୁ ଖୋଜିବ ।
ଆମର ହୃ—ଶୀତିର ପଞ୍ଚମେ ଆମାକେ ଲିଙ୍ଗେ କରା ।

ଶୁଣା । ତାହିଁ କି—କି କରୁଥିଲେ ଯେହେବା ? ପୂର୍ବକଥା ମେ କରୁଥିଲା ଆମାର ସ୍ଵପ୍ନ ବଳେ ଦୋଷ ହେବେ । ସମ୍ପ୍ରେର ମର୍ଯ୍ୟାଦା ବଜା କରନ୍ତେ, ଆମାର କୁରୋଟି ଲକ୍ଷ୍ୟ ତୋମଙ୍କେ ଅହଞ୍ଚେ ଗଢ଼ିଆ ଗଲାବେ ଲିଙ୍କେନ୍ତି କରନ୍ତୁ ।

ମେହେରୀ । କଥାଗ୍ରହନ ନା ପାଇଁ, ବିଶ୍ୱାସ କଥାଗ୍ରହନ ନା, ଆମାଙ୍କେ ନିଷେଖ କରନ ।

ଶୁଣାମ । କି ଅନ୍ତର ଗଭୀରତୀମ୍ବ ଗଲାର—ଶାର୍କେ
ତାର ଅନ୍ତର ଅବଳାଶି—କି ଅଗରାଥେ ତୋହାକେ
ଆସି ତାର ତିଥିରେ ନିଷେଖ କରିବ ।

বেছেৰো। শোভাই এক্ষ! বিচলিত হুন
মা। আমি নং কি উদ্দেশ্যে আমাকে বিসর্জন
হিছ—আমাদুর অভিলাপ পর্যবৃত্ত কৰি নি। পথের
সূচিত। অতি অসমাজ স্থবৰে মধ্যে আমাৰ
হৈনেৰ সকল দৃঢ় দুৰ হৈন গেছে। সকলে সকলে
আসতে কোমাৰ সন্ধু সৌৱেতাৰ আমি দৃঢ়
হৈয়েছি। দৃঢ়েছি, সাবা পথ দুনি কল্পনৈর অজ্ঞা-
চারেৰ সকল দৃঢ় কৰতে কৰতে এলোছি। সখো
মধ্যে মধন প্ৰিয়ননে আমাৰ পানে চেৱেছ, আহি
তাকে কোমাৰ সভীৰ প্ৰেমেৰ কৰ্ত ঘৃতু ভাবা পাত্ৰ
কৰেছি। আমি প্ৰেমেৰ প্ৰিয়াৰী সত্য—কিন্তু

ପେହିର ଅନୁଷ୍ଠାନିକ ତୋରାହ ଅନ୍ତକାଳେର ମଧ୍ୟ
ମିଟେ ଥେବେ ।

ମୁହାର । କ୍ଷେତ୍ରର ଲୋକଙ୍କ ବିଶ୍ୱାସର ପ୍ରାଣ
କରିଲୁଛ, ଅଥ୍ୱା କୋଣାକେ କ୍ଷେତ୍ର ଖୁଲେ ଦେଖାଇଲେ ପାଇଁ
ଲୁଗନ୍ତିଲା । ଲିଖାତେ ଅଧିକ ମିଳିବା ହେବାଛି, କିନ୍ତୁ
କେବଳ ଦେଖାଇଲେ, ସ୍ଵର୍ଗ ପରିଦୟ ନା । ଏ ବେଳେ
ବସୁଧା ଦେବତା ।

ମେହେବୁ ! କିନ୍ତୁ ଆମୋରଙ୍ଗ ମେହେବୁ—ମେହେବୁ,
ପ୍ରେସର ଥାଏଇ, ଆମାକେ ମିଶାପ କ'ର ନା—ତେବେବୁ
ଅପୂର୍ଣ୍ଣ ମହୁବୀ ମେବେ ଆମି ମୁଦ୍ରା କରେଛି । ମେ ଯଥ-
ପାଇଁ ବିଳଜନ ହିଲେ ନା । ଆମାକେ ମିଶାପ କରକେ
ଏବେଳେ—ମିଳଗ କର । ଏହୁ । ଫୁଲିବାର ଉପର
ନୟକ ଅତିବାନ ଆମି ବିଳଜନ ହିଲୁଛି, ଆମି
ଆମନେ ଆସିବାର୍ଥ କରାନ୍ତି ।

ମୁଖୀ । ତଥେ ଏହି କୁରୋଧେବରି—ଘରୀର ସହିତା-
ବଳ ଏକ ମୁହଁରେଟିର ଅନ୍ତରେ ତୋମାକେ ସମତା ଦେଖିଲେ
ନା । ହେ ଶରୀରି ! ସବି କୋଷାର ଅନ୍ତରେ ସମତା
ଲୁକାନ ଥାକେ—ତା ହାତେ ଆମାର କୁରୋଧେବରଙ୍କେ
ପୋରେ ଥାନ ଥାଇ । ଆମେ ମେହରାକେ ତୋମାର
ସମତାର ଆବଶ୍ୟକ କିମ୍ବା ଦା ।

ମେହେଁ ! ଶକ୍ତିରେ ଆଶ୍ରମ ବାହି-
ବିଦ୍ୟାରେ କେ ଯେବେ ଆଶ୍ରମକେ କୋଣେ କରନ୍ତେ ଚାଲୁ
—ହେ ଦୈତ୍ୟ ! ଆଶ୍ରମ ସହେ ମଧ୍ୟେ ଆଶ୍ରମ ଅନୁରୂପ
ଅନ୍ତର, ମଧ୍ୟ ଅଶ୍ରମ କୁଣ୍ଡଳ ଯତ୍ନ କରନ୍ତୁ ତତ୍ତ୍ଵ ।

मूर्ख। शिक्षा केहोडा, शिक्षा—शिक्षणसे वही आवार जुँ अपेक्षा करती होन चाहेक, तो हँले मूर्खें जुँ नीडाह। शिडा! शिडा! कोयार छावास्ति यही सत्ता हर, आवार कर्त्ता प्रतिक्षिप्त कोयार करन वाली यही सत्ता हर, तो हँले यूनि एही मूर्खें हूक। मृत्तारं आवार कार्य-लेन होयेह। तब शिक्षा केहोडा, शिक्षा—शिक्षण कोयार काहे खिले शालेन सक्त आवार अदानि करिः। (पक्षनामोऽस्मिन्)

(ପଞ୍ଚାଇ ହଇଲେ କକ୍ଷିରେ ପ୍ରବେଶ
ଓ ଦୁର୍ଗାଦେଵ ହଞ୍ଚ ଧୀରମ)

କବିରୁ କହ କି ଆଶାରୀ ମୁଦ୍ରକ, ଆଶା-
ହତୀ କର କେନ୍ ? ପିତାକେ ମୁଢ଼ କରସା, ତାଙ୍କେ
କାହିଁ ଲାଭ ? ପିତା ମୁଦ୍ରରେ ବକ୍ଷି ହେବ ଶୁଭମଧ୍ୟ
ଆବଶ୍ୟକ—ତୋମାର ଆଶାରୀ ଜାଗେ ତାଙ୍କ ମୁଦ୍ରି
କୌଣସି ଭାବେ । ଥରେ ଯାଏ—ପରିମଳେ ଐବରୀ-
କୌଣସି ହୋଇବ ଯେତୁ ପିତାଙ୍କ କରିବ ନାହିଁ ।

ମୂରା ! ମୋହାଇ ଥାଏ ! ସାଧ ଦିଲ ନା ।
କବିର । କୋଥାର ବାବେ ? ଏ କୋହିର ପ୍ରବେଶ-
ହାନ ନାୟ, ତାଙ୍ଗିର ହାନ । ଏହି ମେଥ, ଚକେର ନିମ୍ବେ
ଏହି ମୃତ କି ଗଜୀର ଅକ୍ଷକାରେ ଅଭିଷିଳ୍ପ—ହଳ—ଏଥ,
ହାତ ଧର—ନୈଲେ ପଥ ଡିବାତେ ପାରବେ ନା—ଏ ହାନ
ଥେବେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହାତେ ପାରବେ ନା ।

ମୂରା ! ହା ଦେଖିବ ! କି କରିଲେ !

ଚତୁର୍ଥ ଦୃଷ୍ଟି

ମନ୍ଦରୂପ ।

ବେଳା ଓ କରଜ୍ଞା ।

କହ । ଏହି କାହେ କାହେ କ'ରେ କ'ରେ ହେ ଏକ
ମଧ୍ୟ ଏବେ କେମଳେ ! ମହା ଛାତିଯେ, ଲୋକାଜିର
ପାଇଁଥେ, ବ୍ୟକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତ ଭାବୀ ଦିଇବେ ଏ କୋଥାର ଆମାକେ
ମେ କେମଳେ ବିବି ।

ବେଳା । କେବେ, କୁମି କି ଏମନିଇ କଢି ଥୋକା
(ଏଥିରେ ପଥ ଦିଲେ) ଏ ଉଠିବେ ସେ ମାଧ୍ୟାର ଚାନ୍ଦି
ପିଲିର ବିତେ ମାଗଲ ।

ବେଳା । ଶୁଭିରୀର ମାଲିକ ହ'ତେ ଚାନ୍ଦି, ଏକଟେ ଓ
ଏ ମଧ୍ୟ କରିବେ ପାରବେ ନା ।

କହ । ମାଲିକ କି ହ'ତେ ପାର ?

ବେଳା । କୁମି ମାଲିକ ହ'ଲେ ଆଖିତ ତ ମାଲି-
ନୀ ହବ । ମେଇ ଜେହେଇ ତ ଏତ କଟ କ'ରେ ଏତମ୍ଭର
ଦୟି । କୋଥାର ଏହି ହେତୁକିପୋଡ଼ା ଶରୀରେ
ଏ ଏତିକିଟି କଟ ହୁଏ, କାହିଁଲେ ଆମାର ଏହି କୁଲେ
ମ ଶରୀରେ କି କଟ ହୁଏ ନା ।

ଅହ । ଆହା ହା—ରାଗ କ'ର ନା—ରାଗ କ'ର ।

ବେଳା । କଟ ସିଂହିତ ନା ପାର, ଫିରେ ଥେବେ
। ପେଶମ ବିବି ତ କୋଥାକେ ବିହରେ ଭାଗ
ଓ ଚେରେଛେ ।

କହ । ଆହ କୁମି ।

ବେଳା । ଆମି ଆମ କି କରିବ—ଶୁଭିରୀର
ଧକାନୀର ଲୋତେ କୋଥାର ମଧ୍ୟ ଆଶିନ୍ଦା, କୁମି
(କାହିଁକିମ୍ବା ନା, ତଥାମ କବିରାତୀ ହରେ ଦେଖାନେ
ଧି ବାହ, ଚାଲେ ଯାଇ ।

କହ । ଆହା ହା—ରାଗ କ'ର ନା, ଚାଲ, କୋଥାର
ଆମେ ନିରେ ଥାବେ—ଚାଲ ।

ବେଳା । ଆର ମେତେ ହେବେ ନା । ଓହ କବିର
ମାହେବ ଆସିଲେ ।

ବେଳା । ତାଇ ତ—ତାଇ ତ । ବିବି—ବିବି—
ଆମାର ବୁକଟୋ ବେ ଧଳ ଧଳ କରିବେ ମାଗଲ ।

ବେଳା । ନାହ, ଏଇବେର କୋଥାର କୁମି—
ଶରୀରକା । ସାକ୍ଷ, ଏଥିରେ ଯାଉ—ଆର ହାତିଲି ନା ।
ଆମି ଏକଟେ କାଟେ ଥାକି ।

କହ । ତୁମି ଆମାକେ ଫେଲେ ଦେଲେ ନା ।

ବେଳା । ତୁମି ଆମାକେ ଫେଲେ ଦେଲେ ନା ।
ହଲିରୀର ମାଲିକ ହ'ଲେ, ତୁମି କି ଆର ଆମାକେ
ମେ ହାଥିବେ ।

କହ । କଲୁକେ—କଲୁକେ କେବେ ସହି ତାକେ
ମୁହୂରେ ପାରିବୁ, ତାହିଁଲେ ଏଥିବି କୋଥାକେ
କଲୁକେର କେବେ ପୂରେ ରାଧିବୁ ।

ବେଳା । ବେଳେ ଏଥିଲି ତ ବୋକା ବାବେ—ଏଥିଲି ତ
ବାବରେ ପାରିବ, ତୁମି ଆମାର କଟ କାଲିବାସ ।

[ଅର୍ଥାତ୍]

କହ । ଶରେ ଶେଷେ, ଭାଲାଇ ହେବେ । କାହେ
ଥାକଲେ ସି ପାଞ୍ଚମାର ଭାଗ ବସାନ୍ତ ଚାର—ଯାକ,
ଆମିଲି ଆମିଲି ମ'ରେ ଶେଷେ, ଭାଲାଇ ହେବେ ।

(କବିରର ପ୍ରବେଶ)

ଆମୁଳ, ଆମୁଳ, ମେଲାମ—ମେଲାମ ।

କବିର । କେ ତୁମି ?

କହ । ଆମେ, ଆମେ—କି ଆର ବଳବ—କି
ଆର ବଳବ—ବକ୍ତି କମାର ହେବେ ଶେଷେ । ଆମି ବରେ
ହିନ୍ଦୁ ନା—ପୁଟୋଟିର ମଧ୍ୟାଟା ଧାରାପ ହେଲିଲ ।
ବୁଝିବେ ପାରେ ନି—ବୁଝିବେ ପାରେନି କି ବୁଝିବେ
କି ବେଶେ—

କବିର । ଓ ! କୋଥାଦେର ସବେ ବୁଝି କାଳ
ଅଭିଧି ହେବେ ଶିହେନ୍ଦୁ ।

କହ । ବୁଝିବେ ପାରେ ନି—ପୁଟୋଟା ବାହେ କବିର
ଏମେ ଆଲାକନ କରେ, ବୁଝିବେ ପାରେ ନି । ଚାଲେ
ଆମୁଳ—ଗୋଟିଏର ସବ ପରିଜ୍ଞାନ ।

କବିର । ଆର ତ କୁମା ନେଇ, କି କରିବେ
ଧାର ମିଳା ?

କହ । ରାଗ କରିବେ ନା—କବିର ମାହୁଦ,
ମିଳ ପୁକୁଦ—ଅବଳାର ରାଗ କରିବେ ନା ।

କବିର । ଆମାର ଯେ କୁମିରିତ ହେବେ ଶେଷେ ମିଳା ।

କହ । ନା, ନା, ଓ କଥା ବଳିବେ ନା । ଶାକ
ଦେଖେ, ପାହେର ପାତା ଦେଖେ—ଆର ବଳିବେ ନା ।
ତମେ ବଢି ବଢି—ଆମ କେଟେ ଧାକେ—ଅହର
ଗୋଟିଏର ଅଳ ଚାପିବେ ହାତୁମ ନରମେ କୀମାହେ ।

ଚଳେ ଆଶୁଦ୍ଧ—କାଣିଯା ଉପରି କରାହେ । କୋଣାର୍କୀ
ଶୈଁ କରାହେ—ମେଟୀ କରାବେ ନା, ଚଳେ ଆଶୁଦ୍ଧ ।

କବିର । ଲୋକ ଦେଖାଲେ କି ହସେ ଧିରା—
ଶେଷର ବିଦିର ଭକ୍ତିର ମାକାରେ ଆଶାର ଉତ୍ସ
ପୂର୍ଣ୍ଣ ହସେ ଗେଛେ ।

କର । ଲୋହାଇ, ଓ କରା ବଳକେ ହେବ ନା—
ଆମାର ସରେ ପୋଜା ଓ ଆଶମାକେ ଖେତେହି ହେବ ।

କବିର । ଆସି ତୋରାର ସରେ ଅଭିପ୍ରାୟ
ବୁଝାଇ—

କର । ହା ହା—ଆପନି ମିଛି ପୁରୁଷ—ତେଣ୍ଟି
ଆମେନ—ହୁଟୋ ଶାକ ଥେବେ ତେଜାଳା ହାତୀ କରେ
ବିରେବେଳେ । ଆପନି ମରେ କଥା ବୁଝାବେ ନା ଓ
ବୁଝବେ କେ ? ଆମାର ପରିବାର ଆପନାକେ ଶେଷର
ବିଦି ଦ୍ୱାରା ଦେଖିଯେ ଦିବେଛିଲ, ଏହା ଓ ଆପନାକେ
ଶୀକାର କରାତେ ହେବ ।

କବିର । ହା, ତୋରାର ପରିବାରକୁ ବିଦି
ଦୀର୍ଘବେଳ ବହି କି ।

କର । କେବଳ ! ଆପନି ମିଛି ପୁରୁଷ—ତେଣ୍ଟି
ଆମେନ—ଆପନାକେ କି ଆର ହେବି କ'ରେ ବଳକେ
ହେବ । କେବେଳ କଥା ହେବାଲେ ତ ଆପନାର ଖୀରା
ହାତ ନା ।

କବିର । ହା—କୁଣ୍ଡିତି ହାତ ନା ।

କର । କୁଣ୍ଡିତେ ବଳେବେ ନା—କୁଣ୍ଡିତେ ବଳେବେ
ନା—ତା ନା ହ'ଲେ ଆଜ୍ଞାରାଙ୍ଗ ହୀତାହାତ୍ତା ହେବେ ଥେବେ ।

କବିର । ଅଭ୍ୟନ୍ତ କି ! ଅଭ୍ୟନ୍ତ ଆଶ୍ରମ—
ବାହୀର ଆଶକ୍ତା ହିଲ ବହି କି ।

କର । କେବଳ ? ତା, ହ'ଲେ ବୀକାର କରନ, ଆହା
ବିଦିର ଜାତେହି ଆପନାର ଆପନୀ ଦେଖେଛେ । ହୁଟୋ,
ଶାକ ମହାଇ ମିଳେ ପାରେ, କିନ୍ତୁ ସରକାରେର ମହା
ଦେଖୋ କେ ।

କବିର । ବେଶ ତ ତୋରାର ଅଭିପ୍ରାୟ କି ବଳ ।

କର । ଅଭିପ୍ରାୟ କି । ମିଛି ପୁରୁଷ ସବ
ଆମେନ—କେବେଳ ଭାଳା—କୁଣ୍ଡ ମୋକ୍ଷ—ଆର କେବେ
ହୋକ୍ଷା—

କବିର । ଶେଷର ବିଦି ଔର୍ବାରୀ ମେଥେ
ତୋରାର ଓ ଦେଖିତି ତାଃ ପାଦର ଅଭିପ୍ରାୟ ହେବେଲେ ।

କର । ହା ହା—ଆପନି ସବଳ ତେଣ୍ଟି ଆମେନ,
ତଥନ କି ନା ଆମେନ ।

କବିର । ବେଶ, ତୋରାର କି ଆର୍ଦ୍ଦା ବଳ ।

କର । ଆସି ସବ କି—ଆହା ବିଦି କରେ
ବାଟୀ ନା ଦେଖାଲେ ସବନ ମହେହି କେତେବ, ତଥନ ଆସି
ବଳ କି । ଆପନି ସବନ ତେଣ୍ଟି ଆମେନ, ତଥନ
ଆସି ବଳ କି । ଆପନି ମିଛି ଲୋକ, କରନାର

ହୁଟୋ ଟୋକା କରେନ, ବହାର ବିଦିର କି ଆଶ୍ରମ,
ଶେଷା କି ଆପନି ଦୂରକେ ପାରେନ ନା ?

କବିର । ବେଶ, ତୋରାର ବାନରା କି ବଳ,
ଆସି ପୂର୍ଣ୍ଣ କରାଛି ।

କର । ଇହା ପୂର୍ଣ୍ଣ କରାତେ ପାରେନ ।

କବିର । ପାରି ବାହି କି ।

କର । ଯା ଚାଇବ, ତାଇ ପାର ।

କବିର । ପ୍ରତିକ୍ରିତ ହେଉ—ସା ଆର୍ଦ୍ଦା କରବେ,
ତାହିଁ ପୂର୍ଣ୍ଣ କରବେ । ଦେବାର ଇହା ହେବେଲେ, କରନ୍ତ୍ଯ,
କି ଆର୍ଦ୍ଦା କରବେ କର ।

କର । ସି ହନିହାର ମାନିକାରୀ ଚାଇ ?

କବିର । ବେଶ, ତାହିଁ ହେବ ।

କର । (ସଂଗତ) ଓ ହାତା, ତା ହ'ଲେ ତ ସତ୍ତ
ମୌଳିକାର ଫେଲାଲେ । ରାଜ କବିର ମାହେବ, ତା ହ'ଲେ
ଏକଟୁ ଭାବି ।

କବିର । ବେଶ, ଭାବ ।

କର । (ସଂଗତ) ତାହିଁ ତ, କି ନେବ । ଇନିହାର
ମାନିକାରୀ ଚାଇଦ, ନା ସନ୍ଦେଶତ ଚାଇଦ ? ଯା
ଚାଇବ, ତାହିଁ ପାର । କିନ୍ତୁ କୋଣଟା ନିହିଁ ? ଯା
ଥାକେ ବୋଲାତେ ଆଜା ବ'ଳେ ଭୋଟାଇ ଚେବେ କେଲି ।

ମାଧ୍ୟାର ତାଳ, ଗାହେ ମାତ୍ରା ପୋରାକ—ହାତେ ଗାହେ
ଥାକେ ଶିଠିଲେ ହସରକରେ ଅହରତ । ଗାହା ଗର୍ଭମତି
ଖଟୀ—ଅନ୍ତରେ ହାଜାର ଦେଖୋ—ବାବ ବାବ, ଆର ଏହା
ଓଟୀର କାଳ ନେଇ, ବାବଶାଖିରିହି ନିହିଁ । କିନ୍ତୁ
ବାଧାମିରି ଯେ ବେବେ, ତା ଓ କୋଥା ଥେବେ ମେବେ ?

କବିର ତ ଆଜ ହନିହାଟା ଟୋକେ କ'ରେ ଆମେ ନି
ହେ, ଦେବଳ ଡାଇନ୍‌ମୁଁ, ଆସି ଭରାଇ—କ'ରେ ଟୋକେ
ଥେବେ କେଲେ ହେବେ, ଆର ଆବିଷ ଅଭିନି କୁଣ୍ଡିତେ
ନିହିଁ ତାଃ ଖଗର ଚେପେ ବସନ୍ତ । ଏକ ଜନେର ଶିଖାଲେନ
କେତେ ନିହିଁ ତାହେ ତ ଆମାକେ ଘସାବେ । ସେ ଶାଲାର
ବାବା ବାଲେ ଦେଖି ହେବେ ଥାକବେ । ତାହେ କଥା କଥା
ହେ କଥା କଥା କଥା କଥା କଥା କଥା କଥା କଥା କଥା

କବିର । କି—ବିନ୍ଦୁ ଟିକ କରିଲେ ?

କର । ଏହି ସେ ହରେ ଏଳ—ହରେ ଏଳ । ଏକଟୁ
ଶର୍ମ—ବର ହେଲେ ଏଲେଇଛି ।

କବିର । ଆଜା ।

କର । ସନ୍ଦେଶତ—କରନ୍ତ୍ଯା ଧିରା, ତାହିଁ ନାହିଁ ।
ଯତ ପାର, ତତ ନାହିଁ—ଦଶ ଦଶ ହାତେ ମାତ୍ର, ହୃଦୀ
ମାତ୍ର, ପାଦ ମାତ୍ର—ମାନିକ-ମୁଣ୍ଡା—ଟୋକା-ମୋହର—
ଦେଲ ତରପୁର । ମୋହରେ କୁଣ୍ଡ ମେଲେ ମାଟେ ହେ

ମେ ଥାଏ । ହୁନିରାର ମର ଶଳୀ—ଶାର ନରାବ ଦିଲ୍ଲୀ ପର୍ଯ୍ୟକ୍ଷ ଖୋଲାଯୋଦେ କରବେ । ସମ୍ମ, ବାବନାଗିରି ଏହି ନେଇ । ଯିନି ଅଜାଟେ ଫୁଟି କ'ରେ ଦିନ ପାଠିରେ ଥାଏ । କହୁଣ୍ଣା ମିହା, ଦିଲ୍ଲୀ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଏହି ମେ ନେବ, ତା କି ଆମାର ନେବ । ଏହି ଦି ବିଭିନ୍ନ ହେଉଛି, ତା ହେଲେ ପେଶମ ଦିଲିର ଯେବେ ତ ବୈଣି ହେଲା ଚାଇଁ । କିନ୍ତୁ ଲେ କି ଶରୋହେ, ତା କେମନ କ'ରେ ଆମର ? ଏ ବେଟା ତାର କି ପେଟ ଢେଲେ ଥରୋହେ, ଆମ ଆମାର ବାଡ଼ୀ ଥରୋହେ ତାଙ୍କା । କାହେଇ ଓ ଯେ ତାର ଚମେ ଅଧିକ ମ ଆମାକେ ମେବେ, ଏ ତ କିଛିତେହି ବିଦ୍ୟାମ ହୁଣ ନା ।

କକିର । କି—ଆମ—କତନ ?

କହ । ସର୍ବନାଶ କରଲେ, ଏ ସେ କିଛିହୁଣ୍ଟ ଟିକ ରତେ ପାରଛି ନା ।

କକିର । ଏତ କି ତିକା କରବ ?

କହ । ହ'ଲ—ହ'ଲ—ଓ ବେଟା “ହେଲ୍” ଆମ ନା । ବେଟା “ହେଲ୍” ଲୈଗିପିଲ ଲୈଗିପିଲ ଆମ ନା । ମିଳାପ କରଲେ, କିଛିହୁଣ୍ଟ ଟିକ କରତେ ପାରଛି ନା । ! ବାବନାଗିରି ନା ହୋଲତାରି ? ଏଟା ନା ଏଟା ଏଟା ନା ଲେଟା ? ସା ବାବା, ମର କଲିଲେ ଗେଲ ।

କକିର । ଆମ ଆମ ଦେବି କରତେ ପାରି । ସା ହେଲିଏ ଏକଟା ଟିକ କର ।

କହ । ଆମେ ମ'ଳ, ଧରକାର ଦେ । ସର୍ବନାଶ ହ'ଲ । ଲ, ଗେଲ, ଗେଲ, ଗେଲ । (ଇହିତାତିମର) ଏଟା ? , ହ'ଲ ନା ! ଏଟା ? ନା, ତାଓ ହ'ଲ ନା । ଲେଟା ? ସା ବାବା, ତାଓ ହୁ ନା ଦେ । ଏ ସେ ମାଧ୍ୟ କରିଲେ ଆମଙ୍କେ ।

କକିର । କି ଚାଓ ବଳ ।

କହ । ବଲଛି—ବଲଛି—ବୋହାଇ ମିହା—ହେଲାନ୍ତି କ'ରେ ଆମ ଏକଟୁ ମୁହଁ କର, ବଲଛି । ଆମ, ପେଶମକେ କତ ଧନ ଦିଲେହେ ?

କକିର । ତା ବଲବ ନା ।

କହ । ଓ ବାବା, ତା ହେଲେ କି ହେବ । ଆମି ! ଚାରାତାଳୀ ବାଡ଼ୀ କରି, ପେଶମ କରବେ ପାଇଁ ନା । ଆମି ହୁ ତ ଦେ ଦେଖି ମାତ । ଓ ବାବା ! ବେ କି ! ଆଜା କକିର, ବାବନାଗିରିତେ କୋନଙ୍ଗ ହୁଏ ହଜୁଣ୍ଟ ନେଇ ତ ?

କକିର । ତା କି କ'ରେ ବଲବ ? କଥ ଚାଓ, କଥ ଲ । ବୋଲନ ଚାଓ, ବୋଲନ ଦେବ । ଅଗତେର କେତର ଅଞ୍ଚଳ ହୁଲ୍ଲି ଚାଓ, ହୁଲ୍ଲି ଦେବ । ଧନ ଚାଓ, ତାଇ । ! ବାଜା ହ'ଟେ ଚାଓ, ବାଜା କରବ, ବାଜା ଚାଓ, ହୈନାଓ । ସର୍ବ ଚାଓ, ତାଓ ତୋମାକେ ହିତେ ପ୍ରହୃତ ହି । ଅଟ କିଛି ଆମଙ୍କେ ଚେଣ ନା ।

କହ । ଓ ବାବା ! ଏ ସେ ଦିଲିର ବିଶିଷ୍ଟ କେମନେ । ଏକ ଶାଳା ତୋଗ କରିବେ ହୁନିରାର ମର ଦେବା ହୁଲ୍ଲି ଆମ ଆମାର ହେବ ଆମାର ବାବାକେ ହୁଟିବେ କି ମା ବାହି । ଏନ୍ତ କି ପ୍ରାଣେ ମର ହେବ, ମାର କାଳ ବାବନାଗିରିର ମାଧ୍ୟାର । ଆମ ବୋଲିଛେ ବନ୍ଦ ନୀ କିମ୍ବେ ଏଳ, ତା ହେଲେ ବାବନାଗିରିତେହି ବା କି ହେବ । ମା ବାବା, ବୀରାଜୀ ତ ହ'ଲ ନା । କଥ ? ଓ ବାବା ! ଆମାର ଏକଟା ବାଜାର କିମିଲିରେ ମେ ପାଇଁ ଯରୋହେ—ଆମ ଶରୀର, ତାହି ବା ହାତି କେମନ କ'ରେ । ହୋଲେ ବିହାନୀର ଆଫ ହରୋହେ ସମ ପାଇଁ ହଇଲୁମ ତ ସର୍ବହୋଲତ ହୁନିରା ନିଯେ କି କରବ । ସର୍ବ ? ଓ ଆମି ଟିକ କରେ ନେବ—ଏବ ଅଟ ଆଦି ନି । କିନ୍ତୁ ଏ କଟାର କୋଣଙ୍କଟାର ଓ ତ ଲୋକ ହାଜିଲେ ପାରାଇନା । ଓ ଆମା ! ଉପାର ଥିଲେ ମେ ନା—କରି କି ? ପେହେବ ବାର ଦେ ।

କକିର । କହୁଣ୍ଣା ମିହା—ଆମ ଆମି ମୋହାତେ ପାରି ନା ।

କହ । ତାଇ ତ, କି ହ'ଲ—ଓ ବାବା, କି ହ'ଲ !—ଆଜା କକିର, ଗୋଟା ହୁଇ ଇହେ ଆମାର କାହେ ରେଖ ବାକ ନା ।

କକିର । ତା ହେଲେ କି ହେବ ?

କହ । ଅବସରମ ତେବେ ଚିହ୍ନ ତୋମାର ନାମ କ'ରେ ପୂର୍ବ କ'ରେ ମେବ ।

କକିର । ତା ମିତେ ପାରି, କିନ୍ତୁ ମିହା, ତୋମାର କି ମିଲିଜା ଆସିବେ ନା ।

କହ । ଆଜା, ମେ ନା ଆମେ, ତୋମାର କୋନଙ୍ଗ ଦୀର୍ଘ ନେଇ । ମିରେ ମାତ ବାବା, ଗୋଟା ହୁଇ ଇହେ ଆମାକେ ମିରେ ମାତ ।

କକିର । ବେଶ, ଆମି ବର ମିଳୁ, ତୋମାର ଫୁଟି ହେଲ୍ଲା ପୂର୍ବ ହେବ ।

କହ । ଯୀବ୍ରା ଛାଟି—ଛାଟି—ଛାଟି ବୈ ନର । ଲୋକେ ଦେବନ ହୁଟୋ ମଧ୍ୟ ବଳେ, ଆମିଏ ତାଇ ବଲଛି । ଅହୁରୀରୀ ହେବ ଏଟା ବୁଝିଲେ ପାରିଲେ ନା ।

କକିର । ଅବସର ! ଆମ ଆକିମା କରି ନା ।

[ଅଛାନ]

କହ । ତରେ ମାତ, କାଳ ତ ହେବ ମିଲେ । ଓ କି ମଜା ! ଏହିବାରେ “ମାନ୍ଦାଲିକ” ବେଶେ ନେବ । ଏହିନି ଇହେ କରବ—ଜୀ ! ମେ ଏକବେଦୀତେ ଆମ୍ବା ଇହେ—ନା—ଥାର୍—ଏଥାରେ ଆମ ନର—ଆମେ ବାଡ଼ୀ ବାହି—ତାର ନର—ବୋଲାଏ କ ବେ ହେଲେ ଗେଲ, ପରିବ କ'ରେ ନେବାର ହ'ଲ ନାହିଁ । ବେଟାର

କବିର ଉଦ୍‌ଦିଇଲେ ମେଳ ନା କି ? ତାହିଁ କ—ତାହିଁ କ ! ଏ
ଅବିଧ—ଏ କବିର ! ନା, ସେଠି ମରେଇଲେ ଦେଖିଛି ।
ଟେକାଲେ—ମତି ? ବୋଲି ବୀ ଡୀ କରିଛେ, ପେଟେ
ଅଲାହେ—କି କବି, କବିରେ ପିଲୁ ଛାଟି, ନା ବାକୀ
ଦିଲି ?

(ବେଳୋର ପ୍ରବେଶ)

ବେଳୋ । ତୁମ ନିକଟେ ଦେଖି କରଇ ଦେଖେ
ଆମାର ଆମୋଡ଼ାର ରଙ୍ଗଇ କର ହଜିଲ—ମନେ କହୁନ୍,
ବୁଝି ତୁମି ପେହେଲ ପେଲେ ନା ।

କବ । କହ ! କଥା କବାର ହସେ ନା—କି
ଆମି—ଇଛେ—ଦିଲ ପୂରେ ଦାର, ତା ହଲେ—କାଳ
ମେଇ ଦାର—ଇଛେ ପୁରୁଷ ଅଯନ କଣ ବୀରୀ ଘୁଟେ
ଦାରେ ।

ବେଳୋ । ତାର ପର ନାମ ନାହେବ, କି ପେଲେ,
ଆମାର ବଳ ।

କବ । ଯାଓ—ଯାଓ ।

ବେଳୋ । ଏ କି, ଏହି ମନେ ଯାଓ—ଏ କି
ମହାବ, ତୁମ ହଜିଲାର ମାଲିକ ହଲେ ଆମାକେ ଦେ
ଦେଖିଲ କହିବେ ବଲେ ଆମା ଦିଲେଛ । ଆମି ମେ
ତୋମାର ଆମାର କୋମର ଦେଖି ତେପାତର ମାଟେ
ରହି ଥାକି ।

କବ । ଧାକ୍ଷିଣ ଧାକ୍ଷିଣ, ତାକେ ଆମାର କି ?
ଆମିଓ କି ଧାକ୍ଷିଣ ଧାକ୍ଷିଣ ମେଟୋହି ଥାକି !—
ଥା—ଥା, କେନ ନା ଦେଖି ମାଟେର ମାତ୍ରେ ମେରାଦି, ଏହି
ବେଳା ଥରେ ଥା ।

ବେଳୋ । ବଟେ ! ଆମି ତୋମାକେ କେବେ
ଏନେ ଐରାଦ ନିମ୍ନ, ଆମ ତୁମି ଐରାଦ ପେହେଲ
ଆମାକେ ଟେଲେ ଫେଲୁଛ ତାହ ।

କବ । ପୁର କହି—ହୀ କ'ରେ ଦେଖଇ କି ?
ଏବୀରେ ଆମାର ଅଯନ ହିଲ ଆମାହେ, ଯେ ଦିନ ତୋର
ମନ ବୀରୀ ହାଜାର ହାଜାର ଆମାର ଆମାତେ
କାମାତେ—ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ କ'ଟେ କେବେ ଦେଖାବେ ।

ବେଳୋ । ହା ଥା, କି ପେହେଲ ?

କବ । ତା ତୋକେ ବନ୍ଦ କେନ ?

ବେଳୋ । ତୁ ଶୋଭାର ହୃଦେ ଶୁଦ୍ଧି ହସ, ତାକ
ହ'ତେ ଦେବେ ନା ? ବଲ ନା, କି ପେହେଲ, ତନେ ଶୁଦ୍ଧି
ହେଉଛି ଥାଇ ।

କବ । ଥା—ଥା—

ବେଳୋ । ଦେଖ, ଏଥନ୍ତ ବୁଝେ ଦେଖ—

କବ । ଆମି ବୁଝେହି—ଏହି ଶୋଭାପଥ ଆହେ,
ଚାଲେ ଥା ।

ବେଳୋ । ତାଳ, ତୁମ ସବୁ ଆମାକେ ନା
ହାରକେ ଏକବାରେଇ ନାହାଉ, ତଥମ ତଳ୍ଲୁବ ।

[ଅଛାନ

କର । ସରତାନୀ, ତୁମ ଏକଟେବାରି ନା
ଏବେ ଆମାର ହଜିଲାର ଦକରା ନିକଟେ ଏବେହୁ
ଦେବୋତ, ଦେବୋତ । ଯେ ଦେଖାବେ ତାଳ ବସାନୀ
ଲୋକ ଆହେ—ଦେବେହୁ । ଆମି ଏହି ହଜିଲା
ଦୋଷତ କୋଣ କରି—କାହିଁକେବେ ଦକରା ଦିଲି ମା-

(ହରବକ୍ଷେତ୍ର ପ୍ରବେଶ)

କର । ଏହି ସେ, ଖାଲାର ପରାତାନ, ତାମୀ ଉତ୍ତା
ନାଗିଯେହେ ଦେଖିଛି ସେ । ସାମର କବିରେର କା
ଇଛୁ ପୁରୁଷର ବର ନିଯେହେ । କିନ୍ତୁ ତୋମାର ହୀ
ପୂରୁଷରେ ସବଲମ୍ବନ ହେଲାର ଯେ ବିଶୀଳିତ କାରୀ ହା
ଦୋହାଇ କିମ୍ବା, ତୁମିହି ଏହି ବିଦୟ ନମନାର ମୀହାନ
କର । ସାହି ହୋକ, ଆଜାଲେ ଆଜାଲେ ଧେକେ ଦିଲା
ଅବଶ୍ୱାସି ତାଳ କ'ରେ ଦେଖିତେ ହଜେ । ସାମର ଫି
ଏହନିହ କରିବନ ହେ, ଏକଟୀ ଆରମ୍ଭନ ପରାତ୍ରିକାର
ବସାରେମେର କର ହଜିଲାଟା ମରିଯାର ତୁମିରେ ହିବେଳନ

[ଅଛାନ

କର । ହା ହା ହା—ଆମାର ଇଛେ—
ତେପାତର ଥାଟେ ବୌଦ୍ଧର ମାଧ୍ୟମ ଚାନ୍ଦ କାଟିଛେ
ତେଟୋଟି ଗଲା କିବିରେ ଥାଟେ, କିମ୍ବେ ନାକୀ ଚାଟେ ଦେ
କରିଛେ—ନ ହେବ କବି, ତାହି ପାଇ—କିନ୍ତୁ ବାବା
ଆମାର ଇଛେ—ତେ । —ମେ ଏକଟୀ ଇଛେ—

(କଟୈକ ଧରେର ପ୍ରବେଶ)

କର । (ବୌଦ୍ଧାଇତେ ବୌଦ୍ଧାଇତେ) ଧାତ ବାବା
ଧୋଜାକେ କିନ୍ତୁ ଥେତେ ଥାଓ ବାବା ।

କର । କେନ ବାବା, ମାଟେର ମାତ୍ରଧାନେ ଧାତ
କି ପାଟେ ଆହେ ବାବା ।

କର । ତୁମ ସବ ଲୋକ ହରୁତ, ଇଛେ କରିଲେ
ନିକଟେ ପାର—ଥାଓ, ବାବା—ମୋହାଇ ବାବା—
ଧୋଜାକେ ଥାବା କର ବାବା !

କର । (ଧୋଜାଇତା) ଏମନ ଇଛେ କରି କେ
ବାବା ?

କର । ଓ କି ବାବା, ଆମାମା କର କେନ ବାବା!
ଗରୀବ ଦେଖେ ଦରା କରୁଛେ ହର, ତାକେ ତାମାମା କ'ଟ
କି ଧୋଜାକେ ଆହେ ବାବା ।

କର । ତୋର କି ରେ ଶାନା ! ଧୋଜାର ଆମା
ହେଇଛେ ।

କଥ । କବେ ଶୌକତ ଦାରୀ—କଥ କବ ଶୌକତ ଦାରୀ ।

[ଅହାମ]

କଥ । କି ସମ୍ପଦ ରେ ଶାଳା ! (ପତମ) —ଆଁ—ଏ କି ହଙ୍ଗ—ଶାଳା ହୁ ନା କେବ ? କଥ ଶାଳାର ନା, କି କରିଲା ! ଆଁ—ଏ କି ହଙ୍ଗ ! ଏ କି ହଙ୍ଗ, ଓ ଆଜା !

(ଶ୍ଵରବନ୍ଦମର ପ୍ରବେଶ)

ହୁର । କେବନ ମହାତାନ ! ଶୌକତେ ଇହା କହ ।
କଥ । ଓରେ ଶାଳାର ଖା—ଛାତ୍ର ନା—ଓ ଆମା—ଏ କି କହୁ—ଇଛେ କ'ରେ ଆମି କି କହୁବ ।

ହୁର । ମହାତାନ ! ତୋମାର ଇହା ପୂର୍ଣ୍ଣ ହଲେ କି ଆମି ଚାଲିଯାଇବ ମାତ୍ର ପାଇତ । କରନ୍ତାମର ତୋମାକେ ଚାଲିଯାଇବ ଶାଳିକ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କ'ରେ ଦିତେ ଦେବେହିଲେ । ଯୁଦ୍ଧର ମୋବେ ମେ ହନ୍ତିଆ ତୋମାର ଚର୍ଚେର ଉପରେ ବରିହାର ଘୂରେ ଗେଲ । କରନ୍ତାମର । ଏହି ଉପରେ ଅନ୍ୟ ଦୂରୀ, ନୀତେ ଅନ୍ୟ ବାନ୍ଦା—ତୋମାର ଇଛାମତ ଐଶ୍ଵରୀ-ତୋମ କହୁତେ ଏହି ଅଳହିନ ପ୍ରାନ୍ତରେ ପାଇଁ ଥାଇ । ଆମି ତୋମାକେ ସେଲାମ ହୁକେ ମାଠେ ଏକା ବେଦେ ଚଲନ୍ତମ ।

କଥ । କେ ଓ ? ତାଇ ହୁକ ? ମୋହାଇ ତାଇ—ମୋହାଇ—ମ'ରେ ଥାବ—କେଉଁ ମେହି—ମ'ରେ ଥାବ । ମୋହାଇ ତାଇ—ମୋହାଇ ।

ହୁର । ବନ, ପେଶମନ ବିବିର ଉପର ଆମ ଡେଣ୍ଟା କହୁବେ ନା ?

କଥ । ଆମି କାରଙ୍ଗ ଉପର ଡେଣ୍ଟା କରି ନା ।

ହୁର । କବେ ତୋମାର କାବନା କି ? ଶୋହାଇ ତୋମାକେ ଏହି ମାଠ ଥେବେ ଥାବେ ନିଯେ ଥାବେନ ।

କଥ । ନା ବାବା, କରବ ନା—ଟେଣ୍ଟା କରବ ନା ।

ହୁର । ତା ଥିଲେ ଲୋକ କରବେ ନା ?

କଥ । ମେ ମେ ଆମାକେ ମେବେ ବଲେହେ ।

ହୁର । କବେ ମେ ଏମେ ତୋମାକେ ଲିଯେ ଥାବେ ଏଥନ ।

କଥ । ଏ ତାଇ ହୁକ—ହୁକ—ହାଗ କ'ହ ନା । ମ'ରେ ଥାବ ତାଇ—ମ'ରେ ଥାବ ।

ହୁର । ତବେ ବଳ—ଲୋକ କରବ ନା ।

କଥ । ନାହ, ତବେ ଝଟ ।

କଥ । ଝଟ ! ଶାଳାର କହିବ ।

ହୁର । କି, ମହାମର କହିବକେ ଶାଳା ।

କଥ । ନା ବାବା, ନା ବାବା—ଆମ ବଳବ ନା—ହରବତ ବକ ହରାହର । ବକ ହରାହର ।

ହୁର । ସମି, କହା ଇଛେ ଶେଷେ ।

କଥ । ଏବେ ତୋଳ କାହି—ଏବେ ତୋଳ, ହୁକ ରେ—ହୁଇ ମେ ଆମାର ବୋଲ, ଆ ଆବଶ୍ୟକ ନା ।

ହୁର । ସମି, ଆମ ଇଛେ ଆହେ ?

କଥ । ହା ତାଇ ହୁକ ! ଏ ପଥେ କୋମାର ପେଶଲେ ତାଇ !

ହୁର । ସମି, ମା ବିଜାଳା କହୁମ, ତାର କବାଦ ବାହୁ ।

କଥ । ତୁମିଙ୍କ ଦେବଲ, ଶାଳାର କହିବ ଦେବାର କେଗପୋଶ । ହାକ-କହୁ, ପୁନୋଧିନ ଆମାରି କ'ରେ ଏକଟା ବିଜୁଲୋ ।

ହୁର । ଆମାର କହିବକେ ଗାଲ ?

କଥ । କଲେ ଦିବେହି ତାଇ—କଲେ ଦିବେହି ।

ହୁର । ନା କହୁମା ନିରା, ତୁମ ଏଥବ ସମ ନୀତାଳ ପରିକାଳ କରତେ ପାରିଲେ ନା, କରିଲେ ତୋମାକେ ବିଧାସ ଓ କରିଲେ ପାରିଲୁମ ନା । ଆମାର ମନେ ନିଜେ, ଏଥବ ତୋମାର କାହେ କହିବର ମାନେର ଅବଶିଷ୍ଟ ଆହେ ।

କଥ । କିଛୁ ମେହି—ବିଜୁ ମେହି—ମୋହାଇ ତାଇ—କିଛୁ ମେହି ।

(ମେବେ ସକାନ୍ତୀର ପ୍ରବେଶ)

କଥ । ଓରେ ବାବା ରେ, କି କହୁମ ରେ ? କହ—ଓ ବୋଲାଇ ମାହେ, କହିବେ କର—ଏକେ କର ।

କଥ । କି ରେ—କି ରେ ?

କଥ । ଏ ବାବା ରେ—ମେ କି ବାହ ରେ, ଦିବିକେ ଥେଲେ ରେ, ହାଶୁମ କ'ରେ ଥେଲେ ମେ ।

ହୁର । କବେ ବାବା ରେ, ତାଇ ତ ରେ—ଆମାର ଆମାଦେର ଥାବେ ନା କି ରେ ।

[ଅହାମ]

କଥ । ହୁକ—ହୁକ ।

କଥ । ଝଟ—ଝଟ—(କଞ୍ଚମ) ବୋଲାଇ ମାହେ, ହୁକ ହୁକ ତକ କରଛେ ।

(ପାନ୍ଦାମ)

କଥ । ତାଇ ତ, ତେଣିବର ମାଠେର ମାରଧାରେ

केटे दे मे होइ गो ! ताहि त, नव शेवें गोल
देव। (गोलार्थ शब्द) त बाबा, तहि दे इन्हों
करहै आमाहे दे ! ओ पालार्थ गा, हात ना—ओ
पालार्थ गा, ना—हळ ना ! गोल बीचले करहे त
हुनिहा ! या—ना देवे या, देवन हिलि, तेवि
ह—“आमार हैहे !” ताहि त, एই त गा हैहे
गोल !

(कोरोल शब्देष)

अह ! कोरोल गोल—ओ हत्तार्गा—रोका—
ताहि त ! एই दे—ओ गो, तुम ना कि हैहे
शेवह ?

कह ! तोमार ना कि वादे खरेहिह ?

अह ! त्यसलके धक्क ! कोरोल वाद—
जोड़ी रोकार कात !

अह ! आ—कि बल्लि—थून कवूद—रोका
पालाके तून कवूद ! आमार छुनिहा गोल—रोलत
गोल—नव गोल !

अह ! गोल, कि बल्ले गो—नव शेव
कि गो ?

कह ! अहरा “आमार छुनिहा—आमार छुनिहा
—आमार छुनिहा !”

पंक्त्य मृद्ग

वाहाहर मार तुलीर !

मूराद, पेशेवर, रोदारक ओ अहिवण !

मूराद ! दीरे—गरमदेव देव ए छानेव
निष्ठाता तुम ना हर !

गेल ! ए तुम कि आठिर देखाह मूराद !
गोला तोमाके देखें ऐर्ही दियेहेल ! ए तुम
तुलीर कि आहे ?

मूराद ! कि आहे ! कि दे नेहि, ता त आवि
ना या !

गेल ! तुम दखाकूट हवे दे दोहिनी श्रिति—
दायर अदेवले दियेहिले, ताय कि त्युले ?

मूराद ! या ! अकिमार अदेवले शक त्रोप
त्युले दक्षत्वे याव वळे तोमार पाहिजूल परिभाग
करोहिलू ! किंव या, वाहिर चावर समर क वृक्षते
पारि निवे, नदे नदे दक्षत्वि दिवे डेहिलू !

गेल ! दे कि ?

मूराद ! दक्षत्वि नदे गेहे, दक्षत्वाय शय
एदेहे ! या ! दे दक्षत्वि ए अडाग्या दक्षादेव
करह ! दोमार करह एहे दक्षत्वितेहि विलि
गेहे ! उत्तम दालुकाकरे तार दोलार अहे
सवारि हवेहे !

गेल ! उत्तम ! आवि तोमार कधा वृक्ष
पारहि ना !

मोरा ! आमादेव कि देखाते आवृ
मूराद नाहेव, देखात ! तुम अनेह, ताहि देखृ
एदेहि ! नहुदा ए छुनिहार देख्याव आमार अ
किंव नाहि ! आव आमाके गोलर्दौ मूरु करा
पाऱ्ये, अहन गोलर्दौ अगाते नाहि ! एक हि
ता हारिहेहि !

मूराद ! ताते के अगरारी, गोरार
पाश ! छुनिहार लेहे गोलर्दौ तुम एक आ
रुक्तीते विजय करहेहि !

अहि ! ए यि वल्ह मूराद, ए कि वल्ह वा
तुमि केन्द्र करै ए कधा आनले ?

मूराद ! एत अल्ल मूलो ताके केन वो
हिले गोलारक पाश ? देवेहिले, तार वी
मवे तूल्य हवे ना ! आवि तार विनियवे “गोला
छुनिहा” लात करेहि !

मोरा ! दे कि, कि करेह मूराद ? आव
करु—मेहेहो—कोरोल ताके गेहेहिले ?

अहि ! कोरोल दे आहे ? —दे के
आहे ?

मूराद ! देश आहे—अस्ति धरीत निष
अस्त्यस्त्रे—छुनिहार कोलाहलेर मूरे—
आहे !

गेल ! आमादेव गोलत करै ना मूराद !
उत्तमादेव ताव परिभाग कर—वल, केन एरी
आमाके धैरे आनले ?

मूराद ! तोमार आदेवे ततोर पदे
दियेहिलू—उत्तम हव केन ? तुम तुलीर कि
तत्त्वादेव तुमि उपवासत्रिट हवे कि ऐर्हे
तेगावाने यावा ! दीरे उवेहिले, ताहि देखा
एदेहि !

गेल ! पांगल ! एर्हाले ऐर्ही कोरो
लिरे एव—तोमार पितृतूला त्युल एहि त
तोमार दुर्देव अवसान करेहेल ! उत्तर
सम्पर कोग करवे चल !

मूराद ! पितृत्यु ! आयन, आपरार वसव
पूरकार असाव करि—(शिला त्याले आदात)

(ପିଲାଇବର୍କ୍ସ)

ଶୁଣ୍ଡାକ୍ଷର—ହୋମାର ।

ମହାମେ । ଏ କି ?

ଶେଖ । ଏ କି ଦେଖାଲେ ଥୁବା ?

ଥୁବାର । ଶୈରେ—ଶୈରେ—ଶୋଭାର ଗୀତ ଏକ ବିଜ ଏକଟି ଆମଦାଳୀର ଲୋକ ଡାଙ୍କ କରିଲେ ପାଇଁ ନି—ତାର ବିନିଯାହେ ଏକଟି ଘରୀର ହୃଦୟକେ କହିଲେବ କାହେ ସର୍ବଧିର କରେଛିଲେ—ଦେଖିବ କାହେ ଫୁଟେ ହୁଏ ମି, ଆମାର ଲିଙ୍କାର ଶୁଣିଲେ ଏବେ, ତୋମାଟିକ ଏହି ଉପଚୋକନ ପ୍ରଦାନ କରେଛୁମୁଁ । ମାତ୍ର, ଶର୍ଷ କର—କିନ୍ତୁ ଶୈରେ—ଶୈରେ—ଶୋଭାର ପ୍ରତିବାର ବିନିଯାହେ ସହିମାର ପୂଜିଲିକା—ଶୋଭାର ପରିବର୍ତ୍ତ ଶୋଭାନଶ୍ଵର ଶିଳା । ମାତ୍ର, ଅଗସର ହେ—ସମ୍ମାନିଟେ ତୋମାର କଷାର ବିନିଯାହ—ଶର୍ଷ କର—ଶର୍ଷ କର ।

ମୋରା । ମୋହାଇ—ଏ ଦିନ ଆମି ତାଇ ନା !—ଆମାର କଷାକେ ସବି ପେଇ ଥାଏ, ତା ହାଲେ ଆମାର କଷା ଥାଏ ।

ଥୁବାର । ଥୁବାର—ଥୁବାର, ଏଥିମତ୍ତେ ବୁଝାଲେ ନା ? ତୋମାର କଷାକେ ଅନନ୍ତରେ ବିମର୍ଜିନ ଦିଲେ ଆମି ଏହି ଐର୍ବଦୀ ଲାଭ କରିଲାମ ।

ମୋରା । ମେହେରା—ମେହେରା—କି କରିଲି ?

ତାହି । ନିର୍ଦ୍ଦିତ ଥୁବକ ! ଏହି ଦେଖାଲେ ଫୁରି ଆମାର ମର୍ମାହତ ଦୀର୍ଘାକେ ନିନ୍ଦିଲେ ଏବେ ?

ଶେଖ । ଥୁବାର ! ଆମିଓ ତୋମାର ଏ ଐର୍ବଦୀ ଦେଖିଲେ ଅଭିଲାଷୀ ନାହିଁ, ଏବେ ମୋରାର ଗୀତା, ଆମରା ଏ ଥୁବକ କାମ କରି ।

(ବୈଶାର ପ୍ରବେଶ)

ବେଳା । ମେ କି, ତୋମାକେ ଦେଖେ ଦେବ କେନ ମା ! ଆଜୀବନ ଆମି ତୋମାର ଏହି ଐର୍ବଦୀ ଆଗଲେ ଦେଖେ ଆଛି । ବନ୍ଦକମ ନା ତୋମାକେ କଢାଇ ଗୋଟିଏ ବୁଝିଲେ ଶିଳେ ପାଇଛି, ତନ୍ତକମ ତୋମାର କଷାର ଦେ ଥୁବି ନାହିଁ । ମେହେ ।

ଦେଖିଲେ । କେନ ମେ ?

ମୋରା । ଏ କି ! ମୁଗ୍ଧବିନଦୀ ପ୍ରତିବାର ଅନ୍ତରାଳ ଥେବେ କାରା କଥା କହିଲେ ?

ବେଳା । ମେହେ । କେମେହେ ?

ଦେଖିଲେ । କେମେହେ ।

ବେଳା । ତବେ ଦେଖେ ଏଥି । (ସମ୍ମାନ-ପାର୍ଶ୍ଵ ଗମନ)

(ମୁକ୍ତାକ୍ଷର—ବୁଝ ପାଇଲୀଟ୍-ପାର୍ଶ୍ଵ ଗମନ)

ଦେଖିଲେ ମେହେ ମେହେ ।

ମହାମେ । ଏ କି ?

ଶେଖ । ଏ କି ଦେଖାଲେ ଥୁବା ?

ଥୁବା ! ତାଇ କି ! ମେହେରା—ଆମାର ଲୀଲାମହିନୀ ମେହେରା—

ବେଳା ! ଏହି ନାତ, ତୋମାର ମନ୍ତ୍ରାବଳୀ ଗ୍ରହଣ କର ।

(କହିଲେ ଶେଖ)

କହିଲେ । ମୋରାର ପାଶ, ତିମକେ ପାଇ ?

ମୋରା । କହିଲେ—କହିଲେ—ଆମି ଆନନ୍ଦିତ ।

କହିଲେ । ତୋମାର କଷା ମନ୍ତ୍ରାବଳୀ ସର୍ବଧିର ଥୁବେ ରେବେହିଲୁମ—ଶର୍ଷ କର—ମା, ତତ୍ତ୍ଵ ପାଇଲେ ମହାମହିନୀରେ କରେଛିଲେ । ପୁରୁଷ ନତ୍ତୁ ହୁଏ କରେଛେ—ମତୋର ଆଖିରେ ମନୀ—ତୋମାର ଥୁବାରେ ପାରେ ମେହେ—ଏହି ହର ଅନୁଭବୀ ଥୁବାରୀ ଭାବ ଆବଶ୍ୟକ । ଥୁବା ! ତୋମାର ଶିଳାର ଥୁବିଲେ ଏହି ମନ୍ତ୍ର—ଯବେ କୁରା-ପେଟିକାର ଆବଶ୍ୟକ କର । (ମେହେରାକେ ଦାନ)

ବେଳା । ନା ! ପରେ ସେ ମନୋର ଥୁବିଲେ ଶେଖ-ହିଲୁମ, ତା ଆଜି ତୋମାର ମନୋରେ ବିଲିଲେ ଶେଖ । ଅନୁଭବି କର ବା, ଆନନ୍ଦ କରି ।

(କହିଲୁମାକେ ଶୈରେ ହୃଦୟକ୍ଷମେର ପ୍ରବେଶ)

ଥାବ । ହୁମ—ହୁମ—ଏଥିମତ୍ତେ ଆମର ମନ୍ତ୍ର ହାତେ ବାକୀ ଆହେ । କହିଲେ—କହିଲେ ! ସେ ଏକଥାର ତୋମାର ଆଖିର ମେହେରେ, ମେ କି କଥମତ୍ତେ ହୃଦୟକ୍ଷମେର ଛାବୀ ଥାକେ ! ତବେ କହିଲୁମା ମିରୀକେ ଆଗ୍ରହୀର ବୋଲୁଣ୍ଠିଲେ କେନ ?

କହି । ଶେଖ, ବଳ କହିଲୁମା ମିରା, ଆମାର ଥୁବି କି ଚାନ୍ଦ ।

ଥାବ । ଦେଖ ବାବୋ—ରେଖ କି ଚାନ୍ଦ କହିଲୁମା, ଶୁଣ ବଳ । ଏଥି ପଞ୍ଚ ମନ୍ତ୍ର ଆମ ପାଇଁ ନା । ବିଶେଷ ଐର୍ବଦୀ, ଦ୍ୱାରେ ମୌଳିକୀ, ଯା ପାରାର ଅନ୍ତର୍ମାର ମାତ୍ର—ବଳ ହଲେ ହୃଦୟକ୍ଷମେରେ, ଆମ ଅନ୍ତର୍ମାର ଚାହିଲିକେ ଥୁଟୋଥୁଟି କ'ରେ ବିଲିଲେ ଥାହେ—କହିଲୁମା ତାହିଁ, ମେହେ ମାନ୍ଦୀ ତୋମାର ହଜେର ମହିଳେ—ଶର୍ଷ କରିଲେ ହୃଦୟକ୍ଷମେର ବିଲିଲ କ'ରେ ନା ।

କହ । ଏଥି ବୁଝାଲେ ପାରିଛି । ହଜେର, ଥୁବି ଆମାକେ ଧର୍ମ ଦିଲେ ରେବେହିଲେ, ଆମି ହେଜାମେ ମେହେରାକେ ବିଲେଲ କରେ ହୃଦୟକ୍ଷମେର ମୌଳିତ ହେବାର । ତଥିନ ବୁଝାଲେ ପାରି ନି ତୋମାର ମେହେରାକେ ଆମାର କଷାକେ ଏଥିମତ୍ତେ କତ ରାଖି ରାଖି ବୌଲକେ ଧର୍ମ

कर। इसके बाहर कर—करना कर। आगे
देखनाव तोमार करना किसी करि।
करि। आवश नाओ करि—आवश
नाओ।

कर। करि त हमरह, ए कि नाउ करन्स, ए
कि आवश। ए कि आवश।

स्थान। आर निरार्थ परहितारी यह, एरे
नवह आवशउजा एहे इसरहेर नामार, तोमार
नामारे परिषेष ह'य। करि, आवशहेर तूषि
वरण कर।

गेप। आवशार करि, तोमार उठारे
तिहरी ह'य।

(४७)

लोनार बपने लोनार किरन
लोनार बहु छार,
लोनार लीनने दूरा आहुर
एह एह टेपहार।
दहने दाहने दरहै कोले तुमे
गोगने तिले तिले
इचिल कोले चाह चक्रवर
चल चल चुधावार।
निरहमे नवडने गापे गापे
गाप चिर-वहने नवड इक्क-नार।

କୁମାରୀ

(ନାଟ୍ୟକାବ୍ୟ)

ଗାଁଲେ ଦେଖି ଧିରୋତ୍ତମ ଅଭିନ୍ନତ

ଆଜ୍ଞାରୋଦପ୍ରସାଦ ବିଜ୍ଞାବିନୋଦ ଏବଂ ଏ, ଏଣୀତ

ନାଟ୍ୟାନ୍ତିକ ସ୍ଥଳିଗଣ

ପୁରୁଷ

ରାଜୀ ।	ରାଜକୁମାର ।
ଶ୍ରୀମତୀ	ଶ୍ରୀ ମଧ୍ୟା ।
ପତଙ୍ଗଲି	ହୋଟି ।
ଶୀମହାତ୍ମୀୟ	ହରକ ।

ଆମ୍ବଗ୍ରହ, ଆମ୍ବକୁମାରଗ୍ରହ, କହରୀ ଈତାହି ।

ମହିଳା

ରାଜୀ ।	ଶୀମହାତ୍ମୀୟ ।
ଶ୍ରୀମତୀ	ହରକ-କୁମାରୀ ।
ଅହିକା	ଚନ୍ଦ୍ର-କୁମାରୀ ।
ଅପରାଜିତା	

କୁମାରୀଗ୍ରହ, ମେଦବାଲାଗ୍ରହ, ବନ୍ଦିନୀଗ୍ରହ, ଶାହୁତି ।

କୁମାରୀ

ଅନ୍ତାବନୀ

—०—

ଧର୍ମଚୌରାପ ।

ଦେବବାଲାଗଣ୍ଡ ।

(ସ୍ଥିତ)

ଆସା ହୁଶିଲେ କରେ ।

ଦୀରିବ ଧାକ, ହୁବ ଧାକ, କେନ ହୁବ ଯରହେ ହ'ରେ ।

ଶୀରନ ଏବନ ମାଧେର ଧନ,

ମାଧ କ'ରେ ତାର ଦୀଧନ ବିବେ କେନ ହେ ଶୀରନ,

ଶୂଳ ତାର ମାଟ ହେ ହୁନନ ।

ଶୂତ ଧାକ ଚୋଥେର ନେଶୀ ।

ଶିଖେ ଧାକ ଆଲୋକ ଧୀଧାରେ ।

ଆପନାର ଦେଖୁ ଛିକ ଦେ,

ଶୂତ ଧରେ ଦେବାର ଭିତର ବିରାଟି ପୂର୍ବ କେ,

ଦେଖୁ ଦେ ଶୂତ ଶୂଳ,

ଶୂଳତେ ଦୋଲେ କେ ତାର ହୁରାରେ ।

ଶୂତ ଧାକ ଯତ ଅଭିଜାନ,

ଶିଖେ ଧାକ ତୋହାର ଆମାର ସାମାନେ ନହାନୀ ।

ପଥରେ ଶୂତିକ ପୋହେର ଧାନ,—

କେମେ ଧାକ ତାବେର ଲହର ମଳଙ୍ଗମୌରେ ।

ଅର୍ଥମ ଅଙ୍କ

—१—

ଅର୍ଥମ ଦୃଷ୍ଟ୍ୟ

ରାଜମନ୍ତା ।

ରାଜା, ରାଣୀ, ରାଜମନ୍ତନ ଓ ଅହରୀ ।

(ସ୍ଥିତିଗଣେର ସ୍ଥିତ)

ରାତି ପୋହାରେହେ ।

ଆଗମ ମାହାନିଶି, ଆମଲେ ଅବଶ ଶରୀ,

ଶୀଘ କିରଣ-ରେଖ ।

ହୁବ ଗଗନେ, କମକ-ଦୟଣେ, ଅର୍ଥ-ଆଗମ ଲେଖୀ,—

ପରଶେ ଆସେଲେ ତାରା ଗ'ଲେ ପିହାଇେ ।

ମାନୀ ହୂଳ କାତରଣ, ହୁମର ଆବରଣ,

ଉଲ୍ଲାସେ ତେରାପିଶା ଲାବ ।—

ପକ୍ଷମ ଫାଲେ, ପ୍ରାଣୀ ମାଲେ,

ଆହାରେ ହୁମର ଚଲେ ଦିହେଛେ,

ଆଲୋକେ ଥୀଧାର ବେଳ କୋଳେ ନିରେଛେ ।

୧୨ ତା । ମହାରାଜ ! ଏହି ମାହେନ୍ଦ୍ରମଣ ! ଏହି ମହରେ ପୂର୍ବକେ ମୁଗ୍ଧାର ପ୍ରେସ୍ତ୍ର କରନ । ମାହେନ୍ଦ୍ରମଣ ଦାତା—ରାଜୀ, ଈର୍ଷରୀ, ଦମ, ମାନ, ମସନ୍ତି ଆପନାର ପୂର୍ବର ଅନ୍ୟାନ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ହେବେ ।

୧୩ ତା । ମାହେନ୍ଦ୍ରମଣ ଦାତା କରଲେ ଦେବକର୍ତ୍ତା ମାତ୍ର ହାବ ।

୧୪ ତା । ଆପନେର ଆଲୀରୀବେ ଆପନାର ମସନ୍ତି ପ୍ରାଣି ହେବେଛେ, ଏକମେ ଆଲୀରୀବ କରି, ଆପନି ଦେବକର୍ତ୍ତାର ସତର ହ'ନ ।

(ପୂର୍ବମ ଓ ମୋଦାନୀର ପ୍ରଦେଶ)

ରାଜା । ପୂତ୍ର ! ଏହି ମାହେନ୍ଦ୍ରମଣ, ଆକର୍ଷେ ପରମେତୁ ଗ୍ରହ କ'ରେ ଦୁଗ୍ଧାର ଦାତା କର ।

ରାତି । ମୋଦାନୀ ! ବାପ, ତୁମ ଆପନକୁମାରୀ, କିନ୍ତୁ ପୂତ୍ରର ବାଲାମରୀ ବ'ଲେ ତୋମାକେ ପୂତ୍ରର କାର ଦେଖ ଆପନି । ପୂତ୍ରର ଆର କଥନ ଶୁହ ହ'ଠେ ବାହିର ହାବ ନି । ଆଲୀରୀବ ଲାଯେ ମନେ ମନେ ଥେକୋ —ଦେଖ ବେଳ ତୋମାର ମର ବିପଦେ ନା ପଡ଼େ ।

୧୫ ତା । ଆର ବିଲାବ କେନ ହାହାରାଜ ! ରାଜାର ମନ ଉତ୍ତରୀର ହାବ ।

ରାଜା । ରାବେ ରାବେ ସର୍ବକୁଳ ଜଳେ ପରିଶୂନ୍ୟ ଓ ପରାଜାଧିତ କ'ରେ ରାଖିତେ ବଳ ।

୧୬ ତା । ଆର ବ'ଲେ ମାତ୍ର, ତୈଲିକ, ରବକ, ଚାଲ ବେ କୋନ ଶୂନ୍ୟ ଆର ପ୍ରକାଟେ ଦେଇ ଶୁହ ହ'ଠେ ବିରିଷତ ନା ହାବ ।

ଅହରୀ । (ଅଭିବାନନ୍ଦ)

ଶବ୍ଦ । ଆମ ସହିତ ! କୋଣରେବେ
ଆମେ କହନ୍ତି, ଆମଦେଇ କହନ୍ତି କହନ୍ତି ।

ଶୋଭ । ଏହି ନଥା ।

ଶୁଭ । ପାତ୍ର ସହିତ ! ଆମର ପାପାମ ହାତ କହନ୍ତି ।

ଆଖିନ୍ତ । କରିବିଲୁ କରିବିଲୁ ।

ଶୋଭ । ଆମଖେଳୋ ନଥା ।

ଶକଳେ । ଆମଖୋର ନଥା, ହାତୀ, ହାତୀ !

ଶକଳେ ବାବାକୈବ ବାବନ ବାବନ ।

[ଶକଳେର ଅହାନ ।]

ବିଜୀର୍ଣ୍ଣ ମୃଦ୍ଗୁ

ଆମା-ପଥ ।

ଅଧିକା ।

(ଶିତ)

ଶୁଭ ପଥ ଛଲେ ଏମେହି ।

ନଇଲେ କେବ ବନ୍ତିହି ଚଲି କଟିହି ଚଲେହି ।

ମେଲେ ନା ଛୁଟେଲେ ପଥର ଶେଷ

ରହିଲେ ବୁଦ୍ଧେ, କାହା ଆମେ,

ହାର କୋଥାର ଆମାର ରେଣ ;—

ଜାମି ନା କେଟେ ବଲେ ନା, କବୁ ତ ପଥ ମେଲେ ନା,

ଚରନ ତ ଆମ ଚଲେ ନା—ହତାନ ହେବେହି ।

ଅଧିକା । ଓ ହା ! କୋଥାର ଗେଲି ?

(ଲକ୍ଷ୍ମୀର ଅବେଶ)

ଲକ୍ଷ୍ମୀ । କହି, କୋଥାର ତୁହି ? ଆମ ସର୍ବଦାହି,
ବାଲେ କେନ ?

ଅଧିକା । କେନ, ଏଥାନେ ଥାକଣେ ମୋହଟା
?

ଲକ୍ଷ୍ମୀ । ପାଲିଯେ ଆର, ପାଲିଯେ ଆର !

ଅଧିକା । କେନ ଆଗେ ବଳ ?

ଲକ୍ଷ୍ମୀ । ଆମ ସବୁ ! ଆଗେ ପାଲିଯେ ଆର !

ଅଧିକା । ଆଗେ ବଳ !

ଲକ୍ଷ୍ମୀ । ଏ ସେ ସମ୍ମ ଠାକୁରଙ୍କୁ ଆମ କରନ୍ତେ
ତାର ରାତ୍ରି, ପାଲିଯେ ଆର, ସେଥିକେ ପେଣେ ବିଶବେ
ଯେ, ପାଲିଯେ ଆର ।

ଅଧିକା । ବାବାଠାକୁରରେ ଆମବେ କବନ୍ତିବା ?

ଲକ୍ଷ୍ମୀ । 'କବନ୍ତି କି ? ଏଲୋ ବଳେ—ହଲେ ହଲେ
ହରହୋ ଝାଇଦାନ କରନ୍ତେ ଏମେହେ, ଚଲେ ଆର,
ଏ ଆର—ଶୋଭାର ମେବେ ଏଥିନ ସମୁନ୍ଦର ହୁବୁଥେ
ତେ ଆହେ ?

ଶୁଭିନ୍ଦା । ବେଶ ହେବେହେ ! କବେ ଆମି ତୁହି-
ବାଲେ ବିଜୀର୍ଣ୍ଣ କରାବେହେ ।

[ଶୋଭା ।

ଲକ୍ଷ୍ମୀ । ଓ ସର୍ବନାଶ ! କି ବିଜୀର୍ଣ୍ଣ କରବି ?
ମାତ୍ର କ'ରେ, ବିଜୀର୍ଣ୍ଣ କରବି କି ? ତରେ ହତକାଳୀ
ମେବେ !—ସର୍ବନାଶ କରଲେ, ସବଥେ ଏକମାତ୍ର ମେଲୁ
ଦେଖି ।

(ଅନୈକ ଆମଖେଳ ପ୍ରବେଶ)

ଆମକ । ଗଢା ଗରେତି ବୋ ଜରାଇ ଯୋବନାରୀ
ପଟେରପି—କେ ତୁହି ? ଆୟ ଆୟ, କେ ତୁହି ?

ଲକ୍ଷ୍ମୀ । ଆମା ବାବାଠାକୁର, ଆମି ।

ଆମକ । ତୁହି ! ତାଳ, ଏଥାନେ ଆମେହ କେନ ?

ଲକ୍ଷ୍ମୀ । ମୀ ବାବାଠାକୁର, ଆମି ଆମି ବି—
ଏମେହ ଆମାର ମେବେ, ଆମି ମେବେକେ ଝକଟେ
ଏମେହ ।

ଆମକ । ତୋରା କି ?

ଲକ୍ଷ୍ମୀ । ଆମରା କି ବ'ଲେଇ ତ ବାବାଠାକୁର
ମେବେକେ ବକଟେ ମେଗେହି, ଆମରା କି ବ'ଲେଇ ତ
ବେଶ ତରେ ମୂଳ ଶୁଭିକେ ଚଲାଇ ।

ଆମକ । ତୋରା କୋନ୍ତାକି ?

ଲକ୍ଷ୍ମୀ । ଏହି ଧୋପା ବାବାଠାକୁର ।

ଆମକ । ବୋପା ?

ଲକ୍ଷ୍ମୀ । ହୀ ବାବାଠାକୁର !

ଆମକ । ବୋପାର ମେବେ ଏତ ହୁଲାହି ?

ଲକ୍ଷ୍ମୀ । ତା କ ବଟିହି ବାବାଠାକୁର ! ଏକମେହି

ବା କେନ ? ଏ ପାଡ଼ା ଓ ପାଡ଼ା ।

ଆମକ । ତା ହୀ ରମକଣେହିଲି !

ଲକ୍ଷ୍ମୀ । କି ବାବାଠାକୁର ?

ଆମକ । ତୁହି କି ପ୍ରୋବିଲ-ଭର୍ତ୍ତା ?

ଲକ୍ଷ୍ମୀ । ତା କି କ'ରେ ବଲବୋ ବାବାଠାକୁର,
ଆମର ମୋହଟାମୀ ଘରେ ଆହେ, ତାକେ ବିଜୀର୍ଣ୍ଣ କରେ
ବଳଟେ ପାରେ ।

ଆମକ । ହାଃ ହାଃ ହାଃ, ହା ହତବିଦେ ! ଏଥାନ
ମରାନ ଅବଳା କି ନା ବରକେତ ଘର ଆଲୋ କ'ରେ
ବ'ଲେ ଆହେ ? ହା କବ, ହା କବନାଶର ବଜନକର !
ମଧୁରା ନଗରେ ସକରେ ସରକ-ଶିରକ୍ଷେତ୍ରକଳାଜ୍ଞାନିତେ
ମନ୍ତ୍ର ପଥଟା ପାବିତ କ'ରେ, ଶେବେ କି ତାର ସରେ
ଦୁଃଖାତ୍ମକ ଶୁଭିକେ ବେଶେ ? ହା କେମିଯର୍ଦ୍ଦିନ କୈଟ-
ଜାରିର ଗୋପିକାଜନାମ ହମ ।

ଲ୍ଲବୀ । କେବେ ଆର କି କହୁଥେ ବାବାଠାକୁର ।
ମନ୍ଦିରକାହାଇ ଓହି ଏକ ଦଶ । ଆହାରଙ୍କ ବାପେର
(ବୋଲନ ଥରେ) ଏହି ତୋମାର ମତ ବାବାଠାକୁର
ଲିଖ୍‌ଗ୍ରହ ପାଠ ହେଲେ—ଦେଖିବେ—ଦେଖିବେ
ବାବାଠାକୁର—

ଆଜମ । ତତ ମୁଁ ମୁଁ, ତତ ମୁଁ କବା । ପାଣୀରମି,
ପାରତି, ବର୍ଜରି !

ଲ୍ଲବୀ । ଏ ଆହାର କି ବକ୍ର କବା ବାବାଠାକୁର !
ଆମାକେ କି ଆଲିରୀଳ କହେ ।

ଆଜମ । ପାଳା, ଲୈଖିଲି ପାଳା—କାଳ
ବୋଲି ଛାଇ ଛାଇ ।

ଲ୍ଲବୀ । ଏହି ସାହି, ତା ହଲେ ଆମାର ଉପର
ବାର କବ ନି କି ଦେବତା ?

ଆଜମ । ଆରେ ଗେଲ, ଲୋକ ଆମାରେ, ଦେଖିବେ
ପାଇଁ, ଆମାର ମାନ ଥାବେ, ପାଳା ।

ଲ୍ଲବୀ । ଏହି ସେ ପାଣୀରମି, ତା ହଲେ ଆମାର
ଦେଖିବେ ଦେଖିବେ ଗେଲେ ଏମନି କ'ରେ ପାଲିବେ
ଦେଖିବେ ବଳ ବାବାଠାକୁର !

ଆଜମ । ବଳଦୋ—ବଳଦୋ,—ପାଳା ।

ଲ୍ଲବୀ । ଆହାର ଯେହେ ବଡ ଛାଇ ।

ଆଜମ । ତାଳ, ତାକେ ଶାର କରବେ ଏଥିମ ।

ଲ୍ଲବୀ । ତା ହଲେ ପାଳାଇଁ ।

ଆଜମ । ନା, ଏ ଆହାର ମୟହଟି । ନାହିଁ କରି
ଦେଖିବି ।

ଲ୍ଲବୀ । କିନ୍ତୁ ମିଟି କଥା ବ'ଲେ ଏକେବାରେ ଅଳ ।

ଆଜମ । ଆଜାହ, କବେ ମେବ—କିମ୍ବି ମେବ, ପାଳା ।

ଲ୍ଲବୀ । ଆର ବେଥ ବାବାଠାକୁର —

ଆଜମ । ନା, ଏ ପାପିଟା ଆମାକେହି ପଳାତକ
କରିଲେ ଦେଖିବି । ହେବାମ ! ହେବାମ !

[ପାହାନ]

ଲ୍ଲବୀ । ଆର ଦେଖ ବାବାଠାକୁର, ଆର ଦେଖ
ବାବାଠାକୁର, ଆର ଦେଖ ବାବାଠାକୁର ! (ପଞ୍ଚାଥ
ପଞ୍ଚାଥ ଗମନ)

(ଶୁଭ ଆଜମ ଓ ଅଧିକାର ପ୍ରବେଶ)

ଅଧିକା । କେନ ଆହାର ନାରାୟଣପୂରୀ ହବେ ନା ?

ଶୁଭ-ଆଜମ । ଆରେ ମୁଁ ଦେଖି ! ଏହି ବହୁ, ତୁହି
ଅଳ୍ପନୀଯା, ଅକଥ୍ୟା !

ଅଧିକା । ତାକେ ନାରାୟଣପୂରୀ ହବେ ନା କେନ ?

ଶୁଭ-ଆଜମ । ଆରେ ମୁଁ ଦେଖି, ତୁହି ମୁଁ
ନୀଚକୁଲୋକୁଳୀ, ଏକେ ବର୍ଷଟି, ତାର ରାଜକନ୍ତିଲୀନୀ,
ତୋର ଶାସ୍ତ୍ରକଥା ଶୋଭରାଇ ଅଧିକାର ଦେଇ, ତା

ପୂର୍ବାର ଅଧିକାର । ତୋରେ ଆର କି ବ'ଲୁବୋ, ଆଜଃ-
କାଳେ ତୋରେ ନାମ ମୁଁ ଆକଳେ, ଦଶବାର ନାରାୟଣ
ନାମ ଜଣ କ'ରେ ତବେ ପାପକ୍ଷର କରିବେ ହୁବେ, ତୋରେ
ମୁଖଦୂରିନ କହୁଲେ ଆଦାର ମାନ କ'ରେ ତବେ ତହ ହିତେ
ହୁବେ । ତବେ ନା କି ତୁହି ଶୋଭାବୀ, ଆର କହି-
ପାଣୀରମି, ସର୍ବୋପାରି ନା କି ଶୁରଙ୍ଗପ୍ରମି ଚାଲିବୀ, ଆର
ନା କି ଶର୍କରୋଧେହବା ଶୋଭାବୀ, ତାହି ତୋର ମୂର ଦେଖିବି,
କିନ୍ତୁ ମାନ କରିବି ନା ; ବାକି ବାକି, ବେଳେ ପାଛି
ନା, କହି ନା କହିବ ନା କହିଛି, କିନ୍ତୁ ମୁଁ ମାନାଳାଟେ
ପାରିବି ନା । କିନ୍ତୁ ଏତ କାଙ୍କାରଥୀନା ମହେବ
ଜୀବ ନାରାୟଣପୂରୀ ଅଧିକାର ନେଇ । ତବେ ଥିବ
ମନୋରୋଗ ଶହକାରେ ଭକ୍ତିମତୀ ହୁବେ ଓହି ମୁଖା-
ବାହଲାତୀର ପ୍ରାଣତାଗେର କରକରିଲେ ଆମାରେ
ଶଲିନ ସର୍ଜ ଧାରି କ'ରେ ଏକାଗ୍ରତିରେ ପ୍ରମୁଖରେ ନିକଟେ
କହିବ ହୋଇ କରିବେ ପାରିବ, ତା ହଲେଇ ତୋର
ଏକେବାରେ ବୈକୁଣ୍ଠମାଟ ।

ଅଧିକା । ତୋମରା କୌଥାର ବାବେ ଠାକୁର ?

ଶୁଭ-ଆଜମ । ଆହାରା ତିରକାଳ ଦେଖାଇ ଥାଏ,
ଦେଖାଇ ଥାଏ, ମେହି ବୈକୁଣ୍ଠ । ଆମେ ଦେଖାଇ
ଆମାରେ ଅଧାରିତ ଥାବିଛି, ଇଛୁକ କରିଲେଇ ବେଳେ
ପାତେମ, ଏଥିନ କାଳ-ମାହାତ୍ମ୍ୟ ଆର ତତ୍ତ୍ଵ ଥାତିର
ନେଇ—ମାତ୍ରେ ବେଳେ ।

ଅଧିକା । ଦେଖାଇ ତୋମରାଙ୍କ ଥାବିବି ଥାଏ ?
ଶୁଭ-ଆଜମ । ହା ହା—ଥାଏ ଦିଲି ନା କି ?

ଅଧିକା । ନା, ଏଥାଇ ହୋଇ କେନ—ଆମି
କି ଅଜ୍ଞାନ ?

ଶୁଭ-ଆଜମ । ହୁରେ ଥାକିଲୁ ତୋ ବଳ, ଏଥି
ଏଥିନ କାହେ ଆହେ, ଆହାର ଭୁବ ଦିଲେ ...ମା ।

ଅଧିକା । ତବେ ବୁଝି କି କରିବି ।

ଶୁଭ-ଆଜମ । କେ ବାହ, ହେ ରାମ !—ହୁମନି, ନା ।
ଅଧିକା । ଦେ କି ଦେଖତା—ଆମି କି ପାଗଳ ?

ଶୁଭ-ଆଜମ । ଆରେ ପାଗଳ, ରାଜକୁଳେର
ଶ୍ରୀମତୀ—ନାରାୟଣ ନାରାୟଣ କରିଲା ବ୍ୟାକ୍ଷେତ୍ରେ
ତଗଦାନପି ଶୋଭିଲେ ଅନ୍ଧଦେଶେ । ତଗଦାନପି ପୂର୍ବାର
ହୁଅଗରତିହ ବକେ ଧାରିବ କ'ରେ ତାର ନିମ୍ନେ ଚେରେଇ
ଆମାରେ ଥାନ ବାଢ଼ିଯେଇନ । ଆମାରେ ପୂର୍ବାର
କର, ତା ହଲେ ତୋକେ ଆର ନାରାୟଣ ଶୁଭାରେ ଥିଲେ
କେପଥିକ ହେବ ।

ଅଧିକା । ସେଣ, ତା ହଲେ, ଏହୁ । ଆମାର
ଆମାର ।

(ନତକାର୍ଯ୍ୟ ହିଁରୀ ଅର୍ଥ ପ୍ରବାନୋବୋଗ)

କୁର୍ରାଷ୍ଟ । ହି ହି, କରିଲ କି ? ଦେଖିଲେ
ମାଦେ—ଦେଖିଲେ ମାଦେ । ଯାଏ ଯା ବରକରୁଳାରି ।
ଆମି କାହାଜାହାଜା ନିରେ ସବ କରି; ଏଥିରେ
ଛଲେର ଶୈତନ, ସେହରେ ବେ ଆହେ—ଆଜି ତାହିରେବେ
ଦେଖିଲେ ପେଲେହି ଏକଥିରେ କରିବେ । ତୋମାର ପୂଜା
ହିଁ କରି, ଆମାର ପଞ୍ଜି ନାହିଁ । ଯା, ଆମି
ଜୀବନ୍ମୁଖ ନା—କିନ୍ତୁ ମନେ କରିଲ ମି ଯା—ଆମି
ହୁ । ହରି ହରି, ଏ କି ବିଭାଟି ।

[ଅହାନ]

(ପତକଳିର ପ୍ରବେଶ)

ପତ । ଏକି ଯା ! ଭୁବନରୋହିନୀ କୁମାରୀ-
ଶିଳ୍ପୀ, ଭୁବନୀ, ବୌଦୀର ଆମାରା ଧନ, ଭୁବି ଆମାର
ବୁଦ୍ଧିକାଳ, କାର ପୂଜାର ନିଯନ୍ତ୍ରଣ ଯା ?

ଅଧିକା । ଠାରୁତ ! ଆମି ବରକରିଲି
କେ କେଟେ ଆମାର ପୂଜା ନିଲେ ନା । ଆମନ ଦୂର
ପରିବେ ଚଲେ ଗେଲ । ମହେବ, ତୋର ମନିର ଘାରେ
ପହିତ ହିଁ ଦେଖିଲେ ନା । ଆମନକରିବା
କା କରିଛିଲ ସିଲେ ପ୍ରହରିତେ ତାଡିରେ ଦିଲେ—
ବ୍ରାହ୍ମ, ତୋର ଶନାର କେତେ ଦିଲେ ନା ।

ପତ । କେବ, ତୋର କି ପିତା ନେଇ ?

ଅଧିକା । ଆହେ ।

ପତ । ତବେ ତ ମୁଁ ଦେବତାହିଁ ତୋର ଘାରେ ବୀରା
ହେ ନା । ତୋର ଆମାର ଦେବତାର ଘାରେ ବୀରାର
ହୋଇଲ କି ?

ଅଧିକା । ମେ କି ଏହୁ ?

ପତ । ପିତା ଥର୍ମ ପିତା ଥର୍ମ ପିତା ହି ପରମତମ;

ପିତର ଶ୍ରୀତିମାପରେ ପ୍ରାଣକ୍ଷେତ୍ର ସର୍ଵଦେବତାଃ ।
ତୋର ଅର୍ଜନା କର, ନାରୀରୁ ତୋର ମନ ଦୈବେତ
ବାର କର ଲାଗୁଛିଲ ହେଲେ ଛୁଟେ ଆସିବେ ।

ଅଧିକା । ସତି ?

ପତ । ସବି ଦେବ ମତ ହର, ଶାସ୍ତ୍ର ମତ ହର, ତା
ଲେ ଏବ ମତ । ନାହିଁଲେ ମୁଁ ବିଦ୍ୟା । ଆମ,
ମାର ମାର ଆସ, ଆମି, ପୂଜାର ସ୍ୟବଦ୍ଧା କ'ରେ ବିହି,
ତ ଦେବତାହିଁ ନା ହର, ତା ହଲେ ହିର ଆମବି,
ତିବେ ଦେବତା ନେଇ—ବିଦ୍ୟା ଆମଦେ ପ୍ରତିବାଦ କରେ,
ହଲେ ଆମବି, ଆମଦେ ନେଇ । ଆମ—

[ଉତ୍ତରରେ ଅହାନ]

ତୃତୀୟ ଦୃଷ୍ଟି

ପ୍ରାପ୍ତି ।

(ଆମନକରିବାରଙ୍ଗରେ ପ୍ରବେଶ)

ମହାରାଜ ! ମହାରାଜ !

୨୨ ଆହୁ । ଏହି ସେ, ଏହି ସେ ମହାରାଜ !

(ମହାରାଜର ପ୍ରବେଶ)

ରାଜା । (ପ୍ରଥମ କରିଯା) କି ଆଜା କୁମେ ?

ସବ ଆହୁ । ଆଜା କଟିଲା ।

ରାଜା । କି ହେବେ, ଆଜା କଟନ ।

ସବ ଆହୁ । ଆଜା ଏକେବାରେ ପାଇଁ ଏକାରେ
ହେ ଗେହେ କଟିଲା ।

ସବ ଆହୁ । ଆମିରିଲେର ହାତ ନେଇ ।

ରାଜା । ମେ କି ଏହୁ ? ଆପନାରୀ କରାର
ଆମାର—ଆମି ଆପନାରେର ଦାନ—ଦାନେର ପ୍ରତି
ଆମେଲ କଟିଲ ହେଲ କେବ ଦରାମର ?

ସବ ଆହୁ । କଟିଲ କେବ ହେ, ତା ମହାରାଜେରେ
ନିରେଇ ବୁଲିଲ ପାଇଁଛନ ନା ।

ସବ ଆହୁ । ଆମି ଆମାର ବଢ଼ି କୋଥାହିଲ ।

ରାଜା । କାରଣ ?

ସବ ଆହୁ । କାରଣ କଟନିର ଉତ୍ତାନ ।

ରାଜା । ମେ କି ଏହୁ ? ଉତ୍ତାନ ତୋ ଆପନାରେର
ବ୍ୟାହାରେର ଅନ୍ତିମ ଆମିରିକି ଉତ୍ତାନ ।

ସବ ଆହୁ । ଅତି ଉତ୍ତମ—ଅତି ଉତ୍ତମ ।

ରାଜା । କାରଣ୍ଡଟା କି ?

ସବ ଆହୁ । ଏଥିବ କାରଣ ଆପନାର ଉତ୍ତାନ ।

ସବ ଆହୁ । ତୃତୀୟ କାରଣ—ଓହି ଉତ୍ତାନ ।

ରାଜା । ଉତ୍ତାନ କି ହଲ ?

ସବ ଆହୁ । ଦେଖିଲ ମହାରାଜ ! ଆମାରେର
ଆମିରିଲେଇ ଆପନାର ଶ୍ରୀମତି ।

ସବ ଆହୁ । ଶ୍ରୀମତାଙ୍କ ବିଶ୍ଵାଳ ହେବେହେ ।

ସବ ଆହୁ । ବୁଦ୍ଧବଳେ ପୂଜ ହେବେହେ ।

ସବ ଆହୁ । ମେହି ପୂଜ ଏକ ମନ ହାମାଙ୍ଗିକ
ପ୍ରହାନ କରେଛେ, କିନ୍ତୁ ଏକମେ ସୌବରାଜ୍ୟ ପରାମର୍ଶ
କରେଇ ଇତ୍ତବତ : କରଛେ ।

ସବ ଆହୁ । ଆମାରେର ଆମିରିକି ମହାରାଜେର
ମେହାଙ୍କାରୀର ଲାଗ ହେବେହେ ।

ସବ ଆହୁ । ମେ ଥେବେ ଅକାଲଦୂର୍ଯ୍ୟ ମୋଗ
ପେହେହେ, କାଲେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସର୍ବ କରାହେ ।

୨୯ ଆଜୁ । ଆମାର ଆମିରିଲେ ପୃଥିବୀ
ପଞ୍ଚମାନୀ ।

୩୦ ଆଜୁ । ଆମ ହାତି ସର୍ବଗ୍ରାମିନୀ ।
୩୧ ଆଜୁ । ହା ହା, କ'ମେ କି ମୁଁ ! କ'ମେ କି !
ବହିରାଳ ! ହୁଅଇବ ହେବେ ନା !

ହାଜା । ମେ କି ବେଷତା ! ଆମ ଆମନାଦେର
ହାତ, ଆମନାର ବା ବଳଦେଇ, ତାହି ଆମାର ଆମୀ
ରାଜୀ । ଉତ୍ତାନେ ହେବେହେ କି ?

୩୨ ଆଜୁ । ଅପବିଜ୍ଞ ହେବେହେ ।
ହାଜା । ଅପବିଜ୍ଞ ? ମେ କି ! କେ କରନେ ?
୩୩ ଆଜୁ । ଉତ୍ତାନ ଏକବାରେ ଗୋଛେ ।

୩୪ ଆଜୁ । ତାର ପୁଣ୍ୟ ଆମ ଦେବତାର ଅର୍ଥନା
ହୁକେ ପାରେ ନା ।

୩୫ ଆଜୁ । ତାର ମୁଖିକା କାକହିଠାର ପରିଣତ

ହେବେହେ ।

ହାଜା । କେ ଅପବିଜ୍ଞ କରନେ ?

୩୬ ଆଜୁ । ଏକଟା ଅପବିଜ୍ଞ ଇଚ୍ଛକନ୍ତା ।

୩୭ ଆଜୁ । କିନ୍ତୁ ମୁଖରୀ ।

ହାଜା । ରଜକ-କହା ?

୩୮ ଆଜୁ । ହା ମହାରାଜ ! ଅମରିଆ ।

୩୯ ଆଜୁ । କିନ୍ତୁ ମହିରାଜୀ, ମହାତୀ ।

୪୦ ଆଜୁ । ଅହମତୀ ।

୪୧ ଆଜୁ । ବେଗବତୀ ।

ହାଜା । ଧାରେ ଝାହାରୀ, କେବଳ କ'ମେ ଏବେଳେ

କରୁଣେ ?

୪୨ ଆଜୁ । ଅମକିତେ ।

୪୩ ଆଜୁ । ଆଚିହିତେ ।

୪୪ ଆଜୁ । ହେଲିତେ ଛୁଲିତେ । ଅମମାରାମିନୀ,

କଥା ଶୋଣେ ନା ।

୪୫ ଆଜୁ । କିନ୍ତୁ ପାତ, ମାର୍ଦା କୋଳେ ନା ।

୪୬ ଆଜୁ । ଆମାରେ କୋପାନମେ ପଢ଼ିଲେ

ତାର ନା ।

ହାଜା । ଡାଳ, ଆମାର ଅଙ୍ଗପୁରୁଷ ଉତ୍ତାନେ

ପୂର୍ବଚରଣ କରନ, ଆମ ଏଇ ପ୍ରାତିକାନ୍ତ କରିଛ । ସେ

ପୁଣିତା ପରିକୀ ତାଙ୍କରେ ଚରଣରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଉତ୍ତାନ କରୁଅଇ

କରକେ ଶାହମନୀ ହେବେହେ, ତାର ନାମା-କର୍ମ ହେବନ

କ'ମେ ସମ୍ପଦ ଆମୀରେ ମନେ ତାକେ ଦେଖାଯାଇନୀ

କରିବେ ଦେ । ଆମନାର ନିଶ୍ଚିତ ଧାତୁ, ଆମି

ଆମାର ଆମନାଦେ ଚରଣ-ଚରଣରେ ଅଙ୍ଗ ଉତ୍ତାନ ପୂନଃ

ଅଭିନିଷ୍ଠିତ କରାଇ ।

[ଅଧ୍ୟାତ୍ମ]

୪୭ ଆଜୁ । ସହାରାଜ ! ମୟର କରନ, ମହୁଦା
ଆମାରେ ହାଥାହି କାର୍ଯ୍ୟ ପୂର୍ବବିନ୍ଦେ ଶବ୍ଦ ହର ।

୨୯ ଆଜୁ । ହେଲିତେ ଆମାର ପାଶେ ଶ୍ରୀମଦ୍ଭଗବତ

ହେ ।

୩୦ ଆଜୁ । କାର ହାତି ଦିନେର ତିକରେଇ ସହ-

ବାଧାର ବିଶାଳ ହାତାଟି ଟୋର ମନ କ'ମେ ଦେବେ ।

(ଶୀତ)

ଅତି ଶ୍ରଦ୍ଧାତ ପାଶେର ହି

ତାର କୁଦାର ଶାନ୍ତି କଢ଼ାର କାହିଁ

କଥାରେ ହର ନି ହେବେ ନା ।

ମେ ସେ ଚିରବିଳ ଏକବଳ୍ଗ୍ରୀ,

କହିଲେ ମେ କାମ କାହିଁ କାହିଁ,

ଆମ ବହି ବା ହେତୁ ମେଧିକେ ଚାହିଁ,

ମେଧିବେ ବିଶ, ଜୀବନ ମୁଣ୍ଡ,

ଅଦ୍ଵା ତୋ ନନ୍ଦା ତୋ ।

[ଅଧ୍ୟାତ୍ମ]

ଚତୁର୍ଥ ମୁଖ୍ୟ

ଉତ୍ତାନ ।

ଅଧିକା ।

(ଶୀତ)

ଆମାର ହାତ ହେ ହମାରୀ ।

ଆମି ଶାଗର-ତରମେ ନାଚିଲେ ରହେ
ଆମନାରେ ମିହି ତାଳି ॥

କେ ଆମେ ମେ ଅଳେ ହିଲ ହେ ଟାନ,
ଟେଟେରେ ତଳେ ବିଶାକ-ମାନ,

ମନେ ମନେ ଆମୁଳ ପଢ଼ିଲି ଚଲି ।

ଏଥି ପୀଧାରେ ପଢ଼ିଲି ଚଲି,
ମିହାହେ ମକାଳ, ମିହାହେ ମକାଳ,

ଗୋଛ ଆମି ଗୋଛ କାଳି,
ଆମାର କି ଆହେ କି ହିଲ ନାଇକ ଲେଖ,

ଆହେ ତୁ ଶେଷ ଅବଶେଷ,
ମିହର ହାତ ପାତ ଆମାର ହେର,
ଗର ହେ ଆମାରେ ତୁଳି ।

(ରାଜାର ଅବେଳ)

ରାଜା । ହେବୀ-କର୍ତ୍ତର ଗାନ, ମୟର ଅହୀ ମୋହ-
ନିହାର ଅଭିନ୍ଦତ-କଈ, କୋଥାର ବରବନାମିନୀ !

ଆଖିଶେର ଆଦିରୀତେ ଆମାର ଉପର ଦେବତାର କଳା,
ଆଖିଶେର ଆଦିରୀତେ ଆମି ଯହାରୀଙ୍ଗେ ଅଛିଥିର,
ଆଖିଶେର ସବେ ଆମାର ରାଜୀ ସର୍ବାଳ୍ଲକ୍ଷ୍ୟରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ,
ଆମା ଦୂରୀ, ବୋଲେ ମନ୍ଦିରର ଚିତ୍ର-ଅଧିକାରୀ; ଆଖିଶେର
ବରେ ଆମାର ବନ୍ଦା ମହିଦୀ ପୂର୍ବରେ ଅନନ୍ତି, ଆଖିଶେର
ବରେ ଦେବବନ୍ଦିମୀ ଆମାର ପୂର୍ବରୁ ହେବ; ଆଖିଶେର
ହାତ ଆୟି ସକଳରୁଥେ ପେହେଡ଼ି, ମେଇ ଆଖିଶେର କରୁ
ଉଦ୍‌ଘାନ ରଚେଇ, ମେ ଉଦ୍‌ଘାନ ଅପିତ୍ୟା ରଜକନନ୍ଦିନୀ!
ଦେଖନ୍ତ ପେଲେ ଉପରୁ ଶାନ୍ତି ବେଦ! ଆହ—
ଏ ବି, କେ ତୁ ଯି ମା ଦେବ-ମନ୍ଦିରୀ? (ଅଗ୍ରମର
ହଇବା) କୁଳ କି ହେବ ମା?

ଅଧିକା। ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିବୋ।

ରାଜୀ। ତୋମାର ଆମାର ପୂର୍ଣ୍ଣ କି? ତୋମାର
ପୂର୍ବଚନ କରେ ତୋମାର ଅଜି! କି ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିବେ
ଆମଟେ ପାଇଁ ନା କି ମା?

ଅଧିକା। ନାହାରିଶେ ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିବୋ।

ରାଜୀ। ନାହିଁ ନାହାରିଶେ-ପୂର୍ଣ୍ଣ ଶାନ୍ତି ଯାବନ୍ତା
ନାହିଁ ଯେ ମା!

ଅଧିକା। ଶାନ୍ତ ଜୀବି ମା!

ରାଜୀ। କବେ କି ପୂର୍ଣ୍ଣ କର?

ଅଧିକା। ନାହାରିଶେ-ପୂର୍ଣ୍ଣ କରି!

ରାଜୀ। ସ୍ଵର ଜୀବି?

ଅଧିକା। ଜୀବି!

ରାଜୀ। ସବ ଦେଖି ଶମି।

ଅଧିକା। ପିତା ସ୍ଵର୍ଗ ପିତା ହର୍ଷ ପିତା ହି ପରମପତଃ। ଆହେଇ ପ୍ରାଣ ନା କରି, ତତକଣ ଆବଶ୍ୟକ ନାହିଁ।

ପିତାର ଶ୍ରୀଭାଗପତେ ପ୍ରିସ୍ତେ ମର୍ମଦେବତା:

ରାଜୀ। କୌନ୍ ଭାଗ୍ୟବାନ୍ ତୋମାର ପିତା?

ଅଧିକା। ଶୈନାନ ବରକ!

ରାଜୀ। ତୁଇ-ହି ରଜକନନ୍ଦିନୀ?

ଅଧିକା। ହୀ!

ରାଜୀ। (ସମ୍ମାନ) ନାହାରିଶ! ଆମାକେ କି
ଦିଶରେ ଦେଖେ! ଏହା ଏହି ମର୍ମନାନୀ ଅପରାଧିକାର
ଦ୍ୱାରା ବ୍ୟକ୍ତ ବାହା ନା କରି, ଏହି ଅଶ୍ରୁ ମଧୁରୀ
ହିଲୋକ-ପୂର୍ବ ଆୟି ଦ୍ୱାରା କର୍ତ୍ତ୍ବୀ ପଥ ହାତେ ବିନ୍ଦି
ଦିଲ ହି, ତା ହଲେ ଆମାର କି ପରିପାଦ!

(ଏକାଟେ) ତୁ ମାର, ଆୟି କେ?

ଅଧିକା। ନା ପ୍ରତ୍ଯାମି!

ରାଜୀ। ଆୟି ଦେଖେ ରାଜୀ। (ଅଧିକାର
ପ୍ରାଣ) ଓଡ଼ି, ଆମାର କଥା ଶୋଇ: ଆୟି ଆଖିଶେର
ବାହାରୀରେ ଅଜ ଏହି ଉଦ୍‌ଘାନ ରଚନା କରେଇ? ରଜକ-
ମନ୍ଦିରି! ତୁଇ କୌନ୍ ଜାହନେ ଏଥାନେ ପ୍ରାବେଶ
କରିଲି! ଏଥାନକାର ସମ୍ମ କୁଳ ଆଖିଶେର ସମ୍ପତ୍ତି।
ଏହା ହରିଶେର ଶାନ୍ତି କି ଆମି?

ଅଧିକା। ଆମି ମା!

ରାଜୀ। ନାମା-କର୍ମ ହେବ କ'ରେ ଦେଖ ହାତେ
ହୁ କ'ରେ ଦେଖାଇ ଏବ ଶାନ୍ତି!

ଅଧିକା। ବାବସା ଧାକେ, ଶାନ୍ତି ଦିନ!

ରାଜୀ। ଶାନ୍ତି ମା ଦିଲେ ଆମାର କି ହେବ, ତା
ଆମିଲି?

ଅଧିକା। ମା ଶ୍ରୀତ୍.

ରାଜୀ। ଦେଇ ନରକ!

ଅଧିକା। ଶ୍ରୀ! ତବେ ଶାନ୍ତି ଦିନ, ମହାରାଜ,
ଶାନ୍ତି ଦିନ!

ରାଜୀ। ତାର ପର ଯେ ମୌଳରୀର ଅହାରୀର
ତୁ ଏହି ଅନ୍ତିକାର-ପ୍ରାବେଶ କରେଇ, ମେ ମୌଳରୀ
ଧାକେ କୋରାର? ତୋର ଆହେ କେ?

ଅଧିକା। ବାଗ ଆହେ, ଯା ଆହେ!

ରାଜୀ। ଆର ନାହାରିଶ!

ଅଧିକା। ବାଗ ମାର ଚରଣ!

ରାଜୀ। (ବରେ ଅଭୂତ ଦିଲା) ଚଂ-ଚଂ,
କୌନ୍ ମରାଧି ତୋରେ ଏ ଦୂର୍ଜ୍ଞ ତି ଦିଲେ!

ଅଧିକା। ତାଙ୍କଣ!

ରାଜୀ। ଶର୍ଵାରି!

ଦେଖିବେ ଏହାରୀ ମହାରାଜ!

(ଏହାରୀର ପ୍ରାବେଶ)

ରାଜୀ। ଏହି ବାଲିକା ମନ୍ଦକେ ହତକଣ ଅଜ

ଆହେ ଏହାରୀ ନା କରି, ତତକଣ ଆବଶ୍ୟକ ନାହିଁ।

ଏହାରୀ! ବେ ଆଜେ!

[ଅଧିକାରୀକେ ଶଈହ ପରାନ]

ରାଜୀ। କି କରି, କି କରି ନାହାରିଶ! ଆମ-
ହୀନ ଶ୍ରୀତ୍ ତୋମାର ନାମେ ଏକଟା ଶୁଣିତ ରାତକେ
ଅପରିବ ପାଇଁ ତୁ ମେ ଯୋର ଅପରାଧିନୀ! କିନ୍ତୁ
ଆଖିଶେର ମୁଖ କୁମ ଥିଲେ ଏ କାର୍ଯ୍ୟ କରେ,
ତା ହଲେଇ ବା ତାର ଅଗରାଧ କି? ତାଙ୍କଣ, ତାଙ୍କଣ!
ବିଦ୍ୟ ମହନ୍ତା! ବାର ପରବରତ-ପର୍ବତୀ ଅପରାଧିକେ
କୁଠାର୍ ଜୀବି କରି, ବେବକୋ ଆମେ ବାର ଆମେର
ଆୟି ଅବନତ ମନ୍ଦକେ ପାଲନ କ'ରେ ଆମାତି, ମେଇ
ଆଖ—ଶୁଭର ଶ୍ରିମଦ୍, ଜ୍ଞାନମୂଳ ଆପଣ! କି କରି,
କି କରି ଠାର୍କର! କି କରି ବରାହ? କି କରି ବରାହ? ଅଗ୍ରଗାହୀ
ହାତେ ନରକ ହେ—ପଞ୍ଚାଶିମ ହାତେ ଆମାର ମେଇ
ମନ୍ଦକେ ପଢ଼ବ? ରାଜୀବାନେ ତୁ ମେ ଅହାରୀର ଅଭୂତ
ଦୀର୍ଘ ମନ୍ଦକେନ୍ଦ୍ରିଯିନ୍ କରେଇଲେ, କିନ୍ତୁ ଅପରାଧ ଲାଗିଗୁ-
ଗୁ, ଦେବକାହର୍ତ୍ତ ମୌଳରୀର ଅଧୀଶୀ—ଏତ କଣ
ଏତ ଶୁଭତା!—ଆମାକେ ଦୁର୍ବଳ ମିଳେଇ ଆର

व्याख्या-वालीरे कोसा दूरी थारक, हवि बिहु
देखते गेल ना। करे प्रातिशाल अवकर्त्ता।
जाह बिहान आहे। कोसाहे पूर्णगुंद काह
विहान देखियाहै। राजा वस्त्रीक ना हले काह
अवदेवता हव ना। रामजय दिल अवदेवता
देवदासिनी नौतार सूर्य-प्रतिशा निर्वाच करिव
हिलेन। महाराज ! कृष्ण ताहे कर ना केन ?
राजा ! कि कहूँ ?

आळम ! आवार कि करवे—एই सर्ववाणी
सुखनविनीर सूर्य-प्रतिशा निर्वाच कराओ।
राजा ! तार पर ?

आळम ! तार पर कर्त्तवी दिवे मेहे केहे एतिहा-
टीरा नासिका-कर्त्तवी वेल क'रे हेलन कर—तळु ताहे
केन; देखटोके पर्याप्त कर्त्तविकृत कर।

राजा ! तार पर ?

आळम ! तार पर आळम देख, आव वान कर।

राजा ! ताहे करव ?

आळम ! एरनि, आव काळविलास नव।

राजा ! हे आळम !

आळम ! किंतु सर्वनाशीके देल खेके तू
क'रे दाओ। वाल, ए वहि लोकालये राखे !
दहरे दहरे आउन लेले यावे—दिवे कर—दिवे
कर। ए अरिह एकटा सूलिष्ठ निष्टके हाहे
करावेह, एकटा राजसूल विर्ज ल करावेह, आव
एकटा आठार आकोहिलीर सर्वाव वि काहति
मियोहे—आव एहिटे बृति आखण्हुलेन मर्ज चूर्ण
करावेह असेहे। गोविल—गोविल !—

[एहनि]

राजा ! ए 'गोहिनोमृति-वर्णने देखहि आळ-
मेर मत्तिक विचित्रित हैल। उदे कि आनि आळम
—काज मेहे—एकटा सूर्य-मूर्ति निर्वाच कराहि—
आव सर्वनाशीके देखटागिनी क'रे हिव।

(असेक आळम ओ आखण्हुलेन देखेप)

आळम ! महाराज ! कहे महाराज ! एই ये
महाराज ! महाराज, सर्वनाश !

राजा ! मे कि श्रूँ ? (अगाहकरु)

आळम ! आहोहू—महाराज, सर्वनाश !

राजा ! हयोहे कि ?

आळम ! सर्वनाश—सर्वनाशेर आव कि हये
धाके ? आसावरे ५ माये ५—सर्वनाश ! पितृपूर्व
गेल—आवि गेलू—देखटोहि गेल—आह,

पितृपूर्वावहुले एव र्हेती असेव एव वा
कोसार ताहार ही क'रे राखिवे याकवे ? आव्रद-
व अ पर्वात यवि तिस-वल देले केहे तर्फ वरे,
जेहाई रावे, नहिले देवोरीवा को घैवारावे देले ?
राजा ! आवि ये दिहुहै दूरते पाहलेव ना
श्रूँ !

आळम ! हाव हाय, एतेव दूरते पाहले वा
महाराज ? आवार हेले याव !

राजा ! हेलेर कि हयोहे ?

आळम ! तार मूळपात हयोहे !

राजा ! मे कि हयकम ?

आळम ! रकमटो ये कि, मे कि आविह
दूरते गेरेहि हाहै। हेले सकाळावेलार दावी
हाते तूळ तूळते एलो, तार पर सालीटाली
कोसार कि क'रे दरे दिवे इत्तिर तित्तर मूळ
मूळिवे यावा औरे ये बसलो, ले यावा आव
उडलो ना। डाकलेव दाकी देव ना, कि
हयोहे, जिजासा ! करलेव उत्तर देव ना।
दावा तूळे ध'र्ले चोर ध'र्ले धाके, हेडे दिले
आवार मावा चूळ क'रे प'क्ते याव। ताडाताडि
कविवाज डाक्तुर ! कविवाज वाजे वोस 'मूळपात'
—७ दोहोरे उष्म निमान शावे मेहै। ता ह'ले
कि हवे महाराज ? देखटो कि एकेवारे शोप
पावे ? कोसार वारो अकाशहुरा !

राजा ! ओ रोहोर ओ ध'र्ख आवि आवि—एकटि
इक-कर्त्तीके गृहे यान दिते पावेम ?

आळम ! राह राम ! इर्णी चूर्णी ! ओ हेले
एरनि यक्क—एरनि यक्क—तूळावार—तूळा-
वार ! चूर्णी चूर्णी ! ताहे—आवे मूळ, ताहे ?
ताहे त दलि नाडी पाहे, तवू देला आकृष्ट केन ?
चूर्णी चूर्णी ! राम राम !

[राजा ओ आळमपेर एहान]

(वालकगलेव नीत)

मूळपात मूळपात !

आवामूळावित वाह शुनिवे छलो हात !

हिल वडहै ताल लोक,
एरनि हिल मूळर गळव, एरनि हिल चोर,
दालीव यक्क नाकेव वाहाव मूळापात हात !
एरनि हिल दाकेव कीडि, एरनि हिल गा,
गलाव उपर दिल ले मूळ, कीट निचे ना,
इक्कोव याविव तहे नक्क अहे !

देखते देखते खेटेवात !

ହିତୋର ଅଛୁ

—*—

ଅଥବା ଦୃଷ୍ଟି

ଶୁଣ।

ଦୀନମାସ ଓ ଲକ୍ଷ୍ମୀ

ଶୁଣ। କାହାର ଶୀଘ୍ର ଆମତେ ହସେ । ମନେ ଚିହ୍ନକାଳ ଥାଏକଣେ ହସେ, ଖାବ କିମ୍ବା ମର୍ମିଳାଲେ ହସେ ନା ପୂଜେ । ନା କ'ରେ ଜୁଲ ଥାବେ ନା । ତିନ ଦିନ ଏକ ରକମ ବୋଗେରେ ଜାଲାନ୍ତୁ । ତାର ପରି ମନ୍ଦିରେ କି ମରାତେ ଚାନ୍ଦ ?

ଲକ୍ଷ୍ମୀ। କିନ୍ତୁ ହାଲ ନା ?

ଶୁଣ। ହସେ କିମ୍ବା ଏକ ତୋର ମୋକାଳାର ? ହରିଶ୍ଵର କାହେ ଖିଲେ ଜିଜାମୀ କରନ୍ତୁ, ଭାବୀ କାଶକ କାଢାବେ କିମ୍ବା ଡାହା ଡାକ କ'ରେ ଜୁଲାମେ ପାହାଡ଼ର ଗାଲିଚେ ଚାଲେ ଗେଲ, ଜାବା ଦିଲେ ନା । ହନ୍ଦାନକେ ବରମ, ଡାକୁର, ଏମ ନା, ମାଲୀମାଟି ବିଷେ କାଳରୁଥିବେ ଫରମା କ'ରେ ହିଟି । ଡାକୁର କମ କ'ରେ ପାହେର ଝୋଗେ ଅନ୍ତର୍ଭାବ କରିଲେ । ବାନର ଡାକୁରଟି ଜିଜାମୀ କରନ୍ତୁ, ଡାକୁର, ମାତ ବାନୁ କ'ରେ କିଟିମିଟିର କରାତେ କରାତେ ବୁଝିବେ ବିଲେ, ମାରା ! ଆମ କାଶକ ହିଁଡାତେ ଆଲି, ପରିବେ ଆଲି ନା ।

ଲକ୍ଷ୍ମୀ। ତା ହାଲେ ଉପାର ? ଅବରା ନା ଥେବେ ଫେଲେ ତ ହେବେ ଥାବେ ନା ।

ଶୁଣ। ଏକମାର ଉପାର । ତମେ ତୋର ପରିବହ ହାଲେଇ ହୁଏ ।

ଲକ୍ଷ୍ମୀ। ଆମଲ କଥାଟି, ଏହି ପ୍ରାପଟା କୁଇ ଆବ କୋମଯାତେ ହାଥାତେ ତାମ ନା ?

ଶୁଣ। କିନ୍ତୁକେହି ନା । ଶ୍ରାବ ବକ ନଟିଥିବେ ବଟ, ବକ ନଟିଥିବେ—ବକ ବାହାଟ । ଆମିତୋରେ ଦୋଷାନ୍ତୁ, କୁଇ ଆମରେ ଦୋଷାନ୍ତୁ, ମେ କ ବୁଝିଲେ ନା—ମେ ପରେର ହେଲେ, କିନ୍ତୁକେହି ଶ୍ରାବ ମାଲେ ନା । ତାରେ ହାଥାତେ ହାଲେ ତ ଦୋଷାକ ତାଇ ।

ଲକ୍ଷ୍ମୀ। ତା ତାଇ ବିଦି କି । କୁଇ ଆମ ବୁଝନ୍ତୁ, ଶ୍ରାବ ପରେର ହେଲେ ମେ ବୁଝିବେ କେବ ? ତା ହାଲେ କି କରିବ ?

ଶୁଣ। ଦେଖିଲେ ଥେବେ ଏଥେହେ, ମେଇଥିଲେ ପାଠିବେ ।

ଲକ୍ଷ୍ମୀ। କି କ'ରେ ବିଦି ?

ଶୁଣ। ଗାନ୍ଧାର ବଳୀ ବିଦି ଟେଲେ ହିଁଚିଲେ । ତାତେ ନା ବାହ—ବଳେ ବୁଝିବେ; ତାତେର ନା ବାହ—

ଆମଦେ ହସେ । ମହିଳେ ବଳ ଦେବି ଏହି କାଶକ ଆମାର ଲକ୍ଷ୍ମୀ, ଆମାର ପୂଜେ—ଆମାର ମର । ତାକେ ଆମି ତିନ ଦିନ ପାଟାର ଆହାକାତେ ପାଇଲି, ତାର ଶଶିମ ନା କରନ୍ତେ କରନ୍ତେ ପାଇଲିର । ଆମାତେ କି ଆମ ଆମି ଆହି । ଆମାର କରହି ସବି ମେମ କ ବୈଚ ଲାକ ?

ଲକ୍ଷ୍ମୀ। ହି ହି ! ଓ ମେ କି କରି ବଲିଲ ?

ଶୁଣ। ଆମ ବଲିଲ—ଗାନ୍ଧାର ଆମାର ବଳକେ ହସ । ମେହେଟା ବାନ୍ଧାଟାକୁରେ କାହେ ଗେହେ; ଏହି ଅଦକାଶ, ଆସ, ଏହି ମନର ବୟନ୍ନାର କଲଟା ଏକବାର ଦେଖେ ଆମି ।

ଲକ୍ଷ୍ମୀ। ଦେଖ, ସବି ମରାତେ ହସ, ତା ହାଲେ ଏକଟୁ ମତୀର କଳ ଦେଖେ ମରାତେ ହସେ । ନିଲେ ହେ ଏକ ହାତୁ ଥେବେ, ଏକ କୋହର ଥେବେ ଏକ ଗଲା, ଶେଷେ ହି ହି କରାତେ କରାତେ ଯଥି—ତା ହସେ ନା ।

ଶୁଣ। ଆମ ସବି ମରାତେ ହସ, ତା ହାଲେ ହାମାତେ ହାମପତେ ମରାତେ ହସ, ବ୍ୟନ୍ନା ସେ ବୁଝାତେ ପାରିବେ ଆମରା ମରିଛି, ଶେଷି ହସେ ନା ।

ଲକ୍ଷ୍ମୀ। ତା ତ ବଟେଇ—ତା ତ ବଟେଇ !

[ଅନ୍ତର୍ମାନ]

(ଶ୍ରୀ ଓ ଶ୍ରୀଦିଗନ୍ଧେର ପ୍ରଥେଷ)

(ଶୀତ)

ଆମଦେଇ କି ତାତେ ଆମାରେ କି ।
ଓ ପାଢାତେ ବଳି ଆହେ ଶନେଛି ନା କି
ପେଟେର ଆଶାର ଛ'ଲେ, ସବି ସାଙ୍ଗ ପଥ କୁଳେ,
ଆମିଲି ପଢିବେ ପିଟେ ମୂର ଲାଟି ।

ତାର ଆମ-ଭାବ ମହିଳା, ଆମ ଗୋଲି-ଭାବ ଶର୍ତ,
ଆମ ଆମ୍ବାଭାବ ଚର୍ମାଚୁର୍ମା ଭାବ, ତାତେ ବି ।

କିନ୍ତୁ ପେଟେର ଆଶାର ଇତ୍ୟାବି ।
ତାର ଭାବ-ଭାବ ଆଶି, ଆମ ବନ-ଭାବ ନାହିଁ ।

ଶୁଣ। ତାର ଶୁବିଶୀଳ ଯେହମାତି ବରା,
ମାଗର ତାର ଧନ୍ୟାକାର ରତ୍ନରେ ଭାବ,
କିନ୍ତୁ ହିମେବ ରେଖେହେ ତାର ଶୁଭିତି ନାହିଁ ।
କାହେଇ ପେଟେର ଆଶାର ଇତ୍ୟାବି ।

[ଅନ୍ତର୍ମାନ]

বিভৌর মৃষ্টি

আশ্রম-সমূহ।

(কুমারীগণের প্রবেশ)

(পৃষ্ঠা)

বন্ধু কামে কি হাসে।

আমিস যদি বল গো তোমা আছিল তো তার

পাশে।

হেলিস হলিস তলিস বৃক্ষে তার,
বধুর করম যদের মতন বিস গো উপহার,
তুম কি পাস বি তাকে, কথা কি সুকিহে রাখে,
থাকে কি সহজ নিহে, কাকে কি তামাসে।

(প্রত্যঙ্গি ও পূর্ববরের প্রবেশ)

পত। বেদকষ্ট হর্তো আসে, তুমি কি বিখাস
কর?

পুর। আবি যচকে বেবেছি।

পত। বেবেছ কি ? তারে বর্ণ হ'তে হর্তো
অবস্থণ করতে দেখেছ ? না, যেনন দেখা, অমনি
বর্ণের মতন ছুটি করমার অবিক ক'রে, সাধ ক'রে
হর্তোর অক্ষির কুলে শিরেছ ? কুলে শিরেছ কম-উ কে
লেও অবস্থান পকে, গোলাপের অবস্থান ক'রতে।
যেবন্দিনো কৃষ্ণত তারকার যত সয়ারে স'ভার
শিখে এই যথা আকাশ-সাগরের এ কুলে এসে উপ-
বিষ্ট হয় না, তার আগমন অস্ত পথে। সেই
হাতপথ ধারীত দেবতার হর্তো আশৰার অস্ত
উপার নেই। সে মহাপথ মাটগৰ্জি ! কিরে ধাও,
পার্শ্বীয়া প্রকৃতি সহজেই সুবৰো, সে মৌনহর্তোর
হয়ে কোন কিছি নৃতন সুন্দর দেখে তোমার মতি-
বন্ধ হয়েছে।

পুর। সে মৌনহর্তো কখনই মর্তোর নয়।

পত। বেশ, তবে অর্পণ। তা হ'লে তার
অস্ত বকার্তা দিচ্ছ হয়ে পূজনে ঘূরে ঘূরে কল
কি ? বেধানেই থাক, বেধতে আমলে অগতের
বাপি বাপি সৌমুর্দ্ধা দৃষ্টিকালে আবিষ্ট হয়। স্বচ্ছ
পর্যার্থে কোনটা সুন্দর নয় ?

পুর। কেন এহু ? আমাকে হতাশ করছো ?
আবি তারে বেবেছি, তার ইষ্টাত্ত ; পরিচালিত
মুকুটি আমার চক্র পঞ্জেছে, সেই বহুবুরের পর্যন্ত-
বিষয়ে শিখে আমার সুন্দর বিষ করেছে। ধৰ্মপথ-
র প্রবিষৎ ! তোমার আশ্রম-সাহিত্যে দেববাসার
স্মৃত্যম ত অসন্তু নয়।

পত। তুম দেববাসা ! বরীচিকাবদিত
পরিচ বালুকারাগৰে করল দেখে—হোটে, কিন
জীবনে কখন জল পাই না। হৌবনের তরু-
সুন্দর নিষ্ঠা নৃতন আকাশজ্বার আলে আবহ তুমি,
এখন অভিজ্ঞ-উপজ্ঞাকাৰ, উভাবে, গৌতমে,
এছন কি, পথে পথে দেববাসা দেখতে পাই;
কিন মুখ বিকৃত ! তৃষ্ণ পাবে কি ?

পুর। না পাই, আশের পদার্থিত হব।
করতকু মূলে তৃষ্ণিকলের অভাব কি ?

পত। করতকু যাব অহঃ। সবত কল আপ-
নাৰ বাছেই পাওয়া দাব, আৰ কেউ হিতে পাবে
না। অহজ্ঞানহীন তোমাকে, আৰ অহজ্ঞান-
হীন আৰণে গতেৰ কি ? সে তোমার কি কল
দেবে ?

পুর। একি কথা প্রত্যু ! আশের মুখে এ কি
কথা ?

পত। আশে কি ? মুখপানে চেহে হইলে যে ?
পুর। আপনি কে ?

পত। এ শৰেব প্রহোড়ন ?

পুর। বৰ্ণেষ্টে আশে সণার গুণ, আশে কি ?

পত। এক ও দৃঢ় বার গৱার আছে, মেই
কি আশে ? তা নয় বালক, তা নয়। মানবকী-
নের চৰমোহৰতই আশেব ; তা যাব নেই, সে
অভিযানে ভোঁ ; যাৰ জীবে সুবি, বে সৰ্বজীবে
সহবৈ নৰ, সে আবাৰ আশে কিমে ? ওচ উপ-
বীক ধাৰণ কৰলেই আশে হব না, আশের পুত্
হ'লেই আশে হব না।

পুর। মহাশূভৰ ! আপনি কি হোগশাস্ত্রকাৰ
নান্দিক-চূড়ান্তি প্রত্যঙ্গি ?

পত। বে মহাশোগ শক্তি পৰমাপুর সমী
হ'তে বিশৱকাৰেও প্রতিষ্ঠা কৰেছে, আবি ক'নৈ
পূজা কৰি।

পুর। ঠাকুৰ ! আপনাকে প্ৰণাম। আশে-
গুণ আপনাৰ উপৰ ধৰণহত। শিখা আকণদে৹।
আবি আপনাৰ সম্মুখে দীক্ষিতে থাকতেও সাহস
কৰি না।

পত। এস বড় ! আতিশ-বৃছিতে তোমাৰ
জৰু পূৰ্ণ হোক,—সৰ্বজীবে দয়া কৰ, হিংসা-প্ৰতি
বেন ও কেৱল সুবু স্মৰ্তি না কৰে। কঠোৱতা
কুলে বাও। চিতুত্বিত দিবেৰ হ'ক,—কামনাৰ
দেন এ সুন্দৰ আমোড়ি—এ জীবল বিকৃতি—
না হব।

[অহান]

ପୁର । ଏହି କି ଗେହି ସମ୍ବନ୍ଧିତେ ବହୁପରିକର
ଜୀବନକୁଳେର ଚନ୍ଦ୍ରଶୂନ୍ଗ ମୋଟି ପତକାଣି । ଏହି ମୋଦି-
ଶାକ ମୃତ ମାତ୍ରିକତା କାଳକୁଟୋଟ-ଆଧାର । ସହାଯୋଗ-
ପତକ କି ଉପର ? କାଳନାତ୍ୟାଗେର ଅର୍ଥ କି ? ବାଗ-
ବାଙ୍ଗ-ବ୍ରଜ-ମିହାରି କହ କାମନା-ଶୂନ୍ଗରେ କହ—କାମନା-
ତ୍ୟାଗେ କାଣ କି ? ଦେବମନ୍ଦିରୀର ହରମଳାମନ୍ଦିର
ପରମତଥିର ଭାଗ କ'ରେ ପ୍ରଭାବାତେ ପହ କିମ୍ବା କ'ରେ,
କଟକେ ଦେବ ବିକଟ କ'ରେ ଉତ୍ସାହେର ଘଟ ଏତ ମୁହଁ
ଛୁଟେ ଏବେହି । ତାରେ ଖେଳେ ଆମି ବର୍ଷାତ୍ମ ତୁଳି
ଆମ କବି । ଏହି ମାତ୍ରିକ ଆପଦେର କଥାର ଏହି
ମାନ ଥେବେ କିମ୍ବା ସାବ୍ଦ-—ତାକେ ପେତେ ସବି
ଦୂରତ୍ଵର ତଳକ୍ଷା କରକେ ହେ, ମେଲ ଥିବାର, ତଥୁ
କିମ୍ବା ନା । କିନ୍ତୁ ଦେବମନ୍ଦିରୀ, ମାତ୍ରିକର ଆଶ୍ରମ-
ମିହାରିଟି—ଆଧାର ! ଆମାର ସଂଶେ ମୂର କର ।

[ଅର୍ଥାନ୍]

(ମୋଦିଶ୍ରୀମଦ୍ ପ୍ରବେଶ)

ମୋଦି । ଶେଳ—ଶେଳ—ଶେଳ—ଏକେବାରେ ଶେଳ ।
ଶିବର ଆରାଧନ କରା ହେଲେ, ଶିବର ପ୍ରତି ଦେଖିଛି
ଆଟିକେ ବାହାଲେ । ନା, ଆର ବିଜନ ନା । ହୌଦନେର
ଦି-ବାସ-ଦେକେ ତୋହ ପାଇଛନ୍ତି ଫୁଲେ ଶୁଭମାରୀ ଦେଖେ ।
ମେ କୋଣି ଥେବେ କି ବେଶକେ ପେରେବେ ତାରେ
କେବାନ କି ଆମାର ମାଧ୍ୟ ? ଶେଳ—ନିକପାଦେ ଶେଳ—
ଦିମା ତିକିହମୀର ନାହିଁ ଥାକୁ ଥାକୁକେ ଥାକୁ
ଶେଳ । ଶିବର ସବେ ମୃତ୍ୟୁ, ମୀଳା-ଭାବେର ଆକୃତି
ଥେବେ ବେରିବେଛେ, ତାରେ କି ଏକଟି ଚାଲ-କଳା—
ଥେବେ ବାହୁଦେର ନମେ ଶୁଭମାରୀ କରକେ ପାଇଛନ୍ତି ଫୁଲ-
ଫୁଲ । ଗେହି—ପାଥରେ ଝୋଟାର ପାଟା ଏକେବାରେ
ଗେହେ,—ଉଛୁକ, ଆବାର ଗେହି । ହା ମସର, ସତି-
ପତି ପକ୍ଷର, ତଥାମାନ ହବନ । ଅବେଳେ ମାତ୍ରେ ହାତେ
ତାଗଟି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ହାରିବେହ ? ହାତେକେ ମାରିବେ ବାଣ
ଫୁଲେ ଶକରାର ମାରେ ଲାଗେ କେଳ ବାବା ? ବାକ-
କୁମାର ପ୍ରେମେ ଡେବାତ ହ'ଲ, ଆମି ଖୋଜ ଥେବେ ମରି
କେଳିନା, ଏ ବଡ଼ ବାଢ଼ାବାକି ହ'ଲ—ଆଧାର ତୁମୀର
ବାର ପେହି ବେ, ଟୁ—କୁମାଗତ ହେତେ ଲାଗଲେମ ବେ !
ନା, ଏହାରେ ନିକଟିରେ ଲେଟ, ହୁକୁମା—

[ଅର୍ଥାନ୍]

ତୁମୀର ମୃତ୍ୟୁ

ନମୀ-ନମୁନ୍ତ ବର ।

ମୃତ୍ୟୁ ଓ ଶୀମାନ୍ ।

ମୃତ୍ୟୁ । ବରକେହ ହର କେ ଅଧିକାର ଏକଟି
ବସେବତ କ'ରେ ମର ଏମ । ବାବାମୁହୁର ଅଧିକା-
ର ଗୋପ । ଏମ, ଅଧିକାରେ ତାର କାହେ ଦେଖେ
ଯାଏ ।

ମୌଳ । ଅଧିକା—ଏତ ଆମ—ଏତ ଚିକା
ଅଧିକା । ଅଧିକାର କଷ ଦେବେ ହୁଥ ବେଇ । ଆମରା
ମା ପାଇସୁମ ନା, ଅଧିକାରେ ତାହି କରକେ ଦେଖେ
ବାବ ? ପୂର୍ବରେବେ କଷ ଗୋହତା ଅବହତ୍ତାର ମୌଳ
ଦେବ ଅହେହି, ଅବେଳେ ଆମାର ଅଳେ ମୁହଁରି, କେବେ
କଲେ ବେଇ ମାଧ୍ୟାଳ ଅଧିକାରେ ଗହିବେ ବାବ ? ଏକି ଆମାର
ଆମା ଆପଦେର ଅଭିଭାବ କରିବାର କରି ଆବହତ୍ତା
କରକେ ଚଲେଛି, ଆବାର ଆମାଦେର କି ହରିପା ହେବେ
ଭବେ ଦେଖିଛି ନା, ଦେଇ ଆପଦେର ଧରନାର କରକେ
ଅଧିକାରେ ଦେଖେ ଦାବ ? ବଟ, ଆର କୋଳ ଉପାର
ଥାକେ ତୋ ଦେବେ ଦେବ ।

ମୁକ୍ତ । ତାମ, ଉପାଇଟା ନା ହହ ବାବାଟୀକୁହକେହେ
ଦିଲାମା କରି ଚଲ ।

ମୌଳ । ନା ନା, ପାଗଳା ଟାକୁରେର କାହେ ଉପାର
ଥୋବେ ନା । ପାଗଳା ଟାକୁରେ ଆମାର ମରିବାର
କରଲେ, ହାତ-ପା ଅନ୍ତା କ'ରେ ଲିଲେ । ଟାକୁରେ
ମେଧେ ପ୍ରାଣେ ପା ଥେବେ ମାଧ୍ୟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କିମ୍ବା ଉଠେ ।
ବା ଛାବା ମାହାଲେ ଅଭ ହାତକେ ଆମ କରେ, ମେହ
ଏତ ଅଶ୍ଵରି, ଅଞ୍ଚିତ ଆଧି—ଆମାକେ କି ନା
ଟାକୁର କୋଳ ଦିଲେ ଚାହ ?—ନା ନା ବଟ, ପାଗଳା
ବାନ୍ଧୁ ର ନାମ କରିଲ ନି ।

(ପତକାଣିର ପ୍ରବେଶ)

ପତ । କେନ ତାହି, ଆମାର ନାର୍ତ୍ତ କରବି ନି ?

ମୌଳ । ବାନ୍ଧୁ ବାନ୍ଧୁ, ଆଲିଓ ନା—ତାହି
ତାହି କ'ର ନା ! ଏକ ବିକର୍ତ୍ତା ହ'ଲେ ଅଳେ ମରି,
ତାର ଉପର କାଟା ଦାରେ ଜୁଣେର ହିଟେ ହିତ ନା ।

ପତ । ତବେ କି ବଲବ ?

ମୀମ। କେବ, କି ବଳବେ, ଆମ ନା ? ଏହି ମାନୁଶ ସା ବଳେ, ତାହି ବଳବେ । କେବଳ ବଳବେ ବେଟା । ଆମରେ ବେଟା, ତେବେରେ ବେଟା, ଟେଟେ ବେଟା, ବଳତେ ବେଟା । ବେଟା ନାଥେ ଆମରେର ବୌଢ଼ାକ ହରେ ଗେହେ, ଆର ଦୂରି ବଳବେ ତାହି, ଏହି କି ବଳନ ମହା ହର ? କି ବଳିଲ ବଟ ?

ମୃଦ୍ଦୀଳୀ । ତରେ ବାବା ! ପାଠା ବିଭିନ୍ନ ବିଭିନ୍ନ ଉତ୍ତରରେ ।

ମୀମ। ଦୂରି ଟାଙ୍କୁର ପାଗଳ । କି ବୁଝେ, ପାଗଳ ହେବ ? ଆମରେ ମେହି ମନେ ପାଗଳ କର କେବ ? ତୁ ମୁହଁ କୁହେ, ତୋମର ମୁହଁ ମାମେ । ଦୂରି ଥାଟି ଶୋନା—ଗୋଟିଏ କୋଣ ମୋର ଆବଶ ଅନ୍ଧାଳେ । ଆମି ଘାମେର ବୋକ, ଆମରେର ଯୋଜ ମାଗଳେ ନା ଲାଗାଇଛି ହାହି—ଟାଙ୍କୁର ! ଏ ଅର୍ଥମ ବାମେର ମର୍ମିନାଶ କେବ କରଛ ?

ମତ । ବେଟା ବରେଇ ମଞ୍ଚିଟ ହ'ମ ?

ମୀମ । ଓ, ତା ହଲେ ସର ହାତ ଥାଫିରେ ପାଇ ।

ମତ । କି ବଳିଲ ବେଟା, ତୋରଭ ମତ କି ?

ମୃଦ୍ଦୀଳୀ । କି ବ'ରେ ବାବାଟାଙ୍କୁର ! କି ବ'ରେ ଆଶାକ ଦେବତା ?

ମୀମ । ଆର ଏକ କଥା ! ବେବ ଟାଙ୍କୁର ! ତରେ ତୋମରେ ପ୍ରଦାନ କରି ଦୂରେ ଥିଲ, ତୋମର କାହେଉ ଆମି ନି । ଆଜ ଆମରା ସଥନ କୋନ ପତିକେ ତୋମର ଅନ୍ଧୁରେ ପଡ଼େଛି, ତଥନ ତୋମରେ ପ୍ରଦାନ କରବ । ସେ ମନ୍ତ୍ରବଳ ଏଟିଟେ ଦେଖିରେଛି, ତାକେ ତୋମର ଦେଖା ଯିଲେଛେ, ଭାଲାଇ ହେବାହେ । ଏଟେ ଆର ଆମି ତୋମରେ କଥାକେ ଅଧିକ କରବ । ଦୂରି ଯଦି ଟାଙ୍କୁର ହାତ ତୋଳ, ତା ହଲେ ଟିକ ବଣଛି, ଏଥିମି ଯୁମାର କଲେ ବୀଂଗ ଦେବ ।

ମତ । ମର୍ମିନାଶ ! ମେ କି, ଆଶାକତା !

ମୀମ । ବାବା ଯେ ଦିନ ଥେବେ ଆମରେର ମନ ତାଫିରେ ଦିଲେଛେ, ଯେ ଦିନ ଥେବେ ବେଚେ ଦୁଖ ମେହେ, ହେଲେ ଦୁଖ ମେହେ, କେବେ ଦୁଖ ମେହେ, ତା ହଲେ କି କରବ ? ଦୁଖରେ କରି ମାନୁଶର ଏମେହି—ପାଠାର କାପକ ଆହୁତାକେ ଆହୁତାକେ ସେ ଦୁଖ ପେତୁଥ, ଏଥିମି ମେ ଦୁଖେଓ ସକିନ ; ତା ହଲେ କି କରବ ?

ମତ । ଆଶାକତା—ମର୍ମିନାଶ ! ନାରାହଗ, ତାର ଟୁମରେ ଅର ମିକେଗ ?

ମୀମ । ତବେ କି କରବ ?

ମତ । ଆମରେ ପ୍ରଦାନ କର ।

ତେବେର । (ପ୍ରଦାନ କରନ)

ମତ । ମୋହଙ୍କ ମୋହଙ୍କ । (ତେବେର ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଅନୁଭବରେ)

ମୀମ । ଏ କି ?

ମୃଦ୍ଦୀଳୀ । ଏ କି, ଏ କି ଏହି ?

ମୀମ । କହ । କହ ।

ମୃଦ୍ଦୀଳୀ । ମାରାହାନ୍ତି ଥିଲାବ ।

ମତ । ଆମି ଆହୁତି ଥିଲେ ଆମ କ'ରେ ଆମି । ତୋମା ଆମରେ ଆମରେ ଥାବ, ଆମାକ ପାବି ।

[ଅହାନ]

ମୀମ । କି ମେଥିଲି ରାତା ବଟ ?

ମୃଦ୍ଦୀଳୀ । ବା ଦେଖାକେ ଶତେକ ଅର ତଥାଶା କରାନେ ହବ ; ସୋଗର ବରେ ଅଥେ ଆମରେର ଏତ ଶୋଭାଗ୍ୟ ।

ମୀମ । ଆରେ ପାଗଳି ! ଆକାଶର କାହେ ଶଲଗାହଟାଓ ବା, ଆର ଏକଟେ ହେଠି ଶାନ୍ତାର ବାଜାଓ କା । ଆମାର ତଳେ ଆମନ ମର, ଆମରେର ତଳେ ଆମି ନୀତ । ଭଗବାନେର ତଳେ କି ?

ମୃଦ୍ଦୀଳୀ । ଏଥିଲ ବେ ଟାଙ୍କୁର କୋଳ ଦେବ, ତାର ପର ?

ମୀମ । ଆବେ ବୀଦୀଟି ! ଶିଖିଲିବେ ଆଗା-ପାଶଜାମ ମନ କୋଳ । ଆମରା ତା ପେହେଛି—ଆମ କତ ଆମ ?

(ପୁନରବେର ଅବେଶ)

ମୂର । ହା ବାପୁ ! ତୋମରା ଏଥାନେ କତକଣ ଆହି ?

ମୀମ । ଆପଣି କେ ଦେବତା ?

ମୃଦ୍ଦୀଳୀ । ଏହମ ଚକ୍ରାହୁରୀ କେନ ଦେବତା ?

ମୂର । ତୋମରା ଏଥାନେ ଏକଟି ହରିଖଲୋଚନ ଦେବକାଳୀକେ ଦେବତାକେ ଦେଖେଛ ?

ମୀମ । ଏଥାନେ ଦେବକାଳୀ ଦେବ ମାତ୍ର ଏଥେବ ଆସୁତେ ପାରେ । ଆର ହରିନ ଅକ୍ଷୁତାର ଏ ଦିନ ଓ ହିନ୍ଦୁ ଛୁଟେ ଦେବତାକେ । କିନ୍ତୁ ଦେବତା ! ଲୋଚନ ତ କଥନ ଦେଖି ନି ।

ମୂର । ତୋମରା କି ?

ମୀମ । ଆଜେ ଦେବତ—ଆହର ବୈଷ୍ଣବ ।

ମୂର । ଆହର ବୈଷ୍ଣବ ।

ମୀମ । ଆଜେ ।

ମୂର । ଆଜେ କି ?

ମୀମ । ତୋମରା କର କି ?

ମୀମ । ଆବେ ଦୁଖ କରେଛି—ଏଥିମି ବାବା ଟାଙ୍କୁରର କୃପାର ଆମନକ କରୁଛି ।

ମୂର । ତୋମରେର କାଳ କରି କି ?

ମୀମ । ଆଜେ,—ପ୍ରମାଦ ଥିବା ।

ପୁର । ତୋହାରେ କଥା ତା ହଲେ ପେଟେର କଥା ବେବେ ନା ?

ମୀଳ । ଆଜେ ମା ।

ଶକ୍ତି । ଆହା ବାବାଠିକୁହ ! ଓର ପେଟେ ଆର କଥା ବେହି । ଆହା ! ତା ସଥି ତାଳ ଅବହା ହିଲ, ତଥିନ କଣ କଥାହି କରେଛେ ।

ମୀଳ । ଆର ଦେବତା, ଦେଖେ ନା ଗେହେ କଥା କୁଳ ହରବ କ'ରେ ଦେଲେଛି ।

ପୁର । ବେଳ, ଚିରକାଳେର କଣ ଆହାରେ ବଳୋ-
ବଳ କ'ରେ ଦେବ, ଆର ସାତେ ମାରିଦୋର ମୂର ନା
ଦେଖିବେ ହୁଏ, ତାର ଉପାର କରବ ।

ମୀଳ । ନା ଦେବତା, ମାରିଦୋର ଟୀରପାନୀ ମୁଖ-
ଧାନୀ ଏକ ମୁଖ ନା ଦେଖିଲେ ଆସିବ ବୀଚିବ ନା ।

ପୁର । ଆଜେ ହ'ଲ, ଏହା କି ?

ମୀଳ । ଆଜେ, ଆମରା ଅହର ଦୈତ୍ୟ । ଆମରା
ଟୀରର ବଳେ ଅର୍ଦ୍ଧାଚି ।

ପୁର । ଏବ ମାନେ କି ?

ମୀଳ । ଆଜେ ଦେବତା, ଏବ ମାନେ ଏଥନ୍ତି
ଦିଲ ହବନି । ଭାଲା ରଙ୍ଗାର ମୂର ଥେକେ ବେଳ, ବାହ
ଥେକେ ବେଳ ଲାଜିଷ, ଇଟ୍ଟ ଥେକେ ଦୈତ୍ୟ, ଆର ପା
ଥେକେ ଶୁଣ । ତୀର ଆର ସାକଟେ ପାଇଲେ ନା, ଅଭି-
ମାନେ ହ'ଲେ ଗେମେନ । ଆମରା ମେଇ ଗଲା ଅଭିଭାବ
ଥେକେ ପରିବେ ଉତ୍ତରୁଦ୍ଧ ବିରୋଧବ । ତୋହା ହଲେ
ଅହର ଦୈତ୍ୟ । ଆମାଦେର ଅଭିବେ ହଲା କାଳିତ ଆର
ଫରସା ହ'ାତ ନା । କାଳେଇ ଦେବତାର ହିଲ ବିଗପର,
ଆମାଦେର ଦେବ କବେ ତାତା କାଳି ପରକେ ଶିଥିଲେ ।
କେଉଁ ପରଲେ ଶୀଘ୍ରଭାବୀ, କେଉଁ ପରଲେ ବାହରେ ଛାଲ,
କାରିଗ ରକ୍ତ ବସ, କେଉଁ ବା ଶାକାର ଚୋଣ ଢାକାଇ
ଶାକୀ ଶାକ-ଅକେ ଢାପା ଦିଲେ ବସନ । ଦେବତା !
ଆମରା ଶୁଣ ନାହିଁ । ସୁର ବୃଦ୍ଧପତି ଟୀରର ଟୋଳ
ଥେକେ ଦୈତ୍ୟର ନେବାର ବାବହା ଆମାଚି । ତାମେ ବୃଦ୍ଧ-
ପତି ଟୀରର ସମେ ଟୀର ଟୀରର କି ଏକଟା
କଗଡ଼ା ଆଛେ, ତାହି ପେଟେ ପେଟେ ପାଛି ନା ।

ପୁର । ଧୋପା ?

ମୀଳ । ଆଜେ ଦେବତା ! ଏହି ଆମାଦେର
ଓହ ଉପାଧିହି ସଟେ, ତବେ ଆମାଦେର ବଢ଼ କର୍ତ୍ତାଦେର
ଦଶବରେର ମାଡା ଟେଲେ, ଆମରା ମାଡା କାହିଁ ।

ପୁର । ଏଥିମେ ନାଶିକ ଭାବମ, ଆର ପର ବରକ-
ମର୍ମମ, ଦେବଲିଙ୍ମି ମର୍ମନେର ଆଶା ଏଇଥାନ ଥେକେଇ
ହିଟିଲ ଦେଖିଛି—କି ଦେବଲେ । ଆର କି ଦେଖବ
ନା ? ଦେଖାର ଆକାଶର ନିରାଶେ ଲକ୍ଷ-
କରେବ ବାତନା ହସର ଟେମେହି, ଏହି ପରିତପରାମରି

ବାହାର ଦୋଷା ଦୋଷା କର୍ତ୍ତା କେବଳ କ'ରେ ଥରେ
କିମିର ? ଦେଖିବେ ପାଇ ନା ? ନାହାରିଲ ! ହରିଜନରେ
ଆର ପ୍ରକୃତିତ ହୁଲ ହୁଲ କ'ରେ ଆମାର ଦେଖିବେହିଲେ ।
ଆର କି ଦେଖାବେ ନା ? ନିବରିଦୀରେ ଦୀର ବୀରେ
ଦେଇ କଲିତ, ଆମ୍ବକିହାନେ ପ୍ରକିଳିତ ମେଇ
ମୋନାର ପତମ, ମେଇ ଆମାର ଅତି ହୁରି, ଅତି
ଶୁଭ, ଆର କି କାମେ ଦେଖା ଥିବେ ନା ?

[ଆହାନ ।

ମୀଳ । ଦେବତା ତ'ମେ ମେଳ କେମ ବୁଲୁତ ପାରିଲ ?
ଲାଜୀ । ଦେବତାର କି ଦେଲ ଏକଟା ହରେଛ ।

ମୀଳ । ତୁ, ତବେ ଛାଇ ବୁଝେଛି । କି
ହରେଛ ବଗବ ? ମେଇ ବାଲପୁରୁଷର ଧାରେ ଯେ
ଦିଲ ପାଇଲେମର ଦେଇ ପାଟାଇ କାଳିତ ଆହାରାତେ
ଆହାରାତେ ଧାଇ କିମିରିଲେ କେବାର ଆମାର ଦିଲେ
ଦେଖେହିଲ, ମେଇ ଦିନ ଆମାର ସା ହରେଛିଲ, ତାହି
ହରେଛ ।

ଲାଜୀ । ତା ହଲେ ଉପାର ? ଭୋଗ, ମେ ଯେ
ନରମନେମେ ବୋଗ ଗୋ । ଭୋଗ, ମେ ବୋଗ ସେ ସ୍ଵର୍ଗ
ଥେଲେ ବାହେ ଗୋ । ହରବ କରିଲେ ଗେଲେ ଧାରେ
ତ'ମେ ଧାର—ଆଟକାତେ ଗେଲେ ଛାଇର ପକ୍ତ ।
ଭୋଗ, ମେ ଯେ ସବ ବୋଗେର ମେରୀ ଗୋ ।

ଉଭୟେ । — (ଶିତ)

ଭୋଗ ମେ ଯେ ବୋଗ ନରମନେମେ ।

ତାର ସର୍ବ-ବାରିମ କର୍ମ-କରିମ
ଦିଲିବେ ଧାକେ ଆକାଶେ ।

ବୋଗମେହି ବୋଗେର ଧାରେ ଅଛ ଜରଗର,
ବୋଗ ପୁଜେ ହଲୋ କାର, ଆଜା ଥେକେ ମେଳ ତାର,
ଅଜା ତାର ବାକେର ହତନ କରେ ମରିଲ ବାତାମେ ।
ବୋଗେ କେଉଁ ବା ଥରେଛ,
କେଉଁ ବା ବେଳେ କାହିଁ କାଳିର ବୋଗ,

କେଉଁ ଅରମେଳ କୌର କ'ରେ ଏମନି ପାନୀ କୈକାମେ ।

[ଆହାନ ।

চতুর্থ দৃশ্য

(অপরাজিতার শূন্য প্রবেশ)

বন।

(অপরাজিতার সীম পাহিলে প্রবেশ)

বাবে মেধব ব'লে এসেছি।

আগে হ'তে বেন কত দিন কাবে

কবরার ব'রে দেখেছি।

তার শুধুমাত্র কবা হাসি, চোখ দৃঢ়ি কবা টান,

সবা গান-জড়া ধীলি, হংস-কড়া প্রাণ।

অহুর কবা মৃত্যু আবে বা কিছু ছিল নো কাব,

আমি বেন তার আগে হ'তে সব করেছি আহার,

তাকেও মেটেনি সাধ, ছিকি ধৈরয ধীধ,

সার কিছু দৰি ধাকে শেষে তাই

তার দেশে চলেছি।

[অপরাজিতার প্রভাস।

(সোম্যানীর প্রবেশ)

সোম। কথার কথায় হারিবে সাম্রাজ্য লক্ষণ ত
কাল নয়। এই দেবতুর, সোমা পথে দুর দুর ক'রে
ক'রে উঠলুম; এই দেবতুর, পর্বতশৃঙ্গে, কড়া দেবে
উঠলুম; ওই দেবতুর, পা দালে চোখ কান বুজে ব'প
দেবুম; যেই দেবতুর অর্গে, ফেলে ফেলে ক'রে
চেরে উঠলুম। বক্তু বা কর্তৃব্য শাসনে লেখা আছে,
সব পাই কড়া ক্রান্তি পর্যাকৃত ধরচ ক'রতু, তবুত
বক্তু-বক্তুটিকে কিনতে পাইলুম না। ইটা, বলা,
শোঝা, টাউরি ধীওয়া, মডান, অবশেষে খোঁচান
কার্য পর্যাকৃত নিপাত কবা খেল, তবু এ প্রেমের
বাপের তিলকাক্ষণটা পর্যাকৃত সাবতে পাইলুম না
গা। বাক, বধন এগিয়েছি, তখন আব একটু এগুব,
বেরি কত মূরের জল ফত মূরে হবে। প্রেমের
বাপের বুঝোৎসর্ম মার দানামগর ক'রে তবে হাফ
ছাড়ব: আই পুরুষ নয়—আয়হারা, পুর-প্রেমে
উপর বক্তু নামে একটা কুবের পূর্বায় তাকে আব
নয়—এবাবে—বলতে বলতে আমার চোখের জল
আসছে—এবাবে বলতে বলতে বক্তুতে টেলে
উঠেছে—এবাবে উঁ—বলতে বলতে কুবান আঁল—
—রমলা সজল—যাই একেবাবে দিবোঁছাদ,
দিবোঁছাদ। তা হ'লে এবাবে—না বাক, পুরবাবে
পুরবাবে—হে প্রেম—এবাবে না খেছে না হেছে—
বে কোন উপায়ে বেঁচে থাক, সবস এলে হৃৎ-কলা—
খাইবে তোয়ার পুরু, তুমি মনের সাথে মনকে
হণেন কব।

আহা—আবা। নাম উচ্চারণমাঝেই যে আব
জেন হৃৎ ব'রে উপস্থিত হলেন।

অপ। হা গা, তুমি কে গা?

সোম। তুমি কে গা?

অপ। আমি অপরাজিতা।

সোম। আব আমি সোমবারী।

অপ। তা তুমি এখানে ইতিহাসে আছ কেন
সোম। তুমি এখানে উপস্থিত কেন?অপ। নবীর পাকে যাবা আছেন, তা
আমাকে পাটিরে দিলেন; ব'লে দিলেন, আমা
এক জন আয়োর আসছে, সে আসতে আসত
পথ হারিবে চ'লে দ্বাবাৰ বন্দোবস্ত কৰতে, তা
সমে ক'রে আস।সোম। আব আহার ঘাঁড়ে কৃতের আবির্ত্ত
হয়েছেন, তিনি আমাকে এই পথে টেলে দিব
এলেন—বাজেন, এই পথে এস, অপরাজিতা
দেখতে পাবে।

অপ। কেন, তিনি কি চান?

সোম। এত কাল তিনি আক-শাহিদ
কেবল চতুর বি চুরি ক'রে দেখেছেন, এবল পা
মাছে পথিৰ ই যে কেবল একটু ঠাঙা ঠাঙা পে
শে শন পান কৰতে চান।অপ। শেষ, প্রেম ? তা হ'লে আহার সং
এস না কেন? আমার বাবা প্রেমের সামগ্ৰ,
বাবা, মেই তার কাছে গিৰে শান্তি পাব। ক
লোক আসছে, অজগি পূৰে, কুবু ভ'রে গা
কৰতে, তবু মেই প্রেম সমভাবে অকলমার্বারী
ভাঙ্গোৱ দিকে ছুটেছে। এস—আবার ন
এল।সোম। বটে, বটে! তা হ'লে ত বিহে
পঞ্চোছ। কিন্তু অপরাজিতা! কি আব বল
পাইছুটি আহার পেটের সমে কিছু জাতি-শৃঙ্গ
সাধেছেন। আহার উদ্বৰ বলছেন, তোয়ার বাব
দুর প্রেম-বস, আকৰ্ত, আবক, আচোটি, (হে
ক্ষমাত্রণ কৰিয়া) আ—তোয়ার কাছ পর্যাকৃত পা
কৰি। কিন্তু চৰণ বলছেন, বেতে হৰ, তুমি গড়িয়া
বাব, আমি তোয়ার কাবে ক'রে মতি কেন ? তা
অপরাজিতা, কত হৰ বেতে পারি না পারি, তুমি
হৰি দ্বাৰা ক'রে একটু বিহে দাও—অজগি-ফৰি
চাই না—এই গৃহুদ্বানেক।

অপ। কেন? এই বে কাছে আছে, চল না

ଶୋଇ । କେବୁ, ତୁମି କି ପାର ନା ?

ଅପ । ଆମି ଏଥିରେ କାଳ ହୁକମ ପ୍ରେସ୍ ଲଖି ଦିଲି ।

ଶୋଇ । ଶାଗରେର ତୌରେ ବାବ କରନ୍ତେ, ପ୍ରେସିରେ ବାବ ଚାରି ଦାରେ ଛୁଟେଇଛେ, ଆବା ତୁମି ପ୍ରେସିରେ ବିଧିଲେ ବାବ ? ଏ କେବଳ ହ'ଲା ?

ଅପ । ଆମାର ଏକଟା ଏକ ଶୋଇ ଆହେ— ଯାମି ସଫଳକେହି ଆମାରର ଜୀବିତେ ଶିଖେହି— ଶାକାର୍ତ୍ତର ଜୀବ ଆମାର ହଙ୍କେ ବିଧିଲେ ପ୍ରୋତ୍ତ ହୋଇଛେ, ଦୌକେ ଦେଖିଲେ ଆମାର ହୃଦୟ ଆମାରର ତରଫ ହେଠେ, ତୁମାର୍କ ଦେଖିଲେ ଆମାର ମୂରଦ ଅବ ଥିଲେ କାହିଁ । ଆମାର ସେ ବିଧି କରିଲେ, ଆମି ତାରେ ମାନସି, ସେ ଆମାର ଅନିଷ୍ଟ କରିଲେ, ଆମି ତାରେ ହାତର କରି, ସେ ଆମାର ହିଂସା କରିଲେ ଆମେ, ଆମି ତାର ପୂର୍ବ କରି ।

ଶୋଇ । (ସବ୍ରତ) ହି ହି ହି ! କାହିଁ ମନେ ହୁଏ କରିଛିଲୁବ । (ପ୍ରକାଶେ) ଏକ ଉପ ତୋମାର, ମେବେ ମୋହରୀ କି ଅପରାଜିତା ?

ଅପ । ତକ୍ଷଣତା ଆମାର ଦେଲାର ନିଜା ମାତ୍ର, ତଥାପି ଆମାର ଶ୍ରୀମଦ୍ କମଳ ଆମାର ଦେଖିଲେ ମେ ମୁଖ ଧୋଲେ, କୋକିଳ ଆମାରକେ ଦେଖିଲେ ତମ କହିରେ ଗାନ କରିଲେ । ଆମି ଓ ସମୀକ୍ଷା ବ୍ୟମାନୀରେ ତଥାପିରେ ଆକାଶରେ ତରୁ-ତାରର କଣ୍ଠିରୀ ଦେଖିଲେ ବେଷତେ ଗର୍ବ କରିଲେ କରିଲେ ସେ ମହା ମିଥେ ପଦି, ସେ ସମ୍ବନ୍ଧ ବାଯେ ହରିଦି, ହକିଲେ ଗାତ୍ରୀ, ବାପାରେ ମିଥେ, ମାତାର ଶିଥରେ କୁଣ୍ଡଳିତ କଟି, ଆମାର ମନେ ନିଜା ଦୀର୍ଘ ।

ଶୋଇ । ପ୍ରେସରି ! ତମେ ତୋମାର ଦୋଷ କି ?

ଅପ । କିନ୍ତୁ ଆମାର ଏକଟା ବଢ଼ ଶୋଇ ଆହେ, ଆମି ବାବାର ନିଜା ମାତ୍ରିକେ ପାରିଲା । ସେ ନିଜା କାହେ ଆମ ସାକତେ ପାରିଲା । ମେ ପରି ହିଲେ ଓ ତାର ମେଗା କରିଲେ ଆମାର ପ୍ରଦୂରି ହୁଏ । ବାବାର କାହେ ଏଇ ଅତେ କଣ ତିରକାର ପରେଛି, ତଥା ଆମି ଅକ୍ଷମିଦ୍ଵାରକେ ଭାଗ୍ୟାଶତେ ଦେଖି ଦି । ତାର ନିଜା କମ୍ପିଲେ ହଠାତ୍ ଆମାର ଧୂଟା ବଢ଼ ପାରିଲାପ ହେବ ସାଇ ।

ଶୋଇ । ଏମନ ଉପ ତୋମାର କୋଥାର ଆହେ ପରାଜିତା ? ଆମି ତାରେ ଦେଖିଲେ ଶାଇ ନା ।

ଅପ । ତାଇ ତ ତୋମାର ବଣିଛି, ଏଥି ନା ।

ଶୋଇ । ତାମ ।

ଅପ । ଆମ ଏକଟା କଥା—ଏହି ବାଯୁନକେ ଆମି ବଡ଼ କରି କରି । ହାହା ଗା, ତୁମି କି ବାହୁନ ?

ଶୋଇ । ବାହୁନକେ ଭବ କର କେନ ?

ଅପ । ଏହି କି ଜାନ—ଏହି କି ଜାନ—ବାହୁନକେ ଦେଖିଲେ ମନ୍ଦ ଭବ ହବ ।

ଶୋଇ । ତା କି ହୁଏ, କିନ୍ତୁ ହର କେନ ?

ଅପ । ଏହି କି ଜାନ—ଏହି କି ଜାନ—ହାହା ଗା, ତୁମି କି ବାହୁନ ?

ଶୋଇ । କେବୁ, ଆମାକେ ଦେଖେ ତୋମାର ଭବ ହେବ ନା କି ?

ଅପ । ଆମାର ପାଟା ହଦୁ ହଦୁ କରିଲେ ।

ଶୋଇ । ଭବ ହେଇ, ଆମି ବାହୁନ ନାହିଁ । ତୋମାର ବାବା କୋନ୍ ଆମି ?

ଅପ । ତିନି ଡାକ୍ତର, ତାର ଆମାର ଆମି କି ?

ଶୋଇ । ତୋଳିଲା ?

ଅପ । ଚାଲିଲାନୀ ।

ଶୋଇ । ଚାଲିଲାନୀ ? ଏ ତୁମି ଲେଇ ନାହିଁ କିମ୍ବିକ ଦେଖିଲୋ । ଆହେ ମୁଁ ଚାଲିଲାନୀ । ଚାଲିଲାନୀ । କରେ ବାବା, ଚାଲିଲାନୀ ।

[ଦେଖେ ଅନ୍ତର୍ମାନ]

ଅପ । ହାହ ହାହ ! କି କରନ୍ତୁ ? କି କରନ୍ତୁ ? କିନ୍ତୁ ଉହନିବା, ଉହନିବା ! ଉହ, ହକ୍କ କର ! ଉହ, ହକ୍କ କର !

(ଅଧିକାର ପ୍ରଦେଶ)

ଅଧି । ଏ କି ଅପରାଜିତା ! ଅପରାଜିତା ! ବୁଝେଇ—ବୁଝେଇ—ହି—ହି—କି ! ନିଜା । କାହିଁ ନିଜା । କାହିଁ କି ନିଜା ଆହେ ? ଅକରେ ଅକରେ ତଗଦାନେର କ୍ଷମିତା । ତଗଦାନ୍ ନାହିଁ କି ତଗଦାନେର ନିଜା ହୁଏ ? ଆମି ହେ ବାପ-ମାତରେ ମନେ କଣ ସହାଯ କରି ! ଅପରାଜିତା ! ଅପରାଜିତା !

[ଉତ୍ତରେ ଅନ୍ତର୍ମାନ]

ପଞ୍ଚମ ମୁଦ୍ରା

ବଳ ।

(ଶୈମରାମ, ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଓ ପୁରୁଷରେ ଅବେଶ)

ପୁର । ବରକ ! ବଳ, ବହାୟା ପୁରୁଷର ଦେବ-ଦେଵୀ କ'ରେ ବଳ, ଭରତରେ ଆମ ଆମି ଦୂରତେ ପାରିଲା, ଆମାର ପ୍ରାପ ବରକ କର ।

ଲକ୍ଷ୍ମୀ । ତୋମାର ଜୀବ ଆମାଦେର କାହା ଆଶାହେ । କିନ୍ତୁ କି କରି ଦେବତା ? ବିଜୁଇ ସେ

ତୁମଟ ପାଇଛି ନା । କି ହେ ଉତ୍ତର ଦେବ, ତାଙ୍କ
ଠାର କରନ୍ତେ ପାଇଛି ନା ।

ମୌଳି । ଆଜ୍ଞା ଦେବତା, ଲୋଚନା ଜିନିମଟୀ କି ।

ଶକ୍ତୀ । ହୀ ହୀ, ତାହିଁ ସମ ତ ଦେବତା; ଦେବ
ଦନ ଶୂରେ ଆତିଶୀଳ କ'ରେ ଶୂରେ ସାର କରନ୍ତେ
ପାଇ କି ନା ।

ଶୈଳ । ଲୋଚନା କି ଥାଏ, ମା ଗରମ ହ'ଲେ
ଶାଶ୍ଵତ ହେବ ।

ଶୂର । ଅଧିକ ଆଶପେର କଥାଇ କି ଟିକ ?
କଥେ କି ଏ ଆଶାର ଶୂରୀର ? ନା ନା, କଥନେଇ
ନାହ ! ଆହ ସବ ବରେଇ ହୁଏ, ତାତେଇ ବା କଣ କି ?
କିମେ ସବି ଏହ ଆଶନ, କଥନ ଆବେ ଆଶାର କାହିଁ
କି ? ଆହ ବର କିମେ ଆଶ, ଆସି ଦେଇ ଦସନିକ-
କିତ ତଳେ ଆଶ ଏକବାର ଦେଇ ବୋହିନୀ ପ୍ରତିବା
ମରିବ କରି ।

ଶୈଳ । ଆଜ୍ଞା ତମ, ଦେବେକେ ଏକବାର ଦେବେକେ
ବିଜାନୀ କରି ।

ଶକ୍ତୀ । ଦେଖ, ମେହି ତାଙ୍କ ।

ଶୈଳ । ଅଧିକ !

ଶକ୍ତୀ । ଆସି ।

ଦେଖିଥେ । କେବଳ ମା ।

ଶୈଳ । ଏକବାର ଏ କିମେ ଆସି ତୋ ।

ଶୂର । ଦେଖ—ଦେଖ—ଟ୍ରାକ୍ଟ ଦେବତା ।

[ଦେଖେ ପ୍ରଫଳ ।]

ଶୈଳ । ତେ କି ଦେବତା, ଏ ଆଶାର କି କଥା ?

ଶକ୍ତୀ । ତାହିଁ ତୋ, ଏ ଆଶାର କି କଥା ?

ଶୈଳ । ଏ ବ୍ୟକ୍ତି ସରପେର କଥା କରାର ତୋ କମୋ
ବସୁ ହାନି ।

ଶକ୍ତୀ । ନା, ତା ତୋ ହାନ ନି । ଅଧିକ ଆଶାର
ଦେବତା । ଦେବତାର ତାକେ ପୂର୍ବୋ କରେ ? ଓଳୋ,
ଦେ କି ଦୋ ? ବସନ୍ତ ବସନ୍ତିର ମହେ ଧରେ ଏକଟା
ଦେବତା ବିହିତେ ବସନ୍ତ ।

ଶୈଳ । ତାହିଁ ତୋ ବଜେ, ତା ହ'ଲେ ଦେଖିଛି ତ
ତୋର ପଟ୍ଟିଟା କାଶୀଶାମ । ଓ ବଜେ, ଏକଟେ ଦୀଢ଼ା, ତୋର
ପଟ୍ଟିଟାକେ ଏକଟା ଶେରାମ କରି ।

ଶକ୍ତୀ । ତୁଇ ତୋ କରିଲି—ଉକ୍ତାର ହରେ ଗେଲି,
ଆସି ଏଥିନ କେବନ କରେ ପେଶାମ କରି । ଓଳୋ ଆସି
କି କ'ରେ ଉକ୍ତାର ହି ? (ସମ୍ଭକ ଅଦମତକରଣ)

ଶୈଳ । ଧାର, ଧାର, ହୃଦ୍ୟ କରିଲ ନି, ଆଶାର
ଉକ୍ତାରଟାକେ ଲିରେ ଦେବେ । ଆ ପୋଡ଼ା ମର୍ତ୍ତ,
ପେଟେ ହଲି କେମ ? ହାତେ ହ'ଲେ ତୋ ବଟ ଆଶାର
କମାଲେ ଝୁକ୍ତେ ପାଇତୋ ।

[ଉକ୍ତରେ ପ୍ରଥାନ ।]

(ଅଧିକ ଓ ଶୂରରେ ପ୍ରବେଶ)

ଶୂର । ଜେବି ! ପରିବଶୁରେ ଉପର ଥେବେ ।
ବୋହିନୀ ଅଧିକ ଦର୍ଶନ କ'ରେ ଉତ୍ତାବେର ମତ ଛୁଟି
ଦେବେଇ । କବଳୀରବି । କବଳୀର ଅଜଳି ଏହ
କର । ଓ କି ? ମୁଁ ଦେବାଲେ ସେ ? ଦେବିରେଇ ଉପ
ହାତ କି ତୋମର ମେଲାହକ ହାତ ନା ?

ଅଧିକ । ଆମି ଦେବୀ ନାହ, ବରକନନ୍ଦିନୀ ।

ଶୂର । ଦେବୀ ନାହ ।

ଅଧିକ । ବରକନନ୍ଦିନୀ ।

ଶୂର । ଏ ସହ ଶୈଳରେ ଅଧିକାରିଟି ତୁମ
ତୁମ ଦେବୀ ନାହ !

ଅଧିକ । ବରକନନ୍ଦିନୀ ।

ଶୂର । ଦିଦ୍ୟା କଥା, ଦିଦ୍ୟା କଥା । କେ ଦୁଇ
ଦେବେ, କେ ଦୁଇ ଦେବେ, କେ ଆଶାର ଆନ କିମି
ଦେବେ ? (ପ୍ରାମୋହତ ଓ କିମିରା) ବଳ ଅଧିକ
ପାଇଁ ସର୍ବତ ମରିଷ କରି, ଦଶ, ଆମି ତୁମିତ ବର
କରି ନାହ—ଦେବରନ୍ଦିନୀ ।

ଅଧିକ । ଆମି ଦେବରନ୍ଦିନୀ ।

ଶୂର । (କରେ ଅଶ୍ଵୀ ଦିଦ୍ୟା) ନାହାନ
ନାହାନ !

[ଅଥାନ]

ଅଧିକ । କି ଶୁଳକ ? ଆମାର କି ଶୁଳ
ନାହାନ ? ଆମି କେବଳାହ କେ ଆଜାକେ ଏହ ଦୁ
ଲିକେପ କରିଲେ ? କେ ଆମାକେ ଅନ୍ଧାରୀଯା ଡର
ନନ୍ଦିନୀ କରିଲେ ? ଆସି ବରକନନ୍ଦିନୀ ! ନା :
କି ବଳିଛି, ଆସି କି ବଳିଛି, ଆସି ବରକନନ୍ଦି
ତା କେବ—ଆସି ପିତାର ମହାନ ।

(ପତରଲିର ପ୍ରବେଶ)

ପତ । ପିତାର ମହାନ ! ଆର ଦେ । (ତା
ଅନ୍ଧାରୀଯ ତୁମିତ, ଇତ୍ତପରତ ତାତ୍ତ୍ଵିକ ଅଧିକ
ଲିତା ବର୍ଣ୍ଣ ପିତା ବର୍ଣ୍ଣ ପିତା ହି ପରମତମ ।

ଅଧିକ । ଲିତା ବର୍ଣ୍ଣ ପିତା ବର୍ଣ୍ଣ ପିତ
ପରମତମ ।

ପତ । ଅଧିକ ! ଆସ ତ'ରେ ପିତାର
କରସିଲେ, ତାର କଲେ ନରଦେବ ତୋର ଦ୍ୱାରେ ଅର୍ପି
ହେବେଇ ।

ଅଧିକ । ଠାରୁର, ଆର ଆସି ଲିତା
କରିବୋ ନା ।

ପତ । ଦେ କି ଅଧିକ ?

ଅଧିକ । ଆର ଅଧିକ ! ଶୋନ ଠାରୁ
ଆର କରନ ପିତାର ମହାନ କରିବୋ ନା । ପିତାର

ଏହି ଫଳ ଯେ, ଅଭି ସେଇ ଦୋଷର ମେଦେକେ ପ୍ରାକ୍ତନ
କହାନୀକେ ଅବ କରେ, ବାଜାର କଣ ନିତେ କାନ୍ତର ହୁ,
ପ୍ରାକ୍ତନ ଦୂରତ୍ୱ-ଶୁଣ୍ଡ ଅଛିଲି ଗିରିତ ଚାରି । ଆମା ହିତେ
ପ୍ରାକ୍ତନର ଅର୍ଧାବାନ ନାହିଁ ତାଙ୍କ, ବାଜାର କର୍ତ୍ତର କାର୍ଯ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟ
ପରାମର୍ଶ ହୁଏ, ବାକିଶୁଣ୍ଡ ଉତ୍ସାହ ହୁଏ ।

ପତ । ବାଜାର କି ?

ଅଧିକା । (ପରାମର୍ଶ ପରିଚୟ) ଏହି ! ଅଥବା
କହୁର ପତି କରନ୍ତି କର । ଆମାର ଅବ କାହାରେ
ଅଧିକାନ୍ତି ଆମରେ, ମଧ୍ୟର ମଧ୍ୟ ହେଁ, ବେଦକଣ
ପ୍ରାକ୍ତନତତ୍ତ୍ଵ ବାଜାର ମରକର ହୁବେ । କହାର ? ଏ
ଆମାକେ କି ଯତ ଦେଖାଇଁ ?

ପତ । ଦେଖ, ଶିତଲମୁଖର ଫଳ ହାଥିତେ ମା ତାଙ୍କ,
ଫଳ ଆମାର ଦେ । ଲୋହର ଲୋହର । ଦେ, ମୈ ଦେ ।
ମା କରେଛିମ, ମା କରେଛିମ, ମା କାନ୍ତ କରେଛିମ, ମା
କରେଛିମ, ତାର ସମ୍ମତ ଫଳ ଆମାର ଦେ ।
କୃତକ୍ଷେତ୍ରେ ଯୁଦ୍ଧ ଅଟୋହିମୀର ତାର ଧାର୍ଯ୍ୟ
କରେଛିଲେମ, ତାର ଶିତଲମୁଖର ଫଳ ତାର ଧରନେ
ପାରନେ ନା । ଦେ, ବଳ ଆମାର ମଧ୍ୟ, ପିତା ସର୍ବି
ପିତା ସର୍ବି ପିତା ହି ପରମତମ ।

ଉତ୍ତର । ପିତା ସର୍ବି ପିତା ସର୍ବି ପିତା ହି
ପରମତମ ।

ପତ । ଆମାରର ଦିଲେ ଏହି ଥାରେ ଏକବାର
ତା' ଦେଖି ଯା । କେ ତୁହି ?

ଅଧିକା । (ଭାବାଦେଖେ) ଭାବାନୀ ।

ପତ । ତୋର ସାହି ?

ଅଧିକା । ଶରର ।

ପତ । ପିତା ?

ଅଧିକା । ପିତିରାଜ ।

ପତ । ହାତା ?

ଅଧିକା । ମେନକା ।

ପତ । ମନୋର ?

ଅଧିକା । ଆମାର ପୂର୍ବ କଷା ।

ପତ । ଆର ଆମି ?

ଅଧିକା । ଆମାର ପ୍ରିୟ ପୂର୍ବ ମାରଦ ।

ପତ । ଅଛିକେ ! ଅଛିକେ ! ଏଇବାର ଆମି
ତୋର ପଦ କରି ?

ଅଧିକା । କର ।

ପତ । ମାକାହାହ ତିରୁମେହୟତପୂର୍ବମହା ।

, ମହାଦି ଦେବୀ କମଳାଃ କୁଳ ପଞ୍ଚତେଜ୍ଜ୍ଵାଃ ॥

ତମୋ ତମେ ମୃଣତ ମଳ ମଧ୍ୟ ମଧ୍ୟ ।

କୌଲେଶ୍ଵରୀଃ ମୁକଲଦିବ୍ୟକୁଳାନାମରାଃ ବା ॥

ବିଶେଷରୀଃ ମୁରକୁଳେ ବରକାଳିକେ ଥା ॥

ଶିରାମନ ପ୍ରତିଦିନ ପ୍ରଥମାମି କର୍ତ୍ତ୍ୟା ।

୩୩—୫

କର୍ତ୍ତ୍ୟା ଦମ ଦମନକ ଦମ ଦେହି ହାତ ॥

କର୍ତ୍ତ୍ୟା ମହାମୁଦ୍ରା ମୁଦ୍ରାହକାହୀ ॥

ଅଧିକାରିକେ, କୃତିକେ, ମୈତାରିକେ । ତୋମରା
ଦେ ଏହି ବାକେ ଆମାର ହୁନ୍ତ କର । ବାରେ କାନ୍ତ
ଦିଲେ ଥାରୀ ବାହୁ ପ୍ରବେଶ କରେଛେ, ମୈ ଏହି
ବାକେ ହୁବା କର ।

[ଅଧିକାରୀ]

(ବ୍ୟାକାରୀପଥେର ପ୍ରବେଶ ଓ ବୀତ)

ମେ ମେ ଏହେହିଲ ହୁ ହୁଥେବି କରେ,
ତାର ହିଲ ମଦେ କର କାହନା ।

ମେ ମେ ଏହେହିଲ ଆମା ମୁକ୍ତ କରେ,
ମେ କି କୁବେହିଲ ତାର ହାତନା ।

ମେ କି କୋବେହିଲ ହୁଥେ ହୁଥେ ନାହିଁ,
ତାର ଉପରେ ଆମା କିକରେ ହାତ,
ମନୋଲୋକା ଭୁଲୁ ଉପରେ ଉପରେ

କିକରେ ତମା ହାତନା ।

କିରେ ଦେତେ ସବି ଚାନ୍ଦ ହେ, ପଥ ହିତେ କିରେ ଦାତ,
ଦିଲନେ ଦାତ ହେ ନାଥ ଥାକେ ମନେ,

ଗୋଟେ ନାନ୍ଦ ପାଦେ ପ୍ରଦେହ ପାନ,
ଦେଖେ ନାନ୍ଦ କାରେ ଶାନ୍ତିକ କାନ୍ତ,
ଜୀବନେର ନାଥ ଯିଟିବେ ଏ ପାରେ

ପର ପାରେ ଦେତେ ହେ ନା ।

ତୃତୀୟ ଅନ୍ତ

— * —

ଅନ୍ତର ମୃଦ୍ଗୁ

(ପ୍ରଥମରେ ପ୍ରବେଶ)

ପୂର । ଅଧିକା !

ମେଗରୋ । କେ ଥା ?

ପୂର । ଏକବାର ବାଇରେ ଏମ ।

ମେଗରୋ । କେ ତୁମି ?

ପୂର । ଏକବାର ଦେରିବେ ଦେଖ । ଏଥାଦେ
ଦେବେ କି ବଲବୋ ?

ମେଗରୋ । ଆମାର ଏଥିନ ହାତ ବୋଲା । ଆମି

ଦେ ପରିକାର କରାଇ ।

ପୂର । ଆମି ଅଭିବି ।

କୌରାମ-ଶ୍ରୀହାତ୍ମି

(ଅଧିକାର ଅବେଳା)

ଅଧିକା । କରନେଲ କି ଠୀକୁର ! ଆମର ଯେ
ମୋଳା ।

ପୂର । ତା ହୋଇ, ଆମି ଅଭିଧି ।

ଅଧିକା । କବେ ଆମେଳା କରନ, ଆମି ତାମ
କ'ରେ ଆମି ।

ପୂର । ତୋରାର ସାଥ ତୋରାର ?

ଅଧିକା । କାଗଜ କାଟିଲେ ଗେଛେ ।

ପୂର । ମା ?

ଅଧିକା । ସାଥର କାଟ ମିରେ ଗେଛେ । ଆମିଲି
ଆମେଳା କରନ, ଆମି ସାର ଆମର ଠୀକୁର ! ଠୀକୁର !
ଏ ହାତେ ଆମେଳା ଯେ ହିତେ ପାରବୋ ନା !

ପୂର । ଅଧିକା !

ଅଧିକା । କାହେଇ ଠୀକୁରାଡ଼ି, ଏହୁ !
ମେଥାରେ ବାବେଳ ? ଆମରା ମୋଳା, ଏ ଯରେ କଥମ
ଅଭିଧି ଆମେ ନି ! ମା-ବାପ ଯରେ ନେଇ, ଆମି
ହେଲେ ଶାହୁର, କିନ୍ତୁ ଆମି ନା, କି କରିଲେ କି କ'ରେ
ବନାରେ—ଆମରାରୀ ହ'ବ ! ଅଭିଧି ଯେ କି ଇହମ
ଦେବତା, ଆମି ନା ଠୀକୁର

ପୂର । ଅଧିକା !

ଅଧିକା । କେ ଆମିଲି ?

ପୂର । ଚିନିତ ପାରିଲି ନି ଅଧିକା । ଏତୋର
ମେଦା ହ'ଲ, ଏକବୀରଙ୍କ ସାର ତୁଳିଲି ନି ଅଧିକା !

ଅଧିକା । ଠୀକୁର ! ଯରେ ଥାନ ।

ପୂର । ଏ ଅଗର ଯଜମା ନିରେ ଯରେ କି
କରବୋ ?

ଅଧିକା । ପିଲାହେବେର ପୂରା କରନ, ମକଳ ବଜୁ
ନାର ଅବଳାନ ହବେ ।

ପୂର । ଆମି ଯରି ଉଚକ ହେଇ ?

ଅଧିକା । ହି ହି ! ଓ କଥା କି ମୁଖେ ଆମିଲେ
ଥାଇ ?

ପୂର । ତୋର କାଗଜର ମୋଟ ଆମର ମାଧ୍ୟମ
ଦେ ଅଧିକା । ଆମି ବ'ରେ ନିରେ ଯାଇ ।

ଅଧିକା । ହି ହି !

ପୂର । ଅଧିକା ! ତୁହି ମୁଁ ତୋଳ, ଦେବ ଆମି
ନାହିଁ ପରିଚାଳ ଫେଲେ କି ହାରେଇ । ଅହରତି କର,
ଦୀର୍ଘ ଐରାତି ଆତି ଗର୍ବ ସବ ତୋର ପାଇଁ ଆମିଲି
ହିଇ ।

ଅଧିକା । ଆମିଲି ଯରେ ଥାନ ।

ପୂର । ଯରେ ନିରେ କି କରବ ?

ଅଧିକା । ଏଇ ସେ ସମ୍ମ ପିଲାହେବେର ପୂରା
କରନ ।

ପୂର । ପାତି ପାବ ?

ଅଧିକା । ଆମି ତ ଶେଷେହି ।

ପୂର । ତବେ କାହି ବାହି ?

ଅଧିକା । ଏଥିମି ।

ପୂର । ତା ହ'ଲେ ବେଦ ।

ଅଧିକା । କି ?

ପୂର । ତୁହି ଆର ଏ ସବ ହେତେ ହୋଇଥାଏ ॥ ୬
ମା ॥

ଅଧିକା । ତା କେବଳ କ'ରେ ବଳବ ?

ପୂର । ତା ହ'ଲେ ବେଦ ଅଧିକାନ ।

ଅଧିକା । ଆମିଲି ଶୁଣେ ଥାନ, ଆମି ବସନ୍ତ
କରା, ଆମିଲି ମହାର-ବଳକ ରାଜା ।

ପୂର । ତା ହ'ଲେ ପିଲା-ପୂରାଇ କରବ ?

ଅଧିକା । କରିବାର ବଳବ ?

ପୂର । ତା ହ'ଲେ ଆମି ବାହି ?

ଅଧିକା । ଆମୁର ।

ପୂର । ତା ହ'ଲେ ପିଲା-ପୂରାଇ ହିର କଲେ ।

ଅଧିକା । ଏବାରେ ଆମିଲି ହିର କରନ, ଆମର
ବଳା ହରେ ଗେହେ ।

ପୂର । ଆଜାହ, ଶୈସ ଏକଟା କଥା ।

ଅଧିକା । ଶୈସଗିର ବନୁନ ।

ପୂର । ତା ହ'ଲେ ଏହି ପିଲା-ପୂରାଇ—

ଅଧିକା । ଆମି ଆର ବଳକେ ପାରିନା ।

ପୂର । ଏଥି ଆମି ଦେବ ଏକଟୁ ଏକଟୁ ବୁଝି
ପୀରାଇ । ଆଜାହ, ପିଲା-ପୂରା କି କରବ, କଳାନ କି ପାର
କିନ୍ତୁ ଆଜାହେ ସଥମ ହେଇ କରବ ?

ଅଧିକା । ତୁମେ ଆବାହନ ନା କରଲେ ?
ଆମି ବାହି ନା, କେନ ମାଟିର ପୁରୁଳେ ଅଭିଧେକ କରି
ଦେବତାର ଆବାହନ ହାତ, ଆର ଆମର ବାଲେର ହୁକୁ
ମେ ତହ ହର ନା ? ବାହୁନେ ସବ ପାରେ, ଆମି କି କରନ୍ତୁ !

[ଅଧିକାର]

ପୂର । ସୁଧ ତୁଳେ କେହାନ ନି ଅଧିକା ! ଶର୍ମାନି
ଆମରେ ପାଗମ କରିଲେ ରଜଟିକର ଘରେ ତୁଳି
ଆହ । କାଳ ବାହି, ଆମେ କାଣ୍ଠ କରି, ତା
ପର ।

—

ହିତୀଆ ମୁଖୀ ।

ପ୍ରାଣପାଦ ।

ଆମରାମାରଗମ ।

(ଶୈଳ)

ଅମ୍ବେ ଆମରା ସକଳେ ।

ଏ କରି ତାହିଁ ଶୋଭା ପାଇ ହୃଦୟର ସମେ ।
ଏମ ମୁଣ୍ଡି ଛିଲ ଏବେ ମେଲେ, ଆର ବିଜୁ ଛିଲ ଅଳେ,
ଆର ପୂର୍ଣ୍ଣିଟି ହାତେ ଚକ୍ରମ୍ବୁର୍ବ ଏହି ଲାଭିତି କରଲେ ।—

ଦୁଇଥେ—କଥନ ସେବେ ଆମରା ସକଳେ ।
ବିଷମ ହୁଏ ଛିଲ ଚକ୍ରମ୍ବ, ଆର ଧୂର ଛିଲ ଗାଇ,
ନାତେ ଚାଓ ତୋ, ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଲାଓ ତୋ, ଆମ ହେ ମୋହି,
କିନ୍ତୁ ଏଠା ଟିକ ରେବ ହେ,

ବିଷମ ଦୈତ୍ୟ-କରେତୁକିରେ କୋଳେ ।

ଛିଲ ସବ ଦେବତା ସକଳେ,—
ଥମ—ଏହି ଶିଥାର ଝୋରେ, ଏକ ଏକଟା ଦୈତ୍ୟ ଥିଲେ ।
ବୁଲ୍ଲ ମୁଗ କେ ଦିଛିଲେ ଫେଲେ ହେବେର ଅଳେ;—
ବୁଲ୍ଲଙ୍କ ନେହି ହି—ହି—ହି—ଆମରା ସକଳେ ।

୧୨ ତା । ଏତ ବଢ ଯୋଗତା, ଅପରାଧ ।

୧୩ ତା । ନୀଳ ଟୌଟେର ଡଗୀଯ ଉପହିତ ।

(ରାଜାର ପ୍ରଥେ)

ହାରାଜ ! ଏହିବେଳେ ଆମରାମକ କର ।

ରାଜା । କି ହିଲ ଅଛୁ ! କି ହିଲ ଅଛୁ !
ମାଗନାମେତ କୋଇ ହିଲ କେନେ ?

୧୪ ତା । ହିଲ କେନେ ? ମହାରାଜ କି ଜାନ
ନା, ହିଲ କେନେ ?

୧୫ ତା । ମହାରାଜ ସବେ ଯାଏ, ଆମାଦେର
ଜ୍ଞାନ-ଶାଖରେ ବାନ ଭେବେଛେ—ଆମରା ଏଥନ ତାକେ
ବୁଦ୍ଧବୁଦ୍ଧି ।

ରାଜା । କେନ ଅଛୁ ! ଦାନ କି ଅପରାଧ
ହେବେ ? ଆର ଯଦି କରେଇ ଧାରି, ତ ମେ ଅଜ୍ଞାନ-
ତ ଅପରାଧ, ତା କ'ରେ କହା କରନ ।

୧୬ ତା । ନା, କହା ଆର ହିତେଇ ପାରେ ନା ।

୧୭ ତା । ନା, ତା ହିତେଇ ପାରେ ନା ।

୧୮ ତା । ନା, କିନ୍ତୁତେଇ ନା ।

୧୯ ତା । କହ କରନେ ଗେଲେଇ ଲୋକେ ଆମା-
ର ଅକ୍ଷମ ବଳରେ ।

୨୦ ତା । ଆର ଅକ୍ଷମ ବିଲେଇ ଆମାଦେର ଅମନ୍ତ
ମାପ ପେହେ ବାବେ ।

୨୧ ତା । ଆର କ୍ଷମା ଲୋପ ପେଲେଇ ତି
କରନ ।

୨୨ ତା । ଆର ତି ତି କରନେ କି କରନ ।

ଅହ ଜା । ଓହ ତିତିଇ କରନ, ଅହ ମେଲେ ଆର
କରନ ନା ।

ରାଜା । ବ୍ୟାମର ! କୋଇର କାରଣ ଏ ଦୀର୍ଘକେ
ନା ବୁଲେ ଦାନ କେବଳ କରେ ପ୍ରତିକାର କରନେ ।

୨୩ ତା । ବ୍ୟାମର ! ବାଚଶ୍ଵିତ ପୂର୍ବକ ଆମା-
ମନ୍ଦାନ, ଆମରାଓ ଆମରା-ମନ୍ଦାନ ।

ରାଜା । ଆମରାଇ ତଥେ ନକଳ ଆମରାଇ ନରାମ ।

୨୪ ତା । କାରଣ ତୈତା ଆହେ, ଆମାଦେଇବେ
ଆହେ ।

୨୫ ତା । କାରଣ ତୈତା କରନ କରନା, ଆମରା-
ଦେବ ତୈତାର ତେମବି କରନା ।

ରାଜା । କାରଣଟା କି ବୁନ୍ଦ ?

୨୬ ତା । ମେଓ ଅଶ୍ଵପ୍ରତିକାରୀ, ଆମରାଓ
ଅଶ୍ଵପ୍ରତିକାରୀ ।

୨୭ ତା । ମେଓ ରବକନବିନୀକେ ମେଥେ ହାତେର
ହୁନ କେଲେ ବିହେଲିଲ, ଆମରାଓ ତିରେହିଲୁ ।

୨୮ ତା । ମାତ୍ର ମେଓ ଦେଲେନି, ଆମରାଓ
ଦେଲିନି ।

ରାଜା । ମାତ୍ର କ'ରେ କୋଇର କାରଣ ଯଲୁ ।

୨୯ ତା । କାରଣ ଆମରା ବଳ କି—କାରଣ
କି ଆମ ନା ମହାରାଜ ? ଶୂନ୍ୟର ଅତ ବଢ ଶୂନ୍ୟ-
ପ୍ରତିକାରୀ ନିର୍ମାଣ କରାଲେ, କେଟେ ହୁଟେ ଖୋଜ ହୃଦ
କ'ରେ ଦାନ କରାଲେ, ଆମାଦେର ପ୍ରାଣଟା ହାନ କି ?

୩୦ ତା । ତମକୀ ମୁହଁରୀ—ବିଶାମାଳୀ—

୩୧ ତା । ଶୁକୋଦାମ—

୩୨ ତା । ଆଜାହଲହିତବାହୀ—

୩୩ ତା । ଆଧ ବଳ ନିତିବିନୀ—

୩୪ ତା । ଏତ କୁଣ ଥାକିଲେ ଆମରା କି ନା
ହାତେ ପରମ୍ପର ।

ରାଜା । କେବ ଆମନାରା କି ବିଲେବ ନାନ ନି ।

୩୫ ତା । ମେ ଯିଛେ ପାଞ୍ଚା ।

୩୬ ତା । କେଟେ ପେଲେ ମୁହଁ, କେଟେ ମେଳା,
କେଟେ ପେଟି, କେଟେ ମାଗା, ଆର ଆମି କୁ ନା ଏକଟି
ତିଲାକୁ ମାନା ।

୩୭ ତା । ଆର ଆମି କି ନା ହୁଟେ ତେଣ-
ମୁହଁ ଅଥବ ।

୩୮ ତା । ଆମି କି ନା ହୁଟେ କାନେକ ହାନି ।

୩୯ ତା । ଆର ବାଚଶ୍ଵିତ ବେଟା—

୪୦ ତା । ଶକ୍ତମ୍ବ—ଉଟ୍ରେଲୁପ୍ତି ରଥ ବରା ।

୪୧ ତା । ଅନ୍ଧ—

୪୨ ତା । ଅଟେ ଦରା କି ନା ମିଥିମିତନ୍ତା ।

୪୩ ତା । ଶା ।

(ଶିତ)

ଆମରା ମନ୍ଦଳେ ।
ଏକ ନିଧିରେ ଉଠିଲେ କାମେ ବେଳେନେ ତେଲେ ।
ମନ୍ଦଳ ରାଜୀର ବାଟି ହାତାର ହେଲେ,
 ବଳ ନା—କାର ବୋରେ ଏହି
ଏକ ନିଧିରେ ପିଲେହେ ଅଳେ—
ଶୁଣିବିର ଏହିଟି ନ୍ୟୁ ଛିନ ତାର ଗଲେ—
ଏକାତ୍ମ କାହିଁ ସେମନ ମର ଥରେ ଆହି,
 ଆମରା ମନ୍ଦଳେ
 ବନ୍ଦବନ୍ଦ କାମେ ହଲେ ଏହିଟି ମୁଲେ,
 ମୁଲ କେ ବଳ ବିଲେ ?
 ଅଳୋ ଲେ ହାତାର ବାକୋଳା
 ହିଚା କାଳା ଅକ୍ଷା ପାତାରା, ମୂର୍ଖାରା,
ବେଳନ କାରେ ଉପହାସ, ଏକବାରେ ମଞ୍ଚଟି ହାନ ।
 ପାଦିବାରା ହିନ୍-କିନ୍ ଚୋକଟି କାମଳେ ।

(ରାତିର ପ୍ରବେଶ)

ରାତି । ମହାରାଜ ! କହି ମହାରାଜ !
ରାଜା । ଏ କି ରାତି ?
ରାତି । କି ହଲ ମହାରାଜ ?
ରାଜା । କି ହଲ—କି ହଲ ?
ରାତି । ହେଲେ ମୁଗରା କରକେ ଗିରେ କିହାରେ
ଏଲ ମହାରାଜ ?
୧୨ ରାତି । ଝାଇ ।—
ମନ୍ଦଳେ । ତାହି ତ ହେ ଯାଏ—
ରାଜା । କି ହଲ ?
ରାତି । ଏକବାରେ ଉତ୍ସାହ !
ରାଜା । ମେ କି—ଉତ୍ସାହ ?
ରାତି । ଏକବାରେ ବାହାନ ଶୃତ ।
ମନ୍ଦଳେ । ମେ କି ? ମେ କି ?
୧୩ ରାତି । ଉତ୍ସାହ ହେ ଆମରାର କଥା ତୋ
ହେ ନି ।
ରାତି । କି ହଲ, କି ହଲ, ମହାରାଜ ? ବାହେର
ଶୃତି ଶାତ ଶିତ ପୁରୁଳର କି ହେ ଏଳୋ ମହାରାଜ ?
ରାଜା । ଓ ଡାରୁର ! କି ହଲ ?
୧୪ ରାତି । ବଳ ନା ହେ କି ହଲ ?
୧୫ ରାତି । ବଳ ନା ହେ ?
୧୬ ରାତି । ବଳ ନା ହେ, କେଟେ ନେଇ—
ରାତି । ଆମରାରେ ଆମେଶେ ମହେତନ ମେଥେ
ପୁରୁଳକେ ଯାଇବାକି କହାନୁହ—ଆମରାର ବର୍ଜନ ବେଳକଟା
ଶାତ ହେବେ ।
୧୭ ରାତି । ତା ହେ ।

ରାତି । କହିଲୁ ? ଉଠେବେ ଏହାବ ହଲ ?
ରାଜା । ତା ହେବେ ଥାକେ ।
୧୮ ରାତି । ହର ବେଳକଟା, ନା ହର ପ୍ରହାନ ।
ରାଜା । ତା ମେଥି—ମେବି ଗେ ।
ରାତି । ତା ମହାରାଜ ! କି ହଲ ମେଥ ମହାରାଜ,
କବିରାଜ ଡାକ୍ତର,—ରକ୍ଷା କର, ରକ୍ଷା କର ।
ରାଜା । ଡାରୁର ! ଆମରାର ବାହିରେ ଥାନ,
ଆହି ଯାହି ।
୧୯ ରାତି । ଆର ଯାହି, କଥେ ଆର କେନ ?
ମନ୍ଦଳେ । ଆର କେନ, ଆର କେନ ?

[ମନ୍ଦଳେର ପ୍ରହାନ]

ତୃତୀୟ ଦୃଷ୍ଟି

ଅକୋଟି ।

ରାଜା ।

ରାଜା । ଆମ୍ବଦେର ଆମେଶ, ପୂର୍ବର ଉତ୍ସାହରେ
ଆହୋଗ୍ୟ କରକେ ହଲେ ବୋଡ଼ିଲେ କୁମାରୀପୁରୁଳ ପ୍ରବେ-
ଅନ । ଅହେର ! ବୋଡ଼ିଲେ କୁମାରୀ କୋଥାର ପାଇ ।
—ପେଲେ ନା—ବିର୍ଦ୍ଧ ମୁଖେ କିରେ ଏଲେ କେ
ମୋହର୍ମାତି !

(ମୋହର୍ମାତିର ପ୍ରବେଶ)

ମୋହ । ପେଲୁହ ନା ।

ରାଜା । ପେଲେ ନା ? ଆମାର ଏହି ବିଶ୍ଵା-
ରାଜା, ଏତ ଶାତା, ଏତ ତେତରେ ଏହିଟି ସେହି
କୁମାରୀର ମହାନ ପେଲେ ନା ? ଏ ସେ ଅମ୍ବଦ
ମୋହର୍ମାତି !

ମୋହ । ଆର ଅମ୍ବଦ ! କାରୀତଙ୍କ ତାହି ଏ
ଦେଖଛ ମହାରାଜ ! ଆମ୍ବଦେର ଚତେତର ଗିରେ
ବିଜାପୁର କରିଲୁ, ତାହା ଆମାକେ ବାତୁଳ ବିଲେ ହେଁ
ଉତ୍ତିରେ ଲିଲେ । ବିଲେ ବୋଡ଼ିଲେ ମାତ ହେଲେର ମା
ତେ କରନ କି କୁମାରୀ ହେ ? ତାହା ନରକେ ଯାଇବ
ଭାବେ ବର୍ଷ ସତ୍ସଦେର ମଧ୍ୟେଇ କରାକେ ପାଞ୍ଚା କରେ,
ଭାବେର ମଧ୍ୟେ ବୋଡ଼ିଲେ କୋଥାର ?

ରାଜା । ଅଭିର, ଦୈତ୍ୟେ ଥରେ ?

ମୋହ । ଆଜେ ତାବେର ସରେ ବୋଡ଼ିଲେ ଅଧିବା-
ହିତ ଆହେ ବଟେ, କିନ୍ତୁ ଏକଟାତେও କୁମ ଗେ ନେଇ ।

ରାଜା । କେନ, ତାବେର ଚରିତେ, କି କମଳ ଶରୀ
କରିବେ ?

ଶୋଇ । ଆଜେ ତାକେନ, ସୌବନେ ପଦବେଳେ ମା କରିବେ କରିବେ ତାର ହୋଇବ ଚତେବ, ସୁଧ ହିକାର, ହଲ୍‌ବା ଏକଟୀ ଆଖି ଅଛୁ ଧରାଧରି ବିକା କରିବେ, ପାତ ବଳ ହେଲେ-ମେରେ ମଧେ ଦେଖାଇ ଆମଟା ଝାଇଟା । ଫୌକୁଟ୍‌ଟା ଚତେ, ତାର ଉପର ମକଲେଇ ଐଶ୍ଵରୀମଧ୍ୟେ ପ୍ରତିଶାଳିତ, ଉପରେର ଚିବା ତ ବଢ଼ ଏକଟା କାଠିକେ କରିବେ ହର ନା—ମାର ଉପରେ ଉପାଧାର, ଶୁଭଜାର ଗାଲାଇ, ଭରିଲିର ହରର, ହରକୀର ହିମେର ଉପାଧାର ଇତ୍ତାଲି ଇତ୍ତାଲି ଫୁଲାଟା । ଉପରେର କାଠାର ପାତା କାହା ଆହେ । ଏହି ବୁଦ୍ଧ ନାମା ଜୀବିର ନାମ ପାତେ ତାହରେ ହରକେହାଟା ଏମ ଉପରୀର ହରେ ପଢ଼େ ବେ, ଚକ୍ରବର୍ଣ୍ଣ-ନାମିକା ହିରେ ହରମଧ୍ୟେ ପ୍ରେମଟା ଏକବାର ପ୍ରେଷ କରିବେ ପାହମେଇ ଏକବାରେ ବିଷ୍ଣୁବ୍ୟାଳୀ ଶାରୀ-ଶାରୀ ନିଃଶେ କିନ୍ତୁ କିମାରିବ କାନ୍ତ ହେ ମିଳାଇ । ଅର ତାବନେ ନା ମହାରାଜ, ଆପଣାର ମହାର-ଶାସନେ ରାଜୋ ଅମଟା ନାହିଁ । ତଥେ ହରାରାଜେର ରାଜ୍ୟର ଉପର ଅଧିକାର, ଆର ହେବନୀମିର ଦେହର ଉପର ଅଧିକାର । ମନେର ଉପର ଅଧିକାର ତ ନେଇ, କାମେଇ ଆପଣାର ରାଜୋ ନାହିଁରୁଲେ ଅବିଧାହିତା ଆହେ, ପାରିତୀ ଆହେ, କୁମାରୀ ନେଇ ।

ରାଜା । ତା ହଲେ ଉପାର ଶୋଇଥାରି ?

ଶୋଇ । ମିଳପାର । ଆମାର ମୂର୍ଖ—ମୁମ୍ପାଦ—ତାର ଅର ଅମୁଷକାମେ ଆୟି କିନ୍ତୁ ଜାତି କହିଲି । ଏକଥିମେ ଶିଖେ ଦେବଲୁହ ଏକଟି ଘେରେ ବାତାନେର କାକେ ମୁସ ବାଡ଼ିରେ ଚାରିକିର ମର କରିଛି । ମଜରଟା ଶୁଭର ଶୁଭରେ ଆମାର ଉପର ପାତେ ଗେଲ—ଆୟିଓ ଏକଟା ତେଜଳାନ ଦିଲେ ତାରେ ଅଭ୍ୟାରନା କରିଲୁହ, ମେଗ ପ୍ରତିଷ୍ଠେତାନ ଦିଲେ ଆମାକେ ବୁଝିଲେ ହିଲେ ବେ, ଆମି ହଟ ମରଳ କୁମାରୀ । ତାକେ ନାଥିରେ ଏମେ ଦେଖ, ମେଟା ବରାଧାଇ ଏକଟା କୁମାରୀ—ଅଇହବୀରୀ—ବିକ୍ଷ ପା ଧେବେ ମାରୀ ପରୀକ୍ଷ ଆହାର ଶୂରେ ଶୂରେ ମେହି ବରମେଇ ଅଇହାଲେ ହେ ପଢ଼େହେ । ମେଟାର ଗାଲେ ମିଟାର, ବାମ ହଞ୍ଚେ ମୁକୁଳ, ମଳିମ ହଞ୍ଚେ ଚାକତି, ବାମକୁଣିକିତେ ଧିନ୍ଦିର, ମହିମ କମଳ, ମାତ୍ରିଗରେ ଲୀର ।

ରାଜା । ବୁଝେଛି, ତା ହଲେ ଏଥର ଉପାର କି ବଳ । ତା ହଲେ କି ଶୁଭର ଆଶର ଶୁଭ କରିବେ, କୁଟି ପାରିବ ନା ।

ଶୋଇ । ହରାରାଜ ! ଓହ ବିଷ୍ଣୁଟି ଆମାର ଶାର କରିବେ, କୁଟି ପାରିବ ନା ।

ରାଜା । ତା ହଲେ କି ହବେ ଶୋଇଥାରି ? ପୁରୁଷ ହେବକାଳୀ ଦର୍ଶନେ ଉପର ହେବେହେ, ମେ ଦିଲୋକାଳୀ

ଆମୋଦୀ ବରତେ ହଲେ ଶୋଇଲେ କୁମାରୀ ପୂର୍ବ ପ୍ରୋତ୍ସବ ।

ଶୋଇ । ମେ ବା ହୋକ, ଓ ଦିକେ ଆମାର ମେତେ ବଳବେଳ ନା ।

ରାଜା । କାରିବ କି ?

ଶୋଇ । କାରିବ କି ? କି ବଳର ମହାରାଜ ! କାରିବ ବଳାଇବେ ତଥ କରି । ମହାରାଜ, ମହାରାଜ !

ରାଜା । କି ହଲ—କି ହଲ ?

ଶୋଇ । କାରିବ ଏହି ଶାରୀର ତିକର ଅବସର କରିଲେ ।

ରାଜା । ଓ କି ବଳା ?

ଶୋଇ । ଆଜେ ଆର ବଳାଲି ନାହିଁ, ଏଥାରେ କାରିବ ଥେଲ, କାରୀ ଏବ, ମହାରାଜ ! ମହିଦେବ ଅବଧାର ।

ରାଜା । ଓ କି ପାଗଲାରି ଆରିଷ କରିଲେ ?

ଶୋଇ । ଆଜେ ଆରିଷ କରିଛି ବଳକାଳ । ମହାରାଜ ବୁଝି ଶେବେ ଏମେ ଫେଲିଲେ ।

ରାଜା । ଆରେ ଗେଲ, ଏ ଆପଣଙ୍କ କେବେ ଗେଲେ ?

ଶୋଇ । ତଥେ ତହନ ମହାରାଜ ! କେଲାଟା ଉତ୍ତିତ କି ନା, ଆପଣିଇ ବିଜାର କରିଲ । ଆରି ଏ ଦିକେ ଏକ ଚର୍ବିକି ଚାଲିଲୀ ଦେଖିଲିଲୁହ ।

ରାଜା । ତାର ପର ?

ଶୋଇ । ତାର ପର ଅହାନ୍ତା ଦେଖିବାର କରେ ଅର ପଥେ ମଳାବନ କରିଛିଲୁହ ।

ରାଜା । କୁମାରୀ ?

ଶୋଇ । ବେଦ ହାତ ।

ରାଜା । ଶାନ୍ତ ହାତ ତାର ଏ ସବ କିନ୍ତୁ ଆମେ କି ନା ?

ଶୋଇ । ମେଟା ଠାଗ କ'ରେ ଦେଖିଲି ।

ରାଜା । କଥା କରିଛି ?

ଶୋଇ । ଅମେକ ।

ରାଜା । ତାହେ ବୁଝିଲୁହ ଆହେ । ମେ ପ୍ରେମେ ଆମ ତାଳ ରକମିଟି ପେହେହେ । ତଥେ ପ୍ରେମଟା ତାର ନିରାହିର ।

ରାଜା । ମାନେ କି ?

ଶୋଇ । ମେଟା ଏ ବୁଝେଛି ।

ରାଜା । କି ବୁଝେହ ?

ଶୋଇ । ଆମେ ବିଳକ୍ଷ ।

ରାଜା । ତଥେ ଆର କି ହଲ ?

ଶୋଇ । ଆଜେ କି ହଲ ନାହିଁ, ହରାର ବିଳକ୍ଷ ଟୁଗକୁଳ ତାତେ ଆହେ । ମେ ପ୍ରେମେ ଆମ ତାଳ ରକମିଟି ପେହେହେ । ତଥେ ପ୍ରେମଟା ତାର ନିରାହିର ।

ରାଜା । ମାନେ କି ?

ଶୋଇ । ଆଜେ, ପାହଟା, ପାଲାଟା, ପାରାଟା, ପାହାଟା, ଏକଟି ଉଠିଯେ ଶେଳ କି ଚାହିଁ, ତାରାଟି

এই বক্ষ গোটাকভক টা ও টি নিয়েই তার শ্রেষ্ঠ।
বক্ষ আশের গুচ যে একেবারে মেই, তা বক্ষে
গাঁথি না। হরিশটে, তেজটা, সিংহিটে, পঞ্চিটে,

এ বক্ষ সামুক্ষিকলোডেও তার সবচেয়ে আছে।
আবার দিকেও যে সবচেয়ে পচে নিএ কথাও বক্ষে
গাঁথি না। তবে কি আশেন সহাবাজ। সে সবচেয়ে
বীক্ষণ নেই, তাকে সবচেয়ে হয় না—গ'লে বাঁচ।

তাজা। কোথার সোমবারী ? এমন যেয়ে
কোথার সোমবারী ? সোমবারী ! ক্ষু কামনা
পূর্ণের জন্য এক কাল আশের পূজা করেছি। যা
চেরেছি তাই পেরেছি, কিন্তু আমতেম না হে
জীবল গুরু সামুগুই কচে কাহনা-নদীর পরিগাম।
সোমবারি ! বখন দরিদ্র ছিলেম, তখন ঐর্ষ্য
কামনা করেছিলেম, ঐর্ষ্য পেলেম। সর্বশে-
সম্পূর্ণ শুই চাইলেম, শুই পেলেম। শেবে পুজের
জন্য লালায়িত হ'লেম; আশেলো, পুজ পেলে আর
কিছু চাইব না, পুজ পেলে। কিন্তু কামনা ক
পেল না। মহেশবরতুল্য তেজস্বী সজ্জন পেলেও
মনে করলেম এখন একবার দেবকর্তার ঘৃণ্ণন হ'লে,
যেব-বশের প্রতিটা করতে পারলেই সবচেয়ে কামনা
চিরিতার্থ হয়। পেলে কি তাই হ'ত সোমবারী ?
এখন আমার জ্ঞান ফিরেছে, আবার কামনার
ফলে পুজ উদ্বাধ হয়েছে। মেই সমে যুক্তি
পূজ্য নিজ কর্তৃকলে উদ্বাধ। তবে আমি গিড়া,
গিড়ার যে কার্যা, তা আবার অবশ্যক ন্তৰ্যা।
পুজ্যের মনসের জন্য যত করব, পুজ আরোগ্য লাভ
করে—তার অনুরূপ, না করে—তার অনুরূপ।

সোম। তবে কি চান্দালিমুকে দেখব ?

তাজা। তোমার ইচ্ছা ! আঙ্গনকে আবেশ
করি, আবার শকি নেই।

সোম। কবে চুম্ব সহাবাজ !—চিক্কিত্ব
গচে বে ! কিন্তু না কি ?

তাজা। মে কি সোমবারি ! সধার জন্য
কার্য করবে, তাকে অনুষ্ঠান তার কর ! আঙ্গ !
এক দুর্বল দুর্বল—তেজ নাই !

সোম। কি, আবার জ্ঞানে তেজ নেই !
কবে চুম্ব, দেখব কেমন মে চান্দালী !

[সোমবারীর প্রবান্ন]

(মেঘে আশের প্রবেশ)

আঙ্গ ! সহাবাজ সর্বশে !

তাজা। আবার কি হ'ল ঠাকুর ?

আঙ্গ ! দেবীর জন্য আশের ক'রে সকল
আঙ্গ একবাক্ষে যাব উত্তোলন ক'রে তার আবাহন
করছিলেম।

তাজা। তার পর ?

আঙ্গ ! দেবকর্তা আশের পূজ্যের কপালে
আচারীর জন্য পাঁয়ে হপুর বীরহিল, আমুরাঙ যথা
আবলে সংজ্ঞের স্তুর চাঁচের অবিষ্টে আহতি
দিলিলেম।

তাজা। তার পর ?

আঙ্গ ! আশের মাঝের আসবার সমন্ব
সম্পর্কই একে একে একাশ পেতে লাগল। এ হিক
থেকে একটা ছেলে ককিয়ে উঠল—ও দিক থেকে
একটা গুরু মড়ি হিড়ে ছুটল।

তাজা। তার পর ?

আঙ্গ ! তার পর হৈড়া মড়ি আবার হিড়ল
কি ভুকল সেটা মনে আসছে না, সর্বভৌমের
কুহারী কুয়া খিলু খিলু রবে হেসে উঠল।

তাজা। বাবে কি বকছ ঠাকুর ! তার
পর কি ?

আঙ্গ ! ছোট ছোট ঘোঁড়েলো ধান ধ'রে
দিলে, আবার ছোট ছোট হোড়াঘোলো তিথ্বাবী
থেকে লাগল।

তাজা। উদ্বাম আঙ্গ ! তার পর কি ?

আঙ্গ ! তার পর—মেই !

তাজা। মেই কি ?

আঙ্গ ! ইয়া সহাবাজ ! মেই— মেই সে দিন-
কার বাগীনের মেই !

তাজা। রঞ্জনমিলিনী ?

আঙ্গ ! রঘুন সহাবাজ ! আশের ত তাল
ক'রে দেখেছেন, সেটা কি তিক রঞ্জনমিলিনি ?

তাজা। তার পর কি হ'ল বজুন ?

আঙ্গ ! মেই আশে বসে প'জলেন।

তাজা। কিছু বলতে পারলেন না ?

আঙ্গ ! বলি নি ! সকলেই কিছু কিছু বলেছি
সহাবাজ ! কিন্তু মনে মনে, চোখ বুজে, হাত ঝোড়
ক'রে বজুন—'মা ! রঞ্জন মিলিনি ! ও আংগুষ্ঠা
যে দেবীর কর মা !' অমনি ব'লে উঠলেম, 'ধৰি
বসতে দিতেই পারবে না ঠাকুর ! তবে আবাহন
করলে কেন ?' ব'লেই যা আবার জানয়ী, দেখতে
দেখতে বিলিবে গেলেন। আবার অমনি অহি

ହିକାଣିତ, ବଜୁଲ ଅନକାର, ଚାରିବିକେ ଯୋଗିଲେବ
କାହି, ପିଶାକୁ ଟୀଏକାର କାରେ ଡେଲୁ । କହାରଙ୍କ
ମେ ଉତ୍ତକ-ନୁବିନୀଙ୍କପେ କହାନୀ ।

— କାହା । ଆବାର ମେହି ଉତ୍ତକନୁବିନୀ ? ଆମିହି
ତା ହଲେ କାହି ତାର ପିଶାକେ କରଦେ ।

ବ୍ରାହ୍ମ ! ତା ହଲେ କିମ୍ବ ଆମନ ବହାରାଜ ।

[ଉତ୍ତର ପରିଚାଳନ ।

ଚତୁର୍ଥ ଦୃଷ୍ଟି

ବିଜୁତ କାରନ ।

(ଅପରାଜିତାର ପ୍ରବେଶ)

(ଶୀତ)

ମେ ସେ ଆର ମେଥେ ନା ଗୋ ବେଦିଲେ ନା ।

ବାରେକ କିମ୍ବ ମୂର କିମ୍ବାଲେ ଆର
କିମ୍ବଲେ ନା ଗୋ କିମ୍ବଲେ ନା ॥

ମେ ସେ ମେଥେ ବ'ଲେ ଏଳ,

ଆମକେ ଗାହେ ଆର କି ବେଦେ ଅମବି ଭୁଲେ ଗେଲ ।

ବୁଝି ତାର ମୋହନ ଦେଖ, ଅବରେ କୀଧା,
ବାଗାନେକ ଫୁଲେର ମନେ ଦେଖୁଣ୍ଡ ତାନେ ତାନେ

ଆପନ ମନେ କିମ୍ବଲେ ଖୋ କଥା ।

ବନଛୁଲେ କିମ୍ବଲେ କଥ କୁମଲେ ନା ଗୋ କୁମଲେ ନା ।
କାହି ସେ ବଲେ ପ୍ରାଣ କେବେ ମେ ବୁଝିଲେ ନା ଗୋ ବୁଝିଲେ ନା ।

(ଅପରାଜିତାର ପରିକରମ)

(ମୋଦ୍ଦାମୀର ପ୍ରବେଶ)

ଶୋଭ । ଆବେ ମୁଳ—ଚତୁର୍ଥିନି ! ଏ ଆବାର
ଏଥାନେ କେମନ କ'ରେ ଭୁଟୁ ? କିନ୍ତୁ ଚତୁର୍ଥିନୀ କି
ମୁଦ୍ଦାରୀ ! ଯୋଦନ-ଘରିତା ଥାଧିନା ବନ-ହରିନିର
କାର ଇତ୍ତପ୍ରତ୍ତ ବିଭଗଶୀଳା ଚତୁର୍ଥିନୀ କି ମୁଦ୍ଦାରୀ !
କିନ୍ତୁ ଆମିତ ତେବେହି ତାଙ୍କ ଆମି ମେହି ମୋଦରୀରେ
ଏହି ମୂର କୋମୁମ ; ଏହି ରଙ୍ଗାଳି ଦିମେ ମାର୍ଦାଟାକେ
ଆବର କରନ୍ତୁ ; ବହି ଆପନା ଆପନି ଅଭୁନନ୍ତ
ହରେ କିବାତେ ତାର, ମାଧ୍ୟାର ଅବି ଅବନି ମତ୍ତମତ
କ'ରେ ଭେଲେ ବାବେ—ମାର୍ଦା କିବାବେ ନା । କିନ୍ତୁ
ଚତୁର୍ଥିନୀ କି ମୁଦ୍ଦାରୀ ! ଅକୋର୍ଜୁ ଶରାକକୋଟି-
ମୂରୀ ଦେଲ ମୁହାରେ ଆଲୋଲନବୀ ଚତୁର୍ଥିନୀ କି
ତାନକ ମୁଦ୍ଦାରୀ !

(ଅପରାଜିତାର ପରିଚାଳନ ।

ଆମା ହା ! ଚତୁର୍ଥିନୀ କି ଚତୁର୍ଥିନୀ ହୃଦ କ'ରେ
ଥାକେ ! ଏ କି ! ଚତୁର୍ଥିନୀ ଚାଲେ ଦେଲେ ? ଦେଖେ
ଦେଖିଲେ ନା ! କଥା କହିବେ ପ୍ରକାଶି କରେଛିଲୁୟ, ତାଙ୍କ
କହିଲେ ନା ! କଥା କହିବେ ଅବଜା କ'ରେ ଚାଲେ ଦେଲେ ?
ଅବଜାଲେ ? ଦେ ଅଚି ଅମନ ! ଆମି କଥା
କାହିଲୁୟ କ'ରେ ଚାଲେ ହାବ, ତା ନା କ'ରେ ଚତୁର୍ଥିନୀ
ଆମାକେ ମୂର କିମ୍ବିରେ ଚାଲେ ଗେଲ ? କୋମ୍ବଲୋର
ହାବେ ? ଏହି ବେ ଆବାର ଆମାର, କଥା ନା କଥର
ହାବାର ବୋ କି ? ଆବାର ଗାଲ ନା ଖେର ମନ୍ଦେ
ବାଧା କି ?

(ଅପରାଜିତାର ପୁନ୍ରପ୍ରବେଶ)

ଅପ । କି ଆଲା, ମାଲା-ହଜାଟି ପାହେ ଖୁଲିଲେ
ଦେଖେ ଗେହି—ଶତ ବାର ନିତେ ଆମାହି ଆର ଭୁଲେ
ହାବି । ଏ ମାଲା ଆବାର ମାର୍ଦାମନ୍ତକେ ଦେଖ ବ'ଲେ
ଉପରାମ କ'ରେ ପେରେହି, ମାର୍ଦାମ ଦେମ ଆମାର ଏହି
ଏଥାନେହି ଆହେ, ମାଲା ଆମ ଦେଖେ ତାର ନା ।

[ଅହାନେବୁନ୍ତ ।

ଶୋଭ । ଏକଟୀ କଥା କହିବ ? ନା ଧାକ ।
ଆମ କହିଲୁୟ ନା ! ନା ଧାକ—ଆର ଧାକବେହି ବା
କେମ, ହେବେ ବାକ । ଚତୁର୍ଥିନି ! ବଳ ଓ ଚତୁର୍ଥିନି !
ଆମେ ହର, ଓ ଚତୁର୍ଥିନି ! (ମୁମ୍ବେ ଯାଇବା)
ଏହି ଭାକଲୁୟ ଉଠିବ ଦିଲିନି ବେ ?

ଅପ । ଆମାର ଡାକଲେ ?

ଶୋଭ । ତଥେ ଏତଥଳେ ଚତୁର୍ଥିନୀ ଚତୁର୍ଥିନି
କାରେ ବଜନ୍ମ ?

ଅପ । ଆମି କି ଚତୁର୍ଥିନୀ ନହି, ବ୍ରାହ୍ମି !

ଦେବ । ଆକ୍ଷଣି ?

ଅପ । ହୀ, ଏକମେହ ନହେ ।

ଶୋଭ । ମେ କି ?

ଅପ । ନାହ, ଗଥ ଛାଢି ।

ଶୋଭ । କଥିଲ ଛାଢିବ ନା, ଏହି ଆମି ପଥ
କୁଳେ ବଜନ୍ମ । ମେ କି ! ବିବାହ ହେବେ ।
କେ ଆକ୍ଷଣ ?

ଅପ । ତା ଆମି ନା ।

ଶୋଭ । ବିବାହ ହେବେ—ନାତପାକ ମୁରେହି,
ଛାଉନିର ଆଢାଲେ ପତନ୍ତି କରେହି, କିନ୍ତୁ କେ ତା
ଆମିଲ ନା ।

ଅପ । ନା, ନାହିଁ ମର । ଆମି ସାହିପୂଜା
କରବ, ମରି ଉତ୍ତରିବ ହର ।

ଶୋଇ । ନା—ମୁହଁ ନା । ଆମାର ମଧ୍ୟେ ଏତ
ବସଗତା, ବିବାଦ, ବଚ୍ଛା, ବାକାହୁଣୀ ହାତେ, ଏବନ ମରବ
କେ ଲେ ଦେବେ ବାୟୁ ଉଠେବେ ଏମେ କୋକେ ହେ ମେହେ
ମିଳେ ? ଆମାର ମଧ୍ୟେ ଚାତୁଣୀ, ଆମି ଆମନ୍ତର
ମିଥୁଣ କରବ ।

ଅପ । ଆମି ତାକେ ଦେବି ନି ।

ଶୋଇ । ତାହେ କି କ'ରେ ଦିବାହ ହ'ଲ ?

ଅପ । ସାରା ଆମାକେ ନାରୀବନ୍ଦ-ମନ୍ଦ୍ୟେ ତାର
ମଧ୍ୟେ ଉତ୍ସର୍ଗ କ'ରେ ଦିବାହେ ।

ଶୋଇ । ଲେ ଆଖିବ ମାନେ ?

ଅପ । ତା ଜାନି ନା ।

ଶୋଇ । ଲେ ସବି ହୁବା କରେ ?

ଅପ । କରେ କରିଲେ, ଫୁଲି ପଥ ଛାଡ଼ି ।

ଶୋଇ । ମର କଥା ଖୁଲେ ବଳ, ନାହିଁଲେ ପଥ ଛାଡ଼ି
ନା । ବଳ, ଲେ ଆଖିବ କେ ?

ଅପ । ଲେ ଏକ ହାତାମ୍ଭୁତୀ, କିନ୍ତୁ ଯତୀପ୍ରେମିକ
ଭାବମ । ଲେ ଏକ କନ୍ଦିରମୁକ୍ତେର ପ୍ରେମେ ଆଜାତିମାନ
ଜୀବ କରାହେ ।

ଶୋଇ । କୌନ୍ସ ନାରାହ ତୋର କାହେ ଏ ଯିଥା
ହୁଟୋନ କରାହେ ?

ଅପ । ବେ ବଲେହେ, ଲେ ଅନ୍ତର୍ଯ୍ୟାମୀ । ଲେ ବଲେ
ଆକର୍ଷନ୍ତର ଅଭିମାନ ତାତେ ପୂର୍ବ ମାଜାର ଦିବାଭାନ,
କିନ୍ତୁ ସଥାର କାହେ ବନ୍ଦମ ଥାକେ, ବନ୍ଦମ ଲେ
ଆକର୍ଷାର, ସଥାର କାହେ ଥାକିଲେ, କି କରେ, କି
ବଲେ, ବାହିରେ ଏମେ ତାର ହନେ ଥାକେ ନା ।

ଶୋଇ । ତାର ପର ?

ଅପ । ଏଥନ ଆମାର ଦେଇ ଆଖିବ ଏକ ବାଲି-
କାର ପ୍ରେମେ ମୁହଁ ହେ, ଆତି ଗର୍ଜ, ଅଭିମାନ, ସଥା
—ମନ୍ଦମ ଦେଇ ବାଲିକାର ପାଇଁ ଅଭିଲି ମେବାର ଅବେ
ମୁହଁ ମୁହଁ ଦେବାହେ ।

ଶୋଇ । ତୋମାର ମୁହଁ କରାହେ । ଦେବ ଅପ
ବାଜିତା ! ଆମି ସଥାର୍ଥ ବଲାଇ ଅଗ୍ରାହିତା ! ତୁହି
ନିଭାଷ ହେଲେମାହୁ, ତାହି କମାରିତା ! ମୁହଁ ହାହି
ଆର ବଲାବ ନା ।

[ଅନ୍ତରାଳ]

(ଅଧିକାର ପ୍ରବେଶ)

(ଶୈତାନ)

ହିଲ ଟାଇ ମଧ୍ୟ ପାଇଁ ।

ଶୈତାନ କଥାର କିମ୍ବା ଆମ ଟାଇ
—ଏବନ କିମ୍ବା ଆମି କାହାର ।

ମାନ ତାନୁଲେ ଝାଁକୋ ଦେବେ ଶାହ ଝୁଟିଲେ ମୁହଁ ଦେବେ
ଶୋଇର ଧାଳେ କାତ ଦେବେ ଧାରେ ଦିବରେ ।

ହେମେ ହେମେ ତେବେ ଟାଇ ଗେଲ ଉପରେ ;—
ଆବେଳେ ମୁହିତେ ଯାଦି, ମାଟୀ ପାନେ ତେବେ ଦେବି,
ପାଟାପାତି ପଥ ଟାଇ ମଧ୍ୟେ ଦେବି ।

[ଉତ୍ତରର ପ୍ରଥମ]

ପଞ୍ଚମ ମୃଦୁଳୀ

ତମ ।

ଶୋଇଦ୍ଵାରୀ ।

ଶୋଇ । କି ବିପଦେହି ପକ୍ଷେଛିଲେମ, ଚତୁରିନି ।
କି ଶରୀରମ—ଆବାର ଚତୁରିନି ! ଆବେ ବାପ, କି
ହକୁହି ପେହେହି ! କିନ୍ତୁ ତଗବାନ, ଲେ ଚତୁରିନି !
ଆହା ହା, ଅତ ରମ—ଲେ ଚତୁରିନି ! ସର୍ବଜୀବ
ଆଖ-ପ୍ରକୁଟିତ ପାରିବାତ, ଅପବିଜି ହୁନେ ବିପ-
ତିତ ! ଦେବକୋଣୀ ହେ ନା ? ତୁ ଶୌରତ ନିର୍ଜି-
ଆଶରେର ମୂରିମେ ଆପନା ଆପନି ବିଲିଯେ ଥାବେ ?
ଏତ ମୁଦ୍ରାବି ! ତାକେ ଭାଙ୍ଗିବା କରିଲେ ନା କେବ ନାହା-
ରମ ? —କେ ବାପ ତୁମ ? ଏଥାମେ କରକମ ଆହ ।

(ଦୀନରାତର ପ୍ରବେଶ)

ଦୀନ । ଆଜେ ଦେବତା, ଆମି ସାମ୍ବନ୍ଧ ହେ,
ଆହି ଆହି ବଟେ, କିନ୍ତୁ କରକମ ହେ ଆହି ଟାଟିକ
କିମ୍ବା ବଲତେ ପାରିଛି ନା !

ଶୋଇ । ଲେ କି ବକମ ?

ଦୀନ । ଆଜେ ଏହି ବକମ, ଆମାର ଧାକା ନା
ଧାକା ହେ ମହାନ ; ତାହି ଅତ ଧାକାଧାକିର ହିମେବ
ରାଖି ନା ।

ଶୋଇ । କି ବିପଦ, ତୋମାର କି ମାଥି ଧାରାପ
ହେବେ ?

ଦୀନ । (ମାଥା ଟୁକିଯା) ଆଜେ କଳ-କଳ
ତୋ ଟିକ ଆହେ, ତେ ଧାରାପାଇଁ ବା କେମନ କ'ରେ
ବନ୍ଦମ ?

ଶୋଇ । ବା, ବା ; ଏ ଏ ଏ ଏ ଏ ଏ ଏ ଏ ଏ ଏ ଏ ଏ

ଦୀନ । ଆଜେ ଓ ଦିବରଟା ଏକବେଳେ ଟିକ
ହେବେ ଥାବେ ।

ଶୋଇ । ତୁମ କର କି ?

ଦୀନ । ଆଜେ ଆମୋହ କରି, ଆମାଦ କରି,
କାହା କରି, କରକି କରି, ପାଇଚାରି କରି, ଶାହ

ବ୍ୟଥଳେ ଅହିର କହି, ଗର୍ଭିତେ ଆହେଚାହି କରି, ଶୈତାନ
ହିହି କରି ।

সোম : রোজগারি ?

वौन। किछु ना।

গোষ্ঠী। সংসার ছালে কি ফরে ?

दौन। आज्ञा हाता उड़ि बेट्रे

ଶୋଇ । ମେ କି ଦୁଃଖ ।

দীন। আজে সে বিষয়ে একটা গোপনীয়,
শ্রেচলীয় কথা আছে। আমাদের বাবা ঢাকুর
বলে, সংসার পেট থেকে পড়েই চলতে আবশ্য
করেছে। সংসার আবার এক জীবন্ত নেই—
এই ছিলুন আবার বহু মাঝবালে, ধানিক পরে
বনালেহ, আর একটু পরেই দেবি বৰের মাটি
ধরিব। আবার মেধাম খেকে দেবি বাবাটা কু
বের কোলে। হেবতা! কি আব বলব, সে
কোলে ব'লে দেবি, এই মেঁকার টাটা সংসার
আশ্মার মৰে চুপি চুপি মাথাটি খোল ক'রে—
বালা, ভাসপ, দেবতা, সকলকে মাথার করে—
ও রে বাবা! আবার গাটা কীটা বিষ উঠেছে
(শুভি বিষ) এই এখনি ক'রে গো ঢাকুর, এখনি
ক'রে—কোথার খে, যাকে তা টিক করতে পারবু
না! কেবল কীপতে লাগ্ৰুম, আৰ ক্যাল ক্যাল
ক'রে চেৱে রইলুম।

ମୋର । ତୋର ନିଃମୀଳେ କେ ଆଛେ ?

ଦୀର୍ଘ । ଅମାର ସଂଶୋଧନ ଓ ବାବା, ଅମାର,
ଓ ବାବା, ଆମାର ସଂଶୋଧନ କେ ନା ଆଛେ ?
ମାଥାର ହଜାର ପ୍ରାଚୀନ ଆଛେ—ଟେଲିମ ଆଛେ—ଗ୍ରାମେ
ମାତ୍ର ଆଛେ, ପ୍ରାଚୀନ ଶିଳ୍ପରେଖାର ଦାଗ ଆଛେ । ଏକ
ବାଯିକାଳୀନ ବଜା କ'ରେ ପରମଣ କୀଟ କ'ରେ ଆମାର
ପାରେ ଥିଲାହେ ବିଜିତନେ ।

লোম। কা নয়, শী-শুল ?

ଧୀର । ଆପେ ହିଲ, ଏଥନ ନେଇ ।

মোছে। কি হ'ল?

ଦୀନ । କିମେ ହାଲ, ତା ଟୋର୍ଡ କରନ୍ତେ ପାରାଛି
ନା । ବେବେ ବସେ ଗେହେ, ଶ୍ରୀ ତାଇ ନା ବେବେ ଯରନ୍ତେ
ବୁଝେ ଗେହେ, ଆଏ ଆହାର ସ୍ଵର୍ଗନ୍ତେ ହେବେ ।

ଲୋକ । ଅର୍ଗାଳ ହେବାରୁ

ମୌଳି ଅର୍ଥେ: ସମେ କରି ହୁ ଚାର ବିନ
ଏଥାବେ ଧ୍ୟାକି, କିନ୍ତୁ ଶୋଭା ହେଉଥିଲେ ଯେ କି ଖେଳି
ଆସାକେ କିଛିବୁଦ୍ଧି ବାକିକେ ହେବେ ନା । ବରେ ବାବା
ବର୍ଣ୍ଣ, ବାବା ବର୍ଣ୍ଣ ! କି କରି ଦେବତା ! ଏକେ ଏକ
ହେବେ, ତାତେ ଅଭିମାନିନୀ, କି କାନି କଥମ ବିଶେଷ
ବରେ ବାଟେ, କାହାରେ ଭାସେ ତଥେ ବର୍ଣ୍ଣ ଥାଇବୁକେ ହୁ ।

ଶୋଇ । ଏ ବଲେ କି ? ଏ ମର କଥାର କି
ଅର୍ଥ ଆହେ ? ନା ପାଗଳେର ଅଳ୍ପାପ । ଘରେ କର
କି ?

ବୀଳ । ଆଜେ ଶୋଲାଟିକରା ଯିତି ପାଞ୍ଚମୁରେ
କାପିକେର ଦଳନ ଏକଗୀଳ ହାସି ନିହେ ଫର୍କ କରୁ କରେ
ଉଠେ ଦେଖାଇ ।

শোন। শাওকি।

ଦୀର୍ଘ କେବଳ ସତମା ! ମେ ଆମ ତୋହାର
କି ସମ୍ବନ୍ଧ ଦେବତା ! ଅଥବା ଯେ ଦିନ ସର୍ଗେ ହାଇ, ଏହି ସଂ
ବିକ ଥେବେ ହୁଏ କବେ ସେମ ଏକଟା ଶ୍ରକ୍ଷମ ସହ
ଏଳେ । ତାର ପରେଇ ଦେଖି ନା, ଏହି ଏହାନି ଏକଟା
ବିଭିନ୍ନିକିଛି ବିପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଟୋଟି । କୌଣସି କୌଣସି
ସମ୍ବୁଦ୍ଧ ବାବୀ ଟୋଟି, ତୁମି କେ ବାବୀ ? ଆମ ଏ ଗୈ-
ବେବ କାହେ ଦେବ ବାବୀ ? ଟୋଟି ବାବ ହୁଏ ସର୍ବାହୃଦୀ
କିମ୍ବେ, ଆମର ଆହୁତିରେ କବେ ବର୍ଜେନ, ଶ୍ରୁତି ! ଆମି
ତୋହାର ପିଠେ କହା । କୌଣସି କୌଣସି ସମ୍ବୁଦ୍ଧ,
ବାବୀ ! ସରିଇ ତ ତୋହାର ହି, ପିଠ କୋଥାର ବାବା ହି
ଟୋଟି ଶ୍ରୁତ ତଥବ ବର୍ଜେନ, ଆମି ଆମେ ଏମେହି,
ପିଠ ପଞ୍ଚାତେ ଆମହେନ, ପୁରୁଷ ଏଥିନଙ୍କ ଅନେକ ତୁରେ
ନାହିଁ ବାବୁଙ୍କ ! କୁମେ ସୁରକ୍ଷିତ ଥାଏ ଶ୍ରୁତ ଗର୍ଜ ।
ଆମି ତୋ ପିଠେ ଉତ୍ତର ନା, ଗର୍ଜିଲ ମହାପ୍ରକୃତି
ଆମାକେ ଛାଡ଼ିବେନ ନା । ଆମାର ତ ଗମନାର୍ଥ, ଶେଷେ
କୋବା ଥେବେ ଏକଟା ଲାଲିତେ ଲାଲିତେ କାଲିତେ
କାଲିତେ ପଢ଼ - ତିବେ କାଣିବେ ଯେବନ ଇନ୍ଦ୍ରୀ ଯମେ ଶୋଭେ
ଟାକୁରୁ, ତିବେ କାଣିବେ ଯେବନ ଇନ୍ଦ୍ରୀ ସମେ, ତେବେମି
କିମ୍ବେ ଆମାର ପିଠେ ସହିତ ଲାଗେନା । ଏ କି ବାବୀ,
ତୁମି ଆମାର ହେ ? ଆମି ଗୈବେ, ତୋହାରେ ଲିଖି
ଦେବର ଜାମ ଗାନ୍ଧୀ ତାତ ସମ୍ବନ୍ଧି ।

গোকু। তাহার ক্ষেত্রে কি সুস্থলী

ଶୁଣ । ଥାରେ, ଥାର ଦୀର୍ଘ ବେଳିଯେ ବେଢାର,
ଅନ୍ତରୀ କିନା ଅଟ ଟୋର କରେ ବେରେନି । ଏକଟ୍ରେ
ଥାମି ମୋଚାର ବେଢାଟା । ତା ହଲେଇ ବେରେକେ ପାରେ ।

শেষ। তুমি কি আর প

ଲୌନ । ଆଜିର ଆମ୍ବଦ ଦୈତ୍ୟ ।

ଶ୍ରୀମଦ୍ଭଗବତ

ଲୋକ । ଅଜେ, ଏକ ମେଡାର ଶହେ ଏ ନିର୍ମାଣ
ଅନେକ ତର୍କ ହୁଏ ଥେବେ, ମେଡାର ହାରି ଥିଲେ,
ଏକ ଟୌଳୀ ଲୋଡ଼େ ସ୍ଥିତାର କରେ ଥେବେ ଥେ, ଥୋପି
ଶକ୍ତ ର ନାହିଁ ।

ମୋହି । (ପାଇବେଥକ) —ପାଇବୁ, ବରତ ଶୁଣାଥଙ୍କ
ଧରି । ଆହୁରେ ଶାରେ ଛାରୀ ଟେକୋଳି, ମନ୍ଦିର ବଜ୍ରାବି
ନଟି କ'ବେ ଲାଗି । ଅହଟାକେ ଅଳ୍ପବିନ୍ଦ କରିଲି । ମୁହଁ
ହାତ, ଦୂର ହାତ, ଯୁଦ୍ଧ ଦେଖି ମୁହଁ ହାତ ।—କୃତ୍ତିମ ଦୁର୍ଗୀ ।

কৌরো-গ্রামীণী

৩০৬

দীন। কৌরোর আপনার চৰণ নেই দেবতা ?
আমরা তার মূলো, অথবা কেবলে কৌরোর
হাই ময়ামুর ?

সোম। সর সর বেটা, নইলে মুওশাত কৰব,
সর সর ! (লাকাইতে লাকাইতে) তোর ছায়া
আবার ঠেকে, আবার ঠেকে, ঠেকলো ঠেকলো !
ভবে রে বৰ্ষৰ ! (পর্যাহাত, দীনবাসের পিছাইয়া
গমন) জান কৰিত ভাল করেই কৰি ! পাখত
বেটা, নছার বেটা, এত বড় আপৰ্ণা !

(অধিকার প্রবেশ)

অধিকা। বাবা, কৌরোর গেলি ? এই যে,
এত বেলা কৰছিল কেন ? বাবাঠাকুরের প্রদান
পাবি না ?—দে বাবা, পা বাড়িতে দে !—এ কি
বাবা ! মুখ ভুলে গেলুম কেন ? এ কি বাবা, তোর
আজ শুন্দের মৃষ্টি কেন ? আঁ আঁ, চঙাল—
চঙাল ! ও বাবা চঙাল হ'য়েছিস ?

দীন। (অধিকার মুখ চাপিয়া) চূপ—চূপ,
গোড়াবয়ুখো মেঝে ! চূপ, দেবতা, দেবতা, আপনাম
কৰ !

অধিকা। দেবতা ! (করবোকে) ঠাকুর !
আপনার এ মৃষ্টি কেন ? ঠাকুর ! উকদেবের কাছে
কনেছি কোথ চঙাল ! বাব হৰে ক্ষবেশ করে,
সে চঙালাধ্য ! ঠাকুর ! কোথ সংবল কৰ !
এমন চূর্ণত দেবতা-জপ পেছে চঙাল হও কেন ?
নাৰায়ণ ! কোথ সংবল কৰ ! ঠাকুর ! কোথো-
দেৱ কৰ তেকেছি ! এলে ত এত কুচ হচে এলে
কেন ?

সোম। আৰ তো মেই অৱনী !

অধিকা। ক্ষেত্ৰে সব তো বহুচে, সে ঘৰ
ধোকলে কোথ কিৰে আসতে কঢ়কণ ?

সোম। অভিভাব ! অভিভাব দূৰ হও, আৰ
আবি আৰ্কণ নই, চঙালাধ্য !

অধিকা। তৃষি আৰামণ ! ঠাকুর ! আবি
কোৱাৰ চিবেছি, আৰ কেন ছলনা কৰ ? ঠাকুর !
আৰাম রক্ত কৰ ! ভুলে গেছি, সহ ব'লে সাঙ !
ঠাকুর ! আৰাম রক্ত কৰ, তৃষি বা ব'লে বিয়েছ,
বা কৰতে উপহৰেশ দিয়েছ, তা ভুলে গেছি ! ময়া-
মুর ! এই কৰতাৰ প্ৰতি ময়া কৰ, পূজা না হ'লে
ম'বে বাব ! ব'লে সাঙ—এই উত্তপ্ত হচ্ছে ফুল
কৰিবে বাব—বৈষ ব'লে সাঙ, পিতা কি, পিতা
কে ?

সোম। পিতা দৰ্শণ পিতা দৰ্শণ পিতা ;
বহুপণ !

অধিকা। পিতা দৰ্শণ পিতা দৰ্শণ পি-
পুৰুষকণ : (পিতৃচৰণে পুজাৱলি প্ৰদান)

(রাজাৰ প্ৰত্ৰিপণ)

বাবা। পিতা দৰ্শণ পিতা দৰ্শণ পিতা দৰ্শণ !

দীন। না, এ পোড়াবয়ুখো মেঝে আ
আৰ বাড়াভাত দেতে দিলে না ! বাবাই
তোৱাৰ কাছে দৰণ আছে ? থাকে তা
বাবা, পেটটা ত'রে থাই ! আৰাম মূৰি
সব কুৰিবে গেছে, খালি পৰ্যায় বাড়ত !
কথা বলতে কি, বাবাঠাকুৰ ! পোড়া মেঝে
বে কি অবৰ্হেৰ ভোগে পড়েছি,—মুৰ ছাই !
কাছে থাকাটা জন্মে দেখেছি কুণ্ঠি হৰে
(প্ৰস্থানোভৰণ) ওৱে পোড়াবয়ুখো মেঝে
নিষ্ঠিত মে !

অধিকা। তা হ'লে কি নিয়ে ধাকব ?

দীন। সে ভুই কুঞ্জে নে ! আবি আৰ
ফুলেৰ কাৰ সইতে পাৰিনে ! তাঁৰিৰ মেঝে,
মীৰ ধৰে বা ; আমাকে আৰ বহুপণ দিন কে
হাজাৰ বাজীৰ সিং দৰজাৰ ধাৰ দুঁটো পাহে
বইবো সেও থীকাৰ, কুৰ তোৱ ফুলেৰ কাৰ
সইব না ! দেৰ দেবতা ! এ পোড়া মেঝে কি
দেশে মশ পিশেছে যে, দেবতা হ'য়ে হ'য়ে
পেৰে গেলু ! তোৱাৰ সব হচ্ছে পার, ধৰা
কেউ নাৰায়ণ হও না দেবতা !

সোম। আ না ! কুমাৰি শক্তিমৰি !
দ্বিষণকুলে অৱগ্ৰহণ কৰে, জাতি-অভিভাবে,
মনে আৰোপ দাসহৰে এতকাল চঙাল তি
বুৰি নি বা, আবি কে ? এ সংসারে আৰাম ?
অধিকাৰ ? আৰমৰি ! কোৱাৰ কৃপাৰ র্থ
আৰাম আবি আৰ্কণ হ'লেৰ, তথা তৃষি শ
শক্তী গোৱী ভুক—সা কোৱাৰ—(প্ৰশংসন)

(পতঞ্জলিৰ প্ৰবেশ)

পত। কৰ কি, কৰ কি ? আমহীনা বাঁ
আৰ্কণ হ'বে তাৰ সৰ্বজ্ঞতাৰ কৰ কেন ?

সোম। কই আবি আৰ্কণ আহ ?

পত। বথন তৃষি ছিলে না, তথন তো

তোমার সহজ অভিযান-
ও বালিকার ভয়ের কোন কারণ ছিল না।
ও তুমি মেষসূক্ষ প্রতীকৰ। তোমার অসহ-
স এ মনীর পুতুল সাইতে পারবে কেন? শক্তির
কানী তুমি, শক্তিপূর্ণ তুমি, তোমার আর শক্তি
পর প্রয়োজন কি? শক্তি রক্ষা কর, দেশ
ও।

বাবা! মা, মা!—শিক্ষাতে! পদ্ধতিগতে! পদ্ধতিগত
ও চাপ তা দিতে পারি। বাবা, তোর কষ্ট-
ও উচ্চৈর, পিতা হেচে পতি-বেতার আশ্রয়
ও করবি কি মা? আশ্রয়! চিবকাল তোমাদের
হৃষে চলে আসছি, তোমারের আশীর্বাদ দেব-
ও আমার পুরুষ হবে, আশ্রয়ের অবোধ আশী-
র বিশ্বাস ক'রে মাঝের আগমন-প্রত্যাশার
কাশ-পানে চেহেছিলেম, আশ্রয়ের আশীর্বাদ
গচ্ছে!

পঞ্চ। প্রাঙ্গন-বাকা, আমার বাক্য, বেদ, চির-
। আশ্রয়কৃত মহাশুন! আশ্রয়ের বাক্য
বি জীব, দেব-মনিনী আশীর্বাদ, তাড়াতাড়ি
সতে রক্ষ চঙ্গলের গৃহে প্রবেশ ক'রেছিলেন।
নচেকে চেহে দেখ, দৌর্যসুস রক্ষ মু—নারী-
। অধিকা রক্ষকী নয়, দেব-মনিনী—তোমার
বিদ্যু। এখন আশুন মহাশুন, আমার আশ্রয়ে
মুন। আজ বিদ্যুক্তি সমস্যার ক'রে আগমনিক
চক্ষুর করি। আশুন ক্ষতিগতে—আমার
শেষ শ্রাপ আর্দ্ধ সম্ভাসকে সব দিবেছি, কিন্তু
ই দে সবের মর্যাদা রইল না। মা আমার
মার দরে খিলে বিলাসিনী, আশ্রয়ের দরে অহ-
ঙ্গ গর্বিতা অভিযানিনী, কিন্তু এই নীচ অনার্থ
ক চঙ্গলের ঘরে মা আমার কার্য্যকৃতী শক্তি।
শক্তিকে আশুন কর। আর সুখা রেখ না।

বাবা! তুমি এ অক্ষরামর পথ হিয়ে আসতে
ও, এই পরিল অল্প কুটিতে পার, তা ত আসতে
। সপ্তহারিদি। সৰ্প চূর্ণ হচ্ছে। এস মা
লেখি! চির আশীর্বাদের দন দরে এস।

শ্রেষ্ঠী।

অধিকা ও সোমবারী।

সোম। আশুন কি সুন্দর হাত! এ কোথার
দেশ অসমি?

হর্ষের গাছে চ'লে পড়ছেন। হাতের মাঝ ক'রে
মা কানান দিবেছ, মা উকান ব'রে তোমাকে
এখানে বেথে দেবেছেন। মাঝৰ পশ্চ কার বনে
বনে শুনত। আশ্রয়! তুমিই তাকে সংসারের
হৃষি দেবিয়ে, শৌপুন্ত দিয়ে মৃহুমাশী করিবেছ, তাই
তোমার বালের অক্ত অক্ত যতে বিশ্বকর্তা এই হান
তচনা করেছেন।

(অপরাজিতা ও পুরুষের প্রবেশ)

পুরু। পিতা ধৰ্ম; পিতা ধৰ্ম; পিতা হি পুরু-
তপ্ত! পিতৃসত্ত শক্তি, মাধুরি দন, জীবনের
কান্দনা, কোথার তুমি? আর যে চলতে পারি
না মা।

অপ। আর চলতে হবে না।

পুরু। আহ! এ কি! এ কি অপরাজিতা!

অপ। পুরু-মনির।

পুরু। পুরু-মনির! পুরু-মনির এত শোকামৃত!

অপ। এত শোকামৃত! আর ওই শোকামৃতী,
এই সুন্দর দেববাহিত আশ্রয়ের মকল বিজৃতির
উত্তীর্ণ, পিতৃসাধনার পুরুষত্ব ফল।

অধিকা। আর এই ঠাকুর মেই বিশ্বকর্তা-
বচিত শুক্র আশীর্বাদ দল,—তুমি হে মুখ ব'লে
বিহুলুলে, এই তার বকিশ।

সোম। আর কেন সখা! এস আশুন
ভগবানের আশীর্বাদে এ মহানন্দের আসন্দ প্রসাদ
করি।

(অধিকা ও অপরাজিতার সীত)

বনের পাঁচী বনে ধাকে, আকাশে ছফ্ফাৰ
আশ্রয়ের গাঁথ।
কেউ গ'লে মাঝ, কেউ বা শুন্ধুৰ,

কেউ ব'রে তার, পুরে বাঁচাই আনে তবনে।

বাঁচাই মাঝেকো অভিযান,

বাঁচাই গাঁথে সমান নাচে সমান দরে তার।

ପଟ ପରିବର୍ତ୍ତନ ।

(ଅମ୍ବରାଗନ୍ଧେର ମୀଳି ।)

ଚିନେ ଶୁଣ ଆପନ ଆପନ ମିଳେ ଯାଏ ଭାଙ୍ଗବେଦେ
କେନ ହେ ହେ ଆଲାତମ କରେ ନଥନ ହେଠୋ ଏବେ ॥

ତୂମି ଆମାର ପାନେ ଚାଷ,
ଆଖି ତୋମାର ପାନେ ଚାଇ,
ମୃଦୁ ମୃଦୁ କିରିଛେ ଚଲେ ଗେଲେ ଆମିଓ ମୃଦୁ କିରାଇ ।

ଏତ ଫେରାକିରି ନର ଭାଙ୍ଗ ହେ,

ଚାଷ ସରାଧିର ଚଲି ଚଲ ହେ,

ହରି ହରି ମୃଦୁ ବଳ ହେ,

ହନ୍ମର ହତମ ନାହିଁ ହେମେ ।

ହସିଲେଣ ସମି ଥାରି ଭାସେ
କେନ ବିରଳ ବନ ବନ ବନେ ।

ସମ୍ବିକା-ପଞ୍ଚମ

